مۇھەممەدنۇر بىن ئابدۇلھەفىز سۇۋەيد

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەش ئۇسۇلى

سەلەپ ـ سالىھلارنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەش ھاياتىدىن نەمۇنىلەر

منهج التربية النبوية للطفل

ئۇيغۇر تەرجىمە مەركىزى

تەرجىمە قىلغۇچى: ئابدۇلئەھەد ئابدۇراھمان

تەكشۈرۈپ بېكىتكۈچى: ئابدۇلغەنى ئابدۇلئەزىز

تەھرىرلىگۈچى: مۆنەۋۋەر نىياز

كوررېكتورى: ئا. روزى توختى

ئالاقىلىشش ئادرېسى:

E-mail:

http://www.munber.org
munber@munber.org
webmaster@munber.org

www.munber.org

مۇندەرىجە

بېغىشلىما 7
تەقدىم (2) 11
تەقدىم (4) 16
تەقدىم (5) 17
كىرىش سۆز 18
بىرىنچى قىسىم 23
بىرىنچى بۆلۈم 23
مۇقەددىمە 24
تەربىيە مەسئۇلىيىتى 24
ئىككىنچى بۆلۈم 53
ئۈچىنچى بۆلۈم 77
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالا تەربىيلەش ئۇسلۇبلىرى 77
مۇقەددىمە 78
ئىككىنچى باب 97
ئۈچىنچى باب 114
بالىنىڭ پىخسىكىسىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان پىخسىكا ئۇسۇللار 114
تۆتىنچى بۆلۈم 130
ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئۇلارنى قاخشىتىشتىن
ئاگاھلاندۇرۇش 130
قۇرئاندىن ۋەسىيەتلەر 132
مۇقەددىمە 133
ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى پەرز كۆپايە ئىبادەتلەرنىڭمۇ ئالدىغا قويۇش 137
اللە غا ئاسىي بولىدىغان ئىشلاردا ئاتا - ئانىغا ئىتائەت قىلماسلىق ۋە شۇنىڭ بىلەن بىرگە
ئۇ ئىككىسىگە ياخشىلىق قىلىشنى توختاتماسلىق 145
ئىنسانلار ئىچىدە ھەمسۆھبەت بولۇشقا ئەڭ لايىق كىشىلەر ئاتا - ئانىدۇر 149
ئاتا - ئانا ھەرقانداق بىر مالدا قەرزدار بولۇپ قالسا ئۇلارنى ئۇ قەرزدىن قۇتۇلدۇرۇش .. 153
ئاتا - ئانا ۋە پەرزەنتلەرنىڭ بىر - بىرىگە دۇئا قىلىشىشى 153
ئاتا - ئانىسىنى تىللىشىغا سەۋەبچى بولماسلىق 155
نەسەبىنىڭ ئاتىغا تەۋەلىكىنى ئاشكارىلاش ۋە ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنىش 156
ئاتا - ئانا سالامەتلىكى يار بەرمىگەنلىك سەۋەبى بىلەن ھەج قىلالمىسا، ئۇلار ئۈچۈن ھەج
بەدەل قىلىش 156
بەشىنچى بۆلۈم 168
بالىغا ئەدەب ئۆگىتىش 168
مۇقەددىمە 170

www.munber.org

ئىككىنچى قىسىم 186
بالىنىڭ ئىسلامىي شەخسىيىتىنى شەكىللەندۈرۈش 186
مۇقەددىمە 186
بىرىنچى بۆلۈم 190
بالىدا ئەقىدە تۇرغۇزۇش 190
ئىككىنچى بۆلۈم 231
ئىبادەت 231
مۇقەددىمە 232
ئۈچىنچى بۆلۈم 249
ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت ئۆگىتىش 249
تۆتىنچى باب 262
ئەخلاقنى بەرپا قىلىش 262
كىرىش سۆز 263
بەشىنچى بۆلۈم 283
ھىس ـ تۇيغۇ ۋە شەخسىيىتىنى بەرپا قىلىش 283
مۇقەددىمە 284
ئالتىنچى بۆلۈم 312
جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلدۈرۈش 312
مۇقەددىمە 313
يەتتىنچى بۆلۈم 320
ئىلمىي ۋە پىكرىي جەھەتتە يېتىلدۈرۈش 320
مۇقەددىمە 321
سەككىزىنچى بۆلۈم 342
مۇقەددىمە 343
توققۇزىنچى بۆلۈم 356
مۇقەددىمە 357
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىلارغا قىلغان خىتابى 367
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلار ئۈچۈن قىرىق ھەدىسى 374

www.munber.org

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ئۆچىنچى باسما ئۇچۇن دۇئا ۋە دەۋەت

ئى اللە! ساڭا ئاسماندىكى، زېمىندىكى ۋە ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدىكى سەن ياراتقان بارلىق نەرسىلەرنىڭ سانىغا باراۋەر ھەمدۇسانالار بولسۇن!

رەببىم ئەگەر بەرمىسەڭتى بىزگە شۇنداق ھىدايەت،

ئىشەنمەيتتۇق، ساڭا ۋە ئوقۇمايتتۇق نامازمۇ ھەم.

ئاتا قىلغىن خاتىرجەملىك بىزنىڭ ئۈشبۇ قەلبىمىزگە،

دۈشمەنلەرگە ئۇچرىغاندا مەزمۇت بولسۇن بىزنىڭ قەدەم.

ـ (بۇ ساھابىلارنىڭ ئەھزاب ئۇرۇشىدىكى چېغىدا قىلغان دۇئاسىدۇر)

ئى دىللارنى ۋە كۆزلەرنى ئۆزگەرتكۈچى اللە! بىزنىڭ دىلىمىزنى سېنىڭ دىنىڭدا مۇستەھكەم قىلغىن! ﴿پەرۋەردىگارىمىز! بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدىن كېيىن دىللىرىمىزنى توغرا يولدىن بۇرىۋەتمىگىن، بىزگە دەرگاھىڭدىن رەھمەت بېغىشلىغىن، شۈبھىسىزكى، سەن (بەندىلىرىڭگە ئاتالارنى) بەكمۇ بېغىشلىغۇچىسەن﴾[1] ﴿مۇسا ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! مېنىڭ قەلبىمنى كەڭ قىلغىن، (يەنى ئىمان بىلەن ۋە پەيغەمبەرلىك بىلەن نۇرلاندۇرغىن) مېنىڭ ئىشىمنى ئاسانلاشتۇرغىن. تىلىمدىن كېكەچلىكنى كۆتۈرۈۋەتكىن. ئۇلار مېنىڭ سۆزۈمنى چۈشەنسۇن﴾[2] ﴿پەرۋەردىگارىمىز! بىز بىلەن قەۋمىمىزنىڭ ئارىسىدا ھەق ھۆكۈم چىقارغىن، سەن ھۆكۈم چىقارغۇچىلارنىڭ ئەڭ ياخشىسىدۇرسەن»﴾[3] ﴿«ئى قەۋمىم! پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئاندىن ئۇنىڭغا تەۋبە قىلىڭلار، سىلەرگە ئۇ كۆپ يېغىن ياغدۇرۇپ بېرىدۇ، سىلەرگە تېخىمۇ كۈچ ـ قۇۋۋەت بېرىدۇ، سىلەر گۇناھقا چۆمگەن ھالدا (مېنىڭ دەۋىتىمدىن) يۈز ئۆرۈمەڭلار»﴾[4] ﴿«ئى قەۋمىمىز! اللە غا دەۋەت قىلغۇچى (يەنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) نىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىڭلار ۋە اللە غا ئىمان ئېيتىڭلار، اللە بەزى گۇناھلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ، سىلەرنى قاتتىق ئازابتىن ساقلايدۇ» كىمكى اللە غا (ئىمان ئېيتىشقا) دەۋەت قىلغۇچىنىڭ (يەنى رەسۇلۇللانىڭ) دەۋىتىنى قوبۇل قىلمىسا، ئازابتىن قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، اللە دىن باشقا (ئۇنى اللە نىڭ ئازابىدىن ساقلىغۇچى) ياردەمچىلەر بولمايدۇ، ئۇلار (يەنى رەسۇلۇللانىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلمىغۇچىلار) ئوپئوچۇق گۇمراھلىقتىدۇر﴾[5] ﴿(پىرئەۋن خاندانىدىن) ئىمان ئېيتقان كىشى ئېيتتى: «ئى قەۋمىم! سىلەر ماڭا ئەگىشىڭلار، مەن سىلەرنى توغرا يولغا باشلايمەن، ئى قەۋمىم! بۇ دۇنيا تىرىكچىلىكى پەقەت (ۋاقىتلىق) پايدىلىنىشتىن ئىبارەتتۇر، ئاخىرەت ھەقىقەتەن (مەڭگۈلۈك) قارارگاھتۇر كىمكى (بۇ دۇنيادا) بىرەر يامانلىقنى قىلىدىكەن، ئۇنىڭغا (ئاخىرەتتە) شۇنىڭغا لايىق جازا بېرىلىدۇ، مەيلى ئەر بولسۇن، مەيلى ئايال بولسۇن، كىمكى ئۆزى مۆمىن تۇرۇپ بىرەر ياخشى ئىش قىلىدىكەن، ئەنە شۇلار جەننەتكە

[1] سۈرە ئال ئىمران 8 ـ ئايەت.
[2] سۈرە تاھا 25 ــ 28 ـ ئايەتلەر.
[3] سۈرە ئەئراف 89 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[4] سۈرە ھۇد 52 ـ ئايەت.
[5] سۈرە ئەھقاف 31 ـ 32 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

كىرىدۇ، جەننەتتە ئۇلارغا ھېسابسىز رىزىق بېرىلىدۇ. ئى قەۋمىم! ماڭا نېمىدۇركى، سىلەرنى مەن (دوزاختىن) قۇتۇلۇشقا دەۋەت قىلىمەن، سىلەر بولساڭلار مېنى دوزاخقا دەۋەت قىلىسىلەر سىلەر مېنى اللّٰه نى ئىنكار قىلىشقا، مەن بىلمەيدىغان نەرسىلەرنى ئۇنىڭغا شېرىك كەلتۈرۈشكە دەۋەت قىلىسىلەر، ھالبۇكى، مەن سىلەرنى غالىب، (بەندىلەرنىڭ گۇناھلىرىنى) ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچى (اللّٰه) غا دەۋەت قىلىمەن. ھەقىقەتەن سىلەر مېنى ئۇنىڭغا (يەنى بۇتقا) ئىبادەت قىلىشقا چاقىرىسىلەر، ئۇنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە (ئۆزىگە ئىبادەت قىلىشقا) چاقىرغىنى يوق، بىزنىڭ ئاخىر بارىدىغان جايىمىز اللّٰه نىڭ دەرگاھىدۇر، (گۇمراھلىقتا) ھەددىدىن ئاشقۇچىلار ئەھلى دوزىخدۇر (سىلەرگە ئازاب نازىل بولغان چاغدا) سىلەرگە ئېيتقان سۆزۈمنىڭ (راستلىقىنى) ئەسلەيسىلەر، مەن ئىشىمنى اللّٰه غا تاپشۇرىمەن، اللّٰه ھەقىقەتەن بەندىلىرىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر» اللّٰه ئۇنى پىرئەۋن جامائەسىنىڭ سۇيىقەستلىرىدىن ساقلىدى. پىرئەۋن جامائەسىگە ئەڭ يامان ئازاب نازىل بولدى﴾[1]

مۇھەممەد نۇر سۇۋەيد (اللّٰه تائالا ئۇنىڭغا، ئاتا ـ ئانىسىغا ۋە پۈتۈن مۇسۇلمانلارغا مەغپىرەت قىلسۇن!)

ھىجرىيە 1410 ـ يىلى رامزاننىڭ 17 ـ كۈنى

مىلادىيە 1990 ـ يىلى 11 ـ ئاپرىل

[1] سۈرە غافىر 38 ــ 45 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

ھەمدۇسانالارنىڭ ھەممىسى ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە تائالاغا خاستۇر. دۇرۇتلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى ۋە سالاملارنىڭ ئەڭ مۇكەممىلى يولباشچىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىغا ۋە پۈتۈن ساھابە كىراملارغا بولسۇن!

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بارلىق ئەمەللەر ھەقىقەتەن نىيەتكە باغلىقتۇر. شۇنداقلا ھەر قانداق كىشى ئۆزى نىيەت قىلغان نەرسىسىگە ئېرىشىدۇ. كىمكى اللە ۋە اللە نىڭ پەيغەمبىرىنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن ھىجرەت[1] قىلغان بولسا، ئۇ ھىجرىتىدىن شۇنىڭغا ئېرىشىدۇ. كىمكى بۇ دۇنيادا پۇل ـ مالغا ئېرىشىش ياكى بىرەر خوتۇن ئېلىش ئۈچۈن ھىجرەت قىلغان بولسا، ئۇنىڭ ھىجرىتى نىيەت قىلغان نەرسىسى ئۈچۈن بولىدۇ». [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]

تەربىيە سۆزلىرى

1 ـ ئىمام ئەئمەش بىر توپ باللار بىلەن تۇرغاندا بىر ئادەم كېلىپ گەپ باشلاپ: ئەتراپىڭدىكى بۇ ئۇشاق باللار، دېيىشى بىلەنلا ئەئمەش ئۇنىڭغا: ”ئاغزىڭنى يۇم! ئۇلار سېنىڭ دىنىڭنى ساقلىغۇچىلىرىدۇر“ دېگەن.

2 ـ ئىبنى سەھنۇنغا ئۇنىڭ شاگىرتلىرىنىڭ بىرىنىڭ دادىسى: مەن ئىشلارنىڭ ھەممىسىنى ئۆزۈملا قىلىمەن، ئوغلۇمنى ھېچ بىر ئىشقا سالمايمەن، دېۋېدى. ئىبنى سەھنۇن: سېنىڭ بۇنىڭدىن ئالىدىغان ئەجرىڭنىڭ ھەج قىلىش، ئۆمۈرنى جىھادقا ئاتىغان مۇجاھىد بولۇش ۋە جىھاد قىلىشتىنمۇ ئارتۇق ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن؟ دېگەن.

3 ـ ئۆسمۈرلەرنىڭ ئىشلىرىنىڭ كۆپىيىپ كېتىشىدىن ئىلگىرى ئۇلارغا ئىلىم ئۆگىتىڭلار، چۈنكى چوڭلارنىڭ ئەقلى چوڭ بولىدۇ دېسەكمۇ ئىشلارنىڭ كۆپ بولۇشى ئۇلارنىڭ دىلىنى مەشغۇل قىلىپ قويىدۇ. (ھېكمەت)

4 ـ ھەقىقەتەن مەن مەرىپەتنىڭ ۋە مەدەنىيەتنىڭ رولىغا ئىشىنىمەن، بولۇپمۇ تەربىيەنىڭ رولىغا بەك ئىشىنىمەن. (سەييىد قۇتۇب)

[1] ھىجرەتنىڭ مەنىسى يۆتكىلىش ياكى كۆچۈش بولۇپ ئۇ ئۈچ تۈرلۈك بولىدۇ: بىرىنچىسى، كاپىر يۇرتىدىن ئىسلام يۇرتىغا كۆچۈش. ئىككىنچىسى، گۇناھ ئىشتىن ياخشى ئىشقا يۆتكىلىش. ئۈچىنچىسى، گۇناھىغا پەرۋا قىلمايدىغان يامان كىشىلەردىن قېچىش.

www.munber.org

بېغىشلىما

ئۈسمۈرلۈك ۋاقتىمدا ماڭا قۇرئان كەرىمنى ۋە ھەدىس شەرىپنى يادا ئالدۇرغان ئاتامغا، قەلبىمدە مۇھەببەت، ۋاپادارلىق، ئىخلاس ۋە ئىلىمنى سۆيۈش كۆچەتلىرىنى تىككەن ئانامغا بېغىشلايمەن.

پىداكارلىق مەنبەئىيىم سەن ئاتام ـ ئانام!

ئۈمىدىمدۇر بەخت تىلەش سىلەر ئۈچۈن،

رازىلىقىڭ مۇسىبەتتىن ساقلار مېنى،

دۇئا قىلىش قورالىمدۇر سىلەر ئۈچۈن.

مەن مۇشۇ كىتابنىڭ ئۈچىنچى باسمىسىنى يەنىلا سۆيۈملۈك ئاتا ـ ئانامغا بېغىشلايمەن. ھەم تۆۋەندىكى ئايەت كەرىملەرنىڭ ھەق ھۆرمىتى بىلەن ئۇلۇغ ۋە پاك ئاللاھتىن مۇشۇ ئەمەلىمنىڭ قوبۇل قىلىنىشىنى ۋە دۇنيا، ئاخىرەتتىكى ئاخىرقى مىنۇتلىرىمنىڭ ياخشىلىق ئۈستىدە ئاخىرلىشىشىنى تىلەيمەن.

دۇئالار: ﴿پەرۋەردىگارىڭلار ئېيتىدۇ: «ماڭا دۇئا قىلىڭلار، مەن (دۇئايىڭلارنى) قوبۇل قىلىمەن (تىلىگىنىڭلارنى بېرىمەن»﴾[1] ﴿«پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن»﴾[2] ﴿زەكەرىيا پەرۋەردىگارىغا دۇئا قىلىپ: «ئى پەرۋەردىگارىم! ماڭا ئۆز دەرگاھىڭدىن بىر ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلغىن، ھەقىقەتەن دۇئانى ئىشىتكۈچىسەن» دېدى﴾[3] ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم ئېيتتى: «پەرۋەردىگارىم! بۇ جاينى (يەنى مەككىنى) تىنچ (جاي) قىلىپ بەرگىن، مېنى ۋە مېنىڭ ئەۋلادلىرىمنى بۇتلارغا چوقۇنۇشتىن يىراق قىلغىن﴾[4] ﴿پەرۋەردىگارىم! مېنى ۋە بىر قىسىم ئەۋلادىمنى نامازنى ئادا قىلغۇچى قىلغىن، پەرۋەردىگارىمىز! دۇئايىمنى قوبۇل قىلغىن پەرۋەردىگارىمىز! ھېساب ئالىدىغان كۈندە (يەنى قىيامەت كۈنىدە) ماڭا، ئاتا ـ ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن»﴾[5] ﴿«ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزگە ئاياللىرىمىز ۋە ئەۋلادلىرىمىز ئارقىلىق شادلىق بېغىشلىغىن (يەنى بىزگە ساڭا ئىتائەتمەن پەرزەنت ئاتا قىلىشىڭنى) تىلەيمىز، بىزنى تەقۋادارلارنىڭ پېشۋاسى (يەنى تەقۋادارلارنىڭ نەمۇنىسى، ياخشىلىققا دەۋەت قىلغۇچى) قىلغىن»﴾[6] ﴿پەرۋەردىگارىم! سەن مېنى ماڭا ۋە ئاتا ـ ئانامغا بەرگەن نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشقا، سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئەمەلنى قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغىن، رەھمىتىڭ بىلەن مېنى ياخشى بەندىلىرىڭ قاتارىغا كىرگۈزگىن»﴾[7] ﴿«پەرۋەردىگارىم! سېنىڭ ماڭا ۋە ئاتا ـ ئانامغا بەرگەن

[1] سۈرە غافىر 60 ـ ئايەت.
[2] سۈرە بەقەرە 127 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ئال ئىمران 38 ـ ئايەت.
[4] سۈرە ئىبراھىم 35 ـ ئايەت.
[5] سۈرە ئىبراھىيم 40 ـــ 41 ـ ئايەتلەر.
[6] سۈرە فۇرقان 74 ـ ئايەت.
[7] سۈرە نەمل 19 ـ ئايەت.

www.munber.org

نېمىتىڭگە شۈكۈر قىلىشنى ۋە سەن رازى بولىدىغان ياخشى ئىشنى قىلىشىمنى ماڭا ئىلھام قىلغىن، مەن ئۈچۈن مېنىڭ ئەۋلادىمنى تۈزىگىن (يەنى مېنىڭ ئەۋلادىمنى ياخشى ئادەملەر قىلغىن)، مەن ھەقىقەتەن ساڭا (جىمى گۇناھلىرىمدىن) تەۋبە قىلدىم، مەن ھەقىقەتەن مۇسۇلمانلاردىندۇرمەن»﴾[1].

[1] سۈرە ئەھقاف 15 ـ ئايەت.

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللّٰه نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

تەقدىم (1)

ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللّٰه تائالاغا ھەمدۇسانالار، يولباشچىمىز ۋە پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا، ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىغا، بارلىق ساھابە كىراملارغا ۋە تاكى قىيامەتكە قەدەر ئۇلارنىڭ يولىنى تۇتۇپ ماڭغانلارغا دۇرۇت ۋە سالاملار بولسۇن!

ھۆرمەتلىك قېرىندىشىم مۇھەممەدنۇر سۇۋەيد "پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەش ئۇسۇلى" دېگەن كىتابىنىڭ ئۈچىنچى باسمىسىنى كۆرۈپ چىقچىشىم ئۈچۈن ماڭا كىتابىدىن بىر نۇسخا سۇندى. بۇ كىتابنى ۋاراقلاپ ئەۋلاد تەربىيىلەشكە دائىر ساھەدە چوڭ بىر بوشلۇقنى تولدۇرغان مەزكۇر كىتابقا ئىسلام مۇتتەپەككۇرلىرى، مەشھۇر مەرىپەتشۇناس تەربىيەت ئەھلى بولغان ئاتاقلىق كىشىلەرنىڭ يۇقىرى باھا بەرگەنلىكىنى كۆردۈم.

بۇ كىتاب يەنە يېڭىدىن باھا بېرىلىشكە موھتاج ئەمەس، چۈنكى بۇندىن بۇرۇنمۇ بۇ كىتابقا نۇرغۇن مەشھۇر ئۆلىمالار ناھايىتى ياخشى باھالارنى بەرگەننىكەن. شۇنداقلا يەنە بۇ كىتابنىڭ بىر يىل ئىچىدە ئىككى قېتىم بېسىلىپ تۈگىگەنلىكىنىڭ ئۆزىلا قانچىلىك دەرىجىدە قارشى ئېلىشقا ئېرىشكەنلىكىنىڭ ئىپادىسىدۇر[1].

يازغۇچى بۇ كىتاب ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ ماتېرىيال كۆرگەن ۋە كۈچ سەرپ قىلغان بولۇپ، بۇ تېمىدا ھەرقانداق بىر ئۆلىما بۇنچىلىك كۆپ كۈچ سەرپ قىلمىغان ئىدى. ئەپسۇسلىنارلىقى ناھايىتى كۆپ ساندىكى كىشىلەر بۇ ساھەدىكى ئىزدىنىشلىرىدە غەرب ئەللىرىنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەش نەزىرىيەلىرىنى ئۆزلىرىگە نەمۇنە قىلىۋالدى. چۈنكى، بىز ياشاۋاتقان دەۋر پىكرى - رىقابەت دەۋرىدۇر. مۇسۇلمانلار ناھايىتى كەڭ دائىرىدە غەرب پەن - تېخنىكىسىنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋي تەسىرىگە ئۇچرىغان. ئەمەلىيەتتە غەربلىكلەرنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەش نەزىرىيەسى بولسا چاھارپايلار ئۈستىدىن ئېلىپ بارغان تەجرىبىلىرىنىڭ يەكۈنىگە ئاساسەن تەربىيىلەش ئۇسۇلىدۇر. بۇ خىل تەربىيىلەش نەزىرىيەسىنىڭ نەتىجىسى شۇكى ئەۋلادلار ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز ھالدا ماددىنىلا كۆزلەيدىغان، ھەرقانداق نەرسىدىن ماددىي مەنپەئەتكە ئېرىشىشنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويىدىغان بولۇپ يېتىشىپ چىقچىشتۇر. بۇ خىل نەزىرىيە ھەرگىزمۇ ئىنسانلار جەمئىيىتىنى ھەقىقىي ئالىيجاناپ جەمئىيەتكە ئېلىپ بارالمايدۇ.

ئاپتور بۇ كىتابتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى ۋە سۈننىتىنى ئاساس قىلىپ ئەۋلاد تەربىيەسىنىڭ بىرىنچى باسقۇچىنىڭ ئاتا - ئانىنىڭ توي قىلىشىدىن باشلىنىدىغانلىقىغا ئىشارەت قىلغان. ئاتا - ئانىنىڭ ئۆزئارا مۇناسىۋىتى، ئۇلارنىڭ ياخشى كىشىلەردىن بولۇشى، ئۇلارنىڭ ياخشى ئىشلاردا بىر - بىرىگە ھەمنەپەس بولۇشى بالىنىڭ خاراكتېرىنىڭ يېتىلىشىگە، مىجەز - خۇلقىغا چوڭ تەسىر كۆرسىتىدۇ.

[1] بۇ كىتاب ھازىرغا قەدەر 17 قېتىم بېسىلدى.

www.munber.org

ئاپتور بۇ كىتابتا بالىنىڭ ئانىنىڭ باغرىدا چوڭ بولۇشى، ئائىلىسىدە ئۆسۈپ يېتىلىشى، ئاتا ـ ئانا ئۇرۇق ـ تۇغقانلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى، ئۆسۈپ يېتىلىشتە ۋە ئىسلامىي پىكىر جەھەتتە ئەخلاقا رىئايە قىلىشىنىڭ مۇھىملىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇ يەنە بىلىمنىڭ تەبىئىتىگە مۇناسىپ ۋاستىلەرنى قوللانغان، بۇنداق قىلىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇسۇلى ۋە ئىسلام تەربىيەتچىلىكى بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئالىملارنىڭ سۆزلىرىدىن پايدىلىنىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى تەكىتلىگەن. ئەۋلادلارنىڭ ئىسلامىي ئاڭ بىلەن سۇغۇرۇلىشى، ئۇلاردا ئىسلامىي سۈپەتنىڭ يېتىلىشى، شۇنداقلا يەنە ياخشى بىلەن يامانىنى، ھالال بىلەن ھارامنى پەرقلەندۈرەلەيدىغان ئىسلامىي چۈشەنچىنىڭ ئۇلارنىڭ تەبىئىتىگە سىڭىشى ئۈچۈن پايدىلىق بولغان ئىسلامىي ئاڭغا ماس ھېكايە ۋە قىسسىلەرنى بايان قىلغان. ئۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھايات كەچۈرمىشلىرىنى بالىلارنىڭ ھەر بىر باسقۇچى ئۈچۈن تەربىيە ئۈلگىسى قىلىپ كۆرسەتكەن.

ھەممىگە مەلۇمكى، مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەخلاقىنى: «ئۇنىڭ ئەخلاقى قۇرئان ئىدى» دەپ سۈپەتلىگەن. اللە تائالا مۇسۇلمانلارغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنى: ﴿سىلەرگە ـ اللە نى، ئاخىرەت كۈنىنى ئۈمىد قىلغان ۋە اللە نى كۆپ ياد ئەتكەنلەرگە ـ رەسۇلۇللا ئەلۋەتتە ياخشى ئۈلگىدۇر﴾[1] دېدى.

ھەر بىر كىشى ھاياتلىقىنىڭ ھەر بىر باسقۇچىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنى ۋە ئەمەلىيىتىنى ئۆزىدە ئۆزلەشتۈرمىگۈچە ئاشۇ ئېسىل ئۈلگىگە ئەگەشكەنلىك بولمايدۇ. بۇ كىتاب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلىۋى ھاياتى، پەرزەنت تەربىيلەش ئۇسۇلىدىن ئىبارەت مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالغان. اللە تائالا ھۆرمەتلىك قېرىنداشىمىز مۇھەممەد نۇر سۇۋەيدىنىڭ بۇ ئەمگىكىگە ۋە مۇشۇنداق ئېسىل بىر تېمىنى تاللىغانلىقىغا كاتتا مۇكاپاتلارنى ئاتا قىلسۇن! بۇ كىتابتىن مۇسۇلمانلارغا كۆپلەپ مەنپەئەت تېگىشىنى اللە دىن تىلەيمەن. شۇنداقلا كىتابتىكى تەربىيە كۆز قارىشىدىن ئىبارەت تەربىيلەش ئۇسۇلىنىڭ ھەربىر ئائىلىدە ئەمەلىيلىشىشىنى ئۈمىد قىلىمەن!

ئەبۇلھەسەن ئەلى ئەننەدەۋىي
دارۇلئۇلۇم ئۇلىمالار ئۇيۇشمىسى
ھىجرىيە **1413** ـ يىلى **11** ـ ئاينىڭ **17** ـ كۈنى
مىلادىيە **1993** ـ يىلى **5** ـ ئاينىڭ **11** ـ كۈنى

[1] سۈرە ئەھزاب 21ـ ئايەت

www.munber.org

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

تەقدىم (2)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىنى ئۆگىنىش، ھەدىس شەرىپلەرنىڭ تېكىستلىرى ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىشقا كۆڭۈل بۆلۈش دەۋرىمىزدىكى ئىسلامىي ئويغىنىشنىڭ مۇھىم ئامىللىرىدۇر.

بۇنىڭ سەۋەبىنى تۆۋەندىكىدەك بىر نەچچە تۈرگە يىغىنچاقلاشقا بولىدۇ.

1 ـ ئۇممەتنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نازىل بولغان تىلاۋەت قىلىنىدىغان قۇرئان كەرىم ۋە تىلاۋەت قىلىنمايدىغان ھەدىس شەرىپتىن ئىبارەت ۋەھيىنىڭ ھەرئىككى تۈرىنى چىڭ تۇتۇشقا قايتىشىدۇر.

2 ـ ئىسلام ئۇممىتى ئىلگىرىكى ھۆرمىتى ۋە ئەسلىدىكى قىممىتىگە قايتىش ئۈچۈن، بارلىق تەدبىرلەرنى قوللانغان، ھەتتا پەن ـ تېخنىكىنىڭ تەرەققىياتىغا، زامانىۋىلىشىشنىڭ ۋاستىلىرىغا تايانغان بولسىمۇ، لېكىن ئىسلامنىڭ ئەڭ كۈچلەنگەن دەۋرىدىكىدەك ماددىي ۋە مەنىۋىي پاراۋانلىققا ئېرىشەلمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئىسلام ئۇممىتى قايتىدىن ئويغىنىپ ئىلگىرىكى ئەرەب ۋە بارلىق مۇسۇلمانلارنى ھەقىقىي يولغا باشلىغان كىتاب ۋە سۈننەتكە چىڭ ئېسىلغاندىلا ئاندىن ئىسلامنىڭ تەلەپ قىلغان ئەسلىدىكى ھالىتىگە ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يېتىشكە باشلىدى.

3 ـ ھازىرقى دەۋردە سۈننەتكە ئەمەل قىلىش بەلكىم سۈننەتكە شۈبھە پەيدا قىلىدىغان شەرقشۇناس ۋە غەربشۇناسلارغا رەددىيە بېرىشتىمۇ ناھايىتى مۇھىم رولغا ئىگە بولۇشى مۇمكىن. چۈنكى، ئۇلار كىشىلەرنى پەيغەمبەرلىرى ھەققىدە گۇمانغا سېلىش، ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلغۇچى ساھابىلەرگە تۆھمەت قىلىش، ھەدىسلەرنىڭ رىۋايەت قىلىنىش يوللىرى، رىۋايەت قىلغۇچىلار ۋە ھەدىسنىڭ تېكىستلىرىگە شەك قىلدۇرۇش، مەزمۇنى ساغلام دەپ تونۇلغان كىتابلارنىڭ قىممىتىنى چۈشۈرۈۋېتىش، ھەدىسلەرنىڭ تېكىستلىرىنىڭ ھەممىسى ياكى بەزىلىرىدە ئاجىزلىق پەيدا قىلىش، ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچىلار ئۈستىدە ئىختىلاپ پەيدا قىلىشتەك قەبىھ ئىشلار بىلەن شۇغۇللاندى. بۇنىڭ نەتىجىسىدە ھەتتا بەزى باشباشتاقلار: سۈننەتنى قالدۇرۇپ پەقەت قۇرئانغىلا ئېسىلايلى، دېگەندەك سۆزلەرنى قىلالىغىدەك ھالەتلەرنى شەكىللەندۇردى.

شۇنىڭ ئۈچۈن ھەدىسشۇناسلار بۇ ھەقتە ئەڭ ئىنچىكە نۇقتىلىرىغىچە تەكشۈرۈپ چىقىپ بارلىق گۇمان ۋە شۈبھىلەرنى يوقىتىش، ھەدىس ھەققىدىكى خاتا كۆز قاراشلارغا رەددىيە بېرىش ۋەزىپىسىنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى. شۇڭا ھەدىس ۋە سۈننەت ئىلىملىرى بىلەن شۇغۇللىنىش ئىسلامغا ۋە ئىسلام ئىلىمگە خىزمەت قىلىش، شەرىئەت ۋە ئۇنىڭ دەلىللىرىنى قوغداشنىڭ مۇھىم ۋەزىپىلىرىدىن بولۇپ قالدى.

زامانىمىزدىكى ھەدىس شەرىپكە ئىنتىلىش ھەرىكىتىنىڭ قوزغىلىشى ھەدىس ئەھلىنىڭ نەزىرىدە ئۇنى قۇرئان كەرىمدىن مۇھىم دەپ بىلىش دېگەنلىك ئەمەستۇر. چۈنكى، قۇرئان كەرىم مۇسۇلمانلارنىڭ دەستۇرى. ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان بۇنىڭغا شەك قىلمايدۇ. ھەدىس شەرىپ بولسا ئۇنىڭدىن كېيىنكى

www.munber.org

ئورۇننى ئىگەللەيدۇ، ھەدىس قۇرئاندىكى بەزى ئومۇمىي بولغان چۈشەنچىلەرنى خاسلاشتۇرىدۇ ۋە تەپسىلىيلەشتۈرىدۇ، مەنىلىرىنى بايان قىلىدۇ، نىشانلىرىنى ۋە مەقسەتلىرىنى ئايدىڭلاشتۇرىدۇ.

فىھقى ئىلمى قۇرئان ۋە ھەدىسكە مەركەزلىشىدۇ. ھۆكۈملىرى بۇ ئىككىسىدىن چىقىرىلىدۇ. فىھقى ئىلمى بولسا ئىسلام شەرىئىتىنىڭ مەڭگۈلۈك جېنى ۋە ئاساسىدۇر.

ئىمام شاتىبىينىڭ دېگىنىدەك: شەرىئەت (قۇرئان) ھەرقايسى مەسىلىلەرنىڭ شاخچە مەسىلىلىرىدە ئالاھىدە توختالمىدى. بەلكى ئۇ نۇرغۇن مەسىلىلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان مۇتلەق تېكىستلەر بىلەن كەلگەندۇر.

يېڭى مەسىلىلەردە ئىجتىھاد قىلىش سەلەپ ۋە خەلەپ ئالىملىرى، ساھابىلار، تابىئىنلار ۋە ئۇلاردىن كېيىن كەلگەنلەرنىڭ فىھقى ئىلمىدىكى ھەرىكەت يۆلىنىشى ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئىجتىھاد قىلىشىغا رۇخسەت قىلغان. ساھابىلەرمۇ سەئد ئىبنى مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئىجتىھاد قىلىشىغا رازى بولۇپ بەنى قورەيزىگە ھۆكۈم قىلىشىغا قوشۇلغان.

ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى بەزى سەلەپلەرنىڭ ئىجتىھاد قىلىشتا نۇرغۇنلىغان قائىدىلەرنى قوللانغانلىقىنى كۆردۇق، مەسىلەن ئىمام ئەھمەد سۈننەتكە قاتتىق ئېسىلىش بىلەن بىرگە "مەسالىھۇل مۇرسەلە" قىمۇ ئەمەل قىلاتتى. ئىمام مالىكمۇ قىياس ۋە ئىستىسلاھ يولىنى تۇتاتتى. ئۇ ئىككىسىدىن باشقا مۇھەددىسلەرمۇ سەددىز زارائىئ ۋە ئۆرپىگە ئەمەل قىلاتتى. ئىمام ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ ئۇلارنىڭ "پىكىر ئەھلى" دەپ ئاتىلىشى ھەرگىزمۇ ئۇلارنىڭ ھەدىسنى تاشلاپ قويۇپ پىكىر بىلەنلا ئەمەل قىلىدىغانلىقىنى كۆرسەتمەيدۇ. توغرىسى شۇكى ئىمام ئەبۇھەنىيفەنىڭ: اللە نىڭ كىتابى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسىدە كەلگىنى بېشىم ۋە كۆزۈمنىڭ ئۈستىدە، دېگەن سۆزىنىڭ رىۋايەت قىلىنغانلىقىدۇر.

ئىمام ئەبۇ ھەنىيفىنىڭ: ئارىسىدا ھەدىس ئۆگەنگەنلار بولسىلا ئىنسانلار ياخشىلىق ئۈستىدە بولغان بولىدۇ. ئەگەر ئىنسانلار ھەدىسسىز ئىلىم تەلەپ قىلىسا، ئۇلار چوقۇم بۇزۇلىدۇ، دېگەن سۆزى ۋە: سىلەر اللە نىڭ دىنىدا ئۆز رايىڭلار بويىچە بىرنەرسە دېيىشتىن ساقلىنىڭلار، سىلەر ھەدىسكە ئەگىشىڭلەر. ئۇنىڭ كۆرسەتمىسىدىن چىققان كىشى ئېزىپ كېتىدۇ، دېگەن سۆزلىرى ئىلىم ئەھلى ئارىسىدا مەشھۇردۇر.

ئىمام ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ نەزىرىدە قۇرئان كەرىم، ھەدىس شەرىپكە ۋە قۇرئان بىلەن ھەدىسنىڭ تېكىستلىرىگە ئاساسلانماي قىلىنغان سۆز ئەڭ يامان سۆزدۇر. چۈنكى ھۆكۈم چىقىرىشتا دەلىللەرنى ئىشلىتىش پاراستىنى قوللىنىش ئۇنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ نەزىرىدە توغرا يولنى تۇتقانلىقتۇر. ئىبنى قۇتەيبە "ئەلمەئارىف" دېگەن كىتابىدا ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى ئالىملارنىڭ پېشۋالىرى بولغان ئىمام ئەۋزائىي ۋە سۇفيان قاتارلىق كىشىلەرنى "پىكىر ئىگىسى" دەپ ئاتىغان. بەزى يازغۇچىلار خۇشەنىنىڭ «قۇرتۇبە قازىلىرى» دېگەن كىتابىدا يازغىنىدەك ئىمام مالىككە ئەگەشكۈچىلەرنى "پىكىر ئىگىلىرى" دەپ سۈپەتلەيدۇ.

اللە نىڭ ئىزنى بىلەن بۇ مۇسۇلمان ئۇممىتى ئىچىدە پىكىرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدىنمۇ ئۈستۈن بىلىدىغان بىر كىشى چىقمايدۇ. ئىمام شافىئىينىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ

www.munber.org

ھەدىسنى ئاڭلىغان بىر كىشىنىڭ باشقا بىر ئادەمنىڭ سۆزى بىلەن ئۇ ھەدىسنى تاشلاپ قويۇش ھەققى يوق، دېگەن سۆزى يېتەرلىكتۇر.

☆☆☆

بۇ ئەسىردىكى ئىلمىي تەتقىقاتنىڭ ئاساسىي ۋەزىپىسى ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللىنىش، ئۇنىڭ ئەسلى نۇسخىلىرىنى تەھقىق قىلىش، تېكىستلىرىنى شەرھىلەش، رىۋايەت قىلىش يوللىرىنى رەتلەش، ھەدىسلەرنى تېپىشقا قولايلىق بولۇشى ئۈچۈن مۇندەرىجىلەرنى تۈزۈش، توغرا ھەدىسلەر بىلەن ئاجىز ھەدىسلەرنىڭ ئارىسىنى ئايرىش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۆزلىرىگە ئۈلگە قىلىش ۋە ئۇنىڭ يولىدا مېڭىش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تىنچلىقتىكى، ئۇرۇشتىكى، ئائىلىسىدىكى، ساھابىلىرىنىڭ ئارىسىدىكى، مۇناپىق ۋە ئەھلى كىتابلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدىكى ھەر تەرەپلىملىك ئالاھىدىلىكلىرىنى گەۋدىلەندۈرۈش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىبادەت، مۇئامىلە، پەتىۋا، ھۆكۈم، جازا ئىجرا قىلىش، كىشىلەر ئارىسىدا قېرىنداشلىق ئورنىتىش، ئەھدە تۈزۈش، زىددىيەتلىشىپ قالغانلارنىڭ ئارىسىنى ياخشىلاشتەك نەمۇنىلىك ئىشلىرىنى ئالاھىدە دەرس قىلىش، شۇنىڭدەك ئىمام ۋە ئالىملاردىن قالغان ئىلمىي ماقالىلارنى تەتقىق قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى مۇھىمراقى ئىبنى قەييۇم رەھمەتۇللاھنىڭ ”زادۇلمەئاد“ (قىيامەتنىڭ ئوزۇق تۈلۈكى) دېگەن كىتابىدۇر.

☆☆☆

قولىڭىزدىكى بۇ كىتاب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەت ۋە ھەدىسلىرىدىن مۇئەييەن بىر تېمىغا ئەھمىيەت بېرىلگەن قىممەتلىك كىتابلارنىڭ بىرى بولغان ”پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيلەش ئۇسۇلى“ دېگەن كىتابىدۇر.

بۈندىن بۇرۇن دىنىي تەربىيگە دائىر نۇرغۇن كىتابلار يېزىلغان بولسىمۇ لېكىن، بۇ مەزمۇندىكىسى تېخى يېزىلمىغان ئىدى. بۇ كىتاب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇسۇللىرىنى تەربىيلەشكە ئائىت خاس تېمىسىدۇر. ئاپتور بۇ كىتابنى مۇمىنلەرنىڭ ئەقىدىسى، ئىلىم ئەھلىنىڭ پىكرى، مۇتەپەككۇرلەرنىڭ نەزەرىيىسى ۋە پاراسەت ئىگىسىگە خاس ئورۇنلاشتۇرۇش بىلەن تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە بۆلۈمگە ئايرىدى.

ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش، ئىمىۋاتقان بالىنىڭ ھوقۇقى ۋە سۈتتىن ئايرىلىش بىلەن بالاغەتكە يەتكەنگە قەدەر بالىنىڭ كىشىلىك خاراكتېرىنىڭ تۇرغۇزۇلۇشىغا ئوخشاش مەزمونلار كىتابنىڭ ئەڭ گەۋدىلەندۈرۈلگەن مەزمۇنلىرىدۇر. شۇنداقلا بالىلارنىڭ تەربىيلىنىشىدىكى مۇھىم مەزمۇنلاردۇر. بۇ مەزمۇنلار بالىلارنى ئەقىدە، ئىبادەت، ئىجتىمائىي ئىلىم، ئەخلاق، ھېس ـ تۇيغۇ، پىكىر، جىسمانىي، جىنسىي ساغلاملىق قاتارلىق جەھەتلەردە يېتىلدۈرۈشكە ئائىت ئۇقۇملارنى تەكىتلەيدۇ، بۇ كىتابتا يەنە بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ھەقلىرىگە رىئايە قىلىشقا ئائىت ئالاھىدە بىر بۆلۈم ئايرىلغان. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلارنى جەلب قىلىدىغان، پىكىر ۋە روھىي جەھەتتىكى ئۇسۇللىرىنى بىر بۆلۈم قىلىپ ئايرىغان. ئۇ بۇ بۆلۈملەرنى ئەۋلادلارغا ئەدەب ئۆگىتىش ھەققىدە توختالغان ئالاھىدە بىر بۆلۈم بىلەن تاماملىغان. شۇنداقلا مەزكۇر كىتابنى ئىككى خىل مەزمۇندا كەلگەن سەكسەن ھەدىس بىلەن ئاخىرلاشتۇردى. ئۇنىڭدىن قىرىق ھەدىس ئاتا ـ ئانىغا قارىتىلغان ھەدىسلەر، قالغان قىرىقى ئەۋلادلارغا قارىتىلغان ھەدىسلەردۇر.

www.munber.org

ئاپتور بۇ كىتابنى يېزىشتا تەربىيە ئىلمى، ھەدىس ئىلمى، تەپسىر ئىلمى، فىھقى ئىلمى، تارىخ ئىلمى، دەۋەت ئىلمى، ئىسلام دۇنياسىنىڭ ئەھۋاللىرى ۋە ئىسلام مەدەنىيىتى قاتارلىق ئىلىملەر ھەققىدىكى ئىشەنچلىك ماتېرىيال مەنبەلەرگە ئاساسلانغان ئۇ ئالغان ھەربىر مەنبەگە ئىشارەت قىلىپ ماڭغان. ئوتتۇرغا قويغان ھەر بىر پىكرىنى ھەدىس شەرىپ، سەلەپلەرنىڭ ئەمەلىيىتى ۋە ئىلىم ئەھلىدىن تەربىيەتچى ئىماملارنىڭ تۇتقان يوللىرى بىلەن كۈچلەندۈردى، ئۇ ئۆزىنىڭ ئەۋلاد تەربىيلەش نەزەرىيەسىنى ئىسپاتلانغان دىنىي ھەققەتلەر، ئىشەنچلىك تارىخىي ھادىسىلەر ۋە ئىسلام تەربىيەتچىلىرىنىڭ نەزىرىدە توغرا دەپ قارالغان پىكىرلەر بىلەن كۈچلەندۈردۇ. بۇنىڭ بىلەن بۇ كىتاب ئوقۇرمەنلەرگە شۇنچىلىك تەسىر قىلارلىق بولۇپ چىققانكى ھەتتا بۇ كىتاب ئەۋلادلارنى تەربىيلەشتىكى بىر دىنىي دەستۇرغا، شۇنداقلا ئەۋلاد تەربىيلەش ھەققىدىكى ھەدىسلەر، سەلەپ ئالىملىرىنىڭ سۆزلىرى ۋە ئىسلام تەربىيەتچىلىرىنىڭ تۇتقان يوللىرىنىڭ مەنبەسىگە ئايلىناي دەپ قالدى.

مەن بۇ قىممەتلىك كىتابنىڭ مۇسۇلمانلار ئارىسىدا كەڭ كۆلەمدە تارقىلىشى، چوڭقۇر ئىلمىي تەسىرگە ئىگە بولۇشى چوقۇمدۇر دەپ ئويلايمەن. ھەممە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ پەرزەنتلىرىنىڭ ھەرقايسى باسقۇچلىرىدىكى تەربىيلەشلىرىدە ئۇنۇملۇك پايدىلىنىشقا ئىگە قىلالايدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن. بۇ كىتابنىڭ تىلى ناھايىتى راۋان بولۇپ، ئۇنىڭ مەزمۇنلىرى قۇرئان كەرىمنىڭ ئايەتلىرى بىلەن كۈچلەندۈرۈلگەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى بىلەن بېيىتىلغان، ھېكايىلەر بىلەن رەڭدارلاشتۇرۇلغان ۋە بۇ ئۇممەتنىڭ بۇرۇن ئۆتكەن ياخشىلىرىنىڭ ھېكمەتلىك سۆزلىرى بىلەن بېزەلگەن. مۆمىن كىشىنىڭ دىلىغا پۈتۈن مۇسۇلمانلار جامائىتى تەرىپىدىن تەستىقلانغان ئەسەرلەردىن بەكرەك تەسىر قىلىدىغان ئەسەر يوقتۇر. مەن ھېچبىر كىشىنى اللە تائالانىڭ ئالدىدا پاك دەپ بىلمەيمەن...

ھەدىس ئىشلىرىمىزنى توغرا ئېلىپ بېرىشىمىزدىكى ياردەمچىمىزدۇر. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەنۋىي بۇلاقلىرىدىن كەلگەن بولۇپ، پۈتكۈل زېمىن ئەھلى ئۇنى تەلەپ قىلىشىمۇ ھەممىسىگە يېتىدۇ. اللە تائالانىڭ يولباشچىمىز ۋە پەيغەمبەرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا لايىق مۇكاپات بېرىشىنى تىلەيمەن.

پروفېسسور: مۇھەممەد فەۋزى فەيزۇللاھ

ھىجرىيە **1404** ـ يىلى زۇلقەئدىنىڭ **1** ـ كۈنى

مىلادىيە **1984** ـ يىلى **8** ـ ئاينىڭ **8** ـ كۈنى

كۇۋەيت ـ شۇۋەيخە

دەمەشق ئۇنىۋېرستېتىنىڭ ئىسلام فىقھىسى ۋە مەزھەبلىرى بۆلۈمىنىڭ سابىق رەئىسى

كۇۋەيت ئۇنىۋېرستېتىنىڭ شەرىئەت ۋە ئىسلامىيەت دەرسلىرى فاكۇلتېتىنىڭ فىقھ ۋە ئۇسۇل فىقھى بۆلۈمىنىڭ رەئىسى.

www.munber.org

ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان اللە نىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن

تەقدىم (3)

ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بولغان اللە تائالاغا ھەمدۇسانالار، ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ياخشى مۇئەللىمى ۋە تەربىيە قىلغۇچىلارنىڭ ئۆلگىسى يولباشچىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىغا، بارلىق ساھابىلىرىغا دۇرۇت ۋە سالاملار بولسۇن!

ياش ئىنژېنېر مۇھەممەد نۇر ئابدۇلھەفىز سۇۋەيد ماڭا ئۆزىنىڭ نەشرگە تەييارلىغان "پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيلەش ئۇسۇلى" دېگەن كىتابىنىڭ ئارگىنالىنى كۆرۈپ چىقىشىم ئۈچۈن سۇندى. مەن بۇ كىتابنى كۆرۈش جەريانىدا ئۇنىڭ بۇ كىتابىنىڭ ماتېرىياللىرىنى قۇرئان، ھەدىس، ئىسلام تەربىيەسى ۋە ئىسلام ئەخلاقىغا دائىر كىتابلاردىن توپلاشقا قانچىلىغان يىلىنى سەرپ قىلغانلىقىنى ھېس قىلدىم، شۇنداقلا كىتابىنىڭ بۆلۈم ۋە بابلىرىنى ناھايىتى ئىلمىي ئۇسۇلدا رەتلەپ، تۈزگەنلىكىگە ئالاھىدە دىققەت قىلدىم. ئۇنىڭ ئائىلىلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى بويىچە قۇرۇش ۋە بالىلارنى ئىسلامىي تەربىيە بىلەن تەربىيلەشكە بولغان ھېرىسمەنلىكى بۇ قىممەتلىك كىتابنى يېزىپ چىقىشىغا تۈرتكە بولغان.

بۇ كىتابتا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ نىكاھلىنىشتا قارشى تەرەپنىڭ مۇسۇلماندارچىلىقىنى تاللاشنى ئاساس قىلىشى، توي قىلىشى، ھامىلىنىڭ قورساقتىكى ھالەت ئەھۋالى، تۇغۇلۇشى، بوۋاقلىق ھالىتى، ئۆسمۈرلۈك مەزگىلى، ئاق ـ قارىنى پەرقلەندۈرگىدەك بولغان ھالىتى، بالاغەتكە يېتىش مەزگىلى ۋە مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالالىغۇدەك بولغان مەزگىلىگە قارىتا بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك ھەممە ماتېرىياللار تەييارلانغان. دېمەك ئۇ بۇ كىتاب ئۈچۈن قۇربىتىنىڭ يېتىشىچە تىرىشقان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالا تەربىيلەشكە ئائىت ئۇسۇلىنى ئۆگىنىشنى خالىغان ھەرقانداق بىر ئادەم بۇ كىتابتىن قانائەتلەنگىدەك مەنپەئەتكە ئېرىشەلەيدۇ.

مەن اللە تائالادىن قېرىندىشىم مۇھەممەد ئابدۇلھەفىز سۇۋەيدىنى ياخشى ئەمەلىدە تۇرغۇزۇشنى، تېخىمۇ كۆپ مەنپەئەتلىك ئىلىم، خىزمەتلەرنى ئىشلىشىگە مۇيەسسەر قىلىشىنى، مەزكۇر كىتابىنىڭ ھەقىقىي مەنپەئەتلىك كىتاب بولۇش سۈپىتى بىلەن پۈتكۈل مۇسۇلمان ئائىللىرىدىكىلەرنىڭ كۆزلىرىنى يورۇتۇپ، پەرزەنتلىرىنى ھەقىقىي تۈردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولى بىلەن تەربىيلەشتەك ئىسلامىي ئائىلە تەربىيىسىنى بارلىققا كەلتۈرۈلىشىنى تىلەيمەن!

ئابدۇرراھمان ھەسەن ھەبەنكە ئەلمەيدانىي

ھىجرىيە **1445** ـ يىلى رامىزانىڭ **18** ـ كۈنى كۈۋەيت

مەككە مۇكەررەمە ئۇممۇلقۇرا ئۇنىۋېرستىنىڭ ئۇستازى

www.munber.org

تەقدىم (4)

بۇ كىتاب بۇگۈنگىچە ئوخشىشى يېزىلىپ باقمىغان بىر كىتابتۇر. چۈنكى بۇ كىتابتا يېزىلغان مەزمۇنلار بالىلارنىڭ دىلىنى ئالەملەرنى ياراتقۇچى ۋە ئۇنى پەرۋىش قىلغۇچى پەرۋەردىگارىمىز الله غا باغلايدۇ. بۇ كىتابنى ئوقۇغان ھەر بىر كىشى كىتابنىڭ ھەر بۆلۈمىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەشكە ئائىت مەزمۇنلىرى بىلەن تولغانلىقىنى كۆرەلەيدۇ.

الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن بۇ كىتابنى ئوقۇپ كېتىۋىتىپ بىر قانچە قېتىم ناھايىتى قاتتىق ھاياجانلاندىم، كۆزلىرىمگە ئىسسىق ياشلارمۇ كەلدى. الله تائالا ئاپتورغا ئۆز دەرگاھىدىن ياخشى مۇكاپاتلارنى ئاتا قىلسۇن! مۇسۇلمانلارنى بۇ كىتابتىن ياخشى مۇكاپاتلىنىشقا نېسىپ قىلسۇن! مەن بۇ كىتابنىڭ ھەرقايسى مەكتەپلەردە بولۇپمۇ باشلانغۇچ مەكتەپلەردە ئىسلام تەربىيە دەرسلىكى قىلىپ قوللىنىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. ئىكەن، دېگەن ئۈمىدتىمەن.

ئەھمەد قەللاش

كۆپلىگەن نوپۇزلۇق ئالىملارنى يېتىشتۈرگەن ھەلەب شەھرىنىڭ كاتتا ئۆلىماسى.

www.munber.org

تەقدىم (5)

ئاللەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى بىر الله تائالاغا ھەمدۇسانالار، تەربىيە قىلغۇچىلارنىڭ ئىمامى ۋە يولباشچىمىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا، ئۇنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىغا ۋە پۈتۈن ساھابىلىرىگە دۇرۇت سالاملار بولسۇن!

ھۆرمەتلىك قېرىندىشىم! مۇھەممەد نۇر سۇۋەيد ”پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيلەش ئۇسۇلى“ دېگەن بۇ كىتابنى تەكشۈرۈپ كۆرۈپ چىقىشىم ۋە كىتاب ھەققىدە پىكىر بېرىشىم ئۈچۈن ماڭا بىر نۇسخا سۇندى. مەن كىتابنى كۆرگەندىن كېيىن كىتاب ھەققىدە تۆۋەندىكىدەك باھا بېرىشنى لايىق كۆردۈم:

مەن بۇ كىتابنى ئوقۇپ چىقاندىن كېيىن كىتابنىڭ ئىسمىغا لايىق ھالدا يېزىلغان، ئەۋلاد تەربىيلەش ساھەسىدە نۇرغۇنلىغان پايدىلىق مەزمۇنلارنى ئۆز ئىچىگە ئالغان نادىر بىر كىتاب بولغانلىقىنى كۆردۈم. بۇ كىتابنى ئەڭ يۇكسەك دەرىجىدە قىممەتكە ئىگە قىلغان بىر نوقتا شۇكى بۇ كىتاب مۇسۇلمانلارنى ئەۋلاد تەربىيلەشتە غەرب ئەللىرىنىڭ بالا تەربىيلەش نەزىرىيەسىگە ئەمەس بەلكى ئۆز خاھىشى بىلەن سۆزلىمەيدىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيلەش نەزىرىيسى بىلەن تەربىيلەش يولىنى كۆرستىپ بەرگەن.

كىتابنى ئوقۇغان ھەر بىر ئادەم خۇددى مەندەكلا بۇ كىتابنى يېزىش ئۈچۈن يازغۇچىنىڭ ناھايىتى كۆپ كۈچ سەرپ قىلغانلىقىنى، بۇ خىزمەتكە ھەقىقىي تۈردە ناھايىتى ئىخلاس بىلەن بېرىلگەنلىكىنى كۆرۈپ يېتەلەيدۇ. شۈنى شەرتسىز ئېتىراپ قىلىش كېرەككى، يازغۇچى ئەۋلاد تەربىيلەشكە دائىر دەلىللەرنى ئېلىپ كېلىشتە ھەدىسلەردىن كىشىنى ھەيران قالدۇرغۇدەك كەڭ ۋە مۇناسىپ دائىرىدە توپلاپتۇ ۋە ھەر بىر مەزمۇنغا ناھايىتى ماس ھالەتتە باغلاپتۇ.

يىغىپ ئېيتقاندا، بۇ ھەر بىر مۇسۇلمان ئائىلىسى ئۈچۈن كەم بولسا بولمايدىغان، شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىنى كۈندىلىك تۇرمۇش ئەمەلىيەتلىرىگە سىڭدۈرۈشنى مەقسەت قىلغان بىر كىتابتۇر. ناۋادا مۇسۇلمان دۆلەتلىرىنىڭ مائارىپ مىنىستىرلىكلىرى بۇ كىتابنى مەكتەپلەرنىڭ دەرسلىكلىرىگە كىرگۈزسە ئىنتايىن ياخشى بولغان بولاتتى.

مەن سۆزۈمنىڭ ئاخىرىدا الله تائالانىڭ بۇ قېرىندىشىمنىڭ كۈزلىگەن ئىشلىرى ۋە مەقسەتلىرىدە مۇۋەپپىقىيەت ئاتا قىلىشىنى، الله تائالانىڭ ھۇزۇرىغا ساغلام دىل بىلەن كەلمىگەن كىشىگە مال ـ مۈلۈك، بالا ـ چاقا ئەسقاتمايدىغان كۈندە ئۇنىڭ قىلغان ياخشى ئەمەلنى ياخشىلىق تارازىسىغا قويۇشنى تىلەيمەن!

پروفېسسور: مەھمۇد تاھھان
ھىجرىيە **1405** ـ يىلى جەمادىيەلئاخىر **21** ـ كۈنى. كۇۋەيت
مىلادىيە **1988** ـ يىلى **9** ـ فېۋرال
كۇۋەيت ئۇنىۋېرستېتى شەرىئەت فاكۇلتېتى تەپسىر ۋە ھەدىس بۆلۈمىنىڭ رەئىسى.

كىرىش سۆز

كىتابنىڭ تۈزۈلۈش، پىكىرلەرنى ئوتتۇرىغا قويۇش ۋە ئۇنى تەرتىپكە سېلىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى ئاساسى مەنبە قىلىندى. ئەسلىدە مەن بۇ كىتابنى يېزىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىدىن دەلىل ئېلىش مەقسىتىم يوق ئىدى. ئەمما غەرب ئەللىرىنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەشكە دائىر كىتاب ماتېرىياللار ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىشقا يۈزلەنگىنىمدە ئۇلارنىڭ ھەر بىرىدە كۆرۈلگەن بىر - بىرىگە زىت كۆز قاراشلار، كەمتۈك تەجرىبىلەر مېنى ناھايىتى ئۈمىدسىزلەندۈردى.

شۇنىڭ بىلەن ھەدىس ئۈستىدە تەتقىقات ئېلىپ بېرىشقا باشلىدىم. بۇ جەرياندا ھەر قېتىم بۇ مەزمۇنغا مۇناسىۋەتلىك ھەدىسلەرنىڭ بىرەرىنى تاپقاندا دىلىم اللە نىڭ سالغان نۇرى بىلەن يورۇپ تۇردى. ھەدىسنىڭ ھەممە مەسىلىدە ھەل قىلغۇچلىق رولى بارلىقىنى، ھەر نەرسىگە ئالاقىدار مەزمۇنلارنى بايان قىلىدىغانلىقىنى، دىللارغا ھىدايەت ئاتا قىلىپ، ياخشىلىققا بۇيرۇپ يامانلىقتىن توسىدىغانلىقىنى تونۇپ يېتىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيەسىگە دائىر ھەدىسلەرنى ئىزدەپ تېپىپ تەتقىق قىلىشقا بولغان ھېرىسمەنلىكىم تېخىمۇ ئاشتى. بۇ خىلدىكى تاللاش يولۇمنىڭ توغرىلىقىغا ئىشەنچىم تېخىمۇ كۈچەيدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلار ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ۋاستىلىق ياكى ۋاستىسىز تەربىيەسى، قىلغان سۆزلىرى، تەستىقلىرى ۋە تۈزىتىشلىرىگە دائىر ھاياتى توغرۇلۇق ئىزدىنىشىرىم تېخىمۇ جانلاندى.

ئىمام ئەلى (اللە ئۇنىڭ يۈزىنى تېخىمۇ نۇرلۇق قىلسۇن!) پۈتكۈل ئۈممەتنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۈلگە قىلىشى كېرەكلىكىنى ھەم شۇنداق قىلىشنىڭ بىردىن - بىر توغرا يول ئىكەنلىكىنى تەكىتلەپ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قايسى بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلسام سىلەر ئۇ ھەدىسنىڭ ئەڭ مۇۋاپىق، ئەڭ ھىدايەت قىلغۇچى، تەقۋالىققا ئەڭ يېقىنلاشتۇرغۇچى ئىكەنلىكىگە ئىشىنىڭلار.

[بۇنى ئىمام ئەبۇ يەئلا (444/1) مۇسنەدىدە سەھىھ سەنەد بىلەن رىۋايەت قىلغان].

شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ كىتابتا تۆۋەندىكىدەك بىرقانچە تۈرلۈك ئالاھىدىلىك مۇجەسسەملەشكەن، دېيىشكە بولىدۇ.

1 - كىتابنىڭ مەزمۇنلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى ساھابىلەرنىڭ، تابىئىنلارنىڭ ۋە ياخشى كىشىلەرنىڭ ئەمەلىيىتىگە تەتبىقلاش ئارقىلىق قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرىدۇر.

2 - بۇ كىتابتا ئاساسلانغان ۋە تايانغان مەنبەلەر ھېچقاسى بىر مەزھەپنىڭ كۆز قارىشىغا خىلاپ بولمىغان، مۇقىم ۋە ئۆزگەرمەس مەنبەلەردۇر.

3 - بۇ سۈننەتكە ئەگەشكەن كىتابتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگەشكەنلىك اللە غا ئىبادەت قىلغانلىقتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇندىغانلىق اللە نىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلغانلىقتۇر. سەئىد ئىبنى ئىسمائىل زاھىد مۇنداق دەيدۇ: سۆز ۋە ئەمەلىيىتىنى سۈننەتكە تەتبىقلىغان

www.munber.org

ئادەم ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغان ۋە سۆز قىلغان بولىدۇ. سۈننەتنى ئۆز نەپسى خاھىشىغا بويسۇندۇرغان ئادەمنىڭ قىلغان سۆزى بىدئەت سۆز، قىلغان ئىشى ھەم بىدئەت بولىدۇ. چۈنكى اللّٰه تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿ئەگەر پەيغەمبەرنىڭ (ئەمرىگە) ئىتائەت قىلساڭلار، ھىدايەت تاپىسىلەر﴾[1].

4 ـ باللار دۇنياسى نۇرغۇنلىغان چۈشىنىكسىز مەسىلىلەر بىلەن تولغان، نۇرغۇنلىغان مەسىلىلەرنىڭ سىرىنىڭ يېشىلىشىدە بۇ ئىلمنىڭ ئەھلىگە موھتاج بولىدىغان دۇنيادۇر. بۇ كىتاب بۇ مەسىلىلەرنى يېشىشتە ئەڭ ئىمتىيازلىق بولغان شەخس ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەربىيىلەش يولىنى تالىلىغاندۇر.

5 ـ بۇ كىتاب ئاتا ـ ئانىلار ۋە تەربىيىلىگۈچىلەرنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەش جەھەتتە يولۇققان مەسىلىلىرىگە جاۋاب بېرىشنى ئاساس قىلماي بەلكى كەلگۈسىدە يۈز بەرگۈسى مەسىلىلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش تەدبىرلىرىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەربىيىلەش ئۇسۇلى ئەۋلاد تەربىيىلەشنىڭ ھەربىر باسقۇچىدا يولۇقىدىغان ھەر بىر مەسىلىگە قارىتا ئورتاق بولغان بىردىن بىر ھەل قىلىش يولى بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئۆزگە توغرا يول يوقتۇر. بۇ خۇددى ئىجتىمائىي ھاياتتا بىرەر مەسىلە كۆرۈلسە بۇنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئىجتىمائىي ھاياتلىقنىڭ مەنبەسىگە مۇراجەت قىلغانغا ئوخشايدۇ.

6 ـ ئەۋلاد تەربىيىلىگۈچىلەر ياكى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بۇ كىتابتىن پايدىلانغاندا ئۆزلىرىنىڭ ھەر بىر باسقۇچلاردا ئۇچرايدىغان مەسىلىلىرىگە قانائەتلىنەرلىك جاۋابقا ئېرىشەلىشى بۇ كىتابنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىدىندۇر.

7 ـ بۇ كىتاب تۆۋەندىكى بىر قانچە سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن غەرب ياكى شەرقنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلەش نەزىرىيەسى بىلەن سېلىشتۇرۇش ئېلىپ بارمىدى. بۇ سەۋەبلەرنىڭ بىرىنچىسى، غەرب ۋە شەرقنىڭ ئەۋلاد تەربىيىلىگۈچىلىرى ۋە تەتقىقاتچىلىرىنىڭ ئەقىدىسىنىڭ پۈچەك بولغانلىقىدىن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىغا قويغان پىكىرلىرىنىڭ ئەتراپلىق بولماسلىقىدۇر.

ئىككىنچىسى، ئوتتۇرىغا قويۇلغان نەزىرىيىلەر خىلمۇخىل، مەزمۇنلىرى ئۆزئارا زىت بولغانلىقىدۇر. مۇسۇلمان پەرزەنتلەر بىر اللّٰه تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرنىڭ كۆرسەتمىسىگە ئەگەشسىلا باشقىلار تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان نەزىرىيىلەرگە ئېھتىياجى يوقتۇر.

ئۈچىنچىدىن ئۇ نەزىرىيىلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان پىكىرلەرنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسى، ئالغان ئۆرنەكلىرىنىڭ ئەھۋاللىرى ھەرخىل، شۇنداقلا تەتبىقلىنىدىغانلارنىڭ قاتلىمىمۇ بىر خىل بولمىغانلىقى ئۈچۈندۇر.

8 ـ بۇ كىتاب ئەمەلىيەتتە يالغۇز ئەۋلادلارغىلا قارىتىلغان بولماستىن، بەلكى ئۇلارنى تەربىيىلىگۈچىلەرنىمۇ تەربىيىلەيدىغان، ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيىچىلەرنىڭ ئۆزلىرىنىڭ پەرزەنتلەر ئالدىدىكى مەجبۇرىيەتلىرىنى تونۇتۇپ، ئۇلارنى مەسىلىلەرگە ئالدىراقسانلىق ۋە ياكى سەل قاراشتەك خاھىشلاردا قاراپ قېلىشتىن ئاگاھلاندۇرىدىغان كىتابتۇر.

9 ـ بۇ كىتاب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى ۋە ياكى ئەمەلىيەتتە قىلغان ئىشلىرىنى كەڭ دائىرىدە بايان قىلىشنى، شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۈگۈنگىچە دائىر سۆزلىرىگە ئەمەل

---

[1] سۈرە نۇر 54 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

قىلىپ، يولغا ئەگەشكەن ئالىملارنىڭ نەسىھەتلىرىنى بايان قىلىشنى ئاساسلىق قىلىپ، يازغۇچىنىڭ سۆزىنى قىسقا قىلىش بىلەن ئالاھىدىلەندى. الله ئۇ ئالىملارغىمۇ كۆپ ئەجىر بەرسۇن!

10 ـ ياخشىلار ئەسلەنگەندە رەھمەت نازىل بولىدۇ، دېيىلگەندەك پىكىرلەرنىڭ ئېنىق ئوتتۇرىغا قويۇلغان بولۇشى تەربىيە قىلغۇچىلارغا زىچ مۇناسىۋەتلىكتۇر. بۇ كىتاب ئەۋلادلارنىڭ ۋۇجۇدىغا ئورنايدىغان، ئەمەلىيلەشتۈرۈشنى خالىغاندا ئەمەلىيلەشتۈرەلەيدىغان ئاساس بولۇپ قېلىشى ئۈچۈن بۇرۇن ئۆتكەن ياخشى كىشىلەرنىڭ ھاياتىدا سىناقتىن ئۆتۈلگەن مىساللارنى، ئۈرنەكلەرنى بايان قىلىدۇ.

11 ـ بۇ كىتابتا مىسال ئۈچۈن ياكى دەلىل ئۈچۈن ئېلىنغان ھەر بىر قىسسە ياكى بىر سۆزنىڭ ئاساسلانغان مەنبەسىگە ئىشارەت قىلىندى.

12 ـ بۇ كىتاب ئىككى قىسىمغا بۆلۈنگەن بولۇپ بىرىنچى قىسمى ئالتە بۆلۈمگە ئايرىلغان. ئۇنىڭ بىرىنچى بۆلۈمى ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيلىگۈچىلەرگە قارىتىلغان. ئىككىنچى بۆلۈمى بالا تۇغۇلۇپ ھەتتا ئىككى ياشقىچە بولغان زاماندىكى تەربىيلەشكە قارىتىلغان. ئۈچىنچى بۆلۈمى ئىككى يېشىدىن تاكى بالاغەتكە يەتكەن مەزگىلدىكى بالىنىڭ خاسلىق تەربىيەسىگە دائىر بىلىملەر توغرىسىدا توختالغان. تۆتىنچى بۆلۈم، پەرزەنتلەرنى ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا قىزىقتۇرۇش، ئاسىيلىق قىلىشتىن ئاگاھلاندۇرۇشقا قارىتىلغان. بەشىنچى بۆلۈم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيلەش ئۇسلۇبلىرى ھەققىدە توختالغان. ئالتىنچى بۆلۈم ئەۋلادلارغا ئەدەب ئۆگىتىش ھەققىدە توختالغان. ئىككىنچى قىسمى بولسا بالىنىڭ شەخسىيىتىنى بەرپا قىلىشقا دائىر بارلىق بىلىملەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان.

13 ـ بۇ كىتاب يەنە تۆۋەندىكىدەكمۇ ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە. بىرىنچى: ئەۋلادلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىكى ھەر بىر باسقۇچقا كېرەكلىك بولغان مەزمۇنلار بىلەن تەمىن ئەتكىدەك دەرىجىدە ئامىيابتۇر.

ئىككىنچى، بۇ كىتاب غەربتىكى تەربىيەشۇناسلار تۈزگەن، ئېرىشىلگەن خەۋەرلەر، يەكۈنلەنگەن تەجرىبىلەر، سان ـ سىفىرلارغا ئوخشاش بولماستىن بەلكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىغا كۆرسەتكەن ئەۋلاد تەربىيلەشكە ئائىت كۆرسەتمىلىرى بىلەن ئەۋلادلارنىڭ ئۆزلىرىگە بىۋاستە بەرگەن كۆرسەتمىلىرىنى ئاساس قىلغانلىقى ئۈچۈن ئەمەلىيەتچانلىقى ناھايىتى كۈچلۈك بىر كىتابتۇر.

ئۈچىنچى، بۇ كىتاب دۇنيانىڭ ھەرقانداق يېرىدە شۇنداقلا ھەرقانداق زاماندا ياشىغۇچى ئەۋلادلارغا مۇۋاپىق كېلىدىغانلىقى بىلەن خەلقئارالىق كىتاب بولۇشقا لايىقتۇر.

تۆتىنچى، بۇ كىتاب بارلىق ئەۋلادلارغا يۇقىرى ـ تۆۋەن دەپ قارىماي ئورتاق ھالدا باراۋەر مۇئامىلە قىلغان ئاساستا يېزىلغاندۇر.

بەشىنچى، بۇ كىتاب ئومۇملۇقنىڭ مەنپەئىتى ئاساسىدا يېزىلغان بولغاچقا تەربىيلەپ يېتىشتۈرۈشتىمۇ تەڭپۇڭسىزلىقنىڭ كېلىپ چىقىشىغا يول قويۇلمىغان. شۇنداقلا، ئەۋلادلارنىڭ كىچىكىدىن تارتىپ تاكى ھاياتىنىڭ ئاخىرلىرىغىچە تەڭپۇڭلۇقنى كاپالەتلەندۈرگەن ياشاش يولى كۆرسىتىلىپ بېرىلىدۇ.

ئالتىنچى، مۇسۇلمان ئەۋلادلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئىبارەت بىرلا ئىنساننىڭ تەربىيە پرىنسىپىدا تەربىيلىنىدىغانلىقى ئۈچۈن ئۇلار ھېس ـ تۇيغۇ، ئەمەل ئەخلاقلاردا ئورتاقلىققا ئىگە قىلىنىدۇ.

www.munber.org

14 ـ بۇ كىتاب توپلاش، بابلارغا ئايرىلىش، بايان قىلىش ئۇسۇلىنى تەرتىپلەشتۈرۈش، ئوتتۇرىغا قويۇلماقچى بولغان دەلىللەرنىڭ كېلىپ چىقىش مەنبەسىنى مۇقىملاشتۇرۇش قاتارلىق باسقۇچلارنى بېسىپ ئۆتتى. بۇ كىتاب ھەقىقىي مۇسۇلمان ئەۋلادلىرىنى تەربىيىلەشتە شەرئى قانۇنغا ئوخشايدۇ. ئاتا ـ ئانىلار بۇ كىتابنىڭ بەشىنچى بۆلۈمدە بايان قىلىنغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلادلىرىنى تەربىيىلەش ئۇسلۇبى بويىچە تەربىيىلەشتىنلا ئىبارەتتۇر. نەتىجىنىڭ قانداق بولۇشى الله تائالانىڭ خالىغىنى بويىچە بولىدۇ. دەل مانا مۇشۇنداق ئاڭ بىلەن تەربىيىلەش ئاتا ـ ئانىنىڭ مەسئۇلىيىتىنىڭ مۇھىملىقىنى مۇئەييەنلەشتۈرىدۇ. چۈنكى ئاتا ـ ئانىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن يولغا ئەگەشكەن ھالدا مەسئۇلىيىتىنى ئادا قىلىشقا تىرىشقاندۇر. الله تائالا ئەھزاب سۈرىسىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿سىلەرگە ـ الله نى، ئاخىرەت كۈنىنى ئۈمىد قىلغان ۋە الله نى كۆپ ياد ئەتكەنلەرگە ـ رەسۇلۇللاھ ئەلۋەتتە ياخشى ئۈلگىدۇر﴾[1] ﴿كىمكى پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئۇ الله غا ئىتائەت قىلغان بولىدۇ (چۈنكى پەيغەمبەر الله نىڭ ئەمرىنى يەتكۈزىدۇ). كىمكى (ئى مۇھەممەد!) سەندىن يۈز ئۆرۈيدىكەن، (بىلگىنكى) بىز سېنى ئۇلارغا كۆزەتچى (يەنى ئۇلار نىڭ ئەمەللىرىنى كۆزىتىپ، ئەمەللىرىگە قاراپ ھېساب ئالغۇچى) قىلىپ ئەۋەتمىدۇق﴾[2].

بۇ كىتاب ئاتا ـ ئانىلارغا پايدىلىنىشتا پايدىلىق بولۇشىنى ۋە باللارنىڭ يادا ئېلىشىدا پايدىلىق بولۇشنى نەزەردە تۇتقان ھالدا قىرىق ھەدىس بىلەن تاماملاندى.

بۇ كىتابنىڭ يېزىلىپ چىقىلىشى **10** يىلدا تامام بولدى. كىتابتا ئوتتۇرىغا قويغانلىرىمنىڭ توغرا ۋە پايدىلىق بولغانلىرىنىڭ ھەممىسى جانابى الله تائالانىڭ مۇۋەپپىقىيەتلىك قىلىشى بىلەن بولدى. كىتابتا كۆرۈلگەن ھەرقايسى جەھەتتىكى يېتەرسىزلىكلەرنىڭ ھەممىسى كەمنە يازغۇچىغا تەئەللۇقتۇر. چۈنكى، ئىمكانىيەتلەرنىڭ كەمچىلىكى، شەرئى ئىلىم سەۋىيەمنىڭ مۇكەممەل بولۇپ كېتەلمىگەنلىكى سەۋەبىدىن بۇ كىتاب ئەلۋەتتە بەزى بىر كەمچىلىكلەردىن خالىي ئەمەس، دەپ قارايمەن. مەن يەنى بۇ تەربىيە ئىجتىھادىدا ئوتتۇرىغا قويغانلىرىمنى يۈزدە ـ يۈز توغرا دەپ كېتەلمەيمەن. ئۇنىڭدىكى ھۆكمى نەزرىيەلىرىمنى الله نىڭ ھۆكمى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۆكمى! دەپمۇ دەۋا قىلالمايمەن. بۇنداق دېيىشىمدىكى سەۋەب ئىمام مۇسلىم، ئىمام ئەھمەد ۋە ئىمام تىرمىزى (الله ئۇلارغا رەھمەت قىلسۇن) قاتارلىقلارنىڭ تۆۋەندىكى ھەدىسىنىڭ سەۋەبىدىندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەربىي قوماندانلارغا ياكى قەبىلە باشلىقلىرىغا مۇنداق تەۋسىيە قىلاتتى: «سەن بىرەر سېپىلنى قورشاۋغا ئالغاندا قارشى تەرەپ سېنىڭ الله نىڭ بىرەر ھۆكمىگە ماقۇل بولۇشىڭنى تەلەپ قىلسا، سەن ئۇلارنى الله نىڭ ھۆكمىگە ماقۇللاندۇرما، بەلكى ئۆزەڭنىڭ ھۆكمىگە ماقۇل قىل. چۈنكى، سەن الله نىڭ ھۆكمىنىڭ ئۇلارغا شاپائەت قىلامدۇ ياكى قىلمامدۇ بۇنى بىلەلمەيسەن».

كونىلاردا: كىمكى كىتاب يازسا نىشانغا ئېلىنىدۇ، ياخشى بولسا مەرھەمەت قىلىنىدۇ. يامان قىلسا بوھتان قىلىنىدۇ، دەيدىغان بىر ھېكمەتلىك سۆزى بار.

سۆزىمنىڭ ئاخىرىدا مەن ماڭا بۇ ئىشتا ياردەم قولىنى سۇنغان، ماڭا ياخشىلىق قىلغان زاتلارغا الله تائالانىڭ كاتتا ئەجرلەرنى بېرىشىنى، مال ـ دۇنيا، خوتۇن، بالا ـ چاقىلىرىغا ئەسقاتمايدىغان، ساغلام

[1] سۈرە ئەھزاب 21 ـ ئايەت.
[2] سۈرە نىسا 80 ـئايەت.

دىل بىلەن كەلگەن كىشىلەردىن باشقا ھەممە كىشى زىيان ئىچىدە بولىدىغان كۈندە الله تائالانىڭ ماڭا ۋە ئۇلارغا كۆپ ئەجىر ساۋابلارنى بېرىشىنى چىن دىلىمدىن تىلەپ الله غا دۇئا قىلىمەن! شۇنداقلا يەنە كىتابتا كۆرۈلگەن ماڭا تەۋە بولغان خاتالىقلاردا ماڭا سەممىي پىكىر، تەلەپلەرنى بېرىشىنى ئۈمىد قىلىمەن! ۋە شۇنداقلا ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەنلىرىمنىڭ كىتابنى ئوقۇپ پايدىلانغاندا قېرىنداشىنىڭ يوق يېرىدە دۇئا قىلغان كىشى ئۈچۈن پەرىشتىلەر ئامىين ۋە ساڭمۇ شۇنىڭدەك بولسۇن! دېيىلىدىغان دۇئالىرىنى ئايىماسلىقىغا ئىشىنىمەن.

ئاللاھ تائالا مەقسەتلەرگە قارىتا ياردەم بەرگۈچىدۇر.

ھىجرىيە **1404** ـ يىلى رەبىئۇلئەۋۋەل **12** ـ كۈنى كۇۋەيت.

مىلادىيە **1983** ـ يىلى **12** ـ ئاينىڭ **15** ـ كۈنى.

مۇھەممەد نۇر ئابدۇلھەفىز سۇۋەيد

www.munber.org

بىرىنچى قىسىم

بالا تەربىيلىگۈچىلەرنى ۋە ئەر ـ ئاياللارنى بالا تەربىيەسى ئۈچۈن تەييارلاش

بىرىنچى بۆلۈم

ئاتا ـ ئانىلار ھازىرلاشقا تېگىشلىك ئومۇمىي شەرتلەر

1 ـ مۇقەددىمە.
2 ـ تەربىيە مەسئۇلىيتى.
3 ـ ئانا بولغۇچىنى ياخشى تاللاش.
4 ـ ئايالى ۋەباللىرىغا نەپىقە بېرىشنىڭ ساۋابى.
5 ـ ئىسلامىي نىكاھنىڭ پايدىلىرى.
6 ـ مۇۋەپپىقىيەت قازىنىدىغان تەربىيلىگۈچىنىڭ سۈپەتلىرى.
7 ـ ئاتا ـ ئانا ئۈچۈن خوش خەۋەر.
8 ـ پەرزەنتلەر دۇنيا ھاياتىنىڭ زىننىتى.
9 ـ ئەۋلاد تەربىيلەشتە ئىنسان بىلەن شەيتان ئارىسىدىكى كۆرەش.
10 ـ ئاتا ـ ئانىنىڭ ياخشى بولۇشىنىڭ ئەۋلادلارغا بولىدىغان تەسىرى
11 ـ ئەر ـ ئايال بىر تۆشەكتە بولغاندا ياخشى پەرزەنت ئۈمىد قىلىپ دۇئا قىلىش
12 ـ توي قىلىش ۋە قۇدا ـ باجىلىق.
13 ـ بالىنىڭ پەيدا بولۇش جەريانى.
14 ـ بالىنىڭ ئانىي مەنىي ھالىتىدىكى ھالى.
15 ـ بالىنىڭ تۆرۈلۈشى ۋە تەرەققىي قىلىشى.
16 ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغماسلارغا كۆرسەتكەن داۋاسى.
17 ـ ئاتا ـ ئانىسىدىن ياكى بالىسىدىن تانغانىنىڭ جازاسى.

www.munber.org

مۇقەددىمە

بالا يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقاندا ئۇنىڭ دەسلەپ كۆرىدىغىنى ئۆي ۋە ئائىلىدىن ئىبارەتتۇر. ئۇنىڭ زېھنىدە ئاۋۋال كۆرگەن نەرسىدىن باشلاپ كۆزىگە چېلىققان ھەرقانداق نەرسىنىڭ سۈرىتى ئورنىشىدۇ. ئۇنىڭ خارەكتېرىمۇ زېھنىگە قالدۇرغان نەرسىلەرگە قارىتا شەكىللىنىدۇ. بۇ باسقۇچتا ھەرقانداق نەرسە بالىغا تەسىر كۆرسەتكۈچ ئامىل بولىدۇ.

ئىمام غەزالى مۇنداق دەيدۇ: بالا ئاتا ـ ئانىغا ئامانەتتۇر، ئۇ يېڭى تۇغۇلغاندا ئۇنىڭ قەلبى ھېچنىمىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىماي خالىي تۇرغان بىر پاك ـ پاكىز گۆھەردۇر. بۇ مەزگىلدە ئۇ كۆزىگە چېلىققان ياكى تەسىر قىلدۇرۇلغان ھەرقانداق نەرسىنىڭ قىياپىتىنى زېھنىدە قالدۇرىدۇ. مايىل قىلىنىدىغان ھەرقانداق نەرسىگە دىلى مايىل بولىدۇ. نېمىگە ئادەتلەندۈرسە شۇنى ئۆگىنىپ چوڭ بولىدۇ. ياخشىلىققا ئۆگىتىلسە ياخشىلىق ئۈستىدە چوڭ بولىدۇ. بۇنىڭ سەۋەبى بىلەن ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى، تەربىيىلىگۈچىسى، ئىلىم ئۆگەتكۈچىلىرى دۇنيادا ۋە ئاخىرەتتە ياخشىلىققا ئېرىشىدۇ. ناۋادا ئۇ يامانلىق ئۈستىگە كۆندۈرۈلسە ياكى ئۇنىڭغا ھايۋانلار بالىلىرىغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلىنىپ چوڭ بولسا، ئۇنىڭ تەربىيىلىنىشىگە سەل قاراپ ئۆز ھالىغا قويىۋەتسە، ئاخىردا ئۇ يامان تەبىئەتلىك ئادەم بولۇپ يېتىلىپ ئۆزىنى ھالاك قىلىدۇ. ئۇنىڭ گۇناھى ئۇنىڭ تەربىيىلىنىشىگە مەسئۇل بولغان ھەر بىر ئادەمنىڭ ئۈستىگە يۈكلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇڭا: «ھەر بىر بالا اللە نى بىر دەپ بىلىش تەبىئىتى بىلەن تۇغۇلىدۇ. لېكىن ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى يا يەھۇدىي قىلىدۇ، يا خرىستىئان قىلىدۇ ياكى ئاتەشپەرەس قىلىدۇ»[1] دېگەن.

ئەبۇ يەئلا بۇ ھەقتە تۆۋەندىكىدەك دېدى: بىزنىڭ ئۆسمۈرلىرىمىز ئاتا ـ ئانىلىرى كۆندۈرگەن بويىچە چوڭ بولىدۇ. ئۇلاردىن ئەقىل كىرگەن ياشلارنى خىش ـ ئەقرىبالىرى دىندارلىققا كۆندۈرىدۇ.

دېمەك ئەۋلادلارنىڭ تەربىيىسىدە ئائىلە بۇ قەدەر مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە بولسا، يۇقىرىدىكى غايىنىڭ ئەمەلىيلىشىشى ئۈچۈن ئۇنىڭ ماھىيىتىدە دىن ۋە ئەخلاق روھلىرىنى پەيدا قىلىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ھۆددىگە ئېلىش ئائىلىگە ۋاجىپ بولىدۇ.[2]

تەربىيە مەسئۇلىيىتى

زېممىسىگە تەربىيىلەشتىن ئىبارەت مۇقەددەس يۈكنى يۈكلىگەن ئى اللە نىڭ بەندىسى! ناۋادە ئۆز مەسئۇلىيىتىڭگە پەرۋاسىزلىق قىلىپ، ئەۋلادىڭنى لايىقىدا تەربىلىمەي تاشلاپ قويساڭ، بۇنىڭ جازاسىنى

[1] ئاتا ـ ئانا بالىنىڭ قانداق تەربىيىلىنىشىدىكى ئەڭ مۇھىم ئامىلدۇر، بەزى ئاتا ـ ئانىلار پەقەت بالىرىنىڭ دۇنيالىق مەنپەئەتىنى كۆزلەپلا بالىلىرىنى قانداق مەكتەپلەردە ئوقۇتۇش ۋە قانداق تەربىيەتچىلەرگە تاپشۇرۇش ھەققىدە ئويلانماي بالىلىرىنى دۇنيا ـ ئاخىرەتتە بەختسىز قىلىپ قويىدۇ. ئاللاھ پاناھ بەرسۇن!

[2] ئەڭ پايدىلىق ۋەسىلىلەر رىسالىسى

قوشلاپ تارتىپ قىلىشىڭدىن، بۇ قىممەتلىك گۆھەرنى تاشقا ئۇرغانلىقىڭ ئۈچۈن قاتتىق جازاغا ئۇچراپ قېلىشىڭدىن، بۇنىڭدىن كېلىپ چىققان يامان ئاقىۋەتتىن بىر ھەسسىسىنى جەمئىيەتكە تەقدىم قىلىشىڭدىن قورقمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەۋلاد تەربىيىلەشنىڭ بارلىق مەسئۇلىيىتىنى ئاتا ـ ئانىلارغا تاپشۇرغان.

بۇ ھەقتە مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەرنىڭ ھەممىڭلار پادىچى، سىلەر ھەممىڭلار ئۆز پادىلىرىڭلاردىن سوراق قىلىنىسىلەر. پادىشاھمۇ پادىچى، ئۇ ئۆز پۇقرالىرىدىن سورىلىدۇ. ئايال كىشىمۇ پادىچى، ئۇ ئېرىنىڭ ئۆيى ۋە بالا ـ چاقىلىرىدىن سورىلىدۇ. خىزمەتچىمۇ پادىچى، ئۇ خوجايىنىنىڭ مال ـ مۈلكىدىن سوراق قىلىنىدۇ. سىلەرنىڭ ھەممىڭلار پادىچى ئۆز پاداڭلاردىن سوراق قىلىنىسىلەر» [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس].

ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەرزەنتلەرنىڭ ئاتا ـ ئانىنىڭ دىنىدا چوڭ بولۇشىدا ئاتا ـ ئانىنىڭ ئەڭ كۈچلۈك تەسىر قىلىش رولىغا ئىگە ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت بىر ئاساسىي پرىنسىپنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ.

ئىمام بۇخارى، ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللہ ھەربىر ئىنسان ئەۋلادىنى اللہ نى تونۇشتىن ئىبارەت توغرا ئەقىدە ئۈستىدە يارىتىدۇ. بىراق ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى يا ئۇنى يەھۇدىي قىلىدۇ يا خرىستىئان ۋە ياكى مەجۇسىي قىلىدۇ، بۇ خۇددى ھايۋان بالىسى تۇغۇلغاندا ھەممە ئەزاسى ساق تۇغۇلغىنىدەك، سىلەر بولساڭلار ھايۋانلارنىڭ ئادەملەر تەرىپىدىن قۇلاقلىرى يېرىلىپ، بۇرۇن ۋە باشقا ئەزالىرىنىڭ كېسىلگەنلىكلىرىنى كۆرۈپ تۇرۇۋسىلەر.» ئەبۇ ھۇرەيرە يۇقىرىقى ھەدىسنى سۆزلەپ بولغاندىن كېيىن اللہ تائالانىڭ: ﴿اللہ نىڭ دىنىغا (ئەگەشكىنكى) اللہ ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان، اللہ نىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ، بۇ توغرا دىندۇر﴾[1] دېگەن ئايىتىنى تىلاۋەت قىلغان.

اللہ تائالا ئاتا ـ ئانىلارنى ئەۋلادلىرىنى تەربىيىلەشكە بۇيرۇپ ھەم ئۇلارغا ئەۋلادلارنى تەربىيىلەش مەسئۇلىيىتىنى يۈكلەپ مۇنداق دېدى: ﴿ئى مۆمىنلەر! ئۆزەڭلارنى ۋە بالا ـ چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار، ئۇ پەرىشتىلەر اللہ نىڭ بۇيرۇقىدىن چىقمايدۇ، نېمىگە بۇيرۇلسا شۇنى ئىجرا قىلىدۇ﴾[2].

﴿ئۆزەڭلارنى ۋە بالا ـ چاقاڭلارنى... دوزاختىن ساقلاڭلار﴾ دېگەن ئايەتنىڭ تەپسىرى ھەققىدە ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: بۇ ئۆزەڭلار ۋە بالا ـ چاقىلىرىڭلارغا ياخشىلىقنى ئۆگىتىڭلار، دېگەنلىكتۇر دېگەنلىكى، رىۋايەت قىلىنغان. (ھاكىم ئۆزىنىڭ "مۇسنەد" دېگەن كىتابىدا كەلتۈرگەن.) بۇھەدىس ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتلىرىگە ئۇيغۇندۇر.

---

(1) سۈرە رۇم 30 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

(2) سۈرە تەھرىم 6 ـ ئايەت

ئىمام فەخرى رازى ﴿ئۆزەڭلارنى ساقلاڭلار﴾ دېگەن ئايەتنى: يەنى الله توسقان ئىشتىن يېنىش ئارقىلىق ئۆزەڭلارنى قوغداڭلار، دەپ تەپسىر قىلغان. مۇقاتىل بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: مۇسۇلمان ئۆزىگە ۋە ئائىلىسىگە تەربىيە قىلىشى، ئۆزىنى ۋە ئائىلىسىنى ياخشىلىقتا بويرۇپ يامانلىقتىن توسۇشى كېرەك.

”ئەلكاششاف“ ناملىق تەپسىردە ﴿ئۆزەڭلارنى ساقلاڭلار﴾ دېگەنلىك، ئۆزەڭلار گۇناھ ئىشلارنى تاشلاش، ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئائىلەڭلاردىن خۇددى ئۆزەڭلاردىن ھېساب ئېلىنىدىغاندەك ھېساب ئېلىپ تۇرۇڭلار دېگەنلىكتۇر، دەپ تەپسىر قىلىنغان.

ئەۋلادلارنى تەربىيىلەشتە ئەۋلادلارنى ئىسلاھ قىلىش، ئۇلارنىڭ كەمچىلىكلىرىنى تۈزىتىش، ئۇلارنى ياخشىلىققا يېتەكلەش ۋە ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن پۈتۈن كۈچىنى سەرپ قىلىش، ھەم بۇنىڭدا ئىزچىل بولۇش كېرەك. ئىسلام تارىخىنى ۋاراقلىغىنىمىزدا نۇھ ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىنى ئىمانغا دەۋەت قىلغانلىقىنى، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغۇللىرىنى يالغۇز بىر الله غا ئىبادەت قىلىشقا بۇيرىغانلىقىنى كۆرەلەيمىز.

ئىمام نەۋەۋىي ”ئارىفلارنىڭ بوستانى“ دېگەن كىتابىدا ئىمام شافىئىيدىن، فۇزەيلنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله نىڭ پەيغەمبىرى داۋۇد ئەلەيھىسسالام: ئى پەرۋەردىگارىم! سەن ئوغلۇمغا خۇددى ماڭا بولغاندەك بول، دېگەندە، الله داۋۇد ئەلەيھىسسالامغا: «ئى داۋۇد! سەن ئوغلۇڭنىڭ خۇددى سەن ماڭا بولغاندەك بولۇشنى ئېيتقىن، ئاندىن مەن ئۇنىڭغا ساڭا بولغاندەك بولىمەن» دېگەن.

ئىمام غەزالى ئۆزىنىڭ ”ئى ئوغۇل!“ دېگەن رىسالىسىدە: بالا تەربىيىلەش خۇددى دېھقاننىڭ ئىشىغا ئوخشايدۇ. زىرائەتلەرنىڭ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن باغۋەن زىرائەت ئارىسىدا ئۈنگەن ياۋا ئوت ۋە تىكەنلەرنى يۇلۇپ ئېلىۋېتىدۇ، دېگەن.

ئىمام ئىبنى قەييۇم، بۇ مەسئۇلىيەتنى بايان قىلىپ تۆۋەندىكىدەك ناھايىتى پايدىلىق سۆزلەرنى قىلدى: بەزى ئالىملار: الله تائالا قىيامەت كۈنى بالىدىن دادىسىنى سوراشتىن بۇرۇن دادىسىدىن بالىسىنى سورايدۇ، دەيدۇ. الله تائالا سۈرە ئەنكەبۇتنىڭ 8 ـ ئايىتىدە: ﴿ئىنساننى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرىدۇق﴾ دېگەن. ھەم سۈرە تەھرىمنىڭ 6 ـ ئايىتىدە: ﴿ئى مۆمىنلەر! ئۆزەڭلارنى ۋە بالا ـ چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان دوزاختىن ساقلاڭلار﴾ دېگەن. دېمەك، ئاتىنىڭ بالىسىنىڭ ئۈستىدە ھەققى بولغىنىدەك بالىنىڭمۇ ئاتىسىنىڭ ئۈستىدە ھەققى بار.

ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ : ئۇلارنى (يەنى پەرزەنتلەرنى) ئوقۇتۇڭلار ۋە تەربىيىلەڭلار! چۈنكى، الله تائالا ﴿الله غا ئىبادەت قىلىڭلار، ئۇنىڭغا ھېچ نەرسىنى شېرىك كەلتۈرمەڭلار، ئاتا ـ ئاناڭلارغا، خىش ـ ئەقرىبالىرىڭلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار﴾[1] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەۋلادلىرىڭلارنىڭ ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار» دەپ بۇيرىغان، دەيدۇ.

الله تائالا پەرزەنتلەرگە ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلىشتىن ئىلگىرى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلارغا ياخشىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دېدى: ﴿كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ

[1] سۈرە نىسا 36 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

بالىلىرىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار. ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزقىڭلارنى بىز بېرىمىز، ئۇلارنى ئۆلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر﴾[1].

ئىمام ئىبنى قەييۇم ئۆزىنىڭ بۇ ھەقتىكى سۆزىنىڭ داۋامىدا يەنە مۇنداق دەيدۇ: پەرزەنتلىرى ئۈچۈن پايدىلىق بولغان ھەر تۈرلۈك ئىلىملەرنى ئۆگەتمەي ئۇلارنىڭ ۋاقىتلىرىنى بوشقا ئۆتكۈزۈۋەتكۈچى تولىمۇ زىيانلىق بىر يامان ئىشنى قىلغان بولىدۇ. ئەۋلادلارنىڭ بۇزۇلۇشىغا سەۋەب بولىدىغان كۆپ ساندىكى ئامىل ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باللىرىغا يېتەرلىك ئەھمىيەت بەرمەي تاشلاپ قويغانلىقىدىن، ئۇلارغا دىنىنىڭ سۈننەت، پەرزلىرىنى بىلدۈرمىگەنلىكىدىن، ئۇلارنىڭ كىچىك ۋاقتىدىكى ۋاقىتلىرىنى چىڭ تۇتماي زايە قىلىۋەتكەنلىكىدىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا بەزى باللار خۇددى ئاتا ـ ئانىلار ئەۋلادلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە يامانلىق قىلىپ، قېرىغاندا ئۆزلىرىگە ئەسقاتمىغانلىقىغا قاخشاپ شىكايەت قىلغىنىدا: ئى ئاتا! سەن ماڭا مېنىڭ كىچىك ۋاقتىمدا يامانلىق قىلدىڭ، شۇڭا مەن چوڭ بولغاندا ساڭا يامانلىق قىلدىم. سەن مېنىڭ كىچىكلىكىمنى زايە قىلدىڭ، مەن سېنىڭ قېرىلىقىڭدا سېنى زايە قىلدىم، دەپ شىكايەت قىلىدۇ. ھەم ئاتا ـ ئانىسىغا ۋاپاسىز بولۇپ چوڭ بولۇشىدۇ.

تىۋى قىلىش ۋە پەرزەنتلىك بولۇش بولسا قىيامەت كۈنى ھېساب بېرىدىغان چوڭ مەسئۇلىيەتلەردىندۇر. ئىمام تىرمىزى، ئەبى سەئىد خۇدرى بىلەن ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن قىلغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: «بەندە قىيامەت كۈنى (ھېساب مەيدانىغا) كەلتۈرىلىدۇ، ئاندىن الله تائالا: مەن ساڭا قۇلاق، كۆز، مال ۋە ئەۋلاد بەرمىدىممۇ؟ ھايۋاناتلار ۋە ئۈسۈملىكلەرنى سېنىڭ پايدىلىنىشىڭ ئۈچۈن ياراتمىدىممۇ؟ سېنى چوڭ قىلىپ باشقىلارغا باش بولىدىغان قىلمىدىممۇ؟ سەن بۇ كۈندە مەن بىلەن ئۇچرىشىدىغىنىڭغا ئىشەنمەتتىڭ؟ دەيدۇ. ئۇ بەندە: ياق... دەپ جاۋاب بېرىدۇ. الله تائالا خۇددى ياني دۇنيادا سەن مېنى ئۇنتۇپ قالغىنىڭدەك، ئەمدى مەنمۇ سېنى ئۇنتۇپ قالىمەن، دەيدۇ». يەنە بىر رىۋايەتتە: مەن سېنى ئۆيلەندۈرمىدىممۇ، دېگەن دەپ بايان قىلىنغان.

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باللىسىنىڭ ئەقىل ـ ئىدراكى زەئىپ، ھېس ـ تۇيغۇسى ئاجىز بولۇپ قالماسلىقىنى، باللىسىنىڭ ھەقىقىي بىر كېرەكلىك ئىنسان بولۇپ قاتارغا قوشۇلۇشىنى ئۈمىد قىلىپ تۇرۇپمۇ ئۇنىڭ بۇنداق بولۇشىغا كېرەكلىك تەربىيەسىنى بەرمەسلىكىدىنمۇ ئارتۇق مەسئۇلىيەتسىزلىك بولامدۇ؟!

پەرزەنتلەرنى تەربىيلەش ھەرگىزمۇ ياخشى كۆرۈش ياكى ھەدىيە قاتارىدا ئاتا قىلىدىغان نەرسە بولماستىن بەلكى ئۇ ھەر بىر ئاتا ـ ئانا ئۈستىگە ۋاجىب بولغان بىر ھەقتۇر. ئىمام بۇخارى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە تۆۋەندىكىدەك دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله ئۇلارنى ”ئەبرار“ يەنى ياخشىلىق قىلغۇچىلار، دەپ ئاتىدى. چۈنكى ئۇلار ئاتا ـ ئانىلارغا ۋە ئەۋلادلىرىغا ياخشىلىق قىلدى. خۇددى ئاتاڭنىڭ سېنىڭ ئۈستىڭدە ھەققى بولغىنىدەك بالاڭنىڭمۇ سېنىڭ ئۈستىڭدە ھەققى بار».

ئىمام نەسەئى بىلەن ئىبنى ھەببان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالا ھەر بىر پادىچىدىن ئۇنىڭ ماللىرىنى قانداق باققانلىقى ھەققىدە سورايدۇ. ھەر بىر ئادەمنىڭ ئائىلىسىدىكى مەسئۇلىيىتىدىن سورايدۇ» باشقا بىر رىۋايەتتە: «الله تائالا ھەر بىر مەسئۇل

---

[1] سۈرە ئىسرا 31 ـ ئايەت

بولغۇچىنى ئۆزى مەسئۇل بولغان نەرسىسىدىن يەنى ئۇلارغا بولغان مەسئۇلىيىتىدە اللہ نىڭ ئەمرىنى يۈرگۈزگەن يۈرگۈزمىگەنلىكىنى سورايدۇ. ھەتتاكى بىر ئادەمنىڭ ئائىلىسىدە ئۈستىگە ئالىدىغان مەسئۇلىيىتىدىن سورايدۇ».

ئانا بولغۇچىنى ياخشى تاللاش

پەرزەنتنى ياخشى تەربىيلىمەكچى بولغان ھەر قانداق كىشى كەلگۈسى پەرزەنتى ئۈچۈن ياخشى بىر ئانا بولالايدىغان ياخشى ئايالنى تاللىشى كېرەك. ئىسلام دىنى ئىسلامىي ئائىلىنى ئاساس قىلغان ئىسلامىي جەمئىيەتنى بەرپا قىلىشنى مەقسەت قىلىدىغان دىندۇر. ئىسلامىي جەمئىيەتنىڭ قانداق بولۇشى ئۇنىڭ ھۈجەيرىسى بولغان ئائىلىنىڭ قانداق بولۇشىغا مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىگە ناھايىتى ئېتىبار بېرىدۇ. ياخشى بىر ئايال ئاتا بولغۇچىنىڭ پەرزەنتى ئۈستىدىكى تەربىيەسىنىڭ ئوڭۇشلۇق ۋە ئۇتۇقلۇق بولۇشىنىڭ ئەڭ ئاساسلىق ياردەمچىسىدۇر. شۇنداقلا تەربىيلەشتە تايىنىدىغان بىردىن ـ بىر تۈۋرۈكىدۇر. ئايال كىشى گەرچە جەمئىيەتنىڭ مۇھىم ئىشلىرىدا بىۋاستە چوڭ رول ئوينىمىغاندەك قىلغان بىلەن جەمئىيەتنى تەشكىل قىلغۇچى، جەمئىيەتنى گۈزەل ئەخلاقلار بىلەن ئوگشايدىغان، بۇزۇقچىلىق ۋە ھالاكەتلەردىن ساقلاپ قالىدىغان ئاجايىب شەخسلەرنى تەربىيلەپ چىقىشتا مۇھىم روللارنى ئوينىشى مۇمكىن.

ئائىلە ھىمايە قىلىشقا تېگىشلىك بولغان ئەقىدە سېپىللىرىنىڭ بىر سېپىلىدۇر. ئائىلىنى ئەقىدىگە زىت كېلىدىغان ھەرقانداق تەسىرلەردىن مۇكەممەل تۈردە قوغداپ قېلىش ئىسلام ئەقىدىسىنى قوغداپ قالغاندەك مۇھىمدۇر. ئائىلىنىڭ ئەقىدە سېپىلى مۇستەھكەم بولمىغىنىدا ھەرقانداق سىرتقى تاجاۋۇزچىلارنىڭ تاجاۋۇز قىلىشىغا بىر يوچۇق ئېچىپ بەرگەنلىك بولىدۇ. بۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئىسلام ئەقىدىسىگە تاجاۋۇز قىلغۇچىلارغا يوچۇق ئېچىپ بەرگەنلىك بىلەن باراۋەردۇر. شۇڭا ھەرقانداق بىر مۇسۇلمان: دىنىنى دەۋەت قىلىمەن، دەپ جەمئىيەتكە يۈزلىنىشتىن بۇرۇن ئائىلىسىدىكى ئەقىدە ئىستىھكامىنى مۇستەھكەملىشى ئۇنىڭ مۇقەددەس بۇرچىدۇر.

ئائىلىنىڭ مۇستەھكەملىنىشى يالغۇز ئەر كىشىنىڭ تىرىشچانلىقى بىلەنلا ئەمەلگە ئاشمايدۇ. چۈنكى ئائىلە دېگەن ئەر ـ ئايالدىن، پەرزەنتلىك ئائىلىلەرگە نىسبەتەن ئېيتقاندا ئاتا ـ ئانىدىن تەركىب تاپقان بىر قورغاندۇر. ئەر بولغۇچى ياكى ئاتا بولغۇچىنىڭ ئىمانى قانچىلىك دەرىجىدە كۈچلۈك، بىلىمى قانچىلىك دەرىجىدە كۆپ بولغان تەقدىردىمۇ ئايال كىشى ياكى ئانا بولغۇچى بۇنىڭغا ماس ھالدا ماسلىشىپ بەرمىگەندە كۆزلەنگەن مەقسەتكە ھەرگىز يەتكىلى بولمايدۇ. چۈنكى، ئائىلىنىڭ ئىسلامىي ئائىلە بولۇشىدا ياكى پەرزەنتلەرنىڭ ئىسلامىي ئەخلاق، ئەقىدىدە، توغرا ئىدىيە ئېگىدا يېتىلىشىدە ئانىنىڭ رولى ناھايىتى زوردۇر. بۇنى ھەرقانداق بىر تەربىيە قىلغۇچى چوقۇم ياخشى تونۇپ يېتىشى كېرەك.

ئائىلىنىڭ پەرھىزكار ئائىلە بولۇشى ئۈچۈن كۈچ سەرپ قىلىشى ئالدى بىلەن ئايال كىشىگە ئاندىن ئانا بولغۇچىغا ئاندىن پەرزەنتلەرگە ئاندىن قالسا ئائىلىدىكى ئومۇمغا قارىتىلىشى كېرەك. بىر ئىسلامىي

www.munber.org

ئائىلىنىڭ قۇرۇلۇشى ئۈچۈن چوقۇم ئايال كىشى مۇسۇلمان ئايال بولۇشى شەرت. ئىسلامىي ئائىلە قۇرىمەن، دېگەن ھەرقانداق بىر ئەر كىشى ئالدى بىلەن ئالىدىغان ئايالىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىنى ئالدىنقى شەرت قىلىشى كېرەك. ناۋادا ئالدى بىلەن ئائىلە قۇرۇلسۇن ئاندىن ئۇنى مۇسۇلمان قىلىمەن، دەيدىكەن بۇنىڭ ئۈچۈن ناھايىتى كۆپ كۈچ ۋە ئۇزۇن زامان كېتىدۇ. بۇنداق كېچىكىپ بىنا قىلىنغان ئائىلىنىڭ ئەسلىدىلا مۇسۇلمان ئايال بىلەن توي قىلىش ئارقىلىق بىنا قىلىنغان ئائىلىدەك ھەر تەرەپتىن مۇكەممەل بولۇپ كېتىشى ناتايىن. شۇڭا ھەر بىر ئەر كىشى ئۆزى نىكاھلىنىدىغان ئايالنى تاللاشتا ئۇ ئايالنىڭ دىندار، ياخشى سۈپەتلىك، تەقۋا، الله نى كۆپ زىكىر قىلىدىغان ئايال بولۇشىغا ئەھمىيەت بېرىشى كېرەك. چۈنكى بۇ خىل سۈپەتلىك ئايال كىشى ئەركىشىگە ۋە ئائىلىگە خاتىرجەملىك ئېلىپ كېلىپلا قالماي، ئېرىنىڭ مال ـ مۈلكىنى، ئىززەت ـ ئابرۇيىنى، پەرزەنتلىرىنىڭ مەنپەئەتىنى ھەقىقىي تۈردە توغرا ئۇسۇلدا مۇھاپىزەت قىلىدۇ. پەرزەنتلىرىنى ماددىي تائام بىلەن ئوزۇقلاندۇرۇش بىلەن بىرگە ئۇلارنى ئىمانىي ئوزۇق بىلەن ئوزۇقلاندۇرىدۇ. ئۇلارغا ئۆزىنىڭ پاك سۈتى بىلەن بىرگە ئىمان قۇۋۋىتىنىمۇ سىڭدۈرىدۇ. ئىنسانغا ھەممىدىن بەكرەك ئائىلىدىن ئالغان تەلىملىرى ناھايىتى بەك تەسىر قىلىدىغان ھەم ئۇنى بىر ئۆمۈر بويى ئېسىدە ساقلايدىغان بولغاچقا ئانىسىنىڭ تەربىيىسى ۋە ئەجرى ئارقىلىق ئۇلارنىڭ سەبىي قەلبىگە ئورنىغان ئىمان، ئەخلاق ۋە ئەقىدە بىر ئۆمۈر ئۇلارنىڭ روھىدا ساقلىنىپ، ئەمەلىيىتىدە ئىپادە تاپىدۇ.

كۆپىنچە ھالاردا بالىلار ئاتا ـ ئانا ياكى بۇ ئىككىسىدىن بىرىنىڭ ۋە ياكى ئۆزىنىڭ تاغىلىرى، ھاممىلىرىنىڭ بىرىنىڭ خۇلقىنى تارتىدۇ. شۇڭا ئىبنى ئەدىي ۋە ئىبنى ئەساكىرنىڭ، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە: «سىلەر ئابىي مەنىيگلارنى ئىلغاڭلار، ھەقىقەتەن ئاياللار ئۆزىنىڭ قېرىنداش ۋە ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوخشاشلىرىنى تۇغىدۇ» دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ.

دارىقۇتنى، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئابىي مەنىيگلارغا ياخشى جايلارنى تاللاڭلار» دېگەن ئىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

ئەر كىشىنىڭ ئالىدىغان ئايالىنىڭ بىلىملىك بولۇشىنى تاللاش ھوقۇقى بار. چۈنكى، بىلىملىك ئايال ئەرنىڭ ئۆيىنى ياخشى ئىدارە قىلىشىدا ۋە پەرزەنتلەرنى ياخشى تەربىيلەشتە ئىنتايىن مۇھىمدۇر. ئاياللار ئۆزىنىڭ ئايالىلىق تەبىئىيتىگە ماس كېلىدىغان ھەرخىل ئىلىم تۈرلىرىنى ئۆگىنىش ھوقۇقىغا ئىگە. ئالىملار: بىر ئائىلىگە نىسبەتەن ئەر بىلەن ئايال بىر كوپلىت شېئىرغا ئوخشايدۇ، بۇ بىر كوپلىت شېئىرنىڭ بىر مىسراسى يەنە بىر مىسراسىغا قاپىيداش بولمىسا قاملاشمايدۇ، دېگەن مەزمۇندىكى خاتىرىلەرنى يېزىپ قالدۇرۇشقان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرەيش ئاياللىرىنىڭ ئەرلىرىگە ئىتائەتچان ۋە بالىلىرىغا كۆيۈمچانلىقىنى ماختىغان ئىدى. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «تۆگىگە مىنگەن ئاياللارنىڭ ئىچىدە ئەڭ ياخشى ئاياللار قۇرەيشنىڭ سالىھ ئاياللىرىدۇر، ئۇلار ئەۋلادلىرىغا كىچىكىدىنلا كۆيىنىدۇ، ئەرلىرىگە مېھرىبانلىق قىلىدۇ».

ئاياللارنىڭ ئەۋلادلىرنى كۆيىنىپ تەربىيلىشى، ئەرلىرىنىڭ خىزمەتلىرىنى ياخشى ئادا قىلىشى، ئۇلارنىڭ دەرىجىلىرىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىگە سەۋەب بولىدۇ. ھەممە ئۇلارنى ئۇلۇغ ئاياللارنىڭ مەرتىۋىسىگە ئىگە قىلىدۇ. ئۇلارنىڭ بۇ خىل ئەمەللىرى جىھادقا چىقىش، مەسچىتلەردە جۈمە نامىزى ئوقۇش بىلەن باراۋەردۇر.

ئىمام مۇسلىم، يەزىد ئىبنى سەكەننىڭ قىزى ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن بىر گۇرۇھ مۇسۇلمان ئاياللارغا ۋەكىل بولۇپ ئالدىڭغا كىردىم، بىزنىڭ بىلمەكچى بولغىنىمىز شۇكى، ھەققەتەن الله سىېنى ئەرلەر ۋە ئاياللارغا ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى، بىز ساڭا ئىمان ئېيتتۇق ۋە ساڭا ئەگەشتۇق. بىز ئاياللار دىنىمىز كەمتۈك، تاشقىرغا كۆپ چىقماي ئۆيلەردە ئولتۇرغانلىقىمىز ئۈچۈن بىلىدىغانلىرىمىز ئاز. ئەرلەر جۈمە نامازلىرىغا، جىنازا نامازلىرىغا قاتنىشىش، جىھاد قىلىش قاتارلىق ئەمەللىرى بىلەن بولىدۇ. ئەرلىرىمىز جىھادقا چىقسا بىز ئۇلارنىڭ مال ـ مۈلكىنى ساقلايمىز، ئەۋلادلىرنى تەربىيلەيمىز. ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئېيتقىنچۇ بىز ئۇلارغا ساۋابتا شېرىك بولامدۇق؟ دەپ سورىدى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارغا قاراپ: «بۇ ئايالنىڭ نىمە دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىڭلارمۇ؟ دىنىدا سوئال سوراشتا بۇنىڭدىن ياخشى بىرى بارمۇ؟» دېدى. ساھابىلار: يوق، ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسماغا قاراپ: «ئى ئەسما! سەن قايتىپ بېرىپ ئۇ ئاياللارغا ئېيتقىن، سىلەردىن بىرىڭلارنىڭ ئېرىگە ياخشى خوتۇن بولۇشى، ئېرىنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشكە تىرىششى، ئۇنىڭ مۇۋاپىپقىيىتىگە ھەمدەمدە بولۇشى سەن زىكىر قىلغان ئەرلەرنىڭ ئەمەللىرىنىڭ دەرىجىسى بىلەن باراۋەردۇر» دېدى.

ماۋەردى، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: بالىنىڭ بىرىنچى ھەققى ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ياخشى تاللانغان بولۇشى، ئۇنىڭ ئانا بولۇشتىن ئىلگىرى لاتاپەتلىك، شەرەپلىك، دىيانەتلىك، ئىپپەتلىك، تەدبىرلىك، ئەقىللىق بىر ئايال بولۇپ يېتىلگەن، ئۇنىڭدىن رازى بولۇنغان ھەم ئۇنىڭ تەدبىرلىكلىكى تەجرىبىدىن ئۆتكەن، ئېرىگە پۈتۈن ئەھۋاللاردا بويسۇنىدىغان ئايال بولۇشى كېرەكلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغانلىقىنى بايان قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يېشى كىچىك قىز بىر تۇغقانلىرىنى كەلگۈسىدە تەربىيلەش ئۈچۈن يارامىلىق ئانا بولالايدىغان ئايال (چوكان) بىلەن توي قىلغانلىقىنى قوللىغان.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، داۋۇد، ئىبنى ماجە، تىرمىزى قاتارلىقلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن جابىرنىڭ ئوتتۇرىسىدا بولۇپ ئۆتكەن ئوزۇن بىر سۆھبەتنى بايان قىلىشقان. بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جابىرنىڭ ئۆيلەنگەنلىكىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭدىن: «قىز ئالدىڭمۇ، چوكانمۇ؟» دەپ سورايدۇ. جابىر: چوكان ئالدىم، دەپ جاۋاب بەرگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قىز ئالساڭ بوپتىكەن. چۈنكى، قىز ئالساڭ ئۇ سەن بىلەن مۇھەببەتلىشىپ، ياخشى ئۆلپەت بولاتتى» دېدى. جابىر: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ ئاتا ـ ئانام ئۆلۈپ كەتتى، ئۇنىڭدىن ماڭا توققۇز قىز قېرىندىشىم قالدى، مەن ئۇلارغا ئوخشاش قىزدىن بىرنى ئالسام ئۇ كىچىك قىز قېرىنداشلىرىمنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالماي قالارمىكىن، دەپ ئويلاپ ئۇلارغا ياخشى قارىيالىغۇدەك، تەربىيە قىلالىغۇدەك بىر چوكان ئالدىم، دېدى.

www.munber.org

ئانا بولغۇچى پەرزەنتلىرىگە قارىتا مۇلايىم سەۋرچان، مېھرىبان بولالايدىغان، ئەرلىرىنىڭ ئالدىدا پەرزەنتلىرىگە ئاچچىقلانمايدىغان، ئۇلارغا قاتتىق، نالايىق گەپ ـ سۆزلەرنى قىلمايدىغان، ئۇرمايدىغان ئايال بولۇشى كېرەك. ناۋادا ئانا ئاچچىقنى باسالماي يۇقىرىقى ئىشلاردىن بىرەرنى سادىر قىلسا ئەر بولغۇچى ئۇ ئايالغا غەزەپلىنىپ قىلىپ، ئۇنىڭغا پايدىسىز ئاقىۋەت كېلىپ چىقىشى مۇمكىن.

يىغىپ ئېيتقاندا سالىھ ياخشى ئايال ئەر كىشىنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكى ئۈچۈن ھەقىقىي خەزىنىدۇر. تىرمىزى، سەۋبان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿ئالتۇن ـ كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى الله نىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا﴾[1] دېگەن ئايەت نازىل بولغاندا بۇ ئايەت ساھابىلارغا ئېغىر كەلدى. بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن مەلۇم بىر سەپەردە بىرگە ئىدۇق، بەزى ساھابىلار: بىز ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنى ساقلىمساق قايسى مال بىز ئۈچۈن ياخشى ئىكەنلىكىنى بىزگە خەۋەر بەرگىن! دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ ئەۋزىلى الله نى ياد ئېتىدىغان تىل، شۈكۈر ئېيتقۇچى دىل، سالىھ ئايال ۋە بىر مۆمىننىڭ ئۇنىڭ ئىمانىغا بەرگەن ياردىمى» دېدى.

ئەبۇ داۋاد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: الله تالانىڭ: ﴿ئالتۇن ـ كۈمۈش يىغىپ، ئۇنى الله نىڭ يولىدا سەرپ قىلمايدىغانلارغا﴾ دېگەن ئايىتى نازىل بولغاندا، بۇ مۇسۇلمانلارغا چوڭ بىر ئىش بولۇپ بىلىندى، ئۆمەر ئۇلارغا مەن سىلەرگە خۇش بولىدىغان بىر خەۋەر ئېلىپ كېلىمەن، دەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ ئايەت ھەقىقەتەن ساھابىلىرىڭغا ئېغىر كەلدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله زاكاتنى پەقەت سىلەرنىڭ ماللىرىڭلارنىڭ ئېھتىياجىڭلاردىن ئاشقان قىسمىنى پاكلاش ئۈچۈن پەرز قىلدى. مىراسلارنى سىلەردىن كېيىن سىلەرگە ۋارىس بولىدىغان كىشىلەرگە خاس قىلدى» دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ئۆمەر تەكبىر ئېيتتى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەرلەر ئۈچۈن نىمىنىڭ بايلىق ئىكەنلىكىنى خەۋەر بىرەيمۇ؟ ئۇ بولسا، ئۇنىڭغا قارىسا دىلى سۆيۈنىدىغان، ئۇنىڭغا بىرەر ئىشنى بۇيرۇسا بويسۇنىدىغان، ئېرى قېشىدا يوق چېغىدا ئۇ ئېرى ئۈچۈن ئامانىتىنى ساقلايدىغان سالىھ ئايالدۇر» دېدى.

ئى الله! بىزنىڭ ئاياللىرىمىزنى ئاشۇنداق سالىھ، قانائەت قىلغۇچى ۋە ئامەنەتلىرىمىزنى ساقلىغۇچى قىلغايسەن!

ئايالى ۋە بالىلىرىغا نەپىقە بېرىشنىڭ ساۋابى

نەپىقە بولسا ناھايىتى ياخشى تەسىر بېرىدىغان ئەمەلى تەربىيەدۇر، بولۇپمۇ ئۇنىڭ مەنبەسى شەرىئەت بەلگىلىمىسى كۆرسەتكەن: ﴿باي ئادەم (ئايالىنى ۋە بالىسىنى) ئۆزىنىڭ بايلىقىغا يارىشا تەمىنلىسۇن﴾[2] بويىچە بولسا، يەنى بەك ئىسراپمۇ قىلىۋەتمەي، بەكمۇ چىڭ تۇتۇۋالماي تەمىنلىسە. بۇنداق قىلىش ئۆز نۆۋىتىدە بالىلار ئۈچۈن بىر ياخشى تەربىيەدۇر. يەنى ئۇلارنىڭ مۇستەقىل بىر ئىش قىلىشى، ئىقتىسادنى، بىرئائىلىنى ياخشى باشقۇرۇشنى ئۆگىنىشى ئۈچۈن بىر ياخشى ئۆرنەك بولۇپ

---

[1] سۈرە تەۋبە 34 ـ ئاتەتنىڭ بىر قىسمى
[2] سۈرە تالاق 7 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

قالىدۇ. ئىنساننى نەپسى ئەپقە بېرىشكە رىغبەتلەندۈرۈپ كەلگەن ھەدىسلەر ھەققەتەن ناھايىتى كۆپ بولۇپ تۆۋەندە بۇنىڭدىن بىرقانچىنى كەلتۈرىمىز.

مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سېنىڭ اللە يولىدا سەدىقە قىلغان دىنارىڭ، قۇل ئازاد قىلىشقا سەرپ قىلغان دىنارىڭ، مىسكىنگە سەدىقە قىلغان دىنارىڭ ۋە ئائىلەڭگە سەرپ قىلغان دىنارلىرىڭ ئىچىدە ئائىلەڭگە سەرپ قىلغان دىنارىڭنىڭ ساۋابى ئەڭ كۆپتۇر».

سەئىد ئىبنى ئەبى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئائىلەڭگە قىلغان ھەرقانداق نەپىقەڭگە ئەجىر بېرىلىدۇ، ھەتتا ئايالىڭنىڭ ئاغزىغا سالغان بىر لوقما ئۈچۈنمۇ ئەجىرگە ئېرىشىسەن!».

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىلغان رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلگەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! قايسى تۈردىكى سەدىقە ئەۋزەل؟ دەپ سورالغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كەمبەغەللىنىڭ تىرىشچانلىقى، نەپىقەڭنى سەن مەسئۇل بولغانلاردىن باشلىغىنىڭ» دەپ جاۋاب بەرگەن.

ئىمام ئەھمەد مىقدام ئىبنى مەئدىكرىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۆزەڭ ئۈچۈن يېگىنىڭمۇ سەدىقە، بالاڭغا يېگۈزگىنىڭمۇ سەدىقە، ئايالىڭغا يېگۈزگىنىڭمۇ سەدىقە، خىزمەتچىڭگە يېگۈزگىنىڭمۇ سەدىقەدۇر».

ئەبۇ ھەنىيفە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ھەق ئىگىلىرىنىڭ ھەققىنى ئادا قىلغان ۋە ھالال كەسىپ بىلەن شۇغۇللانغان ھالدا ئۆلسە ئۇ اللە يولىدا مىڭ دۈشمەنىنىڭ بېشىغا قىلىچ چاپقاندىنمۇ ئەۋزەل مۇكاپاتقا ئېرىشىدۇ».

قەزائىينىڭ، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ھالال رىزىق تەلەپ قىلىش، جىھاد قىلغان بىلەن باراۋەر» دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

تەبەرانىينىڭ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە: «ھالال رىزىقنى تەلەپ قىلىش پەرز ئەيىن» دېيىلگەن.

دەيلەمىينىڭ، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە: «ھالال رىزىق تەلەپ قىلىش ھەر بىر مۇسۇلمان ئۈچۈن ۋاجىبتۇر» دېيىلگەن.

ئىبنى ئەساكىرنىڭ، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە: «كىمكى ھالال رىزىق تەلەپ قىلىش يولىدا تىرىشچانلىق قىلىپ ئۆلۈپ كەتسە، ئۇ مەغپىرەت قىلىنغان ھالدا ئۆلگەن بولىدۇ» دېيىلگەن.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىنسان بالىسىنىڭ ئوزۇق ـ تۈلۈكىنى ئىسراپ قىلغانلىقى ئۇنىڭ ئۈچۈن يېتەرلىك گۇناھتۇر».

www.munber.org

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوغلىغا پەرزەنتلىرى ئۈچۈن ھالال كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشنى ئۆگەتەتتى. بۇ ۋەقەلىك ئىبنى مۇبارەكنىڭ ”زاھىدلىق“ دېگەن كىتابىدا رىۋايەت قىلىنغان. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر كۈنى مەدىنىنىڭ كوچىلىرىنىڭ بىرىدە كېتىۋاتقاندا ئالدىدا بىر كىچىك قىزچاقنىڭ بىر قوپۇپ بىر ئولتۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: بۇ كىمنىڭ قىزى، دەپ سورايدۇ. ئوغلى: بۇ سېنىڭ (نەۋرە) قىزىڭ، دەيدۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئۇنىڭغا نېمە بولۇپتۇ؟ دەيدۇ. ئوغلى: سەن ئۇنىڭغا سەندە بار بولغاننى بەرمىدىڭ، دەپتۇ. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: مەن مەندە بارنى بەرمىگەن بولسام، سەن ئىنسانلار قىزلىرىغا كەسىپ قىلىپ بەرگىنىدەك كەسىپ قىلىپ بېرىشتىن ئاجىز كەلدىڭمۇ؟ الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەندە ساڭا ھەر بىر مۇسۇلمانغا بېرىلىدىغان بىر كىشىلىكتىن باشقىسى يوق. بىز ئىككىمىزنىڭ ئارىسىدا پەقەت الله نىڭ كىتابىلا ھەققىي كۈچكە ئىگە، دەيدۇ.

تۆۋەندە ئايال كىشىنىڭمۇ ئۆز ئېرى ۋە پەرزەنتلىرىگە قىلغان نەپىقىسىنىڭ ساۋابى ھەققىدە توختىلىپ ئۆتۈمىز:

ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قىلغان بىر رىۋايەتتە مۇنداق بىر ۋەقەلىك بايان قىلىنغان: بىر كۈنى سەھەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسچىتىنىڭ ئالدىغا ئاياللار كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا خۇتبە سۆزلەپ: «ئى ئاياللار گۇرۇھى! مەن سىلەردەك ئەقىل ۋە دىنى كەمتۈك ئىنسانلارنى كۆرمىدىم، مەن ھەقىقەتەن دوزاخ ئەھلىنىڭ كۆپرەكىنىڭ ئاياللار ئىكەنلىكىنى كۆردۈم، ئىمكانىيىتىڭلارنىڭ يېتىشىچە الله غا يېقىنلىشىڭلار!» دېدى. بۇ ئاياللارنىڭ ئىچىدە ئىبنى مەسئۇدنىڭ ئايالىمۇ بار بولۇپ ئۇ ئۆيىگە قايتىپ ئاڭلىغانلىرىنى ئېرىگە دەپ بەردى ۋە ئۆزىنىڭ ئالتۇن جابدۇقلىرىنى ئېلىپ سىرتقا ماڭدى. ئىبنى مەسئۇد ئۆزىنىڭ ئالتۇن جابدۇقلىرىنى كۆتۈرۈپ سىرتقا ماڭغان ئايالى زەينەبتىن: سەن بۇ ئالتۇنلارنى ئېلىپ نەگە بارىسىز؟ دەپ سورىدى. زەينەب: مەن بۇنى الله ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىگە يېقىنلىشىشنىڭ ۋاستىسى قىلىمەن (يەنى سەدىقە قىلىمەن)، دېدى. ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد: ۋاي ساڭا! ئۇنى ماڭا ۋە بالىلىرىمىزغا سەدىقە قىلغىن، بىز بۇنىڭغا ھەقلىقمىز، دېدى. زەينەب: مەن تاكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇ ھەقتە سورىمىغىچە بۇنى سىلەرگە سەدىقە قىلمايمەن، دېدى ـ دە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ كىرىش ئۈچۈن ئىزنىن سورىدى. ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! زەينەب كىرىش ئۈچۈن ئىزنىن تەلەپ قىلىۋاتىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قايسى زەينەب؟» دەپ سورىدى. ئۇنىڭغا: ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ ئايالى، دېيىلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ كىرىشىگە رۇخسەت قىلدى. زەينەب پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كىرگەندىن كېيىن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن سېنىڭ سۆزلىرىڭنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۆيگە قايتىپ بېرىپ ئېرىم ئابدۇللاھقا سېنىڭ سۆزلىرىڭنى بايان قىلىپ بەردىم ۋە دوزاختىن يىراق بولۇش ئۈچۈن الله يولىدا سەدىقە بەرمەكچى بولغانلىقىمنى ئېيتقىنىمدا ئابدۇللاھ: سەن ئۇنى ماڭا ۋە ئەۋلادلىرىمىزغا سەدىقە قىل! بىز بۇنىڭغا ئەڭ لايىقمىز، دېدى. مەن ئۇنىڭغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سورىمىغىچە ئۇنداق قىلمايمەن، دەپ ئالدىلىرىغا كەلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ئۇنى ئېرىڭگە ۋە باللىرىڭغا سەدىقە قىلغىن، ئۇلار ئۇنىڭغا ھەقلىق» دېدى. بۇ رىۋايەتنىڭ يەنە بىر خىل بايانىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «سەن ئۇنى ئۇلارغا سەدىقە قىلسىڭىز قوش ئەجرىگە (سەدىقە قىلغان

www.munber.org

بىلەن سىلە ـ رەھىم قىلغاننىڭ ئەجرىگە) ئېرىشىسەن» دېگەنلىكى بايان قىلىنغان. بۇنى ئىبنى ھۇزەيمە رىۋايەت قىلغان.

ئىسلامىي نىكاھنىڭ پايدىلىرى

ئىسلامدا توي قىلىش ئارقىلىق ئىنساننىڭ جىنسىي تەلپىنى قاندۇرۇپ بۇ ئارقىلىق ناماھەرەملەرگە قاراشتىن كېلىپ چىقىدىغان گۇناھلاردىن يىراق بولۇش مەقسەت قىلىنغاندەك قىلسىمۇ ئەمەلىيەتتە بۇ ئىسلامدىكى نىكاھلىنىشنىڭ ئاساسىي مەقسىتى ئەمەستۇر. ئۇنداقتا ئۇنىڭ غايىسى زادى نېمە؟ ئۇنىڭ تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە تۈرلۈك غايىسى باردۇر.

1 ـ مۇسۇلمانلارنىڭ سانىنى كۆپەيتىش ئارقىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خۇرسەن بولىدىغان سۈننىتىنى ئادا قىلىش.

مەئقەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا بىر كىشى كېلىپ: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ناھايىتى چىرايلىق بىر ئايالنى تاپتىم، لېكىن ئۇ تۇغماس ئىكەن، ئۇنى نىكاھىمغا ئالايمۇ؟ دەپ سورىۋېدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق» دېدى. ئۇ ئىككىنچى قېتىم كېلىپ يەنە سورىۋېدى يەنە رۇخسەت قىلمىدى. ئۈچىنچى قېتىم كېلىپ سورىغاندا بولسا: «كۆپ تۇغىدىغان ئاياللار بىلەن توي قىلىڭلار! شۈبھىسىزكى، مەن باشقا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈممەتلىرىگە سىلەرنىڭ كۆپلىكىڭلار بىلەن پەخىرلىنىمەن» دېدى. (بۇ ھەدىسنى ئىمام داۋۇد ۋە نەسەئى قاتارلىقلار رىۋايەت قىلغان.)

ئىمام ئىبنى ماجە ئائىشە (رەزىيەللاھۇ ئەنھا) دىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «توي قىلىش مېنىڭ سۈننىتىمدۇر، كىمكى مېنىڭ سۈننىتىمنى تەرك ئېتىدىكەن ئۇ مەندىن ئەمەس، ئۆيلىنىڭلار! شۈبھىسىزكى، مەن قىيامەت كۈنى ئىلگىرىكى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈممەتلىرىدىن سىلەرنىڭ كۆپ بولغانلىقىڭلار بىلەن پەخىرلىنىمەن» دېدى.

2 ـ اللہ تائالاغا يېقىنلىشىش ئۈچۈن نەپسىنى گۇناھلاردىن ساقلاش.

ئىمام مۇسلىم، نەسەئى ۋە ئەھمەد قاتارلىقلارنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە سەدىقە توغرىسىدا تەبلىغ قىلىۋېتىپ: «سىلەردىن بىرىڭلارنىڭ ئۆز ئاياللىرىڭلار بىلەن بىر تۆشەكتە بىرگە بولۇشىڭلارمۇ سەدىقىدۇر!» دېدى. ساھابىلار ھەيران بولۇپ: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى شەھۋىتىمىزنى قاندۇرغان ئىشىقىمۇ ساۋاب يېزىلامدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەر ئۇنى ھارام بىلەن قاندۇرساڭلار گۇناھ بولامدۇ ـ بولمامدۇ؟» دەپ سورىدى. ساھابىلار: ئەلۋەتتە گۇناھ بولىدۇ، دەپ جاۋاب بېرىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق بولغانىكەن، ئۇنى ھالال جۈپتىڭلار بىلەن قاندۇرساڭلار ئەلۋەتتە ساۋاب بولىدۇ» دېدى.

3 ـ مۇسۇلمان پەرزەنتلەرنى يېتىشتۈرۈش.

ئەر ـ ئايال بىر تۆشەكتە بولماقچى بولغاندا ئۆزلىرىگە ياخشى ئەۋلاد بېرىلىشىنى تەلەپ قىلىشىدۇ. ئىمام بۇخارىنىڭ ”جىھاد ئۈچۈن پەرزەنت تەلەپ قىلىش“ دېگەن بابىدا ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام: مەن بۇ كېچە يۈز ئايال بىلەن ياكى **99** ئايال بىلەن بىر تۆشەكتە بولۇپ چىقىمەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى اللّٰه يولىدا جىھاد قىلىدىغان بىردىن ئوغۇل تۇغۇپ بېرىدۇ، دېدى. ئۇنىڭ ھەمراھى: اللّٰه خالىسا دېگىن! دېدى. سولايمان ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى دېمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاياللاردىن پەقەت بىرىلا مېيىپ بالىدىن بىرنى تۇغدى. مۇھەممەدنىڭ جېنى ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زاتنىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ناۋادا ئۇ اللّٰه خالىسا دېگەن بولسا ئىدى ھەممە ئاياللىرى بىردىن مۇجاھىد تۇغقان بولاتتى».

ھافىز ئىبنى ھەجەر ئۆزىنىڭ ”فەتھىلبارى“ دېگەن كىتابىدا مۇنداق يازغان: كىمكى ئايالى بىلەن بىر تۆشەكتە بولغان چاغدا، اللّٰه يولىدا جىھاد قىلىدىغان پەرزەنت تېپىشنى نىيەت قىلسا، ئۇ دېگەندەك بولمىغان تەقدىردىمۇ اللّٰه ئۇنىڭ بۇ نىيىتى ئۈچۈن ئەجىر بېرىدۇ».

ئەبۇ ھەسەننىڭ بۇ ”بىر تۆشەكتە بولۇشنىڭ“ مەنىسىنى تەكىتلەپ كەلگەن بايانىدا مۇنداق دېيىلگەن: «پەرزەنت تېپىشنىڭ نىيىتىنى قىلسا، بالىسى ئۈچۈن اللّٰه تائالاغا سىغىنىپ قوغلاندى شەيتاننىڭ يامانلىقىدىن پاناھ تىلىسە، ئۇنى اللّٰه نى بىر دەپ بىلىدىغان، اللّٰه غا ئىبادەت قىلىدىغان، قولىدا ھەق يۈرگۈزىلىدىغان، ھەقتە تۇرۇدىغان، ھەقنى كۈچلەندۈرىدىغان، اللّٰه نىڭ بەندىلىرىگە مەنپەئەت يەتكۈزىدىغان، دۆلەتلەرنى ئاۋاتلاشتۇرۇدىغان پەرزەنت بىلەن مۇكاپاتلىشى مۇمكىن».

4 ـ نەسل قالدۇرۇش.

تەبەرانىي، ئەبى ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەردىن ھېچكىم بالا تەلەپ قىلىشنى تاشلىۋەتمىسۇن، بالىسى يوق ئادەم ئۆلۈپ كەتسە ئۇنىڭ نەسەبى ئۈزىلىدۇ».

ھازىرقى دەۋرنى مۇلاھىزە قىلىپ كۆرىدىغان بولساق كاپىرلارنىڭ مۇسۇلمانلار دۆلىتىدىكى مۇسۇلمانلارنىڭ باللىرىنىڭ تۇغۇلىشىنى توساپ، ئۆزلىرىنىڭ دۆلەتلىرىدە كۆپلەپ تۇغۇشنى تەۋسىيە قىلىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىمىز. بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ سانىنىڭ كېمىيىپ كاپىرلارنىڭ سانىنىڭ كۆپىيىشىدىكى بىر ۋاستىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلمانلارنى كۆپ پەرزەنتلىك بولۇشقا رىغبەتلەندۈرگەن.

تەبەرانىي ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەرقانداق بىر ئۆيدە بىر بالا تۇغۇلسا، ئۇ ئۆيدە بۇرۇن بولمىغان ئىززەتتىن بىرسى پەيدا بولىدۇ».

www.munber.org

مۇۋەپپىقىيەتلىك تەربىيچىنىڭ سۈپەتلىرى

بۇ يەردە تەربىيلىگۈچىنىڭ تەربىيەنى ئىلمىي يول بىلەن ئېلىپ بېرىشقا ياردىمى بولىدىغان سۈپەتلىرىنىڭ ئاساسلىرى باردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بولسا ئىنسانلارنىڭ ئىچىدە ئەڭ مۇكەممەل تەربىيىچىدۇر. لېكىن، ئىنسان ياخشى بىر تەربىيلىگۈچى بولۇپ چىقىشى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ ئىمكانىيىتىنىڭ يېتىشىچە ھەر تەرەپتىن تىرىشىشى، ئىزدىنىشى، ئۆز - ئۆزىنى كۆزىتىپ تۇرۇشى كېرەك. مانا مۇشۇنداق قىلغاندىلا ياخشى ئەخلاقلىقلار مەرتىۋىسىگە، ماختىلىدىغان ئېسىل سۈپەتلەرگە ئېرىشىدۇ. بولۇپمۇ ئۇ تەربىيەدىكى زۆرۈر بولغان نوقتۇلۇق ئەخلاق تۈتقىسىدىندۇر. يېڭى ئەۋلادلار بۇنىڭ تەربىيەدىكى قاراتمىلىقىغا قارايدۇ. نەتىجىلىك بىر تەربىيچى بولۇش ئۈچۈن ھەر بىر تەربىيچىدە تۆۋەندىكىدەك سۈپەتلەر ھازىرلىنىشى كېرەك. الله مۇۋەپپىقىيەت قازاندۇرغۇچىدۇر!

1) - مۇلايىم ۋە كەڭ قورساق بولۇش. ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئاببااس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئابدۇلقەيسكە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سەندە الله ياخشى كۆرىدىغان مۇلايىم ۋە كەڭ قورساقلىقتىن ئىبارەت ئىككى خىسلەت بار».

مانا بۇ يېڭى ئۆسمۈرلەرنى بىنا قىلىشتا سالماقلىق تەمكىنلىكنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەيدىغان بىر ھېكايە، ئابدۇللاھ ئىبنى تاھىر مۇنداق دەيدۇ: مەن بىر كۈنى خەلىپە مەئمۇننىڭ يېنىدا ئىدىم. ئۇ ئۆزىنىڭ خىزمەتچىسى بولغان بالىنى: ئى بالا! دەپ چاقىردى. ھېچكىم جاۋاب بەرمىگەندىن كېيىن يەنە شۇنداق چاقىردى. شۇ ئارىدا بىر بالا: قاچانلا يېنىڭىزدىن چىقساق ئى بالا! ئى بالا! دەپ توۋلاۋېرىدىكەنسىز. ئى بالا ئاش - تاماق يېمەمدۇ؟ سۇ ئىچمەمدۇ؟ قاچانغىچە: ئى بالا، ئى بالا دەپ چاقىرىۋېرىسىز؟ دېگەن پېتى كىرىپ كەلدى. مەئمۇن بېشىنى ساڭگىلاتقىنىچە بىر ھازا تۇرۇپ كەتتى. مەن ئۇ بالىنى ئۆلتۈرۈۋشكە بۇيرۇلۇشىدىن ھېچقانداق شەك قىلمىدىم. بىر ھازادىن كېيىن ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ: ئادەم ئۆزىنىڭ ئەخلاقىنى ياخشىلىسا خىزمەتكارلارنىڭ ئەخلاقى بۇزۇلىدىكەن. بىز ئۇلارنىڭ ئەخلاقىنى ياخشىلايمىز دەپ ئۆزىمىزنىڭ ئەخلاقىمىزنى بۇزۇۋالساق بولمايدۇ، دېدى.

2) - قوپاللىقتىن يىراق بولۇش، مېھرىبان بولۇش. ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله ھەقىقەتەن رەھىملىكتۇر، رەھىمدىللىكنى ياخشى كۆرىدۇ. رەھىمدىلغا، قوپالغا بەرمىگەننى ۋە باشقىلارغىمۇ بەرمىگەننى بېرىدۇ». ئائىشە يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «الله ھەقىقەتەن رەھمەتلىكتۇر، رەھمەت قىلغانلارنى ياخشى كۆرىدۇ» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «رەھىمدىللىك ھەرقانداق نەرسىنى زىننەتلەيدۇ، ئۇنىڭدىن رەھىمدىللىك كۆتۈرۈۋېتىلسە، ئۇ سەتلىشىپ قالىدۇ».

www.munber.org

ئىمام مۇسلىم، جەرىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «رەھىمدىللىقتىن مەھرۇم قالغان كىشى ياخشىلىقنىڭ ھەممىسىدىن مەھرۇم قالغان بولىدۇ».

ئىمام ئەھمەد ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى ئائىشە مۇلايىم بولغىن، الله ھەقىقەتەن بىرەر ئۆيگە ياخشىلىق يەتكۈزمەكچى بولسا شۇ ئۆيدىكى كىشىلەرنى يۇمشاقلىققا باشلايدۇ» دېگەن ئىدى،. يەنە بىر رىۋايەتتە: «ئۇلارنى مۇلايىم قىلىدۇ» دېيىلگەن.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: بىز بىر كۈنى خۇپتەن نامىزىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇۋاتقان ئىدى، سەجدىگە چۈشكەندە ھەسەن بىلەن ھۈسەيننى يەلكىسگە مىندۈرگەن ھالدا سەجدە قىلدى. سەجدىدىن بېشىنى كۆتەرگەندە بولسا ناھايىتى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ئۇلارنى يېنىغا چۈشۈرەتتى. يەنە سەجدىگە بارسا يەنە ئاۋۋالقىدەك قىلاتتى. پەرز نامازغا تۇرغاندا بولسا بىرىنى بىر يېنىغا يەنە بىرىنى يەنە بىر يېنىغا تۇرغۇزدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئۇلارنى ئانىسىغا ئاپىرىپ بەرمەيمۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق» دېدى. مەن بىر چىراق ياقتىم. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككىسگە: «ئاناڭلارنىڭ يېنىغا بېرىڭلار!» دېدى. ئۇلار شۇ يورۇقتا ئۆيگە كىرىپ كەتتى. (بۇ ھەدىسنى ھاكىم ئۆزىنىڭ ”مۇستەدرەك“ دېگەن كىتابىدا رىۋايەت قىلدى.)

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن! سىزلەرگە ئىلگىرى ئۆتكەن ياخشى كىشىلەرنىڭ ئەخلاق، مۇئامىلىدىكى ئېسىل خۇلۇقلىرىنى بايان قىلىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئىبرەتلىك بىر ھېكايىنى سۆزلەپ بەرسەك ئارتۇقچە بولماس. رىۋايەت قىلىنىشچە زەينۇل ئابىدىننىڭ بىر خىزمەتچىسى بار بولۇپ ئۇ چاخچۇقتىن ياسالغان بىر ئىبرىقتا ئۇنىڭ قولىغا سۇ قويۇپ بېرىۋاتقاندا ئۇ ئىبرىق ئۇنىڭ پۇتىغا چۈشۈپ كېتىپ سۇنۇپ كېتىدۇ، ھەم ئۇنىڭ پۇتىمۇ جاراھەتلىنىدۇ. خىزمەتكار ياش دەرھاللا: ئى خوجايىنىم! الله تائالا: ﴿ئاچچىقىنى يۇتقانلار جەننەتكە كىرىدۇ﴾ دېگەن، دەيدۇ. زەينۇل ئابىدىن: مېنىڭ ئاچچىقىمنى توستۇق، دەيدۇ. خىزمەتكار ياش: الله تائالا ﴿ئىنسانلارنى ئەپۇ قىلغانلارجەنەتكە كىرىدۇ﴾ دەيدۇ، دېدى. زەينۇلئابىد: سېنى ئەپۇ قىلدىم، دەيدۇ. خىزمەتكار ياش: الله تائالا ﴿الله ياخشىلىق قىلغانلارنى ياخشى كۆرىدۇ﴾ دېگەن، دەيدۇ. زەينۇلئابىدىن ئۇ ياشقا قاراپ: الله نىڭ رازىلىقى ئۈچۈن سەن ئازاد! دەيدۇ.

3) ـ مېھرى ـ شەپقەتلىك بولۇش. ئەبۇ سۇلايمان، مالىك ئىبنى ھۇۋەيرىس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. بىز ياش جەھەتتە تەڭتۇش بولغان بىرقانچە ياش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭ قېشىدا **20** كېچە تۇردۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناھايىتى كۆيۈمچان ۋە مېھرىبان ئىدى. ئۇ بىزنىڭ ئائىلىمىزنى سېغىنغانلىقىمىزنى ئويلاپ ئائىلىمىزدە قالغان كىشىلەرنى سورىدى. بىز ئۇنىڭغا ئائىلىمىزدىكىلەردىن خەۋەر بەردۇق. ئۇ بىزگە: «سىلەر ئائىلەڭلەرگە قايتىڭلار ۋە ئۇلار بىلەن بىللە ياشاڭلار. ئۇلارغا ئىلىم ئۆگىتىڭلار، ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار، مۇنداق ۋاقىت بولغاندا ماۋۇ نامازنى، مۇنداق ۋاقىتتا ئاۋۇ نامازنى ئوقۇڭلار! نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەندە سىلەردىن

www.munber.org

بىرىڭلار تۇرۇپ ئەزەن ئېيتسۇن، سىلەردىن يەنە بىرىڭلار ئىمام بولسۇن!» دېدى (بىرلىككە كەلگەن ھەدىس)

بەززار ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر بىر دەرەخنىڭ مېۋىسى بولغىنىدەك دىلنىڭمۇ مېۋىسى بار. دىلنىڭ مېۋىسى بولسا پەرزەنتتۇر. الله ھەقىقەتەن بالىسىغا مېھرىبان بولمىغان كىشىگە شەپقەت قىلمايدۇ. الله بىلەن قەسەمكى، مېھرىبان بولمىغان كىشى جەننەتكە كىرەلمەيدۇ» دېدى. بىز: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ھەممىز مېھرىبانلىق يەتكۈزىمىز، دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ دوستۇڭغا يەتكۈزگەن مېھرى، مېھرىبانلىق ھېسابلانمايدۇ بەلكى پۈتكۈل ئىنسانلارغا مېھرىبانلىق قىلىش، ھەقىقي مېھرىبانلىقتۇر» دېدى.

ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئايالنىڭ ئىككى قىزىدىن بىرىنى كۆتۈرۈپ، يەنە بىرىنى يېتىلەپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: «باللىرىنى كۆتۈرۈپ كېتىۋاتقان مېھرىبان ئايالار ئەگەر ئۇلار ئەرلىرىگە ئاسىيلىق قىلمىغان ۋە نامازلىرىنى ئوقۇغان بولسىلا ئەلۋەتتە جەننەتكە كىرىدۇ» دېدى. (بۇ ھەدىسنى ھاكىم ئۆزىنىڭ مۇستەدرىكىدە رىۋايەت قىلغان بولۇپ، ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتىگە مۇۋاپىق كېلىدۇ.)

ئەبۇ ئۇمامەدىن رىۋايەت قىلىنىشچە بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئىككى بالىسى بار بىر ئايال كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ئۈچ دانە خورما بەردى. ئۇ ئايال ھەربىر بالىسىغا بىردانىدىن خورما بەردى، بۇ چاغدا بالىلارنىڭ بىرى يىغلىغىلى تۇردى ئۇ ئايال ئۈچىنچى تال خورمىنى ئىككىگە بۆلۈپ ئۇنىمۇ ئۇ ئىككىسىگە بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى كۆرۈپ: «بالىلارنى يۈدۈۋالغان مېھرىبان ئانىلار، ئەگەر ئۇلار ئەرلىرىگە ئاسىيلىق قىلمىسىلا ۋە نامازلىرىنى ئوقۇسىلا ئۇلار ئەلۋەتتە جەننەتكە كىرىدۇ» دېدى. (بۇ ھەدىسنىمۇ ھاكىم رىۋايەت قىلغان.)

4) ـ گۇناھ بولمايدىغانلا ئىش بولسا ئاسىنىنى تاللاش.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىككى ئىشتىن بىرىنى قىلىشنى تاللاشقا توغرا كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام گۇناھ بولمايدىغانلا ئىش بولسا ئۇ ئىككى ئىشتىن ئاسان بولغىنىنى تاللايتتى، ئەگەر گۇناھ بولىدىغان ئىش بولسا ئۇ ئىشتىن ھەممە ئىنسانىدىن بەكرەك يىراق ئىدى، الله نىڭ ھۆرمىتى يەرگە ئۇرۇلمىسىلا ئۇ ئۆزىنىڭ شەخسىي مەنپەئىتى ئۈچۈن ھەرگىز ئىنتىقام ئالمايتتى، الله نىڭ ھۆرمىتى دەپسەندە قىلىنسا الله ئۈچۈن ئىنتىقام ئالاتتى. (بىرلىككە كەلگەن ھەدىس)

5) ـ ئاگاھ بولۇش. يەنى باشقىلارنى توغرا چۈشەندۈرگەن، كەمتەر، كەڭ قورساق بولۇش لازىمدۇر. ھەرگىزمۇ نەزەر دائىرسى تار ئادەملەردىن بولماسلىق لازىم. كەمتەر، كەڭ قورساق بولۇش دېگەنلىكتىن ھەرگىزمۇ ئاجىز، زەئىپ خورلۇققا قىلىشقا رازى بولۇش دېگەنلىك چىقمايدۇ. بەلكى ئۇ خىل خىسلەتلەرنى شەرىئەت كۆرسەتكەن، روخسەت قىلىش پرىنسىپىنى ئىشلىتىشنى مەقسەت قىلىدۇ. ئىبنى مەسئۇد، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن سىلەرگە دوزاخ ئۇ

كىشىگە ياكى ئۇ كىشى دوزاختا ھارام بولغان كىشىدىن خەۋەر بەرمەيمۇ؟ دوزاخ كىچىك پېئىل، مولايىم، باشقىلار بىلەن ئاسان چىقىشىپ كېتىدىغان كىشىلەرگە ھارامدۇر» [تىرمىزى رىۋايىتى]

6) - غەزەپتىن يىراق بولۇش. غەزەپلىنىش ئىجتىمائىي ئالاقىدە ياخشى ئەخلاق ھېساپلانمايلا قالماستىن تەلىم - تەربىيە ساھاسىدىمۇ ئىنتايىن يامان ئىللەتتۇر. ئىنسان ئاچچىقىغا ھاي بېرەلىسە ۋە غەزىپىنى باسالىسا بۇنداق قىلىش ئۆزى ۋە ئائىلىسى ئۈچۈنمۇ ناھايىتى زور ئۈتۈق قازانغان بولىدۇ. ئەكسىچە بولغاندا ئۆزى ۋە ئائىلىسى ئۈچۈن چوڭ بىر پالاكەتتۇر. بىر كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى ماڭا نەسىھەت قىلغىن! دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئاچچىقلانما» دەپ ئۈچ قېتىم جاۋاب بەردى. [ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە ئاچچىقنى بېسىۋالالىغان كىشى ھەققىي پەلۋاندۇر، دەپ تەرىپلىگەن. ئەبى ھۇرەيرىدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «چېلىشىشتا يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر» دېگەن. [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]

رىۋايەت قىلىنىشىچە زەينۇلئابىدىن ئىبنى ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئۆزىنىڭ بىر خىزمەتكارىنى ئىككى قېتىم چاقىرغاندا ئۇ خىزمەتكار جاۋاب بەرمىگەن. كېيىن زەينۇلئابىدىن ئۇ خىزمەتكارىغا: چاقىرغىنىمنى ئاڭلىمىدىڭمۇ؟ دېگەندە، ئۇ خىزمەتكارى: ئاڭلىدىم، دەپ جاۋاب بەرگەن. زەينۇلئابىدىن ئۇنداق بولسا، نېمە ئۈچۈن جاۋاب بەرمىدىڭ، دېسە. خىزمەتكارى: ئەخلاقىڭىنىڭ ياخشىلىقىنى بىلگەچكە سەندىن خاتىرجەم بولۇپ ھورۇنلۇق قىلدىم، دېگەندە زەينۇلئابىدىن مېنىڭ خىزمەتچىمنى مەندىن خاتىرجەم قىلغان اللە قا شۈكۈرلەر بولسۇن! دەپ دۇئا قىلغان.

7) - ھەرئىشتا نورمال ۋە مۆتىدىل بولۇش. ھەرقانداق ئىشتا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىش ناچار ئەخلاقتۇر. بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاساسلىق دىنىي مەسىلىلەردە مۆتىدىللىقنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى كۆرىمىز. ئۇنداق بولغان ئىكەن قالغان تۇرمۇش مەسىلىلىرىدە بولۇپمۇ تەربىيلەش مەسىلىلىرىدە مۆتىدىل بولماسلىقىمىز توغرا بولامدۇ؟!

ئەبى مەسئۇد ئەقەبە ئىبنى ئۆمەر ئەلبەدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىلىنغان رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر كۈنى بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مەن پالانىنىڭ نامازنى ئۇزۇن ئوقۇيدىغانلىقى سەۋەبى بىلەن نامازغا كېچىكىپ كېلىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام غەزەپلىنىپ: «ئى خالايىق! سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا كىشىلەرنى نامازدىن قاچۇرۇپ قويىدىغانلار بار. كىمكى كۆپچىلىككە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇيدىكەن نامازنى قىسقا ئوقۇپ بەرسۇن، چۈنكى، ئىقتىدا قىلغان كىشىلەرنىڭ ئارىسىدا قېرىلار، كېچىكلەر ۋە ھاجەتمەنلەر بار» دېدى. رىۋايەت قىلغۇچى مۇنداق دەيدۇ: مەن ھېچقاچان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ دەرىجىدە ئاچچىقلانغانلىقىنى كۆرمىگەن ئىدىم. [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]

8) - ۋەز - نەسىھەتنى چىرايلىق يوسۇندا قىلىش. ھەددىدىن ئارتۇق كۆپ قىلىنغان سۆزنىڭ قىممىتى بولمايدۇ. چىرايلىق رەۋىشتە قىلىنغان ۋەز - نەسىھەت اللە خالىسا ھەر ۋاقىت ئۈنۈملۈك بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىمام ئەبۇ ھەنىيفە (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن) شاگىرتلىرىغا: سىلەر فىقھىنى ئۇنى ئاڭلاشقا ھېرىسمەن بولمىغان كىشىگە سۆزلىمەڭلار، دەپ نەسىھەت قىلغان. بۇنداق قىلىشنى ساھابىلار

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خۇلق ـ ئادىتىدىن ئۆگەنگەن ئىدى. ئىبنى سەلەمەنىڭ بىر تۇغقىنى ئەبۇ ۋائىلدىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دېگەن: ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىزلەرگە ھەر پەيشەنبە كۈنى ۋەز ـ نەسىھەت قىلاتتى. ئارىمىزدىن بىرئادەم ئۇنىڭغا: ئى ئابدۇراھماننىڭ ئاتىسى! سەن بىزگە كۈندە ۋەز ـ نەسىھەت قىلىپ بەرسەڭ، دېگەندە ئىبنى مەسئۇد: مەن ئۇنداق قىلىپ سىلەرنى زېرىكتۈرۈپ قويۇشتىن ئەنسىرگەنلىكىم ئۈچۈن ئۇنداق قىلمايمەن، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىزنىڭ جامائەتنى قاچۇرىۋاتماسلىقىمىز ئۈچۈن بىزدىن ۋەدە ئالغان ۋەز ـ نەسىھەتنى سىلەرگە قىلىمەن، دېدى.

ئاتا ـ ئانىلارغا ئەۋلادلارنىڭ بەرىكىتى ھەققىدىكى خۇش خەۋەردۇر

ئىمام بۇخارىنىڭ ئەبۇ ھۇرەيرىدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ ئۈچ نەرسىدىن باشقا ئەمەللىرى ئۈزۈلۈپ قالىدۇ. 1) سەدىقە جارىيە، 2) باشقىلار مەنپەئەتلىنىدىغان ئىلىم، 3) ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ تۇرىدىغان ياخشى پەرزەنت»

ئىبنى ئەبى ھاتەم ئەبۇ دەرداﺋ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئۆمۈرنىڭ ئۇزۇن بولۇشى ھەققىدە سۆزلەشتۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىر جانغا ئەجەل كەلگەندە الله ئۇنىڭ جېنىنى ئېلىشنى كېچىكتۈرمەيدۇ. ئۆمۈرنىڭ ئۇزۇن بولۇشى، الله بەندىسىگە ئۇنىڭغا دۇئا قىلىدىغان ۋە دۇئالىرى قەبرىسىگىچە يېتىدىغان ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلىشىدۇر».

ئىمام بۇخارى ئۆزىنىڭ ”ئەدەبۇلمۇفرەد (كىشىلىك ئەخلاق)“ دېگەن كىتابىدا ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مېيىت ئۆلگەندىن كېيىن دەرىجىسىنىڭ كۆتۈرۈلۈپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ: ئى رەببىم! بۇ نېمە ئىش! دەيدۇ. الله بۇ ئەۋلادىڭنىڭ ساڭا تىلىگەن مەغپىرىتىنىڭ پەزىلىتىدىن، دەپ جاۋاب بېرىدۇ».

ئەبۇ يەئلا ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «باللار تۇغۇلۇپ بالاغەت يېشىغا يەتكىچە بولغان ئارىلىقتا قىلغان ھەر بىر ياخشىلىقى ئۈچۈن ئاتىسىغا ياكى ئانىسىغا ئۇنىڭ ياخشى ئەجرى يېزىلىپ تۇرىدۇ. ئەمما يامان ئىش قىلغان بولسا ئۇنىڭ گۇناھى ئۇنىڭ ئۆزىگىمۇ ياكى ئاتا ـ ئانىسىغىمۇ يېزىلمايدۇ»

پەرزەنتلەر دۇنيا ھاياتىنىڭ زىننىتى ھەم پىتنىسىدۇر

پەرزەنت الله تائالانىڭ ئىنسانلارغا قىلغان سوغىتى بولۇپ، ئۇلارغا قارىغاندا كۆزلەر راھەتلىنىدۇ، كۆڭۈللەر شادلىنىدۇ. ئۇلار بىلەن سۆزلەشكەندە قەلبلەر ھۇزۇر ئالىدۇ. ئۇلار دۇنيا ھاياتلىقىنىڭ گۈل ـ چېچەكلىرىدۇر.

الله تائالا سۈرە ئال ئىمرانىڭ 14 ـ ئايىتىدە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن: ﴿ئاياللار، ئوغۇللار، ئالتۇن ـ كۈمۈشتىن توپلانغان كۆپ ماللار،ئارغىماقلار، چارۋىلار ۋە ئېكىنلەردىن ئىبارەت كۆڭۈل تارتىدىغان نەرسىلەرنىڭ مۇھەببىتى ئىنسانلارغا چىرايلىق كۆرسىتىلدى. ئۇلار دۇنيا تىرىكچىلىكىدە مەنپەئەتلىنىدىغان (باقاسى يوق) شەيئىلەردۇر؛ الله نىڭ دەرگاھىدا بولسا قايتىدىغان گۈزەل جاي (يەنى جەننەت) باردۇر (شۇنىڭ ئۈچۈن باشقىغا ئەمەس، جەننەتكە قىزىقىش كېرەك﴾ بۇندىن باشقا يەنە سۈرە كەھفنىڭ 46 ـ ئايىتىدە: ﴿ماللار ۋە بالىلار دۇنيا تىرىكچىلىكىنىڭ زىننىتىدۇر، باقى قالىدىغان ياخشى ئەمەللەرنىڭ ساۋابى پەرۋەردىگارىڭنىڭ نەزىرىدە تېخىمۇ ياخشىدۇر. ئۈمىد تېخىمۇ چوڭدۇر﴾ دېگەن بولسا، سۈرە ھەدىدنىڭ 20 ـ ئايىتىدە: ﴿بىلىڭلاركى، دۇنيا تىرىكچىلىكى ئويۇندىن، (كىشىنى ئاخىرەتتىن غەپلەتتە قالدۇرىدىغان) مەشغۇلاتتىن، زىبۇزىننەتتىن، ئۆزئارا پەخىرلىنىشتىن، پۇل ـ مال، پەرزەنت كۆپەيتىش پەخىرلىنىشتىن ئىبارەتتۇر﴾ دېگەن.

شۇڭا كافىرلارنىڭ بۇ خىل زىننەتلەرگە ئالدىنىپ، ئەۋلادلىرى بىلەن پەخىرلەنگەنلىكىنى كۆرۈمىز. ئەگەر ئۇلاردا شۇ پەخىرلىنىشنى توسۇپ قالىدىغان قورققۇنچ بولسا ئىدى، الله ئۇلاردىن رازى بولغان بولغان، ھازىرقىدىنمۇ كۆپ ئەۋلادلارنى ئاتا قىلغان بولاتتى. ئۇلار مۆمىنلەرگە ئەۋلادلىرى بىلەن يوغانچىلىق قىلىدۇ. شۇڭا الله ئايەتلەردە كاپىرلارنىڭ ئۆتمۈشتىن قالغان پەخىرلىنىشلىرىنى سۆكۈپ، كۆپلۈكىنىڭ الله نىڭ نەزىرىدە ھېچانداق پايدا بەرمەيدىغانلىقىنى بايان قىلىپ مۆمىنلەرگە تەسەللىي بېرىدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا سۈرە ئال ئىمراننىڭ 116 ـ ئايىتىدە: ﴿شۈبھىسىزكى، كاپىرلارنىڭ ماللىرى، بالىلىرى الله نىڭ ئازابى ئالدىدا ھەرگىز ھېچ نەرسىگە دال بولالمايدۇ؛ ئۇلار دوزاخ ئەھلىدۇر، دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ﴾ دېگەن بولسا سۈرە تەۋبەنىڭ 55 ـ ئايىتىدە: ﴿ئۇلارنىڭ مال ـ مۈلكى ۋە ئەۋلادى سېنى ئەجەبلەندۈرمىسۇن، الله ئۇلارنى بۇ دۇنيادا شۇ نەرسىلەر بىلەن ئازابلاشنى ۋە ئۇلارنىڭ كاپىر پېتى جان ئۈزۈشىنى ئىرادە قىلىدۇ﴾ ۋە شۇ سۈرىنىڭ 69 ـ ئايىتىدە: ﴿(ئى مۇناپىقلار، سىلەرنىڭ ھالىڭلار) سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەن (ھالاك بولغان ئۈممەتلەرنىڭ ھالىغا) ئوخشايدۇ، ئۇلار كۈچ ـ قۇۋۋەتتە سىلەردىن كۈچلۈك، مال ـ مۈلكى ۋە ئەۋلادى سىلەرنىڭكىگە قارىغاندا كۆپ ئىدى. سىلەردىن بۇرۇن ئۆتكەنلەر (دۇنيانىڭ لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋىسىدىن بەھرىمەن بولغاندەك، سىلەرمۇ (دۇنيانىڭ لەززەتلىرى جەھەتتىكى) نېسىۋەڭلاردىن بەھرىمەن بولدۇڭلار؛ ئۇلار باتىلغا چۆمگەندەك، سىلەرمۇ باتىلغا چۆمدۇڭلار؛ ئەنە شۇلارنىڭ ياخشى ئەمەللىرى دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ئېتىبارسىزدۇر، ئەنە شۇلار زىيان تارتقۇچىلاردۇر﴾ دەيدۇ.

الله تائالا يەنە سۈرە مۆمىنۇننىڭ 55 ـ، 56 ـ ئايەتلىرىدە: ﴿(ئۇلار) بىزنىڭ ئۇلارغا مال ـ مۈلۈك ۋە ئەۋلاتلارنى بەرگەنلىكىمىزنى ئۆزلىرىگە تېز ياخشىلىق قىلغانلىق دەپ ئويلامدۇ؟ ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئۇلار ئۇقمايدۇ﴾ دېگەن بولسا، سۈرە سەبەئنىڭ 35 ـ، 36 ـ، 37 ـ ئايەتلىرىدە: ﴿ئۇلار يەنە: «بىزنىڭ ماللىرىمىز ۋە بالىلىرىمىز ئەڭ كۆپ، بىز ئازابلانمايمىز» دېدى. ئېيتقىنكى، «ھەقىقەتەن، پەرۋەردىگارىم كىمنىڭ رىزقىنى كەڭ قىلىشنى خالىسا ئۇنى كەڭ قىلىدۇ، (كىمنىڭ رىزقىنى تار قىلىشنى خالىسا ئۇنى) تار قىلىدۇ، لېكىن كىشىلەرنىڭ تولىسى (بۇنى) ئۇقمايدۇ». ماللىرىڭلار ۋە بالىلىرىڭلار سىلەرنى بىزگە يېقىنلاشتۇرالمايدۇ، پەقەت ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەل قىلغانلارغا قىلغان ئەمەللىرى

www.munber.org

ئۇچۇن ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىلىدۇ، ئۇلار (جەننەتنىڭ) ئىسسىق ئۆيلىرىدە (ھەر قانداق كۆڭۈلسىزلىكتىن) ئەمىن بولغان ھالدا تۇرىدۇ﴾.

اللە تائالا قۇرئان كەرىمدە يۇقىرىدا دېگەندەك ئىنساننى ئەۋلادلاردىن كېلىدىغان پىتنىدىن ئاگاھلاندۇردى. شۇنداقلا اللە نىڭ دەرگاھىدا يۇقىرى مەرتىۋىگە ئېرىشىشنىڭ يوللىرى بىلەن اللە نىڭ غەزىپىگە يولۇقتۇرىدىغان ئىشلاردىنمۇ خەۋەر بەردى. تۆۋەندىكى ئايەتلەر بۇ مەزمۇنلارنى كۆچەيتىپ كەلگەندۇر: ﴿بىلىڭلاركى، سىلەرنىڭ ماللىرىڭلار، باللىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن بىر تۇرلۇك سىناقتۇر، اللە نىڭ دەرگاھىدا چوڭ ساۋاب بار﴾[1] ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەرنىڭ ئاياللىرىڭلاردىن، باللىرىڭلاردىن سىلەرگە دۈشمەن بولىدىغانلىرىمۇ بار، ئۇلاردىن ئېھتىيات قىلىڭلار، ئەگەر (ئۇلارنى) ئەپۇ قىلساڭلار، كەچۈرسەڭلار، مەغپىرەت قىلساڭلار (اللە سىلەرنىمۇ مەغپىرەت قىلىدۇ). اللە ھەقىقەتەن ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر. سىلەرنىڭ ماللىرىڭلار، باللىرىڭلار (سىلەرگە اللە تەرىپىدىن) بىر تۇرلۇك سىناقتۇر، اللە نىڭ دەرگاھىدا كاتتا ساۋاب بار﴾[2] ﴿ئى ئىنسانلار! پەرۋەردىگارىڭلارغا (بۇيرۇقلىرىنى ئورۇنلاش، مەنئى قىلغان ئىشلاردىن چەكلىنىش بىلەن) تەقۋادارلىق قىلىڭلار، شۇنداق بىر كۈندىن قورقۇڭلاركى، (ئۇ كۈندە) ئاتا بالىسىغا ئەسقاتمايدۇ، بالىمۇ ئاتىسىغا ئەسقاتمايدۇ، اللە نىڭ ۋەدىسى ھەقىقەتەن ھەقتۇر، سىلەرنى ھەرگىز دۇنيا تىرىكچىلىكى مەغرۇر قىلمىسۇن، شەيتاننىڭ سىلەرنى اللە نىڭ ئەپۇسىنىڭ كەڭلىكى بىلەن مەغرۇر قىلىشىغا يول قويماڭلار﴾[3]

ئەمما ئەۋلادىغا اللە نىڭ شەرئىتىدە كۆرسەتكىنى بويىچە مۇھەببەت ئاتا قىلغان بەندىسگە بېرىدىغان ئەجرىدىن اللە تائالا تۆۋەندىكىدەك خەۋەر بېرىدۇ: ﴿ئېيتقىنكى، «ئەگەر سىلەرنىڭ ئاتاڭلار، ئوغۇللىرىڭلار، قېرىنداشلىرىڭلار، خوتۇنلىرىڭلار، ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭلار (ھەمدە ئۇلاردىن باشقىلار)، تاپقان پۇل ـ ماللىرىڭلار، ئاقماي قېلىشىدىن قورققان تىجارىتىڭلار، ياخشى كۆرىدىغان ئۆيلىرىڭلار سىلەر ئۈچۈن اللە دىن، اللە نىڭ پەيغەمبىرىدىن ۋە اللە نىڭ يولىدا جىھاد قىلىشتىنمۇ سۆيۈملۈك بولسا (يەنى شۇلار بىلەن بولۇپ كېتىپ، اللە نىڭ پەيغەمبىرىگە ياردەم بەرمىسەڭلار)، ئۇ ھالدا سىلەر تاكى اللە نىڭ ئەمرى (يەنى مەككىنى پەتھ قىلىش ئىزنى) كەلگۈچە كۈتۈڭلار، اللە پاسىق قەۋمنى (يەنى اللە نىڭ دىنىنىڭ چەك ـ چېگرىسىدىن چىقىپ كەتكۈچىلەرنى) ھىدايەت قىلمايدۇ»﴾[4].

بىراق اللە تائالا ئىمان يولىدىن يىراق يول تۇتقان، ئەخلاقى ناچار، پاسىق پەرزەنتلەردىن تېنىمىز، ھېس ـ تۇيغىمىز، شەخسىيىتىمىز بىلەن يىراق تۇرۇشىمىزنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىشىنىدىغان بىر قەۋمنىڭ اللە بىلەن ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلەن قارشىلاشقانلارنى ـ ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى، ئوغۇللىرى، يا قېرىنداشلىرى، يا ئۇرۇق ـ تۇققانلىرى بولغان تەقدىردىمۇ ـ دوست تۇتقانلىقىنى كۆرمەيسەن (يەنى ئۇلارنى دوست تۇتۇشى مۇمكىن ئەمەس)، ئەنە شۇلارنىڭ دىللىرىدا اللە ئىماننى مەھكەم قىلدى ۋە ئۆز دەرگاھىدىن بولغان روھ بىلەن ئۇلارنى كۈچەيتتى، اللە ئۇلارنى ئاستىدىن ئۆستەڭلار ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇلار جەننەتلەردە مەڭگۈ قالىدۇ، اللە ئۇلاردىن

---

[1] سۈرە ئەنفال 28 ـ ئايەت

[2] سۈرە تەغابۇن 14 ـ 15 ـ ئايەتلەر

[3] سۈرە لوقمان 33 ـ ئايەت

[4] سۈرە تەۋبە 24 ـ ئايەت

رازى بولىدۇ، اللە دىن ئۇلارمۇ مەمنۇن بولىدۇ، ئەنە شۇلار اللە نىڭ قوشۇنىدۇر، بىلىڭلاركى، اللە نىڭ قوشۇنى مەقسەتكە ئېرىشكۈچىلەردۇر﴾[1].

پەرزەنتلەرنىڭ پىتنىسىگە روزا تۇتۇش، ناماز ئوقۇش، سەدىقە بېرىش، ياخشىلىقنى بۇيرۇپ يامانلىقتىن توسۇش ئارقىلىق كەففارەت بولىدۇ. بۇ ھەقتە ھەدىستە مۇنداق دېيىلگەن. ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە تىرمىزى ھۇزەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇزۇن ھەدىسىدە: «ئەركىشىنىڭ پىتنىسى ئائىلىسىدىن، مېلىدىن، ئەۋلادىدىن، ئەپسى خاھىشىدىن ۋە خوشنىسىدىن كېلىدۇ. بۇنىڭ كەففارىتى روزا تۇتۇش، ناماز ئوقۇش، سەدىقە بېرىش، ياخشىلىقنى بۇيرۇپ، يامانلىقتىن توسۇشتۇر».

اللە تائالا ھەممىمىزگە تائەت قىلىشتا ياردەم بېرىدىغان، ئۇنتۇپ قالغانلىرىمىزنى ئەسلىتىدىغان، ئازساق نەسىھەت قىلىدىغان سالىھ پەرزەنت ئاتا قىلغاي! ئامىن!

ئەۋلاد تەربىيىلەشتە ئىنسان بىلەن شەيتان ئارىسىدىكى كۈرەش

ھەقىقەتەنمۇ شەيتان ئىنسان بىلەن ئۇنىڭ ئەۋلادى ئوتتۇرىسىدىكى ئاشكارا دۈشمەندۇر. شۈبھىسىزكى اللە تائالا شەيتاننىڭ ئىنسان بالىلىرىنى اللە نىڭ تائىتىدىن، اللە نىڭ شەرئىتىدىن يىراقلاشتۇرۇپ ئۆزىگە ئەگەشتۈرۈدىغانلىقىغا قەسەم قىلغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. ئېنىقكى مېھرىبان اللە بۇنى بىزگە ئەھۋالىمىزنى ياخشى كۆزىتىشىمىز، شەيتاننىڭ بۇ ھەقتىكى ۋەدىسىدىن ئاگاھ بولۇشىمىز ئۈچۈن خەۋەر قىلدى. بىزنىڭ شەيتاندىن يىراق بولۇشىمىز ئۈچۈن بالىلىقتىن ئىبارەت بىر دەۋرنى ئاتا قىلدى. ناۋادا ئاتا ـ ئانىلار پەرزەنتلىرىنىڭ بالىلىقىدىكى بۇ مەزگىللىرىنى ئۆتكۈزۈۋېتىپ قالسا پەرزەنتلىرىنى بۇندىن كېيىنكى تەربىيىسىدە بۇنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇش ناھايىتى تەسكە توختايدۇ.

اللە تائالا سۈرە ئىسرانىڭ 61 ـ، 62 ـ، 63 ـ ئايەتلىرىدە: ﴿ئىبلىس: «ماڭا ئېيتىپ بەرگىنە، سەن مەندىن ئۈستۈن قىلغان ئادەم مۇشۇمۇ؟ ئەگەر ماڭا قىيامەتكىچە مۆھلەت بېرىدىغان بولساڭ، ئۇنىڭ ئەۋلادىنىڭ ئازغىنىسىدىن باشقىسىنى (ئازدۇرۇپ) تۈپ يىلتىزىدىن قۇرۇتۇۋېتىمەن (يەنى ئۇلارنى خالىغانچە يېتىلەيمەن)» دېدى. اللە (ئىبلىسقا) ئېيتتى: «بارغىن (ساڭا مۆھلەت بەردىم)، ئۇلاردىن (يەنى ئادەم بالىلىرىدىن) كىمكى ساڭا ئەگەشسىدىكەن، (جەھەننەم ساڭا ۋە ئۇلارغا) بېرىلگەن تولۇق جازادۇر. ئۇلارنىڭ ئىچىدىن قوزغىتالايدىغانلىكى ئادەمگنى ئاۋازىڭ بىلەن (يەنى گۇناھقا چاقىرىشىڭ بىلەن) قوزغاتقىن، ئاتلىق ۋە پىيادە قوشۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا ھۇجۇم قىلغىن، ئۇلارنىڭ ماللىرىغا ۋە بالىلىرىغا شېرىك بولغىن، ئۇلارغا (يالغان) ۋەدىلەرنى بەرگىن ـ شەيتاننىڭ ئۇلارغا بەرگەن ۋەدىسى پەقەت ئالدامچىلىقتۇر﴾.

ئىمام مۇسلىم ئىياز ئىبنى ھەممار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە تائالا: "ھەقىقەتەن مەن بەندىلىرىمنى پاك ئىسلامنى بىلىدىغان پاك تەبىئەت بىلەن ياراتتىم، شۇنىڭدىن كېيىن شەيتان كېلىپ ئۇلارنى ئازدۇردى" دەيدۇ» دېدى. بىز تۇرمۇشتا ھەقىقەتەنمۇ بەزى

[1] سۈرە مۇجادىلە 22 ـ ئايەت

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ پەرزەنتلىك بولالماسلىقتەك سىناق بىلەن سىنىلىدىغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرىمىز. بۇنداق قىلىش شۇنداق بىر ھېكمەتتىنكى پەرزەنتلىك بولۇشتىن مەھرۇم قىلىنغان ئاتا ـ ئانىلار ھەمىشە الله تائالادىن ئۆزلىرىگە پەرزەنت بولۇپمۇ ياخشى پەرزەنت تەلەپ قىلىش بىلەن دىللىرى يۇمشىغان ھالەتتە ياشايدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا سۈرە شۇرانىڭ **49** ـ، **50** ـ ئايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى اللهغا خاستۇر، الله نېمىنى خالىسا شۇنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇياكى ئۇلارغا ئوغۇل، قىزنى ئارىلاش بېرىدۇ، خالىغان ئادەمنى تۇغماس قىلىدۇ، الله ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر﴾.

ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى جاھىلىيەت دەۋرىدە پەرزەنتلىك بولالمىغان كىشىلەر باشقىلارنىڭ باللىرىنى بېقىۋېلىش، ئۇلارنى تەربىيلەپ نەسەبلىرىنى ئۆزلىرىگە نىسبەت قىلىۋېلىش قاتارلىق ئىشلارنى قىلاتتى. الله تائالا قۇرئان كەرىمدە باللارنى ئۆز ئاتىسىغا نىسبەت بېرىشكە، باشقىلارنى: ئۇ بالام، دەپ ھېسابلاپ ئۇلارنىڭ نەسەبىنى ئۆز ئاتىلىرىغا قايتۇرۇشقا بۇيرۇپ ئايەتلەرنى نازىل قىلدى. مەسىلەن الله تائالانىڭ سۈرە ئەھزابنىڭ **4** ـ، **5** ـ ئايەتلىرى بۇنىڭ دەلىلىدۇر. الله تائالا بۇ يەردە مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ھېچ ئادەمنىڭ ئىچىدە ئىككى يۈرەك ياراتقىنى يوق، سىلەر زىھار قىلغان ئاياللىرىڭلارنى الله سىلەرگە ئانا قىلغىنى يوق، سىلەر بالا قىلىۋالغانلارنىمۇ الله (ھەممە ھۆكۈمدە ئۆز پۇشتۇڭلاردىن بولغان) باللىرىڭلارنىڭ ھۆكمىدە قىلمىدى، بۇ (يەنى ئۆز پۇشتۇڭلاردىن بولمىغانلارنى بالا دېيىش) پەقەت ئاغزىڭلاردا ئېيتىلغان سۆزدۇر، الله ھەق (سۆز)نى ئېيتىدۇ، توغرا يولغا باشلايدۇ. ئۇلارنى ئاتىلىرىنىڭ ئىسمىلىرى بىلەن چاقىرىڭلار، بۇ الله نىڭ دەرگاھىدا توغرىدۇر، ئەگەر ئۇلارنىڭ ئاتىلىرىنى بىلمىسەڭلار، ئۇ چاغدا ئۇلار سىلەرنىڭ دىنىي قېرىنداشلىرىڭلاردۇر، دوستلىرىڭلاردۇر، سىلەر سەۋەنلىكتىن قىلىپ سالغان ئىشلاردا سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، لېكىن قەستەن قىلغان ئىشىڭلاردا (سىلەرگە گۇناھ بولىدۇ)، الله ناھايىتى مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر، ناھايىتى مېھرىباندۇر﴾.

ئونىنچى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ياخشى بولۇشىنىڭ ئەۋلادلارغا بولغان تەسىرى

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ياخشى كىشىلەردىن بولۇشى، ئۇلارنىڭ ھەر ئىشتا پەرزەنتلەر ئۈچۈن ياخشى ئۈلگە بولۇشى پەرزەنتلەر ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم تەسىر قىلىش كۈچىگە ئىگە. ئەگەر ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۆزلىرى تەقۋادار كىشىلەر بولغىنىدا ئۇلار الله نىڭ بۇيرۇقلىرىغا ئىتائەت قىلىش بىلەن بىرگە پەرزەنتلىرىگە بۇ ھەقتە ئازغىنە كۈچ سەرپ قىلسا ۋە ئۇلارنىڭمۇ تەقۋادار ئىنسانلاردىن بولۇشىغا ياردەمچى بولسا پەرزەنتلەر تەبئىي ھالدا الله تائالاغا بويسۇنۇش ۋە ئىتائەت قىلىش ئىگىدا چوڭ بولىدۇ. الله تائالا قۇرئان كەرىمدە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇ ئەۋلادلار بىر ـ بىرى بىلەن قانداشتۇر﴾[1].

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ياخشى كىشىلەردىن بولۇشىنىڭ پەرزەنتلىرىگە پايدا يەتكۈزىدىغانلىقىنى قۇرئان كەرىمدىكى مۇسا ئەلەيھىسسالام بىلەن خىزىر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىسسىسىدىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 34 ـ ئايەتنىڭ بىرقىسمى.

خىزىر ئەلەيھىسسالام يىقىلىپ كېتەي دەپلا قالغان بىر تامنى ھەق ئالماي يېڭىلاپ ياساپ قويىدۇ، مۇسا ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا خىزىر ئەلەيھىسسالام: بۇ تامنىڭ ئاستىدا ئىككى يېتىم بالىنىڭ مال ـ مۈلكىنىڭ بارلىقىنى، بۇ بالىلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ياخشى كىشىلەردىن ئىكەنلىكىنى دەپ بەرگەن. ھەتتا پەرىشتىلەرمۇ مۆمىنگە ۋە ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! سەن ئۇلارنى، ئۇلارنىڭ ئاتا ـ بوۋىلىرىدىن، ئاياللىرىدىن، ئەۋلادلىرىدىن ياخشى بولغانلارنى ئۇلارغا ۋەدە قىلغان مەڭگۈلۈك جەننەتكە كىرگۈزگىن، سەن ھەقىقەتەن غالىبسەن، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىسەن﴾[1].

پەرزەنتلەر اللە غا بويسۇنۇش، تائەت ئىبادەت ئۈستىدە چوڭ بولسا ئائىلىلەردە خەۋەر بېرىلگەندەك مەڭگۈ بەختلىك بولىدىغان جەننەتلەردە ئاتا ـ ئانىلىرى بىلەن بىرگە بولىدۇ: ﴿ئۆزلىرى ئىمان ئېيتقان، ئەۋلادلىرىمۇ ئەگىشىپ ئىمان ئېيتقانلارنىڭ ئەۋلادلىرىنى ئۇلار بىلەن تەڭ دەرىجىدە قىلىمىز، ئۇلارنىڭ (ياخشى) ئەمەللىرىدىن قىلچىمۇ كېمەيتىۋەتمەيمىز، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا مەسئۇلدۇر﴾[2].

شۇنىڭ ئۈچۈن سالىھ كىشىلەردىن بىرى بالىسىغا: ئى ئوغلۇم! مەن سېنىڭ ئۈچۈن نامازنى كۆپ ئوقۇيمەن، دېگەن. سەھلۇتتەستۇرى تېخى تۇغۇلمىغان بالىسى ئۈچۈن اللە تائالاغا دۇئا قىلىپ ئۆزىگە ياخشى پەرزەنت بېرىلىشىنى اللە تائالادىن تىلەش بىلەن بىرگە ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشقا ئۆز ـ ئۆزىگە ۋەدە بېرىپ مۇنداق دېگەن: مەن اللە تائالانىڭ بىز ئىنسان بالىلىرىدىن ئالغان ۋەدىسىگە (يەنى اللە تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يارىتىپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىن دۇنياغا كېلىدىغان بارلىق ئەۋلادلىرىدىن اللە غا شېرىك كەلتۈرمەسلىككە ئالغان ۋەدىسىگە) ۋاپا قىلىمەن، ھازىردىن تارتىپ تاكى اللە پەرزەنتلىرىمنى يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچتۇرغانغا قەدەر ئۇنى پەرۋىش قىلىشنى باشلايمەن (يەنى ئۇلار ئۈچۈن ياخشى ئەمەل قىلىمەن).

يۇقىرىقى مىساللار بۇرۇنقى ياخشى كىشىلەرنىڭ ياخشى ئەۋلادلارغا ئېرىشىشكە نەقەدەر ھېرىسمەن ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلىرىدۇر. اللە تائالا بىز ھەممىزگە ياخشى پەرزەنت ئاتا قىلسۇن! ئۇ ئاڭلىغۇچى ۋە دۇئالارنى قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

بەيھەقى ئۆزىنىڭ ”ئېتىقاد“ دېگەن كىتابىدا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: اللە تائالانىڭ: ﴿ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ﴾[3] دېگەن ئايەت نازىل بولغاندىن كېيىن اللە يەنە بۇ ئايەتنىڭ ئارقىسىدىن: ﴿ئۆزلىرى ئىمان ئېيتقان، ئەۋلادلىرىمۇ ئەگىشىپ ئىمان ئېيتقانلارنىڭ ئەۋلادلىرىنى ئۇلار بىلەن تەڭ دەرىجىدە قىلىمىز، ئۇلارنىڭ (ياخشى) ئەمەللىرىدىن قىلچىمۇ كېمەيتىۋەتمەيمىز، ئەۋلادلىرىنى ئۇلار بىلەن تەڭ دەرىجىدە قىلىمىز ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا مەسئۇلدۇر﴾[4] يەنى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ سالىھ بولغانلىقى سەۋەبى بىلەن ئۇلارنىڭ ئەۋلادلىرى ئىچىدىن ئىمان ئېيتقانلارنىڭ جەننەتتىكى دەرىجىلىرىنى باراۋەر قىلىمىز، دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

---

[1] سۈرە غافىر 8 ـ .ئايەت
[2] سۈرە تۇر 21 ـ ئايەت
[3] سۈرە نەجم 39 ـ ئايەت
[4] سۈرە تۇر 21 ـ ئايەت

رىۋايەتتە اللە تائالانىڭ: ﴿ئەۋلادلىرىنى ئۇلار بىلەن تەڭ دەرىجىدە قىلمىز﴾ دېگەن ئايىتى ھەققىدە ئىبنى ئابباس: يۈكسەك ۋە پاك بولغان اللە جەننەتتە مۆئمىنلەرنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ دەرىجىسىنى ئۇلارنىڭ ھېچقانداق ئەمەلى بولمىسىمۇ مۆئمىن ئاتا ـ ئانىسى بىلەن باراۋەر قىلىدۇ، دېگەنلىكتۇر، دېگەن. ئاندىن اللە تائالانىڭ: ﴿ئۇلىرى ئىمان ئېيتقان، ئەۋلادلىرىمۇ ئەگىشىپ ئىمان ئېيتقانلارنىڭ ئەۋلادلىرىنى ئۇلار بىلەن تەڭ دەرىجىدە قىلىمىز، ئۇلارنىڭ (ياخشى) ئەمەللىرىدىن قىلچىمۇ كېمەيتىۋەتمەيمىز، ئەۋلادلىرىنى ئۇلار بىلەن تەڭ دەرىجىدە قىلىمىز﴾ دېگەن ئايەتنى قايتا ئوقۇدى.

ئىبنى شاھىن، ھارىس ئىبنى نوئمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بىر ئادەمنى چاقىرغان پېتى سالاملاشمايلا كېلىپ ئولتۇردى. ئاندىن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: ئەگەر ئۇ سالام بەرگەن بولسا ئىدى، ئەلۋەتتە بىز جاۋاب قايتۇرغان بولاتتۇق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامدىن: «سەن ئۇنى تونۇمسەن؟» دەپ سورىۋېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: ھەئە! ئۇ ھۆنەين ئۇرۇشىدا سەۋر قىلىپ تۇرغان 80 كىشىدىن بىرى. ئۇ ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى جەننەتلەردە باغ ـ بوستانلار بىلەن رىزىقلاندۇرۇلىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى.

سەئىد ئىبنى مۇسەييىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن بالامنى ئويلىسامىلا ناماز ئوقۇيمەن، ھەم نامىزىمنى ئۇزارتىمەن ۋە اللە تىن ئەۋلادىمنى يەتتە چوڭ گۇناھلاردىن ساقلىشىنى ئارزۇ قىلىمەن، چۈنكى اللە تائالا: ﴿ھەققەتەن كىتابنى (يەنى قۇرئاننى) نازىل قىلغان اللە مېنىڭ ئىگەمدۇر، ئۇ ياخشىلارغا ئىگىدارچىلىق قىلىدۇ﴾[1] دېگەن.

توي قىلىش ۋە قۇدا ـ باجىلىق

نىكاھ نېمىتى اللە نىڭ ئىنسانغا قىلغان نېمەتلىرىدىندۇر. ھەم ئۇ بارلىق پەيغەمبەرلەرنىڭ سۈننەتلىرىدىن بولۇپ، اللە تائالا ئۇنى ئىنساني ھاياتلىقنىڭ نەسىل قالدۇرۇش يولى قىلدى. ئەر بىلەن ئايالنىڭ ئوتتۇرىسىدا قۇرۇلىدىغان نىكاھ اللە نىڭ ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىدا بېكىتكەن ئالاقىسىدۇر. اللە بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللە سىلەر (نىڭ ئۇنسى ـ ئۈلپەت ئېلىشىڭلار) ئۈچۈن خوتۇنۇڭلارنى ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتتى، سىلەر ئۈچۈن ئۇلاردىن ئوغۇللارنى ۋە نەۋرىلەرنى ياراتتى. سىلەرگە تۈرلۈك شېرىن نەرسىلەرنى رىزىق قىلىپ بەردى. ئۇلار باتىلغا (يەنى بۇتلارغا) ئىشىنىپ اللەنىڭ نېمىتىگە كۇفرىلىق قىلامدۇ؟﴾[2] ﴿بىز سەندىن ئىلگىرى ھەققەتەن نۇرغۇن پەيغەمبەرلەرنى ئەۋەتتۇق، ئۇلارغا خوتۇنلار ۋە باللار بەردۇق﴾[3].

اللە تائالا ئىنسان بالىسىغا نىكاھتىكى بۇ ئاشكارا ھېكمەت ۋە ئۇنىڭ زېمىن يۈزىدىكى اللە نىڭ ئايەتلىرىدىن بىر ئالامەت ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ كاتتىلىقىنى ئۇنىڭ ئىنساننىڭ نەپسىگە نىسبەتەن سولتانلىق رولىنى ئوينايدىغانلىقى ئۈستىدە تەپەككۇر قىلىشقا، بۇ ئارقىلىق اللە سۇبھانە تائالا تەرەپكە

[1] سۈرە ئەئراف 196 ـ ئايەت
[2] سۈرە نەھل 72 ـ ئايەت
[3] سۈرە رەئەد 38 ـ ئايەت

يۈزلىنىپ ئۇنىڭدىن ياردەم سوراپ، ئۇنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە ئىمان كەلتۈرۈپ ۋە تەستىقلىشىمىزغا تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئاياللار بىلەن ئۇنسى ـ ئۈلپەت ئېلىشىڭلار ئۈچۈن (الله نىڭ) ئۆلارنى سىلەرنىڭ ئۆز تىپىڭلاردىن ياراتقانلىقى، ئاراڭلاردا (يەنى ئەر ـ خوتۇن ئارىسىدا) مېھر ـ مۇھەببەت ئورناتقانلىقى الله نىڭ (كامالى قۇدرىتىنى كۆرسىتىدىغان) ئالامەتلىرىدىندۇر، پىكىر يۈرگۈزىدىغان قەۋم ئۈچۈن، شەك ـ شۈبھىسىزكى، بۇنىڭدا نۇرغۇن ئىبرەتلەر بار﴾[1].

الله تائالانىڭ ئىنسانلارغا بېكىتكەن بۇ خىل ئاجايىب قۇدا ـ باجىلىق باغلىنىش مۇناسىۋىتى، الله نىڭ بەندىلىرىگە قىلغان مېھرىبانلىقى ۋە كۆيۈنۈشى بولۇپ ئۇ بەندىلىرىگە روھىي جەھەتتىن مېھىر ـ مۇھەببەت ۋە خاتىرجەملىك ئاتا قىلىدۇ.

بۇ ھەقتە الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿الله ئىنساننى ئابمەنىيدىن ياراتتى، ئۇنى باللار نىسبەت بېرىلىدىغان ئەر ۋە قۇدا ـ باجىلىق پەيدا قىلىدىغان ئايال (دىن ئىبارەت ئىككى خىل قىلىپ) ياراتتى، پەرۋەردىگارىڭ ھەممىگە قادىردۇر﴾[2].

ئەر ـ ئايال بىر تۆشەكتە بولغاندا يانغشى پەرزەنت ئۈمىد قىلىپ دۇئا قىلىش

ئابدۇررازاق ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەردىن بىرىڭلار ئايالى بىلەن بىرگە بولماقچى بولسا: بىسمىللاھ، ئى الله! بىزدىن شەيتاننى يىراق قىلغىن ۋە بىزگە ئاتا قىلىدىغان پەرزەنتىمىزنىمۇ شەيتاندىن يىراق قىلغىن! دېسە ئۇ ئىككىسىدىن تۇغۇلغان بالىغا شەيتان ھەرگىز زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ». [ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

يەنە بىر رىۋايەتتە: «ئەگەر بىرىڭلار ئايالى بىلەن بىرگە بولغاندا: ئى الله! بىزنى ۋە بىزگە رىزىق قىلىپ بېرىدىغان پەرزەنتىمىزنى شەيتاندىن يىراق قىلغىن! دېسە، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا پەرزەنت رىزىق قىلىپ بېرىلسە، الله خالىسا ئۇ بالىغا شەيتان ھەرگىزمۇ زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ» دېدى، دېيىلگەن.

ئابدۇررازاق ھەسەننىڭ: ئەگەر بىر كىشى ئايالى بىلەن بىرگە بولغاندا: «بىسمىللاھ، ئى الله! بىزگە رىزىق قىلىپ بەرگىنىڭدە بەرىكەت ئاتا قىلغىن، بىزنىڭ رىزىقىمىزغا شەيتاننى ھەرگىزمۇ شېرىك قىلمىغىن! دېسە، شۇ قېتىمدا ئايالى ھامىلدار بولۇپ قالسا، تۇغۇلغان بالىسى سالىھلاردىن بولىدۇ» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

بالىنىڭ پەيدا بولۇش جەريانى

ئەر ـ ئايال ئىككەيلەن نىكاھتىن ئىبارەت بۇ باسقۇچنى بېسىپ ئۆتكەندىن كېيىن الله تىن ئۆزلىرىگە سالىھ پەرزەنت تەلەپ قىلىش باسقۇچىغا قەدەم قويىدۇ. ئۆزلىرىگە سالىھ ئەۋلادنى نېمەت

[1] سۈرە رۇم 21 ـ ئايەت
[2] سۈرە فۇرقان 54 ـ ئايەت

قىلىپ بېرىشنى تىلەيدۇ. ناۋادا ئۇلارغا پەرزەنت ئاتا قىلىشنى كېچىكتۈرسە ئۇ ئىككىسىنىڭ تەلپى بارغانسېرى كۈچىيىپ الله غا يالۋۇرۇشقا ئۆتىدۇ. تۆۋەندىكى ئايەتتە الله تائالا ئىنساننىڭ ئەسلىنىڭ تىلغا ئېلىشقا ئەرزىمەيدىغان بىر نەرسە ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭ بۇ دۇنياغا كېلىشىدىكى بىردىن ـ بىر سەۋەبچىسى الله ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ئىنساننىڭ الله تائالاغا ھەقىقىي بەندىچىلىكىنى بىلدۈرۈشى كېرەكلىكىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنسان (ئانىسىنىڭ قورسىقىدا) بىر مۇددەتنى ئۆتكۈزدى، ئۇ (ئەرزىمىگەنلىكتىن) تىلغا ئېلىنىدىغان نەرسە بولمىدى﴾[1].

بالىنىڭ ئابىمەنىي ھالىتىدىكى ئەھۋالى

الله تائالا قۇرئان كەرىمدە ئىنساننى ئۆزىنىڭ ئەسلى يارىتىلىشى ۋە نېمىدىن يارىتىلغانلىقى ھەققىدە ياخشى تەپەككۇر قىلىشقا، بويسۇنۇشقا الله نىڭ بەرگەن نېمەتلىرىنى تونۇپ، چوڭچىلىق ۋە تەكەببۇرلۇق قىلماستىن ئۆزىگە داۋاملىق ئىبادەت قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿ئىنسان نېمىدىن يارىتىلغانلىقىغا قارىسۇن، ئۇ ئېتىلىپ چىققۇچى مەنىيدىن يارىتىلدى. ئۇ مەنىي ئۇمۇرتقا بىلەن قوۋۇرغا سۆڭەكلىرىنىڭ ئارىسىدىن چىقىدۇ﴾[2] ﴿ئىنسانغا لەنەت بولسۇنكى، ئۇ ئەجەب كاپىر بولدى! ئىنسان نېمىدىن يارىتىلغانلىقىغا قارىسۇن، الله ئۇنى نېمىدىن ياراتتى؟ الله ئۇنى ئابىمەنىيدىن ياراتتى، (ئۇ تولۇق يارىتىلىپ بولغۇچە) الله ئۇنى بىر قانچە باسقۇچلارغا بۆلۈپ پەيدىن ـ پەي ياراتتى﴾[3] ﴿سىلەر (ئاياللارنىڭ بەچچىدانىغا تۆكۈلگەن مەنىينى دەپ بېقىڭلارچۇ؟ ئۇنى سىلەر (ئىنسان قىلىپ) يارىتامسىلەر؟ ياكى بىز (ئىنسان قىلىپ) يارىتامدۇق؟﴾[4] ﴿شۈبھىسىزكى، بىز ئىنساننى ئارىلاشما مەنىي (يەنى ئەر بىلەن ئاياللارنىڭ مەنىيسى) دىن ياراتتۇق، ئۇنى بىز (شەرىئەت تەكلىپلىرى بىلەن) سىنايمىز، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى بىز (ئۇنى نازىل قىلغان ئايەتلىرىمىزنى ئاڭلىسۇن، كائىناتنى ياراتقۇچىنىڭ بىرلىكىگە دالالەت قىلىدىغان دەلىللەرنى كۆرسۇن دەپ) ئاڭلايدىغان، كۆرىدىغان قىلىپ ياراتتۇق﴾[5].

بالىنىڭ تۆرۈلۈشى ۋە تەرەققىي قىلىشى

ئەر ـ بىلەن ئايال بىرگە بولغاندىن كېيىن ئەرنىڭ مەنىيسى بىلەن ئايالنىڭ مەنىيسى بالا ياتقۇدا ھامىلىلىقنىڭ دەسلەپكى باسقۇچىنى باشتىن كەچۈرۈپ، الله نىڭ تەقدىر قىلغان ئوغۇل ياكى قىزلىق جىنسىيىتىگە خاس ئالامەتلەر بىلەن تەرەققىي قىلىشقا باشلايدۇ. تۆۋەندىكىلىرى بۇ ھەقتە كەلگەن ئايەتلەردۇر:

---

[1] سۈرە ئىنسان 1 ـ ئايەت
[2] سۈرە تارىق 5، 6، 7 ـ ئەيەتلەر
[3] سۈرە ئەبەسە 17، 18، 19 ـ ئايەتلەر
[4] سۈرە ۋاقىئە 59 ـ ئايەت
[5] سۈرە ئىنسان 2 ـ ئايەت

www.munber.org

﴿ئۇ سىلەرنى بەچچىدانلاردا (يەنى ئاناڭلارنىڭ قورسىقىدىكى چېغىڭلاردا) ئۆزى خالىغان شەكىلگە كىرگۈزىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ھېچ مەبۇد (بەرھەق) يوقتۇر. اللە غالىبتۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[1] ﴿قىيامەت (نىڭ بولىدىغان ۋاقتى) توغرىسىدىكى بىلىم ھەقىقەتەن اللە نىڭ دەرگاھىدىدۇر. اللە يامغۇرنى (ئۆزى بەلگىلىگەن ۋاقىتتا ۋە ئۆزى بەلگىلىگەن جايغا) ياغدۇرىدۇ، بەچچىدانلىكىلەرنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى (يەنى ئوغۇلمۇ، قىزمۇ، بىجىرىممۇ، كەمتۈكمۇ، بەختلىكمۇ، بەختسىزمۇ) اللە بىلىدۇ، ھېچ ئادەم ئەتە نېملەرنى قىلىدىغانلىقىنى (يەنى ئۇنىڭغا نېمە ئىش بولىدىغانلىقىنى، ياخشى - يامان ئىشلاردىن نېملەرنى قىلىدىغانلىقىنى) بىلمەيدۇ، ھېچ ئادەم ئۆزىنىڭ قەيەردە ئۆلىدىغانلىقىنى بىلمەيدۇ، اللە ھەقىقەتەن (پۈتۈن ئىشلارنى) بىلگۈچىدۇر، (شەيئىلەرنىڭ ئىچكى ۋە تاشقى تەرەپلىرىدىن) تولۇق خەۋەرداردۇر﴾[2] ﴿ئى ئىنسانلار! ئەگەر سىلەر قايتا تىرىلىشتىن شەكلەنسەڭلار (گۇمانىڭلارنىڭ تۈگىشى ئۈچۈن ئەسلىدىكى يارىتىلىشىڭلارغا قاراڭلار)، بىز سىلەرگە (اللە نىڭ قۇدرىتىنى بايان قىلىش ئۈچۈن ئاتاڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) تۇپراقتىن، ئۇنىڭ ئەۋلادىنى (ئالدى بىلەن) ئابمەنىيدىن، ئاندىن لەختە قاندىن، ئاندىن شەكىلگە كىرگۈزۈلگەن ۋە كىرگۈزۈلمىگەن پارچە گۆشتىن ياراتتۇق. بىز خالىغان ئادەمنى بەچچىداندا مۇئەييەن مۇددەتكىچە قالدۇرىمىز، ئاندىن سىلەرنى (ئاناڭلارنىڭ قارنىدىن) بوۋاقلىق ھالىتىڭلاردا چىقىرىمىز (ئاندىن سىلەرنى ئاستا - ئاستا كۈچ - قۇۋۋەتكە تولدۇرىمىز)، سىلەر (كامالەت يېشى) قىران ۋاقتىڭلارغا يېتىسىلەر، بەزىلىرىڭلار ياشلىقىڭلاردا ۋاپات بولۇپ كېتىسىلەر، بەزىلىرىڭلار، (ئىلگىرى) بىلگەندىن كېيىن ھېچ نەرسىنى بىلمەس ھالىتىڭلارغا قايتۇرۇلۇشىڭلار ئۈچۈن، ناھايىتى قېرىپ كەتكۈچە (ھايات) قالدۇرۇلىسىلەر﴾[3] ﴿اللە سىلەرنى (يەنى ئەسلىڭلار ئادەم ئەلەيھىسسالامنى) تۇپراقتىن ياراتتى. ئاندىن ئابمەنىيدىن پەيدا قىلدى. ئاندىن سىلەرنى (ئەر - ئاياللىق ئىبارەت) بىر جۈپ قىلدى، ھەر قانداق ئايالنىڭ ھامىلدار بولۇشى ۋە تۇغۇشى اللە نىڭ ئىلمىنىڭ سىرتىدا ئەمەس، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن ياكى قىسقا بولۇشى لەۋھۇلمەھپۇزدا يېزىلغان، بۇ ھەقىقەتەن اللە غا ئاسان﴾[4] ﴿اللە سىلەرنى ئاناڭلارنىڭ قارنىدا بىر ھالەتتىن يەنە بىر ھالەتكە تەرەققىي قىلدۇرۇپ (يەنى ئابمەنىي، ئاندىن لەختە قان، ئاندىن پارچە گۆش باسقۇچلىرىغا بۆلۈپ)، ئۈچ قاراڭغۇلۇق (يەنى بالاھەمراھنىڭ پەردىسى، بەچچىدان ۋە ئانىنىڭ قورسىقى) ئىچىدە ياراتتى﴾[5].

مانا بۇ ھامىلىلىقنىڭ ئەھۋالى شۇنداقلا اللە نىڭ تۆرەلمىنى پەرۋىش قىلىشىدۇر. ئەمما ھامىلدار ئايالنىڭ ئەھۋالى بولسا ئىلگىركىگە ئوخشىمايدىغان، ھارغىنلىق، ئاجىزلىق ھېس قىلىدىغان بولۇپ قالىدىغانلىقى ھەققىدە قۇرئاندا مۇنداق بايان قىلىنىدۇ:

﴿بىز ئىنساننى ئاتا - ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئىنساننى ئانىسى مۇشەققەت بىلەن قورساق كۆتۈرۈپ، مۇشەققەت بىلەن تۇغدى﴾[6]. ئەمما قورساق كۆتۈرۈش مۇددىتىنىڭ ئەڭ ئاز بولغاندا ئالتە ئاي ئىكەنلىكىنىڭ، ئالتە ئاي قورساق كۆتۈرۈش بىلەنلا تۇغۇلغان باللارنىڭ تولۇق ئىككى يىل

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 6 ـ ئايەت
[2] سۈرە لوقمان 34 ـ ئايەت
[3] سۈرە ھەج 5 ـ ئايەت
[4] سۈرە فاتىر 11 ـ ئايەت
[5] سۈرە زۇمەر 6 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.
[6] سۈرە ئەھقاف 15 ـ ئايەت

www.munber.org

ئېمتىلىدىغانلىقى توغرىسىدا اللّٰه تائالا يەنە مەزكۇر ئايەتنىڭ داۋامىدا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇنىڭغا قورساق كۆتۈرۈش مۇددىتى ۋە ئۇنى سۈتتىن ئايرىش مۇددىتى **30** ئايدۇر﴾.

تۆرەلمىنىڭ تەرەققىي قىلىش باسقۇچى توغرىسىدا ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: راستچىلارنىڭ راستچىلى بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە مۇنداق ھەدىس بايان قىلىپ بەرگەن: «ھەققەتەنمۇ ھەر بىر ئىنسان ئانىسىنىڭ قورسىقىدا دەسلەپكى ئابىي مەنىيلىك ھالەتتە قىرىق كۈن تۇرىدۇ. ئاندىن ئۇيۇلما قان ھالەتتە قىرىق كۈن، ئاندىن بىر چىشلەم گۆشچىلىك ھالەتتە قىرىق كۈن تۇرىدۇ. ئاندىن اللّٰه تائالا ئۇ ھامىلىگە جان كىرگۈزۈش ئۈچۈن بىر پەرىشتىنى ئەۋەتىپ جان كىرگۈزىدۇ. ئاندىن ئۇنىڭ رىزقى، ئەجىلى، ئەمەلى ۋە بەختلىك ياكى بەختسىز بولىدىغانلىقىدىن ئىبارەت تۆت ئىشنى يېزىشقا بۇيرۇيدۇ».

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۇغماسلارغا كۆرسەتكەن داۋاسى

ئەبۇ ھەنىيفە جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: بىر كۈنى ئەنسارىلاردىن بولغان بىر ساھابە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبەرى! اللّٰه تائالا ماڭا پەرزەنت بەرمىدى، يەنى ئايالىم پەقەتلا تۇغمىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ساڭا پەرزەنت بېرىلىشى ئۈچۈن كۆپلەپ ئىستىغفار (مەغپىرەت تەلەپ قىلىش) ئېيتمىدىڭمۇ، كۆپلەپ سەدىقە بەرمىدىڭمۇ؟» دېدى. ئۇ ئادەم شۇندىن كېيىن ئىستىغفارنى تېخىمۇ كۆپ ئېيتىدىغان، سەدىقىنىمۇ تېخىمۇ كۆپ بېرىدىغان بولدى. جابىر مۇنداق دەيدۇ: مەن كېيىن ئۇ كىشىنىڭ توققۇز ئوغۇلىنىڭ بولغانلىقىنى كۆردۈم. موللا ئەلى قارىي بۇ ھەدىسنىڭ شەرھىسىدە اللّٰه نىڭ نۇھ ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بەرگەن تۆۋەندىكى ئايەتنى يۇقىرىقى ھەدىسنىڭ مەزمۇنىنىڭ دەلىلى ئورنىدا كەلتۈردى: ﴿(ئۇلارغا) ئېيتتىم: پەرۋەردىگارىڭلاردىن مەغپىرەت تىلەڭلار، ئۇ ھەقىقەتەن مەغپىرەت قىلغۇچىدۇر. ئۇ سىلەرگە مول يامغۇر ياغدۇرۇپ بېرىدۇ. سىلەرنىڭ ماللىرىڭلارنى ۋە ئوغۇللىرىڭلارنى كۆپەيتىپ بېرىدۇ، سىلەرگە باغلارنى، ئۆستەڭلارنى ئاتا قىلىدۇ﴾[1].

ئىمام ئەھمەد بىلەن ھاكىم، ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى كۆپلەپ ئىستىغفار ئېيتسا اللّٰه ئۇنىڭ غەم ـ قايغۇسىنى كۆتۈرۋېتىپ ئۇنىڭ ئورنىغا خۇشاللىق ئاتا قىلىدۇ. روھىي جەھەتتىكى سىقىنتىلىرىنى ئازادىلىككە ئايلاندۇرۇپ بېرىدۇ ۋە ئويلىمىغان يەردىن رىزىقلار بىلەن رىزىقلاندۇرىدۇ».

ئاتا ـ ئانىسىدىن ياكى بالىسىدىن تانغاننىڭ جازاسى

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى بالىسىدىن تانسا اللّٰه ئۇنى دۇنيادا رەسۋا قىلىدۇ. قىيامەت كۈنى (پەرىشتە، پەيغەمبەر ۋە

[1] سۈرە نۇخ 10 ـ، 11 ـ، 12 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

مۆمىنلەردىن بەندىلەرنىڭ ئەمەللىرىگە گۇۋاھ بولىدىغان) گۇۋاھچىلارنىڭ ئالدىدا ئۇلارنى رەسۋا قىلىش ئارقىلىق قىساسقا قىساس ئالىدۇ». [بۇنى ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەرانىي رىۋايەت قىلغان]

مۇئاز ئىبنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله تائالانىڭ شۇنداق بەندىلىرى باركى قىيامەت كۈنى الله ئۇلار بىلەن گەپلەشمەيدۇ. ئۇلارنى ھېچكىم ئاقلىمايدۇ ۋە ئۇلارغا ھېچكىم قارىمايدۇ» دېگەندە ساھابىلار: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلار كىم؟ دەپ سورايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتا ـ ئانىسىغا تانغان، ئۇ ئىككىسىنى تاشلىۋەتكەن ۋە بالىسىدىن تانغان كىشىلەردۇر» دەپ جاۋاب بېرىدۇ. بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەرانىيمۇ رىۋايەت قىلغان بولۇپ، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «قاتتىق ئازاب بار» دېگەنلىكىنى قوشۇپ رىۋايەت قىلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ماجە، ئەبۇ يەئلا ۋە ئەلبەغەۋىي قاتارلىقلار خەششاش ئەلئەنبەرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئوغلۇم بىلەن بىللە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا بارغانىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەندىن: «بۇ سېنىڭ ئوغلۇڭمۇ؟» دەپ سورىدى. مەن: ھەئە، دەپ جاۋاب بەردىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ ئوغلۇڭ ساڭا يامانلىق قىلمايدۇ. سەنمۇ ئۇنىڭغا يامانلىق قىلما» دېدى.

ھاكىم خەششاش ئەلئەنبەرىنىڭ ئوغلى ئەبى رەمسەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئاتام بىلەن بىللە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا باردىم. ئاتام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام قىلدى ھەم بىز ئۇ يەردە بىرئاز ئولتۇردۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتامدىن: «بۇ سېنىڭ ئوغلۇڭمۇ؟» دەپ سورىدى. ئاتام: كەبىنىڭ پەرۋەردىگارى بىلەن قەسەمكى! ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «راستىمۇ؟» دېدى. ئاتام: ئۇنىڭ (يەنى ئوغلۇم) بىلەن گۇۋاھلىق بېرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ دادامغا ئوخشاشلىقىمغا قاراپ ۋە دادامنىڭ قەسىمگە تەبەسسۇم بىلەن كۈلۈپ: «بۇ ئوغلۇڭ ساڭا يامانلىق قىلمايدۇ. سەنمۇ ئۇنىڭغا يامانلىق قىلما» دېدى. ئاندىن الله تائالانىڭ: ﴿بىر گۇناھكار ئادەم يەنە بىراۋنىڭ گۇناھىنى كۆتەرمەيدۇ (يەنى بىراۋ باشقا بىراۋنىڭ گۇناھى تۈپەيلىدىن جازاغا تارتىلمايدۇ) ئىنسان پەقەت ئۆزىنىڭ ئىشلىگەن ئىشىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرىدۇ ئۇنىڭ قىلغان ئىشى كەلگۈسىدە كۆرۈلىدۇ (يەنى ئۇنىڭ ئەمەلى قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا توغرىلىنىدۇ) ئاندىن ئۇنىڭغا تولۇق مۇكاپات (ياكى) تولۇق جازا بېرىلىدۇ. ھەممىنىڭ ئاخىرى بارىدىغان جايى پەرۋەردىگارىنىڭ دەرگاھىدۇر. الله ئىنساننى كۈلدۈرەلەيدۇ ۋە يىغلىتالايدۇ، الله ئۆلتۈرۈشكە ۋە تىرىلدۈرۈشكە قادىر، الله بىر جۈپنى ـ ئەركەك بىلەن چىشىنى ياراتتى. ئېتىلىپ چىققان مەنىيدىن (ياراتتى). (ھېساب ئۈچۈن ئىنسانلارنى) ئىككىنچى قېتىم يارىتىشنى ئۈستىگە ئالدى. الله ئىنساننى باي قىلالايدۇ ۋە مەمنۇن قىلالايدۇ. الله شىئرا يۇلتۇزىنىڭ پەرۋەردىگارىدۇر. ئۇ (يەنى الله) قەدىمكى ئادنى ھالاك قىلدى سەمۇدنىمۇ (ھالاك قىلدى، ئۇلاردىن بىرىنىمۇ) قويمىدى ئىلگىرى نۇھنىڭ قەۋمىنى (ھالاك قىلغان ئىدى)، شۈبھىسىزكى، ئۇلار تېخىمۇ زالىم، تېخىمۇ سەركەش ئىدى لۇد قەۋمىنىڭ شەھەرلىرىنى دۈم كۆمتۈرۈۋەتتى، ئۇنى (دەھشەتلىك تاشلار) قاپلىۋالدى. (ئى ئىنسان!) پەرۋەردىگارىڭنىڭ قايسىبىر نېمىتىدىن گۇمانلىنىسەن؟ بۇ (يەنى

www.munber.org

مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) ئىلگىرىكى ئاگاھلاندۇرغۇچىلارنىڭ جۈملىسىدىن بولغان بىر ئاگاھلاندۇرغۇچىدۇر)﴾[1] دېگەن ئايىتىنى ئوقۇدى.

[1] سۈرە نەجم 38 ـ، 56 ـ ئايەتكىچە

www.munber.org

ئىككىنچى بۆلۈم

بوۋاقنىڭ تۇغۇلۇشى ۋە ئىككى ياشقىچە بولغان مەزگىلى

تەبەرانىي ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى بىر بالىنى ”لا ئىلاھە ئىللاللاھ“ دېيەلەيدىغان قىلىپ تەربىيلىسە، اللّٰه ئۇنىڭدىن ھېساب ئالمايدۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم.

مۇقەددىمە: تۇغۇتنىڭ ئاسان بولۇشىغا قىلىنىدىغان دۇئالار.

1 ـ تۇغۇتنىڭ بىرىنچى كۈنىدىكى ئەمەللەر؛

زاكات ـ فىتىر بېرىش، مىراسقا لايىق بولۇش، خوشخەۋەر يەتكۈزۈش، ئەزان ئېيتىپ تەكبىر ئوقۇش، دۇئا قىلىش ۋە ئېغىزلاندۇرۇش.

2 ـ بالا تۇغۇلۇپ يەتتىنچى كۈنى قىلىنىدىغان ئەمەللەر؛

ئىسىم قويۇش، چېچىنى ئالدۇرۇش، ئەقىيقىسىنى قىلىش، خەتنىسىنى قىلىش.

3 ـ بالىنى ئىككى يىل ئېمىتىش.

4 ـ ئېمىۋاتقان بالىنىڭ سۈيدۈكى ۋە ئۇنى پاكلاش.

5 ـ ئانىلارنىڭ ئېمىۋاتقان بالىلىرىنى مەسجىدكە ئېلىپ بېرىشىنىڭ دۇرۇسلۇقى.

6 ـ چوڭ ـ كىچىك تەرىتىنى باشقۇرالمايدىغان ياشتىكى بالىنى مەسچىتكە ئېلىپ بېرىشىنىڭ ياخشى ئەمەسلىكى.

7 ـ بالىنى بېقىش ئانىنىڭ ھەققى.

8 ـ ئاتىنىڭ بالىغا ئىگىدارچىلىق قىلىش ھوقۇقى.

www.munber.org

مۇقەددىمە:

تۇغۇتنىڭ ئاسان بولۇشىغا قىلىنىدىغان دۇئالار

ئانا بالىنى تۇغۇدىغان ئاشۇ دەقىقىلەردە روھىي ۋە جىسمانىي جەھەتلەردە ناھايىتمۇ چارچايدۇ. تولغاقنىڭ ئاچچىق ئاغرىقى بەدەننى ئىنتايىن قىينايدىغان بىر ھادىسە. بالىنىڭ تۇغۇلۇش ۋاقتى ئەر ـ ئايال ئىككىيلەنگە نىسبەتەن ئەڭ مۇشكۇل بىلىنىدىغان ھالقىلىق پەيتلەردۇر. اللە تائالا سۈرە مەريەمدە ئاشۇ قىيىن دەقىقىلەرنى تەسۋىرلەپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿تولغاقنىڭ قاتتىقلىقى ئۇنى (يۆلىنىۋېلىش ئۈچۈن) بىر خورما دەرىخىنىڭ يېنىغا كېلىۋېلىشقا مەجبۇر قىلدى. مەريەم ئېيتتى: «كاشكى مەن بۇنىڭدىن ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەن بولسامچۇ! كىشىلەر تەرىپىدىن ئۇنتۇلۇپ كەتكەن (ئەرزىمەس) نەرسىگە ئايلىنىپ كەتسەمچۇ!»﴾[1]

تۇغۇت ئالدىدىكى تولغاق تۇتقاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى فاتىمەنىڭ تولغىقى تۇتقاندا ئوقۇشقا بۇيرىغان دۇئانى ئوقۇش مۇستەھەبتۇر. ئىبنى سىنىينىڭ قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى فاتىمە تۇغۇت ئالدىدىكى تولغاق ئازابىنى تارتىۋاتقاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاياللىرى ئۇممۇ سەلەمە ۋە زەينەب بىنتى جەھشىنى فاتىمەنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭغا ئايەتۇلكۇرسى بىلەن:

﴿شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭلار اللە ئاسمانلارنى ۋە زېمىننى ئالتە كۈندە (يەنى ئالتە دەۋردە) ياراتتى، ئاندىن (ئۆزىنىڭ ئۇلۇغلۇقىغا لايىق رەۋىشتە) ئەرش ئۈستىدە قارار ئالدى، اللە كېچە بىلەن (يەنى كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى بىلەن) كۈندۈزنى ياپىدۇ، كېچە بىلەن كۈندۈز بىر بىرىنى قوغلىشىدۇ (يەنى داۋاملىق ئورۇن ئالمىشىپ تۇرىدۇ)؛ اللە قۇياش، ئاي ۋە يۇلتۇزلارنى اللە نىڭ ئەمرىگە بويسۇندۇرۇلغۇچى قىلىپ ياراتتى، يارىتىش ۋە ئەمر قىلىش (يەنى كائىناتنى تەسەررۇپ قىلىش) راستتىنلا اللە نىڭ ئىلكىدىدۇر. ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى اللە نىڭ دەرىجىسى كاتتىدۇر﴾[2] دېگەن ئايەت بىلەن: ﴿شۈبھىسىزكى، سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار اللە دۇر، ئۇ ئاسمانلارنى، زېمىننى ئالتە كۈندە ياراتتى. ئاندىن ئەرش ئۈستىدە ئۆزىگە لايىق رەۋىشتە قارار ئالدى. اللە خالايىقنىڭ ئىشلىرىنى (ئۆز ھېكمىتىگە مۇۋاپىق) ئىدارە قىلىپ تۇرىدۇ، (قىيامەت كۈنى) ھەر قانداق شاپائەت قىلغۇچى ئالدى بىلەن اللە نىڭ ئىزنىنى ئالىدۇ، ئەنە شۇ اللە سىلەرنىڭ پەرۋەر دىگارىڭلاردۇر، ئۇنىڭغا ئىبادەت قىلىڭلار، ۋەز ـ نەسىھەت ئالمامسىلەر؟﴾[3] دېگەن ئايەتنى ئوقۇشقا ھەم ئۇنىڭغا قېتىپ سۈرە فەلەق بىلەن سۈرە ناسنى ئوقۇپ شەيتاندىن پاناھ تىلەشكە بۇيرۇدى.

ئىبنى سۇننى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئايال كىشىنىڭ تۇغۇتى تەسلەشكەندە: ﴿ئۇلار (ئاخىرەتتە) ۋەدە قىلىنغان

---

[1] سۈرە مەريەم 23 ـ ئايەت
[2] سۈرە ئەئراف 54 ـ ئايەت
[3] سۈرە يۇنۇس 3 ـ ئايەت

www.munber.org

ئـازابنى كۆرگـەندە، (ئـۇلار دۇنيـادا) گـويا كۈنـدۈزدە بىـر دەمـلا تۇرغـاندەك ھـېس قىلـىدۇ، (بـۇ قۇرئـان سىلەرگە) تەبلىغدۇر، پەقەت پاسىق قـەۋملا ھالاك قىلىـنىدۇ﴾[1] ﴿ئۇلار قىيامـەتنى كۆرگـەن كۈنـدە، گـويا ئۆزلىرىنى (دۇنيادا) پەقەت بىر كەچقۇرۇن ياكى بىر ئەتىگەن تۇرغاندەك (گـۇمان قىلـىدۇ)﴾[2] ﴿ئۇلارنىـڭ قىسسىسىدىن ئەقىل ئىگىلىرى ئەلۋەتتە ئىبرەت ئالىدۇ﴾[3] دېگەن ئاتەتلەرنى بىـر قاچىغا يېزىـپ ئۇنىڭغا سۇ قۇيۇپ ئۇنىڭدىن ئايالغا ئىچكۈزسۇن. ئۇ سۇنى ئۇ ئايالنىڭ قورسىقى ۋە ئالدىغا سەپسۇن».

ئايال كىشى بۇ قىيىـن سائەتلەردە چىـن يۈرىكىدىـن دۇئا قىلىـش ئارقىلىق اللە تەرەپكە يۈزلەنسۇن. قانچىلىك دەرىجىدە ئىخلاس بىلەن دۇئا قىلسا اللە ئۇنىـڭ تولغاق ئازابى ۋە تۇغۇتىدىكى مۇشكۈلچىلىككە سەۋر كۈچى ئاتا قىلىدۇ ۋە شۇ كۈندىكى تولغاقنىڭ، قىيىنچىلىقلارنىـڭ ئېغىرچىلىقىنى كۆتۈرۈۋېتىدىغان سەۋەبلەرنى تەييارلاپ بېرىدۇ.

شەيخ ئىبنى زەفەرىل مـەككى مۇنـداق دەيـدۇ. ماڭـا يەتكۈزۈلگـەن بىـر خـەۋەردە ئابا سىررى مەنسۇر ئىبنى ئاممار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئانىسىنى قاتتىق تولغاق تۇتقان بىر پەيتتە ئۇ ئانىسىنىڭ يېنىغا كىرىدۇ. ئۇ چاغدا ئۇ تېخى كىچىك بالا ئىدى. ئانىسى ئۇنىڭغا: ئى مەنسۇر! تېز بېرىـپ داداڭنى چاقىرىـپ كـەل! دەيدۇ. ئۇ ئانىسىغا: مۇشۇنداق قىيىن ئەھۋالدا قولىدىـن ھـېچ بىـر پايدا ـ زىيان كەلمەيدىغان مەخلۇقتىن ياردەم تىلمـەكچى بولسىز؟ مېنى ئۇنى چاقىرىـپ كېلىشكە ئەۋەتەمسىز؟ دەيـدۇ. ئانىسى: مـەن بـەلكىم ھازىر ئۆلۈپ كېتىشىم مۇمكىن، تېز بولغىـن! دەيـدۇ. ئۇ ئانىسىغا: سىز: ئى اللە! ماڭـا يـاردەم قىـل! دەپ تىلەڭ دەيدۇ، ئانىسى اللە دىن شۇنداق دۇئا قىلىپ تىلەيدۇ. شۇنىڭ بىلەنلا بالا تۇغۇلۇشقا باشلايدۇ.

اللە تائالا بەندىسىنىڭ ھەممە ئىشىغا يېقىندىن كۆزىتىپ، ئۇنىڭدىن رەھمىتىنى ئايرىمايدۇ. ئۇنىـڭ بەندىلىرىگە بولغان كۆيۈمچانلىقى باشلىنىشتىلا بولىدۇ. بۇنىڭغا قۇرئان كـەرىمدىكى بۇ ئايەتتە ئىشارەت بار: ﴿ئاندىن ئۇنىڭغا (ماڭار) يولىنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەردى﴾[4]. شۇنىڭ بىلەن بالا تۇغۇلۇپ بۇۋاقلىق ھاياتىنى باشلاش ئۈچۈن تۆرەلمىلىك ھاياتىنى ئاياغلاشتۇرىدۇ. مانا مۇشۇنىڭدىن ئېتىبارەن بالىنىڭ تۆۋەندىكى ھوقۇقلىرى باشلىنىدۇ.

تۇغۇتنىڭ بىرىنچى كۈنىدىكى ئەمەللەر

1 ـ پىترە زاكات بېرىش. اللە خالىسا بۇ ھەقتىكى تەپسىلاتىنى ئۈچىنچى بۆلۈمدە بايان قىلىمىز.

2 ـ مىراسقا ھەقلىق بولۇشى. بۇ ھەقتە ئەبۇ داۋۇد ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «تۇغۇلغان بالا يىغلىغان بولسىلا، ئۇنىڭغا مىراس بېرىلىدۇ».

(1) سۈرە ئەھقاف35 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى
(2) سۈرە نازىئات 46 ـ ئاتەت
(3) سۈرە يۇسۇف111 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى
(4) سۈرە ئەبەسە 20 ـ ئايەت

www.munber.org

سەئىد ئىبنى مۇسەييىب، جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ، ۋە مەنسۇر ئىبنى مەخرەمە قاتارلىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملاردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالا يۇقىرى ئاۋاز چىقارمىغىچە مىراس بېرىلمەيدۇ. ئۇنىڭ يۇقىرى ئاۋاز چىقارغانلىقى، ۋاقىرىشى، قاتتىق چۇشكۇرۇشى ياكى يىغلىشىدۇر».

«شەرھ سۇننە» دە مۇنداق دېيىلىدۇ: بىر ئادەم ئۆلگەندە ئۇنىڭ بالىسى تېخى تۇغۇلمىغان ھالەتتە بولسا ئۇنىڭ مىراسى تاكى بالا تۇغۇلغىچە تەقسىم قىلىنماي توختىتىپ قويۇلىدۇ. ئەگەر بالا تىرىك تۇغۇلسا ئۇنىڭغا مىراس تەقسىم قىلىنىپ بېرىلىدۇ. ناۋادا ئۆلۈك تۇغۇلسا ئۇنىڭغا مىراس بېرىلمەي ئۇنىڭغا تېگىشلىك بولغان قىسمى باشقا مىراسخورلارغا تەقسىم قىلىنىپ بېرىلىدۇ. ناۋادا ئۇ تۇغۇلغاندا ھايات تۇغۇلغان يەنى يۇقىرىدا دېگەندەك ھايات تۇغۇلغانلىقىنى بىلدۈرىدىغان ئالامەتلەرنىڭ بىرەرىنى قىلسا ئۇ كېيىن ئۆلگەن تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ مىراستىكى ھەققى ئايرىلىدۇ».

3 ـ يېڭى تۇغۇلغان بالا بىلەن كىشىلەرگە خوشخەۋەر بېرىش ۋە ئۇنى تەبرىكلەش

ئىسلام ئىجتىمائىي جەمئىيىتى قۇرۇلۇشىنىڭ بىرگەۋدىگە ئايلىنىشى ئۈچۈن، شۇ جەمئىيەتنىڭ ئەزالىرىدىن بىرى بولغان مۇسۇلمان قېرىندىشىغا كەلگەن خۇشاللىقتىن خۇشال بولۇش ۋە كەلگەن مۇسىبەتكە قايغۇرۇش شۇ جەمئىيەت ئەزالىرىنىڭ مەجبۇرىيىتىدۇر.

ئىسلام ئىجتىمائىي جەمئىيىتىگە بىر يېڭى بوۋاق قوشۇلغان ھامان اللە نىڭ پەيغەمبىرى (زەكەرىيا ئەلەيھىسسالام) نى پەرىشتىلەر تەبرىكلىگەنگە ئوخشاش، شۇ جەمئىيەتنىڭ ئەزالىرى ئۇ بوۋاقنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىنى قىزغىن تەبرىكلىشى كېرەك!

تۆۋەندىكى زەكەرىيا ئەلەيھىسسالامنىڭ پەرزەنتىنى قانداق تەبرىكلىگەنلىكى ھەققىدىكى ئايەتلەردۇر: ﴿ئۇ ئىبادەتگاھدا ناماز ئوقۇۋاتقاندا پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا: «ساڭا اللە نىڭ كەلىمىسى (يەنى ئىسا) نى تەستىق قىلغۇچى، سەييىد، پەرھىزكار ۋە ياخشىلاردىن بولغان يەھيا ئىسىملىك بىر پەيغەمبەر بىلەن خۇش خەۋەر بېرىدۇ» دەپ نىدا قىلدى﴾[1] ﴿(اللە ئېيتتىكى) «ئى زەكەرىيا! بىز ھەقىقەتەن ساڭا (پەرىشتىلەر ئارقىلىق) يەھيا ئىسىملىك بىر ئوغۇل بىلەن خۇش خەۋەر بېرىمىز، ئىلگىرى ھېچ ئادەمنى ئۇنىڭغا ئىسىمداش قىلمىدۇق»﴾[2].

مۇبارەكلەش ۋە خۇش خەۋەر بېرىش ئاتا ـ ئانىنىڭ دىلىدىكى خۇشاللىقنى تېخىمۇ زىيادە قىلىدۇ. ھەم مۇسۇلمانلار ئارىسىدىكى مۇناسىۋەت تېخىمۇ چىڭىيدۇ. مۇسۇلمانلار ئاتا ـ ئانىنى مۇبارەكلىگەندە: سىزگە بېرىلگەن بۇ سوۋغاتقا مۇبارەك بولسۇن! بۇ سوۋغاتنى ئاتا قىلغان رەببىمىزگە رەھمەت ئېيتىڭ. اللە سىلەرگە ياخشىلىق ئاتا قىلسۇن! بالىنىڭ ياخشى ئۆسۈپ يېتىلىشىنى نېسىپ قىلسۇن! دېگەندەك خەيرلىك سۆزلەرنى قىلىدۇ.

4 ـ ئوڭ قۇلىقىغا ئەزان، سول قولىقىغا تەكبىر ئېيتىش

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 39 ـ ئايەت
[2] سۈرە مەريەم 7 ـ ئايەت

ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزىدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئەلى ۋە فاتىمەنىڭ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بالىسى ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تۇغۇلغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قۇلىقىغا ئەزان ئېيتقان.

دەھلەۋىي بۇنىڭ ھېكمىتى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ:

بىرىنچى، ئەزاننىڭ ئىسلامنىڭ شۇئارلىرىدىندۇر.

ئىككىنچى، ئەزان مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام دىنىنىڭ باياناتچىسىدۇر.

ئۈچىنچى، قۇلىقىغا ئەزان ئېيتىش ئارقىلىق بوۋاقنىڭ قەلبىنى شۇ ئەزانغان باغلاش.

تۆتىنچى، ئەزاننىڭ خۇسۇسىيەتلىرىدىن شەيتان ئۇنى ئاڭلىغاندا قاچىدىغان بولۇپ. ھەدىستە كەلگىنىدەك شەيتان يېڭى تۇغۇلغان بالىغا ئەزىيەت قىلىدىغان بولۇپ، شۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش ئۈچۈن قۇلاقىغا ئەزان ئوقۇلىدۇ.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەريەم ئوغلى ئىسادىن باشقا ھەرقانداق بىر بوۋاق تۇغۇلغان ھامان يىغلايدۇ. چۈنكى، شەيتان يېڭى تۇغۇلغان بالىنى سىقىپ، ئەزىيەتلەيدۇ. بۇنىڭ بىلەن بالا يىغلايدۇ» ئەبۇ ھۇرەيرە سۆزىنىڭ ئاخىرىدا مۇنداق دېدى: سىلەر بۇ ئەھۋالدا خالىساڭلار: ﴿مەن ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئەۋلادلىرى ئۈچۈن ساڭا سېغىنىپ، قوغلاندى شەيتاندىن پاناھ تىلەيمەن﴾[1] دېگەن ئايەتنى ئوقۇڭلار.

ئىبنى قەييۇم (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) قۇلىقىغا ئەزان ئېيتىشنىڭ يۇقىرىقىدىن باشقا ھېكمەتلىرى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

بەشىنچى، بوۋاق ئەزاندىن ئىبارەت ئىسلامدىكى اللہ نىڭ كاتتىلىقىنى بىلدۈرىدىغان شۇئارىنى، اللہ نىڭ دىنىغا تۇنجى بولۇپ كىرگۈچىنىڭ ئىسمىنى بىلدۈرىدىغان بۇ سۆزلىكلەرنى ئاڭلاش بىلەن ئۇزىنىڭ ئىسلام دۇنياسىغا كەلگەنلىكىنى، تەۋھىد كەلىمىسى بىلەن ئۇچراشقانلىقىنى ھېس قىلىدۇ.

ئالتىنچى، ئىسلام شۇئارى بولغان ئەزان ئۇنىڭ يۇمران قەلبىگە تۇنجى بولۇپ كىرگەن بولغاچقا ئۇ باشقا نەرسىلەرگە قارىغاندا ئۇنىڭغا تونۇشلۇق ھەم يېقىن تۇيۇلۇپ، ئۇنى ئۆچ كۆرمەيدۇ. يەتتىنچىدىن، شەيتاننى بالىدىن يىراق قىلىش ئۈچۈندۇر. چۈنكى، شەيتان بالا تۇغۇلۇشى بىلەنلا ئۇ بالا بىلەن ھەپىلىشىدۇ، شۇڭا ئەزان ئوقۇلسا اللہ نىڭ ئىزنى بىلەن شەيتان بالىدىن ۋە ئۇنىڭغا ئەزىيەت بېرىشتىن يىراق قىلىنىدۇ. ھەم ئۇنىڭ دىلىغا شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىلىرىنىڭ كىرىشىدىن پاناھلاندۇرغىلى بولىدۇ.

سەككىزىنچى، بۇ ھېكمەتنىڭ ئاخىرقىسى بولۇپ، ئەزان ئىسلام دىنىغا قىلىنغان بىر دەۋەتتۇر. يەنى اللہ نىڭ بەندىسىنى اللہ تەرەپكە، ئىسلام دىنى تەرەپكە دەۋەت قىلىشتىن ئىبارەتتۇر. كىمكى شەيتان تەرەپكە دەۋەت قىلسا خۇددى اللہ شەيتاننى رەھمىتىدىن قوغلاندى قىلغىنىدەك شەيتانغا دەۋەت قىلغۇچى ۋە قىلىنغۇچىنىمۇ رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ. ئەزاننىڭ بۇنىڭدىن باشقا ھېكمەتلىرىمۇ بولۇشى مۇمكىن، اللہ ئەڭ ياخشى بىلگۈچىدۇر.

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 36 ـ ئايەت

www.munber.org

تۇغۇلغان بوۋاق مەيلى قىز ياكى ئوغۇل بولسۇن ئۇ اللە نىڭ ھەدىيىسىدۇر. شۇنداقلا بەندىسىگە ئاتا قىلغان نېمىتىدۇر.

تەبەرانىي ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىز تۇغۇلسا اللە تائالا پەرىشتە ئەۋەتىپ پەرىشتىنى ئۇنىڭغا بەرىكەت ۋە رىزىق بىلەن خۇش خەۋەر بېرىشكە ۋە ئاجىزە ئاجىزەنى تۇغقانلىقى ئۈچۈن قىيامەت كۈنى ئۇنىڭغا ياردەم بېرىمەن، دېگەن سۆزنى، دېيىشكە بۇيرۇيدۇ. ناۋادا تۇغۇلغان بالا ئوغۇل بولسا اللە ئاسماندىن بىر پەرىشتە ئەۋەتىپ بالىنىڭ ئىككى كۆزىنىڭ ئارىلىقىغا سۆيۈپ اللە ساڭا سالام دېدى، دېيىشكە بۇيرۇيدۇ».

5 ـ بېرىلگەن بۇ يېڭى نېمەت ئۈچۈن اللە غا شۇكۇر ئېيتىش ۋە ئۇنىڭغا دۇئا قىلىش

ھافىز ئەبۇ يەئلا ئەلمۇسلى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «اللە تائالا بىر بەندىگە ئۆز ئەھلىدىن نېمەت بەرسە (بالا ئاتا قىلىنسا) ئۇ بەندە: ماشائاللاھ لاقۇۋۋەتە ئىللا بىللاھ، دېسە ئۇ، ئۇ ھاياتىدا ئۆلۈمدىن باشقا ئاپەت كۆرمەيدۇ».

6 ـ بالىنى ئېغىزلاندۇرۇش

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مېنىڭ ئوغلۇم تۇغۇلغاندا مەن ئۇنى كۆتۈرۈپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ”ئىبراھىم“ دەپ ئىسىم قويدى، ئاندىن ئۇنىڭغا بىر تال خورما يېگۈزدى. بۇخارى ئۆزىنىڭ بۇ رىۋايىتىدە: ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلدى ۋە ئۇنى ماڭا بەردى، دېگەن سۆزنى قوشۇپ رىۋايەت قىلغان.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ ھىشام ئىبنى ئۇرۋەدىن قىلغان رىۋايىتىدە ئەسمانىڭ مەككىدە ئېغىر ئاياق بولغانلىقىنى بايان قىلىپ كەلگەن سۆزنىڭ داۋامىدا ئەسمانىڭ ئۆز ئاغزى بىلەن دېگەن مۇنۇ سۆزلىرى بىلەن داۋام قىلىدۇ. ئەسما مۇنداق دەيدۇ: مەن مەككىدىن تۇغۇشقا ئاز قالغاندا ھىجرەت قىلىپ چىقتىم ۋە مەدىنىدىكى قۇباغا كەلگەندە تۇغدۇم. شۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ بالامنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇچىقىغا قويدۇم. ئۇ بىر تال خورما ئېلىپ كېلىشكە بۇيرىدى. خورما ئېلىپ كېلىنگەندە ئۇ خورمىنى چاينىپ بالىنىڭ ئاغزىغا سالدى. بالامنىڭ قورسىقىغا كىرگەن تۇنجى نەرسە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك تۈكۈرۈكى بولدى. ئۇنىڭدىن كېيىن شۇ خورما بىلەن بالىنى ئېغىزلاندۇردى ۋە ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلىپ مۇبارەكلىدى. بالام مەدىنىگە مۇسۇلمانلار ھىجرەت قىلىپ كەلگەندىن كېيىن تۇغۇلغان تۇنجى بالا ئىدى. ئۇنىڭ تۇغۇلغانلىقى ئۈچۈن مۇسۇلمانلار ناھايىتى خۇشال بولۇشتى، چۈنكى مۇسۇلمانلارغا: يەھۇدىيلار مۇسۇلمانلارنىڭ تۇغماسلىقى ئۈچۈن سېھىر قىلدى، ئەمدى مۇسۇلمانلار تۇغمايدۇ، دېگەن خەۋەر يەتكەنىدى.

ئىمام مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېڭى تۇغۇلغان بالىلار كەلتۈرۈلەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى مۇبارەكلەيتتى ۋە ئۇلارنى ئېغىزلاندۇراتتى. بىر قېتىم بىر بوۋاق كەلتۈرۈلدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىيىمىگە سىيىپ قويۇۋېدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇ ئەكەلدۈرۈپ سىيىلگەن يەرگە سۇنى ئاققۇزدى.

ئىمام نەۋەۋىي بۇ رىۋايەتتىكى: "ئۇلارنى مۇبارەكلەيتتى" دېگەن سۆزنى ئۇلارغا دۇئا قىلاتتى ۋە ئۇلارنى سىلايتتى، دەپ تەپسىر قىلدى.

بۇ ھەدىستىن پايدىلىنىدىغان ھۆكۈملەر:

- بالىنى ئېغىزلاندۇرۇشنىڭ مۇستەھەبلىكى.
- سالىھ ۋە پەزىلەتلىك كىشىلەردىن دۇئا ئېلىش.
- بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلىنىشى ئۈچۈن بالىنى ياخشى كىشىلەرنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىش.
- چوڭ ـ كىچىك بارلىق كىشىلەرگە كەمتەر، سىلىق ۋە مېھرىبانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىش.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېڭى تۇغۇلغان بوۋاقنى ئېغىزلاندۇرۇش ئۇسۇللىرى

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: (ئانام) ئۇممۇ سەلىم يەڭگىگەندە بالىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئېلىپ بېرىشقا مېنى بۇيرىدى. مەن بالىنى ئېلىپ كەلگەن ۋاقتىمدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆگىسىگە يەم بېرىۋاتقان ئىكەن. ئۇ بىر تون كىيىۋالغان ھالەتتە ئىكەن. ئۇ مەندىن: «سەندە خورما بارمۇ؟» دەپ سورىدى. مەن: ھەئە، دېدىم. ئۇ خورمىلارنى ئاغزىغا سېلىپ يۇمشاق چايناپ ئاغزىدىن تولاپ چىقىرىپ بوۋاقنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ ئۇ خورمىلارنى بوۋاقنىڭ ئاغزىغا سالدى. يەنى ئۇنىڭ بىلەن بالىنى ئېغىزلاندۇرغاندىن كېيىن: «ئەنسارىلار خورمىنى ياخشى كۆرىدۇ» دېدى. بالىنى ئېغىزلاندۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا "ئابدۇللاھ" دەپ ئىسىم قويدى. ئەنسارىلار ئىچىدە ئابدۇللاھدەك ياخشى بىرىنى بىلمەيمەن.

بالا تۇغۇلۇپ يەتتىنچى كۈنى قىلىنىدىغان ئەمەللەر

1 ـ بالىنىڭ ئىسمىنى قويۇش:

بالا تۇغۇلغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئالدى بىلەن قىلىنىدىغان ھۆرمەت ئۇنى چىرايلىق ئىسىم ۋە كۆنيەتلەر بىلەن چاقىرىش ئارقىلىق ئۇنى مەنىۋي جەھەتتىن زىننەتلەشتۇر. چىرايلىق ئىسىم ئاڭلىغۇچىلارنىڭ كۆڭلىدە بىر سۆيۈنۈش پەيدا قىلىدۇ. شۇڭا اللہ تائالا بەندىلىرىگە ئۆزىنىڭ چىرايلىق ئىسىم ـ سۈپەتلىرى ئارقىلىق دۇئا قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿اللہ نىڭ گۈزەل ئىسىملىرى بار، اللہ نى شۇ (گۈزەل ئىسىملىرى) بىلەن ئاتاڭلار، اللہ نىڭ ئىسىملىرىنى كەلسە ـ كەلمەس قوللىنىدىغانلارنى تەرك ئېتىڭلار، ئۇلار (ئاخىرەتتە) قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى تارتىدۇ﴾[1]

---

[1] سۈرە ئەئراف 180 ـ ئايەت

www.munber.org

ۋە يەنە الله تائالا ئۆزىنى ئىسلى سۈپەتلەشكە بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿«الله دەپ ئاتساڭلارمۇ بولىدۇ، رەھمان دەپ ئاتساڭلارمۇ بولىدۇ، قايسىنى ئاتساڭلار (ھەممىسى ياخشىدۇر). چۈنكى الله نىڭ نۇرغۇن گۈزەل ئىسملىرى بار» دېگىن﴾[1].

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالاممۇ ھەممە پەرزەنتكە ئەڭ گۈزەل ئىسملارنى تاللاپ قويغان. ھەمدە مۇھەممەد ئىبنى ھەنىيفە دېگەندەك ھۆرمەتلىك، ئىززەتلىك ئىسملار بىلەن چاقىرىلىشنى يولغا قويىدى.

ئەبۇ يەئلا ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامدىن ئەگەر بالىسى تۇغۇلسا ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئىسمىنى ۋە كۇنىيىتىنى قويسا بولىدىغان ياكى بولمايدىغانلىقىدىن رۇخسەت سورىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇنىڭغا رۇخسەت بەرگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئىسمى مۇھەممەد، كۇنىيىتى ئەبۇلقاسىم ئىدى.

ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسەئى، ئەبى ۋەھب جەشمىيدىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالىلىرىڭلارغا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىسملىرىنى قويۇڭلار، ئىسملارنىڭ ئىچىدە الله ئەڭ ياخشى كۆرىدىغىنى ئابدۇللاھ ۋە ئابدۇرراھماندۇر. ئەڭ توغرا بولغان ئىسىم ھارىس ۋە ھەمامدۇر. ئىسملاردىن ئەڭ يامان بولغىنى ھەرب ۋە مۇررە دېگەن ئىسملاردۇر».

ئەبۇ داۋۇد، ئەبۇ دەردا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شۈبھىسىزكى قىيامەت كۈنى ھەر بىرىڭلار ئىسمىڭلار ۋە ئاتىلىرىڭلارنىڭ ئىسمى بىلەن چاقىرىلىسىلەر، ياخشى ئىسملارنى قويۇڭلار!».

ئىمام مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئىسملار ئابدۇللاھ ۋە ئابدۇرراھماندۇر».

تەبەرانىينىڭ، ئەبى بەسرەدىن قىلغان ئىشەنچلىك رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ: «ئىسمىلىرىڭلاردىن ئەڭ ياخشى بولغىنى ئابدۇللاھ، ئابدۇرراھمان ۋە ھارىستۇر» دېگەنلىكىنى بايان قىلغان. ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ بۇ توغرىسىدىكى سۆزىگە شۇنچىلىك ئەمەل قىلىشقانكى ئىبنى سەلاھ: ساھابىلارنىڭ ئىچىدىلا ئابدۇللاھ ئىسمىلىكلەردىن 220 سى بار ئىدى، دەيدۇ. ئىراقى مۇنداق دەيدۇ: ساھابىلاردىن ئابدۇللاھ ئىسمىلىكلەردىن 330 كىشى بار ئىدى.

بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئىبنى ئاببا‍س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تۇغۇلغان كۈنى ئۇنىڭغا ئابدۇللاھ دەپ ئات قويغانلىقى ھەققىدىكى گۈزەل ۋەقەلىكنى بايان قىلىپ ئۆتمەكچىمىز. ئىبنى ئاببا‍س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: ئانام ئۇممۇ ھارىسە ماڭا مۇنداق سۆزلەپ بەرگەن: مەن يولدىن ئۆتۈپ كېتىپ باراتتىم، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ھوجۇرىسىدا ئىكەن. ئۇ ماڭا: «ئى ئۇممۇ فەزل!» دېدى. مەن: خوش ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! دېدىم. ئۇ: «سەن بىر ئوغۇلغا ھامىلدار بولۇپ قالدىڭ» دېدى. مەن: قۇرەيشلىكلەر مۇسۇلمان ئاياللىرىنى تۇغدۇرماسلىققا بىرلىككە كەلگەن تۇرسا[2]، بۇ قانداق بولىدۇ؟

---

[1] سۈرە ئىسرا 110 ـ ئايەت

[2] بۇ ھىجرەتتىن ئىلگىرى قۇرەيش كاپىرلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئىمان ئېيتقانلار ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنى تاپشۇرۇۋېرمىگەن جامائەتنى بىرلىكتە ئەبۇ تالىب جىلغىسىغا قاماشقا ۋە ئۇلارغا ئىمبارگو يۈرگۈزۈشكە بىرلىككە كەلگەن ۋاقىتتىكى

www.munber.org

دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن تۇغۇسەن، بالا تۇغۇلغاندا ماڭا ئېلىپ كەلگىن» دېدى. بالا تۇغۇلغاندا مەن ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدىم. ئۇ بالىغا: «ئابدۇللاھ» دەپ ئات قويدى. ئاندىن: «بالىنى ئېلىپ كەتكىن بۇ بالا ناھايىتى ئەقىللىق بالا بولىدۇ» دېدى. مەن ئۇنى ئېلىپ دادىسى ئاباسنىڭ يېنىغا كېلىپ، بولغان ئىشلاردىن خەۋەر بەردىم، ئۇ تەبەسسۇم قىلدى. بىر ئازدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەلدى. ئۇ ناھايىتى كېلىشكەن قامەتلىك كىشى ئىدى. ئاباس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرۈپ ئورنىدىن تۇردى ۋە ئىككى كۆزىنىڭ ئوتتۇرىسىغا سۆيۈپ ئۆزىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە ئولتۇرغۇزدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەرقانداق كىشى ئۆز تاغىسى بىلەن پەخىرلەنمەكچى بولسا، مانا بۇ مېنىڭ تاغام» دېدى. ئاباس بەزى گەپلەرنى قىلىپ ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! دېۋىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «نېمە ئۈچۈن ئۇنداق دېمىگۈدەكمەن، سەن مېنىڭ تاغام ئاتىلىرىمنىڭ قالدۇقى تۇرساڭ، تاغا دېگەن ئاتا دېمەكتۇر» دېدى.

ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بۈگۈن كېچە مېنىڭ ئوغلۇم تۇغۇلدى. مەن ئۇنىڭغا ئاتىمىز ئىبراھىمنىڭ ئىسمىنى قويدۇم».

ئىمام مۇسلىم كىتابىدا جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئارىمىزدىن بىرىنىڭ ئوغلى تۇغۇلغاندا ئۇ ئوغلىغا "ئەبۇ قاسىم" دەپ ئىسىم قويدى. شۇنىڭ بىلەن بىز ئۇنىڭغا: سەن بالاڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئوخشاش كۇنيەت قوللانساڭ بولمايدۇ، دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بۇ ھەقتە خەۋەر بېرىلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئوغلۇڭغا ئابدۇرراھمان دەپ ئىسىم قويغىن!» دېدى.

يەنە بىر ھەدىستە جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنغان: ئارىمىزدىن بىرىنىڭ ئوغلى تۇغۇلغاندا ئۇ ئوغلىغا مۇھەممەد دەپ ئىسىم قويدى. ئۇنىڭ قەۋمى ئۇنىڭغا: سەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ئوخشاش ئىسىمنى قويمىغىن! دېدى. ئۇ ئادەم بالىسىنى ھاپاش قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدى ۋە: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ بىر ئوغلۇم تۇغۇلدى، مەن ئۇنىڭغا مۇھەممەد دەپ ئىسىم قويغانىدىم مېنىڭ قەۋمىم مېنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمىنى قويمىغىن، دەپ توستى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ ئىسمىمنى قويغىن، لېكىن كۇنيىتىمنى قوللانمىغىن، مېنىڭ كۇنيىتىم قاسىم، مەن ئاراڭلاردا تەقسىم قىلغۇچىمەن» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بارلىق مۇسۇلمانلار ئاممىسىنىڭ بۇرۇن ئۆتكەن پەيغەمبەرلەر ۋە سالىھلارنىڭ ئىسمىنى قويغانلىقىنى تەستىقلىغان ئىدى. ئىمام مۇسلىم مۇغىيرە ئىبنى شۇئبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن نەجرانغا بارغاندا (بۇ يەر خرىستىئانلار كۆپ بولغان بىر جاي) نەجرانلىقلار كېلىپ. مەندىن: سىلەر قۇرئاندىن: ﴿ئى ھارۇننىڭ ھەمشىرىسى!﴾ دېگەن ئايەتنى ئوقۇيسىلەر ۋە مۇسانىڭ ئىسادىن بۇرۇن مۇنداق ـ مۇنداق ھادىسىگە ئۇچرىغانلىقىنىمۇ بىلىسىلەر؟ دېدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بارغاندا بۇ ھەقتە سورىدىم. ئۇ: «ھەقىقەتەنمۇ ئۇلار

ۋەقەلىك بولۇپ، بەزى رىۋايەتلەردە قۇرەيشلەرنىڭ بىرلىككە كەلگەن نىزامنامىسىدا مۇسۇلمان ئاياللىرىنىڭ تۇغۇشىغا رۇخسەت قىلىنمايدۇ، دېيىلگەن.

ئۆزلىرىنىڭ پەيغەمبەرلىرىنىڭ ئىسىملىرىنى ۋە بۇرۇن ئۆتكەن سالىھ كىشىلىرىنىڭ ئىسىملىرىنى قويۇشاتتى» دېدى. [بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان.]

ھۆرمەتلىك ساھابە زۇبەير ئىبنى ئەۋۋام پەرزەنتلىرىگە شېھىت ساھابىلەرنىڭ ئىسىملىرىنىلا تاللاپ قويۇش ئارقىلىق پەرزەنتلىرىنىڭ ئۇلارنىڭ ئىزىنى بېسىپ، اللە يولىدا ئۇلار ئېرىشكەن شېھىتلىك مەرتىۋىسىگە ئېرىشىشىنى ئۈمىد قىلغان.

زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: تەلھە ئىبنى ئۇبەيدۇللاھ تەمىمى ئوغۇللىرىغا پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىسىملىرىنى قويماقچى بولدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامدىن كېيىن پەيغەمبەر كەلمەيدىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن باللىرىغا ئۇلارنىڭ شېھىت بولۇشىنى ئۈمىد قىلىپ شېھىتلەرنىڭ ئىسمىنى قويدى.

يۇقىرىقى قائىدىگە ئاساسەن ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئوغۇللىرىنىڭ بىرىنچىسىگە ئوھۇد ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان جەھشىنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھنىڭ ئىسمىنى قويدى، ئىككىنچىسىگە ئوھۇد ئۇرۇشىدا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنى ھىمايە قىلىۋاتقان ۋاقتتا شېھىت بولۇپ كەتكەن بەنى سائىدە قەۋمىدىن بولغان ئەمرۇ ئەنسارىنىڭ ئوغلى مۇنزىرنىڭ ئىسمىنى، ئۈچىنچىسىگە مەسئۇد سەقفىينىڭ ئوغلى ئۇرۋەنىڭ ئىسمىنى، تۆتىنچىسىگە مۇئتە ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان ئەبۇ تالىپنىڭ ئوغلى جەئفەرنىڭ ئىسمىنى، بەشىنچىسىگە ئوھۇدتا شېھىت بولغان بايراقدار ئۇمەيرنىڭ ئوغلى مۇسئەبنىڭ ئىسمىنى، ئالتىنچىسىگە بەدرى شېھىتلىرىنىڭ بىرى بولغان ھارسەنىڭ ئوغلى ئۇبەيدەنىڭ ئىسمىنى، يەتتىنچىسىگە مەرجىسسەپەر ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان سەئىدنىڭ ئوغلى خالىدنىڭ ئىسمىنى قويدى، سەككىزىنچىسىگە يەرمۇك ئۇرۇشىدا شېھىت بولغان خالىدنىڭ بىر تۇغقىنى سەئىدنىڭ ئوغلى ئۆمەرنىڭ ئىسمىنى قويدى. توققۇزىنچىسىغا ئوھۇدتا شېھىت بولغان ئابدۇلمۇتەللىبنىڭ ئوغلى ھەمزىنىڭ ئىسمىنى قويدى. (اللە ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن رازى بولسۇن)

■ شەيتان دائىم ئىنسانغا يامان ۋە شەرىئەتكە ئۇيغۇن بولمىغان ئىسملارنى ۋەسۋەسە قىلىدۇ:

بۇنداق يامان ئىسملاردىن يىراق بولغان ئەر ـ ئاياللار بەختلىك بولىدۇ.

ئىمام تىرمىزى سەئىد ئىبنى جۇندۇپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەۋۋا ئانىمىز ھامىلە بولغاندا شەيتان دائىم كېلىپ ئۇنى ئايلىنىپ يۈرەتتى، ھەۋۋا ئانىمىزنىڭ تۇغۇلغان بالىسى ياشىماي ئۆلۈپ كېتەتتى. شەيتان ئۇنىڭغا: بالاڭغا ئابدۇلھارىس دەپ ئىسىم قوي، ئۇ ئاندىن ياشايدۇ، دېدى. ئۇ شۇنداق ئىسىم قويدى، بالىسى ياشىدى. بۇ شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسى ۋە بۇيرۇقى ئىدى.

■ قويۇلۇشى مەكرۇھ بولغان ئىسملار:

ئىمام مۇسلىم ۋە تىرمىزى، ئەبۇ داۋۇدتىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ: «ئوغلۇڭغا ياسار (سول) راباھ (ئوغلاق) نەجىھ (توغرا پىكىرلىك ئادەم) ۋە ئەفلەھ (خالىغىنىنى قىلالىغان ئادەم) دەپ ئىسىم قويما!» دېگەن.

www.munber.org

ئىمام تىرمىزى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن رافىئ، بەرەكە ۋە يەسار، دېگەن ئىسىملارنى قويۇشنى چەكلەيمەن».

تۆۋەندە دىققەت قىلسىڭىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يامان ۋە سەت ئىسىملارنى ئۆزگەرتىۋېتىشكە كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنى كۆرۈۋالالايسىز.

ئىمام تىرمىزى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەت ئىسىملارنى ئۆزگەرتىۋەتەتتى، تۆۋەندىكى ئىسىملار ئۆزگەرتىلگەن ئىسىملار قاتارىدىندۇر. مەسىلەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام"بەررە" دېگەن ئىسىمنى زەينەبكە ئۆزگەرتىۋەتكەن.

ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد، مۇھەممەد ئىبنى ئەتانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن قىزىمغا "بەررە" دەپ ئىسىم قويدۇم، ماڭا زەينەب بىنتى ئەبى سەلەمە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئىسىمنى چەكلىگەن، ئەسلىدە مېنىڭ ئىسمىمۇ بەررە ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۆزەڭلارنى ئاقلىماڭلار، اللە سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىكى ياخشىلىق (يەنى بەررە) ئەھلىنى بەكرەك بىلگۈچىدۇر» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ساھابىلار: ئۇنداقتا ئۇنى قانداق ئىسىم بىلەن ئاتايمىز؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «زەينەب، دەپ ئاتاڭلار!» دېدى.

ئاسىيەنى جەمىلەگە ئۆزگەرتتى.

ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاسىيە ئىسمىنى جەمىلەگە ئۆزگەرتكەن.

ئەسرەمنى ئۇرئەگە ئۆزگەرتتى.

ئەبۇ داۋۇد، بەشىر ئىبنى مەيمۇن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇنىڭ تاغىسى ئۇسامە ئىبنى ئەخدەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: بىر ئادەم بار ئىدى، ئۇنىڭ ئىسمى ئەسرەم ئىدى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كەلگەن بىر گۇرۇھ كىشىلەرنىڭ ئىچىدە كەلگەن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن: ئىسمىڭ نېمە؟ دەپ سورىدى، ئۇ: ئەسرەم (ئاياغ چەمى)، دەپ جاۋاب بەردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بەلكى سەن زۇرئە (مايسا)» دېدى.

سوئال: بالىغا ياخشى ئىسىم قانداق تاللىنىدۇ؟

بۇنىڭغا ئىمام مەۋەردىنىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە مۇنداق ئۈچ خىل تاللاش باردۇر.

1) ـ ئىسىم دىن ئەھلى، پەيغەمبەرلەر ۋە اللە نىڭ سالىھ بەندىلىرىنىڭ ئىسىملىرىدىن ئېلىنغان بولۇشى لازىم، ئۇلارنى سۆيۈش، ئىسىملىرىنى ئەۋلادلارغا قويۇش ئۇلارنى ئەسلەش نىيەت قىلىنىدۇ. يۇقىرىدا كەلگەن ھەدىسلەردە بايان قىلىنغاندەك اللە قا ئەڭ سۆيۈملۈك بولغان ئابدۇللاھ ۋە ئابدۇرراھماندەك ئىسىملارنى قويۇش ئارقىلىق اللە نىڭ رازىلىقىنى ئىزدەش.

دەھلەۋىي (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: بىلگىنكى شەرىئەتنىڭ مەقسەتلىرىنىڭ ئەڭ چوڭى اللە نىڭ زىكرى ئىنسانلارنىڭ تۇرمۇشىدىكى مۇھىم بولغان ۋە بولمىغان ئەمەللىرىنىڭ ھەممە تارماقلىرىدا ئورۇن ئېلىشىنى ئىشقا ئاشۇرۇش بولۇپ، ئىنساننىڭ ھەر بىر ھۆجەيرىسى ھەقىقەتنى دەۋەت

قىلىدىغان بىر تىلغا ئايلىنىشى كېرەك. تۇغۇلغان بالىغا مۇشۇ مەقسەتتە ئىسىم قويۇش الله نىڭ يالغۇز ئىلاھلىق سۈپىتىنى ئىلان قىلىشتىن ئىبارەت باسقۇچتۇر. بۇرۇنقى دەۋردە ئەرەبلەر ۋە باشقا مىللەتلەر بالىلىرىغا ئۆزلىرى ئىبادەت قىلىدىغان نەرسىلىرىنىڭ ئىسمىنى قويۇشاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەۋھىد كەلىمىسىنى ئۈستۈن قىلىش ئۈچۈن كەلگەندىن كېيىن مۇسۇلمانلارنىڭ بالىلىرىغىمۇ الله نىڭ ئىبادىتىگە ئۇيغۇن بولغان ئىسىملارنى قويۇش ۋاجىپ بولدى. ئىككى ئىسىم يەنى ئابدۇللاھ بىلەن ئابدۇراھمان الله نىڭ ئىسىملىرىغا قېتىلىپ قويۇلىدىغان ئىسىملار ئىچىدە الله غا ئەڭ سۆيۈملۈك ئىسىملاردىن بولدى. بۇ ئىسىمنىڭ شۆھرەتلىكلىكى مەشھۇرلۇقىنىڭ يەنە بىر سەۋەبى شۇكى بۇ ئىككى ئىسىمنى الله نىڭ باشقا ئىسىملىرىغا قوشۇلۇپ چاقىرىلىدىغان ئىسىملارغا ئوخشاش الله نىڭ ئىسمىدىن ئايرىپ چاقىرىشقا مۇمكىن بولمايدۇ، سىلەر يەنە يېڭى تۇغۇلغان بالىغا: مۇھەممەد! دەپ ياكى ئەھمەد، دەپ ئىسىم قويۇشنىڭ نېمە ئۈچۈن ياخشى ئىكەنلىكىگە ئائىت سىرنى بىلەمسىلەر؟ نۇرغۇنلىغان كىشىلەر ئەزەلدىن قىلىپ كېلىۋاتقان ئادەت بويىچە ئۆزلىرىنىڭ نەزىرىدە چوڭ بىلىنگەن بۇرۇنقى ئەجدادلىرىنىڭ ئىسمىنى قويۇشنى ياخشى كۆرىدۇ. مۇشۇ بويىچە بولغاندا مۇھەممەد بىلەن ئەھمەدمۇ ئوخشاشلا ئۆزلىرىنىڭ دىندار بولغانلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

2) ـ قويۇلغان ئىسىمنىڭ ھەرپلىرى قىسقا، چاقىرىشقا ئاسان، سۆزلەشكە قولايلىق، ئۈنى ئەستە ساقلاش ئاسان بولىدىغان ئىسىملار بولۇشى كېرەك.

3) ـ مەنىسى چىرايلىق، قويۇلغان كىشىگە مۇناسىپ ۋە جەمەتى ئىچىدە چاقىرىلىدىغان ئىسىملاردىن بولۇشى كېرەك.

2 ـ چېچىنى چۈشۈرۈش.

ئىمام مالىك (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) دىن رىۋايەت قىلىنىشىچە فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەسەن، ھۈسەيىن ۋە ئۇممۇكۇلسۇمنى تۇغقاندا ئۇلارنىڭ چاچلىرىنى چۈشۈرۈتۈپ، چاچلىرىنىڭ ئېغىرلىقى مىقدارىدا كۈمۈش سەدىقە قىلغان.

ئىبنى ئىسهاقنىڭ زىكرى قىلىشىچە فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئوغلى ھەسەننى تۇغقاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئى فاتىمە! ئۇنىڭ چېچىنى چۈشۈرۈپ چېچىنىڭ ئېغىرلىقى مىقدارى كۈمۈش سەدىقە قىلغىن!» دېگەن. فاتىمە ئانىمىز ئوغلىنىڭ چۈشۈرۈلگەن چېچىنى ئۆلچىگەندە ئۇنىڭ ئېغىرلىقى بىر دەرھەم ياكى يېرىم دەرھەم كۈمۈشنىڭ مىقدارىچىلىك كەلگەن.

شەيخ دەھلەۋىي بۇ ھەدىس ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: بۇ ھەدىستە كۆرسىتىلگەندەك كۈمۈش سەدىقە قىلىشقا بۇيرۇلۇشىنىڭ سەۋەبى بالا قورساقتىكى ھامىلىلىك ھالىتىدىن يورۇق دۇنياغا كۆز ئاچقان بوۋاقتا ئايلانغاندىن كېيىن بالىغا ئەزان ئېيتىش ئارقىلىق بالا بېرىلگەنلىك نېمىتىگە شۈكۈر قىلىش لازىم ئىكەنلىكىدۇر. ئالتۇن سەدىقە قىلغانىنىڭ ئورنىغا كۈمۈش سەدىقە قىلىشنىڭ سەۋەبى بولسا ئالتۇننى ھەممە ئادەمنىڭ سەدىقە قىلىشقا قۇربىتى يەتمەيدىغانلىقى، ھەم بۇنىڭدىن باشقا مالنىڭ مىقدارىنى چاچ بىلەن ئۆلچەشكىمۇ مۇمكىن بولمايدىغانلىقى ئۈچۈندۇر.

3 ـ ئەقىقە قىلىش.

www.munber.org

ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى، ئەبۇ داۋۇد، نەسەئى، ھاكىم ۋە ئىبنى ھەببان، ئۇممۇ كەرەزىلكەبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بالىنىڭ ئەقىقىسى ئۈچۈن سويۇلىدىغان مال ھەققىدە سورالغان سوئالدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئوغۇل بالىغا ئىككى قوي، قىز بالا ئۈچۈن بىر قوي، قىز بالا بولسۇن، ئوغۇل بالا بولسۇن بۇ ھەرگىزمۇ سىلەرگە زەرەر بەرمەيدۇ» دېگەن.

ئەسھابى سۇنەن سەمرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر بىر بالا ئەقىقىسىگە گۆرۈگە قويۇلغاندۇر. قوي يەتتىنچى كۈنى سويۇلىدۇ. شۇ كۈنى بالىغا ئىسىم قويۇلىدۇ ۋە شۇ كۈنى ئۇ بالىنىڭ چېچى چۈشۈرۈلىدۇ».

ئىمام ئەھمەدنىڭ ئەسما بىنتى يەزىد رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالىنىڭ ئەقىقىسىنى قىلىش ھەقتۇر، ئوغۇل بالا ئۈچۈن ئىككى دانە، قىز بالا ئۈچۈن بىر دانە بوردالغان قوي سويۇلىدۇ».

تەبەرانىينىڭ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەقىقە بوۋاق تۇغۇلۇپ يەتتىنچى، ئون تۆتىنچى ۋە ياكى يىگىرمە بىرىنچى كۈنى قىلىنىدۇ»

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تۇغۇلغان بالىلىرى ئۈچۈن تۆگە بوغۇزلاپ ئەقىقە قىلاتتى.

ئىلگىرىكى سەلەپ ـ سالىھلار بالىلىرىنىڭ ئەقىقىسىنى قىلىپ مال سويۇشقا قاتتىق ئەھمىيەت بەرگەنلىكتىن مال سويۇشقا قادىر بولالمىغانلار ئاددىيسى قۇشقاچ چاغلىق نەرسە بولسىمۇ سويۇپ ئەقىقىسىنى ئادا قىلاتتى. ئىمام مالىك «مۇۋەتتا» دېگەن كىتابىدا مۇھەممەد ئىبنى ئىبراھىم ئىبنى ھارىس ئەتتەمىيمىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئاتامنىڭ: قۇشقاچ بولسىمۇ سويۇپ ئەقىقەنى ئادا قىلىشنى مۇستەھەپ، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دەيدۇ.

ئۇنىڭدىن كېيىن ئىمام مالىك مۇنداق دەيدۇ: مال سويۇپ ئەقىقىسىنى قىلىش مەسىلىسى بىزنىڭ قارىشىمىزچە، مال سويىماقچى بولغان كىشى ئوغۇل بوۋاق ئۈچۈن بىر قوي، قىز بوۋاق ئۈچۈن بىر قوي سويىدۇ، توغۇلغان بالا ئۈچۈن مال سويۇش ۋاجىپ ئەمەستۇر، ئەمما ئۇنى ئىجرا قىلىش مۇستەھەبتۇر. بىزنىڭ ئادەملىرىمىز بۇنى ئەمەلىيلەشتۈرۈپ كەلمەكتە، بالىنىڭ ئەقىقىسى ئۈچۈن مال سويغان ئادەم بىر ئىبادەتنى ئادا قىلغان بولىدۇ، قۇربانلىق قىلىنىدىغان مالنىڭ بىر كۆزى كور، ئاقساق ۋە ياكى بىرەر ئەزاسى مېيىپ، ئورۇق ۋە ئاجىز مال بولۇشى جايىز ئەمەستۇر. ئۇنىڭ گۆشى ۋە تېرىسى سېتىلمايدۇ، سۆڭەكلىرى سۇندۇرۇلمايدۇ، بۇ مالنىڭ گۆشىنى قۇربانلىق قىلغۇچىلار يەيدۇ ۋە سەدىقە قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ قېنى بالىغا سۈرتۈلمەيدۇ، دېدى.

شەيخ دەھلەۋىي مۇنداق دەيدۇ: ئىككى قويغا ئېرىشەلىگەن ئادەم ئىككى ئوغۇل بالا ئۈچۈن ئىككى قوي سويۇش مۇستەھەپتۇر. بۇ ئۇلارنىڭ نەزىرىدە ئوغۇل بالىنىڭ قىزلارغا قارىغاندا مەنپەئەتلىكرەك بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. شۇڭا بۇنىڭغا شۈكۈرنى زىيادە قىلىش مۇناسىپتۇر.

بالا ئۈچۈن ئەقىقىسىنى قىلىپ قۇربانلىق قىلىشنىڭ سەۋەبى شۇكى: ئەرەبلەر ئەزەلدىن بالىلىرى ئۈچۈن مال سوياتتى، بۇ ئۇلار ئۈچۈن قىلمىسا بولمايدىغان ھەم ئىزچىل قىلىپ كەلگەن ئادەت ئىدى،

بۇنىڭ بۇ مىللەت ئۈچۈن، مىللەتنىڭ مەدەنىيىتى ئۈچۈن شۇنداقلا پىسخىكىسى ئۈچۈن زور مەنپەئەتلىرى بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام پەيغەمبەر بولۇپ كەلگەندىن كېيىن بۇ ئادەتنى ئەمەلدىن قالدۇرمىدى، ئۇ ئۆزىمۇ بۇنىڭغا ئەمەل قىلىپ باشقىلارنىمۇ بۇنىڭغا بۇيرىدى.

■ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇنىڭ ئىجرا قىلىنىش ئادەتلىرىنى ئۆزگەرتتى.

بۇرەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى جەمئىيەتتە تۇغۇلغان بالىمىز ئوغۇل بولسا ئۇنىڭغا بىر قوي بوغۇزلايتتۇق، قېنىنى بالىنىڭ بېشىغا سۈرەتتۇق، ئىسلام كەلگەندىن كېيىنمۇ ئوغلىمىز ئۈچۈن بىر قوي بوغۇزلىدۇق، لېكىن ئۇنىڭ چېچىنى چۈشۈرۈپ بېشىغا زەپىران سۈرىدىغان بولدۇق. [بۇ ھەدىسنى ھاكىم مۇستەدرىكىدە رىۋايەت قىلدى ۋە ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتىگە ئۇيغۇن، دېدى.]

شەربىنى (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دېدى: بوۋاقنىڭ بېشىغا قان سۈرتۈش مەكرۇھتۇر، چۈنكى بۇ جاھىلىيەت قىلىقلىرىدىندۇر، لېكىن بۇ ھارام قىلىنمىدى، چۈنكى ”مەجمۇئە“ دە بايان قىلىنغىنىدەك سەھىھ رىۋايەتكە قارىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام مۇنداق دېگەن: «بالىغا قۇربانلىق قىلغاندا بالىنىڭ ئۈستىگە قان تۆكۈڭلار، ئۇنىڭدىكى ئەزىيەتنى يوقىتىڭلار» شۇنىڭ ئۈچۈن ھەسەنبەسەرى بىلەن قەتادە مۇشۇ رىۋايەتكە ئاساسەن شۇنداق قىلىشنى مۇستەھەب بولىدۇ، قان سۈرتۈلۈپ ئارقىدىن يۇيۇلىدۇ، ئاندىن بوۋاقنىڭ بېشىغا زەپىران ۋە باشقا خۇشبۇي نەرسىلەر سۈرتىلىدۇ، بۇ سۈننەتتۇر، دەيدۇ. [”شەرھۇلموھتاج“ **4** - جىلد **294** - بەت]

■ مال سويۇپ ئەقىقىسىنى قىلىشنىڭ پايدىلىرى ۋە ھېكمەتلىرى:

1) - بالىنىڭ نەسەبىنى ئېلان قىلىشتىن ئىبارەتتۇر، يەنى مېنىڭ بالام بولدى، دەپ ئېلان قىلماقتۇر، چۈنكى ئۇنداق قىلمىغاندا قالايمىقان پىتنىلىك سۆزلەرنىڭ چىقىپ قېلىشىمۇ ئېهتىمالغا يېقىندۇر.

2) - بېخىللىقنى تاشلاپ سېخى بولۇشقا پايدىلىقتۇر.

3) - خرىستىئانلار يېڭى تۇغۇلغان بالىلىرىنى مەئمۇدىيە دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىل سېرىق سۇ بىلەن يۇياتتى. ئۇلار شۇنداق قىلغاندا بالا خرىستىئان بولىدۇ، دەپ قارايتتى. مۇشۇ ئىسمىگە قارشى تۇرۇش ئۈچۈن اللّٰه تائالانىڭ: ﴿اللّٰه نىڭ دىنىدا چىڭ تۇرۇڭلار، اللّٰه نىڭ دىنىدىن ياخشى كىمنىڭ دىنى بار؟﴾[1] دېگەن ئايىتى نازىل بولدى. شۇنىڭ ئۈچۈن مۇسۇلمان ئۇممىتىنىڭ ئۇلارنىڭ قىلغىنىنىڭ قارشىسىدا بىر ئىش قىلىشى مۇستەھەب بولدۇكى، باللىق بولغانلىق ئىبراھىم ۋە ئىسمائىل ئەلەيهىسسالاملارنىڭ دىنىغا ئەگەشكەنلىكىنى ھېس قىلسۇن، ئىسمائىل ئەلەيهىسسالام بىلەن ئىبراھىم ئەلەيهىسسالام ئوتتۇرىسىدىكى ۋەقەلىكتە ئىبراھىم ئەلەيهىسسالام بالىسىنى اللّٰه يولىدا قۇربانلىق قىلىش ئۈچۈن ئېلىپ بارغاندا اللّٰه ئۇنىڭ ساداقىتىگە مۇكاپات ئورنىدا بىر قوچقار ئەۋەتكەنلىكى، ئىبراھىم ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۇنى قۇربانلىق قىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئەۋلادىنىڭ ئۇنىڭدىن قالغان بۇ ئادەت بىلەن قۇربانلىق قىلىپ كېلىۋاتقانلىقى ھەممىگە مەشھۇردۇر، ئۇلاردىن قالغان ئەڭ مەشھۇر يوللاردىن بىرى ھەج

[1] سۈرە بەقەرە 138 - ئايەت

www.munber.org

قىلىپ قۇربانلىق قىلىش ۋە چاچ چۈشۈرۈشتۇر. بۇ پائالىيەتلەرنىڭ ئۆزىنى ئادا قىلىش ئۇلارغا ئەگەشكەنلىك بولىدۇ، شۇنداقلا بالىغا ئەجدادىنىڭ ئەمەللىرىنى ئىجرا قىلغانلىقنى ئىلان قىلغانلىق بولىدۇ.

4) ـ بالىنىڭ ھاياتلىقتىكى تۇنجى مۇساپىسىدە بۇ ئىشنى قىلىش ئاتا ـ ئانا بولغۇچىنىڭ بۇ ئىشنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش ئاللاھ يولىدا بېغىشلاپ قىلغان بىر ئەمەل ئىكەنلىكىنى ئەسكەرتىدۇ. ھەمدە بۇ يەنە ياخشى بىر ئەمەلنى قىلىش ۋە ئاللاھ غا بويسۇنۇشنىڭ ئىپادىسى بولىدۇ.

5) ـ بالا دۇنياغا ئەمدى كۆز ئېچىشىغىلا ئۇنىڭ ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش، تۇغۇلغان بۇ بوۋاق ئۈچۈن قىلىنىدىغان دۇئانىڭ سەۋەبچىسى بولىدۇ، شۇنداقلا بالىنى مۇراسىمگە قاتناشتۇرغانلىقنىڭ، ھۆرمەتلەندۈرۈلگەنلىكىنىڭ تۇنجى قەدىمى بولۇپ قالىدۇ.

6) ـ بالىنى گۆرەگە قويۇلۇشتىن ئازاد قىلغانلىق بولىدۇ. چۈنكى تۇغۇلغان بالا ئەقىقىگە گۆرۈ قويۇلغۇچىدۇر. ئىمام ئەھمەد: ئاتا ـ ئانىسىغا شاپائەت قىلىش ياكى قىلماسلىقتا گۆرۈگە قويۇلغۇچىدۇر، دەيدۇ. قەتادە بالىسى ئۈچۈن ئەقىقە قىلمىغان ئادەمگە بالىسىنىڭ شاپائىتى ھارام بولىدۇ، دەيدۇ.

بالىسى ئۈچۈن ئاللاھ نىڭ رازىلىقىنى ئىزلەپ مال سويۇش ئۇنى شەيتانىنىڭ چاڭگىلىدىن قۇتۇلۇشىغا سەۋەبچى بولىدۇ، چۈنكى بالا دۇنياغا كېلىش بىلەنلا شەيتان ئۇنى كۆزۈتىشكە باشلايدۇ، قۇربانلىق قىلىپ مال سويۇش بالىنى شەيتانىنىڭ ئاسارىتىدىن، شەيتانىنىڭ بالىنى ياخشى يولدىن توسۇشىدىن خالاس قىلىشتۇر. شەيتان پەرۋەردىگارىغا ئادەم ئەۋلادىدىن ئاز بىر قىسمىدىن باشقىلىرىغا داۋاملىق كۆرىنىپ، ئادەم باللىرى دۇنياغا كەلگەن ھامان ئۇنىڭغا خىرىس، دۈشمەنلىك، ئازدۇرۇش دائىرىسىدە تۇتۇدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزىنىڭ بارلىق قوشۇنلىرىنى ئىشقا سالىدىغانلىقىنى ۋەدە قىلغان ئىدى، بالىنىڭ ئەقىقىسىنى قىلىپ ئۇنىڭ ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش بولسا شەيتانىنىڭ بالا ئۈچۈن بىلگەن پىچىقىنى ئاللاھ نىڭ رازىلىقىنى كۆزلەپ بالا ئۈچۈن قۇربانلىق قىلىش ئارقىلىق قايتۇرۇشنىڭ مەنىۋى شەكلىدۇر. ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۇلارنىڭ ماللىرىغا ۋە باللىرىغا شېرىك بولغىن﴾[1] ﴿ئىبلىس ئۇلارنى (ئازدۇرۇشتىن ئىبارەت) گۇمانىنى ھەقىقەتەن ئىشقا ئاشۇردى﴾[2].

بالا بۇ شەكىلدە گۆرۈدە قالىدىغانلىقى ئۈچۈن ئاللاھ تائالا ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بالىسىغا پىداكارلىق كۆرسىتىشى ئۈچۈن مال سويۇپ قۇربانلىق قىلىشنى يولغا قويىدى، ناۋادا ئاتا ـ ئانا قۇربانلىق قىلىپ ئەقىقىسىنى قىلمىسا بالا شەيتانىنىڭ گۆرۈسىدە قالىدۇ.

سوئال:

مال سويۇپ ئەقىقىنى يەتتىنچى كۈنى قىلىشنىڭ ھېكمىتى نىمە؟

ئىمام دەھلەۋىي بۇ سوئالغا مۇنداق جاۋاب بەردى. يەتتىنچى كۈنى قىلىنىشىنىڭ سەۋەبى بۇنىڭدىن بۇرۇنقى كۈنلىرى ئائىلە يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ئىشلىرى بىلەن ئالدىراش بولۇپ كېتىدۇ، شۇڭا بالا تۇغۇلغان كۈن بىلەن ئەقىقىسى قىلىنىدىغان كۈنىنىڭ ئارىسىدىكى ۋاقىت بىرئاز ئايرىلىشى كېرەك. بولمىسا ئىشلار ئارقا ـ ئارقىدىن ئارتىلىپ مۇشكۈلچىلىك تۇغۇلىدۇ. بەزىدە

[1] سۈرە ئىسرا 64 ـ ئايەت
[2] سۈرە سەبەئ

www.munber.org

ئالدىراشلىق بولۇپ كەتكەندە قۇربانلىق تېپىش قىيىن بولۇپ قىلىشتەك قىيىنچىلىققىمۇ دۇچ كېلىپ قالىدۇ. شۇڭا يەتتىنچى كۈنى كەلگەندە ۋاقىت بىرئاز كەڭرەك بولىدۇ، چېچىنى چۈشۈرۈش بولسا ھاجىلارغا ئوخشاتقانلىقتۇر. بۇ ھەقتە باشتا سۆزلەپ ئۆتكەن ئىدۇق، ئىسمىنى قويۇشقا كەلسەك يەتتە كۈندىن بۇرۇن بالا ئىسمىغىمۇ موھتاج بولمايدۇ.

قۇربانلىق قىلىنىدىغان مال بالىغا خاس بولغان مالدىن قىلىنمايدۇ، چۈنكى ئەقىقە قىلىش بولسا سەدىقە قىلغانلىقتۇر. بالىغا ئىگە بولغان كىشى بالىغا خاس قىلغاندۇر. ئىمام نەۋەۋىينىڭ پەتىۋالار توپلىمىدا بايان قىلغىنىدەك ئۇنى ئىشلەتكۈچى ئۇ ھەقنى تۆلەيدۇ.

4 ـ خەتنە قىلىش

خەتنە قىلىش بالىنىڭ جىنسىي ئەزاسىنىڭ ئۇچىدىكى تېرە قىسمىنى كېسىپ ئېلىۋېتىش، دېگەنلىكتىن ئىبارەتتۇر. ئۇنىڭ شەرئى مەنىسى بولسا جىنسىي ئەزاسىنىڭ ئۇچى تەرىپىدىكى بوغۇم يېرىنىڭ زىيادە تېرىسىنى كېسىش ئارقىلىق ئۇچى تەرەپنى تېرىسىز قالدۇرۇش دېگەنلىكتۇر.

ئىمام ئەھمەد، تىرمىزى ۋە نەسەئى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئىككى خەتنىگاھ ئۇچراشسا غۇسلى قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ» دېگەن سۆزىنى رىۋايەت قىلغان بولۇپ بۇ يەردە كۆرسىتىلگەن ”خەتنىگاھ“ دېگەنلىكتىن خەتنە قىلىشنىڭ چوقۇملىقىنى ئىپادىلەش كېلىپ چىقىدۇ.

■ خەتنى قىلىشقا تەۋسىيە قىلىپ كەلگەن ھەدىسلەر:

ئىمام ئەھمەد مۇسنەدىدە ئەممار ئىبنى ياسىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇرنىغا سۇ ئېلىش، ئېغىزنى چايقاش، بۇرۇتنى قىسقارتىش، مىسۋاك قىلىش، تىرناقلىرنى ئېلىش، قولتۇقنىڭ تۈكلىرىنى يۇلۇش، ئەۋرەت جايىنىڭ ئەتراپىدىكى تۈكلەرنى چۈشۈرۈش ۋە خەتنى قىلىش پىترەتنىڭ جۈملىسىدىندۇر» دېگەن.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «خەتنى قىلىش، چاچ چۈشۈرۈش، بۇرۇتنى قىسقارتىش، تىرناقلىرنى ئېلىش ۋە قولتۇق تۈكىنى يۇلۇشتىن ئىبارەت بەش ئىش پىترەتتىندۇر» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

ئىمام ئەھمەدنىڭ شەدداد ئىبنى ئەۋس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «خەتنە قىلىش ئەركەكلەر ئۈچۈن سۈننەت، ئاياللار ئۈچۈن ياخشى ئىشتۇر» دېگەن.

ئىسلام دىنى ئوغۇل ـ قىزلارنىڭ خەتنە قىلىنىش ئىشىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن بولۇپ ئادەتتە خەتنە قىلىش بالا تۇغۇلۇپ يەتتىنچى كۈنى ئېلىپ بېرىلىدۇ. چۈنكى بەيھەقى جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەن ۋە ھۈسەينلەر ئۈچۈن ئۇلار تۇغۇلۇپ يەتتىنچى كۈنى قۇربانلىق كېسىپ ئەقىقىسىنى قىلدى ۋە خەتنىسىنى قىلدى، دېگەن سۆزنى رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى جەززىي: بالىنى تۇغۇلغان ھامانلا خەتنە قىلىش ۋە يەتتىنچى كۈنى خەتنە قىلىش ئۆچ كۆرۈلىدىغان ئىشتۇر، چۈنكى يەھۇدىيلار شۇنداق قىلىدۇ، دېگەن. لېكىن بۇ يەردە يەتتىنچى كۈنى دېگەن سۆزدە زىتلىق بار. الله توغرىسىنى بىلگۈچىدۇر.

ئادەم ئەۋلادىدىن تۇنجى بولۇپ خەتنە قىلىنغان ئادەم ئىبراھىم ئەلەيهىسسالام بولۇپ ئۇ سەكسەن يېشىدا خەتنە قىلىنغان. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئىبراھىم ئەلەيهىسسالام سەكسەن يېشىدا خەتنە قىلىنغان» دېگەن. يەنە بىر رىۋايەتتە: «ئىبراھىم ئەلەيهىسسالام تۇنجى قېتىم مېهمانىنى مېهمان قىلغان، ئىشتان كەيگەن ۋە خەتنە قىلغان كىشىدۇر» دېيىلگەن.

خەتنى قىلىش ئىشىنى پەيغەمبەرلەر ۋە ئۇلارنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى تاكى مۇھەممەد ئەلەيهىسسالام پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتىلگەنگە قەدەر داۋام قىلدۇرۇپ كەلگەن بولۇپ ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئۈممىتى ئۈچۈن ئېتىقاندا سۈننەتتۇر.

تىرمىزى ۋە ئىمام ئەھمەد ئەبۇ ئەييۇب ئەنسارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «خەتنە قىلىش، ئەتىر ئىشلىتىش، مىسۋاك ئىشلىتىش ۋە نىكاھلىنىشتىن ئىبارەت تۆت ئىش پەيغەمبەرلەرنىڭ سۈننىتىدىندۇر».

ئىمام بۇخارى سەئىد ئىبنى جۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ۋاپات بولغاندا سەن كىمچىلىك بار ئىدىڭ؟ دېگەندە ئۇ: مەن ئۇ چاغدا خەتنە قىلىنىپ بولغان ئىدىم، ئۇ زامانلاردا ئەقلىغا يەتمىگىچىلىك خەتنە قىلىنمايتتى، دەپ جاۋاب بەرگەن.

ھاكىمنىڭ مۇستەدرەك دېگەن كىتابىدا بايان قىلىنغان رىۋايەتتە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ۋاپات بولغاندا مەن ئون بەش ياش ئەتراپىدا بولۇپ خەتنە قىلىنىپ بولغان ۋاقتىم ئىدى، دېگەن.

باللارنى خەتنە قىلغاندا تاماق قىلىپ باشقىلارنى تاماققا چاقىرىش مۇستەھەبتۇر، ئەمما قىزلارغا باشقىلاردىن يوشۇرۇش ئۈچۈن ئۇنداق قىلمىسىمۇ بولىدۇ.

ئىسلام دىنى خەتنە قىلىشنى قاتتىق تەۋسىيە قىلىدىغان بولغاچقا ئەركىشى مۇسۇلمان بولغاندا خەتنە قىلىنمىغان ھالدا بولسا ئىمان ئېيتقاندا ئۇنىڭ غۇسۇل قىلىشى بىلەن بىرگە خەتنە قىلىشى ۋاجىپ بولىدۇ.

ئىمام ئەھمەد ۋە ئەبۇ داۋۇد ئۇسەيم ئىبنى كۇلەيبىدىن ئۇ ئاتىسىدىن، ئاتىسى بوۋىسىدىن رىۋايەت قىلىشىچە بوۋىسى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: مەن مۇسۇلمان بولدۇم، دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇنىڭغا: «سەن كاپىرلىق چېغىڭدىكى چېچىڭنى چۈشۈرگىن ۋە خەتنە قىلدۇرغىن» دېگەن.

ھەرب ”مەسائىل“ دېگەن كىتابىدا زۆھرىدىن رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «مۇسۇلمان بولغان كىشى يېشى گەرچە چوڭ بولسىمۇ خەتنە قىلدۇرسۇن» دېگەن. ئىسلامدا خەتنى قىلىنمىغان كىشىنىڭ نامىزى قوبۇل بولمايدۇ، ئۆلتۈرگەن مېلىنىڭ گۆشى يېيىلمەيدۇ، دېگەن.

خەتنە قىلىش ھەققىدە خەتتابىينىڭ ناھايىتى گۈزەل بىر سۆز بار. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: گەرچە خەتنە قىلىش سۈننەتلەر قاتارىدىن زىكىر قىلىنغان بولسىمۇ بىراق ئۇ كۆپلىگەن ئالىملارنىڭ قارىشىدا ۋاجىپ

www.munber.org

ئەمەللەردىندۇر. چۈنكى ئۇ دىندا كاپىر بىلەن مۇسۇلماننىڭ ئوتتۇرىسىنى ئايرىيدىغان پەرقلەرنىڭ بىرىدۇر. خەتنە قىلىنمىغان ئۆلۈكلەر ئارىسىدا بىر خەتنە قىلىنغان ئۆلۈك تېپىلسا ئۇ ئادەمنىڭ نامىزى چۈشۈرۈلۈپ مۇسۇلمانلار قەبرىستانلىقىغا كۆمۈلىدۇ.

بالىنى ئىككى يىل ئېمىتىش

ئىسلام دىنى ئەر بىلەن ئايالنى نىكاھ ئەقدىسى بىلەن باغلاپ، بىر ئائىلىدە جەملىگەندە ياخشى ئائىلە قۇرۇپ چىقىشتا قۇرۇلۇشىنىڭ ئۇلىنى مۇستەھكەم قۇرۇش ئۈچۈن ئەر ـ ئايال ھەر ئىككىسىنىڭ ئۈستىگە مەسئۇلىيەت يۈكلىرى ۋە ھەر ئىككىسىگە ئايرىم ـ ئايرىم ھەق ۋە مەسئۇلىيەت بېكىتتى. ئەرنىڭ ئۈستىگە ئائىلىسىنى بېقىشنى پەرز قىلغان بولسا، ئايالىنىڭ ئۈستىگە بالىسىنى ئېمىتىپ بېرىش مەسئۇلىيىتىنى ۋاجىب قىلدى. بۇۋاق ئىككى قولىنى ئانىنىڭ كۆكسىگە قويۇشقا موھتاجدۇركى ئۇ ئۇنىڭ بىلەن ئانىنىڭ مېھرىدىن روھى لەززەت تاپىدۇ، سۈتنى ھۇزۇرلۇق بىر تۇيغۇ بىلەن ئېمىدۇ ۋە شۇ سۈت بىلەن بەدىنى ئېھتىياجلىق بولغان ئوزۇقلۇقىنى ئېرىشىدۇ. ھېكمەت ئىگىسى بولغان اللە ئانا كۆكسىدە سۈت ئىشلەپ چىقىرىدىغان بىر زاۋۇتنى تەييار قىلدى. شۇنىڭ بىلەن پېقىر بولسۇن ياكى باي بولسۇن بۇ غېرىب ئالەمدە تۇغۇلغان بارلىق بوۋاقلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن بىر ئىجتىمائىي پاراۋانلىق مەيدانغا كەلدى.

بۇرۇنقى زامانلاردا ئەرەبلەرنىڭ ئادىتىدە ھەمدە باشقا مىللەتلەرنىڭ ئادىتىدىمۇ بالىسىنى ئانىسىدىن باشقا بىرىگە ئەمدۈرۈش بار ئىدى، قۇرئان كەرىم مۇسا ئەلەيھىسسالامدىن خەۋەر بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۆز ئانىسى كېلىشتىن) ئىلگىرى مۇسانى سۈت ئەمگۈزگۈچى ئاياللارنىڭ ئېمىتىشىدىن توستۇق﴾[1] شۇنىڭدەك يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ باشقا ئانىلارنى ئېمىپ چوڭ بولغان بولۇپ ئۇنى ھۆرمەتلىك ھەلىمە ئانىمىز (رەزىيەللاھۇ ئەنھا) ئېمىتكەن ئىدى. اللە تائالا بۇ خىلدىكى بالا ئېمىتىشكە ئۆزىنىڭ شەرئى ھۆكۈملىرىنى قويىدى. ئۇلاردىن بىرى: ﴿سىلەرگە ئانىلىرىڭلارنى، قىزلىرىڭلارنى، ھەمشىرىلىرىڭلارنى، ئاتاڭلارنىڭ ھەمشىرىلىرىنى، ئاناڭلارنىڭ ھەمشىلىرىنى، قېرىندىشىڭلارنىڭ قىزلىرىنى، ھەمشىرەڭلارنىڭ قىزلىرىنى، سۈت ئانىلىرىڭلارنى، ئېمىلدەش ھەمشىرىلىرىڭلارنى، قېيىن ئاناڭلارنى، سىلەر بىر يەردە بولغان ئاياللىرىڭلارنىڭ (باشقا ئەردىن بولغان) ئۆيۈڭلاردا تەربىيىلەنگەن قىزلىرىنى (بۇ شەرت ئەمەس، ئۆيدە تەربىيىلەنمىگەن بولسىمۇ) ئېلىش ھارام قىلىندى﴾[2].

بالىلارغا سۈنئىي سۈت ۋە سۈنئىي غىزالار ئالدىنقى ئەسىرلەردە تېخى ئىشلەپچىقىرىلمىغان ئىدى. 20 ـ ئەسىردىن باشلاپ بوۋاقلار ئۈچۈن ھەرخىل نام ۋە ئىسىمدىكى ئوزۇقلۇقلارنى ئىجاد قىلغانلارمۇ ئاردىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئانا سۈتىنىڭ ئەۋزەللىكىنى، ئانىنىڭ ئېمىتىشى كېرەكلىكىنى ئۆزلىكىدىن تەتقىق قىلىشقا باشلىدى. اللە نىڭ بۇيرىغىنىنى قىلىشقا ئالدىرايدىغان مۇسۇلمانىنىڭ ئۇنداق ياكى بۇنداق تەشۋىقاتلار ئارىسىدا ئارىسالدى بولۇپ يۈرۈشىنىڭ ھېچقانداق بىر ئورنى يوق. چۈنكى ئانىنىڭ سۈتىدە ئەمدۈرۈش اللە نىڭ بېكىتىپ بەرگەن كۆرسەتمىسى بولۇپ، قۇرئاندا ئانىلارغا باللىرىنى ئۆز كۆكسىدىن

---

[1] سۈرە قەسەس 12 ـ ئايەت
[2] سۈرە نىسا 23 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئەمدۇرۇشكە ھەتتاكى ئەر ئاياللارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئالاقە يامانلاشقان ياكى ئاجرىشىپ كەتكەن ھالەتتىمۇ ئۇنىڭغا سەل قارىماسلىقنى بۇيرۇغان. مانا بۇ ئىلاھىي قانۇننىڭ بالىلارغا كۆڭۈل بۆلۈشى ۋە ئادىللىقىدۇر. اللّٰه تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

﴿ئانىلار (بالىلارنى ئېمىتىش مۇددىتىدە) تولۇق ئېمىتمەكچى بولسا، تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشى لازىم. ئاتىلار ئانىلارنى قائىدە بويىچە يېمەك - ئىچمەك ۋە كىيىم - كېچەك بىلەن تەمىنلەپ تۇرۇشى كېرەك. كىشى پەقەت قولىدىن كېلىدىغان ئىشقىلا تەكلىپ قىلىنىدۇ. ئانىنى بالىسى سەۋەبلىك زىيان تارتقۇزماسلىق، ئاتىنىمۇ بالىسى سەۋەبلىك زىيان تارتقۇزماسلىق لازىم. (ئەگەر ئاتا ئۆلۈپ كەتسە) ئۇنىڭ ۋارىسى ئاتىغا ئوخشاش مەسئۇلىيەتنى (يەنى ئانا بولغۇچىغا نەپىقە بېرىش ۋە ئۇنىڭ ھەقلىرىگە رىئايە قىلىش قاتارلىقلارنى) ئۈز ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك. ئەگەر ئاتا - ئانا كېڭىشىپ (بالىنى ئىككى يىل توشماستىنلا) ئايرىۋەتمەكچى بولسا، ئۇلارغا ھېچبىر گۇناھ بولمايدۇ. ئەگەر بالىلىرىڭلارنى ئىنىكئانىلارغا ئېمىتمەكچى بولساڭلار، قائىدە بويىچە ئۇلارنىڭ ھەققىنى بەرسەڭلارلا سىلەرگە ھېچ گۇناھ بولمايدۇ. اللّٰه دىن (يەنى اللّٰه نىڭ ئەمرىگە مۇخالىپەتچىلىك قىلىشتىن) قورقۇڭلار، بىلىڭلاركى، اللّٰه سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلارنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾[1]

ئېرىدىن ئايرىلغان ئايالنىڭ ئېمىتىدىغان بالىسىغا مەسئۇلىيىتى بار بولۇپ، ئۇ مەسئۇلىيەتنى اللّٰه ئۇنىڭ ئۈستىگە پەرز قىلغان. ئۇنى ھەرگىز ئائىلە بۇزۇلغان ھامان بۇزۇلىدىغان ۋە پەرۋاسىز قارىلىدىغان بىر ئىش قاتارىدا قويمىدى. شۇنداقلا ئاجرىشىپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئەرنىڭ بالىسىنى ئېمىتىپ بېرىۋاتقان ئايالىغا گەرچە ئۇ بالا ئانىنىڭ ئۆز بالىسى بولغان تەقدىردىمۇ ئۇنىڭ ئېمىتىش ھەققىنى بېرىشىنى پەرز قىلدى. اللّٰه تائالا ئىنسانلارغا ھەتتا ئىنسانلارنىڭ ئۆزلىرىگە كۆيۈنگەندىنمۇ بەكرەك كۆيۈنگۈچىدۇر. اللّٰه تائالا ئانىغا بالىسىنى تولۇق ئىككى يىل ئېمىتىشنى پەرز قىلدى. چۈنكى بۇ مۇددەت بالىنىڭ سالامەتلىكى ۋە ئوزۇقلىنىشىدا ئانا سۈتىگە ئەڭ موھتاج ۋاقتىدۇر. بۈگۈنكى تىببىي تەتقىقاتلارمۇ بۇ ئىككى يىلنىڭ ناھايىتى مۇھىملىقىنى، بالىنىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن ئانا سۈتى بىلەن بېقىلىش بالا ئۈچۈن ئەڭ زۆرۈر ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىماقتا. اللّٰه نىڭ رەھمىتى شۇكى ئۇ مۇسۇلمانلارنى بۇنداق مۇھىم قانۇنىيەتنى تەجرىبە قىلىپ بىلىۋېلىشى ئۈچۈن تاشلاپ قويماي قۇرئان كەرىمدە ئېنىق قىلىپ بۇيرىدى. اللّٰه بەندىلىرىگە تولىمۇ مېھرىباندۇر، بوۋاقلارغا تولىمۇ رەھىمدىلدۇر.

ئىسلام دىنى ھالال نىكاھ بىلەن تۇغۇلغان بالىلارنىلا ئەمەس ھەتتا زىنادىن تۆرەلگەن بالىلارنىمۇ تولۇق ئېمىش مۇددىتىگە ئىگە قىلىشقا بۇيرىغان ۋە بۇ مۇددەت تاماملانماي تۇرۇپ ئانىغا بېرىلىدىغان جازانى يۈرگۈزمەسلىكنى بۇيرىغان. مانا بۇ اللّٰه نىڭ بالىغا قانچىلىك دەرىجىدە مېھرىبان ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر.

ئىمام ئەھمەد مۇسنەدىدە مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان. زىنا قىلغان غامىدىيەلىك بىر ئايالنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: مەن زىنا قىلدىم، ماڭا ئىسلامدا بەلگىلەنگەن جازانى بەرگەن بولساڭ، دەپ كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «سەن بېرىپ تۇغۇپ بولغاندا ئاندىن كەل!» دېدى. ئۇ ئايال تۇغۇپ بولغاندىن كېيىن بالىسىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! مانا بۇ

[1] سۈرە بەقەرە 233 ـ ئايەت.

www.munber.org

بالىنى تۇغدۇم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ھازىر قايت! بالىنى ئېمىتكىن، بالا سۈتتىن ئايرىلغاندا كەل!» دېدى. ئۇ ئايال بالىسىنى سۈتتىن ئايرىغاندىن كېيىن بالىسىنىڭ قولىدا بىر پارچە نان كۆتەرگەن ھالدا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بالام سۈتتىن ئايرىلدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ بالىنى مۇسۇلمانلاردىن بىرىنىڭ بېقىۋېلىشىغا بەردى. ئاندىن باشقىلارنى ئۇ ئايال ئۈچۈن بىر ئورەك كولاشقا بۇيرۇپ ئۇ ئايالغا چالما ـ كېسەك جازاسىنى ئىجرا قىلدى.

داڭلىق تېۋىپ ئىبنى سىنا بالىنىڭ ئانا سۈتىنى ئېمىشىنىڭ ئەھمىيىتىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: بالىنى مۇمكىن بولغىنىچە ئانا سۈتىدە بېقىش كېرەك، ئانا سۈتىنىڭ بالىنى تېنىنىڭ تەرەققىي قىلىشى ۋە ھەرقانداق بىر كېسەللىكتىن قوغدىنىشىدا ئالاھىدە ھىمايە قىلىش رولىغا ئىگىدۇر.

مەشھۇر دوختۇر ئەھمەد ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى يەھيا ئەلبەلەدى مۇنداق دېگەن: ئانىنىڭ سۈتى سۈت تەركىۋىنى بۇزۇدىغان بىرەر ئالامەت ياكى بىرەر كېسەللىك ئانىنىڭ جىسمىدا مەۋجۇتلا بولمايدىكەن ئۇ ئەڭ ساغلام ۋە ئەڭ قۇۋۋەتلىك سۈتتۇر. بالىنىڭ ئانا سۈتىنى ئېمىشى ئانا ـ بالىنىڭ ھەر ئىككىسى ئۈچۈنمۇ ئالاھىدە پايدىلىقتۇر.

بىز بۇ يەردە تىۋىپ ئەلبەلەدىنىڭ بالا ئانا سۈتىنى ئەمگەندە ئۇچرىغان كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئالدىغانلىقىنى، ئۇلاردىن بىرىنىڭ ئەمچەك راكىنىڭ ئالدىنى ئالدىغانلىقى ھەققىدىكى كۆز قارىشى زامانىمىز تەتقىقاتچىلىرىنى بىر قانچە ئەسىر ئارقىدا قالدۇردى.

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەلىپىلىك دەۋرىدە بالىلارغىمۇ دۆلەت خەزىنىسىدىن مائاش بېرىدىغان بولۇپ باللار سۈت ئېمىشتىن توختىغاندىن كېيىنلا مائاشلىق بولۇپ قالاتتى، بىر كۈنى كېچىدە ئۇ مەسچىتنىڭ ئەتراپىنى ئايلىنىپ يۈرگەندە بىر كىچىك بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلىدى، ئۇ بالىنىڭ ئانىسىغا: ئۇنى ئېمىتكىن، دېدى. ئانىسى ئۆمەرنى تونۇمايتتى، ئۇ: ئۆمەر سۈتتىن ئايرىلمىغان باللارغا مائاش بەرمەيدۇ، شۇڭا مەن ئۇنى مائاشلىق بولۇپ قالسۇن، دەپ سۈتتىن ئايرىۋەتكەن ئىدىم، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ئۆمەر بۇنداق قىلغاندا باللارغا زۇلۇم بولۇپ قالىدىكەن، دەپ ئويلاپ باللار سۈتتىن ئايرىلمىسىمۇ ئۇلارغا دۆلەت خەزىنىسىدىن مۇئاش بېرىۋېرىدىغانلىقىنى جاكارلىغان. شۇنىڭ بىلەن الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلارنىڭ ۋە سىلەرنىڭ رىزقىڭلارنى بىز بېرىمىز﴾[1] دېگەن ۋەدىسى ھەقىقەتلەشكەنلىكىنىڭ بىر ئىپادىسى نامايەندە قىلىنغان.

■ ئانا سۈتىنىڭ كۆپ خىل پايدىلىرى باردۇر.

بالا ئانىنىڭ قورسىقىدىكى ۋاقتىدا ئوزۇقلۇقنى ئانىنىڭ بەدىنىدىن قوبۇل قىلىدۇ، تۇغۇلغانغاندىن كېيىن ئوزۇقلۇنۇشنى يەنىلا ئانىنىڭ سۈتىنى ئېمىش ئارقىلىق داۋاملاشتۇرىدۇ، تەبىئىي سۈت ئۇنىڭ تەن ساغلاملىقىنىڭ نورمال بولۇشىنىڭ كاپالەتچىسىدۇر. تىۋىپ ۋە دوختۇرلار تىببىي ئىلىم ئۇستىدىكى تەتقىقاتلىرىدىن مۇنداق بىر نەچچە خىل نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈرگەن بولۇپ بۇنى تۆۋەندە بايان قىلىمىز.

1) ـ بالا پاك ۋە مىكروپسىز بولغان سۈت ئىچىدۇ.

---

[1] سۈرە ئىسرا 31 ـ ئايەت.

2) ـ ئۇ سۈتنىڭ تەركىۋى سوغۇق ياكى ئىسسىقمۇ ئەمەستۇر.

3) ـ ئانا سۈتى ھەرقانداق ۋاقىتتا تەييار تۇرىدۇ.

4) ـ ئانا سۈتى ساقلانغان تەقدىردىمۇ بۇزۇلمايدۇ.

5) ـ بالىنىڭ ئاشقازىنىغا مۇناسىپ بولۇپ، بالىدا ئۇنى ھەزىم قىلالماسلىق ئەھۋالى كۆرۈلمەيدۇ.

6) ـ بالىنىڭ ئېھتىياجىنى قاندۇرالايدۇ.

7) ـ بالىنىڭ بەدىنىنىڭ كېسەللىك مىكروپلىرىغا قارشى تۇرۇش كۈچىنى ئاشۇرىدۇ.

8) ـ بالا سۈت ئەمگەن مەزگىلدە بالىمۇ، ئانىمۇ سەمرىپ كەتمەيدۇ.

9) ـ ئانا ـ بالا ئوتتۇرىسىدىكى سۆيگۈ رىشتىسىنى كۈچەيتىدۇ.

ئانا بالا ئېمىتكەندە ئۇنىڭ دىلىدا يەنە بۇنى الله نىڭ رازىلىقىنى تىلىگەن ھالدا قىلسا ئۇنىڭ مېۋىسى ناھايىتى تېزلا كۆرۈلۈشكە باشلايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەمىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئايالىغا: سىز بالىنى ئېمىتكەندە ئۇنى خۇددى ھەرقانداق ئانا مەخلۇقاتلارنىڭ بالىسىغا كۆيىنىش ۋە شەپقەت قىلىشىغا ئوخشاش كەيپىياتتىلا ئېمىتمەي بەلكى بۇ ئىشىڭىزدا الله نىڭ رازىلىقىنى ئۈمىد قىلغان، بالىڭىز الله نىڭ بارلىق ۋە بىرلىكىنى ئېتىراپ قىلىدىغان، ئۇنىڭغىلا ئىبادەت قىلىدىغان بىر بەندە بولۇشىنى ئۈمىد قىلغان ھالدا ئېمىتىشىڭىز لازىم، دېگەن.

بالا ئېمىتۋاتقان ئانىنىڭ يەنە قورساق كۆتۈرۈشى مەكرۇھتۇر. چۈنكى قورساق كۆتۈرۈش بىلەن ئۇنىڭدىكى سۈتنىڭ تەركىۋى بۇزۇلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئېمۋاتقان بالا سۈتتىن مەھرۇم قالىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن توسقان ئىدى.

ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يامان كۆرىدىغان ئون ئىشنى زىكىر قىلغاندا بالا ئېمىتۋاتقان ئانىنىڭ قورساق كۆتۈرىشى سەۋەبىدىن سۈتنىڭ بۇزۇلغانلىقىدەك ئىشنىمۇ بۇ ئون ئىش قاتارىدىن زىكىر قىلغان ئىدى. [ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

ئېمىۋاتقان بالىنىڭ سىيدىكى ۋە ئۇنى پاكىزلاش

ئىمام مۇسلىم كىتابىدا ئېمىۋاتقان بالىنىڭ سىيدۈكىنى پاكلاش ھەققىدە بىر قانچىلىغان ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلدى. تۆۋەندىكىلەر شۇلارنىڭ قاتارىدىندۇر.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يېڭى تۇغۇلغان بالىلار كەلتۈرۈلەتتى، ئۇ بوۋاقلارنى مۇبارەكلەيتتى ئېغىزلاندۇراتتى، بىر كۈنى ئۇنىڭغا بىر بالا ئېلىپ كېلىندى، ئۇ بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىيىمگە سىيىپ قويدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇ كەلتۈرۈشكە بۇيرىدى، سۇ كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن ئۇ شۇ سۇنى بالا سىيگەن يەرنىڭ ئۈستىدىن ئاققۇزىۋېتىش بىلەنلا كۇپايىلەندى، ئۇنى يۇمىدى.

يەنە بىر رىۋايەتتە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا مۇنداق دېگەن: بىر كىچىك بالا ئېلىپ كېلىندى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىنى قۇچىقىغا ئالغاندا بالا ئۇنىڭغا سىيىپ قويدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇ ئەكەلدۈرۈپ سىيگەن يەرگە تۆكتى.

ئۇممۇ قەيس بىنتى مۇھسىن رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىشىچە ئۇ تاماق يېمىگەن (يەنى ئېمىدىغان بالىسىنى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلگەندە بالا ئۇنىڭ قۇچىقىغا سىيىپ قويدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىيگەن يەرنىڭ ئۈستىگە سۇ سەپتى، دېگەن. يەنە بىر رىۋايەتتە سۇنى سېپىپ قويۇپلا بولدى قىلدى، ئۇ يەرنى يۇمىدى، دېيىلگەن.

ئىمام شافىئىي: سۇ تۆكسىلا كۇپايە قىلىدۇ، دېدى. ئىمام ئەبۇ ھەنىيفە ۋە ئىمام مالىك: يۇيۇشى كېرەك، دېدى. ئەمما سۈيدۈكنىڭ نىجىسلىقى توغرىسىدىكى ھۆكۈمدە بارلىق ئالىملارنىڭ قارىشى بويىچە ئىمام نەۋەۋىينىڭ ”سۈيدۈك نىجىستۇر“ دېگەن نەقلىسىگە بولغان قارىشىدا ئورتاق پىكىردىدۇر.

ئانىلارنىڭ ئېمىۋاتقان بالىلىرىنى مەسجىدكە ئېلىپ بېرىشىنىڭ دۇرۇستلۇقى

ئانا جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشنى خالىسا ۋە ئۇنىڭ مەسجىدكە بېرىشىغا ئېرى رۇخسەت بەرسە ئېمىۋاتقان بالىسىنى مەسجىدكە ئېلىپ بېرىش جايىزدۇر. ئەينى زاماندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارغا شەپقەت قىلىش يۈزىسىدىن ۋە ئانىلارنىڭ ئۇلارنىڭ يىغلىشى بىلەن پىتنىگە قالماسلىقى ئۈچۈن نامىزىنى تېز ۋە يەڭگىل ئوقۇيتتى. ئابدۇررازاق كىتابىدا ئىبنى جەرىردىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن ئەتادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: «مەن بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ ۋە ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ پىتنىگە چۈشۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ نامىزىمنى يەڭگىللىتىمەن».

رىۋايەت قىلىنىشىچە بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بامدات نامازغا پەقەت سۈرە فەلەق ۋە سۈرە ناسنىلا ئوقۇپ بەردى، ساھابىلار: نامازنى ئەجەبمۇ قىسقا ئوقۇدىلىغۇ؟ دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ ۋە ئانىسىنىڭ پىتنىگە چۈشۈپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ شۇنداق ئوقۇدۇم» دېگەن. كاسانى ئۆزىنىڭ ”بەدائىئ“ دېگەن كىتابىدا بۇ ھەدىسنى بايان قىلىپ: بۇ ھەدىس ئىمامنىڭ كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى ئېتىبارغا ئېلىشى كېرەكلىكىگە دالالەت قىلىدۇ، چۈنكى كىشىلەرنىڭ ئەھۋالىنى ئېتىبارغا ئېلىشى ناماز ئوقۇيدىغان جامائەتنىڭ كۆپىيىشىگە سەۋەبچى بولىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئىمامنىڭ نامازنى يەڭگىل ئوقۇشى مۇستەھەبتۇر، دېگەن.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرگە ئىمام بولغاندا ئانىسى بىلەن بىللە بولغان بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ نامازدا قىسقا ۋە يەڭگىل سۈرىلەرنى ئوقۇيتتى.

يەنە ئەنەس ئىبنى مالىكتىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن نامازغا تۇرغاندا ئۇزۇن ئوقۇشنى خالايمەن، ئاندىن بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلايمەن ـ دە، ئانىنىڭ بالىسىنىڭ

www.munber.org

يغىسىدىن بىئارام بولىدىغانلىقىنى بىلىدىغانلىقىم ئۈچۈن ئۇنىداق قىلىشتىن ۋاز كېچىمەن» دېدى. [بۇخارى ۋە مۇسلىم رىۋايىتى]

ئىمام ئەھمەدنىڭ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىسىدە مۇنداق بايان قىلىنغان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇۋاتقاندا بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ نامازنى يەڭگىللا ئوقۇپ تاماملىدى، بىز ئۇنىڭ بالىغا شەپقەت قىلىش يۈزىسىدىن شۇنداق قىلغانلىقىنى بىلدۇق، بالىنىڭ ئانىسىمۇ ناماز ئوقۇغۇچىلاردىن بىرى ئىدى.

تەرتىپنى باشقۇرالمايدىغان بالىلارنى مەسچىتلەرگە ئېلىپ بېرىشنىڭ مەكرۇھلىقى

بالا تەرتىپنى باشقۇرالمايدىغان يېشىدا بۇنى ئېنىق بىلدۈرەلمەيدۇ، بۇنداق ئەھۋالدىكى بالىلارنى مەسجىدكە ئېلىپ بېرىش مەكرۇھتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ بۇ ياشتىكى بالىلارنى مەسجىدكە ئېلىپ بېرىشتىن توسقان ئىدى.

ئىبنى ماجە ۋە ئابدۇررازاق مۇسەننەدىدە ۋاسىلە ئىبنى ئەسقەت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەسجىدىڭلارنى كىچىك بالىلاردىن يىراق تۇتۇڭلار!» دېگەن. [ھەدىسنىڭ سەنەدى زەئىپ]

بالىنى بېقىش ئانىنىڭ ھەققىدۇر

ئايال كىشى تەبىئىي يارىتىلىشىدىلا ئەرلەرگە قارىغاندا مېھرىبان، كۆيۈمچان ۋە سەۋرلىكتۇر. شۇڭا ئانا بىلەن ئاتا ئايرىلىپ كەتسە بالا ئاتىغا بېرىلمەي بەلكى ئانىغا بېرىلىدۇ. ئانا بولمىسا بالا ئاتا ياكى ئاتىنىڭ ئاتىسى تەرەپكە بېرىلمەي بەلكى ئانىنىڭ ئانىسى تەرەپكە بېرىلىدۇ.

ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم ئەمرى ئىبنى شۇئەيبتىن، ئۇئاتىسىدىن، ئاتىسى بوۋىسىدىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دېگەن: بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى، بۇ مېنىڭ ئوغلۇم! ئۇنىڭ ئۈچۈن قورسىقىم قاچا، كۆكسۈم ئوزۇقلۇق مەنبىئى، قوچۇغۇم تۇرالغۇ بولغان ئىدى. ئەمدى بولسا ئاتىسى مېنى تالاق قىلدى ۋە مېنىڭدىن بالىنى تارتىۋالماقچى بولۇۋاتىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن باشقا بىرىگە ياتلىق بولمىساڭلا بالىنى بېقىشقا سەن ھەقلىقتۇرسەن» دېدى.

بالىغا ئىگىدارچىلىق قىلىش ھوقۇقىنىڭ ئاتىغا تەۋە ئىكەنلىكى

باللارنىڭ ئىشلىرىغا دىققەت قىلىش، ئۇلارنىڭ يۈرۈش ـ تۇرۇشىنى كۆزىتىش، مال ـ مۈلكىنى ئىدارە قىلىش، ئۇلارنى تەربىيلەش، كەسىپ ئۆگىنىشكە ۋە ئىلىم ئېلىشقا يۈزلەندۈرۈش، ئۇلارغا بېرىلىدىغان جازالارنىڭ مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئېلىشى قاتارلىقلار ئىسلام فىقھىسىدا (ۋىلايەت يەنى ئىگىدارچىلىق)

www.munber.org

دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ ئىشلارغا ئەرلەر ئاياللارغا قارىغاندا بەكرەك ئىقتىدارلىقتۇر. چۈنكى ئەرلەر يارىتىلىشىدىلا كۈچلۈك، ئىرادىلىك يارىتىلغاندۇر. شۇڭا بۇ خىل مەسئۇلىيەتلەر ئەرلەرنىڭ ئۈستىگە يۈكلەندى.

www.munber.org

ئۈچىنچى بۆلۈم

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالا تەربىيىلەش ئۇسلۇبلىرى

مۇقەددىمە

بىرىنچى باب:

ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيە قىلغۇچىلارغا قارىتىلغان ۋە ئۇلارنىڭ ئىجرا قىلىشى لازىم بولغان تەربىيە ئۇسلۇبلىرىنىڭ ئاساسلىرى

ئىككىنچى باب:

بالىنىڭ ئەقلىگە تەسىر قىلىدىغان پىكرى ئۇسلۇبلىرىنىڭ ئاساسلىرى

ئۈچىنچى باب:

بالىنىڭ نەپسىيىتىدە تەسىر قىلىدىغان ئۇسلۇبلىرىنىڭ ئاساسلىرى

"كۆپلىگەن ئىنسانلار بالىلارنى باللىق كىيىمى بىلەن يۇرگەنلىكى ئۈچۈن ئۇ بالىلار ئۈممەتنىڭ ئەرلىرى ئىچىدىكى بىر ئەر ئىكەنلىكىنى ئۇلار كىچىك ۋاقتىدا ھېس قىلىپ يېتەلمەيدۇ، ئۇ ئۇستىگە كىيگەن كىيىمنىڭ ئىچىنى كۆرگەن بولسا، ئۇنىڭ ھەقىقەتەن يېتىلگەن بىر پۈتۈن ئەركەك ئىكەنلىكىنى كۆرگەن بولاتتى، لېكىن الله نىڭ قانۇنى ئۇ پەردىلەرنى تەدرىجىي تەربىيە قىلىش ۋە تىرىشچانلىق كۆرسىتىش ئارقىلىق ئېچىلىدىغان قىلىپ قويغان".

ـ شەيخ مۇھەممەد خىزىر ھۇسەين

www.munber.org

مۇقەددىمە

بىز بۇ تەربىيە ئۇسۇلۇبلىرىنى ئىمكانىيىتىمىزنىڭ يېتىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلار بىلەن بولغان مۇئامىلىلىرى، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىلار ۋە بالىلار بىلەن مۇئامىلە قىلىش يولىدا قىلغان خىتابلىرىدىن ئېلىشقا تىرىشىمىز، بىزنىڭ بايقىشىمىزچە ئۇ ناھايىتى كۆپ ۋە مەنپەئەتلىكتۇركى ئۇ ھەدىس بايلىقىنىڭ ھەقىقىي ھوسۇلىنى كۆرسىتىدۇ، شۇنداقلا غەرب ۋە شەرقنىڭ مودىلىرىنى، نەزىرىيىلەرنى دوراشقا ئورۇن قويمايدۇ. مانا مۇشۇ موللۇقنىڭ پەزلى بىلەن ئاتا ـ ئانا بالىنىڭ پىكىر ۋۇجۇدىغا كىرىشكە قادىر بولالايدۇ. ئۇلارنىڭ يوللىرىنى يورۇتۇپ بالىنىڭ كىشىلىكىنى يارىتىشتا مۇستەھكەم ئۇل قۇرۇشقا ياردەم بېرەلەيدۇ.

بىز بايان قىلماقچى بولغان مەزمۇندىكى بەزى ھەدىسلەر تەكرارلىنىشى مۇمكىن، لېكىن ئۇنىڭدىن پايدىلىنىشنىڭ ھەقىقىي ھەۋەس قىلغۇچى ئۇنىڭ زېرىكىشلىك ئەمەسلىكىنى، ھەدىستىكى مەزمۇنلارنىڭ يېڭىدىن ـ يېڭى پىكىرلەر بىلەن تەمىنلىگۈچى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىشى مۇمكىن، بۇ ئۇسۇللار ئۈستىدىن تەتقىقات ئېلىپ بارغاندا ئۇلارنىڭ ئاساسەن تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە نوقتىدىن تەشكىل تاپقانلىقىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

بىرىنچى: ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيە قىلغۇچىلارغا قارىتىلغان بولۇپ ئۇلارنىڭ ئەۋلادلىرىنىڭ ئەخلاقىنى ۋە پىكىرلىرىنى تېزگىنلەش ئۈچۈن قايسىلا قائىدە بولمىسۇن بىرەر قائىدىگە بويسۇنۇش لازىم بولىدۇ.

ئىككىنچى: تەسىر قىلغۇچى پىكىرلەرنىڭ ئاساسلىرىدىندۇركى، تەربىيە قىلغۇچى ۋە ئاتا ـ ئانىلار ئۇنىڭ ۋاستىسى بىلەن بالىلارنىڭ پىكرى ۋە ئەقلىنى بارلىققا كەلتۈرىدۇ. ئۆز ئالدىغا خاس بولغان ئېڭىنى، ئىدراكىنى ۋە كىشىلىك خارەكتېرىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

ئۈچىنچى: تەسىر قىلغۇچى پىكىر ئۇسلۇبلىرىنىڭ ئاساسلىرىدىندۇركى، تەربىيە قىلغۇچىلار ۋە ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنىڭ قەلبىگە تەسىر قىلىش ئارقىلىق ئۇلارغا سىڭدۈرمەكچى بولغان ئىدىيىسىنى ۋە تەربىيەسىنى سىڭدۈرەلەيدۇ. ئۇلارنىڭ ئۆز ـ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى تۇرغۇزۇشقا ئەڭ ياخشى يۆلەنچۈك بولالايدۇ.

تۆتىنچى: ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا تەۋسىيە قىلىش ۋە ئۇلارغا يامانلىق قىلىشتىن ئاگاھلاندۇرۇش. بىز بۇ يەردە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلغان ياكى قىلمىغانلىقىغا نەزەر سېلىپ باقايلى. چۈنكى بۇنىڭ نەتىجىسىنى كۆرمەك ناھايىتى ئاساندۇر. ياخشىلىق قىلغانلىقنىڭ مېۋىسى ياخشىلىقچە، يامانلىقنىڭ نەتىجىسى بولسا ئەۋلادتىن ئەۋلاد يامانلىق ئىپادىسى بويىچە ئاشكارا بولىدۇ. ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش ناھايىتى كەڭ ۋە مەزمۇنى مول بولغان بىر تېمىدۇر، يەنە ئۇلارنىڭ ھەققىتىنى تولۇق ئادا قىلمىغان بولىدۇ، ئۇلارنىڭ ھەققىنى تولۇق ئادا قىلالماسلىق تۇيغۇسى ئۇنى ھەر زامان ئاتا ـ ئانىسىغا تېخىمۇ كۆپ ياخشىلىق قىلىشقا دەۋەت قىلىدۇ، الله مېنى ۋە سىزنى ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىدىغانلاردىن قىلسۇن!

بەشىنچى: بالىنى ئەدەبلەش ئۇسلۇبلىرى، ئۇنى ئۇرۇشنىڭ يوللىرى، قاچان ۋە قايسى جايلاردا ئۇرۇشقا بولىدىغانلىقى. ئۇرۇش بولسا خۇددى دورا ۋە تۇزغا ۋە ئوخشاشتۇر، ئۇنىڭ زىيادە ياكى ئاز بولۇپ قالسا بالىغا ھېچقانداق پايدا قىلمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن دىققەت بىلەن ئەھمىيەت بېرىشى لازىمدۇر.

مەن بۇ ئاددىي تەتقىقاتىمدا الله تائالانىڭ مۇۋەپپىقىيەت ئاتا قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن، توغرا بولسا الله نىڭ ئىكرامى ۋە ئۇنىڭ ھىدايىتىدۇر، خاتا بولسا ئۇ مېنىڭ كەمچىلىكىمدىندۇر. الله تائالادىن مەغپىرەت تىلەيمەن.

شۇنىڭغا ئىشارەت قىلىش لازىمكى، مەن باشقىلارغا ئوخشاش باشتا ۋە غەرب ياكى شەرق ئەللىرىنىڭ ئۇسلۇبلىرىدىن ئالغاندىن كېيىن پىكىرلىرىگە شەرىئەتتىن دەلىل ئىزدەش ئۇسلۇبىنى ئىشلەتمىدىم، ئەكسىچە مەن ئۇدۇللا ھەدىستىن ئىلىشقا تىرىشتىم، چۈنكى الله ئۆزىنىڭ شەرىئىتىنى ئۇتتۇرىغا قويۇشتا باشقىلارنىڭ نەزىرىيەسىنى ئالدىغا قويۇشتىن بىھاجەتتۇر. ئەگەر بىز قەدىمكى ياخشى كىشىلەرنىڭ قۇرئان ۋە ھەدىسنى ئەسلى تۇتقۇ قىلىش يولىغا ئەگەشسەك خاتالاشمايمىز. چۈنكى قەدىمكىلەرنىڭ يولى، قۇرئان ھەدىستە كەلگەنلەرنىڭ ئەمەلىي تەتبىقاتلىرىدۇر.

www.munber.org

بىرىنچى باب

ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيە قىلغۇچىلارغا قارىتىلغان ۋە ئۇلارنىڭ ئەمەل قىلىشلىرى لازىم بولغان ئۇسلۇبلىرىنىڭ ئاساسلىرى

بىرىنچى: ياخشى ئۈلگە

ئىككىنچى: تەربىيە قىلىشقا مۇناسىپ ۋاقىتنى تاللاش

ئۈچىنچى: بالىلار ئارىسىدا ئادىل بولۇش

تۆتىنچى: بالىلارنىڭ ھەقلىرىنى قوبۇل قىلىشى ۋە ئۇلارغا بېرىش

بەشىنچى: دۇئا

ئالتىنچى: ئۇلارغا ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرىش

يەتتىنچى: بالىلارنىڭ ياخشى ۋە تەقۋا بولۇپ يېتىلىشىگە ياردەم قىلىش

سەككىزىنچى: كۆپ ئاچچىقلىنىشتىن ۋە كايىشتىن يىراق بولۇش

ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۆگىتىڭلار، ئاسان قىلىڭلار تەس قىلماڭلار، خوش خەۋەر بېرىڭلار، قاچۇرۇۋەتمەڭلار، سىلەرنىڭ بىرىڭلار غەزەپلەنگەن چاغدا جىم تۇرۇۋالسۇن» [ئىمام ئەھمەد ۋە بۇخارى ئەدەب بابىدا رىۋايەت قىلدى]

www.munber.org

ياخشى ئۈلگە

ياخشى ئۈلگە بولۇش بالا قەلبىدە ناھايىتى زور تەسىرگە ئىگە. بالا كۆپ ھاللاردا ئاتا ـ ئانىسىنى دورايدۇ. ھەتتا ئاتا ـ ئانا بالىغا ئەڭ كۈچلۈك تەسىرلەرنى قالدۇرالايدۇ. ”ئاتا ـ ئانىسى ئۇنى ياكى يەھۇدىيلاشتۇرىدۇ ياكى خرىستىئانلاشتۇرىدۇ ياكى بۇتپەرەس قىلىدۇ“. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتا ـ ئانىلارنى پەرزەنتلىرى بىلەن مۇئامىلە قىلغاندا، ئۆزلىرىنىڭ گۈزەل ئەخلاق ـ پەزىلەتلىرى ئارقىلىق، ئۇلارغا ئۈلگە بولۇشقا رىغبەتلەندۈرگەن.

ئىمام ئەھمەد ئەبۇ ھۈرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى بالىسىنى چاقىرىپ بىرنەرسە بېرىمەن، دەپ قويۇپ ئاندىن ئۇنىڭغا بەرمىسە، ئۇ يالغانچىدۇر».

ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ ئۆيدە ئولتۇرغان ئىدى، ئانام مېنى چاقىرىپ: كەل! ساڭا بىرنەرسە بېرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئانامغا: «سىز ئۇنىڭغا نېمە بەرمەكچى ئىدىڭىز؟» دېدى. ئانام: مەن ئۇنىڭغا خورما بەرمەكچى ئىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر سىز ئۇنىڭغا بېرىمەن، دەپ قويۇپ بەرمىسىڭىز سىزگە يالغانچىلىقتىن بىرى يېزىلىدۇ».

باللار چوڭلارنىڭ قىلىقىنى كۆزىتىدۇ، ئەگەر ئۇلارنى راستچىل، ئەخلاقلىق كۆرسە بۇ ئىشلاردا ئۇلارغا ئەگىشىدۇ. باشقا بارلىق ئىشلاردا ھەم شۇنداق. بۇ خۇددى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېچىدە ناماز ئوقۇغانلىقىنى كۆرۈپ كېچىدە ناماز ئوقۇشتا ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلىكىگە ئوخشايدۇ.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن بىر كۈنى كېچىسى ھاممام ئاچام مەيمۇنەنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدىم، كېچىدىن بىرئاز ئۆتكەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورنىدىن تۇردى ۋە ئېسىپ قويۇلغان بىر تولۇمدىن سۇ ئېلىپ يەڭگىل بىر تاھارەت ئالدى، ئاندىن ناماز ئوقۇشقا باشلىدى، ئاندىن مەنمۇ تۇردۇم ۋە ئۇنىڭغا ئوخشاش تاھارەت ئېلىپ ئۇنىڭ سول تەرىپىدە تۇردۇم، ئۇ مېنى ئوڭ تەرەپكە يۆتكەتكەپ قويدى، ئاندىن ناماز ئوقۇدى.

ئاتا ـ ئانىلار ھەرقاچان ياخشى ئۈلگە بولۇش كېرەك. ئۆسمۈر باللار ھەمىشە چوڭلارنىڭ ئىش ـ ھەرىكەتلىرىگە دىققەت قىلىدۇ. ھەربىر ئىش ـ ھەرىكەت، گەپ ـ سۆزلىرىنىڭ سەۋەبلىرىنى سۈرۈشتۈرىدۇ، ئاتا ـ ئانىسى ئىشلاردا ياخشى ئۈلگە بولسا ئۇلارنىڭ ئۆگەنگەنلىرىمۇ ياخشى بولىدۇ.

ئابدۇللاھ ئىبنى بەكرەنىڭ قىلغانلىرى يۇقىرىقى سۆزلىرىمىزنىڭ مىسالىدۇر. ئۇ كىچىكلىكىدە ئاتىسىنىڭ ئىشلىرىنى يېقىندىن كۆزىتىدىغان بولۇپ ئاتىسىنىڭ قىلغان دۇئالىرىنى ۋە ئۇنداق دۇئا قىلىشىنىڭ سەۋەبلىرىنى سورايدۇ، ئاتىسى ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈپ قويىدۇ.

www.munber.org

ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبى بەكرەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئاتامدىن: ئى ئاتا! سېنىڭ ھەر كۈنى ئەتىگەندە ”ئى اﷲ! مېنىڭ قولىقىمدا (ئىشىتكەنلىرىمدىن) ئەپۇ قىل! ئى اﷲ مېنى كۆزۈمدە (كۆرگەنلىرىمدە) ئەپۇ قىل! سەندىن باشقا ئىلاھ يوق! دەيدىغانلىقىڭنى، بۇ سۆزنى ھەم ئاخشاملىرىمۇ دەيدىغانلىقىڭنى ئاڭلايمەن“ دېدىم. ئاتام: ئى ئوغلۇم! مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇشۇنداق دەپ دۇئا قىلغانلىقىنى ئاڭلىغان ئىدىم. مەن ئۇنىڭ سۈننەت يولىنى تۇتۇشنى ياخشى كۆرىمەن، دېدى.

ئاتا ـ ئانا بارلىق ئىش ـ ئەمەللىرىدە اﷲ نىڭ ئەمرى ۋە پەيغەمبىرىنىڭ سۈننىتىگە مۇۋاپىق يول تۇتۇشى كېرەك. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئەۋلادلىرى ھەممە ۋاقىت دېگىدەك ئۇلارنى كۆزىتىپ تۇرىدۇ، كۆپىنچە كىشىلەر ئۇلارنى ئاق ـ قارىنى پەرق ئېتەلمەيدىغان كىچىك بالا دەپ قارايدۇ، ئەمما ئۇلار توغرا ۋە خاتا بولغان نەرسىلەرنى ئەستە قالدۇرۇشتا بىز ئويلىغاندىنمۇ تېزدۇر.

تەربىيە قىلىشقا مۇۋاپىق ۋاقىت تاللاش

ئاتا ـ ئانا باللىرىغا گەپ ـ سۆز ئارقىلىق تەربىيە بەرمەكچى، ئۇلار بىلەن سۆھبەتلەشمەكچى بولغاندا چوقۇم بىر مۇۋاپىق ۋاقىتنى تاللىشى لازىم. چۈنكى مۇۋاپىق پۇرسەتتە قىلىنغان تەربىيە بالىغا بېسىم ۋە زېرىكىشلىك تۇيۇلمايدۇ. ئىنساننىڭ دىلى ئېچىلىپ ۋە ئېتىلىپ تۇرىدۇ، ئەگەر ئاتا ـ ئانىلار باللارنىڭ دىلى ئېچىلىپ قالغان ۋاقىتتا تەربىيە قىلالىسا چوڭ بىر ئۇتۇق قازانغان بىلەن باراۋەردۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارغا تەربىيە قىلىشقا مۇناسىپ بولغان زامان ۋە ماكان تاللاشتا بۇ ماكان ۋە زاماننىڭ باللىنىڭ شەخسىيىتىگە تەسىر قىلىش، ئېڭىغا تەسىر قىلىش، ئەخلاقىنى تۈزىتىش ۋە توغرا ئەخلاق بەرپا قىلىشتا كۆرسىتىدىغان تەسىرىگە بەكمۇ ئەھمىيەت بېرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە بۇ جەھەتتە مۇنداق ئۈچ زامان ۋە ماكاننى تاللاشنى ئۆز ئەمەلىيىتى بىلەن ئۆگەتكەن ئىدى.

1 ـ سەيلى ـ ساياھەتتە، يول ئۈستىدە ۋە ئۇلاغ ئۈستىدە.

تىرمىزى ئابدۇللاھ ئىبنى ئاببالس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ”مەن بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلىغىنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشىپ كېتىۋاتقان ئىدىم“ دېگەن ھەدىسىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنىڭغا بولغان تەربىيەسىنىڭ يولدا كېتىۋاتقاندا سەپەر ئۈستىدە بولغانلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. دېمەك بۇ تەربىيە بىرەر ئولتۇراق ئۆي ئىچىدە بولماستىن ھاۋالىق يەردە بولغان، دېمەك مۇشۇنداق ئازادە مۇھىت ۋە يول ئۈستىدىكى كۆڭۈللۈك سەيەرداشلىق باللىنىڭ ئېڭىغا سىڭدۈرۈش مەقسەت قىلىنغان تەربىيە ئۈچۈن ئەڭ كۆڭۈللۈك بىر ئورۇن ۋە ۋاقىتتۇر.

ئىمام ھاكىمدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇلارنىڭ ئۇلاغ ئۈستىدە ئىكەنلىكى قەيت قىلىنغان. ئۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ئاببالس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ مۇنداق دېگەن: كىسرا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىر قېچىر سوۋغا قىلغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئىگەرلەپ ۋە نوقتىلاپ مىندى ھەم مېنىمۇ ئارقىغا مىنگەشتۈرۋالدى، ئاندىن ماڭا ھېچكىمگە سۆزلەپ بەرمىگەن بىر سۆزنى دەپ

www.munber.org

بېرىشكە باشلاپ يەنى: «ئى يىگىت!» دېۋىدى مەن: خوش، ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! دېدىم. ئۇ: «الله نى قەلبىڭدە ساقلىغىن، ئۇمۇ سېنى ساقلايدۇ!...» دېدى.

ھەدىسلەردە رىۋايەت قىلىنىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلاردىن بىرىگە يولدا كېتىۋېتىپ بىر سىرنى دېگەن بولۇپ، بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارنى كىچىكىدىن باشلاپ سىر ساقلاشقا چېنىقتۇرۇشقا پۇرسەت يارىتىپ بەرگەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر.

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى مېنى ئۇلىغىنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشتۈرىۋالدى، ئاندىن ماڭا ھېچكىمگە سۆزلەنمەيدىغان بىر سىرنى سۆزلەپ بەردى، ئۇ سىر بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاجىتىنى راۋا قىلىشى ئۈچۈن دالدىلىنىشنى ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان بىر دۆۋە نەرسە ياكى خورما دالدىسىغا ئائىت سىر ئىدى.

2 ـ تاماق ۋاقتى: بالا تاماق ۋاقتىدا ئەڭ كەپسىزلىشىدۇ، بەزى ۋاقىتلاردا ھەددىدىن ئېشىپ ھەتتا ئەدەب ـ ئەخلاقنى ئۇنتۇپ قالىدۇ، ناۋادا ئاتا ـ ئانىسى بالىلىرىنىڭ بۇنداق بولۇمسىز ۋە ئەدەبسىزلىكلىرىنى تۈزۈتۈپ ماڭمىسا كېيىن ئۇ بۇنداق ناچار ئەخلاقنى ۋۇجۇدىغا سىڭدۈرىۋالىدۇ ـ دە، ئۇنى ئۆگىشماق بەكلا تەسكە توختايدۇ، تاماق ۋاقتىدا ئاتا ـ ئانا بالىلىرى بىلەن بىرگە ئولتۇرمىسا بالىنى ئۆز مەيلىگە قويۇپ بەرگەن بولىدۇ. شۇنداقلا بالا ئۈچۈن تەربىيە قىلىشنىڭ بىر ياخشى پۇرسىتىنى قولدىن بېرىپ قويغان بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلار بىلەن بىرگە تاماق يەيتتى ۋە ئۇلارغا تاماق ئۈستىدىكى ئەدەب ـ ئەخلاقنى ناھايىتى سىلىق ۋە سەممىي بىر يول بىلەن بالىلارغا چۈشەندۈرەتتى، بۇنىڭ بىلەن بالىلار قىلغۇاتقان ئەدەبسىز قىلىقلىرىدىن ۋاز كېچىپ ئەدەبلىك بالا بولۇشقا بۇرۇلاتتى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئۆمەر ئىبنى ئەبۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا يۈرۈيدىغان كىچىك بىر بالا ئىدىم، تاماق ۋاقتىدا مېنىڭ قولۇم داستىخاننىڭ ھەممە يېرىدە يۈگۈرەپ يۈرەتتى، بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «ئى ئوغلۇم! تاماقتىن بۇرۇن ”بىسمىللاھ“ دېگىن، ئوڭ قولۇڭ بىلەن ئالدى تەرەپىڭدىن يېگىن!» دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ تاماق يېيىشىم ھەمىشە شۇ ئۇسۇلدا بولۇپ كەلدى.

ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى ۋە ئىبنى ھەببان مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆمەر ئىبنى ئەبۇ سەلەمەگە: «ئى ئوغلۇم! يېقىنراق كەلگىن، بىسمىللاھ، دەپ ئوڭ قولۇڭ بىلەن ئالدى تەرىپىڭدىن يېگىن» دېدى.

بۇ ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىغا ناھايىتى ئېتىبار بەرگەن ئاساستا چاقىرىپ «يېقىنلاش» دېگەن. ئۇنىڭغا: ئاندىن تاماق يېيىشنىڭ ئەدەب ـ قائىدىلىرىنى ناھايىتى ئاسان ۋە سىلىق يول بىلەن تەرىپلىگەن.

www.munber.org

ساھابىلار بالىلىرىنى تىۋى ـ تۇكۇنگە بولۇپمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھازىر بولغان سورۇنلارغا ئېلىپ بارىدىغان بولۇپ، ئۇلار بۇ ئارقىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بالىلىرىغا مەنپەئەتلىك ئىلىم، ئەدەب ـ ئەخلاق ۋە باشقا ئېسىل خۇلۇقلارنى ئۆگىنىشنى مەقسەت قىلغان.

دارىقۇتنى ئاسىم ئىبنى كۇلەيبتىن ئۇ ئاتىسىدىن، ئاتىسى ئەنسارىلارنىڭ بىرىدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ ئەنسارى مۇنداق دېگەن: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە بىر مېيىت نامىزىنى ئوقۇشقا چىققان ئىدۇق، بىز قەبرىستانلىقچە بىللە باردۇق، مەن ئۇنىڭ قەبرى كولىغۇچىغا: «باش ۋە ئاياغ تەرەپلىرىنى كەڭرەك قازغىن!» دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم، بىز قەبرى بېشىدىن قايتىۋاتقىنىمىزدا قۇرەيش ئاياللىرىدىن بىرى كېلىپ: سىنى ۋە ھەمراھلىرىڭنى فۇلانى ئايال چاقىرىدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەمراھلىرى بىلەن بىرلىكتە ئۇ ئايالنىڭكىگە باردى، كۆپچىلىك ئولتۇرۇشىغا تاماق كەلتۈرۈلدى، ئۇ قولىنى تاماققا ئۇزاتتى، باشقىلارمۇ ئۇزاتتى، ئۇ تاماق يەۋېتىپ بىردىنلا يېيىشتىن توختاپ قالدى، بىز بالىلارنىڭ ئاتىلىرى بىلەن بىرگە ئولتۇرۇشى بويىچە ئولتۇرغان ئىدۇق، ئاتىلىرىمىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاماقتىن ئۆزىنى تارتقاندەك قىلغان ئىدى، بىر ئادەم بالىسىنىڭ قولىدىكى سۆڭەكنى تاشلاتقۇزۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ قولىغا ئۇرۇشقا باشلىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن بۇنى ئىگىسىدىن سورىمىغان قوينىڭ گۆشىدەك ھېس قىلدىم» دېدى.

3 ـ بالىنىڭ كېسەل ۋاقتى: كېسەللىك چوڭ ئادەمنىڭ قېتىپ قالغان دىلىنى يۇمشىتىدۇ، ئۇنداقتا ئەسلىدىلا دىلى يۇمشاق، ھەر نەرسىنى قوبۇل قىلىشقا تەييار تۇرۇدىغان بالىلارنىڭ دىلى قانداق بولماقچى؟

بالا كېسەل بولۇپ قالغاندا ئۇنىڭ ئەخلاقىنى، خاتالىقلىرىنى تۈزىتىدىغان ھەتتا ئەقىدىسىنى توغرىلىققا باشلايدىغان بىر ياخشى مۇھىت شەكىللىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كېسەل بولۇپ قالغان يەھۇدىي بالىنى يوقلىشى ۋە ئۇنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىشى بۇنىڭ دالالىتىدۇر، ئۇ يەھۇدىي بالا ھەتتا ئىمان ئېيتقان ھالدا بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشقان.

ئىمام بۇخارى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىزمەت قىلىدىغان بىر يەھۇدىي بالا بار ئىدى، ئۇ كېسەل بولۇپ قالغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى يوقلاپ كېلىپ ئۇنىڭ باش تەرىپىدە ئولتۇردى ئاندىن ئۇنىڭغا: «مۇسۇلمان بولغىن!» دېدى، ئۇ بالا ئاتىسىغا قارىدى، ئاتىسى: ئەبا قاسىمغا ئىتائەت قىل! دېدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بالا مۇسۇلمان بولدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قېشىدىن قايتىپ چىقىۋاتقاندا: «ئۇنى دوزاختىن قۇتقۇزغان اللە غا ھەمدۇسانالار بولسۇن!» دېدى.

دېمەك گەرچە ئۇ بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىزمەت قىلىدىغان بالا بولسىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاكى مۇناسىپ پۇرسەت تاپقىچە ئۇنى ئىسلامغا دەۋەت قىلمىغان ئىدى، بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارغا قانداق ۋاقىتتا قايسى ئۇسۇلدا دەۋەت قىلسا ئەڭ ياخشى بولىدىغانلىقىنى بىلگۈچى بولغانلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

www.munber.org

مەن يەنە بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋەت ئېلىپ بېرىش يولىغا ئۇيغۇن بولغان مەزمونغا ياندىشتۇرۇپ ئاتا ـ ئانا ۋە چوڭلارنىڭ بالىلارغا تەربىيە ئېلىپ بارغاندا ئۇلارغا يۇمشاق، مۇلايىم مۇئامىلىدە سەۋرچانلىق بىلەن دەۋەت ئېلىپ بېرىشلىرىنى تەۋسىيە قىلىمەن.

بىز يۇقىرىدا بالىلارغا تەربىيە ئېلىپ بېرىشتا سەيلى قىلىش يولىدا، تاماق ۋاقتىدا ۋە ئۇلار ئاغرىپ قالغاندا ئېلىپ بېرىشنىڭ ئەڭ ئۈنۈملۈك يولى ئىكەنلىكىنى بىلدۇق. ناۋادا ئاتا ـ ئانىلار بۇ ۋاقىتلاردىنمۇ ياخشى پۇرسەتلەرنى بىلسە ياكى ئۇچراتسا تەربىيە قىلىشى كېرەك.

بالىلار ئارىسىدا ئادىل بولۇش

بۇ ئاتا ـ ئانىدىن تەلەپ قىلىنغان ئۈچىنچى ئاساس بولۇپ، ئاتا ـ ئانىلار بالىلارغا بولغان تەربىيەسىنىڭ ئۈنۈملۈك بولۇشى ئۈچۈن بۇ ئاساسقىمۇ ئەمەل قىلىش كېرەك. بالىلار ئارىسىدا ئادىل بولۇش بالىلارنىڭ دىلىنى ياخشىلىققا مايىل قىلىش ۋە تەربىيەنىڭ ئۇلارنىڭ دىلىدا يىلتىز تارتىشى ئۈچۈن ناھايىتى مۇھىم رول ئوينايدۇ.

شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى بالىلار ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قېرىنداشلىرىدىن بىرىنى ئۆزىدىن ئەلا بىلگەنلىكىنى، ئارتۇقچە ئامراقلىق قىلغانلىقىنى بىلىپلا قالسا ئۇ بالىنىڭ قەلبىدە شۇنچىلىك دەرىجىدە يامان تەسىر پەيدا قىلىدۇكى (اللہ ساقلىسۇن) بۇ يامان تەسىر بالىنىڭ ۋۇجۇدىدا ئاتا ـ ئانىنى قانداق قىلىشنى بىلەلمەس قىلىپ قويىدىغان، ھەم ئۇڭشاشقا ئامالسىز قالىدىغان يامان خۇلۇقلارنى پەيدا قىلىدۇ. مەسىلەن يۇسۇف ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشلىرى ئاتىسىنىڭ يۇسۇفكە ھەددىدىن ئارتۇق ئامراقلىقىنى بىلگەندىن كېيىن قانداق قىلدى؟

اللہ قۇرئان كەرىمدە مۇنداق بايان قىلىدۇ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا ئۇلار: «يۇسۇف ۋە ئۇنىڭ قېرىندىشى (يەنى بۇنيامىن) ئاتىمىزغا بىزدىنمۇ سۆيۈملۈكتۇر، ھالبۇكى، بىز (كۈچلۈك) جامائەدۇرمىز، ئاتىمىز (نىڭ ئۇ ئىككىسىنى بىزدىن ئارتۇق كۆرۈشى) ئەلۋەتتە روشەن خاتادۇر» دېيىشتى﴾[1] ئۇلار بۇنداق قاراشقا كېلىش بىلەن ھەتتا ئاتىسىغا ئاسىيلىق قىلىش، قېرىندىشىنىڭ ھاياتىدىن ۋاز كېچىش دەرىجىسىگە باردى.

﴿(ئۇلار) «يۇسۇفنى ئۆلتۈرۈۋېتىڭلار، ياكى ئۇنى يىراق بىر چەت جايغا تاشلىۋېتىڭلار، (شۇ چاغدا) ئاتاڭلارنىڭ مۇھەببىتى سىلەرگە قالىدۇ، بۇ (گۇناھ) تىن كېيىن (تەۋبە قىلىپ) ياخشى ئادەم بولۇپ كېتىسىلەر» دېيىشتى. ئۇلاردىن بىرى سۆز قىلىپ: «يۇسۇفنى ئۆلتۈرمەڭلار، (ئەگەر ئۇنى ئاتىسىدىن يىراق قىلماقچى بولساڭلار، ئۇنى قۇدۇققا تاشلىۋېتىڭلار، ئۇنى يولدىن ئۆتكەن كارۋان ئېلىۋالسۇن» دېدى﴾[2] شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى بۇ يەردە ئاتىسىنىڭ ئۇنى ياخشى كۆرۈشىدىن باشقا گۇناھى بولمىغان كىچىك يۇسۇف قېرىنداشلىرىنىڭ: ئاتىمىز بىزگە ئادالەتسىزلىك قىلدى، دەپ قارىغان قارىشى ۋە بۇ قاراشتىن كېلىپ چىققان قارا نىيەت، قەبىھ قىلمىشنىڭ قۇربانى بولۇپ قۇدۇققا تاشلاندى.

---

[1] سۈرە يۇسۇف 8 ـ ئايەت.
[2] سۈرە يۇسۇف.

ئۇنى سۆيگەن ئاتىسى بولسا پىغانلىق دەرتكە مۇبتىلا بولىدى. دېمەك ئاتا ـ ئانا باللىرى ئارىسىدا ئادىللىقنى ساقلىمىسا ناھايىتى ئېغىر ئاقىۋەتلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولۇپ قالىدۇ.

تۆۋەندىكى ھەدىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللار ئارىسىدا ئادىل بولۇش توغرىسىدا ئاتا ـ ئانىلارغا قىلغان تەربىيە تەۋسىيەسىنىڭ دەلىلىدۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم نوئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇنىڭ ئاتىسى ئۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: مەن بۇ ئوغلۇمغا خىزمەتچىمنى ھەدىيە قىلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باللىرىڭنىڭ ھەممىسىگە شۇنىڭغا ئوخشىشنى بەردىڭمۇ؟» دېدى. ئاتىسى: ياق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنداقتا مېنى زۇلۇمغا گۇۋاھچى قىلما!» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە: «ئۇلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ساڭا ئوخشاش ياخشىلىق قىلىشى سېنى خوشال قىلامدۇ؟» دېدى. ئۇ: ئەلۋەتتە! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنداقتا سەنمۇ ئۇ بىر ئوغلۇڭغىلا ھەدىيە قىلىشىڭغا بولمايدۇ» دېدى.

ئىمام مۇسلىمدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باللىرىڭنىڭ ھەممىسىگە ئوخشاش سوۋغات قىلدىڭمۇ؟» دېدى، ئۇ: ياق! دېگەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللہ دىن قورقۇڭلار، باللىرىڭلار ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار!» دېدى، ئاندىن ئاتام ئۇ ھەدىيەسىنى قايتۇرۇۋالدى، دېيىلگەن.

دارىقۇتنىنىڭ رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سېنىڭ بۇنىڭدىن باشقا بالاڭ بارمۇ؟» دېدى، ئۇ: بار، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇنىڭغا بەرگىنىڭنىڭ ئوخشىشىنى باشقىلارغىمۇ بەردىڭمۇ؟ دېدى. ئۇ: ياق! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن بۇنىڭغا گۇۋاھچى بولمايمەن، اللہ تائالا سىلەرنىڭ ئۆزئارا بىر ـ بىرىڭلار ئارىسىدا ئادىل بولۇشۇڭلارنى ياخشى كۆرگەندەك باللىرىڭلار ئارىسىدىمۇ ئادىل بولۇشۇڭلارنى ياخشى كۆرىدۇ» دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، نەسەئى ۋە ئىبنى ھەببان قاتارلىقلار نوئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باللىرىڭلارنىڭ ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار، باللىرىڭلارنىڭ ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار، باللىرىڭلارنىڭ ئارىسىدا ئادىل بولۇڭلار!» دېگەن سۆزنى تەكرارلىغان ئىدى.

نوئمان ئىبنى بەشىر رەزىيەللاھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «خۇددى سىلەر باللىرىڭلارنىڭ ئارىسىدا خۇشاللىقتا، كۆيۈنۈشلەردە ئۇلارنىڭ ئادىل بولۇشىنى ياخشى كۆرگىنىڭلاردەك باللار ئارىسىدىكى مۇئامىلەڭلەردىمۇ ئادىل بولۇڭلار!».

شەيخ ئابدۇلغەنى ئەننابلىسى بۇ ھەدىسلەر ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: بۇ ھەدىسلەر شۇنىڭغا دالالەت قىلىدۇكى، باللار ئارىسىدا باراۋەر مۇئامىلىدە بولماسلىق ھارامدۇر. ئۇنىڭ ئۈستىگە باللارنىڭ بىرىدىن بىرىنى ئۈستۈن كۆرۈش ئۇلار ئارىسىدا ئۆچ ـ ئاداۋەت، ھەسەت ۋە قىزغىنىش پەيدا قىلىپ قويىدۇ، ئۇلار ئارىسىدىكى ئۆزئارا مۇناسىۋەتكە ۋە سىلە ـ رەھىمگە تەسىر يەتكۈزىدۇ، ھەتتا ئۈزىدۇ.

سەلەپ ـ سالىھلار بۇ نوقتىنى ناھايىتى ياخشى چۈشەنگەنلىكى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقىنى ئىجرا قىلغان ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەن ھالدا بالىلىرىنى ياخشى كۆرۈش بىلەن ئۇلار ئارىسىدا باراۋەر مۇئامىلىدە ئادىل بولۇشقا ئالاھىدە دىققەت قىلاتتى.

بەيھەقى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا ئولتۇراتتى ئۇنىڭ ئوغلى كېلىۋېدى ئۇ ئوغلىنى سۆيۈپ قۇچىقىدا ئولتۇرغۇزدى، ئارقىدىن قىزى كېلىۋېدى، ئۇنى يەنە ئولتۇرغۇزدى، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «نېمە ئۈچۈن ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىسىدا ئادىللىق قىلمايسەن؟» دېدى.

تاۋۇس بۇنى تەئۋىل قىلىپ: بىر پارچە كۆيۈك ناننى بېرىشتىمۇ ئادىل بولماسلىق جايىز ئەمەستۇر، دېدى. ئىبنى مۇبارەكمۇ شۇنداق دېدى. قېنى بىز نەزەر سالساق ياكى تەكشۈرسەك پۈتكۈل يەر شارى ئالىمىدە بالىلىرى ئارىسىدا ئادىل بولۇشتا بۇنچىلىك ئىنچىكە دەرىجىدە ئېھتىمام بەرگەن بىرەر تەربىيىلەش نەزەرىيەسى، نىزامى ياكى دەستۇرى، پىكرى كىمدە بار؟! پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىدىن باشقا ھېچ يەردە يوقتۇر.

كىچىك بالىلار ئارىسىدا دائىم ئۇرۇش ـ جېدەل ۋە دە ـ تالاش بولۇپ تۇرىدۇ، بۇلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىش بولسىمۇ ئوخشاشلا باراۋەر بولۇشنى تەلەپ قىلىدىغان ئىشتۇر، شۇنداقلا ناھايىتى ئېھتىياتچانلىق بىلەن ھەق ۋە ناھەقنى ئايرىشنى تەلەپ قىلىدىغان ئىشتۇر. تۆۋەندىكىسى بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىزگە قالدۇرغان ئۈرنىكىگە مىسالدۇر.

ئىمام مۇسلىم جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مۇھاجىرلارنىڭ بالىسى بىلەن ئەنسارىلارنىڭ بىر بالىسى ئۇرۇشۇپ قالدى، مۇھاجىرلارنىڭ بالىسى: ئى مۇھاجىرلار! دەپ چاقىردى، ئەنسارىلارنىڭ بالىسىمۇ: ئى ئەنسارىلار! دەپ چاقىردى، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ نېمە؟ بۇ جاھىلىيەتنىڭ قىلىقىغۇ» دېدى. باشقىلار: ئۇنداق ئەمەس ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! پەقەت ئىككى بالا ئۇرۇشۇپ قالدى، ئۇلاردىن بىرى يەنە بىرىنىڭ ئارقىغا تەپتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇنىڭ ھېچقىسى يوق، ئىنسان ئۆزىنىڭ زالىم ۋە مەزلۇم بورادىرىگە ياردەم قىلىشى كېرەك، زالىمنىڭ قىلىۋاتقان زالىملىقىدىن توسۇشىمۇ ئۇنىڭغا قىلىنغان ياردەمدۇر، مەزلۇمغىمۇ ياردەم قىلسۇن!» دېدى.

ئۇرۇشۇپ قالغان بالىلارنىڭ ئارىسىنى ئايرىشمۇ ئادىللىقنى تەلەپ قىلىدىغان ئەمەل بولۇپ ئۇلاردىن بىرىنىڭ مەزلۇم، بىرىنىڭ زالىم بولۇشىدا شەك يوقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىمام تىرمىزى مۇنداق دەيدۇ: مەن ئەبۇ ئابدۇللاھ (يەنى ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل) نىڭ بىر يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئۇرۇشۇپ قالغان ئىككى بالىنىڭ ئارىسىنى ئايرىغانلىقىنى كۆردۈم.

بىز بۇ قائىدىدىن بالىلار ئارىسىدا ئادىل بولغان ئاتا ـ ئانىلار، تەربىيىچىلەرنىڭ بۇ دۇنيادا ياخشى ئۇنۇم ۋە ئەجىرگە ئېرىشىپلا قالماي ئاخىرەت كۈنىدە نۇردىن بولغان مۇنبەرلەر ئۈستىدە بولىدىغانلىقى بىلەن ئۇلارغا خوش خەۋەر بېرىدۇ. اللە تائالا بىزنى ۋە سىزنى شۇلاردىن قىلسۇن!

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھۆكۈملىرىدە، ئائىلىسىدە ۋە تەيىنلەنگەن

www.munber.org

ئىشلىرىدا ئادەلەتلىك قىلغان ئادىل كىشىلەر اﷲ نىڭ دەرگاھىدا نۇردىن بولغان مۇنبەرلەر ئۈستىدە بولىدۇ».

سوئال: قانداق ئەھۋالدا بالىلارنىڭ بىرىنى يەنە بىرىدىن ئۈستۈن تۇتۇش جايىز بولىدۇ؟

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل (اﷲ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) بالىلارنىڭ بىرىنى يەنە بىرىدىن سەۋەبسىزلا ئۈستۈن كۆرۈش ياكى باشقىلارنىڭ ئالدىدا چېنىپ قالغىدەك پەرقلىق مۇئامىلە قىلىشنىڭ ھارام‌لىقىنى، ئەگەر سەۋەبى تېپىلغاندا بۇنداق قىلىشنىڭ جايىزلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان.

ئائىلىدە بالىلار ئىچىدىن بەزىلىرىنىڭ ئاگلىقلىقى، ياكى ئاتا ـ ئانىنىڭ ئۇلارغا ھاجەتمەن ئىكەنلىكى ياكى بۇ بالىلارنىڭ مېھرىبانلىقلىقى، ئالاھىدە كۆتۈلۈشكە موھتاجلىقى، ياكى ئۇ بالىلارنىڭ ئىلىم بىلەن شۇغۇللىنىشقاتقانلىقى... قاتارلىق سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئۇلارنى ئاسىي، ئىسراپخور، بەگۋاش خارەكتېرلىكى بالىلاردىن بۇنداق بالىلارنى جازالاش يۈزىسىدىن ئۈستۈن تۇتۇش جايىزدۇر. بۇنىڭدا ھېچقانداق چەكلىمە يوقتۇر.

بالىلارنىڭ ھەقلىرىنى قوبۇل قىلىش ۋە ئۇنى بېرىش

بالىنىڭ ھەققىنى بېرىش ھەم ئۇنىڭدىن قوبۇل قىلىش ئۇنى ھاياتقا توغرا قارايدىغان، ھاياتنىڭ ئېلىش ـ بېرىشتىن ئىبارەت قانۇنىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلىدىغان قىلىدۇ. بۇ يەنە ئۆز نۆۋىتىدە بالىنىڭ ھەققە رىئايە قىلىشنى ئۆگىنىشىدىكى بىر مەشىق جەريانىدۇر. بالا بۇ جەرياندا ئۆزىنىڭ ھەققىنى تونۇش بىلەن باشقىلارنىڭ ھەققىنمۇ، ھەقنىڭ قەدىر قىممىتىنى تونۇشنى ۋە ھەققىنى تەلەپ قىلىشنى ئۆگىنىدۇ.

مانا بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىر كىچىك بالا ئارىسىدىكى بىر ۋەقەلىك بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ بالىدىن بالىغا تەۋە بولغان نەرسىنى باشقىلارغا ئۆتۈنۈپ بېرىش بەرمەسلىكنى سورىغاندا ئۇ بالىنىڭ بەرمەيمەن، دەپ تۇرۇۋالغانلىقى ئاندىن ئۇنىڭ ئۆز ھەققى بولغان سۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئېلىپ ئىچكەنلىكىنىڭ مىسالىدۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم سەھل ئىبنى سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۇ كەلتۈرۈلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن سۇ ئېلىپ ئىچتى، ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بىر بالا، سول تەرىپىدە چوڭلار بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوڭ تەرىپىدىكى بالىغا: «مېنىڭ بۇنى ئاۋۋ كىشىلەرگە بېرىشىمگە قوشۇلامسەن؟» دېدى. ئۇ بالا: ياق ئى اﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! اﷲ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن سېنىڭدىن كەلگەن ھەرقانداق نېسىۋەمنى ھېچكىمگە ئۆتۈنۈپ بەرمەيمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈنى ئۇنىڭ قولىغا بەردى. رەزىين بۇ بالىنىڭ پەزىل ئىبنى ئابدۇللاھ ئىكەنلىكىنى قوشۇپ قويىدى.

ئوھۇد ئۇرۇشىغا تەييارلىق قىلىۋاتقاندا بىر بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ ئۇرۇشقا چىقىشقا قوشۇلمىغانلىقىغا قارشى چىقىپ: ئى اﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! سەن مېنىڭ تاغامنىڭ ئوغلىنى ئۇرۇشقا چىقىشقا رۇخسەت قىلىپ ماڭا رۇخسەت قىلمىدىڭ، شۇبھىسىزكى مەن ئۇنىڭ بىلەن چېلىشسام

www.munber.org

ئۇنى يىقتىۋالىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇ ئىككىسىنى چېلىشىشقا سالدى، دېگەندەك ئۇ بالا ئۇتتى، بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇنىمۇ ئەسكەرلىككە قوبۇل قىلدى.

دۇنيادا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامدەك هۆرمەتلىك، ئەزىز ۋە ئەگەشكۈچىلىرى كۆپ بولغان يەنە بىر ئىنسان بارمۇ؟ يوق، ھەرگىز يوق، ئۇ كىچىكلەرنىڭ تەلىپىنى ئورۇندىدى، ئۇلارنىڭ تېگىشلىك ھەقلىرىنى ئۆزلىرىگە بەردى، ئۇلارغا خۇددى چوڭلارغا مۇئامىلە قىلغاندەك مۇئامىلە قىلدى، ھەم باشقىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشنى ئۆگەتتى.

بىز بىر قىسىم كىشىلەردىن نېمە ئۈچۈن كىچىكلەرنىڭ ھەقلىرىنى بېرىشتە، ئادا قىلىشتا ھەرخىل ھىيلە ـ نەيرەڭلەرنى ئىشلىتىسلەر؟ دەپ سورىغىمىز كېلىدۇ. بىز ئۇنداق كىشىلەرگە تۆۋەندىكى ھەدىسنى ھەدىيە قىلىمىز.

ئىبنى ئەساكىر ۋە دەيلەمى ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنهۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا پايدىلىق ۋە يىغىنچاقلىغان سۆزلەرنى ماڭا ئۆگىتىپ قويغان بولسىلا، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «اللّٰه غا ئىبادەت قىلغىن، ئۇنىڭغا ھېچنېمىنى شېرىك قىلما! نەدىلا بولساڭ قۇرئان بىلەن بول! ھەقنى كىم ئېلىپ كەلسە ئۇنى كىچىك، چوڭ، دۈشمەن ياكى يات ئادەم دېمەي قوبۇل قىل، باتىلنى كىم ئېلىپ كەلسە ئۇنى كىچىك ـ چوڭ، دوست ياكى يېقىنىم دېمەي رەت قىل!» دېدى.

ئەگەر بالا يېشىدا چوڭلاردىن ئىلىمدە ۋە قىرائەتتە ئارتۇق بولسا ئۇنىڭ چوڭلارغا ئىمام ۋە قوماندان بولۇش ھوقۇقىغا ئىگە.

ئىمام ئابدۇررازاق مۇسەننەدىدە مۇھاجىر ئىبنى ھەبىب زۇبەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنهۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ مۇنداق دېگەن:

ئەبۇ سەلەمە ئىبنى ئابدۇراھمان بىلەن سەئىد ئىبنى جۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنهۇ بىر يەرگە كېلىۋىدى ئاندىن سەئىد ئەبۇ سەلەمەگە: بىزگە ھەدىس سۆزلەپ بەرگىن! بىز ساڭا ئەگىشىمىز، دېدى. ئەبۇ سەلەمە، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىزگە: «ئەگەر ئۈچ كىشى بىر سەپەردە بولسا ئۇلارنىڭ ئىچىدىن قۇرئاننى ئەڭ كۆپ يادا بىلگىنى ئىمام بولسۇن! ئىمام بولغان كىشى گەرچە ياشتا كىچىك بولسىمۇ ئۇ ئۇلارنىڭ ئەمىرىدۇر» دېگەن ئىدى، دېدى. ئەبۇ سەلەمە: ئەنە شۇ پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام سىلەرگە ئەمىر قىلغان ئەمىردۇر، دېدى.

ئىمام مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇمۇسا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنهۇنىڭ ھۇزۇرىغا كىرىشكە ئۈچ قېتىم رۇخسەت سورىدى، ئۆمەر ئالدىراش بولغاچقا جاۋاب بېرەلمىدى، بىر ئازدىن كېيىن ئىشىدىن بوشاپ: مەن ئەبۇ موسانىڭ كىرىش ئۈچۈن رۇخسەت سورىغانلىقىنى ئاڭلىغاندەك قىلغان ئىدىم، ئۇ كىرمىدىغۇ؟ دېدى. باشقىلار: ئۇ قايتىپ كەتتى، دېدى. ئەبۇ مۇسانى چاقىرتىپ كېلىپ ئۇنىڭدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا ئەبۇ مۇسا: بىز شۇنداق قىلىشقا بۇيرۇلغان، دېدى. ئۆمەر: يا سەن بۇنىڭغا دەلىل كەلتۈرۈسەن يا مەن سېنى جازالايمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇ مۇسا چىقىپ ئەنسارىلارنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇلار: بۇنىڭغا بىزنىڭ ئەڭ كىچىكىمىزمۇ گۇۋاھ بولالايدۇ، دېدى. ئاندىن ئەبۇ سەئىد ئورنىدىن تۇرۇپ: بىز بۇنىڭغا (يەنى ئىزنى سورىغاندا ئىزىن بېرىلمىسە قايتىپ كېتىشكە) بۇيرۇلغان ئىدۇق،

دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقلىرىدىن بىر بۇيرۇق ماڭا مەخپىي قالغان ئىكەن، مېنىڭ ئۇنى ئاڭلىشىمدىن بازاردىكى ئېلىم ـ سېتىم ئىشلىرىم توساپ قويۇپتۇ، دېدى.

ئى قېرىندىشىم! سەن مۇسۇلمانلار خەلىپىسىنىڭ ئەبۇ سەئىد خۇدرىدەك بىر كىچىك بالىنىڭ گۇۋاھلىقىنى قانداق قوبۇل قىلغانلىقىنى كۆردۈڭمۇ؟ بۇرۇنقى ياخشىلار ھەق مەيلى كىچىك بالىدا بولسىمۇ ئۇنى كىچىك كۆرمەي قوبۇل قىلاتتى.

ئىمام ئەبۇ ھەنىيفە (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ كىچىك بالىنىڭ ۋەزنىنى قوبۇل قىلغانلىقى بۇنىڭ گۇۋاھىدۇر. ئۇ بىر كىچىك بالىنىڭ لاي ئويناۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: دىققەت قىل لايغا چۈشۈپ كەتمە، دېدى. ئۇ بالا بۇ كاتتا ئىمام ۋە ئۆلىماغا: بەلكى سەن چۈشۈپ كەتمىگەيسەن، چۈنكى ئالىمنىڭ چۈشۈشى ئالەمنىڭ چۈشۈشىدۇر، دېگەن. ئىمام بۇ سۆزدىن قاتتىق تەسىرلىنىپ كەتكەچكە شۇنىڭدىن كېيىن بىرەر نەرسىگە ھۆكۈم چىقارماقچى بولسا تالىپلىرى بىلەن بىر ئاي مۇزاكىرە ئېلىپ بارغاندىن كېيىن ئاندىن چىقىرىدىغان بولغان.

مەسئەر مۇنداق دەيدۇ: مەن ئىمام ئەبۇ ھەنىيفە بىلەن كېتىۋاتقىنىمدا ئەبۇ ھەنىيفە بىر بالىنىڭ پۇتىنى ئېھتىياتسىزلىقتىن دەسسەپ سالدى، ئۇ بالا: ئى شەيخ! قىيامەت كۈنىدە قىساستىن قورقمامسەن؟ دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇ ھەنىيفە ئايلىنىپ قالدى. مەن ئۇنى تۇرغۇزۇپ ھوشىغا كەلتۈردۈم ۋە: بۇ بالىنىڭ بىر سۆزىگە شۇنچىلىك بولۇپ كەتتىڭمۇ؟ دېدىم. ئۇ: مەن ئۇنىڭ ماڭا ئەڭ ئاخىرقى ئاگاھلاندۇرۇشنى بەردىمىكىن دەپ قورقىمەن، دېدى.

ئىبنى زافەرىل مەككى رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ماڭا يەتكەن رىۋايەتلەردە دېيىلىشىچە سەرى ئىبنى ئەلمۇغلىس ئەسسەقەنى ئوقۇتقۇچىسىغا: ﴿گۇناھكارلارنى ئۇلار چاڭقىغان ھالدا جەھەننەمگە ھەيدەيمىز﴾[1] دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ ئاندىن: ئى ئۇستاز! چاڭقىغان ھالدا دېگەنلىك نېمە دېگەنلىك بولىدۇ؟ دېدى. ئۇستازى: بىلمەيمەن، دېدى. ئاندىن يەنە ئۇ: ﴿مەرھەمەتلىك اللّٰه نىڭ ئەھدىگە ئېرىشكەنلەردىن باشقىلار شاپائەت قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ﴾[2] دېگەن ئايەتنى ئوقۇپ ئاندىن: ئى ئۇستاز! ئايەتتىكى ئەھدە نېمىنى كۆرسىتىدۇ؟ دېدى. ئۇستازى: بىلمەيمەن، دېدى. سەرى ئوقۇشنى توختىتىپ: بىلمەيدىغان ئىشىڭ بولسا نېمە دەپ ئىنسانلارنى ئالدىدىڭ؟ دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئوقۇتقۇچىسى ئۇنى ئۇردى، سەرى: ئى ئۇستاز! سېنىڭ زالىم ۋە ئالدىغۇچى بولغىنىڭ يەتمىدىمۇ؟ سەن ئۇنىڭغا يەنە زۇلۇم ۋە ئەزىيەتنى زىيادە قىلدىڭ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئوقۇتقۇچىسى ئۇنىڭدىن رازىلىق ئالدى، ئۇقۇغۇچىسىنى ئورۇنسىز ئەدەبلىگەنلىكى ئۈچۈن اللّٰه تائالاغا قاتتىق تەۋبە قىلدى ۋە ئىلىم تەلەپ قىلىشقا باشلىدى. ئۇ دائىم: مېنى جاھالىيەت قۇللۇقىدىن سەرى قۇتقۇزدى، دېدى.

مانا بۇ ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز خەلىپىلىككە ئولتۇرغاندا ئۇنى مۇبارەكلەش ئۈچۈن ھەرقايسى جايلاردىن كەلگەن ۋەكىللەرنىڭ ئىچىدىكى بىر ۋەكىللەر گۇرۇھىدىن بىر كىچىك بالىنىڭ قەۋمىگە ۋاكالەتەن سۆز قىلماقچى بولغاندا ئۆمەر ئىبنى ئابدۇل ئەزىزنىڭ: قەۋمىڭ ئۈچۈن سۆز قىلىشقا سەندىن چوڭ بىرى تېپىلمىدىمۇ؟ دېگەنلىكىنى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بالىنىڭ: ئى مۆئمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! ئەگەر

---

(1) سۈرە مەريەم 86 ـ ئايەت.

(2) سۈرە مەريەم 87 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئىشلار ياشتا چوڭلارغىلا مۇناسىۋەتلىك بولىدىغان بولسا سىز ئۆلتۈرغان بۇ مەرتىۋىگىزگە ئۆلتۈرۈش ئۈچۈن سىزدىن چوڭراق بىرى ئۆلتۈرسا بولماسمىدى؟ دېدى. ئاندىن ئۇ يەنە: ئى مۆئمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! ئادەمنىڭ تىلى ۋە قۇلىقى بىلەن ئادەم بولىدىغانلىقىنى سەن بىلەمسەن؟ دېدى. شۇنىڭ بىلەن خەلىپە: ئى بالا! ماڭا نەسىھەت قىلغىن! دېدى. ئۇ بالا قىلغان نەسىھەتلىرى بىلەن خەلىپىنى يىغلىتىۋەتتى.

الله تائالا بىز ۋە سىلەرنىمۇ ئاشۇنداق ئۇلۇغ ۋە مەرتىۋىلىك زاتلار قىلغاندەك كەمتەرلىك بىلەن كىچىكلەردىن ۋەز ـ نەسىھەت ئېلىشقا ئوخشاش ھەقلىق بولغان كىچىكلەردىن كەمترانە نەسىھەت ئېلىشقا نېسىپ قىلسۇن!

باللارغا دۇئا قىلىش

دۇئا قىلىش بولۇپمۇ ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باللىرى ئۈچۈن دۇئا قىلىشى مۇسۇلمانلار ئۈچۈن ئىبادەت ئورنىدىكى مۇھىم دىنىي ئەمەللەردىن بىرىدۇر. ھەر بىر كىشى دۇئا قىلغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن دۇئا قىلىش ۋاقىتلىرىغا ئالاھىدە ئېھتىمام بېرىش كېرەك. چۈنكى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بالىسىغا قىلغان دۇئاسى ئىجابەت بولىدىغان دۇئالىرىنىڭ ئالدىنقى قاتارىدىندۇر. دۇئا بىلەن مېھرىبانلىق ئۇلغۇيىدۇ، ئاتا ـ ئانىنىڭ قەلبىدە بالىغا بولغان كۆيۈمچانلىق ۋە مېھرىبانلىق تۇيغۇسى ئورنايدۇ. ئاتا ـ ئانا باللىرىنىڭ ئىسلاھ قىلىنىشى، كەلگۈسىنىڭ پارلاق بولۇشى ئۈچۈن دۇئا قىلىدۇ. كىتابلار ۋە مەزكۇر كىتابنىڭ باشلىرىدا زىكىر قىلىنغىنىدەك دۇئا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىدىندۇر. ئاتا ـ ئانىسىنىڭ دۇئاسى ئىجابەت بولىدىغانلىقى ئۈچۈن بالىسىغا بەددۇئا قىلىشتىن ئىبارەت بۇ خەتەرلىك ئىشتىن ساقلىنىش كېرەك. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بەددۇئا قىلىشىدىن توسقان، چۈنكى بالىسى ئۈچۈن بەددۇئا قىلىش ئىسلام ئەخلاقىغا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەربىيلەش نەزەرىيەسىگە زىتتۇر. ئۇ ئىنسانلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىشتىن ئىبارەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىدىن چەتنىگەنلىك ھېسابلىنىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەتتا ئۆزلىرىگە قاتتىق ئازار بەرگەن تائىف مۇشرىكلىرىگىمۇ بەددۇئا قىلمىغان، ئەكسىچە: «ئى الله بۇلارنىڭ ئەۋلادلىرىدىن الله غا ئىبادەت قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ چىقىشىنى ئۈمىد قىلىمەن» دەپ دۇئا قىلغان. الله ئۇنىڭ ئۈمىدىنى ھەقىقەتلەشتۈردى.

ئەبۇ داۋۇدنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەر ئۆزەڭلارغا، ئەۋلادىڭلارغا، خىزمەتچىڭلارغا، ماللىرىڭلارغا بەددۇئا قىلماڭلار! ئەگەر دۇئا الله نىڭ ئىجابەت قىلىدىغان ۋاقتىغا توغرا كېلىپ قالسا، ئىجابەت قىلىنىپ كېتىدۇ» دېگەن.

ئىمام غەزالىنىڭ زىكىر قىلىشىچە بىر ئادەم ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەكنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئۆزىنى قاخشاتقان بالىسىنىڭ يامان قىلمىشلىرى توغرىسىدا دەرت تۆكىدۇ، ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەك: سەن بالاڭغا بەددۇئا قىلغانمىدىڭ؟ دەپ سورايدۇ. ئۇ ئادەم: ھەئە، دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئابدۇللاھ ئۇ ئادەمگە: ئۇنى سەن بۇزۇپتىكەنسەن، دەيدۇ.

www.munber.org

باللارغا بەتدۇئا قىلىپ ئۇلارنى بۇزۇشنىڭ ئورنىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتى بويىچە ئۇلارنىڭ ئىسلاھ بولۇشى ئۈچۈن خەيرلىك دۇئا قىلىشىمىز لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارغا دۇئا قىلاتتى. باللىرىغا دۇئا قىلغانلىقىنىڭ سەۋەبى بىلەن الله تائالا ئەۋلادلىرىغا ۋە ماللىرىغا بەرىكەت ئاتا قىلدى.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى باغرىغا چىڭ باسقاندىن كېيىن: «ئى الله ئۇنىڭغا ھېكمەت ئاتا قىلغىن» دېدى.

باشقا بىر رىۋايەتتە: «ئۇنىڭغا قۇرئاننى ئۆگەتكىن!» دېدى دەپ رىۋايەت قىلىنغان. مۇسلىم ۋە بۇخارىدىن قىلىنغان يەنە باشقا بىر رىۋايەتتە: «ئى الله ئۇنى دىندا ئالىم قىل!» دېدى، دېيىلگەن. ئىمام ئەھمەد ئۆزىنىڭ رىۋايىتىدە: «ئى الله ئۇنىڭغا قۇرئاننى تەئۋىل قىلىشنى بىلدۈرگىن!» دېدى، دېگەن سۆزنى قوشۇپ قويغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسىنىڭ بەرىكىتى بىلەن ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇبۇ ئۇممەتنىڭ ئەڭ ئەللامىسى ۋە قۇرئاننىڭ تەرجىمانى بولۇپ قالغان.

تۆۋەندىكىسى بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنىڭ ئىسلام دىنىدا بولۇشى ئۈچۈن ئاجراشقان ئاتا ـ ئانىلارغا بالىنىڭ ئايرىلىشىدا مۇسۇلمان تەرەپكە ئايرىلىشىغا ھېرىسمەن بولغانلىقىنىڭ مىسالى:

ئابدۇررازاق مۇسنەدىدە ئابدۇل ھەمىدىل ئەنسارىدىن، ئۇ ئاتىسىدىن ئاتىسى چوڭ بوۋىسىدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇنىڭ چوڭ بوۋىسى مۇسۇلمان بولغاندا ئۇنىڭ ئايالى دىنغا كىرىشكە ئۇنىماي تۇرۇۋالغان، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تېخى بالاغەت يېشىغا يەتمىگەن بىر كىچىك بالىسى بولۇپ، ئۇ بالىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتىنى بىر تەرەپكە، ئانىنى بىر تەرەپكە ئولتۇرغۇزۇپ بالىنى تاللاشقا قويدى ۋە: «ئى الله! ئۇنىڭغا ھىدايەت بەرگىن» دەپ دۇئا قىلدى. ئاندىن ئۇ بالا ئاتىسى تەرەپكە باردى. [بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد ۋە نەسەئىمۇ رىۋايەت قىلغان]

ئاتا ـ ئانىنى قاخشىتىش بولسا كاپىرلىق دەرىجىسىدىن خىلى تۆۋەن گۇناھتۇر. شۇنداقتىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنداق ناچار ئەخلاقنى دۇئا قىلىش بىلەن بىر تەرەپ قىلغان. بۇنىڭدىن بىز ئاتا ـ ئانىنىڭ دۇئاسى مەيلى ئۇلار سەپەردە ياكى باشقا يەردە بولسۇن پەرزەنتلىرى ئۈچۈن خالىس دۇئا قىلسىلا ۋە دۇئا قىلىشنى ئۈزۈپ قويمىسىلا ئاتا ـ ئانىنى قاخشىتىدىغان قىلمىشنى تاشلىشى مۇمكىن، دېگەننى چىقىرىشىمىز مۇمكىن.

ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەپەرگە چىقىش ئۈچۈن تۆگىسىگە راۋاۋرۇس مىنىپ بولغاندا ئۈچ قېتىم تەكبىر ئېيتقاندىن كېيىن: «بىزگە بۇنى بويسۇندۇرۇپ بەرگەن زات پاكتۇر! بىز ئۇنىڭغا مىنىشكە قادىر ئەمەس ئىدۇق، بىز ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتىمىز، ئى الله! سەپىرىمىزدە تەقۋالىق، ياخشىلىق ۋە سەن رازى بولىدىغان ئەمەل سورايمىز، ئى الله! سەپىرىمىزنى ئاسانلاشتۇرۇپ بەرگىن! سەپەرنىڭ ئۇزاقلىقىنى قىسقارتقىن، ئى الله! سەن بىزنىڭ سەپەردىكى ھەمراھىمىزسەن، ئائىلىمىزدە قالدىغان ئىگە بولغۇچىمىزسەن، ئى الله! سەن بىلەن سەپەرنىڭ قاتتىقلىقىدىن، زېرىكىشلىك كۆرۈنىشلەردىن، مال ۋە باللىرىمىزنىڭ يامانلىققا ئۆزگۈرۈپ قېلىشىدىن پاناھلىق تىلەيمەيمىز!» دەيتتى.

ئەينى چاغدا سەلەپ ـ سالىھ ئانىلار ھەر ئىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۈلگە ئېلىشقا تىرىشقىنىدەك بۇنداق دۇئالارنى قىلىشتىمۇ تىرىشاتتى ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزلىرى ئۈچۈن دۇئا قىلىشىنى تەلەپ قىلىشاتتى.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە تىرمىزى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئانىسى ئۇممۇ سەلىمە بۇ ئوغلى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن دۇئا تەلەپ قىلغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئۈچۈن دۇئا قىلغان. يۇقىرىقى ئۈچ راۋىينىڭ ئەنەستىن قىلغان رىۋايىتىدە ئەنەس مۇنداق دېگەن: ئانام ئۇممۇ سەلىمە: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! خىزمەتچىلىرى ئەنەسكە دۇئا قىلغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى اللە! ئۇنىڭغا كۆپ مال ۋە پەرزەنت ئاتا قىلغىن ۋە ئۇنىڭغا بەرگەن نەرسەڭدە بەرىكەت بەرگىن!» دەپ دۇئا قىلدى.

ئىمام بۇخارىنىڭ باشقا بىر رىۋايىتىدە ئۇممۇ سەلىمە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ياغلىقىنىڭ يېرىمى بىلەن ئەنەسنى ئورىغان ھالدا تۇرۇپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ مېنىڭ ئوغلۇم ئەنەس مەن ئۇنى سىزنىڭ خىزمەتلىڭىزنى قىلىشى ئۈچۈن ئېلىپ كەلدىم، ئۇنىڭغا دۇئا قىلغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى اللە! ئۇنىڭ مېلىنى ۋە بالىسىنى كۆپ قىلىپ بەرگىن!» دەپ دۇئا قىلدى. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: اللە بىلەن قەسەمكى مېنىڭ مېلىم ناھايىتى كۆپ بولدى ھەمدە بالا ـ چاقىلىرىم، نەۋرە ـ چەۋرىلىرىم بولۇپ يۈزگە يەتتى.

تىرمىزى ئەبى خەلدەدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ ئەبى ئالىيەدىن: ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەدىس ئاڭلىغانمۇ؟ دەپ سورىسام ئەبۇ ئالىيە: ئەنەس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئون يىل خىزمەت قىلغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا دۇئا قىلغان، ئۇنىڭ بىر مېۋىلىك بوستانلىقى بار بولۇپ باغدىن يىلىغا ئىككى قېتىم ھوسۇل ئېلىناتتى. ئەنەستىن خۇددى مۇشكى ئەنبەرنىڭ پۇرىقىدەك پۇراق كېلەتتى، دېگەن.

ئابدۇللاھ ئىبنى ھىشام رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىشىچە ئانىسى ئۇنى كىچىك چېغىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئېلىپ باردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بېشىنى سىلىدى، ئۇنىڭدىن بەيئەت ئالمىدى، باشقا بىر رىۋايەتتە بېشىنى سىلىدى ۋە ئۇنىڭغا دۇئا قىلدى، ئۇ پۈتۈن ئەھلى ئۈچۈن بىر قوي قۇربانلىق قىلاتتى، دېيىلگەن. [بۇ ئىككى ھەدىسنى ھاكىم مۇستەدرىكىدە رىۋايەت قىلدى].

ئەبى ھەمزە ئىبنى ئابدۇللاھتىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئاتام ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى ئۇتبە ئىبنى مەسئۇدتىن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قايسى نەرسىنى خاتىرلىدىڭ، دەپ سورىدۇم، ئۇ: ئۇنىڭ مېنى بەش ـ ئالتە ياش چېغىمدا قۇچىغىدا ئولتۇرغۇزۇپ بېشىنى سىلىغانلىقىنى، ماڭا ۋە ئەۋلادىمغا بەرىكەت بىلەن دۇئا قىلغانلىقىنى خاتىرلەيمەن، دېدى. [بۇ ھەدىسنى ھاكىم مۇستەدرىكىدە رىۋايەت قىلدى]

سوئال: ناۋادا بالا ئاتا ـ ئانىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمايدىغان بالا بولۇپ قالغاندا قانداق قىلىش كېرەك؟ دېگەن سوئالغا، يەقۇب ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەن سىلە ئۈچۈن اللە غا مەغپىرەت تىلەيمەن!» دېگەن سۆزىنى دېيىش ئەڭ مۇۋاپىقتۇر، دەپ جاۋاب بېرىش ئەڭ توغرىدۇر.

www.munber.org

بالىلارغا ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرىش

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئويۇنچۇق ئويناش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنى توسمىغانلىقى بالىلارنىڭ ئويۇنچۇق ئويناشقا موھتاجلىقىنىڭ ۋە ئۇلارنىڭ ئاشۇنداق كىچىك شەيئىلەر بىلەن ھەپىلىشىشىنىڭ دۇرۇسلۇقىنىڭ ئىپادىلىنىشىدۇر. بۇنىڭدىن باشقا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇئۇمەيرەنىڭ ئويناپ تۇرىۋاتقان بىر قۇشنى كۆرگەندىمۇ ئۇنىڭغا (ئېتىراز بىلدۈرمىگەنلىكى) كىچىك بالىنىڭ ئويناپ كۆڭلىنى خوش قىلىدىغان بىر ئويۇنچۇقنىڭ قولىدا بولۇشىغا ئېھتىياجى بارلىقىنىڭ يەنە بىر دەلىدۇر.

ھۇسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭمۇ بىر پىستە كۈچىكى بار بولۇپ ئۇ ئۇنى ئوينايتتى.

ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىشىچە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن ھەر كۈنى ئەتىگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرىپ بىر ئاز سۆھبەتتە ئولتۇراتتىم، ناۋادا ئۇ ناماز ئوقۇۋاتقان ۋاقىتتا كېلىپ ئىزنى سورىسام ئۇ تەسبىھ ئېيتىش ئارقىلىق ئىزنى بەرگەنلىكىنى بىلدۈرەتتى، ناماز ئوقۇماۋاتقان ۋاقىتتا كېلىپ ئىزنى سورىسام ئىزنى بېرەتتى، بىر كۈنى كېچىدە ئۇنىڭ قېشىغا كەلدىم، ئۇ مېنىڭ كىرىشىمگە ئىزنى بەردى ۋە دېدىكى: «ماڭا جىبرىئىل كەلدى، مەن ئۇنىڭغا كىرگىن! دېسەم ئۇ: ئۆيدە مەن كىرەلمەيدىغان نەرسە بار ئىكەن، دېدى، مەن ئەتراپقا قاراپ ھېچنېمە كۆرمىگەندىن كېيىن، ئۇ نەرسىنىڭ نېمىلىكىنى سورىدىم ئۇ ماڭا: قارىغىن! دېدى، مەن تەكرار قارىسام ئۇممۇ سەلەمەنىڭ ئۆيىدىكى كارۋاتنىڭ پۇتىغا ھۇسەيىننىڭ پىستىسى باغلاقلىق تۇرۇپتۇ، ئاندىن جىبرىئىل: بىز پەرىشتىلەر جامائەسى ھەيكەل، ئىت ياكى جۇنۇپ بار ئۆيگە كىرمەيمىز، دېدى»

بالىلارغا ئويۇنچۇق ئېلىپ بېرىش ئاتا - ئانىلارنىڭ ئىشىدۇر، ئۇلار بالىلىرىغا ئويۇنچۇق ئېلىپ بەرگەندە ئۇلارنىڭ ياش - قۇرامىغا، كۈچ - قۇدرىتىگە مۇناسىپ ئېلىپ بېرىشى، ئويۇنچۇقلارنى ئۇلارنىڭ قولى يېتىدىغان يەرلەرگە قويۇپ قويۇشى لازىم. ئويۇنچۇقلارنىڭ بالىلارنىڭ جىسمانىي جەھەتتىن ئۆسۈپ يېتىلىشىگە، ئەقلىي جەھەتتىن توغرا يۇنىلىشتە تەرەققىي قىلىشىغا پايدىلىق بولغانلىرىنى ئېلىپ بېرىش لازىم. ئويۇنچۇقنىڭ كىچىك بالىلارغا پايدىلىق بولۇشى ئۈچۈن ئاتا - ئانىلار تۆۋەندىكى نوقتۇلارغا دىققەت قىلىشى كېرەك.

- ئېلىنغان ئويۇنچۇق بالىنىڭ جىسمىگە ۋە بىخەتەرلىكىگە پايدىلىق ياكى ئەمەسلىكىگە قاراش لازىم.
- بۇزۇپ قۇراشتۇرغىلى بولۇش - بولماسلىقىغا قاراش.
- بالىلارنىڭ يېڭىلىق يارىتىش ۋە تەۋەككۇل قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشكە پايدىلىق ياكى ئەمەسلىكىگە قاراش.
- چوڭلارنىڭ ئەخلاقىنى ۋە ئۇلارنىڭ پىكىر يۈرگۈزۈش يوللىرىنى دوراشقا پايدىلىق ياكى پايدىسىزلىكىگە قاراش.

ناۋادا ئويۇنچۇقلار يۇقىرىدىكى تەلەپلەرگە ئۇيغۇن بولسا ئۇنى ئېلىش توغرا بولغان بولىدۇ.

www.munber.org

باللارنىڭ ياخشى ۋە تەقۋا بولۇپ يېتىلىشىگە ياردەم قىلىش ۋە ئۇنىڭ سەۋەبلىرىنى تەييارلاش

ئاتا - ئانىلار باللارنىڭ ئاتا - ئانىغا ياخشىلىق قىلىش ۋە الله نىڭ بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنۇشلىرىدا ئۇلارغا قولايلىق پۇرسەتلەرنى يارىتىپ بېرىش ۋە سەۋەبلىرىنى ھازىرلاپ بېرىش لازىم. بۇنداق قىلىش باللارغا ياردەم بەرگەنلىك بولۇپلا قالماي بەلكى ئۇلارنىڭ ئاتا - ئانىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاش ئاكتىپلىقىنىمۇ قوزغايدۇ. بۇنداق ياخشى پۇرسەت باللارنىڭ ياخشىلىق يولىدا مېڭىشىنى ئاسانلاشتۇرىدۇ، بۇ ئاتا - ئانىنىڭ بالا ئۈچۈن قىلىدىغان ئەڭ ياخشى ھەدىيەسىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنىڭ ئاتا - ئانىلارغا ياخشىلىق قىلىشىنى ئۆگىنىشىگە قاتتىق ئەھمىيەت بەرگەن ۋە الله تائالادىن بۇ ھەقتە رەھمەت ۋە رازىلىق ئاتا قىلىشىنى تىلىگەن.

ئىبنى ھەببان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بالىسىنىڭ ياخشى ئىشلارنى قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ياردەم بەرگەن ئاتىغا الله رەھمەت قىلسۇن!» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

تەبەرانىي ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «باللىرىڭلارغا ياخشىلىقتا ياردەملىشىڭلار، خالىغان كىشى بالىسىدىن ئاسىيلىق قىلىشىنى چىقىرىۋەتەلەيدۇ» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

دېمەك ئاتا - ئانىنىڭ ئۈستىدە بالىسىنىڭ ياخشىلىق قىلىشىنى ئۆگىنىشىدە چوڭ مەسئۇلىيەت باردۇر. ئاتا - ئانىنىڭ بالىسىدىن ئاسىيلىق قىلىشىنى چىقىرىۋېتىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە. بۇ ھېكمەت بىلەن ھەرىكەت قىلىش ئۇزۇن زامان ئىلىپ بېرىش ئارقىلىق ئاندىن ھەقىقەتلىشىدۇ.

كۆپ ئاپىغلاش ۋە كايىشتىن يىراق بولۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنىڭ ئىشلىرىغا ۋە بەزى بولۇمسىز قىلىقلىرىغا كۆپ كايىمايتتى، ياكى ئۇلارغا كۆپ تەنە قىلمايتتى، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىنى ئىزچىل 10 يىل قىلغان بولۇپ ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىگە قىلغان تەربىيەسى ھەققىدە توختالغاندا مۇنداق دەيدۇ: مەن بىر ئىشنى قىلسام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى نېمە ئۈچۈن قىلدىڭ؟ دېمەيتتى، قىلماي قالغان ئىشنى نېمىشقا قىلمىدىڭ؟ دېمەيتتى.

ئىمام ئەھمەد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئون يىل خىزمەت قىلدىم، ئۇ مېنى بىرەر ئىشقا بۇيرۇپ مەن ئۇ ئىشقا سەل قاراپ قالسام ياكى بۇزۇپ قويسام ئۇ ماڭا ھېچ تاپە - تەنە قىلمىغان ئىدى، ئائىلىسىدىكىلەردىن بىرەرسى تاپا قىلسا: «بولدى قىلىڭلار، تەقدىردە بولغان بولسا بولاتتى» دەيتتى، ياكى: «تاپا قىلماڭلار! تەقدىردە پۈتكەن بولسا بولاتتى» دەيتتى.

www.munber.org

بۇ ئىشلار ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇچۇن ئېيتقاندا جانلىق ئۇتۇلگەن بىر ھايات دەرسى قاتارىدا ئۇنىڭ زېھنىدە ساقلىنىپ قېلىندى ۋە ئۇنىڭ تەپەككۇر ۋە مۇلاھىزىلىرى ئۇچۇن ئوزۇق بولۇش رولىغا ئىگە بولدى.

ئابدۇررازاق ئورۋەدىن، ئۇ ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلىشچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياكى ئەبۇ بەكرى ۋە ياكى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بالىسىنىڭ بىر ئىشنى ئەيىبلىگەن بىر ئادەمگە: «بالاڭ سېنىڭ ئوقدىنىڭدىكى بىر تال ئوقيادۇر» دېگەن.

ئاتا ـ ئانا بالىسىنى ئەيىبلىسا ھەقىقەتەن ئۆزىنى ئەيىبلىگەن بولىدۇ، چۈنكى ئۇ بالا ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىنىڭ بىر پارچىسىدۇر، شۇڭا ئۇنى ئەيىبلاشنىڭ ئورنىغا ئۇنىڭغا تەربىيە قىلىشقا ئالدىراش كېرەك.

شەمسىدىن ئەلئىنبابى «بالىلار تەنتەربىيەسى، ئۇلارغا تەلىم بېرىش ۋە ئەدەبلەش» دېگەن كىتابىدا مۇنداق بىر پىكرنى ئوتتۇرغا قويىدى: بالىغا ھەر ۋاقىت كايىلمايدۇ، كۆپ كايىش ئۇنىڭ تەسىرىنى يوقىتىپ يامان ئىشلارغا يول ئېچىپ قويىدۇ.

ئىككىنچى باب

بالىنىڭ ئەقلىنى يېتىشتۈرۈشتەپايدىلىق پىكرى ئۇسلۇبلار

بىرىنچى: قىسسىلەرنى رىۋايەت قىلىش

ئىككىنچى: يۈز تۇرانە سۆزلىشىش

ئۈچىنچى: ئەقلىگە يارىشا سۆز قىلىش

تۆتىنچى: ئىلمىي مۇنازىرە

بەشىنچى: ئەمەلىي تەجرىبە يولى

ئالتىنچى: بالىلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۈزلىرىگە ئۈلگە قىلىشقا ئۈندەش

﴿ئۆز ۋاقتىدا لوقمان (ھەكىم) ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ: «ئى ئوغۇلچىقىم، اللّٰه غا شېرىك كەلتۈرمىگىن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن زور گۇناھتۇر» دېدى. ئىنسانىنى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۈستى ـ ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى. ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى. (ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا ـ ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر. ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، ئۇلارغا دۇنيادا ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن (يەنى دىنىڭغا زىيان يەتمەيدىغان ئاساستا ياخشىلىق قىلغىن)، ماڭا تائەت بىلەن قايتقان ئادەمنىڭ يولىغا ئەگەشكىن، ئاندىن مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىمەن. (لوقمان ئېيتتى) « ئى ئوغۇلچىقىم! قىلمىشىڭ قىچا چاغلىق نەرسە بولۇپ، ئۇ ئۇيۇل تاشنىڭ ئىچىدە (يەنى ئەڭ مەخپىي جايدا) يا ئاسمانلارنىڭ قېتىدا ياكى زېمىننىڭ ئاستىدا بولسىمۇ، اللّٰه ئۇنى ھازىر قىلىدۇ (ئۇنىڭ ھېسابىنى ئالىدۇ). اللّٰه ھەقىقەتەن ئىنچىكە كۆزەتكۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر. ئى ئوغۇلچىقىم! نامازنى (ۋاقتىدا تەئدىل ئەركان بىلەن) ئوقۇغىن، (كىشىلەرنى) ياخشىلىققا بۇيرۇغىن، يامانلىقتىن توسقىن، ساڭا يەتكەن كۈلپەتلەرگە سەۋر قىلغىن (چۈنكى ھەقىقەتكە دەۋەت قىلغۇچى ئەزىيەتلەرگە ئۇچرايدۇ)، بۇ ھەقىقەتەن قىلىشقا ئىرادە تىكلەشكە تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر. كىشىلەردىن مەنستەمەسلىك بىلەن يۈز ئۆرۈمىگىن، زېمىندا غادىيىپ ماڭمىغىن، اللّٰه ھەقىقەتەن ھاكاۋۇر، ئۆزىنى چوڭ تۇتقۇچىلارنى دوست تۇتمايدۇ. ئوتتۇراھال ماڭغىن، ئاۋازىڭنى پەسلەتكىن، ئاۋازلارنىڭ ئەڭ زېرىكەرلىكى ھەقىقەتەن ئېشەكلەرنىڭ ئاۋازىدۇر»﴾[1].

[1] سۈرە لوقمان 13ـ، 19 ـ ئايەتكىچە.

www.munber.org

بالىغا قىسسىلەرنى رىۋايەت قىلىش ۋە كىتابلاردىن ئوقۇپ بېرىش

قىسسە ۋە ھېكايىلەر باللارنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش، دىققىتىنى قوزغاشتا ناھايىتى چوڭ رول ئوينايدۇ، بالىنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىغا تەسىر قىلىش تەربىيە ئۇسۇلىدىكى ئاساسلىق ئورۇنغا قويۇلىدىغان ئۇسۇللاردىن بىرىدۇر. بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلارغا ھېكايە قىلىپ بەرگەن قىسسىلىرى ئىچىدە چوڭلار ۋە كىچىكلەرگە ئورتاق مەنپەئەت قىلىدىغان قىسسىلەرنىڭ ناھايىتىمۇ كۆپ ئىكەنلىكىنى بىلىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇرئاندىكى قىسسە بايان قىلىش ئۇسلۇبىغا ماسلاشقان ھالدا ھازىرقىلار ۋە كەلگۈسى ئەۋلادلار ئۈچۈن ئىبرەتلىك دەرس بولىدىغان نۇرغۇن قىسسىلەرنى سۆزلەپ بەرگەن بولۇپ، ئۇنى ئۇنىڭ ساھابىلىرىدىن چوڭ ـ كىچىك ھەممىسى دىققەت بىلەن ئاڭلايتتى.

شۇنى بىلىشىمىز كېرەككى قۇرئاندا بايان قىلىنغان قىسسىلەرنىڭ ھەقىقىي ۋەقەلىك ئىكەنلىكىدە شەك بولمىغىنىدەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بايان قىلغان قىسسىلەرمۇ تارىختا بولۇپ ئۆتكەن ھەقىقىي ۋەقەلىكلەردۇر. بۇ قىسسىلەر توقۇلما ھېكايىلەر ئەمەستۇر قىسسە سۆزلەپ بەرگەندە، بالىنىڭ تارىختا بولغان چۈشەنچىسى ئاشىدۇ، روھى چۈشەنچىسى ۋە ئىنتىلىشى كۈچلۈك بولىدۇ، ئۇ قىسسىلەر باللارنىڭ ئېڭىدا ئەڭ قىممەتلىك بولغان ئىسلام روھى ۋە ئەخلاق چۈشەنچىسىنى تۇرغۇزىدۇ.

ھەقىقەتەن ئۆلىمالارنىڭ ۋە سالىھلارنىڭ ھاياتى قەلبلەرگە پەزىلەت بىخلىرىنى سۇردىرىدىغان، ئېسىل غايىلىرىمىز يولىدىكى جاپا مۇشەققەتلەرنى سەۋرى قىلىشقا ياردەمچى بولىدىغان، ئۆزىنى پىدا قىلىش، ئىرادىلىك بولۇش روھىغا ئۈندەيدىغان ۋە ئېسىل دەرىجىلەرگە يېتىشكە سەۋەبچى بولىدىغان ئەڭ ئېسىل ۋەسىلىلەردىندۇر.

ﷲ تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كۆڭلۈڭنى خاتىرجەم قىلىش ئۈچۈن، ساڭا پەيغەمبەرلەرنىڭ قىسسىلىرىنى بايان قىلىپ بېرىمىز، بۇ قىسسىلەر ھەقىقەتنى، مۆمىنلەر ئۈچۈن ۋەز ـ نەسىھەت، ئىبرەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان﴾[1].

ئىمام ئەبۇھەنىيفە: ئۆتكەنكى ئۆلىمالارنىڭ ياخشى ئىش ـ ئىزلىرىنى بەزى فىقھى مەسىلىلىرىدىن پايدىلىقراق دەپ قارايمەن. چۈنكى ئۇنىڭدا بىر مىللەتنىڭ ئەدەب ئەخلاقى گەۋدىلەنگەن، دەپ بۇنىڭغا ﷲ تائالانىڭ: ﴿ئۇلارنىڭ قىسسىسىدىن ئەقىل ئىگىلىرى ئەلۋەتتە ئىبرەت ئالىدۇ﴾[2] دېگەن ئايىتىنى دەلىل كەلتۈرگەن.

بىز تۆۋەندە بەزى قىسسىلەرنى بايان قىلىپ ئۆتىمىز.

1 ـ ئىبراھىم ۋە ئىسمائىل ئەلەيھىسسالاملار ۋە ئىسمائىلنىڭ ئانىسى ھەزرىتى ھاجەر ئانىمىزنىڭ قىسسىسى.

---

[1] سۈرە ھۇد 120 ـ ئايەت.
[2] سۈرە يۈسۈف 111 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئاياللار ئىچىدە تۇنجى بولۇپ بىلىگە بەلباغ ئىشلەتلەن ئايال ھەزرىتى ھاجەر ئانىمىزدۇر، (يەنى ئۇ ئىسمائىل ئەلەيھىسسالامغا قورساق كۆتەرگەندە ھەزرىتى سارە ئانىمىزنىڭ كۆڭلىنىڭ پەرىشان بولماسلىقى ئۈچۈن بىلىگە ھامىلىلىقنى چاندۇرمايدىغان قىلىپ بەلباغ باغلىۋالغان ئىدى.) كېيىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ھاجەر ئانىمىز ئىسمائىلنى تېخى ئېمىتىۋاتقان مەزگىلدە ئۇلارنى ئېلىپ سۇسىز، گۈل ـ گىياھسىز، ئادەمزاتسىز ھازىرقى بەيتۇللاھنىڭ يۇقىرى تەرىپىدىكى زەم ـ زەم قۇدۇقىنىڭ ئورنىدىكى بىر تۈپ دەرەخنىڭ يېنىغا قالدۇرۇپ قويىدى. ئۇ ئانا ـ بالىغا بىر ئاز يېگۈدەك خورما ۋە تولۇمدا سۇ بىلەن ئۇ ئىككىيلەننى شۇ جايدا قالدۇرۇپ قويۇپ كەتمەكچى بولۇپ ياندى لېكىن، ھاجەر ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىدىن ئەگىشىپ كېلىپ: ئى ئىبراھىم!، بىزنى تاشلاپ قويۇپ نەگە بارىسەن؟ دېدى.

ھاجەر ئىبراھىمغا بۇ گەپنى بىر نەچچە قېتىم دېدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ھاجەرگە ئۆرۈلۈپ قارىمىدى. ھاجەر: ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامغا بۇ اللە نىڭ بۇيرۇقىمۇ؟ دېدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ھەئە، دېدى. ھاجەر ئۇنداق بولسا بىزنى اللە ھەرگىز تاشلىۋەتمەيدۇ، دەپ ئارقىغا قايتىپ كەتتى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام يۈرۈپ كەتتى تا ئۇلارنى كۆرەلمەيدىغان سەنىيە دېگەن يەرگە كەلگەندە بەيتۇللاھ تەرەپكە يۈز كەلتۈرۈپ ئىككى قولىنى كۆتۈرۈپ تۆۋەندىكى دۇئانى قىلدى: ﴿پەرۋەردىگارىمىز! ئەۋلادىمنىڭ بىر قىسمىنى (يەنى بالام ئىسمائىل بىلەن ئايالىم ھاجەرنى) ناماز ئوقۇسۇن (يەنى ساڭا ئىبادەت قىلسۇن دەپ) سېنىڭ ھۆرمەتلىك ئۆيۈڭنىڭ قېشىدىكى ئېكىنسىز بىر ۋادىغا (يەنى مەككىگە) ئورۇنلاشتۇردۇم، پەرۋەردىگارىمىز! بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ دىللىرىنى ئۇلارغا مايىل قىلغىن، ئۇلارنى شۈكۈر قىلسۇن دەپ تۈرلۈك مېۋىلەرنى ئۇلارغا رىزىق قىلىپ بەرگىن﴾[1].

ھاجەر ئىسمائىلنى ئېمىتتى ۋە سۈدىن ئىچتى. تاكى تولۇمدىكى سۇ تۈگىگەندە ھاجەر ۋە ئىسمائىل ئىككىسىلا ئۇسساشقا باشلىدى. ھاجەر ئۇياق ـ بۇياققا قاراپ سۇ ئىزدەشكە باشلىدى.

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ سەفا تېغىنىڭ ئۈزىگە ئەڭ يېقىن تاغ ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقىپ بىرەرسىنى كۆرۈپ قالارمەنمىكىن دەپ جىلغا تەرەپكە قارىدى ۋە بىرەر ئادەمنىمۇ كۆرمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ سەفا تېغىدىن چۈشۈپ كۆينەكىنىڭ ئېتىكىنى ئازراق يۇقىرى كۆتۈرۈپ ھاسىراپ يۈگۈرۈپ جىلغىدىن ئۆتۈپ مەرۋە تېغىغا كېلىپ ئۇنىڭ ئۈستىگە چىقىپ بىرەرسىنى كۆرۈپ قالارمەنمۇ، دەپ ئەتراپىغا قاراشقا باشلىدى. لېكىن بىرەر ئادەمنى كۆرمىدى.

ھاجەر بۇ تەرىقىدە سەفا تېغى بىلەن مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا يەتتە قېتىم بېرىپ كېلىپ يۈردى. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېدى دەيدۇ: «شۇنىڭ ئۈچۈن كىشىلەر ھەج قىلغان سەفا ـ مەرۋەنىڭ ئارىلىقىدا سەئيى قىلىدۇ» دېدى. ھاجەر مەرۋەگە چىققاندا بىر ئاۋازنى ئاڭلىدى: ئۇ ئۆزىگە "جىم، تۇر" دەپ ئاۋازغا قۇلاق سالدى ۋە ئۇ ئاۋازنى يەنە بىر قېتىم ئاڭلىدى ھەم ئىچىدە ئەمدى بۇ قېيىن ئەھۋالدىن قۇتۇلىدىغان بولدۇم، دېدى. دەل شۇ چاغدا بىر پەرىشتە زەمزەم قۇدۇقى ئۈستىدە تۇرغان ئىدى. ئۇ ئايىغىنىڭ ئۇچى بىلەن يەنە بىر رىۋايەتتە قانىتى بىلەن يەرگە ئۇردى،

[1] سۈرە ئىبراھىم 37 ـ ئايەت.

www.munber.org

شۇنىڭ بىلەن زەمزەم قۇدۇقىدىن سۇ چىقتى. ھاجەر سۇنىڭ ئەتراپىنى كۆلگە ئوخشاش قىلىپ ياسىدى ۋە قولى بىلەن سۇنى ئۇچۇملاپ ئېلىپ تولۇمغا قويغىلى تۇردى. ئۇ سۇنى ئالغانچە سۇ بولدۇقلاپ چىقىشقا باشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ھاجەرگە اللە رەھمەت قىلسۇن! ئەگەر ئۇ سۇنى مەيلىگە قويۇۋەتكەن بولسا ياكى سۇنى ئۇچۇملاپ قولى بىلەن ئىچمىگەن بولسا ئىدى ئەلۋەتتە ئۇ ئاقىدىغان ئۆستەڭ بولغان بولاتتى. ئۆستەڭگە ئايلىناتتى. شۇنىڭ بىلەن ھاجەر ئۇ سۇدىن ئىچتى ۋە بالىسىنى ئېمىتتى. ھاجەرگە پەرىشتە: ”قورقماڭ، جەزمەن بۇ يەردە بۇ بالا ۋە ئۇنىڭ دادىسى اللە ئۈچۈن بىر ئۆي سالىدۇ. جەزمەن اللە ئۇنىڭ ئەھلىنى زايە قىلىۋەتمەيدۇ“ دېدى.

ئۇ كۈنلەردە كەبىنىڭ ئورنى بىر دۆڭدەك ئېگىز ئىدى. قىيان كېلىپ قالسا، چۆرىسىنى يالاپ ئۆتۈپ كېتەتتى. كۈنلەر شۇ تەرىقىدە ئۆتتى. بىر كۈنى جۇرھۇم قەبىلىسىدىن بىر تۈركۈم كىشىلەر ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، كەئبىنىڭ تۆۋەن تەرىپىگە چۈشتى. ئۇلار بىر قۇشنىڭ ئاسماندا بىر يەرنىلا كۆزلەپ ئايلىنىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، چوقۇم بۇ قۇش سۇ بار يەردە ئايلىنىۋاتىدۇ، بىز مۇشۇ سۇ بار جىلغىغا چۈشەيلى دەپ، بىر ياكى ئىككى كىشىنى شۇ يەرگە ئەۋەتتى. ئۇلار سۇ بارلىقىنى دەپ قايتىپ كەلدى. ئۇلار ھەممىسى سۇنىڭ قېشىغا كەلگەندە، ئۇ يەردە ئىسمائىلنىڭ ئانىسى ھاجەر بار ئىدى. ئۇلار ئۇنىڭغا: بىزنىڭ بۇ يەرگە چۈشۈپ، سىزگە خوشنا بولۇشىمىزنى خالامسىز؟ دېدى. ئىسمائىلنىڭ ئانىسى: خالايمەن، لېكىن سىلەرنىڭ سۇغا ئىگىدارچىلىق قىلىش ھەققىڭلار يوق، دېدى. ئۇلارمۇ بۇنىڭغا قوشۇلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: ھاجەر بۇنىڭدىن خۇشال بولدى. چۈنكى ئۇ ھەمراھلار بىلەن بىرگە تۇرۇشنى خالايتتى. شۇنىڭ بىلەن جۇرھۇملار ئولتۇراقلىششقا باشلىدى ۋە بىر قىسمىلىرى ئائىلىدىكىلىرىنى ئېلىپ كېلىشكە بېرىپ، ئۇلارنى بىللە ئېلىپ كەلدى. ھەتتا بۇ يەر ئائىلىكلەر ئولتۇراقلاشقان بىر يۇرتقا ئايلاندى.

ئىسمائىل جۇرھۇم قەبىلىسىدە چوڭ بولدى ۋە ئۇلاردىن ئەرەبچە ئۆگەندى، ئۇلارنىڭ ماختىشىغا ۋە ھۆرمەت قىلىشىغا ئېرىشتى. ھەمدە ئۇ چوڭ بولغاندا جۇرھۇم قەبىلىسىدىن بىر قىزغا ئۆيلەندى، ئۇززۇنغا قالماي ئانىسى ھاجەر ۋاپات بولدى.

ئىسمائىل ئۆيلىنىپ بولغاندىن كېيىن ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوغلى ئىسمائىلنى يوقلاپ كېلىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ ئۆيىگە كەلدى. ئىسمائىل ئۆيدە يوق ئىدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كېلىنىدىن ئوغلىنىڭ ئەھۋالىنى سورىدى. كېلىنى ئىسمائىلنىڭ ئوۋغا كەتكەنلىكىنى ئېيتتى. تۇرمۇش ئەھۋالىنى سورىدى، كېلىنى دەرھال دەرت تۆكۈپ، تۇرمۇشنىڭ قىيىنچىلىقىدىن، قولىنىڭ قىسقىلىقىدىن زارلىنىپ بەردى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلاپ: ئېرىڭ قايتىپ كەلسە سالام، دېگىن. ئاندىن ئۇنىڭغا ئېيتىپ قويغىن، ئىشىكىنىڭ بوسۇغىسىنى يەڭگۈشلىۋەتسۇن، دېدى.

بىر نەچچە كۈندىن كېيىن، ئىسمائىل ئائىلىسىگە قايتىپ كەلدى. ئۇ بىر نېمە سەزگەندەك ئايالىدىن: ئۆيگە بىرەرسى كەلدىمۇ؟ دەپ سورىدى.

ئايالى: ھەئە، مۇنداق ـ مۇنداق سۈپەتلىك بىر بوۋاي كېلىپ كەتتى. بوۋاي سىزنىڭ ئەھۋالىڭىزنى سورىدى. مەن تېخى ئۇنىڭغا تۇرمۇشتىكى قىيىنچىلىقلىرىمىزنى ئېيتتىم، دەپ جاۋاب بەردى.

www.munber.org

ئىسمائىل: بوۋاي ساڭا بىرەر ئىش تاپىلىدىمۇ؟ دەپ سورىدى.

ئايالى: ھەئە، سالام ئېيتتى، يەنە ساڭا ئىشىكىمىزنىڭ بوسۇغىسىنى يەڭگۈشلىۋېتىشىڭنى تاپىلىدى، دېدى.

ئىسمائىل: ئۇ بوۋاي مېنىڭ دادام، ئۇنىڭ ماڭا تاپىلىغىنى ماڭا سېنى قويۇۋەت دېگەنلىكى، دېدى. ئاندىن: سەن ئۆيۈڭگە كەتكىن! دەپ ئايالىنى دەرھال قويۇۋېتىپ، باشقا بىر جۇرھۇملۇقنىڭ قىزىنى ئالدى.

ئارىدىن كۆپ ئۆتمەي، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوغلىنى يەنە يوقلاپ كەلدى. ئىسمائىل يەنە يوق ئىدى. ئۇ ئوغلىنىڭ يېڭى ئالغان ئايالى بىلەن كۆرۈشۈپ ئۇنىڭدىن ئىسمائىلنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى سورىدى. يېڭى كېلىن: ئىسمائىل بىزگە بىر نەرسە ئىزدەپ چىقىپ كەتكەن، دېدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كېلىندىن تۇرمۇش ئەھۋالىنى سورىدى. يېڭى كېلىن بوۋايغا تۇرمۇشتا ناھايىتى ياخشى ئۆتۈۋاتقانلىقىنى ئېيتىپ، اللە قا ھەمدۇسانالار ئېيتتى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئادەتتە نېمە يەيسىلەر؟ دەپ سورىدى. كېلىن: گۆش، دېدى نېمە ئىچىسىلەر دەپ سورىۋېدى كېلىن: سۇ دېدى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام: ئى اللە! ئۇلارنى گۆش ۋە سۇيىگە بەرىكەت ئاتا قىلغىن! دەپ دۇئا قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەيدۇ: «ئۇ كۈنلەردە ئۇلارنىڭ دانلىق زىرائەتلىرى يوق ئىدى. ئەگەر ئۇ نەرسىلەر بولغان بولسا، ئۇنىڭغىمۇ دۇئا قىلغان بولاتتى».

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: «گۆش بىلەن سۇ مەككىدىن باشقا بىر يەردە بىرگە يېسە ئادەمنىڭ مىجەزىگە خىل كەلمەيدۇ.

شۇ كۈنى ئىسمائىل قايتىپ كېلىپ خوتۇنى بىلەن پاراڭلاشتى. خوتۇنى ئۇنىڭغا: بۈگۈن بۇ ئۆيگە سۈرلۈك بىر بوۋاي كېلىپ سېنىڭ ئەھۋالىڭنى سۈرۈشتۈردى، مەن ئۇنىڭغا تۇرمۇشىمىزنىڭ ياخشى ئۆتۈۋاتقانلىقىنى ئېيتتىم. بوۋاي كېتىدىغان چاغدا، مەندىن سالام ئېيتىڭ، ئۇ ئىشىكنىڭ بوسۇغىسىنى ئوبدان ساقلىسۇن دەپ تاپىلىدى، دەيدۇ.

ئىسمائىل خوتۇنىغا: ئۇ مېنىڭ دادام بولىدۇ. ئۇنىڭ ماڭا تاپىلىغانلىرى، مېنى سەن بىلەن ياخشى ئۆتسۇن، مەڭگۈ ئايرىلمىسۇن، دېگەنلىك بولىدۇ» دەيدۇ.

بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوغلى ئىسمائىلنى يوقلاپ كەلدى، ئاخىرى ئۇنى زەم ـ زەم بۇلىقىنىڭ يېنىدا، ئوقيا ياساۋاتقان ھالىتىدە تاپتى. ئىسمائىل دادىسىنىڭ كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، قولىدىكى ئىشنى دەررۇ تاشلاپ دادىسىنىڭ ئالدىغا يۈگۈردى.

ئاتا ـ بالا ئىككىيلەن بىر ـ بىرى بىلەن مەھكەم قۇچاقلىشىپ، قاتتىق خۇشاللىقتا چۆمدى ۋە ھال ـ ئەھۋال سوراشتى.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئوغلىغا: اللە مېنى مۇشۇ ئورۇندا بىر ئۆي بىنا قىلىشقا بۇيرىدى، دېدى.

ئىسمائىل: ئۇنداق بولسا اللە سېنى بۇيرۇغان ئىشنى قىلغىن! دېدى.

www.munber.org

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئارقىدىن يەنە: اللّٰه سېنى بەيتۇللاھنى بىنا قىلىشتا ماڭا ياردەملەشىشۈن، دەپ بۇيرىدى، دېدى.

ئىسمائىل ئۇنىڭغا: ئۇنداق بولسا، مەنمۇ ئەمرگە ئىتائەت قىلىمەن، دېدى.

شۇنداق قىلىپ ئاتا ـ بالا ئىككەيلەن شۇ ئېگىزلىكتە ئۆي بىنا قىلىشقا باشلىدى. ئىسمائىل تاش توشۇپ بەردى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ئۆز قولى بىلەن ئۇل سالدى. تام ئېگىزلەپ ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ بويى يەتمەي قالغاندا، ئىسمائىل بىر چوڭ قارا تاشنى تېپىپ، دادىسىنىڭ پۇتى ئاستىغا قويۇپ بەردى. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام تاشنىڭ ئۈستىگە دەسسەپ ئىشنى داۋاملاشتۇردى. ئىسمائىل داۋاملىق تاش توشۇپ ۋە سۇنۇپ بەردى ۋە ئاخىرى كەبىنى بىنا قىلىپ چىقتى.

ئاتا ـ بالا ئىككەيلەن داۋاملىق ھالدا: ﴿«پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ (خىزمىتىمىزنى) قوبۇل قىلغىن، سەن ھەقىقەتەن (دۇئايىمىزنى) ئاڭلاپ تۇرغۇچىسەن، (نىيىتىمىزنى) بىلىپ تۇرغۇچىسەن﴾ دەپ دۇئا قىلاتتى. [بۇخارىدىن]

2 ـ كېپىل قىسسىسى:

تىرمىزى ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەردىن ئىلگىرىكىلەرنىڭ ئىچىدە كېپىل ئىسىملىك بىر ئادەم بار ئىدى، ئۇ ھېچنەرسىدىن تەپتارتمايتتى، بىر كۈنى ئۇنىڭ يېنىغا موھتاج بىر ئايال كەلدى، ئۇ موھتاج ئايالغا نۇرغۇن پۇل (يەنە بىر رىۋايەتتە ئاتمىش دىنار) بەرگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئېرىشمەكچى بولدى، ئۇ ئايال ئارقىغا چېكىنىپ يىغلاپ كەتتى، ئۇ ئايالدىن: نېمىشقا يىغلايسەن؟ دەپ سورىدى. ئۇ ئايال مەن بۇنداق ئىشنى ھېچ قىلمىغان ئىدىم، بۇنداق قىلىشقا مېنىڭ موھتاجلىقىم سەۋەب بولدى، دېدى. كېپىل: سەن اللّٰه تىن قورقانلىقىڭ ئۈچۈن يىغلىدىڭمۇ؟ اللّٰه دىن قورقۇشقا ساڭا قارىغاندا مەن بەكرەك ھەقلىقمەن، ساڭا بەرگەنلىرىم ساڭا بولسۇن، اللّٰه بىلەن قەسەمكى مەن ھەرگىز ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلمايمەن، دېدى. ئۇ شۇ كېچىسى ۋاپات قىلدى، ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ئىشىككە: "اللّٰه كېپىلنىڭ گۇناھىنى مەغپىرەت قىلدى" دېگەن سۆز يېزىلىپ قالغان ئىدى، كىشىلەر بۇ ئىشقا ھەيران بولۇپ تۇرغاندا اللّٰه تائالا شۇ زاماندا ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەرگە بولغان ئەھۋالنىڭ ھەقىقىتىنى ۋەھيى قىلىپ بىلدۈردى».

3 ـ تاز، بەرەس ۋە كور ئادەمنىڭ قىسسىسى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بەنى ئىسرائىل قەۋمىنىڭ ئىچىدە تاز، بەرەس ۋە كوردىن ئىبارەت ئۈچ ئادەم بار بولۇپ اللّٰه تائالا ئۇلارنى سىنىماق ئۈچۈن بۇ ئۈچىسىگە پەرىشتە ئەۋەتىدۇ، پەرىشتە بەرەس كېسىلى بار ئادەمنىڭ قېشىغا كېلىپ: سەن نېمىنى ھەممىدىن بەك ياخشى كۆرىسەن؟ دەپ سورىدى. بەرەس كېسىلى بار ئادەم: مەن چىرايلىق رەڭ، چىرايلىق تېرە ئىنسانلار مەندىن يىرگەنگەن بەرەس كېسىلىنىڭ مەندىن يوقىلىشىنى، دېدى. پەرىشتە ئۇنى سىيلىۋىدى ئۇنىڭدىكى بەرەس كېسىلى يوقىلىپ چىرايلىق تېرە ۋە رەڭ بېرىلدى، ئاندىن پەرىشتە: سەن ماللاردىن قايسى مالنى ئەڭ ياخشى كۆرىسەن؟ دەپ سورىدى. بەرەس كېسىلى بار ئادەم: تۆگە، دېدى. ياكى كالا دېدى، دېگەنلەرمۇ بار. ئۇنىڭغا قورسىقىدا ئون ئايلىق ھامىلىسى بار بىر تۆگە بېرىلدى. ئاندىن پەرىشە ئۇنىڭغا: ساڭا اللّٰه بەرىكەت بەرسۇن! دېدى.

ئاندىن پەرىشتە تازنىڭ قېشىغا كېلىپ: سەن ھەممىدىن بەك نېمىنى ئارزۇ قىلىسەن؟ دېدى. تاز: چىرايلىق چاچ ۋە ئىنسانلار مېنى خورلىغان نەرسىنىڭ مەندىن كېتىشىنى دېدى. پەرىشتە تازنى سىلىۋېدى ئۇنىڭغا چىرايلىق چاچ بېرىلدى، ئاندىن: سەن ماللارنىڭ ئىچىدىن قايسى مالنى ئەڭ ياخشى كۆرۈسەن؟ دەپ سورالدى، تاز: كالىنى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا بىر بوغاز كالا بېرىلدى ۋە الله ساڭا بەرىكەت بەرسۇن! دېدى.

پەرىشتە كورنىڭ يېنىغا كېلىپ: سەن قايسى نەرسىنى ھەممىدىن بەك ياخشى كۆرىسەن؟ دېدى. كور: مەن كۆزۈمنىڭ ساقىيىشىنى ۋە كىشىلەرنى كۆرەلەيدىغان بولۇشۇمنى، دېدى. پەرىشتە: سەن ماللاردىن قايسى مالنى بەك ياخشى كۆرىسەن؟ دەپ سورىدى. كور: قوينى، دېدى. پەرىشتە ئۇنىڭغىمۇ قوزىلايدىغان بىر ساغلىق بەردى. ئارىدىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن بەرەس كېسىلى بار كىشىنىڭ بىرجىلغا تولغىدەك تۆگىسى، تازنىڭ بىرجىلغا تولغىدەك كالىسى، كورنىڭ بىر جىلغا تولغىدەك قويى بولدى.

ئارىدىن بىر زامانلار ئۆتكەندىن كېيىن ھېلىقى پەرىشتە تېرى كېسىلى بولغان ئادەمنىڭ قېشىغا ئۇ ئادەمنىڭ بۇرۇنقى سۈرىتىدە كېلىپ: مەن بىر مىسكىن ئادەممەن، مەن سەپىرىمدە يول ئۈستىدە قالدىم، مېنى بارىدىغان مەنزىلىمگە الله دىن باشقا پەقەت سەنلا يەتكۈزۈپ قويالايسەن، ساڭا چىرايلىق رەڭ، چىرايلىق تېرە ۋە ناھايىتى كۆپ تۆگىلەرنى بەرگەن زات الله نىڭ ھەققى ھۆرمىتى ئۈچۈن مېنى سەپىرىمدە بارار جايىمغا يەتكۈزۈپ قويۇشىڭنى ئۆممىت قىلىمەن، دېدى.

تېرى كېسىلى بولغان ئادەم: ھەقلەر كۆپ، (يەنى مەندىن كۆپ نەرسە سورىۋەتتىڭ) دېدى. پەرىشتە: مەن سېنى تونىغاندەك قىلىۋاتىمەن، سەن بىر چاغلاردا كىشىلەر تەرىپىدىن پەس كۆرۈلگەن تېرە كېسىلى بار ۋە نامرات بىر ئادەم ئەمەسمىدىڭ؟ الله كېيىن ساڭا ساغلىق ۋە بايلىق ئاتا قىلمىدىمۇ؟ دېدى. تېرى كېسىلى بولغان ئادەم: بۇ ماللار ماڭا ئاتا ـ بوۋامدىن مىراس قالغان، دېدى. پەرىشتە: ئەگەر يالغان ئېيتقان بولساڭ الله سېنى بۇرۇنقى ھالىڭغا قايتۇرۇۋەتسۇن، دېدى.

پەرىشتە ئۇ يەردىن ئايرىلىپ تازنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭدىنمۇ تېرە كېسىلى بار ئادەمگە دېگەن گەپلەرنى دەيدۇ، تازمۇ ئۇنىڭغا تېرە كېسىلى بولغان ئادەمنىڭ جاۋابىدەك جاۋاب بەرگەندىن كېيىن پەرىشتە ئاخىرقى سۆزنىمۇ ئوخشاش دەپ ئۇ يەردىنمۇ قايتتى.

ئاندىن ئۇ كور ئادەمنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنىڭغىمۇ ئۆز ئەھۋالىنى بايان قىلغاندىن كېيىن: ساڭا كۆزۈڭنى كۆرىدىغان قىلىپ بەرگەن زاتنىڭ ھەققى ھۆرمىتى ئۈچۈن مېنىڭ سەپەردە كۆزلىگەن يېرىمگە يېتىۋېلىشىم ئۈچۈن ماڭا بىر قوي بەرگەن بولساڭ، دەيدۇ. كور ئادەم: مەن بىر كور ئادەم ئىدىم. الله مېنىڭ كۆرۈش قۇۋۋىتىمنى قايتۇرۇپ بەردى. سەن مەندىن خالىغان نەرسەڭنى ئال، خالىغان نەرسەڭنى قوي، الله بىلەن قەسسەمكى، مەن بۈگۈن الله ئۈچۈن سەن ئالغان نەرسىدىن ھېچنېمىنى سەن بىلەن تالاشمايمەن، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان پەرىشتە: سېنىڭ ماللىرىڭ سەندە قالسۇن، سىلەر ھەققەتەن سىنالدىڭلار، الله سەندىن رازى بولدى، ئۇ ئىككى ھەمراھىڭغا خارلىق ھەق بولدى، دېدى.

4 ـ مىڭ دىنار قەرز ئالغان ئادەمنىڭ قىسسىسى:

www.munber.org

ئىمام بۇخارى ئەبۇ ھۇرەيرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۆزلەپ بەرگەن مۇنداق بىر قىسسىنى بايان قىلىدۇ: بىر بەنى ئىسرائىللىق يەنە بىر بەنى ئىسرائىللىقتىن مىڭ دىنار قەرز سورىدى. قەرز سورىغان ئادەم: سەن قەرز ئالغانلىقىڭغا گۇۋاھ بولىدىغان گۇۋاھچىلارنى ئەكەل! دېدى. قەرز سورىغۇچى: اللە گۇۋاھچى بولسۇن! دېدى. قەرز بەرگۈچى بىر كېپىل بولغۇچى ئەكەل! دېدى. قەرز ئالغۇچى: اللە كېپىل بولسۇن! دېدى. قەرز بەرگۈچى: توغرا دېدىڭ، دەپ ئۇ ئادەمگە مەلۇم مۇددەتتە قايتۇرۇپ بېرىش شەرتى بىلەن مىڭ دىنار قەرز بېرىپ تۇردى. قەرز ئالغۇچى ئۇ پۇلنى ئېلىپ دېڭىز سەپىرىگە چىقتى. بارغان يېرىدە ئىشىنى تۈگىتىپ قەرزنى قايتۇرۇش ئۈچۈن قايتماقچى بولغاندا ھېچ بىر يەردىن كېمە تاپالمىدى. ئاخىرى ئۇ بىر تال ياغاچنى تېپىپ ئۇنىڭ ئىچىنى ئويغاندىن كېيىن ئويۇلغان يەرگە مىڭ دىنارنى قويۇپ ئاندىن پۇل ئىگىسىگە خەت يېزىپ ئويۇلغان يەرنىڭ ئاغزىنى مەھكەم ئېتىپ ياغاچنى ئېلىپ دېڭىز قىرغىقىغا كېلىپ: ئى اللە ! سەن مېنىڭ پالانى كىشىدىن مىڭ دىنار قەرز ئالغانلىقىمنى، مەندىن كېپىل سورىغاندا سېنى كېپىل قىلغانلىقىمنى، ئۇنىڭ ماقۇل بولغانلىقىنى بىلىسەن، مەن قايتىش ئۈچۈن كۆپ تىرىشتىم، لېكىن كېمە بولمىغاچقا قايتالمىدىم، دەپ ياغاچنى سۇغا قويۇپ بېرىپ ۋەتىنىگە قايتىش ئۈچۈن يەنە كېمە ئىزدەپ كەتتى. قەرز بەرگۈچى ئادەم پۇل قەرز ئالغان ئادەمنىڭ چۈشۈپ كەتكەن كېمىسىنىڭ كەلگەن كەلمىگەنلىكىگە قاراپ بېقىش ئۈچۈن دېڭىز بويىغا كەلگەندە ئىچىگە پۇل سېلىنغان ھېلىقى ياغاچنى كۆردى، ئۇ بۇ ياغاچنى ئۆيىگە ئېلىپ كېتىپ قالاش نىيىتىدە يارغىنىدا ئىچىدىن خەت بىلەن مىڭ دىنار چىقتى. شۇنىڭدىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن قەرز ئالغۇچى مىڭ دىنارئېلىپ كېلىپ: مەن پۇلىڭنى ئەكېلىپ بېرىش ئۈچۈن كۆپ تىرىشقان بولساممۇ لېكىن مۇشۇ قېتىمقى كېمىدىن ئىلگىرى ھېچبىر كېمە تاپالمىدىم، دېدى. قەرز بەرگۈچى ئادەم: سەن ياغاچنىڭ ئىچىگە سېلىپ ئەۋەتكەن پۇلنى اللە ماڭا تاپشۇردى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن قەرز ئالغۇچى ئادەم قولىدا قالغان مىڭ دىنار بىلەن يەنە يولىغا راۋان بولدى.

باللار پەيغەمبەرلەرنىڭ ھېكايىلىرى، تارىخىي قىسسىلىرى، قۇرئاندا بايان قىلىنغان قىسسىلەر بىلەن ئىمانى روھىي مۇھىت ئىچىدە ياشايدۇ. ئۇلارنىڭ يۈرەكلىرى بۇ خىل تىپتىكى تەربىيەۋى نەرسىلەرگە ئىنتىلىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئىمانى ساغلام ۋە مۇستەھكەم بولىدۇ.

باللار بىلەن يۈز تۇرانە سۆھبەت ئۆتكۈزۈش

باللار بىلەن يۈز تۇرانە سۆزلىشىش ئۇلارنىڭ مەسىلىلەرنى ئوچۇق چۈشىنىشى، زېھنىدە قىلىشى، پىكىرلەرنى، ئاڭلارنى مېڭىسىدە رەتلىك ساقلىۋېلىشى ۋە ئۇنى ئېڭىدا ياخشى قوبۇل قىلىۋېلىشى، ئاڭلاپ چۈشىنىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشى ئۈچۈن ناھايىتى پايدىلىقتۇر. بۇندىن باشقا يەنە باللار بىلەن بولغان مۇناسىۋەتلىرىمىزنىڭ تېخىمۇ يېقىن بولۇشىغا پايدىلىق بولىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە باللار بىلەن بولغان مۇئامىلىدە ئوچۇق ـ يورۇق بولۇشىمىزنى، ئۇلار بىلەن يۈز ـ تۇرانە سۆزلىشىشىمىزنى ئۆگەتتى. تىرمىزىنىڭ ئىبنى ئابباستىن قىلغان رىۋايىتىدە بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلىغىغا مىنگەشتۈرۈۋالغان ئىبنى ئابباسقا: «ئى ئوغۇلچىقىم! مەن ساڭا بىر قانچە سۆز ئۆگىتىپ قوياي!» دېگەنلىكى بۇنىڭ ئوچۇق دەلىلىدۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياش ـ ئۆسمۈرلەرگە سۆز قىلغاندا سۆزنى ئۇلار ئاڭقىرالمىغىدەك دەرىجىدە قىسقا ياكى ئۇلار ئاڭلاپ زېرىكىپ قالغىدەك ئۇزۇن قىلماي تۇزلا قىلىپ ئۇلارنىڭ بىلىۋېلىشىغا پايدىلىق بولغان كەلىمىلەرنى ئۆگىتىپ قويىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلىرىغا دېگەن سۆزلىرىنىڭ سۆزلىكلىرى ئاددىي، چۈشىنىشلىك، ئۆز ئىچىگە ئالىدىغان مەنىسى چوڭقۇر بولۇپ بالىلارنىڭ ئەقىل ئىقتىدارىغا ناھايىتى يېقىندۇر.

بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەن سۆزلىرى ئۈستىدە ياخشىراق ئويلىنىپ باقىدىغان بولساق بۇ سۆزلەرنىڭ بالىلارنىڭ ھازىرقى بالىلىق دەۋرى بىلەن بىرگە ئۇنىڭ كەلگۈسىدىمۇ ياخشى بولۇشى ئەقىدە ۋە پىكرىي جەھەتتىن تەربىيىلەشكە ئۇيغۇن ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز. بۇ دېگەنلىرىمىزنىڭ دەلىلى سۈپۈتىدە قىنى تۆۋەندىكى سۆزلەرگە قۇلاق سالايلى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سەن اللە نى ھىمايە قىل، اللە سېنى ھىمايە قىلىدۇ، سەن اللە نى ھىمايە قىلساڭ اللە نى ئالدىڭدىنلا تاپىسەن، بىرنەرسە سورىساڭ اللە دىنلا سورا، ياردەم تىلىسەڭ اللە دىنلا تىلە، بىلگىنكى پۈتكۈل ئۈممەت ساڭا بىرەر نەرسىدە پايدا بېرىش ئۈچۈن يىغىلغاندىمۇ ئۇلار پەقەت اللە ساڭا پۈتتۈەتكەندىن باشقىنى بېرەلمەيدۇ، ناۋادە پۈتكۈل ئۈممەت ساڭا بىرەر نەرسىدە زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن يىغىلغاندىمۇ پەقەت اللە ساڭا پۈتتۈەتكەندىن باشقىدا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ. قەلەملەر كۆتۈرۈلدى، بەتلەر قۇرۇدى.»

ياشلارغا خىتاب قىلغاندا: ئى ياشلار! دېيىش ئارقىلىق ياشلاردا بىر خىل روھلىنىش پەيدا قىلغاندەك، بالىلارغا خىتاب قىلغاندىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئى ئوغۇل! دەپ خىتاب قىلىشى نەقەدەر يېقىملىق ئاڭلىنىدۇ ـ ھە! ئۇنىڭدىن باشقا يۇقىرىقى سۆزلەردەك ھەممە مەزمۇننى ئىخچام ئۆز ئىچىگە ئالغان ئاز ئىبارىلىق، كۆپ ۋە چوڭقۇر مەنىلىك بىر باياننى كۆردىڭىزمۇ؟ بالىلارغا نىسبەتەن ئۇلارنىڭ ھازىرى ۋە كەلگۈسى ئۈچۈن كىشىلىك ھاياتىنىڭ ھەرقانداق بىر باسقۇچىدا ئۈرنەك بولغۇدەك تەسىر قالدۇرغۇچى چۈشىنىشلىك ھەم بالىلارنىڭ تەبىئىتىگە ماس بولغان بۇنداق سۆزلەرنى ھېچ ئاڭلىدىڭىزمۇ؟

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنداق يۈزمۇيۈز سۆز قىلىش ئۇسۇلى دىلدىكى ھەسەتخورلۇق، ئىچى يامانلىق، كۆرەلمەسلىك ۋە ئادەۋەتكە ئوخشاش يامان ئىللەتلەردىن يىراق بولۇشقا نەسىھەت ئۇسلۇبى بويىچە كۆرسەتمە بېرىدۇ.

تىرمىزى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا نەسىھەت قىلىپ: «ئى ئوغلۇم! سەن ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا (يەنى بىر كۈنىنىڭ ئىچىدە) كۆڭلۈڭدە ھېچبىر كىشىگە ئاداۋەت ساقلىماسلىققا قادىر بولالىساڭ شۇنداق قىلغىن، بۇ مېنىڭ سۈننىتىمدۇر، كىمكى مېنىڭ سۈننىتىمنى ياشاتسا مېنى ياشاتقان بولىدۇ. كىمكى مېنى ياشاتسا جەننەتتە مەن بىلەن بىرگە بولىدۇ» دېگەن ئىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ئورۇندىمۇ بالىنىڭ روھىنى ئۇرغۇتۇش ئۈچۈن ئۇنى: «ئى ئوغلۇم!» دەپ ئاتىدى. بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇ بالىغا قىلغان ئۇ سۆزلىرىنىڭ بالىلىق تەبىئەتكە يېقىنلاشتۇرۇپ ئۇنىڭ ئېسىدە ئاسان قالدۇرۇېلىشى، دىلىدا مەھكەم ئورنىتىۋېلىشى، ۋە ئۇنى ئەمەلىيىتىگە

ئايلاندۇرۇۋېلىشى ئۈچۈن بالىنىڭ دىققىتىنى جەلىپ قىلىدىغان سۆز بولغان: «ئى ئوغۇل!» دېگەن ئاتالغۇ بىلەن چاقىرغان.

بالىنىڭ ئەقلىگە مۇۋاپىق سۆز قىلىش

ھەرقانداق مەخلۇقاتلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا بۆسۈپ چىقىشقا توسالغۇ بولىدىغان بىر توساق بولغىنىدەك ھەرقانداق بىر بالىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىش باسقۇچىدا شۇنداق بىر بۆسۈش نوقتىسى بولىدۇ. بۇ بالىنىڭ ئەقىل ـ ئىدراكىنىڭ تەرەققىي قىلىش باسقۇچىدىكى بالىنىڭ خاھىشىدا ئاشكارىلىنىدۇ. ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيە قىلغۇچىلارنىڭ بالىنىڭ بۇ باسقۇچتىكى روھىي ۋە زېھنى قۇۋۋىتىگە ياخشى دىققەت قىلىشى، ئۇلارغا ماس بولغان ئۇسۇل ۋە مۇئامىلىلەردە بولۇشى بالىنىڭ ئەقلىي ۋە خۇلقىنىڭ توغرا يۆنىلىشتە تەرەققىي قىلىشىغا پايدىسى بولىدۇ. چۈنكى ئاتا ـ ئانا ياكى تەربىيىچىلىرىنىڭ توغرا ئۇسۇلدىكى ياردىمى ئۇلارنىڭ ھەر بىر سۆز ۋە ھەرىكىتىدە ئۈلگە بولىدۇ. ئۇلار ئۇنىڭدىن ئۆگىنىدۇ ۋە ئۆرنەك ئالىدۇ.

بىز يۇقىرىدا بايان قىلغان پىكرىمىزنىڭ دەلىلى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قانداق قىلىشقا يول كۆرسەتكەنلىكىگە دائىر تۆۋەندىكى دەلىلگە بىر قاراپ باقايلى! بەدر ئۇرۇشى بولۇشتىن ئىلگىرى ساھابىلار قۇرەيشلىكلەرنىڭ مېلىنى باقىدىغان بىر بالىنى تۇتۇۋېلىپ ئۇ بالىدىن دۈشمەن تەرەپتىكى ئەسكەرلەرنىڭ سانىنى سورىدى. ئۇ بالا بۇنى دەپ بېرەلمىگەندە ئۇلار قەستەن دەپ بەرمىدى، دەپ گۇمان قىلىپ بۇ بالىنى ئۇرۇشقا باشلىدى. بۇ چاغدا دۇنيا ئەھلىدىن ئەڭ دانا پسىخلوگ ئالىمى بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ بالىنى ئۇرۇشتىن توختاتتى ۋە ئۇ بالىدىن: «قەۋمىڭ (يەنى دۈشمەن تەرەپنى دېمەكچى) كۈندە قانچە تۆگە بوغۇزلايدۇ؟» دەپ سورىدى؟ بالا تېزلا: توققۇز ياكى ئون ئارىسىدا، دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنداقتا ئۇلارنىڭ سانى توققۇز يۈز بىلەن مىڭ ئارىسىدا ئىكەن» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ بالىنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىنىڭ ئۈنچىلىك كۆپ سانىنى بىلەلىگىدەك ئەمەسلىكىنى، پەقەت ئۇنلۇق ساندىكى نەرسىلەرنىلا بىلەلەيدىغانلىقىنى ھېس قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئۇنداق قىيىن تۇيۇلىدىغان سانلارنى دېيىشكە قىستىماي ئۆزى ئۈچۈن ئاسان بىلىدىغان سان ۋە ئۆزى ئۈچۈن تونۇشلۇق مالنىڭ ئىسمى بىلەن سوئال سورىغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەبەشىستانلىق كىچىك بىر قىزغا ھەبەشىستانىڭ تىلىدا سۆز قىلغانلىقىمۇ ئۇنىڭ ئاشۇ دانالىقىنىڭ يەنە بىر دەلىلىدۇر. ئىبنى تەيمىيە: «ئىقتىدا ئۇسسىراتىل مۇستەقىيم (توغرا يولنىڭ تەلىپى)» دېگەن كىتابىدا نەقىل قىلىشىچە دادىسى ھىجرەت قىلىپ ھەبەشىستانغا بارغاندا شۇ يەردە تۇغۇلغان ئۇممۇ خالىد بىنتى خالىد ئىبنى سەئىد ئىبنى ئاس ئىسىملىك كىچىك بىر قىزغا بىر كۆينەك بېرىپ ئاندىن ئۇ قىز چۈشىنىدىغان ھەبەشىستانىنىڭ تىلىدا: ئى ئۇممۇ خالىد! بۇ"سېنا"» دېگەن. سېنا ھەبەشىستان تىلىدا " ياخشى" دېگەنلىك بولۇپ ناۋادا ئۇ قىزغا قىز بىلىدىغان تىلدا سۆز قىلمىغاندا بەلكىم ئۇ قىز چۈشەنمىگەن بولاتتى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. مەن ھەبەشىستانلىقلارنىڭ مەسچىتتە ئوينىۋاتقان نەيزىۋازلىقىغا قاراپ تۇراتتىم، ھەتتا مەن زېرىككىچىلىك

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ رىداسى بىلەن مېنى توسۇپ تۇرۇپ بەردى. يېشى كىچىك قىزچاقنىڭ ئويۇنغا قانچىلىك ھېرىسمەن ئىكەنلىكىنى تەخمىن قىلىپ بېقىڭلار! (يەنى مەن ئۇ چاغدا كىچىك بىر قىز ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەن زېرىككىچىلىك رىزاسى بىلەن توسۇپ تۇرۇپ بەردى).

نەسەئى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: بىر ھېيت كۈنلىرىنىڭ بىرىدە قارا تەنلىك كىشىلەر مەسچىتنىڭ ئالدىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆز ئالدىدا چەڭۋازلىق ماھارەتلىرىنى كۆرسىتىش ئويىنىنى ئويناشقا باشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى چاقىردى. مەن ئۇلارنىڭ ئويىنىنى تاكى كۆرۈشتىن زېرىككىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دولىسىنىڭ ئارقىسىدىن تاماشا قىلىپ كۆردۈم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۈندىلىك تۇرمىشىدىكى مىساللارنى ئېلىپ ئېيتساقمۇ نۇرغۇنلىغان ھېكمەتلەرنى بىلۋالالايمىز. مەسىلەن ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭ ئۆيىدە خىزمىتىنى قىلىپ يۈرگەندە بىرەر ئىشنى خاتا قىلىپ سالسا ياكى ئۇنتۇپ قېلىپ قىلمىسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلىسىدىكىلەر ئۇنى ئەيىبلىسە ياكى جازالىماقچى بولسا كىچىك بالىنىڭ ئىقتىدارىنى ياخشى بىلىدىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قويۇڭلار! ئەگەر ئۇ قىلالىغان بولسىلا ئەلۋەتتە قىلغان بولاتتى» دەيتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ سۆزى ۋە ئەمەلىيىتى شۇنى كۆرسىتىدىكى باللارنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارى ۋە كۈچ - قۇۋۋىتى چەكلىك بولغاچقا ئۇلاردىن چامى يەتمەيدىغان ئىشلارنى تەلەپ قىلىش توغرا ئەمەستۇر. ئادەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىچىك باللار بىلەن ئوينىشاتتى. ئۇلار بىلەن ئويناشقاندا قارشى تەرەپنىڭ يېشى، ئەقلىي ۋە جىسمانىي قۇۋۋىتىگە مۇناسىپ ئويۇنلارنى ئوينايتتى. ھەم ئۇلارغا مۇناسىپ سۆزلەرنى قىلاتتى. ھەتتا ئۇ ”ئەبا ئۇمەر“ دەپ ئاتىلىدىغان، ئۆزىنىڭ كىچىك بىر قۇشى بىلەن ئويناۋاتقان بىر كىچىك بالا بىلەن ئوينىشىپ: «ئى ئەبا ئۇمەر! قۇشۇڭ نېمە قىلدى؟» دەپ سورىغان.

ئەگەر باللارغا بولغان مۇئامىلىدە يۇقىرىقى قانۇنىيەتنىڭ ئەكسىچە يول تۇتقاندا ئۇنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ پەقەتلا بالىنى ئۆزىگە ماس بولمىغان نەرسىگە مەجبۇر قىلغانلىق بولىدىغانلىقىنى، ئۇلارنىڭ بۇنىڭغا قارىتا بىلدۈرىدىغان ئىنكاسىنىڭ جېدەللىشىش، قارشىلىق قىلىش، ئۇنىڭدىن بىزار بولۇشتىنلا ئىبارەت بولىدىغانلىقىنى كۆرىمىز. ئۆزىمىزنى مىسالغا ئالساقمۇ ناۋادا بىرى بىزگە بىز چۈشەنمەيدىغان بىر تىلدا سۆزلىسە، بىرەر نەرسىلەرنى ئىپادىلىمەكچى بولسا، بىز ئۇنىڭغا ھېچقانداق ئىنكاس بىلدۈرمىسەك، ئۇ ئادەم ئاچچىقلاپ بىزنى ئۇرۇپ كەتسە ياكى دۇشكەللەپ كەتسە، بىزگە نىسبەتەن بۇ ئادىللىقمۇ؟ ھەرگىز ئادىللىق ئەمەس. دېمەك ئۆسمۈرلەرمۇ شۇنىڭغا ئوخشاشتۇر.

باللار بىلەن مۇلايىملىق بىلەن سۆزلىشىش

باللار بىلەن مۇلايىملىق بىلەن سۆزلىشىش باللارنىڭ ئەقىل ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشقا، چۈشىنىش دائىرىسىنى كېڭەيتىشكە، شەيئىلەرنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى بىلىپ يېتىشىگە پايدىلىقتۇر. ئۇلار بىلەن مۇلايىملىق بىلەن سۆزلەشكەندە يەنە ھادىسىلەرنىڭ سەۋەبلىرىنى، ھاياتلىقنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى بىلدۈرۈشكە ئاسان بولىدۇ. باللارنى مەسىلىلەر ئۈستىدە مۇنازىرە يۈرگۈزىدىغان، سۆھبەتلىشىشكە

ھېرىسمەن بولىدىغان قىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلارغا قارىتا تېخىمۇ كەڭ دائىردە تەربىيىلىشىگە شارائىت ھازىرلىنىدۇ. چۈنكى بالىلاردا ئۇلارنىڭ تەربىيىلىنىشىگە پايدىلىق بولغان يۇقىرىقىدەك شارائىتلار ھازىرلانغاندا ئۇلارنىڭ تەبىئىيىتىدە ئۆز ھەقلىرىنى قوغدىيالىغىدەك، بىلمىگەن نەرسىلىرىنى دادىل سورىيالىغىدەك جۈرئەت پەيدا بولىدۇ، ئۇلارنىڭ تىلى راۋانلىشىپ، تەپەككۇرى ئۆتكۈرلىشىدۇ. ھەتتا چوڭلارنىڭ پىكىرلىرىگە ئىشتىراك بولغىدەك، ئۇلارنىڭ پىكىرلىرىگە ئۆز پىكىرلىرىنى قاتناشتۇرالىغىدەك ۋە پىكىرلىرى چوڭلار تەرىپىدىن نەزەرگە، ئېتىبارغا ئېلىنغىدەك بولىدۇ. چۈنكى ئۇ ئائىلىدىكى تەربىيىلىنىش جەريانىدا چوڭلار بىلەن دادىل، روھلۇق، ئەدەبلىك سۆزلىشىش تەجرىبىسىگە ئىگە بولغاچقا باشقا جايلاردىمۇ شۇ ئارتۇقچىلىقنى جارى قىلدۇرالايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلارنىڭ سوئالىغا جاۋاب بېرەلمىگەن بالا بىلەن مۇلايىم يۇسۇندا سۆزلىشىپ ئۇ بالىدىن ئىشەنچلىك جاۋابقا ئېرىششىمۇ بىزگە بىر ياخشى ئۈلگىدۇر. شۇنداقلا يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆزىنىڭ زىنا قىلىشىغا رۇخسەت قىلىشنى تەلەپ قىلىپ كەلگەن ياشنى ئەيىبلىمەستىن، ئۇنىڭغا قاتتىق ـ يىرىك گەپ قىلماستىن زىنانى ئائىلىسىدىكى ھەرقانداق بىر ئايال كىشىگە راۋا كۆرىدىغان ـ كۆرمەيدىغانلىقىنى مىسال قىلىپ سوراش ئارقىلىق ئۇ ياشنى ئۇمۇر بويىي ھەتتا نامەھرەملەرگە قارىمايدىغان بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولۇشى ئۇنىڭ تەربىيىلەش بابىدا قانچىلىك دەرىجىدىكى مۇلايىم ۋە سەۋرچان بىر ئۇستاز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر. ئىمام بۇخارىنىڭ ئىبنى ئابباستىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇ بالىنىڭ كېچىدە ناماز ئوقۇشقا قانچىلىك ھېرىس بولۇپ يېتىلگەنلىكى بايان قىلىنغان.

ئىككىنچى بىر رىۋايەتتە بىرىنچى رىۋايەتتىمۇ زىيادىرەك قىلىپ بايان قىلىنغان بولۇپ ئىبنى ئابباس كېچىدە ناماز ئوقۇش ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا قونۇپ قالغان. ئۇ ئۆزى ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن نامىزىنى كۆزىتىش ئۈچۈن ھامما ئاچام مەيمۇنەنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدىم. مېنىڭ بۇ يەردە قونۇپ قالغانلىقىمنى تۇيۇپ قالغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كۆزلەر ئۇخلىدى، يۇلتۇزلار پاتتى، ھەممىنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچى تىرىك اللە قېپقالدى» دېدى ۋە بۇنىڭغا ئۇلاپ ئال ئىمران سۈرىسىدىكى: ﴿شۈبھىسىزكى، ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ يارىتىلىشىدا، كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ نۆۋەتلىشىپ تۇرۇشىدا، ئەقىل ئىگىلىرى ئۈچۈن، ئەلۋەتتە، روشەن دەلىللەر بار﴾[1] دېگەن ئايەتتىن باشلاپ بىرقانچە ئايەتنى ئوقۇدى. ئاندىن ئورنىدىن تۇرۇپ تاھارەت ئېلىپ نامازنى باشلىدى. مەنمۇ تاھارەت ئالغاندىن كېيىن بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سول تەرىپىدە نامازغا تۇردۇم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى قۇلۇقمدىن تۇتۇپ، (باشقا بىر رىۋايەتتە مېنىڭ پېشانەمنى ئارقا تەرىپىدىن چۆگىلىتىپ، دېيىلگەن) ئۆزىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە تۇرغۇزدى. مەن يەنە ئۆز ئورنىمغا قايتىپ تۇردۇم. ئۇ مېنى ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى قېتىممۇ ئەنە شۇنداق تۇرغۇزدى. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەندىن: «ئى بالا! سېنىڭ مەن تۇرغۇزۇپ قويغان يەردە تۇرماسلىقىڭ نېمە سەۋەب بولدى؟» دەپ سورىدى. مەن: سەن دېگەن اللە نىڭ پەيغەمبىرى، ھېچقانداق بىر كىشىنىڭ سەن بىلەن باراۋەر ئورۇندا تۇرۇشى مۇۋاپىق بولمايدۇ، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى اللە ئۇنى دىندا ئالىم قىل! ئۇنى ئىلىمنى تەئۋىل قىلىشقا مۇۋەپپەق قىل!» دەپ دۇئا قىلدى.

[1] سۈرە ئال ئىمران 190 ـ ئايەت

ئىبنى ئاباستىن قىلىنغان يەنە بىر رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدىم. ئۇ كېچىنىڭ ئاخىرىدا ناماز ئوقۇيتتى. مەن ناماز ئوقۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇردۇم. ئاندىن ئۇ مېنى ئۆزى بىلەن باراۋەر ئورۇنىدا تۇرغۇزدى. ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇ مەندىن: «سەن نېمە ئۈچۈن مەن تۇرغۇزغان يەردە تۇرۇشقا ئۇنىمايسەن؟» دېدى. مەن: ھېچكىمنىڭ سەن بىلەن تەڭ ئورۇندا تۇرۇپ ناماز ئوقۇشى توغرا بولمايدۇ، چۈنكى سەن دېگەن اللە نىڭ پەيغەمبەرى، دېدىم. مېنىڭ بۇ سۆزۈم ئۇنى ناھايىتى سۆيۈندۈردى. ئۇ اللە تائالادىن ماڭا ئىلىم ۋە چۈشەنچ ئاتا قىلىشىنى تىلەپ دۇئا قىلدى. (بۇ ھەدىسنى ھاكىم، ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتىگە ئۇيغۇن يول بىلەن رىۋايەت قىلغان)

سەمۇرەتە ئىبنى جۇندۇپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە ئۇ مۇنداق دېگەن: ئانام تۇل قالغاندىن كېيىن مەدىنىگە كەلدى. كىشىلەر ئۇنىڭغا توي قىلىش تەكلىپىنى قويدى. ئۇ ئۇلارغا: يېتىمنى كېپىلىكىگە ئالالمىغان ئادەم بىلەن توي قىلالمايمەن، دېدى. ئەنسارىلىق بىر ئادەم بىلەن توي قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر يىلى ئەنسارىلارنىڭ بالىلىرىنى چېلىشىشقا سالاتتى. چېلىشىشتا ئۇتقانلارنى ئەسكەرلىككە قوبۇل قىلاتتى. بىر يىلى مەنمۇ چېلىشىش ئۈچۈن مەيدانغا چۈشتۈم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەن بىلەن تەڭ بىر بالىنى ئەسكەرلىككە ئالدى. مېنى بولسا ئالمىدى مەن: «ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! سەن ئۇنى ئەسكەرلىككە ئېلىپ مېنى ئالمىدىڭ، مەن ئۇنىڭ بىلەن چېلىشسام ئۇنى يېڭۋالىمەن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنداقتا سەن ئۇنىڭ بىلەن چېلىش!» دېدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن چېلىشىپ ئۇنى يېڭۋالدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى ئەسكەرلىككە قوبۇل قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن ساھابىلار خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەممە سۈننەتلەرنى تۇتۇپ ماڭغاندەك بالىلارغا قارىتا تۇتقان يولىنىمۇ تۇتۇپ كەلدى. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەلىپىلىك قىلىۋاتقان مەزگىلدە بىر ئادەم ئۆزىنى بالىسىنىڭ قاخشاتقانلىقىدىن شىكايەت قىلىپ كەلدى. ئۆمەر ھەقىقي ئەھۋالنى بىلىش ئۈچۈن بالىنى چاقىرتىپ كەلدى ۋە: سەن نېمە ئۈچۈن ئاتاڭنى قاخشاتتىڭ؟ دەپ سورىدى. ئۇ بالا ئى مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! بالىنىڭ دادا ئۈستىدىكى ھەققى نېمە؟ دەپ سورىدى. ئۆمەر: بالىغا ئانا بولغۇچىنى ياخشى تاللاش ۋە بالىغا ياخشى ئىسىم قويۇش، ئۇنىڭغا كىتابنى (قۇرئاننى) ئۆگىتىش، دېدى. ئۇ بالا: ئى مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! دادام ماڭا ئۇ ئىشلارنىڭ ھېچبىرىنى قىلمىدى، دېدى. ئۆمەر ئۇ بالىنىڭ ئاتىسىغا قاراپ: بالاڭ سېنى قاخشىتىشتىن بۇرۇن سەن ئۇنى قاخشاتقان ئىكەنسەن، دېدى.

خەلىپە ئۆمەرمۇ دائىم بالىلار بىلەن سۆھبەتلىشەتتى. بەزىدە مۇھىم ئىشلاردا ئۇلارنىڭ مەسلىھەتىنىمۇ ئالاتتى.

ئى ھۆرمەتلىك كىتابخان! سىز ئەينى زاماندا دۇنيادىكى ئەڭ چوڭ دۆلەتنىڭ رەئىسى، پۈتكۈل مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسى بولغان ئۆمەرنىڭ قانداق قىلغانلىقىغا قاراڭ. ئۇ مۇھىم ئىشلاردا ئۇلاردىن مەسلىھەتمۇ سورىغان، سىزنىڭ نەزىرىڭىزدە ئىش ئۇقمايدۇ، دەپ قارىغان ئاشۇ گۆدەك بالىلار بىلەن مەسىلىلەرنى تالاش ـ تارتىش قىلغان. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلار بىلەن مۇلايىم ھالەتتە سۆھبەتلەشكەندەك ئۇلار بىلەن سۆھبەتلىشكەن. سەنمۇ خۇلەفائىراشىدىنلارنىڭ بەشىنچىسى قولاق سالغان ۋە سۆزلەشكەندەك شۇ ئۆسمۈر بالىلارنىڭ مەسلىھەتلىرىگە قولاق سېلىپ قويغىن!

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن) خەلىپىلىككە ئولتۇرغاندا ئۇنىڭ خەلىپىلىككە ئولتۇرغانلىقىنى تەبرىكلەش ۋە ئۆز يۇرتلىرىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر بېرىش ئۈچۈن ھەرقايسى يۇرتلاردىن ئەلچىلەر ئۆمىكى كېلىشكە باشلىدى. ئۇلاردىن بىرى ھىجاز ئەلچىلىرى بولۇپ ئۇلار خەلىپىنىڭ ئالدىغا كىرگەندە ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن ياش جەھەتتىن ئۇلاردىن كىچىك بىر بالا ئۇلارغا ۋاكالەتەن سۆز قىلىش ئۈچۈن ئالدىغا چىقتى. خەلىپە ئۆمەر ئابدۇل ئەزىز: سەندىن چوڭ بىرسى سۆز قىلسۇن! دېدى. ئۇ بالا: اللە مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسىنى ئىسلاھ ئەتسۇن! ئىنسان پەقەت قەلبى ۋە تىلىنىڭ كىچىكلىكى بىلەنلا كىچىكتۇر، اللە بىرىگە سۆزلەيدىغان تىل، يادلايدىغان دىل بەرگەن بولسىلا ئۇ كىشى سۆزلەشكە ھوقۇقلۇق بولغان بولىدۇ. ئۇنىڭ سۆزلىگەنلىرىنى ئاڭلىغانلار ئۇنىڭ قىممىتىنى بىلىدۇ، ئى مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! ناۋادا ئىشلارنىڭ ھەممىسى ياش بىلەنلا بولىدىغان بولسا سەن ئولتۇرغان ئاشۇ ئورۇندا ئولتۇرۇشقا سەندىن باشقا بىرى ھەقلىق بولغان بولاتتى، دېدى. ئۆمەر: سەن توغرا ئېيتتىڭ، سەن دېمەكچى بولغىنىڭنى دەۋەرگىن! دېدى. بالا: اللە مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسىنى ئىسلاھ قىلسۇن! بىز بولساق تەبرىكلەش ئۈچۈن كەلگەن ئەلچىلەرمىز. ھەرگىزمۇ مۇسىبەت ئۈچۈن كەلگەن ئەلچىلەر ئەمەسمىز، بىز اللە نىڭ بىزگە بەرگەن نېمىتى ئۈچۈن كەلدۇق، بىزنىڭ سېنىڭ ئالدىڭغا كېلىشىمىز ھەرگىزمۇ بىرەر نەرسىنى تەمە قىلىش ياكى سەندىن قورقانلىقتىن ئەمەس، بىرەر نەرسىنى ئۈمىد قىلىدى دېگەندىمۇ بىز ئۆز يۇرتىمىزدىن كەلدۇق. لېكىن بىز سەندىن قورقۇشتىن يەنە بىزگە ئادىل بولماسلىقىڭدىن خاتىرجەملىككە ئېرىشتۇق، دېدى. ئۆمەر: ئى بالا بىزگە ۋەز ئېيتىپ بەرگىن! دېدى. بالا: اللە مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسىنى ئىسلاھ قىلسۇن! ئىنسانلار ئىچىدىكى بەزى ئىنسانلارنى اللە نىڭ ئۇلارغا بولغان ھېلىملىقى، ئۇمىدىنىڭ ئۇزۇنلىقى ۋە ئىنسانلارنىڭ ئۇلارنى ماختاشلىرى غەرق قىلىۋەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئايىنىپ كەتتى. ئاخىرىدا دوزاخقا لايىق بولۇپ كەتتى. اللە نىڭ ساڭا كۆرسەتكەن ئىنئامىنىڭ كۆپلىكى، ئۇمىدىنىڭ ئۇزۇنلىقى ۋە كىشىلەرنىڭ سېنى ماختاشلىرى سېنى مەغرۇرلاندۇرۇپ قويمىسۇن، مەغرۇرلانساڭلا ئايىغىڭ تېيىلىيدۇ. شۇنىڭ بىلەن سەنمۇ گۇمراھ بولغان قەۋمدىن بولۇپ قالىسەن، اللە سېنى ئۇلاردىن قىلمىسۇن، سېنى بۇ ئۇممەتنىڭ ياخشىلىرىنىڭ ئىچىدە قىلسۇن!... دەپ سۆزىنى تۈگەتتى.

ئىبنى ئۆمەر بۇ بالىنىڭ يېشى ۋە نەسەبىنى سورىدى. بۇ بالىنىڭ **11** ياشقا كىرگەنلىكىنى، نەسەبىنىڭ ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئوغلى ھۈسەيىننىڭ ئەۋلادىدىن ئىكەنلىكىنى ئېيتقاندا، ئۆمەر ئۇ بالىغا رەھمەت ئېيتتى ۋە دۇئا قىلدى.

مۇسئەب ئىبنى سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېدى: ئاتام مەسچىتتە ناماز ئوقۇسا قىسقا ئوقۇيتتى ۋە رۇكۇ بىلەن سەجدىنى مۇكەممەل قىلاتتى. ئۆيدە ناماز ئوقۇسا رۇكۇ، سەجدە ۋە نامازنى ئۇزۇن قىلاتتى. مەن: ئى ئاتا! سەن مەسچىتتە ناماز ئوقۇساڭ قىسقا ئوقۇيدىكەنسەن، ئۆيدە ئوقۇساڭ ئۇزۇن ئوقۇيدىكەنسەن، بۇ نېمە ئۈچۈن؟ دەپ سورىدىم، دادام ماڭا: ئى ئوغلۇم! بىز باشقىلار بىزگە ئىقتىدا قىلىنىدىغان ئىماملارمىز، دەپ جاۋاب بەردى. [بۇ ھەدىسنى تەبەرانىي رىۋايەت قىلدى]

ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئوغلى ئەبۇ بۇردە مۇنداق دەيدۇ: ئاتام ئەبۇ مۇسا ئۇممۇل پەزلىنىڭ ئۆيىدىكى چېغىدا مەن ئۇنىڭ قېشىغا كەلدىم. ئۇ ئايال چۈشكۈرۈۋېدى ئاتام ئۇ ئايالغا جاۋاب بەردى. (يەنى يە رەھمۇكە اللە! دېدى) مەن چۈشكۈرۈۋېدىم ئاتام ماڭا جاۋاب بەرمىدى. مەن ئۆيگە قايتقاندا بۇنى

ئانامغا دەپ بەردىم. دادام ئەبۇ مۇسا ئانامنىڭ يېنىغا كەلگەندە ئانام ئۇنىڭغا: بالام چۈشكۈرسە جاۋاب بەرمەي ئۇ ئايال چۈشكۈرسە جاۋاب بېرىپسەنغۇ؟ دېدى. ئاتام: ئوغلۇڭ چۈشكۈردى لېكىن ئۇ ”ئەلھەمدۇلىللاھ“ دېمىدى. ئۇنىڭغا جاۋاب بەرمىدىم، بىراق ئۇ ئايال چۈشكۈرگەندىن كېيىن ”ئەلھەمدۇلىللاھ“ دېدى. شۇڭا مەن ئۇنىڭغا جاۋاب بەردىم. چۈنكى مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بىرىڭلار چۈشكۈرسە ۋە الله غا ھەمدى ئېيتسا ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىڭلار، ئەگەر چۈشكۈرۈپ بولۇپ ھەمدى ئېيتمىسا (يەنى ئەلھەمدۇلىللاھ دېمىسە) ئۇنىڭغا جاۋاب بەرمەڭلار!» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى. ئانام بۇنى ئاڭلاپ: ياخشى قىلىپسەن، ياخشى قىلىپسەن، دېدى. [بۇ ھەدىسنى ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

بىر كۈنى ئىمام ئەبۇ ھەنىيفە لاي ئويناۋاتقان بىر بالىنى كۆرۈپ: ئى بالىجان! لايغا يىقىلىپ كەتمىگىن يەنە دېگەندە ئۇ بالا: سەن يىقىلىپ كەتمىگەيسەن، چۈنكى ئالىمنىڭ يىقىلىشى ئالەمنىڭ يىقىلىشىدۇر، دېگەن. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان ئىمام ئەبۇ ھەنىيفە بۇ سۆزنىڭ مەنىسىگە پەتتۇا بېرىش ئۈچۈن تالىپلىرى بىلەن بىر ئاي مەخسۇس دەرس ئېلىپ بارغان.

ئەلخەتىب مەجاشى ئىبنى يۇسۇفتىن قىلغان رىۋايىتىدە مەجاشى مۇنداق دېگەن: مەن مەدىنىدە مالىك ئىبنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يېنىدا ئىدىم. ئۇ كىشىلەرگە پەتتۋا بېرەتتى. ئۇنىڭ ئالدىغا ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ ھەمراھى بولغان مۇھەممەد ئەلھەسەن كىردى. ئۇ چاغلاردا ئۇ تېخى كىچىك ئىدى. يەنى ئۇنىڭ مالىك ئىبنى ئەنەستىن مۇۋەتتانى ئاڭلاشقا باشلاشتىن ئىلگىرىكى ۋاقىت ئىدى. مۇھەممەد، مالىكتىن: مەسچىتتىن باشقا يەردە سۇ تاپالمىغان جۇنۇپ كىشىنىڭ ھۆكمى قانداق بولىدۇ؟ دەپ سورىدى. مالىك: جۇنۇپ مەسچىدكە كىرمەيدۇ، دېدى. مۇھەممەد: ئۇ ئادەم سۇنى كۆرۈپ تۇرغان ھالەتتە نامازنىڭ ۋاقتى كىرىپ قالسا قانداق قىلىدۇ؟ دېدى. مالىك: جۇنۇپ مەسجىدكە كىرمەيدۇ، دېگەن سۆزنى تەكرارلاۋەردى. مالىكمۇ بۇ ھەقتىكى سوئالنى سوراۋەرگەچكە مالىك ئاخىرى: ئۇنداقتا سېنىڭچە ئۇ ئادەم قانداق قىلىدۇ؟ دېدى. مۇھەممەد: ئۇ ئادەم ئاۋۋال تەيەممۇم قىلىدۇ، ئاندىن مەسجىدكە كىرىپ مەسجىدتىن سۇ ئېلىپ چىقىپ غۇسۇل قىلىدۇ، دەپ جاۋاب بەردى. مالىك: سەن نەدىن؟ دەپ سورىدى. مۇھەممەد: بۇنىڭ ئەھلىدىن دەپ يەرنى كۆرسەتكىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتى. سورۇندىكىلەر: ئۇ ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ ھەمراھى مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن بولىدۇ، دېگەندە مالىك: مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن؟! ئۇ قانداق قىلىپ يالغان ئېيتىدۇ، ئۇ ئۆزىنى مەدىنە ئەھلىدىن دېگەندەك قىلدىغۇ، دېدى. باشقىلار: ئۇ بۇنىڭ ئەھلىدىن، دەپ تۇپراقنى ئىشارەت قىلدى، دېدى. مالىك: ماڭا ئۇنىڭ باشتىكى سوئالىدىنمۇ بەكرەك كېيىنكى ئىشى بەك تەس تۇيۇلدى، دېدى.

بالىنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىنى مەشىق قىلدۇرۇش

بالىنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىنىڭ مەشىقى بالىنىڭ ئىجاتچانلىق روھىنى ئويغىتىدۇ. بالىنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە ئەگىشىپ بالىنىڭ قولىنىڭ ھەرىكىتى ئۇنىڭ سەزگۈرلۈك تۇيغۇسىنى ئاشۇرىدۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ سەزگۈ ئەزالىرىنىڭ ھەرىكەتلىنىشىنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇ ھەر بىر ئەزاسىغا تەئەللۇق بولغان ئىشلارنى ئۆزى قىلىپ كۆرگۈسى كېلىدۇ ـ دە، ئاستا ـ ئاستا قىلىشقا باشلاپ ئاخىردا مۇكەممەل قىلالايدىغان

www.munber.org

بولىدۇ، بۇنىڭ بىلەن يېڭىلىق يارىتىش ئىمكانىيىتى ھازىرلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىغا كۆرسەتكەن ئۈلگۈسى بۇنىڭ ياخشى مىسالىدۇر. بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر بالىنىڭ قوي سويۇۋاتقانلىقىنى، لېكىن ئۇ بالىنىڭ تەجرىبىسىزلىكىدىن ياخشى سويالمايۋاتقانلىقىنى كۆرگەندىن كېيىن يېڭىنى تۈرۈپ قوينى سويۇشقا باشلايدۇ. ئۇ بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قوي سويغاندىكى ھەر بىر ھەرىكىتىگە زەڭ سېلىپ قاراپ ئۇنى ئۆگىنىشكە باشلايدۇ.

ئەبۇ داۋۇدنىڭ ئىبنى سەئىد خۇدرىدىن قىلغان بىر رىۋايىتىدە مۇنداق بايان قىلىنغان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوي سويۇۋاتقان لېكىن قوينى ياخشى سويالمايۋاتقان بىر بالىنىڭ يېنىدىن ئۆتكەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «بۇياقتا تۇر، مەن ساڭا كۆرسىتەي» دەپ ئاندىن قولىنى تېرە بىلەن گۆشنىڭ ئارىلىقىغا تىقتى ۋە شۇ ھالەتتە قولى بىلەن تۈرتۈپ ھەتتا قوينىڭ قولتۇغىغىچە ئېلىپ بارغاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ بۇ يەردىن كېتىپ جامائەتكە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇپ بەردى. ناماز ئوقۇشتىن بۇرۇن تاھارەت ئالمىدى.

دېمەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارغا ئەمەلىيەت ئارقىلىق ئۆگەتكەنلىكىدەك بۇ مىسالى بىزنىڭ شۇنداق قىلىشىمىزنىڭ توغرا ۋە زۆرۈرلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

بالىنىڭ خاراكتېرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خاراكتېرىدىن ئۈلگە ئالدۇرغان قىلىپ تەربىيىلەش

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ناماز ئوقۇش نىيىتىدە دادامنىڭ ھەمشىرىسى يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئايالى بولغان مەيمۇنەنىڭ يېنىدا قونۇپ قالدىم. كېچىدىن بىرئاز ئۆتكەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇش ئۈچۈن ئورنىدىن تۇردى. ئۇ يەڭگىل تاھارەت ئالغاندىن كېيىن نامازغا تۇردى. مەنمۇ تۇرۇپ تاھارەت ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سول تەرىپىدە تۇردۇم. ئۇ مېنى ئوڭ تەرىپىگە يۆتكىدى. ئاندىن ئۇ مەلۇم مۇددەتكىچە ناماز ئوقۇدى. ئاندىن تاكى مۇئەززىن ئەزان ئېيتقىچە يېتىپ ئەزاندىن كېيىن چىقىپ جامائەتكە ئىمام بولدى. [بۇنى ئىبنى خۇزەيمە رىۋايەت قىلغان]

ئىبنى خۇزەيمەنىڭ يەنە بىر رىۋايىتىدە ئاتامنىڭ ھەمشىرىسى مەيمۇنەنىڭ يېنىدا قونۇپ قالدىم ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قانداق ناماز ئوقۇيدىغانلىقىغا دىققەت قىلدىم. ئۇ كېچىدە قوپۇپ ناماز ئوقۇشقا باشلىدى... دېيىلگەن ئىدى.

بالىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خارەكتېرىنى ياخشى كۆرىدىغان قىلىپ تەربىيىلەش، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىلىرىگە بويسۇنىدىغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چىن دىلىدىن سۆيىدىغان، شۇنداقلا تەبەرانىي ۋە ئىبنى نەججار ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەرزەنتىڭلارنى پەيغەمبەرنى سۆيۈش، ئەھلى بەيتىنى سۆيۈش ۋە قۇرئان ئوقۇشتىن ئىبارەت ئۈچ خىسلەتكە ئۆگىتىڭلار» دېگىنى بويىچە ئىش كۆرۈش لازىم بولىدۇ.

www.munber.org

بالىنىڭ دىلىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا باغلىنىشى ئۇنى ھەممە تەرەپتىن مۇكەممەل بولۇپ تەربىيلىنىشگە تۈرتكە بولىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭ زېھنى ۋە تەپەككۇرى پەيغەمبەرلەرنىڭ ئىمامى ئىنسانىيەتنىڭ يولباشچىسى رەھمان تائالانىڭ دوستى بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىغا ئېچىۋېتىلىدۇ. ئۇنىڭ ئەقلى ئىمان نۇرى بىلەن يورۇيدۇ. بۇ ئۇلۇغ تارىخنى چۈشىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا مەنسۇپ بولغانلىقى ئۈچۈن بېشىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ يۈرۈيدىغان بولىدۇ.

بىز غەرپ ئەللىرىنىڭ بالىلارنى ”دەرىجىدىن تاشقىرى ئادەم“ (سۇپەر مەن) گە ئوخشاش خىيالىي ئوبرازى ئارقىلىق تەربىيلەشكە دائىر سەپسەتىلىرىنى بىلگەنلىكىمىز ئۈچۈن پەرزەنتلىرىمىزنى ھەقىقىي ئىلاھىي مۆجىزە بىلەن ئەۋەتىلگەن الله نىڭ پەيغەمبىرىنى ئۈلگە قىلغان ھالدا تەربىيلەشنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە مۇكەممەل ۋە قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى تونۇپ يېتىمىز.

بىزنىڭ ئەۋلادلارغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىنى، تۇتقان يولىنى ۋە قىلغان غازاتلىرىنى ئۆگىتىشىمىز، پەرزەنتلەرنى ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىنى سۆيىدىغان، ئۆزىنىڭ پەيغەمبىرىگە ئەگىشىدىغان ۋە شۇ پەيغەمبەرنىڭ تۇتقان يولىنى چىڭ تۇتىدىغان قىلىشىمىز يېتەرلىكتۇر. ئەكسىچە ئۇلارنى پەسكەش بۇزۇقلارنىڭ يولىدىن يىراق قىلىشىمىز لازىم.

ئۈچىنچى باب

بالىنىڭ پىخسىكىسىغا تەسىر كۆرسىتىدىغان پىخسىكا ئۇسۇللار

بىرىنچى: بالىغا ھەمراھ بولۇش

ئىككىنچى: بالىنى خوش قىلىش

ئۈچىنچى: بالىلارنى ئۆزئارا مۇسابىقىگە سېلىش ۋە ئۇتقانلارنى مۇكاپاتلاش

تۆتىنچى: بالىلارنى رىغبەتلەندۈرۈش پرىنسىپلىرى

بەشىنچى: ماختاش ۋە ئۇلارنى مەدھىيىلەش

ئالتىنچى: بالىنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى ئۆستۈرۈش

يەتتىنچى: ئۇلارنى چىرايلىق يۇسۇندا چاقىرىش

سەككىزىنچى: ئۇلارنىڭ تەلەپلىرىگە مۇۋاپىق جاۋاب بېرىش ۋە رازى قىلىش

توققۇزىنچى: تەكرارلاشنىڭ بالىنىڭ پىخسىكىسىغا كۆرسىتىدىغان تەسىرى

ئونىنچى: تەربىيەدە بالىلار بىلەن ماس قەدەمدە مېڭىش

ئونبىرىنچى: رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش

تەن ياخشى تائام بىلەن قۇۋۋەتلىنىپ چوڭايغىنىدەك بالىلارمۇ ياخشى تەربىيە بىلەن ياخشى ئۆسىدۇ. تەننىڭ چوڭىيىشىنىڭ بىر چېكى، ھالقىپ كېتەلمەيدىغان بىر چېگرىسى باردۇر، ناۋادا تەن يۇغۇناپ ياكى ئۆسۈپ مەلۇم بىر چەككە يەتكەندە ئۇنىڭدىن ھالقىپ كېتەلمەيلا قالماستىن ھەم ئارقىغا قاراپ چېكىنىشكە باشلايدۇ. ئەمما روھنىڭ كۆتۈرۈلىشى ئىنساننىڭ ھاياتىغا باغلىنىشلىق بولۇپ ئۇ ھەتتاكى ئۆز نەفسىدىن چىقىپ بۇ بۈيۈك ئالەمنىڭ مەدرىسىسى مەيدانىغا كەلگەنگە قەدەر داۋام قىلىۋېرىدۇ.

شەيخ مۇھەممەد خۇدەرىل ھەسەن رەھمۇتۇللاھ ئەلەيھى

بالىغا ھەمراھ بولۇش

بالىغا ھەمراھ بولۇش ۋە ئۇلار بىلەن ئويناش ئۇلارنىڭ نەپسىيىتىگە نىسبەتەن ناھايىتى چوڭ رول ئوينايدۇ. بۇ خۇددى دوستىنىڭ دوستقا ئەينەك بولغىنىدەك بالا بىلەن ئۇنىڭ ھەمراھمۇ بىر ـ بىرىدىن ئۆگىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆپ ھاللاردا بالىلارنى ھەمراھ قىلىۋالاتتى. بەزىدە ئىبنى ئاbباسنى

ھەمراھ قىلىۋالسا بەزىدە تاغىسىنىڭ ئوغلى جەفەرنى ھەمراھ قىلىۋالاتتى يەنە بەزىدە بولسا ئەنەسنى ھەمراھ قىلىۋالاتتى (اللّٰه ئۇلارنىڭ ھەممىسىدىن رازى بولسۇن!). دېمەك پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام ھېچبىر ئىككىلەنمەستىن ۋە كىبىرلەنمەستىن ئۇلارنى ھەمراھلىققا ئېلىۋالاتتى. باللارنىڭ چوڭلارنىڭ ھەر تۈرلۈك ھالەتلىرىدىكى ئىش ـ ھەرىكەتلىرىنى ئۆگىنىشى، شەخسىيىتىنى ئەتراپلىق تەربىيلىشى، ئەقىل ـ ئىدراكىنىڭ پىشىپ يېتىلىشى، ياخشى بولغان ئادەتلەرنى ئۆزىگە سىڭدۈرۈشى ئۈچۈن چوڭلارنىڭ كىچىكلەرنى ھەمراھ قىلىش مەجبۇرىيىتى باردۇر.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە بايان قىلىنىشىچە جىبرىئىل ئەلەيهسسالامنىڭ كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنى سىققان ۋە ئۇنىڭ كۆكسىنى يارغان ۋەقەلىكى پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام باللار بىلەن ئويناۋاتقان پەيتتە يۈز بەرگەن...

ھاكىم رىۋايەت قىلغان ھەدىستە ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلغان. مەن قەسەم ۋە ئۇبەيدۇللاھ ئىبنى ئاbbas رەزىيەللاھۇئەنھۇم بىلەن بىرگە ئويناۋاتاتتۇق. پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام ئۇلۇغىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ بىزنى كۆردى ۋە: «ئۇنى ماڭا مىنگەشتۈرۈپ قويۇڭلار!» دېدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ ئالدىغا مىنگەشتۈرۈلۈپ قويۇلدۇم. ئاندىن قەسەمگە قاراپ: «ئۇنى ماڭا مىنگەشتۈرۈپ قويۇڭلار!» دېدى. قەسەم پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ ئارقىغا مىنگەشتۈرۈلۈپ قويۇلدى. پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام ئۇبەيدۇللاھنى قويۇپ قەسەمنى مىنگەشتۈرۋالغانلىقى ئۈچۈن تاغىسىدىن ئەيمەنمىدى. ئۇ مېنىڭ بېشىمنى ئۈچ قېتىم سىلاپ تۇرۇپ: «ئى اللّٰه جەئفەرگە ئوغلىنى ئورۇنباسار قىلىپ بەرگىن!» دېدى. ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەردىن: قەسەم كېيىن قانداق بولدى؟ دەپ سورىغىنىمدا ئابدۇللاھ: ئۇ شېھىت بولدى، دەپ جاۋاب بەردى. مەن ئۇنىڭ ئەھۋالىنى اللّٰه ۋە اللّٰهنىڭ پەيغەمبىرى ياخشى بىلگۈچىدۇر، دېدىم. ئابدۇللاھ: شۇنداق، دېدى.

مانا بۇ بالا پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامغا قەۋمىنىڭ قانداق ساھابە بولغانلىقىنى، ئۇنىڭدىن كېيىنكى ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلغانلىقىنى، پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامدىن كۆرگەن ۋە ئاڭلىغانلىرىنى سۆزلەپ بەرگەنلىكىنى بىزگە سۆزلەپ بېرىدۇ. ئۇ بولسىمۇ ئەبۇجۇھەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدۇر. ئۇ مۇنداق دەيدۇ: بىز ”ئەلئەبتەھ“ دېگەن جايدىن بىرقانچە نەپەر كىشىلەرنىڭ قاتارىدا پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامنىڭ ئالدىغا كەلگەندۇق، پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام: «كەلگەنلىكىڭلارنى قارشى ئالىمىز، سىلەر مەندىن!» دېدى.

نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەندە بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىككى بارمىقىنى قۇلۇقىنىڭ ئىچىگە تىقىپ ئەزان ئېيتتى. ئۇ ئەزان ئېيتىۋاتقاندا ئۇ يان بۇ يانغا ئۆرۈلەتتى. نامازغا تەكبىر ئوقۇلغاندا پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام بىر تال ھاسىنى يەرگە سانجىدى ـ دە، شۇ تەرەپكە قاراپ ناماز ئوقۇدى. [بۇ ھەدىسنى ئەبۇ يەئەلا مۇسنەدىدە سەھى سەنەدى بىلەن رىۋايەت قىلغان]

ساھابىلارمۇ ھەم پەيغەمبەر ئەلەيهسسالامدەك باللارنى ئۆزلىرىگە ھەمراھ قىلاتتى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوغلىنى ۋە ئىبنى ئاbbas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانى ھەمراھ قىلىۋالاتتى. زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوغلىنىڭ ئۇرۇش تاكتىكىلىرىغا كۆزى پىشسۇن، قورقماس، چىدامىلىق بولۇپ چېنىقسۇن، دەپ ئۇنى ئۇرۇشلارغا بىرگە ئېلىپ چىقاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيهسسالام باللارنىڭ باللار بىلەن بىللە بولۇشىغا

ئەھمىيەت بېرەتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللىق چاغلىرىدىمۇ دائىم باللار بىلەن بىرگە ئويناتتى. ئۇ شۇنداق چوڭ بولغان ئىدى. شۇڭا ئويناۋاتقان باللارنى كۆرسە ئۇلارنى بىر - بىردىن ئايرىۋەتمەيتتى، ھەم ئۇلارنىڭ ئويۇنلىرىغا دەخلى قىلمايتتى بەلكى ئۇلارنىڭ جامائەت بولۇپ ئويناشلىرىغا، ئويۇنلارنى داۋاملاشتۇرۇشىغا ئىلھام بېرەتتى.

شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ باللارنىڭ ھاياتىدا ئۇلار بىلەن بىرگە ئوينايدىغان دوستلىرىنىڭ بولۇشىغا ئەھمىيەت بېرىش لازىمدۇر. ئاتا - ئانىلار باللىرىنىڭ بىللە ئوينايدىغان باللارنىڭ كىملىكىگە ئەھمىيەت بېرىشى، ئۇلارنىڭ ياخشى باللار بىلەن ئوينىشىغا تاللاش ياردىمى بېرىشى، ئۇ باللارنىڭ ئەخلاقلىرىغا، ئىش - ئەمەللىرىگە دىققەت قىلىشى، دادىلار، دادىلار بىلەن، ئانىلار، ئانىلار بىلەن پەرزەنتلىرىنىڭ ئەھۋاللىرىنى، دەرس ئۆگىنىش نەتىجىلىرى، ئەخلاق ۋە يۈرۈش - تۇرۇشلىرىنى نازارەت قىلىپ تۇرۇش ئۈچۈن يىغىلىپ تۇرۇشى ناھايىتى ئەھمىيەتلىكتۇر. چۈنكى ئاتا - ئانا بولغۇچى بالىنىڭ جىسمىنىڭ ھالال تائام بىلەن چوڭىيىشىغا ئەھمىيەت بەرگىنىدەك مەنىۋى جەھەتتىنمۇ ساغلام ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن ئوينايدىغان، ھەمسۆھبەت بولىدىغان توغرا يولدىكى دوستلارنى تېپىشىغا ياردەم بېرىشى كېرەك.

ئاتا - ئانىلار ھاياتلىقىنىڭ ئالدىراشچىلىقى بىلەن ياكى ئۆزلىرىنىڭ ھاۋايى - ھەۋەسلىرى بىلەنلا بولۇپ كېتىپ باللار بىلەن كارى بولماسلىق، ئانا بولغۇچىنىڭ تۈگىمەس باردى - كەلدى ۋە باشقا ئائىلە ئىشلىرى بىلەن بولۇپ كېتىپ بالىنىڭ ئەھۋالىغا كۆڭۈل بۆلمەسلىكى ناۋادا باللارنىڭ يامان خۇيلۇق باللار بىلەن دوست بولۇپ قېلىشىغا، بۇنىڭ بىلەن يامان ئادەم بولۇپ قېلىشىغا سەۋەب بولۇپ قالسا، بۇنىڭدىن ئارتۇق يامان ئىش بولمايدۇ. چۈنكى، جەمئىيەتتە يۈز بېرىۋاتقان جىنايەتلەرنىڭ دەسلەپكى ئامىللىرىنىڭ كۆپىنچىسى ئۇلارنى ئىشلىگۈچىلەرنىڭ ئاتا - ئانىلىرىنىڭ پەرزەنتلىرىدە بۇنداق يامان بۇرۇلۇشقا ئېلىپ بارىدىغان سەۋەبلەردىن غاپىل قالغانلىقى، خەۋەرسىز، پەرۋاسىز يۈرگەنلىكىدىندۇر.

سىز بالىڭىزنى باللار تۇرمىسىدە كۆرۈشنى خالامسىز ياكى الله نىڭ ئۆيى بولغان مەسجىدلەردە تۇرۇشنى خالامسىز؟ ناۋادا ئاۋۋالقىسىنى خالىمىسىڭىز بالىڭىزنىڭ يامان يولغا كىرىپ ئاشۇ ئاقىۋەتكە قېلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا ياخشى دوست تېپىشىغا ياردەملىشىشكە ئالدىراڭ. ناۋادا بالىڭىز ئۈچۈن ياخشى دوست تېپىپ بېرىشكە ئۆزىڭىز قادىر بولالمىسىڭىز ئۇنداقتا بالىڭىزنى ياخشى باللارنىڭ ئارىسىغا قوشۇپ قويىدىغان ياخشى تەربىيەچى ئۇستاز تېپىشقا ئالدىراڭ.

دىن دۈشمەنلىرى باللىرىمىزنى قوچاقلىرىمىزدىن ئوغرىلايدىغان بولغىلىنى كاپىر تەشكىلاتلار بوزۇقچىلىق جەمئىيەتلىرى، ئەيش - ئىشرەت سورۇنلىرىنى قۇرغىلى ئۇزاق زامانلار بولدى. ئاتا - ئانىلىرىمىزنىڭ ئۇيقۇسىنى ئاچىدىغان ۋاقتى تېخىچە كەلمىدىمۇ؟!

بالىنى خۇش قىلىش

باللارنىڭ دىلىغا خۇشاللىق ئاتا قىلىش ئۇنىڭ شەخسىيىتىگە تەسىر كۆرسىتىشتە ئاجايىب مۇھىم رول ئوينايدۇ. باللارنىڭ تەبىئىيتى پاك - غۇبارسىز بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇلار شاد - خۇراملىقنى ياخشى كۆرىدۇ. ئۇلار يەنە ئۆز نۆۋىتىدە چوڭلارغا خۇشاللىق بېغىشلىغۇچى ۋاستىلەر بولۇپ، ئۇلار چوڭلارنىڭ

www.munber.org

خوشال بولۇشىنى، ئۇلارنىڭ يۈزلىرىدە كۆلۈمسىرەشنىڭ پارلىشىنى ياخشى كۆرىدۇ. بۇندىن باشقا يەنە چوڭلارنىڭ بالىلارغا ئاتا قىلغان خوشاللىقى ئۆز نۆۋىتىدە بالىلارنىڭ جانلىق ۋە جوشقۇن بولۇشىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئۇلارنىڭ ئىنكاسىنىڭ تېز، تەپەككۇرىنىڭ ئۆتكۈر، ھۆكۈم قىلىش ئىقتىدارىنىڭ توغرا بولۇشىغا تۈرتكە بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دائىم بالىلارنى خوشال قىلىشقا تىرىشاتتى ۋە بۇنىڭ ئۈچۈن تۆۋەندىكىدەك ئىشلارنى قىلاتتى.

بالىلارنى سۆيەتتى ۋە ئۇلار بىلەن بىرگە ئوينايتتى.
ئۇلارنىڭ باش ـ كۆزلىرىنى سىلايتتى.
ئۇلارنى كۆتۈرەتتى ۋە قۇچىقىغا ئېلىپ ئولتۇراتتى.
ئۇلارغا ياخشى يېمەكلىكلەرنى تەقدىم قىلاتتى.
ئۇلار بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ تاماق يەيتتى.

دېمەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلارنى خوش قىلىشنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە مۇھىم ئىكەنلىكىنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن يۇقىرىقىدەك ئۈلگىلىك ئىشلارنى قىلىش ئارقىلىق بالىلارنى خوش قىلىشقا تىرىشاتتى.

بالىلارنى ئۆزئارا مۇسابىقىگە سېلىش ۋە ئۇتقانلارنى مۇكاپاتلاش

ئۆزئارا بەسلىشىش ۋە مۇسابىقىگە چۈشۈش ئىنساننىڭ تەبىئىتىنى ھەرىكەتلەندۈرىدىغان ئامىللاردىن بولۇپ، بىر ئىنسان ئۆزىنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە ئىقتىدارلىق ئىكەنلىكىنى پەقەت باشقىلار بىلەن ئېلىپ بارغان مۇسابىقە ۋە بەسلىششىلىرى ئارقىلىقلا بىلەلەيدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنسان تەبىئىتىدىكى بۇ ئاجايىپ سىرلىق يوشۇرۇن كۈچنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، ئۇنىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى نامايەندە قىلىش ئۈچۈن دائىم بالىلارنى ئۆزئارا بەسلىششكە، مۇسابىقىلىششكە سالاتتى. ئۇنىڭ بالىلارنى بەس ـ مۇنازىرىگە سېلىشمۇ ئۇنىڭ بالىلارنى روھلاندۇرۇشتىكى بۇ خىل ئامىللىرىنىڭ بىرى ئىدى.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە: «ۋادىدا بىر خىل دەرەخ بار، ئۇ دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرى غازاڭ تاشلىمايدۇ. ئېيتىڭلارچۇ، ئۇ قايسى دەرەخ؟» دەپ بىزنى جاۋابىنى تېپىشقا قىزىقتۇردى. كىشىلەر ئۇنىڭ قايسى دەرەخ ئىكەنلىكىدە تالاش ـ تارتىشقا چۈشۈپ كەتتى. مېنىڭ ئەقلىمگە بەلكىم ئۇ خورما دەرىخى، دېگەن ئوي كەلدى، شۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ خورما دەرىخىدۇر» دېدى.

باشقا بىر رىۋايەتتە ئىبنى ئۆمەر ئۆزىنىڭ بۇ سوئالغا نېمە ئۈچۈن جاۋاب بەرمىگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى سۆزلەپ مۇنداق دەيدۇ: مەن سورۇندىكى كىشىلەرنىڭ ئىچىدە يېشى ئەڭ كىچىكى ئىدىم، شۇڭا چوڭلارنىڭ جىم ئولتۇرغانلىقىغا قاراپ مەن ئېغىز ئېچىشقا پېتىنالمىدىم.

دېمەك سوئال سوراش ئارقىلىق بالىلارنىڭ زېھنىنى ئاچقىلى بولىدۇ. ئېگىدىكى بەزى چۈشەنچىلەرنى ئايدىڭلاشتۇرىدۇ. بالىلارنىڭ زېھنىنى ئاچىدىغان بۇنداق سوئال سوراش شام دىيارىدا ”تا ھازىر“ مىسىر دىيارىدا ”پەۋازىر“ دەپ ئاتىلىدۇ. يۇقىرىقى مىسالنى قايتا تەھلىل قىلساق ئىبنى ئۆمەرنىڭ

www.munber.org

تەپەككۇر يۇرگۈزگەنلىكى ئۇنىڭ چوڭلار بىلەن بەسلەشكەنلىكى، بىراق ئىغىز ئىچىشقا ئالدىرماسلىقى بولسا ئۇنىڭ چوڭلارنى ھۆرمەتلىگەنلىكىدۇر.

باللارنى جىسمانىي جەھەتتىن مۇسابىقىگە سېلىشمۇ ئۇلارنى بەسلەشتۈرۈشتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنىڭ تېنىنىڭ بەردەس، ئەزالىرىنىڭ كۈچلۈك بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارنى يۈگۈرۈش مۇسابىقىسىگە سالاتتى. ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ھارىس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇللاھ ۋە ئۇبەيدۇللاھ ۋە كۆپىنچى ۋاقىتلاردا ئاببا‌س رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قاتارلىق ئوغۇل باللارنى سەپكە تىزاتتى. ئاندىن: «كىمكى مېنىڭ ئالدىمغا ئۆتۈپ كەتسە مەن ئۇنىڭغا مۇنداق ـ مۇنداق نەرسە بېرىمەن!» دەپ بېرىدىغان مۇكاپاتنىڭ نامىنى ئېلان قىلاتتى. ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى يېڭۋالاتتى ۋە ئوك ـ سول تەرەپلەرگە ئۆزلىرىنى ئېتىپ يىقىلىپ چۈشكەن بولۇپ يېتىۋىلىشاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى سۆيەتتى ۋە ئۇلار بىلەن بىرگە ئوينىشاتتى.

باللارنى مۇۋاپىق يۇسۇندا مۇسابىقىگە سېلىش ئاتا ـ ئانىلارنىڭ تاللىشىغا باغلىق بولۇپ ئاتا ـ ئانىلار بۇ ئارقىلىق باللارنىڭ ئاكتىپچانلىقىنى قوزغاپ، ئۇلارنىڭ روھىنى كۆتۈرىدۇ. ئۇلارنىڭ يېڭىلىق يارىتىش ئىرادىسىنى چوڭايتىدۇ. ئاتا ـ ئانىلار خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دېگەندەك ئۇلارغا: كىم يەڭسە مۇنداق ـ مۇنداق مۇكاپات بېرىمەن، دېگەندەك سۆزلەرنى قىلىپ ئۇلارنىڭ نەتىجىلىرىگە قارىتا مۇكاپاتلايدۇ. بۇنىڭ بىلەن باللار روھىي ئوزۇق ئالىدۇ، بەختىيارلىق تۇيغۇسىغا چۆمىدۇ. ھەر بىر بالا غەلىبىگە ئېرىشىش ئۈچۈن بارلىق كۈچىنى سەرپ قىلىدۇ. مۇسابىقە ۋاقتىنىڭ كېلىشىدىن بۇرۇن ئۇنىڭغا ھەم جىسمانىي ھەم روھىي جەھەتتىن تەييارلىق قىلىپ چېنىقىش ۋە مەشىق قىلىش ئىشلىرى بىلەن ئۆزىنى تەربىيىلەشكە باشلايدۇ. بۇنىڭ بىلەن بالىنىڭ ئىقتىدارىنىڭ ئەڭ يۇقىرى چېكى ئاشكارا بولىدۇ.

باللارنى ئۆزئارا مۇسابىقىلەشتۈرۈشنىڭ يەنە شۇنداق پايدىسىمۇ باركى، ئۇ بالا مۇسابىقىگە قاتنىشىش جەريانىدا ئۇنىڭدا جامائەتچىلىك ئېڭى يېتىلىدۇ. ياتسىراش تۇيغۇسىدىن قۇتۇلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئىجتىمائىي مۇھىتنى چۈشىنىشكە تىرىشىدۇ. مۇسابىقىدە بەزىدە ئۇتىدۇ، بەزىدە ئۇتتۇرىدۇ. ئۇتۇش ـ ئۇتتۇرۇش جەريانىدا ھەر بىر قىبتىملىق نەتىجە ئۈچۈن ئۆزئۆزىگە جاۋاب تاپىدۇ. شۇنداقلا يەنە ھاياتنىڭ شۇنداق يېڭىش ـ يېڭىلىش بىلەن تولغانلىقىدەك قانۇنىيەتنى چۈشىنىشكە باشلايدۇ.

باللارنىڭ قىزىقىشىنى قوزغاش

باللارنىڭ قىزىقىشىنى ماددىي ۋە مەنىۋىي جەھەتتىن قوزغاش پەرزەنت تەربىيەسىدە كەم بولسا بولمايدىغان مۇھىم ئامىللارنىڭ بىرىدۇر. لېكىن بۇ ئۇسۇللارنى ئىشلەتكەندە نورمال بولۇشقا، چېكىدىن ئاشۇرۇۋەتمەسلىككە دىققەت قىلىش لازىم. قىزىقتۇرۇش بالىنىڭ شەخسىيىتىدە، ئۇنىڭ ئىش ـ ھەرىكەتلىرىنىڭ توغرا يۇنۇلۇشتە تەرەققىي قىلىشىدا، ئىقتىدارىنى بايقاشتا ۋە ئارتۇقچىلىقلىرىنى جارى قىلدۇرۇشتا ئىنتايىن چوڭ رولغا ئىگە بولۇپ، ئۇ تەربىيەلەشنى ئوڭۇشلۇق داۋاملاشتۇرۇشقا ۋە تەرەققىي قىلدۇرۇشقا تۈرتكە بولىدۇ. بىز يۇقىرىدا بايان قىلغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارنى سەپكە

www.munber.org

تېزىپ: «كىمكى مېنىڭ ئالدىمغا ئۈتۈپ كەتسە مەن ئۇنىڭغا مۇنداق ـ مۇنداق نەرسە بېرىمەن!» دېگەن ھەدىس دەل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارنى ئۈتۈشقا قىزىقتۇرغانلىقىنىڭ مىسالىدۇر.

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان خورما دەرىخى توغۇرلۇق سورالغان سوئالغا ئائىت ھەدىسنىڭ داۋامىدا ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەرنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدىكى ئاشۇ مەجلىستىن چىقىۋېتىپ ئاتىسىغا: ئى ئاتا! مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دېمەكچى بولغان دەرەخنىڭ چوقۇم خورما دەرىخى ئىكەنلىكى كۆڭلۈمگە كەچكەن ئىدى، دېگەندە ئۆمەرنىڭ: ئەمسە نېمىشقا دېمىدىڭ؟ ناۋادا دېگەن بولساڭ بۇ جاۋاب بەرگەنلىكىڭ مەن ئۈچۈن مۇنداق ـ مۇنداق ئىشلاردىنمۇ سۆيۈملۈك بولار ئىدى، دېگەنلىكى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەرنىڭ: سەنمۇ، ئەبۇ بەكرىمۇ بىرنەرسە دېمىگەچكە مەن گەپ قىلىشنى ياخشى كۆرمىدۇم، دېگەنلىكى بايان قىلىنغان. [بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان]

ئىبنى ھەجەر بۇ ھەدىسنىڭ تەپسىرىدە مۇنداق دەيدۇ: بۇ ھەدىستىكى ئاتا ـ بالا ئوتتۇرىسىدىكى بۇ سۆھبەت كىچىكلەردىكى مەلۇم بىر بىلىم چوڭلاردىمۇ بولغاندا ئالدى بىلەن چوڭلارنىڭ ئېغىز ئېچىشى كېرەكلىكىنى، ناۋادا كىچىكلەردىكى ئىلىم چوڭلاردا بولمىغان ئەھۋالدا كىچىكلەرنىڭ ئېغىز ئېچىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن ئىبنى ئۆمەرنىڭ ئاتىسىغا سورۇندا ئاتىسى ۋە ئابا بەكرىدەك ھۆرمەتلىك زاتلارنىڭ بارلىقىنىڭ سەۋەب بولغانلىقىنى دەپ تۇرسىمۇ ئۆمەرنىڭ ئۇنىڭ دېمىگەنلىكىدىن ئەپسۇسلانغانلىقى بۇنىڭغا دەلىل بولالايدۇ.

ئىبنى قەييۇم بۇ ھەدىسنى «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تىبابەتچىلىكى» دېگەن كىتابىدا مۇنداق شەرھىيلەيدۇ: بۇ ھەدىستە ئاتىنىڭ بالىسىنىڭ توغرا ئىش قىلغانلىقىدىن، ئۇنىڭ توغرىلىقتا مۇۋەپپەق قىلىنغانلىقىدىن سۆيۈنگەنلىك ئىپادىسى كۆرۈلىدۇ.

يەنە بىر ھەدىستە ئاتىسى بار سورۇندا بالىنىڭ بىلگەن نەرسىسىدىن ئېغىز ئېچىشىنىڭ دۇرۇس بولىدىغانلىقىغا، ناۋادا ئاتىنىڭ بالىسى بىلگەن نەرسىنى بىلمىگەن تەقدىردىمۇ بالىنىڭ ئۇنى ئوتتۇرىغا قويۇشى ئاتىغا قىلىنغان ھۆرمەتسىزلىك بولمايدىغانلىقىغا دەلىل باردۇر.

تۆۋەندە بايان قىلىنغان ۋەقەلىك ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بالىلارغا كۆڭۈل بۆلىدىغانلىقى، ئۇلارنى چوڭلارنىڭ سورۇنلىرىغا تەكلىپ قىلىپ ئۇلارنىڭ پىكىر ـ تەلەپلىرىنى قوبۇل قىلغانلىقىنىڭ يەنە بىر مىسالىدۇر.

ئىبنى مۇبارەك ئۆزىنىڭ «زاھىد» دېگەن كىتابىدا، ئىبنى جەرىر، ئىبنى ئەبۇ ھاتەم ۋە ھاكىملار ئۆز مۇستەدرىكلىرىدە رىۋايەت قىلىشىچە ئۆمەر ئىبنى خەتتاب اللە تائالانىڭ: ﴿ئاراڭلاردا كىممۇ ياقتۇرسۇنكى، ئۇنىڭ خورمىلىق، ئۈزۈملۈك، ئاستىدىن ئېرىقلار ئېقىپ تۇرىدىغان، مېۋىلەرنىڭ ھەممە خىللىرى بولغان بىر بېغى بولسۇن،﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبىنى سورۇندىكى ھازىر بولغانلاردىن سورىغاندا ئۇلار: اللە ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىلگۈچىدۇر، دەپ جاۋاب بېرىشىدۇ. ئۆمەر بۇ جاۋابتىن رازى بولماي ئاچچىقلىنىپ: يا بىلىمىز ياكى بىلمەيمىز، دەڭلار، دېدى. بۇ چاغدا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئى مۆئمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! بۇ ھەقتە مېنىڭ ئېڭىمدا بىر پىكىر بار، دېدى. ئۆمەر: ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! سەن ئۆزەڭنى تۆۋەن چاغلىما! دېدى. ئىبنى ئابباس: بۇ ئايەت بىر ئەمەل ئۈچۈن

[1] سۈرە بەقەرە 266 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى

كەلتۈرۈلگەن مىسالدۇر، دېدى. ئۆمەر: ئۇ قايسى ئەمەل؟ دەپ سورىدى. ئىبنى ئابباس: مەلۇم بىر ئەمەل، دېدى. ئۆمەر: ياخشى ئىشلارنى قىلىدىغان باي بىر ئادەمنىڭ مىسالىدۇركى، كېيىن اللە ئۇ ئادەمگە شەيتاننى ئەۋەتتى. ئاندىن ئۇ ئادەم گۇناھلارنى ئىشلىدى ۋە پۈتۈن ئەمەللىرىنى بىكار قىلىۋەتتى، دېدى.

دېمەككى ئاتا ـ ئانىلار ۋە پەرزەنت تەربىيىلىگۈچىلەر بالىلارنى قىزىقتۇرۇشتا، رىغبەتلەندۈرۈشتە: ”ئى بالىجان ئەقلىڭگە تايان، ئۆزەڭنى تۆۋەن چاغلىما!“ دېگەننى ئۆزىگە شۇئار قىلىشى كېرەك. بالىلارنى ياخشىلىققا قىزىقتۇرۇشنىڭ يەنە بىر ئۇسۇلى ئۇلارغا مەزمۇنى ياخشى، پايدىلىق كىتابلارنى ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق ئۇلارنى ئىلىم ـ ئىرپان ئىچىدە يېتىشتۈرۈشتۇر. كاتتا ئالىم ئىبنى ئابىدىننىڭ ئوغلى ئۆزىنىڭ ئۆسمۈرلۈك دەۋرىنى مۇنداق تونۇشتۇرىدۇ. ئىبنى ئابىدىننىڭ شۇنچىۋالا تېپىلغۇسىز قىممەتلىك كىتابلارنى توپلىشىغا ئۇنىڭ ئاتىسى ياردەمدە بولغان بولۇپ، ئاتىسى ئۇنىڭغا ئۇنىڭ خالىغان كىتابلىرىنى ئېلىپ بەرگەن ۋە: سەن خالىغان كىتابىڭنى ئېلىۋەرگىن، مەن ئۇنىڭ پۇلىنى تۆلەيمەن، سەن ئىلگىرىكىلەرنىڭ يولىدىن مەن ئۆلتۈرگەننى تىرىلدۈردۈڭ. ئى ئوغلۇم! اللە ساڭا ياخشى مۇكاپاتلارنى بەرسۇن! دېگەنىكەن ۋە ئۆزىدىكى ئىلگىرىكىلەرنىڭ كىتابلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا بەرگەنىكەن.

بالىلارنى ماختاش ۋە ئۇلارنى مەدھىيىلەش

ماختاشنىڭ بالىلارنىڭ پسىخىكىسىدا ناھايىتى چوڭ تەسىر قوزغايدىغانلىقىدا شەك يوقتۇر. ماختاش بالىلارنىڭ ھېس ـ تۇيغۇلىرىنى جانلاندۇرۇپ، ئۇلارنىڭ قىلغان شۇنداقلا قىلماقچى بولغان ئىشىنى تېخىمۇ ۋايىغا يەتكۈزۈپ ياخشى قىلىشقا رىغبەتلەندۈرىدۇ. ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ تۇيغۇسىدا روھى كۆتۈرۈلۈپ تېخىمۇ جانلىق ۋە جۇشقۇن بولۇپ كېتىدۇ. ھەقىقىي پسىخىك ئالىمى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام بالىلارنىڭ تەبئىيىتىگە چوڭ تەسىرى بولىدىغان ماختاشتىن ئىبارەت بۇ ئامىلنىڭ رولىنى ناھايىتى ياخشى بىلگەچكە بالىلارنى مۇۋاپىق يوسۇندا ماختاش ئارقىلىق رىغبەتلەندۈرۈشكە ناھايىتى ئەھمىيەت بېرەتتى. بۇنىڭ بىلەن بالىلار تېخىمۇ روھلىنىپ ئۆز ئەمەللىرىدە ئىلگىرىلەشكە تىرىشاتتى.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا كۆرگەن چۈشىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۆزلەپ بېرىدىغان بىر ئادەم بار ئىدى. مەنمۇ چۈش كۆرۈشنى، كۆرگەن چۈشۈمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۆزلەپ بېرىشنى ئۈمىد قىلاتتىم. ئۇ تېخى مېنىڭ ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىم ئىدى، مەن ئۇ چاغلاردا مەسچىتتە قونۇپ قالاتتىم. بىر كۈنى مەن چۈش كۆردۈم. چۈشۈمدە ئىككى پەرىشتە مېنى ئېلىپ مېڭىپ ئىچى ئوت بىلەن قاپلانغان قۇدۇقنىڭ يېنىغا ئېلىپ كەلدى. ئۇلاردا مۈڭگۈزلەر بار ئىدى. ئوت ئىچىدە مەن تونۇيدىغان كىشىلەرمۇ بار ئىدى. مەن قورققۇنۇمدىن: مەن اللە غا سىغىنىپ دوزاختىن پاناھ تىلەيمەن! دېدىم. بىزگە ئۇچرىغان يەنە بىر پەرىشتە ماڭا: قورقما! دېدى. مەن بۇ چۈشۈمنى ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا سۆزلەپ بەردىم، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئابدۇللاھ كېچىدە ناماز ئوقۇغان بولسا نېمە دېگەن ياخشى ئادەم بولغان بولاتتى» دەپتۇ. ئابدۇللاھ شۇندىن كېيىن كېچىلىرى ناماز ئوقۇش بىلەن بولۇپ ناھايىتى ئاز ئۇخلايدىغان بولغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئابدۇللاھ نىمە دېگەن ياخشى ئادەم بولغان بولاتتى» دېگەن سۆزىنى: «كېچىدە ناماز ئوقۇغان بولسا» دېگەن ئىبارە بىلەن بىرگە كەلتۈرۈپ ماختاش ئارقىلىق ئۇنى رىغبەتلەندۈرمەكچى بولغان ئىشقا يەنى ئابدۇللاھ غاپىل قالغان ئىشقا يېتەكلىگەن. نەتىجىدە بۇ ماختاشنىڭ تەسىرىدە ئابدۇللاھ كېچىدە ئاز ئۇخلايدىغان ئىبادەتگۈيغا ئايلانغان. دېمەك ئۆيغۇن ماكان ۋە زاماندا قىلىنغان مۇۋاپىق ماختاش ئەنە شۇنداق يۇقىرى ئۈنۈمگە ئىگە بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىزمەت قىلىش ئۈچۈن ئەرەبچە ۋە سۈرىيانچە ئۆگىنىۋاتقان بىر ياش بالا توغرۇلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەندەك كۈنىدە: «ئۇ نىمىدېگەن ياخشى بالا ـ ھە!» دېگەن.

باللار بىلەن ئوينىشىش ۋە ئۇلارغا باللارچە ھەمراھ بولۇش

باللار بىلەن ئوينىشىش ۋە ئۇلار بىلەن باللارچە ھەمراھ بولۇش ماختاش ۋە مەدھىيلەش ئارقىلىق باللارنى روھلاندۇرۇشنىڭ رولىغا ئوخشاشلا مۇھىم رول ئوينايدىغان، ئەھمىيتى چوڭ بولغان ئىشتۇر. باللار بىلەن بىرگە ئوينىشىپ بەرگەندە ۋە ئۇلارغا باللارغا خاس خۇلۇقلار بىلەن ھەمراھ بولغاندا باللارنىڭ روھى كۆتۈرۈلۈپ، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرىدە بار بولغان يوشۇرۇن ئىقتىدارلىرىنى ئاشكارىلىشىغا تۈرتكە بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەسەن ۋە ھۈسەين بىلەن ئوينىششى، ئۇلارنى دۈمبىسىگە مىندۈرىشى ۋە ئۇلار بىلەن تەك ئۆملەپ مېڭىشى، بۇندىن باشقا يەنە ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ باللىرى بىلەن ئوينىششى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باللىرى بىلەن شۇنداق قىلىشىنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدىغان ياخشى بىر ئۈرنەك ۋە ئىشارەتتۇر.

ئىبنى ئەساكىر ئەبۇ سوفيان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: مەن مۇئاۋىيەنىڭ قېشىغا كىرگەنىدىم، ئۇ چاغدا مۇئاۋىيە ئوگدۈسىغا ياتقان بولۇپ ئۇ ئۆز ئۈستىگە چىقىرىۋالغان كىچىك ئوغۇل ياكى بىر قىز بىلەن ئوينىشىۋاتاتتى، مەن ئۇنى ئۈستىگدىن چۈشۈرۈۋەتكىن! دېدىم. مۇئاۋىيە: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمنىڭ كىچىك بالىسى بولسا ئۇ ئۇنىڭ بىلەن ئويناشسۇن» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى.

يۇقىرىقى ھەدىستىكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەن سۆزىدىن ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باللىرىغا باللارچە ھەمراھ بولۇشىنىڭ ۋە ئوينىشىشىنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە ئەھمىيەتلىك ئىكەنلىكىنى تەكىتلىگەنلىكىنى كۆرىۋالغىلى بولىدۇ.

ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايىتىدىكى: «كىمكى باشقىلاردىن قالغان كىچىك قىزنى ئويناتسا ۋە ئۇنى سۆيۈپ قويسا» دېگەن ھەدىس بايان قىلىنغان بابتا ئۇممۇ خالىد بىنتى خالىد ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن دادام بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كىرگەنىدۇق، مېنىڭ ئۇچامدا سېرىق رەڭلىك بىر كۆينەك بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سېنا، سېنا!» دېدى. (ئابدۇللاھ بۇ ھەبەش تىلىدا "ياخشى" دېگەنلىك بولىدۇ، دەيدۇ.) ئاندىن مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەرلىك ئۈزۈكىنى ئويناشقا باشلىدىم، دادام ماڭا ئاچچىقلىدى،

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دادامغا: «قوي، ئۇنى!» دېدى. ئاندىن ماڭا: «چىقارغىن، كىرگۈزگىن، چىقارغىن، كىرگۈزگىن، چىقارغىن، كىرگۈزگىن!» دېدى.

ھافىز ئىبنى ھەجەر بۇ ھەدىس توغرىسىدا توختىلىپ مۇنداق دېدى: كىچىك قىزچاقلار بىلەن سۆزلىشىش ۋە ئۇلارنى ئوينىتىش ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى كۆتۈرۈشنى مەقسەت قىلىدۇ. ھەتتا ئۇلارنى سۆيۈپ قويۇشمۇ بۇنىڭ جۈملىسىدىندۇر.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەن ئىبنى ئەلى ئىبنى تالىپنى تىلىنى چىقىرىپ ئوينىتاتتى. كىچىك ھەسەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تىلىنى چىقارغانلىقىنى كۆرۈپ خوش بولۇپ كېتەتتى. [بۇ ھەدىسنى ئىبنى ھەببان كىتابىدا سەھىھ يول بىلەن رىۋايەت قىلغان]

بۇ ھەدىس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەسەنگە قانچىلىك دەرىجىدە باللارچە يېقىنچىلىق قىلىدىغانلىقىنىڭ بىر ئىپادىسىدۇركى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەتتا بالىنىڭ ئاغزىغا ئاغزىنى تەككۈزۈپ ئويناتقان.

ھاكىم ئەبۇ ھۇرەيرەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن قاچانلا بولمىسۇن ھەسەن ئىبنى ئەلى ئەبۇ تالىپنى كۆرسەملا كۆزۈمگە ياش كېلىدۇ، چۈنكى بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى مەسچىتتە كۆرگەندىن كېيىن قولۇمدىن تۇتۇپ ماڭدى. مەن ئۇنىڭ بىلەن بىللە ماڭدىم، بىز ھەتتا قەينۇقا بازىرىغا كەلگىچە ئۇ گەپ - سۆز قىلمىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بازارنى ئايلىنىپ بولغاندىن كېيىن بىز يەنە مەسچىتكە قايتىپ كەلدۇق، ئۇ مەسچىتتە ئارقىسىغا يۆلۈنۈپ ئولتۇرغاندىن كېيىن: «تاي نەدە؟ ماڭا تاينى چاقىرىپ بېرىڭلار!» دېدى. ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يۈگۈرگەن پېتى كېلىپ ئۆزىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇچىقىغا ئاتتى. ئاندىن قوللىرىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساقاللىرىنىڭ ئارىسىغا تىقتى، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاغزىنى ئاچتى، ھەسەن ئاغزىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاغزىنىڭ ئىچىگە كىرگۈزدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى الله مەن ئۇنى ھەقىقەتەنمۇ ياخشى كۆرىمەن، ئۇنى ياخشى كۆرىمەن ھەم ئۇنى ياخشى كۆرگەن ئادەمنىمۇ ياخشى كۆرىمەن» دېدى.

تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەسەنگە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى ئىككى قۇلاقلىق!» دەپ چاقىردى، يەنى چاقچاق قىلىپ شۇنداق دەيتتى.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇممۇ سەلىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قىزى زەينەب بىلەن ئوينىشىپ ئۇنى: «ئى كىچىك زەينەب! ئى كىچىك زەينەب!» دەپ چاقىراتتى ھەم بۇ سۆزنى تەكرارلايتتى، دەيدۇ.

ئىبنى مەسئۇددىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇۋاتقاندا ھەسەن بىلەن ھۈسەين ئىككىسى كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سەجدىگە چۈشىشى بىلەن ئۇنىڭ دۈمبىسىگە مىنىۋالدى. باشقىلار ئۇلارنى بۇنداق قىلىشتىن توسماقچى بولغاندا ئۇلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىشارەت ئارقىلىق توستى. نامىزنى ئوقۇپ بولغاندا ئۇ ئىككىسىنى قۇچىقىغا ئېلىپ

www.munber.org

ئۇلتۇرۇپ: «مېنى ياخشى كۆرگەن كىشى بۇ ئىككىسىنىمۇ ياخشى كۆرگەي!» دېدى. [بۇ ھەدىسنى ئەبۇ يەئلا سەھى سەنەدى بىلەن رىۋايەت قىلغان]

بالىنىڭ ئۆز ـ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى تۇرغۇزۇشقا ياردەم بېرىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلارنىڭ كۈچلۈك چوڭ بولۇشى ۋە ئۇلارنىڭ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنىڭ تۇرغۇزۇلىشى ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئۇسۇللارنى قوللانغان.

1 ـ بالىنىڭ ئىرادىسىنى تاۋلاش. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش ئۈچۈن بالىلارنى مۇنداق ئىككى تۈرلۈك ئىشقا كۆندۈردى. ئۇنىڭ بىرى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنەس ۋە ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەرنى كۆندۈرگەندەك بالىلارنى سىر ساقلاشقا كۆندۈرۈش. باللار سىرلارنى پاش قىلىپ قويماي ساقلاشقا كۆندۈرۈلگەندە ئىرادىسى چىڭىيىپ ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسى ئاشىدۇ. ئۇنىڭ يەنە بىرى باللارنى روزا تۇتۇشقا كۆندۈرۈش. باللار ئۇسسۇزلۇق ۋە ئاچلىققا بەرداشلىق بېرەلىگەندە ئۆز نەپسى ئۈستىدىن غالىپ كېلەلىگەنلىكىدىن ئىبارەت ئىرادىسىگە بولغان سۆيۈنىشى ئېشىپ ھاياجانلىنىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ئۇلاردا ھايات مۇساپىسىدە قىيىنچىلىقلارغا بەرداشلىق بېرىش ئىرادىسى كۈچىيىدۇ. شۇنداقلا يەنە ئۆزلىرىگە بولغان ئىشەنچىسى تېخىمۇ ئاشىدۇ.

2 ـ ئىجتىمائىي ئىشەنچىسىنى ئاشۇرۇش: باللارنىڭ ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئىشلىرىغا ھەمدەمدە بولۇشى، ئۆز ياش ۋە ئىقتىدارىغا مۇۋاپىق ئۆي ئىشلىرىنى بېجىرىشى، چوڭلار بىلەن ئولتۇرۇپ قويۇشتا ئۆزلىرىدىن كىچىكلەر بىلەن جەم بولۇشى ئۇلاردىكى ئىجتىمائىي ئىشەنچىنى ئاشۇرىدۇ.

3 ـ ئىلمىي ئىشەنچىنى ئۆستۈرۈش: باللار كىچىكىدىن باشلاپلا قۇرئان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىدىن خەۋەردار قىلىنغاندا گۈدەكلىك مەزگىلىدىن باشلاپلا ئۇلارنىڭ دىلىدا دىنغا بولغان مۇستەھكەم بولغان ئىلمىي ئاساس بولىدۇ ـ دە، كەلگۈسىدىكى ئىلىم ئىگەللەش يولىغا نىسبەتەن توغرا بىر نىشان ۋە كۆز قاراش شەكىللەندۇرەلەيدۇ. ھەم ھەرخىل خۇراپاتلىق تۇقۇلمىلار، سەپسەتىلەرنىڭ تەسىرىدىن قايمۇقۇپ قېلىشتىن ساقلىنىپ قالىدۇ.

4 ـ ئىقتىسادىي ۋە تىجارىي ئىشەنچىنىڭ يېتىلىشى: بۇ نىشانغا يەتكۈزۈلۈش ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىلار سودا ـ سېتىقلىرىدا، ئېلىم ـ بېرىم ئىشلىرىدا باللارنى ئۆزلىرىگە ھەمراھ قىلىۋېلىشى، بەزى بىر ئېلىم ـ سېتىملاردا شاھىد قىلىشى ۋە بۇنداق ئىشلارغا ئۇلارنى كۆندۈرۈش ئارقىلىق بولىدۇ.

بۇنىڭغا مۇنداق بىر مىسال كەلتۈرۈلگەن، يەنى مالىكنىڭ سۇلەيمان ئىبنى يەسساردىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ مۇنداق دېگەن: سەئىد ئىبنى مالىك ئىبنى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئېشىكىنىڭ بوغۇزى تۆگەپ كەتكەندە ئۇ كىچىك بالىسىغا: سەن ئۆيدىن بۇغداي ئېلىپ ئۇنى سات ـ دە. ئۇنىڭ پۇلىغا ئارپا ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر نېمە ئېلىپ كەل! دەپ بۇيرۇغان.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەرنىڭ ئىككى كىچىك بالىسىنىڭ سودىسىنى قىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلىگەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلارنىڭ ئۆز ـ ئۆزىگە ئىشەنچ تۇرغۇزۇش ئۈچۈن قانچىلىك ئەھمىيەت بەرگەن ـ ھە!

ئۇلارنى چىرايلىق يۇسۇندا چاقىرىش

بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارغا ئائىت ھەدىسلىرىدە ئۇنىڭ بالىلارنىڭ دىققىتىنىڭ قوزغىلىشى، ئۇلارغا قىلىنماقچى بولغان سۆزگە كۆڭۈل قويۇشى ئۈچۈن ئۇلارنى چاقىرغاندا ياكى ئۇلارغا خىتاب قىلغاندا ناھايىتى چىرايلىق بىر يۇسۇندا چاقىرغانلىقىنى ئۇچرىتىمىز. ئۇ بەزى چاغلاردا بالىلارنى: «ئى ئابا ئۇمەير! قۇش نۇغەيىر نېمە قىلدى؟» دەپ ئىسمىنى چاقىرغاندەك چاقىرىپ ئويناتقان بولسا بەزىدە: «ئى بالىجان! مەن ساڭا بىرقانچە ئېغىز سۆز ئۆگىتىپ قوياي... ئى بالىجان! بىسمىللاھ دېگىن، ئوڭ قولۇڭ بىلەن يېگىن» دېگەندە چاقىرغاندەك ئۇنىڭ بالىلىق سالاھىيىتى بىلەن چاقىرىپ خىتاب قىلاتتى. يەنە بەزىدە كۆيۈمچانلىق تەلەپپۇزىدا: «ئى ئوغۇلچىقىم! ئۆيۈڭگە كىرگەندە سالام قىل!»، «ئى ئوغۇلچىقىم! ئەتىگەن ۋە ئاخشامدا قەلبىڭدە ھېچكىمگە ئىككى يۈزلىمچىلىك قىلمايدىغان بولالىساڭ شۇنداق قىل» دەيتتى.

بىز يۇقىرىدا ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسنى: ئى قېرىنداشىمنىڭ بالىسى! ئۆزەڭنى تۆۋەن چاغلىما، دېگەنلىكىنى بايان قىلىپ ئۆتكۈنىمىزدەك ساھابىلارمۇ ئاتىسى مۇسۇلمان بولغان بالىلارنى: ئى قېرىنداشىمنىڭ ئوغلى! دەپ چاقىرىشاتتى. ئىمام بۇخارى ئۆزىنىڭ «ئادەبۇل مۇفرەد» دېگەن كىتابىدا سائىب ئىبنى ھەكەمدىن، ئۇ ئاتىسىدىن، ئاتىسى بوۋىسىدىن قىلغان رىۋايىتىدە بوۋىسىنىڭ: مەن ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ يېنىغا كەلدىم، ئۇ مېنى: ئى قېرىنداشىمنىڭ ئوغلى! دەپ چاقىردى ۋە مەندىن نەسەبىمنى سورىدى، مەن دەپ بەردىم، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاتامنىڭ تېخى مۇسۇلمان بولمىغانلىقىنى بىلگەندىن كېيىن: ئى ئوغلۇم! ئى ئوغلۇم! دەپ چاقىردى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

ئىمام مۇسلىم ئىسھاق ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى: «ئى ئوغلۇم!» دەپ چاقىرغان ئىدى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

مۇغىيرە ئىبنى شۇئبەدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ: ھېچكىم دەججال ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مەن سورىغاندەك كۆپ سوئال سورىمىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «ئى ئوغلۇم!» دەپ چاقىرىپ سوئالىمغا تۆۋەندىكىدەك جاۋاب بەردى... دەپ ھەدىسنىڭ داۋامىنى بايان قىلغان.

ئىمام نەۋەۋي بۇ ئىككى ھەدىس ھەققىدە توختىلىپ بىر كىشى باشقا بىرىنىڭ يېشى كىچىك بولغان ئوغلىنى چاقىرماقچى بولسا، مەنىسى ۋە ئاڭلىنىشى يېقىملىق بولغان ”ئى كىچىك ئوغلۇم!“ ياكى ”ئى بالام!“ دېگەندەك چاقىرىقلار بىلەن چاقىرسا بولىدۇ، مۇنداق چاقىرىقنىڭ مەنىسى مېھرى ـ شەپقەت جەھەتتە ”سەن مېنىڭ بالامنىڭ ئورنىدا“ دېگەنلىك بولىدۇ، بۇ خۇددى ئۆزىنىڭ يېشى بىلەن تەڭ

دىمەتلىك بولغان بىرىنى ”ئى قېرىندىشىم“ دەپ چاقىرغان بىلەن ئوخشاشتۇر. باشقىلارنى چاقىرىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوخشاش يېقىملىق سۆزلەر بىلەن چاقىرىش لازىم، دەيدۇ.

ئىمام ئەھمەد ئۆزىنىڭ مۇسنەدىدە ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! شۈبھىسىزكى بۇگۈن (يەنى ئەرەفات كۈنىنى دېمەكچى) قۇلىقى، كۆزى ۋە تىلىغا ئىگە بولالىغان ئادەمنىڭ گۇناھى مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دېگەن.

ئىمام ئەھمەد مۇسنەدىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەمراھ بولۇپ تۇراتتىم. ئۇ ماڭا: «ئى ئوغۇل! ياكى ئوغۇلچاق! مەن ساڭا الله نىڭ دەرگاھىدا مەنپەئەت بېرىدىغان بىرقانچە سۆز ئۆگىتىپ قويمايمۇ؟» دېدى مەن: ماقۇل! دېدىم. ئۇ: «سەن الله نى مۇھاپىزەت قىل، ئۇ سېنى مۇھاپىزەت قىلىدۇ» دېدى، دەپ بۇ ھەدىسنىڭ داۋامىنى ئاخىرغىچە بايان قىلغان.

چاقىرىش يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتكۈنىمىزدەك بەزىدە ئېنىق ئىسمى بىلەن، بەزىدە ” ئى بالا“ بەزىدە ”ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى“ ۋە بەزىدە ”ئى ئوغۇل“ دېگەندەك چاقىرىقلار بىلەن بولىدىغانلىقىنى، بالىلارنى مۇشۇنداق چاقىرىقلار بىلەن چاقىرغاندا ئۇلارنىڭ دىققىتىنى تارتىپ چاقىرغۇچىغا قارىتا بالىدا بىرخىل يېقىنچىلىق تۇيغۇسىنى ئويغاتقىلى بولىدىغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز.

بالىلارنى چىرايلىق ئۇسۇلدا چاقىرىشنىڭ ئۇسلۇبلىرىدىن يەنە بىرى بالىنى كۆڭنىيىتى بىلەن چاقىرىش يەنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كىچىك بالىنى ئويىنىتىپ: «ئى ئابا ئۇمەيىر! قۇش نۇغەيىر نېمە قىلىدى؟» دەپ چاقىرغاندەك چاقىرىشتۇر. ئەبۇ دەردا، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى «بەقلە» دەپ كۈنىيەتلەندۈردى، مەن بۇنداق كۈنىيەتلىنىشنى ياقتۇرمىغاندىن كېيىن ئۇ ماڭا ” ئەبا ھەمزە“ دېگەن كۈنىيەتنى بەردى. ئەبا ھەمزەنىڭ مەنىسى ”بەقلە“ دېگەنلىك بولاتتى

ئۇلارنىڭ تەلەپلىرىگە مۇۋاپىق جاۋاب بېرىش ۋە ئۇلارنى رازى قىلىش

بالىلارنىڭ نەپسىيىتىگە ئەڭ چوڭ تەسىر كۆرسىتىدىغان ئامىللارنىڭ يەنە بىرى ئۇلارنىڭ تەلەپلىرىنى ئورۇنداش ۋە ئۇلارنى رازى قىلىشتۇر. بولۇپمۇ يېشى كىچىك بالىلارنىڭ تەلەپلىرىنى ئورۇنداپ بېرىش لازىم. چۈنكى ھەرقانداق بىر جانلىق ئۆزىنىڭ تەلىپىنىڭ ئورۇندىلىشىدىن سۆيۈنگىنىدەك بالىلارمۇ تەلەپلىرىنىڭ ئورۇندىلىشىدىن ناھايىتى سۆيۈنىدۇ. روھى كۆتۈرۈلۈپ، خۇش ھال بولىدۇ. ئەكسىچە بولغاندا ئۇلارنىڭ دىلىنى نارازىلىق ۋە غەزەپ - نەپرەت ئورۇۋالىدۇ - دە گەپ ئاڭلىمايدىغان، ”قىلما“ دېگەننى قىلىدىغان بولۇۋالىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلارنى تەربىيىلەش، ئۇلارنىڭ پىخسىكىسىغا تەسىر قىلغۇچى ئامىللارغا ئەھمىيەت بەرگۈچى دانا ئۇستاز بولۇش سۈپىتى بىلەن بۇ ئۇسۇلدىمۇ ئاجايىب دانا پىكىرنى بەرگەن بولۇپ ساھابىلار ئۇنىڭ كۆرسەتمىسىگە ئىزچىل ئەمەل قىلىشقان.

www.munber.org

ئەھنەب ئىبنى قەيس مۇئاۋىيەگە باللارنىڭ تەلەپلىرىنى ئورۇنداپ ئۇلارنى رازى قىلىشنىڭ مۇھىملىقى توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرگەن بولۇپ ئۇلارنىڭ سۆھبىتىدە مۇنداق بىر مۇنازىرە بولۇپ ئۆتكەن: يەزىد ئىبنى مۇئاۋىيە مۇنداق دەيدۇ: دادام ئەھنەب ئىبنى قەيسنىڭ قېشىغا ئەۋەتلگەن ئىدى، دادام ئۇ كىشىنىڭ قېشىغا يېتىپ بارغاندا ئەھنەب ئىبى قەيستىن: ئى ئەبۇ بەھر! بالا ھەققىدە قانداق قارايسەن؟ دەپ سورىدى. ئۇ: ئى مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى! باللار بىزنىڭ دىللىرىمىزنىڭ مېۋىلىرى، كەلگۈسىمىزنىڭ تايانچىلىرى، بىز بولساق ئۇلار ئۈچۈن ھۆر زېمىن ۋە سايىۋەن ئاسمان، بىز ئۇلۇغ مەقسەتلىرىمىزگە پەقەت ئۇلار ئارقىلىقلا يېتىمىز، شۇڭا ئۇلار تەلەپ قىلغان نەرسىسىنى بەرگىن، غەزەپلەنسە ئۇلارنى رازى قىلغىن، شۇندىلا ئۇلار ساڭا دوستلىقنى ئاتا قىلىدۇ ۋە سېنى ياخشى كۆرىدۇ. سەن ئۇلارنى ئېغىر، بېسىم بولىدىغان ئىشلارغا زورلىما بولمىسا ئۇلار سېنىڭ ھاياتىڭدىن زېرىكىدۇ، ساڭا ئۆلۈم تىلەيدۇ ھەمدە ساڭا يېقىنلىششتىن قاچىدۇ، دېدى.

مۇئاۋىيە ئەھنەبكە: اللہ بىلەن قەسەمكى سەن مېنىڭ ئالدىمغا كىرگەندە مەن يەزىدكە قاتتىق ئاچچىغلانغان ھالدا ئىدىم، دەيدۇ. ئەھنەب ئۇ يەردىن چىقىپ كەتكەندىن كېيىن ئۇ يەزىدتىن رازى بولۇپ كېتىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئىككى يۈز مىڭ دەرھەم ۋە ئىككى يۈز قۇر كىيىم ئەۋەتىدۇ. يەزىدمۇ ئەھنەبكە يۈزمىڭ دەرھەم ۋە يۈز قۇر كىيىم ئەۋەتىدۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئىككىسى ئوتتۇرىدىن بۆلۈشكەن بولدى.

ئەدىي ئىبنى ھاتەم مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بارغان ئىدىم، ئۇ مەسچىستتە ئولتۇرغان ئىكەن، كىشىلەر مېنى تونۇشتۇرۇپ: بۇ ئەدىي ئىبنى ھاتەم بولىدۇ، دېيىشتى. مەن بۇ يەرگە ھېچقانداق ئامانلىقسىز ۋە كېلىشىمسىز كەلگەن ئىدىم. ئەدىي ئىبنى ھاتەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەپكە ئىنتىرىلگىنىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قولىدىن تۇتتى. ئۇ بۇرۇن: مەن اللہ دىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىنى مېنىڭ قولۇمدا قىلىشىنى تىلىگەن ئىدىم، دەيدۇ. ئۇ يۇقىرىقى ئەھۋالنى بايان قىلىشنى باشلاپ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ قولۇمنى تۇتقاندىن كېيىن ئورنىدىن تۇردى ـ دە مەن بىلەن ماڭدى. يولدا ئۇنىڭغا بالا كۆتۈرۈۋالغان بىر ئايال ئۇچراشتى، ئۇ ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۆزىنىڭ بىر ھاجىتىنى دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايال بىلەن بىرىپ ئۇ ئايالنىڭ ھاجىتىنى بېجىرىپ بېرىپ كەلدى... (بۇ داۋامى بار بولغان ئۇزۇن بىر ھەدىس بولۇپ بۇنى ئىمام تىرمىزى غەرب ھەسەن دەرىجىسىدە رىۋايەت قىلغان.)

تەكرارلاشنىڭ بالىنىڭ روھىغا كۆرسىتىدىغان تەسىرى

بالىمۇ باشقا ئىنسانلارغا ئوخشاشلا ئۇنتىيدۇ ۋە بىلىدىغان نەرسىلىرىدىن غاپىل قالىدۇ. اللہ تائالا ئۆزى ياراتقان جانلىقلىرىنىڭ ئىچىدە پەقەتلا ئىنسان بالىسىنىڭ بالىلىق دەۋرىنى شۇنداق ئۇزۇن قىلىپ ياراتتى. ئىنسان بالىسىنىڭ بالىلىق دەۋرى مەسئۇلىيەتنى ئۆز ئۈستىگە ئالمايدىغان دەۋر بولۇپ بۇ دەۋر دەل كەلگۈسىدە ئۆز ئۈستىگە ئالىدىغان مەسئۇلىيەت ئۈچۈن تەييارلىق قىلىدىغان دەۋر ھېسابلىنىدۇ. تاكى ئۇلار مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدىغان ياشقا يەتمىگىچە پەرىشتىلەرنىڭ قەلەملىرى ئۇلار ئۈچۈن ھېچنېمە يازمايدۇ. بىز بۇ باسقۇچنىڭ بۇ قەدەر مۇھىملىقىنى تونۇپ يەتكىنىمىزدە باللارنىڭ بىرەر نەرسىنى ياخشى بىلىۋېلىشى، ئېسىدە چىڭ ساقلىۋېلىشى ئۈچۈن ئۇلارغا تەكرارلاشنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى ھېس

www.munber.org

قىلالايمىز، تەكرارلاش پرىنسىپىنىڭ مۇھىملىقىنىڭ دەلىلى شۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باللىرىڭلار يەتتە ياشقا كىرگەندە ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇشقا ئۇنىمىسا ئۇرۇڭلار» دېگەن ھەدىسىدۇر. [بۇ ھەدىسنى ئىمام داۋۇد ۋە باشقىلار رىۋايەت قىلغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدىن ئىبارەت ئىسلامدىكى مۇھىم ئەركاننى كۆندۈرۈش ئۈچۈن ئۈچ يىل بەلگىلەپ بەردى. ئەلۋەتتە نامازنىڭ مۇھىملىقى ھەممىزگە مەلۇمدۇر. شۇڭا قۇرئان كەرىمدىمۇ الله: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۈممىتىڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزەڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىداملىق بولغىن﴾[1] دەپ بۇيرۇغان. دېمەك بىر بالىنى نامازغا بۇيرۇش ئۈچۈن يۇقىرىقى يىللار بويى سەۋر قىلىش لازىم بولىدۇ. بىز سەۋر قىلىشقا دەۋەت قىلىنغان يەتتە ياشتىن تاكى ئون ياشقىچە بولغان ئارىلىقتىكى بۇ ئۈچ يىلنى ھېسابلىساق ئاتا ـ ئانا بولغۇچى ھەر بىر كۈندە بەش قېتىمدىن نامازغا بۇيرۇسا 365 كۈندە 5475 قېتىم بۇيرۇيدۇ، دېگەن گەپ. بۇ سان بۇيرۇشنىڭ قانچىلىك كۆپ تەكرارلىنىدىغانلىقىغىلا ئەمەس بەلكى يەنە قانچىلىق دەرىجىدە سەۋرچان بولۇشى كېرەكلىكىگىمۇ دالالەت قىلىدۇ. دېمەك بالىنىڭ ئوقۇمىغانلىقىدىن، گەپ ئاڭلىمىغانلىقىدىن ئاسانلا ئۈمىدسىزلىنىپ ئۇنىڭدىن بەل قويۇۋەتمەسلىكىمىز كېرەك. بالىنىڭ قېلىشى ياكى بىلىشى لازىم بولغان بىرەر ئىشنى ئۇنىڭدىن تەلەپ قىلىنغاندا تەلەپ قىلغۇچى ئەلۋەتتە تەكرارلاشنى، زېرىكمەستىن قايتا ـ قايتا چۈشەندۈرۈشنى ئېغىر كۆرمەسلىكى لازىم.

مانا بۇ كاتتا ساھەب ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ باللارغا تەكرارلاشنىڭ ئەھمىيىتىنى تونۇپ يەتكەنلىكى ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىلارغا باللىرى ھەققىدە مۇنداق يوليورۇق بىرەتتى: باللىرىڭلارنى ياخشىلىققا ئادەتلەندۈرۈڭلار، ھەققەتەن ياخشىلىق دېگەن ئادەتتىندۇر.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتىكى سۈننىتىنى تۇتقان ئاساستا باللارنى زىيارەت قىلىپ تۇراتتى ۋە ئۇلارغا سالام بېرەتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ بۇنداق قىلغانلىقىنى دەلىلەپ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ شۇنداق قىلاتتى، دەيتتى.

باللار چوڭلارنىڭ ئۆزلىرىگە تەكرار بىرقانچە قېتىم سالام قىلغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ئۇلارمۇ تەدرىجي يۇسۇندا بۇنىڭغا ئادەتلىنىپ، سالام قىلىشنى ئۆگىنىدۇ. ۋاقتىنىڭ ئۆتۈشى بىلەن سالام قىلىش ئۇلارنىڭمۇ ئادىتىگە ئايلىنىدۇ.

تەربىيەدە باللار بىلەن ماس قەدەمدە مېڭىش

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان: «باللىرىڭلار يەتتە ياشقا كىرگەندە ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇشقا ئۇنىمىسا ئۇرۇڭلار» دېگەن ھەدىستە باللارنى بىز ئۇلارنىڭ قىلىشىنى تەلەپ قىلغان بىرەر نەرسىگە تەدرىجي كۆندۈرۈشتىن ئىبارەت ئۇلارنىڭ تەبىئىيتىگە ماس كېلىدىغان ناھايىتى مۇھىم بىر پرىنسىپ بار بولۇپ، ھەرقانداق ئىشنىڭ ۋۇجۇدقا چىقىشىدا بولۇپمۇ باللار تەربىيەسىدە بىرقانچە باسقۇچنىڭ بولىدىغانلىقى، بولۇپمۇ دىنىنىڭ تۈۋرۈكى بولغان نامازغا باللارنى ھەققىي

(1) سۈرە تاھا 132 ـ ئايەت

كۆندۈرۈشتە بۇ باسقۇچنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەيدىغان مەزمۇن بار. باللارنى نامازغا كۆندۈرۈش ئۈچۈن تۆۋەندىكى ئۈچ باسقۇچ بار:

بىرىنچى، يەتتە ياشقا كىرىشتىن ئىلگىرىكى باسقۇچ بولۇپ: بۇ باسقۇچ بالا ئۈچۈن كۆزىتىش باسقۇچى ھېسابلىنىدۇ، بالا بۇ مەزگىلەردە ئاتا ـ ئانا ۋە باشقىلارنىڭ ناماز ئوقۇغانلىقىنى كۆزىتىدۇ. ئەگەر ئاتا ـ ئانا ئۇلارنى بۇ ۋاقىتلاردىلا ناماز ئوقۇشقا كۆندۈرۈشكە باشلىسا ياخشىلىق ئۈستىگە ياخشىلىق بولىدۇ.

ئىككىنچى، بۇ بۇيرۇش باسقۇچى بولۇپ، بۇ باسقۇچ يەتتە ياشقا توشقان مەزگىلدىن تارتىپ تاكى ئون ياشقا قەدەم قويغانغا قەدەر داۋام قىلىدۇ. بۇ مەزگىلدە ئاتا ـ ئانا بولغۇچى بالىسىنى ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇيدۇ ۋە ئۇنىڭ ناماز ئوقۇشىنى تەلەپ قىلىدۇ.

ئۈچىنچى، باللارنى ئۇرۇش ئارقىلىق مەجبۇرلاش باسقۇچى بولۇپ، بۇ باسقۇچتا ئاتا ـ ئانا ئون ياشقا كىرىپمۇ ناماز ئوقۇشقا ئۇنىمىغان بالىسىنى ئۇرۇش ئارقىلىق ناماز ئوقۇشقا مەجبۇرلايدۇ.

ھەقىقەتەن مۇشۇ خىلدىكى تەدرىجىي تەربىيىلەش بالىنىڭ پىخسىكىسىدا ۋە ھەرقانداق بىر ئىشنى قوبۇل قىلىشتا ناھايىتى چوڭ رول ئوينايدۇ. چۈنكى باللار تېخى بىر ھالەتتىن يەنە بىر ھالەتكە يۆتكىلىشۋاتقان يۇمران نوتىلاردىن ئىبارەتتۇر. شۇڭا ئاتا ـ ئانا باللارنىڭ ياخشى ئىشلارنى ئۆزلىرىگە ئۆزلەشتۈرۈۋېلىشى ئۈچۈن ئۇلارغا يول كۆرسىتىپ بېرىشى ۋە ياردەم بېرىشى كېرەك!

رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش

رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش باللارنىڭ شەخسىيىتىگە تەسىر قىلىدىغان مۇھىم ئامىللاردىن بىرىدۇر، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ تەبىئىي خۇسۇسىيەتلىرىنى ئوڭشاشتىكى ئۈنۈملۈك ئۇسۇللارنىڭ بىرىدۇر. بۇ ئۇسۇل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيەسىدىكى ئەمەلىيەتلىرىدە ئىپلىپ بېرىلغان بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزىقتۇرۇش ۋە قورقىتىش تەلىماتىنى پەرزەنتلەرنىڭ ئاتا ـ ئانىلارغا ياخشىلىق قىلىشىنىڭ ئەجرى ۋە يامانلىقى، ئاسىيلىق، قاخشىتىشنىڭ ئاقىۋىتىنى خەۋەر قىلىش ئارقىلىق بايان قىلدى. مانا بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللار ئۈچۈن يولغا قويغان رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئاگاھلاندۇرۇش ئۇسۇلىدۇر. بۇ ئەسلىدە الله تائالا قۇرئان كەرىمدە قوللانغان ئەڭ توغرا ۋە گۈزەل ئۇسلۇب بولۇپ قۇرئاندا جەننەت بىلەن قىزىقتۇرۇش، دوزاخ بىلەن ئاگاھلاندۇرۇش دائىم دېگىدەك بىر ئورۇندا كېلىدۇ. بۇنداق قىلىشتىكى ھېكمەت شۇنىڭدىن ئىبارەتكى: ئىنساننىڭ تەبىئىيتى ئەسلىدە بىرەر نەرسىگە ئەجىر قىلىشقا، ئاندىن ئۇنىڭ ھوسۇلىنى ئېلىشقا ھېرىسمەن، بىرەر خاتا ياكى ناھەق نەرسىدىن يىراقلىششقا، ئۇنىڭ يامان ئاقىۋىتىدىن ئۆزىنى ئەيقچىشقا ھېرىسمەن كېلىدۇ. بۇ يەردە تىلغا ئالغان ئاگاھلاندۇرۇش ۋە قورقۇش ھەرگىزمۇ جان قىيىنغۇچى قاتتىق بىر ئۇسۇل ئارقىلىق قورقىتىشقا قارىتىلغان بولماستىن بەلكى بالىغا قارىتا ئۇنىڭ قىلغان بىرەر ئەمەلىنىڭ ياخشىلىقىنىڭ نەتىجىسىدىن ئۇنى ئۈمىدلەندۈرگەندەك، ياخشى بولمىغان ياكى ناھايىتى خاتا بولغان بىرەر ئەمەلىنىڭ يامان ئاقىۋىتىدىن ئۇنى ئاگاھلاندۇرۇشتىن ئىبارەتتۇر.

www.munber.org

تۆتىنچى بۆلۈم

ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش ۋە ئۇلارنى قاخشىتىشتىن ئاگاھلاندۇرۇش

قۇرئاندىن ۋەسىيەتلەر

مۇقەددىمە

بىرىنچى: ئاتا ـ ئانىغا ئۇلار ھايات ۋاقتىدا ياخشىلىق قىلىش.

1 ـ ياخشىلىقنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ساۋابى.

2 ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى پەرز كۈپايە ئىبادەتلەرنىڭمۇ ئالدىغا قويۇش

ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى الله يولدا جىھاد نىڭ ئالدىغا قويۇش.

ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى ئايالى ۋە دوستلارغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئالدىغا قويۇش.

ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى ھەج قىلىشنىڭ ئالدىغا قويۇش.

ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى زىيارەت قىلىشنىڭ ئالدىغا قويۇش.

ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى پەرزەنتلەرنى ياخشى كۆرۈشنىڭ ئالدىغا قويۇش.

ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى نەفلە ئىبادەتلەرنىڭ ئالدىغا قويۇش.

ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى الله يولدا ھىجرەت قىلىشنىڭ ئالدىغا قويۇش.

ـ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش توغرىسىدىكى نەمۇنىلىك مىساللىرى.

3 ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن بىرگە الله غا ئاسىي بولىدىغان ئىشلاردا ئۇلارغا ئىتائەت قىلماسلىق.

4 ـ ئىنسانلار ئىچىدە ياخشىلىق قىلىشقا ئەڭ لايىق كىشىلەر ئاتا ـ ئانىدۇر.

5 ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئاتىغا ياخشىلىق قىلىش بىرلا ۋاقىتتا توغرا كېلىپ قالغاندا ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى ئاتىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئورنىغا قويۇش.

6 ـ سەن ۋە مېلىڭ ئاتاڭغا تەئەللۇقتۇر.

7 ـ ئاتا ـ ئانا ھەرقانداق بىر مالدا قەرزدار بولۇپ قالسا ئۇنى ئۇ قەرزدىن قۇتۇلدۇرۇش.

www.munber.org

8 ـ ئاتا ـ ئانا ۋە پەرزەنتلەرنىڭ بىر ـ بىرىگە دۇئا قىلىششى.

9 ـ ئاتا ـ ئانىسنى تىللىشىغا سەۋەبچى بولماسلىق.

10 ـ نەسەبىنىڭ ئاتىغا تەۋەلىكىنى ئاشكارىلاش ۋە ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنىش.

11 ـ ئاتا ـ ئانىلار ھەج قىلىشقا قۇربى يەتمىسە ئۇلار ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىش.

12 ـ ئۇلارنىڭ ۋەدىسىنى ئورۇنلاش.

13 ـ ئاتا ـ ئانىنى قاخشىتىشنىڭ چوڭ گۇناھ ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە جازا بېرىلىدىغانلىقى.

ئىككىنچى: ئاتا ـ ئانىغا ئۇلارنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ ياخشىلىق قىلىش.

1 ـ ۋەدىلىرىنى ئورۇنداش ۋە ۋەسىيەتلىرىنى ئادا قىلىش.

2 ـ ئۇلارغا دۇئا قىلىش ۋە ئۇلار ئۈچۈن مەغپىرەت تىلەش.

3 ـ ئاتا ـ ئانىنىڭ ئۇرۇغ ـ تۇغقانلىرى ۋە دوست ـ يارەنلىرىگە ياخشىلىق قىلىش.

4 ـ ئۇلار ئۈچۈن سەدىقە قىلىش.

5 ـ ئۇلار ئۈچۈن ۋاكالەتەن ھەج قىلىش.

6 ـ ئۇلارنى خوش قىلىش ئۈچۈن ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشقا ئالدىراش.

7 ـ قەبرىلىرىنى زىيارەت قىلىپ تۇرۇش.

8 ـ ئۇلارنىڭ قەسەملىرىنى ئورۇنلاش.

www.munber.org

قۇرئاندىن ۋەسىيەتلەر

بىرىنچى ئايەت:

﴿پەرۋەردىگارىڭ پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئىبادەت قىلىشىڭلارنى ۋە ئاتا ـ ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلارنى تەۋسىيە قىلدى، ئۇلارنىڭ بىرى، يا ئىككىلىسى سېنىڭ قول ئاستىڭدا بولۇپ ياشىنىپ قالسا، ئۇلارغا ئوھوي دېمىگىن (يەنى مالاللىقنى بىلدۈرىدىغان شۇنچىلىك سۆزنىمۇ قىلمىغىن)، ئۇلارنى دۈشكەلىمىگىن، ئۇلارغا ھۆرمەت بىلەن يۇمشاق سۆز قىلغىن. ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن ۋە: «ئى پەرۋەردىگارىم! ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن» دېگىن﴾[1]

ئىككىنچى ئايەت:

﴿ئىنسانىنى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق، ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، سىلەر مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىپ بارىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشلىرىڭلارنى خەۋەر قىلىمەن﴾[2].

ئۈچۈنچى ئايەت:

﴿ئىنسانىنى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۈستى ـ ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى. ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى. (ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا ـ ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر. ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، ئۇلارغا دۇنيادا ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن (يەنى دىنىڭغا زىيان يەتمەيدىغان ئاساستا ياخشىلىق قىلغىن)، ماڭا تائەت بىلەن قايتقان ئادەمنىڭ يولىغا ئەگەشكىن، ئاندىن مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىمەن.﴾[3]

---

[1] سۈرە ئىسرا 23، 24ـ ئايەتلەر

[2] سۈرە ئەنكەبۇت 8ـ ئايەت

[3] سۈرە لوقمان 14، 15ـ ئايەتلەر

www.munber.org

مۇقەددىمە

بۇ بۆلۈمنىڭ پەرزەنت تەربىيىلەش بىلەن بولغان ئالاقىسى ۋە ئەھمىيىتى ئەر ـ ئايال ۋە باشقا ھەر تۈرلۈك مۇناسىۋەتتىكى ئىنسانلار ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتكە قارىغاندا بىرقەدەر ئاشكارە ۋە ئوچۇقتۇر. چۈنكى، ئاتا ـ ئانىلارغا ياخشىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلىپ كەلگەن ھەدىسلەر ئۇنىڭ پەرزەنتلەرنىڭ ياخشىلىقىدا ناھايىتى زور رول ئوينايدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ كەلمەكتە. كىمكى كەلگۈسىدە بالىلىرىنىڭ ياخشى بولۇشىنى، ئۆزىگە ۋاپادار بولۇشىنى ئارزۇ قىلىدىكەن ئۇ چوقۇم مەيلى توي قىلغان ياكى تېخى قىلمىغان بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئالدى بىلەن ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا ئالدىرىشى ياخشىدۇر.

ھاكىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «باشقىلارنىڭ ئاياللىرىنى ئىپپەتلەڭلار، سىلەرنىڭ ئاياللىرىڭلار ئىپپەتلىك بولىدۇ، ئاتا ـ ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار، ئوغۇللىرىڭلار سىلەرگە ياخشىلىق قىلىدۇ».

تەبەرانىي ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاتا ـ ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار، ئوغۇللىرىڭلار سىلەرگە ياخشىلىق قىلىدۇ. ئىپپەتلىك بولۇڭلار، ئاياللىرىڭلار ئىپپەتلىك بولىدۇ. بىرىڭلارنىڭ قېرىندىشى ئۇنىڭغا تىغ كۆتۈرۈپ كەلسىمۇ ئۇ ھەقلىق بولسۇن ياكى ھەقسىز بولسۇن ئۇنى (ياخشىلىق بىلەن) قوبۇل قىلسۇن! ئەگەر ئۇنداق قىلمىسا، ئۇ مېنىڭ ھەۋزى ـ كەۋسىرىمگە يېقىن كېلەلمەيدۇ.»

بىز پەرزەنتلەرنىڭ ئاتا ـ ئانىلارنى نېمە سەۋەبتىن قاخشىتىدىغانلىقىنىڭ تۈپكى سەۋەبىنى تېپىپ چىققاندىن كېيىن بالىلارنى توغرا يولغا باشلاش، ئۇلارنىڭ ياخشىلارنىڭ قاتارىدىن بولۇشى، يۈرۈش ـ تۇرۇش، مىجەز ـ خۇلقىنىڭ ئىسلاھ قىلىنىشى ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۆزىمىزنىڭ ئەمەلىيىتىمىزنى ياخشىلىشىمىز، ئاتا ـ ئانىلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمىزنى ياخشىلىشىمىز، ئۇلار بىلەن ياخشى مۇناسىۋەتلىشىشنى تائەتنىڭ ئورنىدا كۆرۈشىمىز، ئاتا ـ ئانىلارنى قاخشىتىشتىن قەتئىي تۈردە ئۇزاق بولۇشىمىز لازىم. چۈنكى بىز ئاتا ـ ئانىلارغا قانداق قىلساق پەرزەنتلىرىمىزمۇ بىزگە شۇنداق قىلىدۇ. بۇ اللە نىڭ ئىلاھىي قانۇنى. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «خالىغىنىڭنى قىل! سەن قانداق قەرز بەرسەڭ شۇنداق قايتۇرىۋالىسەن» دېگەن. [ئابدۇرراززاق رىۋايەت قىلغان]

ناۋادا ھەر بىر ئىنسان ئۆز ئەتراپىغا دىققەت بىلەن نەزەر سالسا، يۇقىرىقىنى ھەدىسنىڭ ئەمەلىيىتىنى كۆرۈۋالايدۇ. شۇنداقلا ئاتا ـ ئانىغا ئاسىيلىق قىلغان ياكى قىلىۋاتقان ئىنسانلارنىڭ ئوخشاشلا ئۆزلىرىگە ئاسىي بالىلارنى دۇنياغا كەلتۈرىۋاتقانلىقىنى كۆرىدۇ. بۇ ئۆزگەرمەس قانۇنىيەت. بۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش يەنى پەرزەنتلەرنىڭ ئەخلاقىنىڭ ياخشى بولۇشى ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئاتا ـ ئانا بولغۇچىلار ياخشىلىشى كېرەك.

خوش! ياخشىلىق قىلىش توغرىسىدا بۇنچىلىك كۆپ توختالدۇق، ئۇنداقتا ياخشىلىق قىلىش زادى قايسى ئەمەللەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئاتا ـ ئانىغا قىلىنىدىغان ياخشىلىق ئۇلارنىڭ ھاياتلىقىدا قىلىنامدۇ ياكى ئۇلارنىڭ ھاياتىدىن كېيىنمۇ؟

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى تەۋسىيە قىلغان ھەدىسلىرىنىڭ مەزمۇنىدىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى، ئاتا ـ ئانىغا ھايات ۋاقتىدىلا ياخشىلىق قىلىش كېرەك بولۇپلا قالماي بەلكى ئۇلار ۋاپات بولۇپ كەتكەندىن كېيىنمۇ ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئالاھىدە ئاساسقا ئىگە ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. دېمەك ئاتا ـ ئانىغا ئۇلار ھايات ۋاقتىدا ۋە ۋاپاتىدىن كېيىن ياخشىلىق قىلىش بولسا، خۇددى ياخشىلىقنىڭ ئىككى قانىتىنى ئېچىۋاتقاندەك ئۇزۇن مۇددەتلىك، بەندىلەر ئۇچۇن ئۆتكەزگەن خاتالىقنى تولۇقلىۋالىدىغان الله تائالانىڭ رەھمىتىدۇر.

. بۇ ياخشىلىق قىلىش پەرزەنتلەرنىڭ الله نىڭ رازىلىقىنى ئىزدەپ ۋاستىلىق قىلغان ياخشىلىقى ئارقىلىق ھەم ساۋابقا ئېرىشىش ھەم كەلگۈسىدە پەرزەنتلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە يامانلىق قىلىدىغان ئاسىي، يامان نىيەتلىك پەرزەنتلەردىن بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئالدىن خەيرلىك دەسمايە سېلىشتىن ئىبارەتتۇر. الله بىزنى ئاتا ـ ئانىلارنى قاخشىتىشتىن ساقلىسۇن، بۇ ھەم ئۆزىنى ھەم ئەۋلادلىرىنى الله نىڭ غەزىپىگە دۇچار قىلىشنىڭ بىر ۋاستىسىدۇر. كىشى ئۆزىگە رەھىم قىلىنىشقا سەل قارىغان تەقدىردىمۇ پەرزەنتلىرىگە زۇلۇم قىلىنىدىغان يولغا ھەرگىز ماڭماسلىق كېرەك. كىمكى ئەۋلادلىرىنىڭ ئىككى دۇنيادا بەختلىك بولۇشىنى خالايدىكەن ئۇ ئالدى بىلەن ھەممە ئىشنى ئۆزىدىن باشلىشى، ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىش ئارقىلىق الله نىڭ غەزىپىدىن ساقلىنىشى لازىم.

بىرىنچى: ئاتا ـ ئانىغا ئۇلار ھايات ۋاقتىدا ياخشىلىق قىلىش

١ ـ ياخشىلىق قىلىشنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتىكى ساۋابى

ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە ناھايىتى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىدە، ھېچ شۈبھە يوقتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتا ـ ئانىلارغا ياخشىلىق قىلىدىغان مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىنىڭ ھاياتىنىڭ قانداق بولىدىغانلىقىنى ناھايىتى ئېنىق مەلۇماتلار بىلەن بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدى. مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىنىڭ ھاياتىنىڭ ياخشى بولۇشى بولسا پۈتكۈل جەمئىيەتكە قارىتا زور تەسىرگە ئىگىدۇر، شۇنداقلا جەمئىيەتنىڭ ياخشىلىنىشىغا سەۋەب بولىدىغان مۇھىم ئامىللارنىڭ بىرىدۇر.

ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش ھەرگىزمۇ بىر ئىنساننىڭ ياخشىلىق قىلىشنى خالىسا قىلىدىغان ياخشىلىقلىرىدىن بولماستىن بەلكى شۇ ئىنسانغا ئۇنىڭ قىلىشى الله تەرىپىدىن يۈكلەنگەن ياخشىلىقتۇر. ئەبۇ داۋۇد كۇلەيب ئىبنى مەنفەدىن ئۇ چوڭ دادىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى بىر كۈنى ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن كىمگە ياخشىلىق قىلىمەن؟ دەپ سورىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاناڭغا، داداڭغا، ھەمشىرەڭگە، قېرىندىشىڭغا، ئۇنىڭدىن كېيىن خىزمەتچىڭگە، بۇ ھەم ۋاجىپ ھەم سىلە ـ رەھىمدۇر» دېدى.

ئىمام ئەھمەد مىقداد ئىبنى مەئدى كەرىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەقىقەتەن الله سىلەرگە ئاناڭلارنى ۋەسىيەت قىلىدۇ، ھەقىقەتەن الله سىلەرگە ئاناڭلارنى ۋەسىيەت قىلىدۇ، ھەقىقەتەن الله سىلەرگە ئاناڭلارنى ۋەسىيەت قىلىدۇ،

www.munber.org

ھەقىقەتەن الله سىلەرگە داداڭلارنى ۋەسىيەت قىلىدۇ. ھەقىقەتەن الله سىلەرگە ئەڭ يېقىن تۇغقاننى، ئەڭ يېقىن تۇغقاننى ۋەسىيەت قىلىدۇ» [بۇ ھەدىسنى يەنە ئىبنى ماجە ئابدۇللاھ ئىبنى ئەيياش ـ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان]

ئىبنى ماجە ئەبى ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلدۇكى: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئاتا ـ ئانىنىڭ بالىسى ئۈستىدىكى ھەققى نېمە؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ ئىككىسى سېنىڭ جەننىتىڭ ۋە دوزىخىڭ» دېدى.

ئىمام تىرمىزى ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەرۋەردىگارىڭنىڭ رازىلىقى ئاتىنىڭ رازىلىقىدا، پەرۋەردىگارىڭنىڭ غەزىپى ئاتاڭنىڭ غەزىپىدە».

ئىمام ئەھمەد ۋە نەسەئى جاھىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سەن ئۇنىڭ بىلەن (يەنى ئاناڭ بىلەن) بىللە بول، شۈبھىسىزكى جەننەت ئۇنىڭ ئاياقلىرى ئاستىدا.»

دېمەك يۇقىرىقى ھەدىسلەر ئاتا ـ ئانىنىڭ الله نىڭ دەرگاھىدىكى ئورنىنىڭ قانچىلىق مۇھىم ئىكەنلىكىنى ۋە ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ قانچىلىك مۇھىم ئىكەنلىكىنى بىلىشىمىز ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلىشىمىز ناھايىتى مۇھىمدۇر.

ھاكىم ئەبۇ دەردا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاتا جەننەت ئىشىكلىرىنىڭ ئوتتۇرىدىكىسىدۇر، ئەگەر خالىساڭ ئۇ ئىشىكنى ساقلاپ قالغىن ياكى تاشلىۋەتكىن».

ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ دۇنيادىكى ئىپادىلىرى

ئۆمۈر ۋە رىزقىنىڭ زىيادە بولۇشى:

ئىمام ئەھمەد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر قانداق كىشىنى ئۆمرىنىڭ ئۇزۇن، رىزقىنىڭ زىيادە بولۇشى خۇش قىلسا، ئۇ ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلسۇن ۋە سىلە ـ رەھىم قىلسۇن!»

ئەبۇ يەئلا تەبەراني ھاكىم ۋە ئەلئەسفىھانىيلار مۇئاز ئىبنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلسا، خۇش مۇبارەك بولسۇن، الله ئۇنىڭ ئۆمرىنى زىيادەت قىلىدۇ».

سەۋبان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەقىقەتەن بىر ئادەم قىلغان گۇناھى سەۋەبىدىن رىزقىدىن مەھرۇم قىلىنىدۇ، تەقدىرنى دۇئادىن باشقىسى قايتۇرالمايدۇ، ئۆمۈرنى ياخشىلىقتىن باشقىسى ئۇزارتالمايدۇ» [بۇ ھەدىسنى تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئاخىرەتتىكى ئىپادىلىرى

www.munber.org

1 ـ دۇنيادىكى گۇناھلىرىغا كەففارەت بولىدۇ.

تىرمىزى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ناھايىتى بىر چوڭ گۇناھنى قىلىپ سالدىم، ماڭا تەۋبە بارمۇ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئاناڭ بارمۇ دەپ سورىدى. ئۇ ئادەم: ياق! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «قىز قېرىندىشىڭ بارمۇ» دېدى. ئۇ ئادەم: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىل» دېدى.

ئىمام بۇخارى ”ئەدەبۇل مۇفرەد“ دېگەن كىتابىدا ئەتا ئىبنى يەساردىن ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم ئىبنى ئابباسنىڭ يېنىغا كېلىپ: مەن بىر ئايالغا نىكاھلىنىش توغرۇلۇق ئەلچى كىرگۈزگەن ئىدىم، ئۇ ئايال مېنىڭ تەلىپىمنى رەت قىلدى، باشقا بىرى ئۇنىڭ بىلەن نىكاھلىنىش ئۈچۈن ئەلچى كىرگۈزگەن ئىدى، ئۇ ئايال ئۇنى قوبۇل قىلدى، شۇنىڭ بىلەن مەن قىزغىنىپ ئۇ ئايالنى ئۆلتۈردۈم، ئەمدى ماڭا تەۋبە قىلىش يولى بارمۇ؟ دېدى. ئىبنى ئابباس: ئاناڭ ھاياتمۇ؟ دەپ سورىدى، ئۇ ئادەم: ياق، دېدى. ئىبنى ئابباس: الله ئەززەۋەجەللەگە تەۋبە قىل ۋە كۈچۈڭ يەتكىنىچە ئۇنىڭغا يېقىنلاش، دېدى. ئاندىن مەن (ئەتا ئىبنى يەسار) بېرىپ ئىبنى ئابباستىن: سەن نېمە ئۈچۈن ئۇ كىشىدىن ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ ھايات ياكى ئەمەسلىكىنى سورىدۇڭ؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: مەن الله تائالاغا يېقىنلىشىش ئۈچۈن ئانىغا ياخشىلىق قىلىشتىنمۇ ئەۋزەلرەك ئەمەلنى بىلمەيمەن، دېدى.

2 ـ جەننەتكە كىرىشكە سەۋەب بولىدۇ

نەسەئى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن جەننەتكە كىردىم، ئۇ يەردە بىر قىرائەت ئاۋازىنى ئاڭلىدىم، مەن: بۇ كىم؟ دەپ سورىۋىدىم، ماڭا: بۇ ھارىسە ئىبنى نوئمان، دەپ جاۋاب بېرىلدى» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام يەنە: «ياخشىلىق دېگەن شۇنداق» دېدى. چۈنكى نوئمان ئانىسىغا كۆپ ياخشىلىق قىلاتتى. ئىمام ئەھمەدنىڭ رىۋايىتىدە: ئۇ ئانىسىغا ئەڭ ياخشىلىق قىلىدىغان كىشى ئىدى، دېيىلگەن.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بۇرنى توپىغا مىلەنسۇن، بۇرنى توپىغا مىلەنسۇن، بۇرنى توپىغا مىلەنسۇن، كىمكى ئاتا ـ ئانىسى ياكى ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرى قېرىغان ۋاقتىدا ئۇلار بىلەن بىرگە بولۇپمۇ جەننەتكە كىرەلمىگەن كىشىنىڭ بۇرنى توپىغا مىلەنسۇن!» دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يۇقىرىدا ئۆتكەن ھەدىسىدىمۇ: «ئۇ ئىككىسى سېنىڭ جەننىتىڭ ۋە دوزىخىڭ» دېگەن.

ئىمام ئەھمەد سەھىھ ئىسنادى بىلەن: «ئاتا ـ ئانىسى ياكى ئۇ ئىككىسىدىن بىرى بىلەن ئۇلار قېرىغىچە ياشاپ، ئاندىن وزاخقا كىرسە الله ئۇنى ئۆز رەھمىتىدىن يىراق قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭغا غەزەپ قىلىدۇ» دېگەن ھەدىسنى رىۋايەت قىلغان.

ئۇرۋە ئىبنى مۇررە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن الله دىن باشقا ئىلاھنىڭ يوقلۇقىغا ۋە

سىنىڭ الله نىڭ ئەلچىسى ئىكەنلىكىڭگە گۇۋاھلىق بەردىم، بەش ۋاخ نامازنى ئوقۇدۇم، مېلىمنىڭ زاكىتىنى بەردىم، رامىزان ئېيىدا روزا تۇتتۇم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى مۇشۇنىڭ ئۈستىگە ئۆلسە قىيامەت كۈنى پەيغەمبەرلەر، سىددىقلار ۋە شېھىتلەر بىلەن بىللە مۇشۇنداق بولىدۇ» دەپ ئىككى بارمىقىنى تىكلىدى ۋە: «ئاتا ـ ئانىسىنى قاخشاتمىغانلا بولسا» دېدى. [بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەرانىي رىۋايەت قىلغان]

ھەممىمىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «الله غا ئاسىي بولىدىغان ئىشلاردا بەندىگە ئىتائەت قىلىشقا بولمايدۇ، ئىتائەت قىلىش پەقەت توغرا بولغان ئىشلاردا بولىدۇ» دېگەن سۆزىنى بىلىمىز.

ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى پەرز كۇپايە ئىبادەتلەرنىڭمۇ ئالدىغا قويۇش

ھەر بىر مۇسۇلمان ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش پەرزدۇر. بۇ پەرز بىلەن الله پەرز قىلغان باشقا پەرزلەر تەڭ بولالايدۇ يەنى پەرز ناماز، رامىزاننىڭ روزىسى، زاكات ۋە دىندا قىلىش مۇھىم دەپ بەلگىلەنگەن ئەمەللەر ۋە پەرز ئەين قاتارىدىكى جىھاد قىلىش قاتارلىقلار ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشتىن ئىبارەت پەرز ئەمەلگە تەڭ بولالايدۇ، پەرزەنت بولغۇچى بۇ ئەمەللەرنى ئادا قىلىشقا ئىمكانىنىڭ يېتىشىچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىدۇ. ئەگەر بۇ پەرزلەرنى ئادا قىلغاندا ئىككى پەرزدىن بىرىنى ئاۋۋال ئادا قىلىشقا توغرا كەلسە، ھەتتا پەرز ئەيننىڭ ئالدىغا ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى قويىدۇ، ئىمام غەزالى ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش توغرىسىدا كەلگەن ھەدىسلەرنى كەلتۈرگەندىن كېيىن: ئالىملارنىڭ ھەممىسى ھەتتا شۈبھىلىك ئىشلاردا ئاتا ـ ئانىغا ئىتائەت قىلىشنىڭ ۋاجىپلىقىنى كۆرسىتىدۇ، دېدى.

ئەمما بۇ پەرزلەردىن بەزىلىرى بولسا، مۇسۇلمان جەمئىيىتى ئۈستىدىن ساقىت بولىدىغان ۋە قىلمىغانلارغا گۇناھ يېزىلمايدىغان كۇفايە تۈردىكى پەرزلەردىن ئىبارەتتۇر. ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش بۇ پەرزلەرنىڭ ئالدىدا تۇرىدۇ. بۇنداق ئىشلار ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشى جاھىز ياكى مۇستەھەب ئىشلار بىلەن زىت كېلىپ قالغاندا ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش ئەلۋەتتە ئەڭ ئالدىنقى ئورۇندا تۇرىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىمام غەزالى: كىمكى ئۇنىڭ نەفلە ئىبادىتى ئۇنى پەرز ئەمەلدىن قىلىشتىن مەشغۇل قىلىپ قويسا ئۇ مەغرۇر بولغان بولىدۇ، كىمكى ئۇنىڭ پەرز ئىبادىتى ئۇنى نەفلە ئىبادەت قىلىشتىن مەشغۇل قىلسا، ئۇ ئۆزرلۈك بولىدۇ، دېگەن، دەيدۇ.

ئىمام غەزالىنىڭ بۇ سۆزى ئىنسانلارنىڭ ھاياتلىقىدىكى ئىشلارنى جايىدا ئورۇنلىشى ۋە بىر ـ بىرىگە زىت كېلىپ قالغان ئىشلاردا قايسىنى ئاۋۋال قىلىشنى تاللىۋېلىشى ئۈچۈن بىر قائىدە بولۇپ قالدى. بىز بۇنىڭ ئۈچۈن بىرقانچە ئۆلگىلىك مىساللارنى كەلتۈرىمىز.

1 ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى الله يولىدا جىھاد قىلىشنىڭ ئالدىغا قويۇش

ھاكىم رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە جاھىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن جىھاد قىلىشنى ئىرادە قىلدىم ۋە بۇ ھەقتە ساڭا مەسلىھەت سالغىلى كەلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاناڭ بارمۇ؟» دەپ سورىدى، ئۇ: ھەئە، دېدى.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بېرىپ ئۇنىڭ خىزمىتىدە بول، شۈبھىسىزكى جەننەت ئانىلارنىڭ ئايىغى ئاستىدا» دېدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: مەن بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: اللّٰە قايسى ئەمەلنى ئەڭ ياخشى كۆرىدۇ؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: «ۋاقتىدا ئوقۇلغان ناماز» دېدى، ئاندىن قالسىچۇ؟ دېدىم، ئۇ: «ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش» دېدى. مەن ئۇنىڭدىن كېيىنچۇ؟ دېسەم ئۇ: «اللّٰە يولىدا جىھاد قىلىش» دېدى.

بۇ ھەدىسنىڭ ئىزاھاتى ھەققىدە ئىبنى ھەجەر ئەسقەلانىي مۇنداق دەيدۇ: ئىبنى تىين مۇنداق دېدى: ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى جىھاتنىڭ ئالدىغا قويۇشتا مۇنداق ئىككى سەۋەب بولۇشى مۇمكىن. ئۇنىڭ بىرى: ياخشىلىقنىڭ پايدىلىقرەكىنى ئالدىغا قويۇش. ئىككىنچىسى: ئۇ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلغان كىشى باشقا ئەمەل قىلغان ئادەملەرنى ئۆزىدىن ياخشى ئەمەللەرنى قىلىپ كېتىۋاتىدۇ، دەپ ئويلاپ قېلىشى مۇمكىن. شۇڭا بۇ يەردە ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ پەزىلىتىنى ئەسكەرتىپ قويماقچى. مەن (ئىبنى ھەجەر ئەسقەلانىي): ئالدىنقى كۆز قاراش ئانچە ئېنىق ئەمەس. ئىككىنچىسى ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى جىھادنىڭ ئالدىغا قويغانلىقى جىھاد قىلىشنىڭ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا باغلىق بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. چۈنكى، جىھاد قىلىش ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىسىدىن رۇخسەت سوراش ئۇ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ قاتارىدىندۇر. شۇڭا ئاتا ـ ئانىنىڭ رۇخسىتىسىز جىھادقا چىقىش چەكلەنگەن.

ئىمام مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە ئۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى اللّٰە نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ساڭا ھىجرەت قىلىشقا ۋە اللّٰە يولىدا جىھاد قىلىشقا بەيئەت قىلىمەن ۋە بۇ ئارقىلىق اللّٰە دىن ساۋاب ئۈمىد قىلىمەن، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتا ـ ئاناڭدىن بىرەرسى ھاياتمۇ؟» دەپ سورىدى. ئۇ ئادەم: ھەئە، ھەر ئىككىلىسى ھايات، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ھەقىقەتەن اللّٰە دىن ساۋاب ئۈمىد قىلامسەن؟» دېدى. ئۇ ئادەم: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنداقتا ئاتا ـ ئاناڭنىڭ قېشىغا قايتىپ ئۇلارغا ياخشى ھەمراھ بول!» دېدى.

ئىمام بۇخارى بىلەن مۇسلىمدىن بۇ ھەقتە قىلىنغان باشقا بىر رىۋايەتتە: بىر ئادەم كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن جىھادقا چىقىش ئۈچۈن ئىزنى سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتا ـ ئاناڭ ھاياتمۇ؟ دەپ سورىغاندىن كېيىن ئۇ ئادەم: ھەئە، دەپ جاۋاب بەردى، بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ئۇ ئىككىسىدە جىھاد قىل» دېدى.

ھافىز ئىبنى ئۆمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئۇ ئىككىسى ئۈچۈن جىھاد قىل» دېگەن سۆزى ئۈستىدە مۇنداق دېدى: بۇ ئاتا ـ ئاناڭ بولسا ئۇلار ئۈچۈن ئىمكانىيىتىڭنىڭ بېرىچە ياخشىلىق قىلغىن! شۈبھىسىز بۇ دۈشمەن بىلەن ئۇرۇشقان بىلەن ئوخشاش دەرىجىدە تۇرىدۇ، دېگەن مەنىدىدۇر دېدى.

ئىمام غەزالى ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن بىر ۋاقىتتا توغرا كېلىپ قالغان ئىشلار ئۈستىدە توختىلىپ ۋە ئۇنى كېڭەيتىپ مۇنداق دەيدۇ: ئالىملارنىڭ كۆپۈنچىسى ئېنىق ھارام بولمىغان ئەھۋالدىمۇ يەنىلا ئۇلارغا ئىتائەت قىلىش كېرەكلىكىنى تەكىتلەيدۇ يەنى مەسىلەن ئاتا ـ ئانا بولغۇچى خاپا بولىدىغان ئەھۋالدا ئۇلاردىن ئايرىم تاماق يېمەسلىك لازىم، چۈنكى شۈبھىلىك نەرسىلەردىن ساقلىنىپ تەقۋادارلىق

قىلىشقا نىسبەتەن ئاتا ـ ئانىنى رازى قىلىش مۇھىمدۇر. ھەتتا شەرىئەتتە جايىز سانالغان ياكى نەفلە ئىبادەت قاتارىغا كىرىدىغان بىرەر سەپەرگە چىقماقچى بولغاندا ئاتا ـ ئانا بۇنىڭغا رازى بولمىسا بۇ سەپەرگە چىقماسلىق كېرەك. ئىسلامدىكى مۇھىم پەرزلەرنىڭ بىرى بولغان ھەجنىمۇ بۇرۇن قىلىش نەفلە ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى، ئۇنى كېچىكىپ ئادا قىلسىمۇ بولىدۇ، ئىلىم تەلەپ قىلىش ناۋادا ناماز ۋە روزىدەك پەرز ئىلىملارنى ئۆگىنىش ئۈچۈن بولمىغىنىدا مەھەللىدە بۇنى ئۆگىتىدىغان باشقا بىرى بولغىنىدا بۇ ھالەتتە ئىلىم تەلەپ قىلىش نەفلە ئىبادەت ئورنىدا بولىدۇ. ئەگەر ئىسلامنىڭ ئەھكاملىرىنى ئۆگىتىدىغان ئادەم يوق بىر يەردە مۇسۇلمانىنىڭ ئۇنى ئۆگىنىپ كېلىشى ئۈچۈن ھىجرەت سەپىرى قىلىشى ئاتا ـ ئانىنىڭ ھەققىگە باغلىنىپ قالماسلىقى كېرەك.

كەسائى ئۆزىنىڭ «بەدائىئ ئەسسانائىئ» دېگەن كىتابىدا: پەرزەنت ئاتا ـ ئانىنىڭ ياكى ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرىنىڭ رۇخسىتىسىز ئىلىم ئېلىش ئۈچۈن چىقمايدۇ، چۈنكى ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش پەرز ئەيىن، شۇڭا پەرز كۇپايە ئۈچۈن پەرز ئەيىننى تاشلاپ قويۇشقا بولمايدۇ، دەپ يازغان.

2 ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى ئايالى ۋە دوستلىرىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئالدىغا قويۇش

ئىمام تىرمىزى ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپ (اللە ئۇنىڭ يۈزىنى نۇرلۇق قىلسۇن!) دىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر ئۈممىتىم ئون بەش ئىشنى قىلسا، ئۇنىڭغا بالالار يۈزلىنىدۇ، ئۇلار بولسىمۇ، ئايالىغا ئىتائەت قىلىپ ئانىسىنى نارازى قىلسا ۋە دوستىغا ياخشىلىق قىلىپ دادىسىنى تاشلىۋەتسە» پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مېنىڭ ئۈممىتىم ئون بەش خىل ئىشنى قىلسا ئۈممىتىمگە بالا كېلىدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلار قايسى ئىشلار دەپ سورالدى؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئولجىغا ئېلىنغان ماللار (بايلار ئارىسىدا) قولدىن قولغا ئۆتۈپ يۈرۈلىدىغان سەرمايە قىلىنسا، ئامانەت ئولجا دەپ بىلىنسە، زاكات (مالغا كەلگەن) بىر ئالۋاڭ ـ سېلىق دەپ قارالسا، ئەر ئايالىغا بويسۇنسا، ئانىسىنى قاخشاتسا، دوستىغا ياخشىلىق قىلسا، دادىسىغا قوپاللىق قىلسا، مەسچىتلەردە ئاۋازلار كۆتۈرۈلسە، بىر مىللەتنىڭ باشلىقى ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ پەسكەش ئادەمدىن بولسا، بىرەر ئادەمگە ئۇنىڭ يامانلىقىدىن قورقۇپ ھۆرمەت قىلىنسا، ھاراق ئىچىلسە، يىپەك كىيىلسە، (ئويۇن ـ تاماشا قىلىش ئۈچۈن) ناخشىچىلار ۋە چالغۇ ـ ئەسۋابلار تەيىن قىلىنسا ۋە بۇ ئۈممەتنىڭ كېيىنكىلىرى بۇرۇنقىلىرىغا لەنەت ئوقۇسا، ئۈممىتىم قىزىل شامال بىلەن يەر يۈتۈشنى ياكى سۈرىتى ئۆزگەرتىلىپ كېتىش بىلەن تاش يېغىشنى كۈتۈپ تۇرسۇن» دېدى.[1]

ئەبۇ داۋۇد بىلەن تىرمىزى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مېنىڭ بىر ئايالىم بار ئىدى، مەن ئۇنى ياخشى كۆرەتتىم، دادام ئۆمەر بولسا ئۇنى يامان كۆرەتتى، ئۇ ماڭا: سەن ئۇنى تالاق قىلىۋەت! دېدى. مەن بۇ تەلەپنى قوبۇل قىلمىدىم، دادام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا بېرىپ بۇ توغرۇلۇق سۆزلەپ بەرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «ئۇنى تالاق قىل!» دېدى.

ئىمام ئەھمەد ۋە نەسەئىنىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلغان: مەن ئىنسانلار ئىچىدە ئايال كىشىدە ئەڭ چوڭ ھەققى بار كىشى كىم؟ دەپ

---

[1] بۇ ھەدىسنى تىرمىزىي رىۋايەت قىلدى.

www.munber.org

سورىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئېرى» دەپ جاۋاب بەردى، مەن ئەرگىچۇ؟ دەپ سورىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئانىسى» دەپ جاۋاب بەردى.

تۆۋەندىكى بۇ ھەدىس بىزنىڭ غەپلەتتىكى ھالىتىمىزدىن ئويغىنىشىمىزغا كۇپايە قىلىدۇ، بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد تەبەرانىينىڭ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبى ئەۋفا ياكى ئۇ ئىككىسىدىن قىسقارتىپ ئالغان لەۋزىدىن رىۋايەت قىلغان بولۇپ رىۋايەتتە ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبى ئەۋبا مۇنداق دەيدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىدا ئولتۇراتتۇق، بىر ئادەم كىرىپ: بىر ياش سەكراتقا چۈشۈپ قالغان ئىدى، بىز ئۇنى لا ئىلاھە ئىللەللاھ! دېگىن دېسەك ئۇ بۇ سۆزنى دېيەلمەيۋاتىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ ناماز ئوقۇمامتى؟» دېدى. ئۇ ئادەم: ئوقۇيتتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورنىدىن تۇردى، بىزمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىرگە تۇردۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ بالىنىڭ يېنىغا كىردى ۋە ئۇنىڭغا: «لا ئىلاھە ئىللەللاھ، دېگىن» دېدى، ئۇ ياش: دېيەلمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «نېمە ئۈچۈن؟» دەپ سورىدى، باشقىلار بۇ سوئالغا: چۈنكى بۇ بالا ئانىسىنى قاخشىتاتتى، دەپ جاۋاب بېرىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ ئانىسى ھاياتمۇ؟» دەپ سورىدى، ئۇ ھايات، دەپ جاۋاب بېرىلگەندە ئۇ بالىنىڭ ئانىسىنى چاقىرىپ: «مەن ناھايىتى چوڭ بىر ئوت ياقسام ئاندىن ساڭا ئوغلۇڭنى كەچۈرسەڭ بىز ئۇنى ئوتقا تاشلىمايمىز، كەچۈرمىسەڭ تاشلايمىز، دېسەك ئوغلۇڭنى كەچۈرەمسەن؟» دېدى. ئۇ ئايال: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنداقتا مەن ئۇنى كەچۈرەي، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنداقتا الله نى گۇۋاھ قىلغىن ۋە مېنى رازى بولغانلىقىڭغا گۇۋاھ قىلغىن» دېدى. ئۇ ئايال: ئى الله! مەن سېنى گۇۋاھ قىلىمەن! ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئوغلۇمدىن رازى بولغانلىقىمغا گۇۋاھ قىلىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى يىگىت! سەن ئەمدى لا ئىلاھە ئىللەللاھ ۋەھدەھۇ، لا شەرىكە لەھۇ ۋە ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدەن ئابدۇھۇ ۋە رەسۇلۇھۇ، دېگىن» دېدى. ئۇ يىگىت بۇ سۆزلەرنى دېيەلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى دوزاختىن قۇتقۇزغان الله غا ھەمدۇسانالار بولسۇن!» دېدى.

3 ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى ھەج قىلىشنىڭ ئورنىغا قويۇش: ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مۇسۇلمان ياخشى قۇلغا ئىككى ئەجرى باردۇر» دېگەنلىكىنى، ۋەئەبۇ ھۇرەيرەنىڭ يەنە: ئەبۇ ھۇرەيرەنىڭ جېنى ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات الله بىلەن قەسەمكى! ئەگەر الله يولىدا جىھاد نقىلىش، ھەج قىلىش ۋە ئانامغا ياخشىلىق قىلىش قاتارلىق ئەمەللەر بولمىسا ئىدى. مەن قۇل ھالىتىمەدە ئۆلۈپ كېتىشىمنى ياخشى كۆرەتتىم، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

ئەبۇ ھۇرەيرە ئانىسىنى قاتتىق ھۆرمەت قىلغانلىقى ۋە ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇشنى خالىغانلىقى ئۈچۈن تاكى ئانىسى ئۆلۈپ كەتكىچە ھەج قىلمىغان.

4 ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى زىيارەت قىلىشنىڭ ئالدىغا قويۇش: مانا بۇ تۆۋەندىكىسى ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن مەشغۇل بولغانلىقىنىڭ پەزلى بىلەن پۈتۈن ساھەلەردە ئالدىدا بولۇشتەك شەرەپكە ئېرىشكەن، ئانىسى ئۇنىڭغا موھتاج بولغانلىقى ئۈچۈن ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى بىرەر قېتىم بولسىمۇ زىيارەت قىلىپ كۆرۈپ كېلىشكە بارالمىغان ئەڭ نەمۇنىلىك ۋە ئەڭ چىرايلىق مىساللىدۇركى ئۇ كىشى نۇرغۇنلىغان كىشىلەر ئۈچۈن نامى تونۇشلۇق بولغان

www.munber.org

ئۈۋەيس ئەلقەرەنىي دېگەن كىشىدۇر. اللە بىزنى ۋە سىزلەرنى ئۇ ئادەمنىڭ ياخشىلىقىدەك ياخشىلىق بىلەن رىزقلاندۇرغاي!

ئىمام مۇسلىم ئۇسەيد ئىبنى جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھەر قېتىم يەمەندىن كارۋانلار كەلسىلا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلاردىن: ئاراڭلاردا ئۈۋەيس ئىبنى ئامىر، دېگەن كىشى بارمۇ؟ دەپ سورايتتى. بىر قېتىم كارۋان ئىچىدىكى بىرسى يەنى ئۇ ئۈۋەيس ئەلقەرنى: خوش! دېدى. ئۆمەر: مۇراد دېگەن جايدىكى قەرەن قەبىلىسىدىنمۇ؟ دېدى. ئۇ: ھەئە، دېدى. سەندە ئاق كېسەل بولۇپ، ھازىر ئۇ كېسەل ئالامىتىدىن پەقەت تەڭگىنىڭ چوڭلۇقىدەك جايىلا قالدىمۇ؟ دېدى. ئۇ: شۇنداق، دېدى. ئۆمەر: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «سىلەرگە يەمەن ئەھلىدىن كارۋانلار كېلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مۇرادتىن ئاندىن قەرەندىن بولغان ئۈۋەيس ئىبنى ئامىر ئىسىملىك بىر كىشى كېلىدۇ، ئۇنىڭدا ئاق كېسەل بار بولۇپ، ھازىر ئۇنىڭدىن بىر تەڭگىچىلىك يەردىن باشقىسى ساقايدى، ئۇنىڭ ئانىسى بار، ئۇ شۇ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىدۇ، ئۈۋەيس ئەگەر اللە غا قەسەم قىلسا، اللە ئۇنىڭ قەسىمىنى ئورۇنلاپ بېرىدۇ، ئەگەر سەن ئۇنى ئۆزەڭ ئۈچۈن مەغپىرەت تەلەپ قىلدۇرالىساڭ، شۇنداق قىل» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، ماڭا مەغپىرەت تىلىگىن! دېدى. ئۈۋەيس ئۆمەر ئۈچۈن مەغپىرەت تىلىدى، ئاندىن ئۆمەر ئۇنىڭدىن: قايەردە تۇرۇشنى خالايسەن؟ دەپ سورىدى. ئۈۋەيس: كۇفەدە، دېدى. ئۆمەر: مەن ئۇ يەرنىڭ ۋالىيسىغا خەت يېزىپ بېرەيمۇ، دېدى. ئۈۋەيس: مەن غېرىب ئىنسانلارنىڭ ئارىسىدا تۇرۇشنى بەكرەك خالايمەن، دېدى.

بۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغۇچى مۇنداق دەيدۇ: ئىككىنچى يىلى كۇفىنىڭ مۆھتىرەم زاتلىرىدىن بىرى ھەج قىلغىلى كەلدى ۋە ئۆمەر بىلەن ئۇچراشتى. ئۆمەر ئۇنىڭدىن ئۈۋەيسنى سورىدى. ئۇ ئادەم: ئۇ ناھايىتى بىر ۋەيرانە بىر ئۆيدە ئازراق بىر نەرسە بىلەن قېلىپ قالدى، دېدى. ئۆمەر: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «سىلەرگە يەمەن ئەھلىدىن كارۋانلار كېلىدۇ، ئۇلارنىڭ ئارىسىدا مۇرادتىن ئاندىن قەرەندىن بولغان ئۈۋەيس ئىبنى ئامىر ئىسىملىك بىر كىشى كېلىدۇ، ئۇنىڭدا ئاق كېسەل بار بولۇپ ھازىر ئۇنىڭدىن تەڭگىچىلىك يەردىن باشقىسى ساقايدى، ئۇنىڭ ئانىسى بار بولۇپ، ئۇ شۇ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلغان، ئۈۋەيس ئەگەر اللە غا قەسەم قىلسا اللە ئۇنىڭ قەسىمىنى ئورۇنلاپ بېرىدۇ، ئەگەر سەن ئۇنى ئۆزەڭ ئۈچۈن مەغپىرەت تەلەپ قىلدۇرالىساڭ، شۇنداق قىل» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ئۇ ئادەم قايتىپ بارغاندا ئۈۋەيسكە: ماڭا مەغپىرەت تەلەپ قىل! دېدى. ئۈۋەيس: سەن مۇقەددەس سەپەردىن كەلگەن ئادەمسەن، شۇنىڭ ئۈچۈن ماڭا سەن مەغپىرەت تىلىگىن! سەن ئۆمەر بىلەن كۆرۈشتۈڭمۇ؟ دېدى... ئۇ ئادەم ئۇنىڭ ئۈچۈنمۇ مەغپىرەت تىلىدى. كىشىلەر ئۈۋەيسنىڭ داڭقىنى ئاڭلاپ: ئۇنى ئىزدەپ كېلىشكە باشلىدى. ئۇسەيدنىڭ بىر تونى بولۇپ كىشىلەر: ئۈۋەيسنىڭ بۇ تونى نەدىن كەلگەندۇ، دېيىشەتتى.

5 ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى پەرزەنتلىرىگە بولغان مۇھەببىتىنىڭ ئالدىغا قويۇش

تۆۋەندىكىسى بولسا، قاراڭغۇ زۇلمەتلىك دەقىقىلەردە، جان ئۈزۈش ئالدىدىكى قورقۇنچلۇق دەقىقىلەردە، ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلغۇچىلارنىڭ قىلغان شۇ ياخشىلىقىنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە ئىلاھىي بىر ياردەمگە ئېرىشىدىغانلىقىغا دەلىل بولىدىغان، ئىخلاسلىق ئەمەلنىڭ كەرىم پەزىلىتىنىڭ يۇقىرىلىقىغا

www.munber.org

دەلىل بولىدىغان ئىبرەتلىك ۋە نەمۇنىلىك بىر ھادىسە. اللّٰه بىزنى ۋە سىزلەرنى ئاتا ـ ئانىلارغا ياخشىلىق قىلغۇچىلاردىن قىلسۇن!

ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىگىنى ئاڭلىغان ئىدىم: «سىلەردىن ئىلگىرى ئۆتكەن ئۈچ نەپەر كىشى سەپەرگە چىقىپ قونالغۇغا چۈشۈش ئۈچۈن بىر ئۆڭكۈرنىڭ ئىچىگە كىرگەندە، تاغدىن بىر قورام تاش يۇمۇلاپ چۈشۈپ ئۆڭكۈرنىڭ ئاغزىنى توسىۋالدى. ئۇلار: بىزنى بۇ تاشتىن پەقەت بىزنىڭ ياخشى ئەمەللىرىمىزنى تىلغا ئېلىپ اللّٰه غا قىلغان دۇئايىمىز قۇتقۇزالايدۇ، دېيىشتى. ئۇلاردىن بىرى: ئى اللّٰه! مېنىڭ ياشىنىپ قالغان ئاتا ـ ئانام بار ئىدى. مەن داۋاملىق ئاتا ـ ئانامنى باشتا غىزالاندۇرۇپ ئاندىن ئائىلەمدىكىلەرنى ۋە خىزمەتكارلىرىمنى غىزالاندۇراتتىم. بىر كۈنى ماللىرىمنى ئوت ـ چۆپ مول يەردە باقىمەن، دەپ يىراقلاپ كېتىپ قېلىپ بەك كەچ قايتىپ كەلدىم. ئاندىن ئاتا ـ ئانامنى غىزالاندۇرۇش ئۈچۈن ماللىرىمنى ساغسام، ئۇلار ئۇخلاپ قالغان ئىكەن. مەن ئۇلارنى ئويغىتىشنى لايىق كۆرمىدىم ۋە ئائىلەمدىكىلەرنى ھەم خىزمەتكارلىرىمنى ئۇلاردىن بۇرۇن غىزالاندۇرۇشنى تېخىمۇ لايىق كۆرمىدىم. قاچا قولۇمدا، ئۇلارنىڭ ئويغىنىشىنى كۈتۈپ تۇردۇم. ھەتتاكى تاڭ يورۇپ كەتتى. كىچىك باللىرىم ئاچلىقتا پۇتۇمغا ئېسىلىپ يىغلىشاتتى. ئاندىن ئاتا ـ ئانام ئويغىنىپ سۈتنى ئىچتى. ئى اللّٰه! ئەگەر ئاشۇ ئىشنى سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن قىلغان بولسام بىزدىن مۇشۇ تاشنى كۆتۈرۈۋەتكىن، دېدى. تاش ئازراق كۆتۈرۈلدى. لېكىن ئۇلار ئۇ يوچۇقتىن چىقىپ كېتەلمەيتتى. يەنە بىرى: ئى اللّٰه! مېنىڭ تاغامنىڭ ماڭا ھەممە ئادەمدىن ئەڭ سۆيۈملۈك كۆرۈنىدىغان بىر قىزى بار ئىدى. يەنە بىر رىۋايەتتە: مەن ئۇنى، بىر ئەر كىشىنىڭ بىر ئايال كىشىنى بەك ياخشى كۆرگىنىگە ئوخشاش ياخشى كۆرەتتىم، دېيىلگەن. مەن ئۇ قىز بىلەن بىللە بولۇشنى تەلەپ قىلسام، ئۇ مېنى رەت قىلدى. بىر يىلى قۇرغاقچىلىق بولۇپ كېتىپ ئۇنىڭ بېشىغا ئېغىر كۈن چۈشۈپ مېنىڭ قېشىمغا كەپتۇ. مەن ئۇنىڭغا مېنىڭ تەلىپىمگە قوشۇلۇش شەرتى بىلەن **120** تىللا بەردىم، ئۇ ماقۇل بولدى. ھەتتا مەن ئۇنىڭغا ئېرىشىشكە قادىر بولغان ۋاقتىمدا، يەنە بىر رىۋايەتتە: مەن ئۇنىڭ ئىككى پۇتىنىڭ ئارىلىقىغا ئولتۇرۇپ بولغاندا، ئۇ: اللّٰه دىن قورققىن، ئالدى بىلەن شەرئەت ئەھكاملىرىنى بىجىرىپ ئاندىن مەن بىلەن بىر تۆشەكتە بولغىن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭغا چېقىلىش نىيىتىمدىن ياندىم. ۋاھالەنكى ئۇ قىز مەن ئۈچۈن كىشىلەرنىڭ ئەڭ سۆيۈملۈكرەكى ئىدى. مەن ئۇنىڭغا بەرگەن ئالتۇنلارنىمۇ كەچتىم. ئى اللّٰه! مۇشۇ ئىشنى سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن قىلغان بولسام بىزدىن بۇ تاشنى كۆتۈرۈۋەتكىن، دېدى. تاش يەنە ئازراق كۆتۈرۈلدى، لېكىن ئۇلار ئۆڭكۈردىن يەنىلا چىقىپ كېتەلمىدى.

ئۈچىنچىسى مۇنداق دېدى: ئى اللّٰه! مەن بىر مۇنچە مەدىكارلارنى ئىشلەتكەن ئىدىم. مەن ئۆزىنىڭ ئىش ھەققىنى ئالماي كەتكەن بىر ئادەمدىن باشقا ھەممىسىنىڭ ئىش ھەققىنى بەردىم. مەن ئۇ ئادەمنىڭ ئىش ھەققىنى بولسا سەرمايە قىلىپ ئىشلەتتىم. ھەتتا ئۇنىڭ ماللىرى كۆپىيىپ كەتتى. بىر زاماندىن كېيىن ئۇ ئادەم كېلىپ: ئى اللّٰه نىڭ بەندىسى! مېنىڭ ئىش ھەققىمنى بەرگىن، دېدى. مەن ئۇنىڭغا: سەن كۆرۈۋاتقان ئاشۇ نەرسىلەر يەنى تۆگە، كالا، قوي ۋە قۇل قاتارلىق ئاشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى سېنىڭ ئىش ھەققىڭ دېدىم. ئۇ: ئى اللّٰه نىڭ بەندىسى! مېنى مەسخىرە قىلما، دېدى. مەن ئۇنىڭغا: سېنى مەسخىرە قىلمىدىم، دېدىم. ئاندىن ئۇ بۇ نەرسىلەرنىڭ بىرىنىمۇ قويماي ھەممىنى ئېلىپ

كەتتى. ئى اللە! ئەگەر مەن مۇشۇ ئىشنى سېنىڭ رازىلىقىڭ ئۈچۈن قىلغان بولسام، بىزدىن ئۇ تاشنى كۆتۈرۈۋەتكىن، دېدى. تاش كۆتۈرۈلدى، ئۇلار ئۆڭكۈردىن چىقىپ كەتتى». [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]

6 ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى نەفلە ئىبادەتلەرنىڭ ئالدىغا قويۇش

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە ئەبۇ ھۇرەيرەنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىلغان مۇنداق بىر ھەدىسى بايان قىلىنغان: بۇرۇن ئىبادەت بىلەنلا شۇغۇللىنىدىغان بىر ئابىد بولۇپ، ئۇ تاغنىڭ چوققىسىدىن بىر جاينى ئۆزىگە ئىبادەت قىلىدىغان جاي قىلىۋالغاندىن كېيىن دائىم شۇ يەردە ناماز ئوقۇيتتى. بىر كۈنى ئۇ ناماز ئوقۇۋاتقاندا ئانىسى كېلىپ: ئى جۇرەيج! دەپ چاقىردى. ئۇ: ئى اللە! ئانام ۋە نامىزىم، دەپ نامىزىنى داۋاملاشتۇرۋەردى. بۇنداق ئەھۋال ئۈچ قېتىم بولدى، ئۈچىنچى قېتىمدا ئانىسى: ئى اللە! جۇرەيجنى پاھىشە ئاياللىنىڭ يۈزىگە قاراتمىغىچە ئۇنىڭ جېنىنى ئالمىغىن! دەپ قايتىپ كەتتى. بەنى ئىسرائىل كىشىلىرى جۇرەيجنىڭ ئىبادەتكويلىقى توغرىسىدا سۆز قىلىشتى. يولدىن ئازغان ناھايىتى چىرايلىق بىر ئايال بۇلارنى ئاڭلاپ: سىلەر خالىساڭلار مەن ئۇنى ئازدۇرىمەن، دېدى ـ دە جۇرەيجنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنى ئازدۇرۇشقا ھەرىكەت قىلدى، لېكىن جۇرەيج ئۇنىڭغا قارىمىدى، ئۇ ئايال جۇرەيجنىڭ تۇرالغۇسىدا تۇرۇۋدىغان بىر پادا باققۇچىنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭ بىلەن يامان ئىش قىلدى ۋە ئۇنىڭدىن ھامىلدار بولدى. بالا تۇغۇلغاندا ئۇ: بۇ جۇرەيجدىن بولغان بالا! دېدى. بەنى ئىسرائىلىكلەر جۇرەيجنىڭ ئىبادەتخانىسىغا كېلىپ ئۇنى ناماز ئوقۇۋاتقان يېرىدىن سۆرەپ چۈشۈرۈپ ئۇنىڭ ئىبادەت قىلىدىغان يېرىنى چېقىپ يېقىتىشتى ۋە ئۇنى ئۇرۇشقا باشلىدى. ئۇ: سىلەر نېمە ئۈچۈن ماڭا مۇنداق قىلىسىلەر؟ دېدى. كىشىلەر: سەن بىر ئازغۇن ئايال بىلەن زىنا قىلدىڭ، ئۇ سەندىن بىر بالا تۇغدى، دېيىشتى. جۇرەيج بالىنىڭ قېشىغا بېرىپ بوۋاقنىڭ قورسىقىغا نۇقۇپ تۇرۇپ: ئى بالا! سېنىڭ داداڭ كىم؟ دەپ سورىدى. ئۇ بالا زۇۋانغا كېلىپ: دادام پالىنى پادىچى، دەپ جاۋاب بەردى. بۇنى ئاڭلىغان كىشىلەر ھەيران قېلىپ جۇرەيجنى سۆيۈپ ۋە سىلاپ: بىز سېنىڭ ئىبادەت قىلىدىغان جايىڭنى ئالتۇندىن قىلىپ ياساپ بېرەيلى، دېيىشتى. جۇرەيج: ياق بۇرۇنقىدەكلا كېسەكتىن قىلىپ ياساپ بېرىڭلار، دېدى. ئۇلار شۇنداق قىلىشتى.

ھافىز ئىبنى ھەجەر مۇنداق دەيدۇ: ئىبنى بەتتال بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: ئانىسىنىڭ بۇنداق دۇئا قىلىشىنىڭ سەۋەبى جۇرەيجنىڭ زامانىدىكى شەرىئەتتە ناماز ئوقۇۋاتقاندا گەپ قىلىش جايىز ئىدى. ئۇنى بىر نەچچە قېتىم چاقىرسىمۇ جاۋاب بەرمىگەنلىكى ئۈچۈن ئانىسىنىڭ ھەققىنى كىچىكتۈرگەن بولىدۇ. ئىبنى ھەجەر: مېنىڭچە جۇرەيجنىڭ نامازدا تۇرۇپ: ئى اللە ئانام ۋە نامىزىم، دېگەن سۆزى پەقەت پىچىرلاش بىلەنلا دېيىلگەن، ئاۋازىنى بولسا چىقارمىغان، شۇ سەۋەبتىن ئانىسىغا جاۋاب بەرمىگەن ھېسابلانغان.

ھۇسەيىن ئىبنى سۇفيان، يەزىد ئىبنى ھۇشەيبنىڭ ئاتىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئەگەر جۇرەيج ئالىم بولغان بولسا ئىدى، ئانىسىغا جاۋاب بېرىشنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىبادەت قىلىشتىن ئەلا ئىكەنلىكىنى بىلگەن بولاتتى» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم.

7 ـ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى اللە يولىدا ھىجرەت قىلىشتىن ئەۋزەل ئورۇنغا قويۇش.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان بىر رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: مەن سەن تەرەپكە ھىجرەت قىلىشقا بەيئەت بېرىش ئۈچۈن كەلدىم، ئاتا ـ ئانام بولسا يىغلاپ قالدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ئۇلارنىڭ قېشىغا قايتقىن ۋە ئۇلارنى يىغلاتقىنىڭدەك ئەمدى ئۇلارنى كۇلدۇرگىن!» دېدى. [بۇ ھەدىسنى ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

خۇلاسە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنىك ئاتا ـ ئانىسى ۋە قىزى فاتىمەگە ياخشىلىق قىلغانلىقى ھەققىدىكى بىر قانچە ئۆرنەك.

ئەبۇ داۋۇد، ئەمرى ئىبنى سائىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئولتۇراتتى، ئۇنىڭ ئىنىك دادىسى كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا كىيىمىنىڭ بىر تەرىپىنى سېلىپ بەردى، ئۇنىڭدا ئىنىك ئاتىسى ئولتۇردى. ئارقىدىن ئىنىك ئانىسى كەلدى ئۇنىڭغا كىيىمىنىڭ يەنە بىر تەرىپىنى سېلىپ بەردى. ئىنىك ئانىسى ئۇ كىيىم ئۈستىدە ئولتۇردى، ئارقىدىن ئىمىلدەش بىر تۇغقىنى كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇنى قوچقى ئۈستىدە ئولتۇرغۇزدى ۋە ئۇنى ئالدى تەرىپىدە ئولتۇرغۇزدى.

ئەبۇ داۋۇد، ئەبۇ تۇفەيل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ جىئرانەدە گۆش تەقسىملاۋاتقانلىقىنى كۆردۈم، بۇ چاغلاردا مەن تېخى كىچىك بالا بولۇپ ھايۋاناتلارنىڭ سۆڭەكلىرىنى كۆتۈرۈپ يۈرەتتىم، شۇ چاغدا بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالغا تونىنى يېيىپ بەردى. ئۇ ئايال ئۇ تون ئۈستىدە ئولتۇردى. مەن باشقىلاردىن ئۇ ئايالنىڭ كىملىكىنى سورىدۇم، ئۇلار: ئۇ ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىنىك ئانىسى بولىدۇ، دەپ جاۋاب بېرىشتى.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە مالىك ئەلىنىڭ ھەمشىرىسى ئۇممۇ ھانى رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن مەككە فەتھى بولغان يىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بارغان ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزى فاتىمە توساپ تۇرغان بىر پەردىنىڭ ئارقىسىدا يۇيۇنۇۋاتقان ئىكەن، مەن پەردە ئارقىسىدا تۇرۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سالام بەردىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ كىم؟ دەپ سورىدى، مەن: ئەبى تالىپنىڭ قىزى ئۇممۇ ھانى، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇممۇ ھانىغا مەرھەممەت!» دېدى... ھەدىسنىڭ داۋامى بار.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ ئەبى ھازىمدىن رىۋايەت قىلىشىچە سەھل ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يارىلىنىشى ھەققىدە سورالغاندا ئۇ: ئۇنىڭ ئالدى تەرىپىدىن تۆت دانە ئۇدۇل چىشى سۇنۇپ كەتتى، بېشىغا كىيگەن تۆمۈر قالپىقى پارچىلاندى، قىزى فاتىمە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئېقىۋاتقان قاننى يۇيۇۋاتاتتى، ئەلى ئىبنى تالىپ بىر تۇلۇمدىن فاتىمەنىڭ يۇيىشى ئۈچۈن سۇ قۇيۇپ بېرىۋاتاتتى، فاتىمە بۇنداق يۇغاندا قاننىڭ تېخىمۇ كۆپ ئېقىپ چىقىشىغا سەۋەب بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يېتىپ: بورىدىن بىرئاز سۆكۈپ ئېلىپ ئۇنى كۆيدۈرۈپ كۇلىنى ئۇنىڭ جاراھىتىگە باستى. شۇنىڭ بىلەن قان ئېقىشتىن توختىدى، دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانلىقىنى ئېيتقان.

اللە غا ئاسىي بولىدىغان ئىشلاردا ئاتا ـ ئانىغا ئىتائەت قىلماسلىق ۋە شۇنىڭ بىلەن بىرگە ئۇ ئىككىسىگە ياخشىلىق قىلىشنى توختاتماسلىق

ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى بۇيرۇغان زات اللە دۇر، ئەگەر بەزى ئاتا ـ ئانىلار بۇ بۇيرۇقتىن پايدىلىنىشنى پۇرسەت دەپ بىلىپ اللە بۇيرىمىغان ئىشلارغىمۇ باللىرىنى مەجبۇرىي يۇسۇندا بۇيرۇسا بۇنداق ئەھۋالدا ئاتا ـ ئانىغا بويسۇنماسلىق اللە نىڭ دەرگاھىدا گۇناھ ئەمەستۇر. چۈنكى اللە مۇسۇلمانلارنىڭ اللە غا ئاسىي بولىدىغان ئىشلاردا ئاتا ـ ئانىغا بويسۇنماسلىقنى بۇيرىدى. بۇ اللە نىڭ ئۇلارغا بەرگەن رەھمىتى ۋە ياخشىلىقىدۇر. ناۋادا بۇ خىل ئاگاھلاندۇرۇشقىمۇ پەرۋا قىلماي ئۆز خاھىشلىرىدا مەھكەم تۇرسا بالا بولغۇچى بۇ گۇناھ ئىشنى قىلماسلىق بىلەن يەنە ئۇلارغا قارىتا قىلىپ كېلىۋاتقان باشقا ساۋابلىق ئىشلارنىڭ ھەرقاندىقىنى قىلسا بولىدۇ. ئاتا ـ ئانىلار بەزى ئىشلاردا شەرىئەتنىڭ ھۆكمىگە خىلاپ ئىشلارنى قىلسىمۇ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشنى بۇيرۇش ئىسلام ئەخلاقىدۇر. لېكىن پەرزەنت بولغۇچى ئەقىدىگە ھاقارەت ۋە تەنە قىلىش ياكى ئۇنىڭ ئېتىبارىنى چۈشۈرۈش، بىر بەندىنى مۇسۇلمان ياكى ئەمەسلىكىنى ئايرىيدىغان ئىشلاردا ئۇلارغا بوي سۇنسا بولمايدۇ، بۇنىڭدىن باشقا يەنە ھارام ۋە مەكرۇھ تەھرىمىگە ئوخشاش گۇناھ بولىدىغان ئىشلاردىمۇ ئاتا ـ ئانىغا بويسۇنۇلمايدۇ. ئۇلارغا اللە نىڭ شەرىئىتىنى، بۇ ئىشلاردىكى ھۆكمىنى يۇمشاق تىل، خۇش مۇئامىلە ۋە ھېكمەتلىك يول بىلەن يەتكۈزۈش كېرەك. ئەكسىچە بۇ ئىشلاردا ئۇلارغا قوپال، قاتتىق قول، ئېغىر كېلىدىغان سۆز قوللىنىلسا بولمايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىنسانغا بويسۇنۇش پەقەت اللە غا ئاسىي بولمايدىغان ئىشلاردىلا توغرا بولىدۇ، پەقەت ياخشىلىققا بۇيرۇلغاندا بويسۇنۇشقا بولىدۇ» دېگەن سۆزى بىزنىڭ بۇ نۇقتىنى ئايدىڭلاشتۇرۇۋېلىشىمىزغا يېتەرلىك دەلىلدۇر.

ئىمام پەخرى رازى تەپسىرىدە مۇنداق دېگەن: ئەگەر ئىنسان بىرەرسىگە ئىتائەت قىلىشقا توغرا كەلسە پەقەت ئاتا ـ ئانىسىغىلا بوي سۇنۇشى كېرەك، لېكىن ئۇلارغا بولغان بوي سۇنۇشىمۇ پەقەتلا گۇناھ بولمايدىغان ئىشلاردا بولۇشى كېرەك.

ياش ساھابىلارنىڭ ئارىسىدا بۇنىڭ نۇرغۇن مىساللىرى بار. ئىمام مۇسلىم ۋە تىرمىزىنىڭ سەئىد ئىبنى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان بىر رىۋايىتى بۇنىڭغا ياخشى مىسال بولالايدۇ.

سەئىد مۇنداق دەيدۇ: قۇرئاندىكى تۆت ئايەت مەن توغرۇلۇق نازىل بولدى. ئەسلىدە سەئىدنىڭ ئانىسى ئۇنىڭ ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغانلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن قاتتىق غەزەپلىنىپ تاكى سەئىد بۇ دىندىن يانمىغىچە ئۇنىڭ بىلەن گەپلەشمەسلىك ۋە يەپ ـ ئىچمەسلىك ھەققىدە قەسەم قىلىدۇ ۋە سەئىدكە: مەن اللە نىڭ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇغانلىقىنى بىلىمەن، مەن سېنىڭ ئاناڭ، مەن سېنى دىندىن يېنىشقا بۇيرۇيمەن، دەيدۇ. سەئىد ئانىسىنىڭ تەلىپىگە قوشۇلمىغاندىن كېيىن ئۈچ كۈنگىچە ھېچنېمە يېمەي ـ ئىچمەي بەكلا ئاجىزلاپ ھوشىدىن كېتىدۇ، ئۇنىڭ ئۇمارە ئىسىملىك ئوغلى ئۇنىڭغا سۇ بېرىدۇ، ئۇ سەئىدكە بەتدۇئا قىلىشنى داۋاملاشتۇرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن اللە: ﴿ئىنسانىنى ئاتا ـ

www.munber.org

ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق، ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، سىلەر مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىپ بارىسىلەر، سىلەرگە قىممىشلىرىڭلارنى خەۋەر قىلىمەن﴾[1] دېگەن ئايەت بىلەن: ﴿ئەگەر ئاتا ـ ئاناڭ سېنى سەن بىلمەيدىغان نەرسىنى ماڭا شېرىك كەلتۈرۈشكە زورلىسا، ئۇلارغا ئىتائەت قىلمىغىن، ئۇلارغا دۇنيادا ياخشى مۇئامىلىدە بولغىن (يەنى دىنىڭغا زىيان يەتمەيدىغان ئاساستا ياخشىلىق قىلغىن)، ماڭا تائەت بىلەن قايتقان ئادەمنىڭ يولىغا ئەگەشكىن، ئاندىن مېنىڭ دەرگاھىمغا قايتىسىلەر، سىلەرگە قىلمىشىڭلارنى ئېيتىپ بېرىمەن﴾[2]. دېگەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدى.

ئىبنى جەرىر، ئىبنى زەيدنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ئىبنى سەلۇلنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى چاقىرىپ: «ئى ئابدۇللاھ! ئاتاڭنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى بىلەمسەن!» دەپ سورىدى، ئابدۇللاھ: ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى ئاللاھ نىڭ پەيغەمبىرى! ئاتام نېمە دەيدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ بىز مەدىنىگە قايتساق ئۇنىڭدىن ئەڭ ئىززەتلىك بولغان ئادەم ئەڭ خار ئادەمنى چوقۇم چىقىرىدۇ، دەيدۇ» دېدى. ئابدۇللاھ: ئى ئاللاھ نىڭ پەيغەمبىرى! ئاللاھ بىلەن قەسەمكى! ئاتام ھەقىقەتەن توغرا ئېيتىپتۇ، ئاللاھ بىلەن قەسەمكى! سەن بولساڭ ئەڭ ئىززەتلىك، ئۇ بولسا ئەڭ خار ئادەمدۇر، ئى ئاللاھ نىڭ پەيغەمبىرى! ئاللاھ بىلەن قەسەمكى! سەن مەدىنىگە كەلگىن، مەدىنە ئەھلى ساڭا ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشتا مېنىڭدەك بىرىنىڭ يوقلىقىنى ساڭا ئېيتىپ بېرىدۇ، ئەگەر ئاللاھ ۋە ئاللاھ نىڭ پەيغەمبىرى ئۇنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ كېلىشىمگە رازى بولسا، مەن ئەلۋەتتە ئۇنىڭ كاللىسىنى ئېلىپ كېلىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق!» دېدى. ئۇلار مەدىنىگە قايتىپ كەلگەندە ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ئىبنى ئەبۇسەلۇلنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ مەدىنىگە كىرىدىغان دەرۋازىنىڭ ئالدىدا تۇرۇپ قىلىچىنى يالاڭاچلاپ دادىسىنىڭ ئېشىكىنىڭ ئالدىغا كېلىپ: مەدىنىگە قايتساق ئۇنىڭدىن ئەڭ ئىززەتلىك ئادەم ئەڭ خار ئادەمنى قوغلاپ چىقىرىدۇ، دېگەن ئادەم سەنمۇ؟ ئاللاھ بىلەن قەسەمكى! كىمنىڭ ھەقىقىي ئىززەتلىك ئادەم ئىكەنلىكىنى ئەمدى بىلىپ قالىسەن، ئاللاھ بىلەن قەسەمكى! ئەمدى ئۇنىڭ سايىسىمۇ پاناھلىق بەرمەيدۇ، سەنمۇ ئۇنىڭغا ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئىزنى بىلەن پاناھلىق بەرمەيسەن، دېدى. ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ئىبنى ئەبۇ سەلۇل: ھەي خەزرەجلەر! ئوغلۇم مېنى ئۆيۈمگە كىرىشتىن توسۇۋالدى... دەپ ۋاقىرىدى. بۇ چاغدا ئوغلى: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى! ئۇ پەقەت پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىزنى بىلەنلا كىرەلەيدۇ، دېدى. بۇ يەرگە بىرقانچە ئادەم كېلىپ ئۇنىڭغا گەپ قىلىپمۇ باقتى، لېكىن ئۇ: ئۇ پەقەت ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئىزنى بىلەنلا كىرەلەيدۇ، دېگەن سۆزىدە چىڭ تۇردى. ئۇ كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ بولغان ئەھۋالنى يەتكۈزدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا بېرىپ دەڭلار، ئۇ ئاتىسىنى كىرگىلى قويسۇن!» دېدى. ئۇلار قايتىپ كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزىنى يەتكۈزۈپ‌بەردى، ئوغلى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىزنى بولسا كىرگىن! دېدى.

---

[1] سۈرە ئەنكەبۇت 8 ـ ئايەت
[2] سۈرە لوقمان 15 ـ ئايەت

ھەمدى مۇسنەدىدە مۇنداق دېگەن: ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي ئىبنى سەلۇلنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ ئاتىسىغا: اللە بىلەن قەسەمكى! سەن: اللە نىڭ پەيغەمبىرى ئەڭ ئەزىز، مەن ئەڭ خار ئادەممەن، دېمىگىچە ھەرگىز مەدىنىگە كىرەلمەيسەن، دېگەن.

ئاتا ـ ئانىلارغا دۇنيالىق ئىشلىرىدا ياخشىلىق قىلىش، ئۇلارغا قارىتا ئەۋلادلىق بۇرچىنى ئادا قىلىش بولسا، ئۇزۇل ـ كېسىل داۋام قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلاردىندۇر. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئۆزلىرىنىڭ كىتابلىرىدا ئەبۇ بەكرىنىڭ قىزى ئەسمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلغان: ئانام مۇشرىك ئىدى، ھۇدەيبىيە سۈلھىسى بولغان ۋاقىتتا ئانام مېنىڭ قېشىمغا كەلدى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ: ئانام مەندىن بىر نەرسە تەلەپ قىلىپ كەلدى، ئۇ كاپىر بولسىمۇ ئۇنىڭغا ياخشىلىق قىلامدىمەن؟ دەپ سورىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ھە! ئۇنىڭغا سىلە ـ رەھىم قىلغىن!» دەپ جاۋاب بەردى.

ئىبنى ئۇيەينە مۇنداق دەيدۇ: شۇ ئىشتىن كېيىن اللە تائالا: ﴿(كۇففارلاردىن) سىلەر بىلەن ئۇرۇش قىلمىغان ۋە سىلەرنى يۇرتۇڭلاردىن ھەيدەپ چىقارمىغانلارغا كەلسەك، اللە ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىشىڭلاردىن، ئۇلارغا ئادىل بولۇشۇڭلاردىن سىلەرنى توسمايدۇ، شۈبھىسىزكى، اللە ئادىللارنى دوست تۇتىدۇ﴾[1] دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

مۇسۇلمان پەرزەنتلەر ئاتا ـ ئانىسىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى ئۈچۈن ئۇلارغا قارىتا ھۆرمەت، مېھرى ـ شەپقەت بىلەن، ئىللىق مۇئامىلە ۋە چىرايلىق سۆزلەر بىلەن دەۋەت ئېلىپ بېرىشى لازىم. بۇنداق قىلغاندا ئاتا ـ ئانىلار پەرزەنتلەردە كۆرۈلگەن بۇ ئېسىل مۇئامىلىدىن تەسىرلىنىدۇ، ئۇلاردىكى ئىسلامىي ئەخلاقتىن تەسىرلىنىدۇ ـ دە، ئىسلامغا بولغان ھېرىسمەنلىكى ئارتىدۇ، مانا بۇ ئاتا ـ ئانىلارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىشنىڭ ھېكمەتلىك يولى.

بۇ ھەقتە ئىبراھىم ئەلەيھسسالامنىڭ ئاتىسىنى مۇسۇلمان بولۇشقا دەۋەت قىلغان ئۇسۇلى بىز ئۈچۈن ياخشى بىر ئۈلگە بولالايدۇ. اللە بۇ ھەقتە قۇرئان كەرىمدە مۇنۇ ئايەتلەرنى بايان قىلغان: ﴿(ئى مۇھەممەد!) كىتابتا (يەنى قۇرئاندا) ئىبراھىم (قىسسىسى) نى بايان قىلغىن، ئۇ ھەقىقەتەن تولىمۇ راستچىل پەيغەمبەر ئىدى. ئۆز ۋاقتىدا ئىبراھىم ئاتىسىغا ئېيتتى: «ئى ئاتا! نېمىشقا ئاڭلىمايدىغان، كۆرمەيدىغان ۋە ساڭا ھېچ نەرسىگە ئەسقاتمايدىغان نەرسىلەرگە چوقۇنىسەن. ئى ئاتا! ماڭا سەن بىلمەيدىغان ئىلىملەر نازىل بولدى، ماڭا ئەگەشكىن، سېنى توغرا يولغا باشلايمەن، ئى ئاتا! شەيتانغا چوقۇنمىغىن، شەيتان مەرھەمەتلىك اللە غا ھەقىقەتەن ئاسىيلىق قىلدى. ئى ئاتا! سېنىڭ مەرھەمەتلىك اللە نىڭ ئازابىغا قېلىشىڭدىن، شەيتاننىڭ ھەمراھىغا ئايلىنىپ قېلىشىڭدىن قورقىمەن، ئۇ (يەنى ئازەر) ئېيتتى: «ئى ئىبراھىم! سەن مېنىڭ ئىلاھلىرىمدىن يۈز ئۆرۈمەكچىمۇسەن، ئەگەر سەن (مۇنداق قىلىشتىن) يانمىساڭ، چوقۇم سېنى تاش ـ كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرىمەن، ئۇزاق زامان مەندىن يىراق تۇرغىن» ئىبراھىم ئېيتتى: «ساڭا ئامانلىق بولسۇن، پەرۋەردىگارىمدىن ساڭا مەغپىرەت تىلەيمەن، اللە ماڭا ھەقىقەتەن مېھرىباندۇر. سىلەردىن ۋە سىلەر اللە نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان نەرسىلەردىن يىراق بولىمەن، پەرۋەردىگارىمغا ئىبادەت قىلىمەن، پەرۋەردىگارىمنىڭ ئىبادىتىدىن مەھرۇم بولۇپ قالماسلىقنى

[1] سۈرە مۇمتەھىنە 8 ـ ئايەت

www.munber.org

ئۈمىد قىلىمەن» ئۇ ئۇلاردىن ۋە ئۇلارنىڭ اللە نى قويۇپ چوقۇنۇۋاتقان نەرسىلىرىدىن يىراقلاشتى، ئۇنىڭغا بىز ئىسھاق بىلەن يەئقۇبنى ئاتا قىلدۇق، ئۇ ئىككىسىنىڭ ھەر بىرسىنى پەيغەمبەر قىلدۇق، ئۇلارغا بىزنىڭ رەھمىتىمىزنى ئاتا قىلدۇق، ئۇلارنىڭ نامىنى بەلەن ۋە يۇقىرى قىلدۇق﴾[1].

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئانىسىنى دىنغا دەۋەت قىلىش يولىمۇ بىز ئۇچۇن ئەڭ ياخشى ئۇسۇل بولالايدۇ. ئىمام بۇخارى ئۆزىنىڭ "ئەدەبۇل مۇفرەد" دېگەن كىتابىدا ئەبۇ كەسىر تەممىدىن ئەبۇ ھۇرەيرەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يەھۇدىي ۋە خرىستىئانلاردىن مېنىڭ ھەققىمدە ئاڭلىغانلار مېنى ياخشى كۆردى، مەن ئانامنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىنى تولىمۇ ئۈمىد قىلاتتىم، لېكىن ئۇ بۇنى قوبۇل قىلغىلى ئۇنىمايتتى. مەن ئۇنىڭغا بۇ ھەقتە نۇرغۇن سۆز قىلغان بولساممۇ ئۇ ئاڭلىمىدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭغا ئەھۋالنى دېدىم ۋە ئانامنىڭ مۇسۇلمان بولۇشى ئۈچۈن دۇئا قىلىشنى تەلەپ قىلدىم. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدىن قايتىپ كەلسەم ئانام ئۆينىڭ ئىشىكىنى تاقىۋاپتۇ: ئۇ ئى ئەبۇ ھۇرەيرە! مەن مۇسۇلمان بولدۇم، دېدى. مەن بۇ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزدۇم ۋە سەن ئانام بىلەن ئىككىمىز ئۈچۈن اللە غا دۇئا قىلساڭ! دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بەندەڭ ئەبۇ ھۇرەيرە بىلەن ئۇنىڭ ئانىسىنى ئىنسانلارغا، كىشىلەرگە ياخشى كۆرسەتكىن!» دەپ دۇئا قىلدى.

ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمەككە فەتھى بولغاندا ئاتىسىنىڭ مۇسۇلمان بولۇشىنى ئۈمىد قىلىپ ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئالدىراشلىق بىلەن ئېلىپ باردۇ، بۇ چاغدا ھەققەتەن ئۇنىڭ تىلىكى ئەمەلگە ئاشقان ئىدى.

ئەبۇ بەكرىنىڭ قىزى ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىشىچە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەككە فەتھى قىلىنىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلۇغ جايغا چۈشكەن يىلى ئەبۇ قۇھافە (يەنى ئەبۇ بەكرى) ئەڭ كىچىك قىزىغا: ئى قىزچىقىم! مېنى ئەبۇ قۇبەيسەگە باشلاپ كىرىڭ، دېدى. ئۇ ئەما بولۇپ قالغان ئىدى، قىزى ئۇنى ئۇ يەرگە باشلاپ كىردى، ئەبۇ قۇبەيس: ئى قىزچاق، نېمىلەرنى كۆرۈۋاتىسىز؟ دەپ سورىدى، قىز: سانسىز كۆپ ئادەملەرنى ۋە ئۇلارنىڭ ئالدىدا بىر ئادەم باش بولۇپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم، دېدى. ئەبۇ قۇبەيس: ئاۋۇ ئېتىمنى ئېلىپ كېلىڭ، دېدى، ئاندىن: ئى قىزىم؟ ئەمدى نېمىلەرنى كۆرۈۋاتىسىز؟ دېدى. قىز: ئۇ ئىنسانلارنىڭ تارقالغانلىقى كۆرۈۋاتىمەن، دېدى. ئەبۇ قۇبەيس: ئۇنداقتا ئاتنى جايىغا قويۇپ مېنى تېزدىن ئۆيگە ئېلىپ كىرىڭ، دېدى. ئاندىن ئۇ قىز ئۇنىڭ يېنىدىن تېزلا چىقىپ ئەبتەھ دېگەن جايدا ئۇلتۇردى، ئۇنىڭ بويىنىدا قەغەزدىن ياسالغان بىر بويۇن ئاسقۇلىقى بار ئىدى، بىر ئادەم ئۇنى كۆزىتىپ تۇرغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەسجىدكە (يەنى ھەرەم مەسجىدىگە) كىرگەندە ئۇ ئەبۇبەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ چىقىپ ئاتىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يېتىلەپ ئېلىپ كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ بوۋاينى ئۆيدە ئولتۇرغۇساڭلار، مەن ئۇنىڭ ئالدىغا بارسام بولمامتى؟» دېدى. ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭ سىزنىڭ ئالدىڭىزغا كېلىشى تېخىمۇ بەكرەك ھەقلىق، دېدى ۋە ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئولتۇرغۇزدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ كۆكسىنى سىلاپ تۇرۇپ: «مۇسۇلمان بولغىن، سالامەت

[1] سۈرە مەريەم 41 ـ 50 ـ ئايەتكىچە

www.munber.org

قالىسەن؟ دېدى. ئۇ مۇسۇلمان بولدى.بۇ ھەدىسنى ھاكىم مۇستەدرىكدە ئىمام مۇسلىمنىڭ شەرتىگە ئۇيغۇن ھالدا رىۋايەت قىلغان.

ئىنسانلار ئىچىدە ھەمسۆھبەت بولۇشقا ئەڭ لايىق كىشىلەر ئاتا ـ ئانىدۇر

نۇرغۇنلىغان كىشىلەر ھاياتتا دوست ۋە ھەمسۆھبەت تۇتۇشتا خاتالىشىدۇ، ئۇلار ۋاپادار ۋە ئىخلاسمەن دوست تاپالماي ئۇلارنى ئىزدەشكە ناھايىتى بەك كۆپ كۈچ سەرپ قىلىشىدۇ، ئۇلار ئۇزۇن مۇددەت كۈچ ۋە ئەقىل ـ ئەقىدە سەرپ قىلىپ تاپقان دوستلىرى ياكى ئۇلارغا ئىشىنىپ ئۇلار ئۇچۇن ساداقەتمەنلىك كۆرسەتكەن دوستلىرىنىڭ كۆڭلىنىڭ بىرىدە ئۇلارنىڭ تەسەۋۋۇرىدەك ئۇنچىۋالا سادىق دوستلاردىن ياكى ئىشەنچلىك، ۋاپادار دوستلاردىن ئەمەسلىكىنى سېزىدۇ، بۇنىڭ ئۇچۇن ئۇلارغا قىلغان ئەقىدىسىگە ئېچىنىپ ھەسرەتلىنىدۇ، ئۈمىدسىزلىنىدۇ.

الله تائالانىڭ بەندىلىرىگە رەھمەت قىلىش يۈزىسىدىن ئەۋەتكەن ئەلچىسى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام الله نىڭ بەندىلىرىنىڭ بۇ تەرەپتىكى ئاجىزلىقى ۋە موھتاج بولىدىغانلىقىنى بىلىدىغان، الله نىڭ ئىنسانلارغا كۆرسەتكەن بۇ تەرەپتىكى مېھرىبانلىقىنى، ئىنسانىڭ ھەمسۆھبەت بولۇشقا ئەرزىيدىغان ھەقىقي دوستىنىڭ ئاتا ـ ئانا ئىكەنلىكىنى تۆۋەندىكى سۆزلىرى بىلەن مۇنداق يەتكۈزدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئىنسانلار ئىچىدە مەن ھەمسۆھبەت بولۇشقا ئەڭ لايىق كىشى كىم؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئاناڭ» دېدى. ئۇ ئادەم: ئاندىن كېيىنچۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئاناڭ» دېدى. ئۇ ئادەم: ئاندىن كېيىنچۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئاناڭ» دېدى. ئۇ ئادەم: ئاندىن كېيىنچۇ؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئاتاڭ» دېدى.

بەزىلەر ھاياتتا بەلكىم: مەن دوستقا ياكى سۆھبەتداشقا موھتاج ئەمەسمەن! دېيىشى مۇمكىن، بۇنىڭغا بېرىلىدىغان جاۋاب: مەيلى سىز بىھاجەت بولۇڭ ياكى بولماڭ بۇ سىزنىڭ ئىشىڭىز، بىراق شۇنى ئۇنۇتماڭكى، سىزنىڭ ئاتا ـ ئانىڭىز ئۆزلىرىنىڭ ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك مەسىلىلىرىدە، ئائىلىدىكى باشقا قېرىنداشلىرىڭىزنىڭ تۇرمۇش ئېھتىياجىغا ئائىت ئىشلاردا سىز بىلەن مەسلىھەتلىشىشكە، ھەمسۆھبەت بولۇشقا، پىكىر ئالماشتۇرۇشقا موھتاجدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يۇقىرىقى ھۆكۈم خارەكتېرلىك جاۋابى ئىنسانىنىڭ ئاتا ـ ئانىغا ھەمسۆھبەت بولۇشقا ھامىنى موھتاج بولىدىغانلىقىغا بېرىلگەن بېشارەتتۇر.

ئانىغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئاتىغا ياخشىلىق قىلىش بىرلا ۋاقىتتا توغرا كېلىپ قالغاندا ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى ئالدىغا قويۇش

ھافىز ئىبنى ھەجەر پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ يۇقىرىدىكى ئارقا ـ ئارقىدىن ئۈچ قېتىم ئانىغا ئىشارەت قىلغان ھەدىسنى شەرھلەپ مۇنداق دېدى: ئىبنى بەتتال بۇ ھەقتە: ئاتىغا نىسبەتەن ئېيتقاندا

ئانىغا ئۈچ ھەسسە ئارتۇق ياخشىلىق قىلىش كېرەك، چۈنكى: ئانا قورساق كۆتۈرۈش، تۇغۇتتا قىينىلىش ۋە كىچىك ۋاقتىدىن تارتىپ جاپاسىنى تارتىپ بۇ جاپالار ئۈستىدىن غالىپ كەلگەندىن كېيىنكى باسقۇچتا ئاندىن ئاتا بېقىشتا، تەربىيلەشتە ئانىغا شېرىك بولىدۇ، دېگەنلەرنى بايان قىلىدۇ.

اللّٰه تائالا قۇرئان كەرىمدە ئىشارەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئىنساننى ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلىشقا بۇيرۇدۇق. ئانىسى ئۇنى (قورسىقىدا) ئۈستى ـ ئۈستىگە ئاجىزلىق بىلەن كۆتۈردى. ئىككى يىلدا ئۇنى ئەمچەكتىن ئايرىدى. (ئى ئىنسان!) ماڭا ۋە ئاتا ـ ئاناڭغا شۈكۈر قىلغىن، ئاخىر قايتىدىغان جاي مېنىڭ دەرگاھىمدۇر﴾[1]

ئىمام قۇرتۇبى: بۇ ھەدىستە كۆزدە تۇتۇلغان مەقسەت، ئانا بولغۇچى بالىسىدىن ياخشىلىقتىن كۆپرەك ئىگە بولۇشقا ھەقلىقتۇر، ناۋادا ئاتىغا ياخشىلىق قىلىش بىلەن ئانىغا ياخشىلىق قىلىش تەڭ ئورۇنغا كېلىپ قالغاندا ئانىغا ئاۋۋال ياخشىلىق قىلىشقا ئىشارەتتۇر، دەيدۇ.

قازى ئىياز: ياخشىلىق قىلىشتا ئانىنى ئاتىنىڭ ئالدىغا قويۇش مەسىلىسىدە كۆپ ساندىكى ئالىملار ئورتاق پىكىردە، لېكىن بەزى ئالىملار ياخشىلىق قىلىنىشتا ئاتا بىلەن ئانا ئوخشاش ئىمتىيازغا ئىگە، دەيدۇ، ئۇلار بۇ پىكرىنى ئىمام مالىكتىن نەقىل قىلىپ ئېلىشقان، ئەڭ توغرىسى ئەۋەلقىسىدۇر.

مەن (يەنى ئىبنى ھەجەر) : شافىئىي مەزھەبىدىكىلەرنىڭ بەزىلىرى ئىككىنچى كۆز قاراشنى ئالدى، لېكىن ھارىس ئەلمۇھاسەبىدىن: ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئەۋزەللىكىدە كۆپچىلىكنىڭ ئورتاق پىكىردە ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويدى، ئەمما مەن ئىككىنچى كۆزقاراشنى تەكشۈرۈپ بېقىشقا تېگىشلىك دەپ قارايمەن، دېدى.

يۇقىرىدا قەيت قىلىنغان ئىمام مالىكتىن نەقىل قىلىندى، دېگەن كۆزقاراشمۇ ئۇنىڭدىن نەقىل قىلىنغانلىقىدا ئىشەنچلىك ئەمەستۇر، چۈنكى ئىبنى باتال ئۇنى نەقىل قىلمىغان، ئىبنى باتال بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: مالىك: مېنى ئاتام تەلەپ قىلدى، ئانام مېنى مەنئى قىلدى، دېگەنلىكى ھەققىدە سورالغاندا: ئاتاڭغا ئىتائەت قىل، ئاناڭغا ئاسىي بولما، دېگەن. بۇ ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىشتا ئۇ ئىككىسىنى ئوخشاش ئورۇنغا قويۇشقا دالالەت قىلىدۇ، ئەمەلىيەتتە بۇنىڭغا قىلغان دالالىتىمۇ ئۇنچىۋالا ئاشكارا ھالدا ئەمەس.

ئىمام لەيس يۇقىرىقى سوئال ھەققىدە سورالغاندا: ئۇ ئاناڭغا ياخشىلىق قىل، چۈنكى ئۇ ياخشىلىقنىڭ ئۈچتىن ئىككى ھەسسىسىگە ھەقلىقتۇر، دەپ جاۋاب بەرگەن.

ئىمام بۇخارى ئۆزىنىڭ «ئەدەبۇل مۇفرەد» دېگەن كىتابىدا ئىمام ئەھمەد، ئىبنى ماجە قىلغان رىۋايەتنى ئىمام ھاكىم تەستىقلىغاندىن كېيىن مۇنۇلارنى رىۋايەت قىلغانلىقى بايان قىلىنغان: «اللّٰه تائالا سىلەرگە ئاناڭلارنى تەۋسىيە قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئاناڭلارنى تەۋسىيە قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئاناڭلارنى تەۋسىيە قىلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاتاڭلارنى تەۋسىيە قىلىدۇ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىن يېقىنلىرىڭلارنىڭ يېقىنلىرىدىن باشلاپ تەۋسىيە قىلىدۇ.»

---

[5] ـ سۈرە لوقمان14 ـ ئايەت

www.munber.org

ئۇنىڭدىن باشقا يەنە ئەبى رەمسەدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاناڭ ۋە ئاتاڭ، ئاندىن قالسا ھەمشىرەڭ ئاكا ـ ئۇكا قېرىنداشلىڭ ئاندىن قالسا يېقىنلىرىڭدىن يېقىنلىرىڭ» دېگەنلىكى بايان قىلىنغان.

بۇ ھەدىسنى ھاكىم مۇشۇنداق بايان قىلغان، ئەھمەد ئىبنى خابان بولسا ئۇرۇغ ـ تۇغقانلىرىڭدىن دېگەن مەنادا بايان قىلغان. ئىياس: بەزى ئۆلىمالار ھەدىستە قەيت قىلىنغىنى بوۋىلىرى بىلەن ئەر قېرىنداشنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىككىلىنىپ قېلىشقان، كۆپىنچە ئۆلىمالار بوۋىسىنى كۆزدە تۇتقان، دېگەن قاراشتىدۇر.

ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئاتىغا ياخشىلىق قىلىشتىن مۇتلەق تۆردە ئەلا ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلى بولسا، ئىمام ئەھمەد ۋە نەسەئىنىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسىدۇر. ئائىشە مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئايال كىشىدە كىمنىڭ ھەققى ئەڭ چوڭ؟ دەپ سورىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئېرىنىڭ» دېدى. مەن: ئەر كىشىدىچۇ؟ دەپ سورۇدۇم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئانىسىنىڭ» دەپ جاۋاب بەردى.

ئانىغا ياخشىلىق قىلىشنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇشنىڭ دەلىلى ئۇچۇن ئەمرى ئىبنى شۇئەيبنىڭ بوۋىسىنىڭ ئاتىسىدىن قىلغان مۇنۇ رىۋايىتى دەلىل بولالايدۇ. بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئوغلۇمنى قورسۇقىمدا كۆتۈرۈپ، تۇغۇپ ئۇنى ئېمىتىپ، كۆتۈرۈپ يۈرۈپ بېقىۋاتقاندا ئۇنىڭ ئاتىسى مېنى تالاق قىلىۋەتتى ۋە ئوغلۇمنى مېنىڭدىن تارتىۋالماقچى بولىۋاتىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باشقا بىرىگە ياتلىق بولمىسىڭىزلا سىز بالىنى ئۆزىڭىزدە ئېلىپ قېلىشقا ھەقلىقسىز» دېدى.

سەن ۋە مېلىڭ ئاتاڭغا تەئەلۇقتۇر

ئىمام ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىبنى ماجەلەر ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بىر ئادەم كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ بىر ئوغلۇم ۋە بىرمۇنچە مېلىم بار، ئاتام بولسا ماللىرىمنى ئېلىۋالىدۇ. دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ۋە سېنىڭ مېلىڭ ئاتاڭغا تەئۇللۇقتۇر، پەرزەنتىڭلار ئەڭ پاك كەسىپىڭلاردۇر، پەرزەنتىڭلار كەسپ قىلىپ تاپقاننى يەڭلار» دېدى.

ئەبۇ ھەنىيفە (الله ئۇ كىشىگە رەھمەت قىلسۇن!) ئائىشەنىڭ رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شۈبھىسىزكى پەرزەنتىڭلار سىلەرنىڭ كەسپىڭلاردۇر ۋە الله نىڭ سىلەرگە بەرگەن ھەدىيەسىدۇر، الله خالىغان كىشىگە ئەركەك، خالىغان كىشىگە قىز ھەدىيە قىلىدۇ».

ئىمام بۇخارى، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئىبنى ماجەلەرنىڭ رىۋايىتىدە: «يېگەنلىرىڭلارنىڭ ئەڭ پاكىزىسى كەسىپ قىلىپ تاپقانلىرىڭلاردۇر، شۈبھىسىزكى ئەۋلادىڭلار سىلەرنىڭ كەسپلىرىڭلاردىندۇر» دەپ بايان قىلىنغان.

www.munber.org

ئىمام قۇرتۇبى جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئوغلى بىلەن ياشانغان بىر ئاتا ئوتتۇرىسىدىكى مۇنداق بىر ۋەقەلىكنى بايان قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! ئاتام مېنىڭ مېلىمنى ئېلىۋالدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ئاتاڭنى ئېلىپ كەل!» دېدى. ئاندىن جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كېلىپ: «اللّٰه ئەزەۋەجەل ساڭا سالام يوللىدى ۋە ساڭا ئۇ قېرى ئادەم كەلسە ئۇ ئادەمنىڭ كۆڭلىدە ھەتتا ئۆزىنىڭمۇ قۇلىقى ئاڭلىمىغان سۆزى بار، دەيدۇ» دېدى. ئۇ قېرى ئادەم كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئوغلۇڭ نېمە دەپ شىكايەت قىلىدۇ؟ سەن راستىنلا ئۇنىڭ مېلىنى ئېلىۋالماقچى بولدۇڭمۇ؟» دېدى. ئۇ قېرى ئادەم: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! سەن ئۇنىڭ ئۆزىدىن سوراپ باق، ئۇ پەقەت ئاتىسىنىڭ ھەمشىرىلىرىنىڭ بىرىگە ياكى ئانىسىنىڭ ھەمشىرىلىنىڭ بىرىگە ياكى ماڭا ئاتا قىلىدىغىنى ئەمەسمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە... بۇنى بولدى قىلايلى، سەن بىزگە ھەتتا ئۆزەڭنىڭمۇ قۇلىقىڭ ئاڭلىمىغان ئىچىڭدىكى سۆزىڭنى دەپ بەرگىن» دېدى. قېرى ئادەم: اللّٰه بىلەن قەسەمكى! ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! اللّٰه بىزنىڭ ساڭا بولغان ئىشەنچىمىزنى تېخىمۇ زىيادە قىلىدۇردىكى، مەن ھەتتا ئۆزەمنىڭ قۇلىقىمۇ ئاڭلىمىغان بىر سۆزلەرنى ئىچىمدە دېگەن ئىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قېنى سەن سۆزلە، مەن ئاڭلايمەن!» دېدى. ئۇ قېرى ئادەم تۆۋەندىكى بېيىتلەرنى ئېيتتى.

بوۋاقلىق چېغىڭدىن باققانتىم سېنى، ياشلىقىڭدا ھەم پەرۋىشكار بولدۇم،
بەرگىنىمنى چاڭگاللاپ ئالاتتىڭ قولدىن، قېرىغىنىمدا يۈكۈمدىن قورقتۇڭ.
بىلمەن ئۆلۈم ھامان يېقىندۇر ماڭا، چوڭ بولۇپلا سەن ئۈمىدىمنى توزۇتتۇڭ.
ساڭا نېمەت بەرگىنى مەن ئىدىم، ئازارلىدىڭ، بەرگۈچى خۇددى سەن بولدۇڭ.
بولاتتىم ھەمدەم خوشناڭدەك دائىم، كاشكى! ئاتا ھەققىنى شۇنداق ئۇنۇتتۇڭ.
خوشناڭدەك قاراپ بېخىللىق قىلدىڭغۇ ماڭا، سەن بارلىق مېلىمتىڭ بۇنى ئۇنۇتتۇڭ.

بۇ بېيىتلەرنى ئاڭلاپ بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئوغۇلنى ياقىسىدىن تۇتۇپ: «سەن ۋە سېنىڭ مېلىڭ ئاتاڭنىڭدۇر» دېدى.

يۇقىرىدا تەبەرانىي پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ئادەمگە: «بىر ئادەم ئۆزىنىڭ قېرىغان ئاتا ـ ئانىسى ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن بولسا، ئۇ اللّٰه يولىدىدۇر» دېگەنلىكىنى بايان قىلغان ئىدى.

شۇنىڭدەك يەنە ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىدىن بىرەرسىگە نېمە بەرگەن بولسا، ئۇنى قايتۇرۇۋېلىش ھوقۇقىغا ئىگە. تۆۋەندىكى ھەدىس بۇنىڭغا دەلىل بولالايدۇ.

ئىمام تىرمىزى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى بىر كىشىگە بىرەر نەرسە ھەدىيە قىلغان بولسا، ئۇنى قايتۇرۇۋېلىشى ھالال بولمايدۇ، پەقەت ئاتا بالىسىغا ھەدىيە قىلغان نەرسىسىنى قايتۇرۇۋالالايدۇ». [بۇ ھەدىسنى ئىبنى ماجە، بەيھەقى، نەسەئى ۋە ئىمام ئەھمەدمۇ رىۋايەت قىلغان]

تىرمىزى، نەسەئى، بەيھەقى ۋە ئەبۇ داۋۇد قاتارلىقلار ئىبنى ئۆمەر ۋە ئىبنى ئاببas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەمنىڭ يەنە بىر

www.munber.org

ئادەمگە بەرگەن ھەدىيەسىنى قايتۇرۇۋېلىشى ھالال بولمايدۇ، پەقەت ئاتا بالىسىغا بەرگەن نەرسىسىنى قايتۇرۇۋالالايدۇ، بىر نەرسىنى بىرسىگە بېرىپ بولۇپ ئۇنى قايتۇرۇۋالغان كىشىنىڭ مىسالى بىر ئىتنىڭ مىسالىغا ئوخشايدۇكى، ئۇ ئىت يەيدۇ، يەپ تويغاندىن كېيىن يېگىننى قۇسىدۇ، كېيىن ئۇ ئۆ قۇسۇغىنى يەنە يەيدۇ».

مۇھەممەد ئىبنى سىرىين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ئوسمان ئىبنى ئەففاننىڭ خەلىپىلىك دەۋرىدە خورمىنىڭ باھاسى مىڭ دەرھەمگە چىققان، ئۇسامە ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر تۈپ خورما دەرىخىنى ئىرغىتىپ ئۇنىڭدىن چۇشكەن خورمىلارنى ئانىسىغا يېگۈزگەن، بۇنى كۆرگەن بىرسى: نېمە دەپ ئۇنداق قىلىسەن؟ سەن بىلىسەن خورمىلار ھازىر مىڭ دەرھەمگە چىققان تۇرسا، دېۋىدى، ئۇسامە: ئانام مەندىن شۇنداق قىلىشىمنى تەلەپ قىلدى، مەن ئانام تەلەپ قىلغان نەرسىنى بېرىشكە قادىر بولالىساملا بېرىمەن، دېدى.

ئاتا ـ ئانا ھەرقانداق بىر مالدا قەرزدار بولۇپ قالسا ئۇلارنى ئۇ قەرزدىن قۇتۇلدۇرۇش

بۇنداق ياخشىلىق ئاتا ـ ئانىغا قىلىنىغان ياخشىلىقلارنىڭ ئەڭ كاتتىسىدىندۇر. قەدىمكى دەۋرلەردە ئوغۇلنىڭ قولىدا مال ـ مۈلۈك بار بولغان ھەم ئۆزى ھۆر ئادەم بولغان ئەھۋالدا ئاتا ـ ئانىسى قۇل ۋە قۇللۇقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن پۇل ـ مالغا موھتاج بولۇپ قالىدىغان ئەھۋاللار دائىم ئۇچراپ تۇراتتى. ھازىرقى دەۋرلەردە بولسا ئاتا ـ ئانا مەلۇم سەۋەبلەر بىلەن كۆپلىگەن قەرزلەرگە بوغۇلۇپ قالىدىغان ھادىسىلەر بولۇپ تۇرىدۇ، بۇنداق ئەھۋاللاردا قانداق قىلىشىمىز توغرۇلۇق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتا قول بولۇپ قالغاندا بالا ئۇنى قۇللۇقتىن ئازاد قىلغاندىلا ئاندىن بۇ بالا ئاتىغا ھەقىقي ئەسقاتقان بولىدۇ» دەپ ناھايىتى ياخشى كۆرسەتمە بەرگەن. ناۋادا ئاتا ـ ئانا قەرز ياكى باشقا سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن تۈرمىگە كىرىپ قالغاندىمۇ بالا ھەتتا پۈتۈن مال ـ مۈلكىنى سەرپ قىلىپ بولسىمۇ ئۇنى قۇتۇلدۇرۇپ چىقىشى لازىم، يۇقىرىدا كەلگەن: «سەن ۋە سېنىڭ مېلىڭ ئاتاڭغا تەئۇللۇقتۇر» دېگەن ھەدىس بۇنىڭغا دالالەت قىلىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇپەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى ئاتا ـ ئانىسى ئۈچۈن ھەج قىلسا ياكى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قەرزىنى تۆلىسە ئۇ كىشى قىيامەت كۈنى ياخشى كىشىلەر بىلەن بىرگە تىرىلدۈرۈلۈپ قوپىدۇ» دېگەن. [بۇ ھەدىسنى دارۇقۇتنى رىۋايەت قىلغان].

ئاتا ـ ئانا ۋە پەرزەنتلەرنىڭ بىر ـ بىرىگە دۇئا قىلىشىشى

دۇئا قىلىش ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئاساسلىرىدىن بىرىدۇر. ئۇ دۇئا قىلغۇچىنىڭ ئۆزى دۇئا قىلغان قارشى تەرەپكە ئىپادىلىگەن ياخشى كۆرۈشىنىڭ تاشقى ئىپادىسىدۇر، شۇنداقلا دۇئا قىلغۇچىنىڭ كۆڭلىنىڭ ياخشىلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر. مۇھەببەت بىلەن تولغان يۈرەك ھەمىشە دۇئا قىلىشقا ھېرىسمەن بولىدۇ، تىل

www.munber.org

دىلغا تەرجىمان بولىدۇ، ئاتا ـ ئانا بىلەن پەرزەنتلەر ئوتتۇرىسىدىكى يۈرەكتىكى مۇھەببەت ئاشقانسېرى ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى دۇئامۇ كۆپ بولىدۇ.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۈچ خىل كىشىنىڭ دۇئاسى شەرتسىز قوبۇل بولىدۇ، بۇ ئۈچ خىل دۇئا بولسىمۇ، زۇلۇمغا ئۇچرىغان كىشىنىڭ دۇئاسى، مۇساپىرنىڭ دۇئاسى ۋە ئاتا ـ ئانىنىڭ پەرزەنتىگە قىلغان دۇئاسى».

ئىمام بۇخارى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇممۇ سەلىيمنىڭ قېشىغا كىردى، ئۇممۇ سەلىيم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ياغ ۋە خورما قويدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياغنى ياغ قاچىسىغا، خورمىلارنى خورما قاچىسىغا قايتۇرۇپ قويۇۋېتىڭ، مەن روزا تۇتۇۋالغان» دېدى. ئاندىن ئۆينىڭ بىر تەرىپىگە بېرىپ نەفلە ناماز ئوقۇدى ۋە ئۇممۇ سەلىيمگە، ئۇنىڭ ئائىلىسىگە دۇئا قىلدى. ئۇممۇ سەلىيم: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ ئازراق نەرسەم بار ئىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ نېمە» دەپ سورىدى، ئۇممۇ سەلىيم: خىزمەتچىڭىز ئەنەس ماڭا دۇنيا ئاخىرەتلىكىم ئۈچۈن ھەممە ياخشى دۇئانى قىلدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى الله! ئۇنىڭغا مال ۋە پەرزەنت ئاتا قىلغىن ۋە ئۇنىڭغا بەرىكەت بەرگىن» دېدى. سىلەر بىلگەندەك مەن ئەنسارىلار ئىچىدە ئەڭ ماللىق ئادەم بولۇپ قالدىم. رىۋايەتلەردە كېلىشىچە ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ **120** يېشىدا ئالەمدىن ئۆتكەن.

ئىمام بۇخارى ئاباھازىمدىن ئەبۇسۇررىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇ ھەر قېتىم ئەبۇ ھۇرەيرە بىلەن ئۇلاغقا مىنگىشىپ ئۇنىڭ ئەقىقتىكى زېمىنىغا بارغاندا ئۇ زېمىنى دائىرىسى ئىچىگە كىرىپلا ئاۋازىنىڭ بېرىچە: ئى ئانا! الله نىڭ سالىمى، رەھمىتى ۋە بەرىكىتى سىزگە بولسۇن! دەيتتى. ئانىسىمۇ: ساڭىمۇ الله نىڭ سالىمى، رەھمىتى ۋە بەرىكىتى بولسۇن! دەيتتى. ئەبۇ ھۇرەيرە: مېنى سىز كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگەندەك الله مۇ سىزگە رەھمەت قىلسۇن، دەيتتى، ئانىسىمۇ: ئى ئوغلۇم! سەنمۇ ماڭا چوڭ بولۇپ ياخشىلىق قىلغىنىڭدەك الله مۇ ساڭا ياخشى مۇكاپات بەرسۇن ۋە سەندىن رازى بولسۇن! دەيتتى. ئى الله بىزگە ماللىرىمىزدا ۋە پەرزەنتلىرىمىزدە بەرىكەت بەرگىن!

ئۇممۇ سەلىيم رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزى فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا: «ئېرىڭىز ۋە ئىككى ئوغلىڭىزنى چاقىرىپ كېلىڭ!» دېدى. فاتىمە ئېرى ۋە ئىككى ئوغلىنى چاقىرىپ كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تېتىلغان پاختىدىن تىكىلگەن بىر كىيىمنى ئۇلارنىڭ ئۈستىگە يېپىپ، ئاندىن قوللىرىنى ئۇلارنىڭ مۈرىلىرىگە قويۇپ: «ئى الله! بۇلار مۇھەممەدنىڭ ئائىلىسى، رەھمەتلىرىڭنى ۋە بەرىكەتلىرىڭنى مۇھەممەدنىڭ ئائىلىسىنىڭ ئۈستىدە قىلغىن! ھەقىقەتەن سەن مەدھىيىلەشكە ۋە ئۇلۇغلاشقا لايىق زاتسەن!» دېدى. ئۇممۇ سەلىمە مۇنداق دەيدۇ: مەن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا قىستىلىپ كىرمەكچى بولۇپ ئۇ كىيىمنى كۆتەرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى قولۇمدىن تارتىپ تۇرۇپ: «سىز ياخشىلىق ئۈستىدەدۇرسىز» دېدى. [بۇنى ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان]

www.munber.org

ئاتا ـ ئانىسىنى تىللىشقا سەۋەبچى بولماسلىق

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ نامىغا داغ تەككۈزىدىغان بىر ئىشلارنى قىلغانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلارنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈدىغان، بۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۆز ـ ئۆزىنى تىللىشىغا سەۋەبچى بولىدىغان، ياكى سەن بىراۋلارغا يامانلىق قىلىپ سالغانلىقىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئاناڭنى تىللىشىغا سەۋەبچى بولىدىغان ۋە ياكى سەن بىراۋلارنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى تىللاپ قويغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئاچچىقلىنىپ سېنىڭ ئاتا ـ ئاناڭنى تىللاپ سالىدىغان ھەرقانداق ئىشلاردىن ساقلىنىشىڭنىڭ ئۆزىمۇ ئاتا ـ ئانىغا قىلغان ياخشىلىقلارنىڭ قاتارىدىندۇر. قىسقىچە قىلىپ ئېيتقاندا مەيلى قانداق سەۋەب ۋە ئەھۋال بولۇشىدىن قەتئىي نەزەر ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بىرەر تىل ـ ئاھانەتكە قېلىشىغا سەۋەبچى بولىدىغان ھەرقانداق بىر ئىش ياخشى ئەمەستۇر. ئاتا ـ ئانىنىڭ ئىسمىنىڭ يامان تىل بىلەن ئېغىزغا ئېلىنىپ قېلىنىشتىن ساقلىنىش ياخشىلىقنىڭ ئەڭ چوڭلىرىدىن ھېسابلىنىدىغانلىقىنىڭ دەلىلى تۆۋەندىكىچىدۇر.

ئىبنى سۇننى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنى يولدا بالىسى بىلەن بىرگە ئۇچرۇتۇپ قالىدىن: «بۇ كىم؟» دەپ سورىدى، بالا: بۇ مېنىڭ ئاتام، دەپ جاۋاب بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ ئالدىدا ماڭما، باشقىلارنىڭ ئۇنى تىللىشىغا سەۋەبچى بولۇپ قالما! ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ئولتۇرما ۋە ئۇنى ئىسمى بىلەن چاقىرما!» دېدى.

ئىبنى ئەبى دۇنيا، ئەبى مۇخارىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىسرا كېچىسى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىلغاندا ئەرشنىڭ نۇرىدا نۇرلۇنۇپ كەتكەن بىر ئادەمنىڭ يېنىدىن ئۆتتۇم، مەن: بۇ كىم، ئۇ پەرىشتىمۇ؟ دەپ سورۇدۇم، ماڭا: ياق، دېيىلدى. مەن: ئۇنداقتا بۇ پەيغەمبەرمۇ؟ دەپ سورۇدۇم، ماڭا يەنە: ياق، دەپ جاۋاب بېرىلدى. ئۇنداقتا ئۇ كىم؟ دېدىم. ماڭا: ئۇ دۇنيادىكى چېغىدا تىلى اللە نى زىكىر قىلىشتىن بىر مىنۇتمۇ توختىمىغان، قەلبى مەسجىدكە باغلانغان ۋە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ تىللىنىشىغا سەۋەبچى بولمىغان ئادەم، دېدى.»

سەھىھ رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتا ـ ئانىسىغا لەنەت ئوقۇغان كىشىگە اللە لەنەت قىلىدۇ» دېگەن. ئىمام بۇخارى بىلەن مۇسلىمنىڭ ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىر ئادەمنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى تىللىشى چوڭ گۇناھلاردىن!» دېگەندە ساھابىلار: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بىر ئادەم ئۆزىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىمۇ تىللامدۇ؟ دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، بىر كىشى باشقا بىرىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى تىللايدۇ، ئۇمۇ تىللىغۇچىنىڭ ئاتىسىنى تىللايدۇ، بىر كىشى باشقا بىرىنىڭ ئانىسىنى تىللايدۇ، ئۇمۇ تىللىغۇچىنىڭ ئانىسىنى تىللايدۇ» دېدى.

www.munber.org

نەسەبىنىڭ ئاتىغا تەۋەلىكىنى ئاشكارىلاش ۋە ئۇنىڭ بىلەن پەخىرلىنىش

ئىسلام دىنى بالا تۇغۇلغان كۈنىلا بالىنىڭ نەسەبىنى جاكارلاشقا ئەھمىيەت بەردى. شۇنداقلا بالىنىڭ نەسبىنى تونۇتۇش ئۈچۈن ئەقىقىسىنى قىلىشقا بۇيرۇدى. ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى دەۋرلەردە كىشىلەر ئۆزىنىڭ ئاتىسىدىن تېنىۋالىدىغان ياكى باشقا بىرىنى: مېنىڭ ئاتام، دەپ نىسبەت بېرىدىغان ئەھۋاللار مەۋجۇت ئىدى. ھازىرقى دەۋردە بولسا ئازراق مەدەنىيلىشىپ قالغان كىشىلەر بولسا مەنسەپ ـ ئابرۇي ياكى پۇل ـ مېلىدىن پەخىرلىنىپ ئاتىسىدىن نومۇس قىلىدىغان، ئاتىسى خەۋەر بەرمەستىن زىيارەت قىلىپ كېلىپ قالسا، ئاتىسىنى باشقىلارنىڭ كۆرۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن قاچارغا يەر ئىزدەيدىغان ھالەت پەيدا بولۇشقا باشلىدى. الله بىزلەرنى بۇنداق رەزىللىكلەردىن ساقلىغاي! نەسەپكە تېنىش قانچىلىك دەرىجىدە كۆپۈرلۇق ئىكەنلىكىنى بىلگەن ئادەم ئۇنىڭ يامان ئاقىۋىتىنى بىلىۋالالايدۇ.

ئىمام بۇخارى مۇسلىم سەئىد ئىبنى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئۆزىنىڭ ئاتىسى ئەمەسلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنى مېنىڭ ئاتام دەپ دەۋا قىلسا، ئۇ كىشىگە جەننەت ھارامدۇر»

ئىمام بۇخارى مۇسلىم ئەبۇھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاتىلىرىڭلاردىن تانماڭلار! كىمكى ئاتىسىدىن تاندىكەن ئۇ كۇپرىلىقتۇر».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ زەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاتىسىنىڭ ئۆز ئاتىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپ تۇرۇپ ئۇنى ئىنكار قىلغان ئادەم يوقتۇر، بار بولغا تەقدىردە ئۇ كۇفرىدۇر، كىمكى ئۆزىنىڭ بولمىغان نەرسىنى مېنىڭ، دەپ داۋا قىلىدىكەن ئۇ بىزدىن ئەمەستۇر، ئۇنداق ئادەم ئورنىنى جەھەننەمدىن ھازىرلىسۇن، كىمكى بىر ئادەمنى ”كاپىر“ دەپ دەۋا قىلسا، ياكى ”الله نىڭ دۈشمىنى“ دېسە ھەقىقەتەن بۇ ئادەم شۇنداق بولمىسا بۇ سۆپەت شۇ سۆزنى دېگۈچىگە قايتىدۇ».

ئاتا ـ ئانا سالامەتلىكى يار بەرمىگەنلىك سەۋەبى بىلەن ھەج قىلالمىسا، ئۇلار ئۈچۈن ھەج بەدەل قىلىش

ئىبنى ئاbbاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ھەسئەملىك بىر ئايال قۇربانلىق كۈنىنىڭ ئەتىسى (قۇربان ھېيتنىڭ ئىككىنچى كۈنى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! قېرىپ قالغان ئاتام الله نىڭ بەندىلىرىگە پەرز قىلغان ھەجنى ئادا قىلالىغىدەك ئۇلاق ئۈستىدە ئولتۇرالمايدۇ، مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەج قىلسام بولامدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە» دېدى. [بۇ ھەدىسنى ئىبنى خۇزەيمە رىۋايەت قىلدى.]

ئىبنى رەزىندىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ، ئۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ ئاتام قېرىپ قالغان ئادەم ھەج ۋە ئۆمرە قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەپىرى ئۇچۇن مىنىدىغان ئۇلۇغىمۇ يوق، دېگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتاڭ ئۇچۇن سەن ھەج قىل!» دېدى. [بۇنى ئىبنى خۇزەيمە سەھىھەيندە رىۋايەت قىلغان]

ئاتا ـ ئانىنىڭ ۋەدىسىنى ئورۇنداش

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قېرىلىقىدىن ئىككى تەرىپىدىكى ئوغلىغا تايىنىپ كېتىۋاتقان بىر قېرى ئادەمنى كۆرۈپ: «بۇ ئادەمگە نېمە بولدى؟» دەپ سورىدى. ئوغۇللىرى: ئاتىمىزنىڭ گەردىنىدە (پىيادە مېڭىپ) ئادا قىلىدىغان ۋەدىسى بار ئىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى بوۋاي! ئۇلاغقا مىنىۋال، شۈبھىسىزكى الله سەن ۋە سېنىڭ ۋەدەڭدىن بىھاجەتتۇر» دېدى. [بۇ ھەدىسنى خۇزەيمە ۋە مۇسلىم رىۋايەت قىلدى].

ئاتا ـ ئانىنى قاخشىتىشنىڭ چوڭ گۇناھ ئىكەنلىكى ۋە ئۇنىڭغا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە جازا بېرىلىدىغانلىقى

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «سىلەرگە چوڭ گۇناھلارنىڭ ئەڭ چوڭىدىن خەۋەر بېرەيمۇ؟» دېدى. بىز: شۇنداق قىلىڭ ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! دېدۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله غا شېرىك كەلتۈرۈش ۋە ئاتا ـ ئانىنى قاخشىتىش» دېدى. ئۇ بۇ سۆزلەرنى قىلىۋاتقاندا يۆلىنىپ ئولتۇرغان ئىدى، كېيىن بىردىنلا ئورنىدا رۇسلىنىپ تىك ئولتۇردى ـ دە: «تۆھمەت قىلىشتىن ئاگاھ بولۇڭلار! تۆھمەت قىلىش ئاگاھ بولۇڭلار!...» دېدى. ئۇ بۇ سۆزنى تەكرارلاۋەرگەچكە ھەتتا بىز: كاشكى توختاپ قالسا ئىكەن، دېدۇق.

نەسەئى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت كۈنى الله مۇنداق ئۈچ تۈرلۈك كىشىگە قارىمايدۇ، ئۇلار ئاتا ـ ئانىسىنى قاخشاتقان كىشى، ئەر كىشىگە ئوخشىۋالغان ئايال كىشى ۋە دەييۈز (ئايال ۋە قىزلىرىدىن كۈلۈلمەيدىغان) كىشىدۇر دەپ ۋە يەنە ئۈچ كىشى جەننەتكە كىرەلمەيدۇ ئۇلار: ئاتا ـ ئانىنى قاخشاتقان كىشى، داۋاملىق ھاراق ئىچىدىغان كىشى ۋە بەرگەن نەرسىسگە مىنەت قىلىدىغان كىشىدىن ئىبارەتتۇر»

ئىمام بۇخارى ”ئەدەبۇل مۇفرەد“ دېگەن كىتابىدا ۋە ئىمام ئەھمەد بىلەن ئىبنى ماجەلەر ئۆز كىتابلىرىدا مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا ئون كەلىمىنى ۋەسىيەت قىلىپ مۇنداق دېدى:

1 ـ ئۆلتۈرۈلۈدىغان ياكى كۆيدۈرۈلىدىغان ئەھۋالغا دۇچ كەلسەڭمۇ الله غا شېرىك كەلتۈرمە!

2 ـ ئائىلەڭدىن ۋە مال ـ دۇنيادىن ئايرىلىشقا بۇيرۇغان تەقدىردىمۇ ئاتا ـ ئاناڭغا ئاسىيلىق قىلما!

3 ـ پەرز نامازنى قەستەن تەرك ئەتمە! پەرز نامازنى قەستەن تەرك ئەتكەن ئادەمنى ئاللاھ ئۆز كېپىللىكىدىن چىقىرىپ تاشلايدۇ.

4 ـ هاراق ئىچمە! ئۇ پۈتۈن گۇناھلارنىڭ بېشىدۇر.

5 ـ هەرگىز گۇناھ ئىشلىمە! گۇناھ قىلغان ئادەم ئاللاھ نىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدۇ.

6 ـ بارلىق ئىنسانلار هالاك بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئۇرۇش مەيدانىدىن قاچما!

7 ـ سەن كىشىلەر بىلەن بىرگە تۇرغاندا ئۇلارغا ئۆلۈم كەلسە سەنمۇ ئۇلار بىلەن بىرگە مۇستەھكەم تۇرغىن!

8 ـ مېلىڭدىن ئائىلەڭگە سەرپ قىل!

9 ـ ئەدەبلەيدىغان هاساڭنى ئۇلار ئۈستىدىن كۆتۈرمە!

10 ـ ئائىلەڭدىكىلەرنى ئاللاھ دىن قورقۇتقىن.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇغىيرە ئىبنى شۇئبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «چوڭ گۇناھلار: ئاللاھ غا شېرىك كەلتۈرۈش، ئاتا ـ ئانىغا ئاسىيلىق قىلىش، ئادەم ئۆلتۈرۈش ۋە يالغاندىن قەسەم ئىچىشتۇر».

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇغىرە ئىبنى شۇئبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يەنە مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «شۈبھىسىزكى! ئاللاھ تائالا سىلەرگە ئانىلارنى قاخشىتىشنى، ئۆزى بېرىشكە تېگىشلىك بىر نەرسىنى ئۆزى بەرمەي باشقىلارنىڭ بېرىشىگە بۇيرۇشنى، قىزلارنى تىرىك كۆمۈشنى هارام قىلدى. سىلەرگە گەپ سېتىشنى، كۆپ سوئال سوراشنى ۋە ماللارنى ئىسراپ قىلىشنى مەكرۇھ قىلدى.»

ئىمام ئەھمەد مالىك ئىبنى ئەمرى ئەلقۇشەيرىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم: «كىمكى بىر مۇسۇلمان قۇلنى ئازاد قىلسا، بۇ ئۇنىڭ جەھەننەمدىكى قۇتقۇزغۇچىسى بولىدۇ. قۇلنىڭ هەر بىر ئەزاسى ئۇچۇن قۇل ئازاد قىلغۇچىنىڭ هەر بىر ئەزاسى ئوتتىن ساق قالىدۇ. كىمكى ئاتا ـ ئانىسىدىن بىرى قېرىغىچە ياشىسا، ئاندىن بىرەرسىنىڭ مەغپىرەت تىلىشىگە مۇيەسسەر بولالمىغان بولسا، ئاللاھ تائالا ئۇنى ئۆز مەغپىرىتىدىن مەھرۇم قىلىدۇ. كىمكى مۇسۇلمان ئاتا ـ ئانىدىن يېتىم قالغان بىر بالىنى ئاللاھ ئۇ يېتىمنى بىھاجەت قىلغانغا قەدەر ئۆزىنىڭ يېمەك ـ ئىچمىكىگە شېرىك قىلسا، ئۇنىڭغا جەننەت ۋاجىپ بولىدۇ.»

تەبەرانىي «ئەۋسات» دېگەن كىتابىدا جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز توپلىشىپ تۇرغاندۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېنىمىزغا كېلىپ مۇنداق دېدى: «ئى مۇسۇلمانلار گۇرۇھى! ئاللاھ دىن قورقۇڭلار! سىلە ـ رەھىم قىلىڭلار! سىلە ـ رەھىمگە بىرىلگەندەك ساۋابى تېز بېرىلىدىغان بىر ساۋاب يوقتۇر، مۇسۇلمان هاكىمىيەتكە قارشى چىقىشتىن ساقلىنىڭلار، مۇسۇلمان هاكىمىيەتكە قارشى چىققاندىن ئارتۇق تېز جازا بېرىلىدىغان جازا يوقتۇر. ئاتا ـ

www.munber.org

ئاننى قاخشىتىشتىن ساقلىنىڭلار، شۇبھىسىزكى جەننەتنىڭ پۇرىقىنى مىڭ يىللىق مۇساپەدىنمۇ پۇرىغىلى بولىدۇ، ﷲ بىلەن قەسەمكى! جەننەتنىڭ پۇرىقىنى ئاتا ـ ئانىسىنى قاخشاتقان كىشى، سىلە ـ رەھىمنى ئۈزگەن كىشى، زىنا قىلغان قېرى ۋە تەكەببۇرلۇق قىلىپ ئىشتىنىنى ئوشۇقىدىن ئاشۇرۇپ كىيگەن كىشى ھەرگىز پۇرىيالمايدۇ، تەكەببۇرلۇق قىلىش پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ﷲ غىلا خاستۇر» دېدى.

قىيامەتنىڭ ئالامەتلىرىدىن بىرى شۇكى: ئاتا ـ ئانىغا ئاسىيلىق قىلىشنىڭ ئەڭ يامان كۆرۈنۈشى بولغان ئوغۇلنىڭ ئاتىسىنى ئۆلتۈرۈشىدۇر. ئىمام بۇخارى «ئەدەبۇل مۇفرەد» دېگەن كىتابىدا ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىيامەت بىر ئادەمنىڭ قوشنىسىنى، بىر تۇغقان قېرىندىشىنى ۋە ئاتىسىنى ئۆلتۈرمىگىچە قائىم بولمايدۇ»

ئاتا ـ ئانىغا ئاسىيلىق قىلىشنىڭ دۇنيادىكى جازاسى

ھاكىم ۋە ئەسبەھانى ئەبۇ بەكرەتە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ﷲ تائالا پۈتۈن گۇناھلاردىن خالىغىنىنىڭ ھېسابىنى تاكى قىيامەت كۈنىگىچە كېچىكتۈرىدۇ، پەقەت ئاتا ـ ئانىنى قاخشاتقانلىقنىڭ جازاسىنى كېچىكتۈرمەيدۇ، ﷲ تائالا ئۇنىڭغا ئۆلۈم كېلىشتىن بۇرۇن بۇ دۇنيادىلا ئىگىسىگە قايتۇرىدۇ».

ئىككىنچى: ئاتا ـ ئانىغا ئۇلارنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىنمۇ ياخشىلىق قىلىشنىڭ ئاساسلىرى

بەزى كىشىلەر ناھايىتى كىچىك ۋاقىتلىرىدىن باشلاپلا ئاتا ـ ئانىسىدىن ياكى ئۇلارنىڭ بىرىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ، بۇنىڭ بىلەن ئۇلارغا بىلدۈرۈشكە تېگىشلىك ئىززەت ـ ئىكرام، قىلىشقا تېگىشلىك ياخشىلىقنى قىلىشتىن مەھرۇم قالىدۇ، ئاتا ـ ئانىنىڭ بىرى ياكى ھەرئىككىلىسى پەرزەنتلەر كىچىك چېغىدىلا ئۆلۈپ كەتكەندە ئۇلارنىڭ ئارقىدىن ياخشىلىق قىلىشنىڭ رۇكۇنلىرى قايسى؟ تۆۋەندە بايان قىلماقچى بولغان ھەدىس شەرىپتە ئاتا ـ ئانىغا ئۇلارنىڭ ئۆلۈمىدىن كېيىنمۇ ياخشىلىق قىلىشنىڭ يەتتە رۇكنىنى بارلىقىنى بايان قىلىدۇ، ئۇلار تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەت:

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ۋەدە ۋە ۋەسىيەتلىرىنى ئورۇنداش

ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسەئى شۇرەيد ئىبنى سۇۋەيد ئەسسەقەبى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، ئۇنىڭ ئانىسى ئۇنىڭغا ئۆزى ئۈچۈن بىر مۆئمىن قۇلنى ئازاد قىلىپ قويۇشنى ۋەسىيەت قىلغانىدى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى ﷲ نىڭ پەيغەمبىرى! ئانام ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر قۇلنى ئازاد قىلىشىمنى ۋەسىيەت قىلغان ئىدى، مېنىڭ يېنىمدا ئىپپەتلىك بىر قارا دېدەك بار، ئۇنى ئازاد قىلسۇەتسەم بولامدۇ؟ دېدى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى چاقىرغىن» دېدى. ئۇ دېدەك چاقىرىپ كېلىندى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن: «پەرۋەردىگارىڭ كىم؟» دەپ سورىدى. دېدەك: ﷲ، دەپ جاۋاب بەردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن كىم؟» دەپ سورىدى، دېدەك: ﷲ

نىڭ پەيغەمبىرى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى ئازاد قىل! ئۇ مۆئمىن ئايالكەن» دېدى.

ئەبۇ داۋۇد، مالىك ئىبنى رەبىئە ئەسسائىدى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئولتۇرغانىدۇق، بەنى سەلەمە قەبىلىسىدىن بىر كىشى كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئاتا ـ ئانام ئۆلگەندىن كېيىن ئۇلارغا قىلىدىغان بىرەر ياخشىلىق بارمۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق، ئۇلار ئۈچۈن ناماز ئوقۇش، ئۇلارغا اللە دىن مەغپىرەت تىلەش، ئۇلارنىڭ ھايات چېغىدا قىلغان ۋەدىلىرىنى، بەرگەن ئەھدىلىرىنى ئورۇنلاش، ئۇلار ئۇلاپ بولالمىغان سىلە ـ رەھىملەرنى ئۇلاش ۋە ئۇلارنىڭ دوستلىرىنى ھۆرمەتلەش» دېدى.

پەرزەنتلەر بەلكىم ئاتا ـ ئانىنىڭ قالدۇرغان ۋەسىيەتلىرىنى ئادا قىلىشتا بەزى بىر قىيىنچىلىقلارغا يولۇقۇشى مۇمكىن، لېكىن ياخشىلىقنىڭ پەزلى ۋە اللە نىڭ رازىلىقىغا بولغان ئىشەنچىسى ئۇنىڭ ۋەسىيەتلەرنى تېز ئادا قىلىشىغا ياردىمى بولىدۇ.

بۇ ھەقتە اللە: ﴿(ئى ئىنسانلار!) سىلەرنىڭ ئىلكىڭلاردىكى نەرسىلەر تۈگەيدۇ، اللەنىڭ دەرگاھىدىكى نەرسىلەر تۈگىمەستۇر. سەۋر قىلغۇچىلارغا، ئەلۋەتتە، ئۇلارنىڭ قىلغان ئەمەلىدىنمۇ ياخشىراق ساۋاب بېرىمىز﴾[1] دېگەن. بىز بۇنىڭغا ئالاقىدار مۇنداق بىر مىسالنى دەلىل كەلتۈرىمىز.

ئىمام بۇخارى ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە ئۇ مۇنداق دېگەن: تۆگە ۋەقەسى بولغان كۈنى ئاتام زۇبەير مېنى يېنىغا چاقىردى ۋە ماڭا: ئى ئوغلۇم! بۈگۈن شەكسىزكى زالىم ياكى مەزلۇمدىن باشقىسى ئۆلتۈرۈلمەيدۇ، مەن بۈگۈن ئۆزەمنى ئۆلتۈرۈلۈپ قالىدىغاندەك ھېس قىلىۋاتىمەن، مېنىڭ ئەڭ چوڭ ئەندىشەم مېنىڭ قەرزلىرىمدۇر، قەرزلىرىمدىن كېيىن مېلىمدىن بىرەر نەرسە ئاشارمۇ؟ ئى ئوغلۇم! ماللىرىمنى سېتىپ قەرزلىرىمنى تۆلىگىن! دېدى ۋە مېلىنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ۋەسىيەت قىلدى. ئۈچتىن بىرىنى ئابدۇللاھلىكنىڭ ئوغۇللىرىغا ۋەسىيەت قىلىپ: قەرزىمنى تۆلەپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭدىن بىرنەرسە ئاشقىدەك بولسا ئۇنىڭ ئۈچتىن بىرى باللىرىڭغا بولسۇن! دېدى.

ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير ھەدىسىنىڭ داۋامىدا مۇنداق دەيدۇ: ئاتام مېلىنى ۋەسىيەت قىلىپ: قەرزلىرىمنى تۆلەشتە قىينالساڭ خوجايىنىمدىن ياردەم سورىغىن! دېدى. اللە بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇنىڭ كىمنى دېگەنلىكىنى پەقەتلا بىلەلمىدىم ۋە ئۇنىڭدىن: ئى ئاتا سېنىڭ خوجايىنىڭ كىم؟ دەپ سورىدۇم. ئاتام: اللە! دېدى. اللە بىلەن قەسەمكى كېيىنكى كۈنلەردە مەن ئاتامنىڭ قەرزلىرىنى تۆلەشتە بىرەر قېيىنچىلىققا يولۇقسامالا: ئى زۇبەيرنىڭ خوجايىنى! ئۇنىڭ قەرزلىرىنى تۆلەپ بەرگەيسەن! دەپ ئىلتىجا قىلدىم، دەل ئۇنىڭ دېگىنىدەك شۇ كۈنى ئاتام زۇبەير ئۇرۇشتا ئۆلتۈرۈلدى، ئۇنىڭدىن ئىككى پارچە زېمىن، بىر پارچە ئورمانلىق، مەدىنىدە بىر يۇرۇش، بەسرىدە ئىككى يۇرۇش ئۆي، كۇفەدە بىر يۇرۇش ئۆي ۋە مىسىردا بىر يۇرۇش ئۆيدىن باشقا بىر دىنار ياكى بىر دەرھەممۇ قالمىغان ئىدى. ئۇ شۇ ھالەتتە قەرزدار بولغان ئىدى. ئۇ ھايات ۋاقتىدا كىشىلەر ئۇنىڭغا ماللىرىنى ئامانەت قويغىلى كەلسە ئاتام ئۇلارغا: ياق! بۇ ماللار ماڭا قەرز ھېسابىدا بولسۇن، مەن ئامانەتنىڭ يوقاپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيمەن، دەيتتى، شۇنىڭ بىلەن كىشىلەرنىڭ ئېلىپ كەلگەن مېلى قەرز ھېسابىدا قالاتتى. ئۇ ھاياتىدا بىرەر يەرگە

(1) سۈرە نەھل 96 ـ ئايەت

www.munber.org

ۋالـى بولمىغـان، زاكـات يىغقۇچىمـۇ يـاكى جىزيـە تـۆلىمنى يىغقۇچىمـۇ بولمىغـان، پـەقەتلا پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر، ئوسمانلارنىڭ خەلىپىلىكى زامانلىرىدا ئۇرۇش قىلىپ، ئۇرۇشتىكى غەنىمەتتىن نېسىۋىدار بولغان ئىدى. مەن ئۇنىڭ ئومۇمىي قەرزىنى ھېسابلاپ كۆرسەم ئىككى مىليون ئىككى يۈزمىڭ چىقتى، ھەكىم ئىبنى ھىزام ماڭا ئۇچراپ: ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! قېرىندىشىمنىڭ قەرزى قانچىلىك ئىكەن؟ دەپ سورىدى، مەن راستىنى يوشۇرۇپ: يۈز مىڭ، دېدىم. ھەكىم: اللّٰه بىلەن قەسەمكى قولۇڭدىكى ئۇ ماللىرىڭ پەقەت ئۇنىڭ توققۇزدىن بىرى چىقار، دېدى. مەن: ناۋادا ئۇنىڭ قەرزى ئىككى مىليون بولسا سەن بۇنىڭغا قانداق قارايسەن؟ دېدىم. ئۇ: سىلەر بۇنى تۆلەپ بولالمايسىلەر، ناۋادا قەرز تۆلەشكە ئاجىز كېلىپ قالساڭلار مەندىن ياردەم سوراڭلار، دېدى.

ئاتام ھېلىقى بىر پارچە ئورمانلىقنى ئىككى يۈز يەتمەشمىڭغا ئالغان ئىدى، مەن ئۇنى بىر مىليون ئالتە يۈزمىڭغا ساتتىم، ئۇنىڭدىن كېيىن ئورنۇمدىن تۇرۇپ كىشىلەرگە: كىمنىڭ زۇبەيرىدە قەرزى بولسا، ئورمانلىققا كېلىپ قەرزىنى ئالسۇن، دەپ جاكارلىدىم، ئابدۇللاھ ئىبنى جەفەر كەلدى، ئۇنىڭ ئاتام زۇبەيردە تۆت يۈز مىڭ قەرزى بار ئىدى. ئۇ خالىساڭ مەن بۇ قەرزدىن ۋاز كېچەي! دېدى. مەن: ياق! دېدىم. ئۇ: ئۇنداقتا مەن ئۇنى كېيىنچە ئالاي، دېدى. مەن يەنە: ياق! دېدىم. ئۇنداق بولسا يەردىن ئازراق بۆلۈپ بېرىڭلار، دېدى. ئۇنىڭغا زېمىندىن: بۇ يەردىن ئۇ يەرگىچە بولسۇن! دەپ كۆرسىتىپ بەردىم، ئابدۇللاھ بۇ يەرنى سېتىپ قەرزدىكى ھەسسىسىنى ئالدى، يەردىن يەنە تۆت يېرىم ھەسسە ئېشىپ قالدى، مەن مۇئاۋىيەنىڭ قېشىغا كەلدىم، مەن كەلگەندە ئۇ ئەمرى ئىبنى ئوسمان، مۇنزىر ئىبنى زۇبەير ۋە ئىبنى زەمئەلەر ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ئولتۇرغان ئىكەن، مۇئاۋىيە: ئورمانلىق قانچىگە باھالاندى؟ دەپ سورىدى، مەن: ھەر بىر بۆلىكى يۈزمىڭغا، دېدىم. مۇئاۋىيە ئۇنىڭدىن يەنە قانچىلىك يەر ئېشىپ قالدى؟ دېدى، مەن: تۆت يېرىم ھەسسە، دېدىم. مۇنزىر ئىبنى زۇبەير: مەن بىر ھەسسىسىنى ئالاي، دېدى. ئەمرى ئىبنى ئوسمان: مەن بىر ھەسسىسىنى يۈزمىڭغا ئالدىم، دېدى. ئىبنى زەمئەمۇ: مەنمۇ بىر ھەسسىسىنى يۈزمىڭغا ئالاي، دېدى. مۇئاۋىيە: ئەمدى قانچىلىك قالدى؟ دەپ سورىدى، مەن: بىر يېرىم ھەسسە! دەپ جاۋاب بەردىم، ئۇ: مەن ئۇنى يۈزئەللىك مىڭغا ئالاي، دېدى. مەن ئاتامنىڭ قەرزلىرىنى تۆلەپ بولغاندىن كېيىن ئاتامنىڭ ئوغۇللىرى مەندىن: ئاتامنىڭ مىراسلىرىمىزنى تەقسىم قىلىپ بەرگىن! دېيىشتى. مەن: ياق اللّٰه بىلەن قەسەمكى! مەن تاكى تۆت يىل ھەج مەۋسۇمىدە: زۇبەيردە ئېلىشى بار كىشى بارمۇ؟ دەپ جاكارلىمىغىچە مىراس تەقسىم قىلمايمەن، دېدىم ۋە ھەر يىلدىكى ھەج مەۋسۇمىدە شۇنداق دەپ جاكارلىدىم، تۆت يىلدىن كېيىن مىراسنى تەقسىم قىلىشقا باشلاپ ۋەسىيەت بويىچە مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئۇلارغا تەقسىم قىلىپ بەردىم. ئاتامنىڭ تۆت ئايالى بولۇپ ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە بىر مىليون ئىككى يۈزمىڭدىن تەگدى، ئۇنىڭ بارلىق مېلى ئەللىك مىليون ئىككى يۈزمىڭغا يارىغان ئىدى.

مانا بۇ بالىنىڭ ئاتا ـ ئانىسىغا ياردەم قىلىشقا بەل باغلىغاندا ئۇنىڭ ئەڭ يېقىن ياردەمچىسىنىڭ اللّٰه ئىكەنلىكىنىڭ ئەڭ كاتتا دەلىلىدۇر، اللّٰه سىلەرنى ۋە مېنى ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلغۇچىلاردىن قىلسۇن! ئامىن!!

www.munber.org

ئاتا ـ ئانىلارغا دۇئا قىلىش ۋە ئۇلارغا مەغپىرەت تىلەش

ئىمام بۇخارى ”ئەدەبۇل مۇفرەد“ دېگەن كىتابىدا مۇھەممەد ئىبنى سىرىننىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز ئەبۇ ھۇرەيرىرىنىڭ قېشىدا ئىدۇق، ئۇ: ئى الله ئەبۇ ھۇرەيرىگە، ئۇنىڭ ئانىسىغا ۋە ئۇلارغا مەغپىرەت تىلىگەنلەرگە مەغپىرەت قىل! دېدى. بىز ئەبۇھۇرەيرىنىڭ دۇئاسىغا ئېرىشىش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ئانىسىغا مەغپىرەت تىلەيتتۇق.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «الله تائالا جەننەتتە سالىھ بەندىلەرنىڭ دەرىجىلىرىنى دائىم ئۈستۈن قىلىپ تۇرىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار: ئى پەرۋەردىگارىم! بۇ دەرىجە ماڭا قايەردىن كەلدى؟ دەپ سورايدۇ، الله تائالا ئۇنىڭغا: بۇ پەرزەنتىڭنىڭ ساڭا قىلغان دۇئاسىدىن كەلدى، دەيدۇ». [بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەراني رىۋايەت قىلدى]

ئاتا ـ ئانىنىڭ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى ۋە دوست ـ يارەنلىرىگە ياخشىلىق قىلىش

ئىمام مۇسلىم ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان بىر رىۋايەتنى مۇنداق بايان قىلىدۇ، ئىبنى ئۆمەرنىڭ بىر ئېشىكى ۋە بىر سەللىسى بار ئىدى، ئۇ مەككىگە چىققاندا ئاتقا مىنىشتىن زېرىكسە ئېشەككە مىنىپ راھەتلىنەتتى ۋە سەللىسى بىلەن بېشىنى تېڭىۋالاتتى، بىر كۈنى ئۇ ئاشۇ ئېشىكىنىڭ ئۈستىدە كېتىۋاتقىنىدا بىر سەھرالىق ئەرەب بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى، ئۇ سەھرالىق ئەرەبتىن: سەن پالانىنىڭ ئوغلى ئەمەسمۇ؟ دېدى. ئۇ: شۇنداق! دېدى، ئىبنى ئۆمەر ئۇنىڭغا ئېشىكىنى بېرىپ: بۇنىڭغا مىنگىن! دېدى ۋە سەللىسىنىمۇ بېرىپ: بۇنىڭ بىلەن بېشىڭنى ئورىۋالغىن، دېدى. ئىبنى ئۆمەرنىڭ ھەمراھلىرىدىن بەزىلىرى: الله ساڭا مەغپىرەت قىلسۇن! سەن بۇ سەھرالىققا مىنىپ راھەتلىنىدىغان ئېشىكىڭنى ۋە بېشىڭغا ئورايدىغان سەللەڭنىمۇ بېرىۋەتتىڭ، دېيىشتى. ئىبنى ئۆمەر: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «ئاتا ـ ئانىغا قىلغان ياخشىلىقلارنىڭ ئەڭ ياخشىسى بىراۋنىڭ ئاتىسىنىڭ دوستىغا ئاتىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن سىلە ـ رەھىم قىلىشىدۇر» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، بۇ ئادەمنىڭ ئاتىسى ئاتام ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ دوستى ئىدى، دېدى.

ئىبنى ھەببان ئەبى بۇرەدەدىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن مەدىنىگە كەلگەن ئىدىم، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر مېنىڭ قېشىمغا كەلدى ۋە مەندىن: مېنىڭ سىزنىڭ قېشىڭىزغا نېمە ئۈچۈن كەلگەنلىكىمنى بىلەمسىز؟ دەپ سورىدى، مەن: ياق! دېدىم، ئۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى قەۋرىدىكى ئاتىسىغا سىلە ـ رەھىم قىلىشنى ياخشى كۆرسە ئاتىسىدىن كېيىن قالغان دوستلىرىغا سىلە ـ رەھىم قىلسۇن!» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، سىزنىڭ ئاتىڭىز بىلەن ئاتام ئۆمەرنىڭ ئارىسىدا دوستلۇق بار ئىدى، شۇڭا سىزگە سىلە ـ رەھىم قىلىش ئۈچۈن كەلدىم، دېدى.

www.munber.org

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇپەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاتاڭنىڭ دوستلىقىنى ساقلا، ئۇنى ئۈزۈۋەتمىگىنكى الله نۇرىڭنى ئۆچۈرۈۋەتمىگەي!» [بۇ ھەدىسنى تەبەراني رىۋايەت قىلغان)

ئۇلار ئۈچۈن سەدىقە قىلىش

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، نەسەئى ۋە ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى ئاببās رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىدۇكى، بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئانام ئۆلۈپ كەتكەن ئىدى، مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن سەدىقە قىلسام ئۇنىڭغا پايدىسى يېتەمدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق» دېدى. ئۇ ئادەم مېنىڭ بىر دېدىكىم بار ئىدى، مەن ئۇنى ئانام ئۈچۈن سەدىقە قىلغانلىقىمغا سېنى گۇۋاھچى قىلىمەن، دېدى.

تىرمىزىدىن باشقا رىۋايەت قىلغۇچى ئىماملارنىڭ ھەممىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: مېنىڭ ئانام ئۇشتۇمتۇتلا ئۆلۈپ كەتتى، مەن ئۇنىڭ ئەگەر ئۆلۈش ئالدىدا مۇمكىن بولغىنىدا سەدىقە قىلىدىغانلىقىغا ئىشىنىمەن، ئۇنىڭ ئۈچۈن سەدىقە قىلسام ساۋابى ئانام ئۈچۈن بولامدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق!» دېدى.

تەبەراني «ئەۋسات» دېگەن كىتابىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەم ئاتا ـ ئانىسى ئۈچۈن سەدىقە قىلسا، ئاتا ـ ئانىسى مۇسۇلمان بولسا ساۋابى ئاتا ـ ئانىسىغىمۇ ۋە ئۇنىڭ ئۆزىگىمۇ بولىدۇ، ئۇلارنىڭ ساۋابىدىن ھېچنەرسە كەم بولۇپ قالمايدۇ.»

ئىمام مالىك ۋە نەسەئى سەئىد ئىبنى ئەمرى ئىبنى شۇرەيھبىل ئىبنى سەئىد ئىبنى ئۇبادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بوۋىسىنىڭ ئاتىسىدىن قىلغان رىۋايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: سەئىد ئىبنى ئۇبادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇرۇشلارنىڭ بىرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە چىققان ئىدى، ئۇنىڭ ئانىسى بۇ چاغدا مەدىنىدە ۋاپات بولۇپ كەتتى، ۋاپات بولۇش ئالدىدا ئۇنىڭدىن ۋەسىيەت قىلىڭ! دەپ تەلەپ قىلدى، ئۇ نېمىنى ۋەسىيەت قىلىمەن؟ مال بولسا سەئىدنىڭ مېلى، دېدى ۋە سەئىد ئۇرۇشتىن كېلىشتىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتتى، سەئىد قايتىپ كەلگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئانىسىنىڭ دېگەنلىرى خەۋەر قىلدى، سەئىد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: «ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن سەدىقە قىلسام بولامدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق!» دېدى. شۇنىڭ بىلەن سەئىد: مۇنداق ـ مۇنداق نەرسىلەر ئانام ئۈچۈن سەدىقە! دېدى.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رىۋايەت قىلغان ھەدىسىدە بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئاتام ئۆلۈپ كەتتى ۋە مال ـ دۇنياسىنى ۋەسىيەت قىلماستىنلا قويۇپ كەتتى، مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن سەدىقە قىلسام ئۇنىڭ ئۈچۈن كەففارەت بولامدۇ؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۇنداق!» دەپ جاۋاب بەردى. (بۇ ھەدىسنى ئىبنى خۇزەيمە رىۋايەت قىلغان).

سۇ ئۇلار ئۈچۈن قىلغان سەدىقىنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىدۇر.

www.munber.org

ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسەئى سەئىد ئىبنى ئۇباد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئانام ئۆلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۈچۈن قايسى سەدىقىنى قىلسام ئەڭ ئەۋزەل بولىدۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سۇ!» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ بىر قۇدۇق كولاپ: بۇ سەئىدنىڭ ئانىسى ئۈچۈن! دېدى.

جابىر ئىبنى ئابدۇللاھدىن قىلىنغان رىۋايەتتە مۇنداق دېيىلىدۇ: ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى بىر قۇدۇق كولىسا، ئۇنىڭدىن ئىنسان، جىن، ھايۋان ۋە قۇشلاردىن ئىبارەت ھەرقانداق بىر ھۆل جىگەر ئىگىسى ئىچسە الله ئۇ كىشىگە ساۋاب بېرىدۇ، كىمكى بىر قۇش ئۇۋىسىچىلىك ياكى ئۇنىڭدىن كىچىك بولسىمۇ بىر مەسجىد بىنا قىلسا، الله ئۇنىڭ ئۈچۈن جەننەتتە بىر ئۆي بىنا قىلىدۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم. [بۇ ھەدىسنى ئىبنى خۇزەيمە سەھىھەيىندە رىۋايەت قىلدى.]

ئۇلار ئۈچۈن ھەج قىلىش

ئەبى رەزىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئاتام بولسا قېرىپ قالغان ئادەم، ئۇنىڭ نە ھەج نە ئۆمرە قىلغىدەك ھەتتا ئۇلاغقا مىنگىدەك ھالى يوق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ئاتاڭ ئۈچۈن ھەج قىل ۋە ئۆمرە قىل!» دېدى. [بۇ ھەدىسنى ھاكىم مۇستەدرىكىدە رىۋايەت قىلغان]

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئاتام ئۆلۈپ كەتتى، ئۇ ئۆلۈپ كېتىشتىنىڭ ئالدىدا ئىسلامدىكى پەرز ھەجنى ئادا قىلالمىغان ئىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ئەگەر ئاتاڭنىڭ قەرزى قالغان بولسا ئۇنى تۆلەمتىڭ؟» دېدى. ئۇ ئادەم: ھەئە، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەج قىلىشمۇ ئۇنىڭ ئۈستىدىكى بىر قەرزدۇر، سەن ئۇنى ئادا قىل!» دېدى.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن قىلىنغان رىۋايەتتە جۇھەينىلىك بىر ئادەمنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئاتام ئۆلۈپ كەتتى، ئۇ ياشىنىپ قالغان بىر ئادەم بولغاچقا ھايات ۋاقتىدا ھەج قىلالمىغان ئىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتاڭ ئۈچۈن ھەج قىل!» دېدى. [بۇ ھەدىسنى ئىبنى خۇزەيمە سەھىھەيىندە رىۋايەت قىلغان]

زەيد ئىبنى ئەرقەم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بىر ئادەم ئاتا ـ ئانىسى ئۈچۈن ھەج قىلسا، الله ئۇنىڭدىن ۋە ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىدىن ئۇ ھەجنى قوبۇل قىلىدۇ، ئۇلارنىڭ روھلىرى ئاسماندا خوش خەۋەر قىلىنىدۇ ۋە الله نىڭ دەرگاھىدا (ئاتا ـ ئانىسىغا) ياخشىلىق قىلغۇچى! دەپ يېزىلىدۇ!» [بۇ ھەدىسنى دارۇقۇتنى رىۋايەت قىلغان]

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئاتام ئۆلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ گەدىنىدىكى ھەج پەرزى ئادا بولمىغان ئىدى، ئۇنى مەن ئادا قىلالامدىمەن؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ناۋادا ئاتاڭ ساڭا قەرز

www.munber.org

قالدۇرۇپ كەتكەندە سەن ئۇنى تۆلەمتىڭ؟» دېدى. ئۇ ئادەم: ھەئە! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتاڭ ئۇچۇن ھەج قىل!» دېدى. [بۇ ھەدىسنى دارۇقۇتنى رىۋايەت قىلغان.]

جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئاتىسى ۋە ئانىسى ئۈچۈن ھەج قىلسا ئۇنىڭدىن ھەجى ئادا بولىدۇ ۋە ئۇنىڭغا ئون ھەج قىلغانىنىڭ ساۋابى بولىدۇ» [دارۇ قۇتنى رىۋايەت قىلغان.]

ئۇلارنى خوش قىلىش ئۈچۈن ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشقا ئالدىراش

ھافىز ئىبنى كەسىر (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) الله تائالانىڭ: ﴿(ئۇلارغا) ئېيتقىنكى، «(خالىغان) ئەمەللەرنى قىلىڭلار، قىلغان ئەمەللىرىڭلارنى الله، الله نىڭ پەيغەمبىرى ۋە مۆمىنلەر كۆرۈپ تۇرىدۇ، يوشۇرۇن ۋە ئاشكارا (نەرسىلەرنى) بىلگۈچى (الله) نىڭ دەرگاھىغا قايتۇرۇلىسىلەر، الله قىلمىشىڭلارنى سىلەرگە خەۋەر قىلىدۇ»﴾[1] دېگەن ئايىتى ھەققىدە توختىلىپ: ئاخىرەتتە تىرىكلەرنىڭ ئەمەللىرى ئۆلگەن خىش ـ ئەقرىبالىرىغا تەقدىم قىلىنىدىغانلىقى ھەققىدە ھەدىسلەر كەلگەندۇر، دەپ تۆۋەندىكى ئىككى ھەدىسنى كەلتۈردى.

ئەبۇ داۋۇد تەيالىسى جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلار خىش ـ ئەقرىبالىرىڭلارغا تەقدىم قىلىنىدۇ، تەقدىم قىلىنغان ئەمەل ياخشى بولسا، ئۇلار خوشال بولىدۇ، يامان بولسا: ئى الله! سەن ئۇلارنىڭ ساڭا ئىتائەت قىلغان ھالدا ئەمەل قىلىشىنى ئۇلارغا ئىلھام قىلغىن! دەيدۇ.»

ئىمام ئەھمەد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەرنىڭ ئەمەللىرىڭلار ئۆلگەن خىش ـ ئەقرىبالىرىڭلارغا تەقدىم قىلىنىدۇ، ئەمەللىرىڭلار ياخشى بولسا ئۇلار خوش بولىدۇ، يامان بولسا ئۇلار: ئى الله سەن بىزنى ھىدايەت قىلغىنىڭدەك ئۇلارنىمۇ ھىدايەت قىلمىغىچە ئۇلارنىڭ جېنىنى ئالمىغىن! دەيدۇ.»

ئىمام ئىبنى مۇبارەك ئەبۇ دەرداﺋ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەمەللىرىڭلار ئۆلگەن ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرىڭلارغا تەقدىم قىلىنىدۇ، ئۇلار ياخشى ئەمەللەر ئۈچۈن خوش بولىدۇ، ناچار ئەمەللەر ئۈچۈن كۆڭلى يېرىم بولىدۇ. ئاندىن ئىبنى مۇبارەك: ئى الله! سەندىن تاغام ئابدۇللاھ ئىبنى رەۋاھەنىڭ ھۇزۇرۇڭدا خورلىنىپ قالىدىغان بىر ئەمەلنى قىلىپ سېلىشىمدىن پاناھلىق تىلەيمەن، دەيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئەمەللەر دۈشەنبە ۋە پەيشەنبە كۈنلىرى الله نىڭ دەرگاھىغا كۆتۈرۈلىدۇ، پەيغەمبەرلەر ۋە ئاتا ـ ئانىلارغا جۈمە كۈنى تەقدىم قىلىنىدۇ، ئۇلار ئۆزلىرىگە تەقدىم قىلىنغان بۇ ياخشىلىقلاردىن خوشال بولىدۇ ۋە ئۇلارنىڭ يۈزلىرى تېخىمۇ ئاقىرىپ نۇرلىنىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن الله دىن قورقۇڭلار، ئۆلۈكلىرىڭلارغا ئەزىيەت بەرمەڭلار!»

[1] سۈرە تەۋبە 105ـ ئايەت

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۆمىننىڭ ياخشى ئەمەللىرىدىن گە ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن، ئۆگەتكەن ۋە داۋاملىق تارقىلىپ تۇرغان ئىلىم، ياخشى پەرزەنت ياكى بىنا قىلغان مەسجىد، ياكى مۇساپىرلار ئۈچۈن قالدۇرغان ئۆي، ياكى ئېقىپ تۇرۇۋدىغان ئېرىق ـ ئۆستەڭ ۋە ياكى ھايات ۋاقتىدا قىلغان سەدىقە قاتارلىقلارنىڭ ساۋابى يېتىپ تۇرىدۇ».

ئىبنى خۇزەيمە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئىنسان ئۆلگەندىن كېيىن سەدىقە جارىيە، مەنپەئەتلىك ئىلىم ۋە ئۇنىڭغا دۇئا قىلىپ تۇرۇۋدىغان ياخشى پەرزەنتتىن ئىبارەت ئۈچ ئەمەلدىن باشقىسىنىڭ ساۋابى توختاپ قالىدۇ». [بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىم ۋە ئىبنى خۇزەيمە رىۋايەت قىلغان]

الله بىزگە ۋە سىلەرگە مۇشۇ ئۈچ خىسلەتنى ئاتا قىلسۇن ھەم الله نىڭ تائىتى، رازىلىقىغا مۇۋەپپەق قىلسۇن!

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ قەبرىلىرىنى زىيارەت قىلىپ تۇرۇش

ئىمام مۇسلىم ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئانىسىنىڭ قەۋرىسىنى زىيارەت قىلىپ يىغلاپ، ئەتراپىدىكىلەرنىمۇ يىغلىتىۋەتتى، ئاندىن ئۇ: «پەرۋەردىگارىمدىن ئۇلارغا مەغپىرەت تىلەشكە ئىجازەت سورىۋىدۇم، پەرۋەردىگارىم ماڭا ئىجازات قىلمىدى، ئۇلارنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىشقا ئىجازەت سورىۋىدۇم، ماڭا ئىجازەت بەردى، قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىڭلار، ئۇ كىشىگە ئۆلۈمنى ئەسلىتىدۇ» دېدى.

ئىبنى بۇرەيدە دادىسىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن سىلەرنى قەبرىلەرنى زىيارەت قىلىشتىن چەكلىگەن ئىدىم، مۇھەممەدكە ئانىسىنىڭ قەبرىسىنى زىيارەت قىلىشقا ئىجازەت بېرىلدى، ئۇنى زىيارەت قىلىڭلار! ھەقىقەتەن قەبرىنى زىيارەت قىلىش ئاخىرەتنى ئەسلىتىدۇ» [تىرمىزى رىۋايەت قىلغان]

ئۇلارنىڭ قەسەملىرىنى ئورۇنداش

ئابدۇراھمان ئىبنى سەمدە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قەسەملىرىنى ئورۇنلاپ بەرسە ۋە قەرزلىرىنى ئادا قىلسا ۋە ئۇلارنىڭ تىللىنىشىغا سەۋەبچى بولمىسا ھاياتىدا ئۇلارنى قاخشاتقان بولسىمۇ يەنىلا ياخشىلىق قىلغۇچى، دەپ يېزىلىدۇ. كىمكى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ قەسەملىرىنى ئورۇنلاپ بەرمىسە، قەرزلىرىنى تۆلىمىسە ۋە ئۇلارنىڭ تىللىنىشىغا سەۋەبچى بولسا ھاياتىدا ياخشىلىق قىلغۇچى بولسىمۇ ئۇ ئاسىي دەپ يېزىلىدۇ» [تەبەراني رىۋايەت قىلىدۇ]

www.munber.org

ئۇلار ئۈچۈن روزا تۇتۇش

ئابدۇللاھ ئىبنى بۇرەيدەدىن ئۇ ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلىندۇكى بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئانام ئۆلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ ئىككى ئايلىق روزىسى بار ئىدى ـ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ ئۈچۈن سەن روزا تۇت، دېدى. ئۇ ئايال: ئۇنىڭ ھەجى بار ئىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ ئۈچۈن سەن ھەج قىل» دېدى. ئۇ ئايال: مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن بىر چۆرە سەدىقە قىلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللہ ساڭا ئەجىر بەرسۇن ۋە ئۇنى ساڭا مىراس قىلىپ قايتۇرسۇن» دېدى. [ھاكىم رىۋايەت قىلدى]

www.munber.org

بەشىنچى بۆلۈم

بالىغا ئەدەب ئۆگىتىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئائىلىسىگە كۆرسەتكەن ھەرقانداق مېھرىبانلىق ئۇلارغا مەنپەئەت قىلىدۇ. ئەكسىچە مېھرىبانلىق قىلماسلىق ئۇلارغا زىيان قىلىدۇ» دېگەن. [تەبەرانىي رىۋايەت قىلغان]

مۇقەددىمە

بالىغا ئەدەب ئۆگىتىش پرىنسىپلىرى

بىرىنچى: ئەدەبلەش تەربىيەنىڭ مۇھىم بىر قىسمىدۇر

ئىككىنچى: بالىنىڭ ئەمەلىدىكى خاتالىقنى تۈزۈتۈشتىن ئىلگىرى ئېڭىدىكى خاتا پىكرىنى تۈزۈتۈش

بالىلارنىڭ پىكرىدىكى خاتالىقنى تۈزۈتۈش

تەربىيلەش ئىلمىي تەربىيلەش ئارقىلىق خاتالىقلارنى تۈزۈتۈش

ئۈچىنچى: بالىنى تەدرىجىي ھالدا ئەدەب ئۆگىتىش

بالىلارنىڭ تاياقتا ئەدەبلىنىشى

قۇلاق سوزۇش

ئۇرۇش ۋە ئۇنىڭ قائىدىلىرى

1 ـ قائىدە: ئۇرۇشنى ئون ياشقا كىرگەندە باشلاش

2 ـ قائىدە: ئۇرۇش ۋە ئەدەبلەش قېتىم سانى ئۈچ قېتىمدىن، قىساس ئېلىش ئون قېتىمدىن ئېشىپ كەتمەسلىك

3 ـ قائىدە: ئۇرۇش ھالىتى، ماكانى ۋە ھالەت سۈپەتلىرىگە رىئايە قىلىش.

4 ـ قائىدە: ئاچچىغى بىلەن ئۇرماسلىق

5 ـ قائىدە: بالا الله نى تىلغا ئالغان زامان ئۇرۇشتىن توختاش

”ئاتىنىڭ بالىسىنى ئۇرۇشى، زىرائەتكە ئوغۇت بەرگەنگە ئوخشاشتۇر“ [لوقمان ھېكىم ھېكمەتلىرىدىن]

”ئى الله! كىچىكلەر ئىسيان كۆتۈرۈدىغان، چوڭلار بىر ـ بىرىگە قارشى چىقىدىغان ئەجەللىرى يېقىنلىشىدىغان يامان زاماندىن ساڭا پاناھلىق تىلەيمەن“ [ھەرەم ئىبنى ھەببان رەھمۇتۇلاھى ئەلەيھى]

www.munber.org

”بالا ئۆسۈپ يېتىلىشكە باشلىغاندا ئۇنىڭ تەربىيىلىنىشىگە سەل قارالسا بالىنىڭ ئەخلاقى ناچار، يالغانچى، ئىچى يامان، ئوغرى، گەپ توشۇغۇچى، تەييارتاپ، كۈلگىنچەك، بۇزغۇنچى ۋە دەلدۈش مىجەز چوڭ بولۇپ قېلىش ئېھتىمالى چوڭدۇر، بۇلارنىڭ ھەممىسىدىن ساقلىنىشنىڭ بىردىن ـ بىر يولى بالىنى ياخشى ئەدەب ئۆگىتىش ئارقىلىق تەربىيىلەشتۇر. [ئىمام غەزالى رەھمۇتۇلاھى ئەلەيھى]

مۇقەددىمە

يۇقىرىدىكى بابلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ پەرزەنت تەربىيىلەش ھەققىدىكى پىكرى ۋە بالىنىڭ شەخسىيىتىگە ئالاقىدار ئۇسلۇبلىرى بايان قىلىنىپ ئۆتۈلدى، باللارغا قىلىنغان يۇمشاق شەكىلدىكى تەربىيە ئۇسۇلى كارغا كەلمىگەندە بالىنى ئەدەبلەشمۇ بالا تەربىيىسىدە موھتاج بولىدىغان ئۇسلۇبلارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ، بالا مۇۋاپىق ئۇسۇلدا ئەدەبلەنگەندە ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ئۆزىگە قىلغان تەربىيەسىنىڭ ۋە ئۆزلىرىگە قويغان تەلىپىنىڭ چاقچاق ئەمەس ھەقىقەتەن جىددىي بىر نەرسە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ يېتەلەيدۇ، ئەدەبلەشنىڭ قاتتىق ئەلىمنى تارتقاندىن كېيىن ئاتا ـ ئانىسىنىڭ بۇندىن بۇرۇنقى مېھرىبانلىقىنى، كۆيۈمچانلىقىنىڭ قەدرىنى بىلىپ ئۇلارغا بويسۇنۇشىنىڭ، ياخشى ئەخلاقلىق بولۇشىنىڭ، يۇرۇش ـ تۇرۇش، ئىش ـ ھەرىكەتتە ئەدەبلىك بولۇشىنىڭ مۇھىملىقىنى بىلىدۇ.

ئەمما بالىغا ئەدەب ئۆگىتىشنىڭ ئاساسى نېمە؟ ئاتا بالىنى قانداق ئۇسۇلدا ۋە قانداق ئەھۋالدا ئەدەبلەيدۇ؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئاتىنىڭ ئوغلىغا ئەدەب ئۆگىتىشى بىرسا نەرسە سەدىقە قىلغاندىن ياخشى» دېگەن ھەدىسىنى قانداق ئەمەلىيلەشتۈرۈش كېرەك؟ بىز بۇ سوئاللارغا جاۋاب بېرىشتىن ئىلگىرى "ئەدەب ئۆگىتىش" دېگەن سۆزنىڭ فىقھىدىكى ھۆكمىگە قاراپ باقايلى.

كاسانى ئۆزىنىڭ «بەدائىئ ئەسسەنائىئ» دېگەن كىتابىدا: بالىغا تەربىيە جازالاش يولى بىلەن ئەمەس بەلكى ئەدەب ئۆگىتىش بىلەن بېرىلىدۇ، چۈنكى بالا ئەدەب ئۆگىتىلىدىغانلار قاتارىدىندۇر، ھەرگىزمۇ جازالىنىدىغانلار قاتارىدىن ئەمەستۇر، بۇنىڭ دەلىلى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «باللىرىڭلار يەتتە ياشقا كىرگەندە نامازغا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا كىرگىچىلىكمۇ ناماز ئوقۇشقا ئۇنىمىسا ئۇلارنى ئۇرۇڭلار! دېگەن ھەدىسىدۇر، دەيدۇ».

بالا تەربىيەسى ئەدەب ئۆگىتىش ۋە پەرۋىش قىلىش يولى بىلەن ئېلىپ بېرىلىدۇ، بۇنىڭ ئورنىغا جازالاش ئۇسۇلىنى قوللىنىشقا بولمايدۇ، چۈنكى جازا سادىر قىلغان جىنايەت ئۈچۈن يۈرگۈزۈلىدۇ، كىچىك بالىنىڭ خاتالىقى جىنايەت تېپىگە كىرمەيدۇ، دېمەك كىچىك بالا ئەدەب ئۆگىنىشكە لايىق ھەرگىزمۇ جازالىنىشقا لايىق ئەمەستۇر.

ئەدەب ـ ئەخلاق ئۆگىتىش تەربىيەنىڭ مۇھىم بىر قىسمىدۇر

بالىنى ئەدەبلەش ھەرگىزمۇ بالىدىن ئىنتىقام ئېلىش ئەمەستۇر، ئەدەبلەش بولسا تەربىيە قىلىشنىڭ بىر ۋاستىسىدۇر. ئىبنى جەززار ئەلقەيرىۋانى بالىنى كىچىكلىكىدە ئەدەبلەشنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەپ مۇنداق دەيدۇ: كىچىك بالا يولغا سېلىنىشقا ئەڭ ئاسان، قوبۇل قىلىشى ۋە بويسۇنۇشى ئەڭ تېز بولىدۇ، بىزگە كىچىك باللارنىڭ ئەدەبىنى ئاسان قوبۇل قىلىدىغانلىقىنى، بەزىلىرىنىڭ قوبۇل قىلمايدىغانلىقىنى، بەزىلىرىنىڭ ھايالىق، بەزىلىرىنىڭ ھايا قىلمايدىغان، بەزىلىرىنىڭ ئۆزىگە نەرسە ئۆگەتكۈچىلەرگە قولاق سالىدىغان، بەزىلىرىنىڭ قۇلاق سالمايدىغان، بەزىلىرىنىڭ ئۆگىنىشكە ھېرىسمەن، بەزىلىرىنىڭ ئۆگىنىشنى

www.munber.org

ياقتۇرمايدىغان، بەزىلەرنىڭ ئىلمگە ھېرىسمەن، بەزىلەرنىڭ ئۇنى ياقتۇرمايدىغان، بەزىلەرنىڭ ماختىسا ئۆگىنىدىغان، بەزىلەرنىڭ ئەدەبلىمىسە، ئۇرۇپ تۇرمىسا ئۆگەنمەيدىغاندەك ھەرخىل مىجەزدە بولىدىغانلىقىنى كۆرۈمىز.

بۇنىدىن باشقا يەنە بەزى بالىلارنىڭ يالغان ئېيتىشنى ياخشى كۆرىدىغان، بەزىلەرنىڭ راست گەپ قىلىشنى ياخشى كۆرىدىغان مىجەزلىك كېلىدىغانلىقىنى كۆرۈمىز. بالىلارنىڭ تەبىئىيتىدە يەنە بىر ـ بىرىگە زىت خارەكتېرلارمۇ كۆرۈلىدۇ. بەزىلەر يامان تەبىئەتلىك بالىلارنىڭ ئەدەبلەش ئارقىلىق ياخشى تەبىئەتلىك بولۇپ ئۆزگۈرۈشكە ئىشەنمەيدۇ، ياكى ئانچە ئىشىنىپ كەتمەيدۇ، توغرا بەزى بالىلار ئۈچۈن ئەدەبلەش كار قىلمايدۇ، سەۋەبى بۇ بالىنىڭ ئەدەبلىنىش باسقۇچىدىن ھالقىپ يامان خاراكتېرنى ئۆزىدە ئۆزلەشتۈرۈپ بولغانلىقى ئۈچۈندۇر. بۇنىداق بالىلار ئەدەبلىنىشى زۆرۈر بولغان ۋاقىتتا ئەدەبلەنمىگەنلىكى ئۈچۈندۇر. چۈنكى بالىلارنىڭ ئەسلى تەبىئىيتى يامانلىقلاردىن خالىي، غۇبارسىز، پاك كېلىدۇ. يامان ئادەتلەر بولسا ئۇلارنىڭ ئەتراپتىكى مۇھىت ۋە ئامىللارنىڭ سەۋەبىدىن شەكىللىنىدۇ. ۋاقتىدا ئەدەبلىنىپ تۈزۈتۈلمىسە كېيىن ئۆزگەرتىش تەس بولىدۇ. پەيلوسوپلاردىن بىرى مۇنداق دەيدۇ: ئىنسانلارنىڭ كۆپۈنچىسى ئالدىنئالا ئەدەبلەنمىسە، ئەخلاقى تۈزۈتۈلمىسە ۋە ئىستىلى ياخشىلانمىسا ئۇلارنىڭ ئەخلاقى كىچىكىدىن باشلاپلا يامان ئەخلاقلارغا ئادەتلىنىپ قالىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بالىلارنى تەربىيىلەشتە كىچىكىدىن باشلاپلا ئەدەبلەپ تەربىيىلەش ئۇسۇلىنى قوللىنىشقا بۇيرۇلدۇق، چۈنكى، كىچىكلەردە ياخشى ئەخلاق بىلەن يامان خۇينى، ناچار ئادەت ۋە خاراكتېرلەرنى پەرقلەندۈرۈش ئىقتىدارى يوقتۇر، ھەم ئۇلاردا بىرەر نەرسىنى قوبۇل قىلىشتا ياكى ئۇنى ئادەتلەندۈرۈشتە ياخشى ـ يامانىنى ئۆزلىكىدىن توساپ قالىدىغان ئىقتىدار ھەم يوقتۇر، شۇڭا بالا تەربىيىلىگۈچىنىڭ بالىلارنىڭ خۇي ـ پەيلى ۋە ئادەت قىلىقلىرىغا يېقىندىن كۆزىتىپ دىققەت قىلىشى، يامان خاراكتېرلىك نەرسىلەرنىڭ بالىلارغا ئۆزلىشىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشى ۋە ئۇلاردا شەكىللىنىپ قېلىنغان بەزى بولمىغۇر مىجەز ـ خۇلۇقلارنى ئۆز ۋاقتىدا تۈزۈتۈشكە ياردەم بېرىشى لازىم. كىچىكىدىن باشلاپ دىققەت بىلەن ياخشى تەربىيىلەنگەن بالا چوڭ بولغاندا ئەدەبلىك، گۈزەل ئەخلاقلىق ئېسىل سۈپەتلىك چوڭ بولىدۇ، ئەكسىچە تاشلىۋېتىلسە ئۇ بالا شۇ يامان خۇي ـ پەيلىرى، ناچار ئادەت ـ قىلىقلىرى بىلەن چوڭ بولۇپ ئۆزىنى بەختسىز قىلىپلا قالماي ئاتا ـ ئانىسى ۋە ئەتراپىدىكى ئىجتىمائىي ئالاقىدىكى نۇرغۇن ئادەملەرگە بەختسىزلىك ئامىللىرىنى ئېلىپ كېلىدۇ. بەلكى بۇ بالا ئۆزىنىڭ بۇ بەختسىزلىكىنىڭ سەۋەبىنى كىچىكلىكىدىكى يامان خۇيلىرىدىن، ناچار ئادەتلىرىدىن كېلىپ چىققانلىقىنى ناھايىتى كېچىكىپ ھېس قىلىشى، ئۆزىنىڭ ئەدەبلىنىپ تەربىيىلەنمىگەنلىكىگە ئۆكۈنۈشى مۇمكىن، بىراق بۇ چاغدا ناھايىتى كېچىككەن بولىدۇ. ھەتتا ئاتا ـ ئانىلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ بالىلارنى تەربىيىلەشتە خاتا يول تۇتقانلىقىنى ھېس قىلىشى مۇمكىن. بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنى كىچىكلىدە بەك ئەتىۋارلاپ ئۇلارنى مەيلىگە قويۇپ بەرگەنلىكلىرىگە ئېچىنسا، بەزى ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنىڭ كىچىكلىكىدىكى تەربىيىسىگە سەل قاراپ ياكى ۋاقىت ئاجراتماي ياكى ئۇلارنىڭ نېمە قىلىپ يۈرگەنلىكىگە پەرۋاسىز قارىغانلىقلىرىغا پۇشايمان قىلىشىدۇ.

جەمئىيەتتىكى يامان يولغا كىرىپ قالغان نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ ئۇنداق يامان ئىشلارنى قىلىشى ئۇلارنىڭ ئەسلى تەبىئىيتىنىڭ ناچارلىقىدىن ئەمەس بەلكى ئاشۇنداق يامان ئادەتلەرگە كۆنۈپ قالغانلىقى

www.munber.org

سەۋەبىدىن ئىكەنلىكىنى بىلمىمىز. دېمەك ئادەتلىنىپ قالغان بەزى نەرسىلەر باشقىلار ھەتتا ئاشۇ ئادەمنىڭ ئۆزى تەرىپىدىن يامان كۆرۈلگەن تەقدىردىمۇ كۆنۈپ قالغانلىق سەۋەبىدىن ئۆزگەرتىشنىڭ ناھايىتى تەسكە توختايدىغانلىقى ئەمەلىيەتلەر ئارقىلىق ئىسپاتلانماقتا. بۇنداق ئىنسانلار ئەتراپىتىكى مۇھىتنىڭ بېسىمى، ئۇرۇغ - تۇغقان دوست - يارەنلەرنىڭ نەسىھىتى ۋە ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنىڭ بېسىمى، ھايا - نومۇس كۈچىنىڭ مەجبۇرلىشى بىلەن ئۆزگىرىشكە تىرىشقان ۋە شەكىل جەھەتتىن ئۆزگەرگەندەك قىلسىمۇ لېكىن تۈپ نېگىزىدىن ئۆزگۈرۈپ كېتەلمەيدۇ، بولۇپمۇ يۇقىرىقىدەك تاشقى ئامىلدىن كېلىدىغان بېسىملار يوق ئەھۋالدا يەنىلا ئۆز ئەسلىگە قايتىدۇ.

يۇقىرىدا دەپ ئۆتكۈنىمىزدەك ئىنساننىڭ ئەسلى تەبىئىيتى يامان خۇلۇقلاردىن يىراقتۇركى، ئۇ ئەسلىدە ئىسلام تەبىئىيتى بىلەن تۇغۇلىدىغان بولغاچقا ئىسلامغا خاس گۈزەل خۇلۇقلار بىلەن تەبىئەتلەنگەن بولىدۇ. ئەگەر بالىلىق چېغىدىن باشلاپلا تەبىئىيتىدىكى بۇ گۈزەل خۇلۇقلار بىلەن تەربىيىلەنسە كېيىن يۇقىدىغان ناچار خۇلۇق ھەرگىز ئۇنىڭدىن ئۈستۈن كېلەلمەيدۇ. بەزى بىر تەبىئەتشۇناسلار ئادەتمۇ ئادەمدىكى ئىككىنچى تەبىئەت، دەيدۇ. بىراق شۇ ئىككىنچى تەبىئەتنىڭ شەكىللىنىش باسقۇچىنىڭ پۈتۈنلەي تاشقى ئامىلدىن ئىكەنلىكىگە دىققەت قىلمايدۇ. يۇقىرىقى يەكۈنلىرىمىز بىزگە بالىنى كىچىكىدىن باشلاپلا ئەدەبلىك چوڭ قىلىشقا تىرىشىشنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى چۈشەندۈرۈپ بەردى. شۇنداقلا ئەدەب ئۆگىنىش ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈۋەتكەندە ياكى ئەدەبلەش ئۇسۇلىنى توغرا قوللانمىغاندا كەلگۈسىدە ئېلىپ كېلىدىغان ئاقىۋەتنىمۇ كۆرسىتىپ بەردى. مانا بۇلار كېيىنكى كۈنلۈكتىكى پۇشايمان قىلىشنىڭ ئالدىنى ئالىدىغان ياخشى بىر تۈتقىدۇر.

شۇنىمۇ ئېنىق بىلىۋېلىشىمىز لازىمكى، ئەگەر بالا قۇلىقى يۇمشاق، ئۆزى مۇلايىم ۋە زېرەك بولسا بۇنداق بالىلارنى ئەدەبلەشمۇ ئاسان، تەربىيىلەش قولايلىق بولىدۇ، بۇنداق بالىلار ياخشى ئىش قىلغاندا ئۇلارنى ماختاش يامان ئىش قىلغاندا مۇۋاپىق سۆزلەر بىلەن خاتالىقىنى تونۇتۇپ قويۇشلا كۇپايە قىلىدۇ. ئەگەر بالا بەكرەك كەپسىز، مىجەزى چۇس، ھايا قىلمايدىغان، باشقىلارنى ھۆرمەت قىلمايدىغان، يالغان سۆزلەشنى ئۆچ كۆرمەيدىغان تەبىئەتلىك بولسا بۇنداق بالىنى ياخشى سۆز، ماختاش بىلەنلا ئەدەبكە قايتۇرغىلى بولمايدۇ، بۇنداق بالىلارنى يامان ئىش قىلغاندا قورقىتىش كېرەك. قورقىتىشمۇ كار قىلماي يامان قىلىقىنى داۋاملاشتۇرىۋەرگەندە ئاندىن ئۇرۇش كېرەك. بالا تەربىيىلىگۈچى يەنە ئاتا - ئانىلار بالىنىڭ يۈرۈش - تۇرۇشى، يېتىپ - قوپۇشى، يەپ - ئىچىشى، سۆز - ھەرىكىتى ۋە بۇنىدىن باشقا ھەممە ئەھۋالىنى تەپسىلىي كۆزىتىشى كېرەك ھەم ئاقىل كىشىلەرنىڭ بۇ ئەھۋاللارنىڭ ھەممىسىدە قانداق تەدبىر قوللانغانلىقىدىن ئۆرنەك ئېلىپ ئۆز لايىقىدا تەربىيىلەشكە دىققەت قىلىش لازىم.

بالىنىڭ ئەمەلىيىتىكى خاتالىقىنى تۈزىتىشتىن ئىلگىرى ئېڭىدىكى خاتا پىكرىنى تۈزىتىش

تەربىيىلەش نەزەرىيەسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا خاتالىقنى تۈپ يىلتىزىدىن قومۇرۇپ تاشلاش تەربىيىلەش ئەمەلىيىتىدىكى ئەڭ چوڭ ئۇتۇق ھېسابلىنىدۇ. بىر بالىنىڭ ئەمەلدىكى خاتالىقى مەيلى قايسى تەرەپتىن تەھلىل قىلىنغاندىمۇ تۆۋەندىكىدەك ئۈچ خىل سەۋەب تۈپەيلىدىن بولىدۇ، بىرىنچىسى بالىنىڭ ئېڭىدىكى خاتالىق بولۇپ بالا مەلۇم بىر نەرسىنى ئۆز چۈشەنچىسى بويىچە توغرا دەپ قارىغاچقا ئۇنى

قىلىدۇ، ئىككىنچىسى بالىدىكى ئىقتىدارىي خاتالىق بولۇپ بالا ئەسلىدىلا ئۇنىڭ توغرىسىنى قىلىپ باقمىغان ياكى مەشىق قىلدۇرۇلمىغان، ئۆگىتىلمىگەن بولغاچقا ئۇنى توغرا قىلالماي خاتا قىلىپ سالىدۇ. ئۈچىنچىسى بالىنىڭ تەبىئىتى سەۋەبىدىن كېلىپ چىقىدىغان خاتالىق بولۇپ بالا بىلىپ تۇرۇپ خاتا قىلىدۇ. شۇڭا تەربىيىلىگۈچى بالىنىڭ خاتالىقىنى تۈزۈتىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ بۇ خاتالىقنى نىمە سەۋەبتىن سادىر قىلغانلىقىنى ئېنىق بىلىشى، ئاندىن كېيىنكى قاراپ دورا بېرىش ئۇسۇلى بويىچە خاتالىقنى توغرۇلاشقا ياردەم بېرىشى لازىم.

ئالدى بىلەن بالىنىڭ ئېگىدىكى پىكرى خاتالىقنى تۈزۈتۈش لازىم.

بالا كىچىك چېغىدا ئۇنىڭ بىلمەيدىغان نەرسىلىرى بىلىدىغانلىرىدىن كۆپ بولىدۇ. ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك بىلمەسلىك بىر دۈشمەندۇر. شۇڭا بالىغا بىلگەن ۋە بىلىشكە يۈزلەنگەن نەرسىلەرنىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى توغرا تونۇتۇش بالا تەربىيەسىدە ناھايىتى مۇھىم رول ئوينايدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر بالىنىڭ بىرەر ئىشتا خاتالاشقانلىقىنى كۆرسە ئالدى بىلەن ئۇنىڭ بۇ خاتالىقىنىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەب بولغان پىكرىنى تۈزەتەتتى. ئۇ بۇ تۈزۈتۈش تەربىيەسىنى يۇمشاق سۆز، مېھرىبانلىق بىلەن ئېلىپ باراتتى.

ئەبۇ داۋۇد ئابدۇراھمان ئىبنى ئەبى ئۇقبەنىڭ ئاتىسى (ئۇ ئەسلىدە پارس ئەھلىدىن بولغان قۇل ئىدى) نىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئوھۇد ئۇرۇشىغا قاتناشقان ئىدىم، مەن مۇشرىكلاردىن بىر ئادەمنى: ئال! مەن پارس ئەھلىنىڭ يىگىتىمەن، دەپ ئۇردۇم، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا قارىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «مەن ئەنسارىلارنىڭ بىر يىگىتىمەن! دېگەن بولساڭكەن، بىر قەۋمنىڭ ھەمشىرىسىنىڭ ئوغلى ئۇلاردىندۇر» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەتتا ئۇرۇش مەيدانىكى تەلىم بېرىشى نەقەدەر گۈزەل بولغان ـ ھە! ئۇ ئۇرۇش مەيدانىدىكى ئاشۇ قىسقا بىر دەقىقىدە ئىنسانىڭ بىر ئۆمۈر ئەستە ساقلىشى ۋە ئەمەل قىلىشىغا يەتكىدەك پىكرى تەلىمنى بەرگەن يەنى بىر قەۋمنىڭ ھەمشىرىسىنىڭ ئوغلى ئۇلاردىندۇر، دېگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «دېگەن بولساڭكەن» دېگەن سۆزى نەقەدەر مېھرىبانلىق، سەمىمىيلىك بىلەن تولغان، نەقەدەر بىر كەمتەرانە كەيپىياتنى ئىپادىلىگەن. الله نىڭ رەھمەت ۋە سالاملىرى يولباشچىمىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولسۇن!

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئوغلى ھەسەن سەدىقە قىلىنغان خورما بار يەردىن بىر تال خورمىنى ئېلىپ ئاغزىغا سېلىۋىدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «تۈكۈر، تۈكۈر! ئۇنى تاشلا! سەن بىزنىڭ سەدىقە يېمەيدىغانلىقىمىزنى بىلمەمسەن؟» دېدى. ئىمام نەۋەۋىي (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!): پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۈكۈر، تۈكۈر، دېگەن سۆزى بالىنى قولىغا ئالغان نەرسىدىن سەسكەندۈرۈش ئۈچۈندۇر، چۈنكى ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇ چاغدا بىر كىچىك بالا بولغاچقا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا بالىنىڭ تەبىئىتىگە يېقىن ئىبارىنى قوللىنىش ئارقىلىق ئۇنى بۇ قىلمىشىدىن توسقان.

بۇ ھەدىستە ھېس قىلىشقا تېگىشلىك يەنە بىر خىل مېھرىبانلىق مۇئامىلىسى بار بولۇپ، ئۇ بولسىمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «تۈكۈر، تۈكۈر!» دەپ بولۇپلا سەدىقىنىڭ پەيغەمبەر ئائىلىسىدىكىلەرگە

www.munber.org

هارام ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت بۇ نوقتىنى دەرھال چۈشەندۈرگەن. بۇ خىل چۈشەندۈرۈش بالا ئۈچۈن بىر ئۆمۈر ئەمەل قىلىشقا تېگىشلىك تەربىيە بولۇشىدا گەپ يوق.

تۆۋەندە بايان قىلىنغىنى بالىغا تاتلىق ۋە يۇمشاق سۆز قىلىشقا دەلىل قىلىنىدىغان ئۈچىنچى ھەدىستۇر. ئىمام بۇخارى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر سەپەر ئۈستىدە ئىدى. بۇ سەپەردە ئۇلار بىلەن بىللە يەنە ئەنجەشە ئىسىملىك بىر قارا تەنلىك بالا بولۇپ، ئۇ تۆگىلەرنىڭ ئېتىك مېڭىشى ۋە ھارماسلىقى ئۈچۈن يول بويى مۇناجات ئېيتىپ ماڭاتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئى ئەنجەشە! ئاستاراق ئېيت! ئاياللارنى بىئارام قىلما!» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆگىلەرنىڭ مېڭىشى تېزلىشىپ بولغاندىن كېيىن بالىنىڭ يۇقىرى ئاۋازىدىن ئاياللارنىڭ بىزار بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن ناھايىتى سىلىق تەلەپپۇزدا مۇناجاتنى ئاستاراق ئاۋازدا ئېيتىشقا بۇيرىغان.

تۆتىنچى ھەدىس بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەفاتتا تۇرغاندا ئىبنى ئابباسقا سۆز قىلغان ھەدىس بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «توختا ئى بالا! بۈگۈن كۆزىنى ھارامدىن ساقلىيالىغان ئادەم ھەققەتەن مەغپىرەت قىلىنىدىغان كىشىدۇر» دېگەن. [تەيالىسى رىۋايەت قىلغان]

تىرمىزى ئۇممۇ سەلەمەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىزنىڭ خىزمىتىمىزنى قىلىدىغان ئەفلەھ ئىسىملىك بىر بالا بار ئىدى، ئۇ سەجدە قىلسا پۈۋلەيتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى كۆرۈپ: «ئى ئەفلەھ! يۈزۈڭنى تۇپراقا ياقىن!» دېدى.

بالىنىڭ پىكرىنى توغرىلاشتا ساھابىلارنىڭ يولىنى تۇتۇش.

ئەبى ھەكەم ئەلغەفارى چوڭ ئانىسىنىڭ تاغىسى ئەبى رافى ئىبنى ئۆمەردىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ: مەن بىلەن باشقا بىر بالا ئەنسارىلارنىڭ خورمىسىغا تاش ئاتاتتۇق، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بۇ يەردىكى بالىلار خورمىلارغا تاش ئاتىدۇ، دېگەن سۆز يەتكەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ ماڭا: «ئى بالىجان! خورمىلارنى نېمە ئۈچۈن چۈشۈرىسەن؟» دېدى. مەن: يېيىش ئۈچۈن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «خورمىلارنى تاش ئېتىپ چۈشۈرمە! پەقەت يەرگە چۈشكەنلىرىنى يېگىن!» دېدى ۋە مېنىڭ بېشىمنى سىلاپ تۇرۇپ: «ئى الله بۇنىڭ قورسىقىنى تويغۇز!» دېدى.

بۇ ھەدىستىن شۇنى چۈشىنىۋالالايمىزكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاۋۋال بالىنى ئەيىبلىمەستىن سۆز ئەگىتىش ئۇسۇلى ئارقىلىق بالىنىڭ خورمىلارغا تاش ئېتىشىنىڭ سەۋەبىنىڭ ئۇنى يېيىش ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى بىلىۋالغان، ئاندىن ئۇنى خورمىلارنى تاش ئېتىش ياكى باشقا ئۇسۇل بىلەن چۈشۈرۈشتىن توسۇپ، يەرگە چۈشكەن خورمىلاردىن يېسە بولىدىغانلىقىغا باشلىغان، ئۇندىن كېيىن بالىنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ ئۇنىڭغا دۇئا قىلغانلىقىدەك مۇلايىم سەممىي ھەرىكىتى بىلەن بالىغا تەربىيە قىلغان.

بۇ ھەدىسنىڭ رىۋايەت قىلغۇچىلىرى ھەققىدىكى يەنە بىر گۈزەللىك شۇكى: چوڭ ئانا تاغىسىنىڭ ئوغلىغا ئاڭلىغاننى ھېكايە قىلىپ بېرىدۇ، مانا بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ ئەۋلادلارغا ئومۇمىيۈزلۈك كۆيۈنگەنلىكىنىڭ، بالا ـ تەربىيىلەشتە بىر ـ بىرىگە ھەمدەمدە بولۇشى كېرەكلىكىنىڭ دەلىلىدۇر، شۇنداقلا بۇنداق ھېكايە قىلىپ بېرىش يولى بىر ئەستە قالدۇرۇش جەريانى بولۇپ چوڭ ئانا بۇ ھەدىسنى

تاغىلىرىنىڭ ئوغلىغا ھېكايە قىلىپ بېرىش ئارقىلىق مەزمونى گۈزەل بولغان بىر ھەدىسنى ئەۋلادلارغا يەتكۈزگەنلىكتەك بىر ياخشىلىقنى ئادا قىلغان بولىدۇ. پۈتۈن ياخشىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسىنى رىۋايەت قىلغۇچىلارغا ۋە ئۇلارغا شېرىك بولغانلارغا بولسۇن!

ئىمام بۇخارى ۋە نەسەئى سابىت ئەلبەنانىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قېشىدا ئىدىم، ئۇنىڭ يېنىدا قىزى بار ئىدى، ئەنەس بىزگە سۆزلەپ: بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئۆزىنى تەقدىم قىلغىلى كەلدى ۋە: ئى الله نىڭ پەيغەمبەر! مېنى ئۆزلىرىگە قوبۇل كۆرەملا! دېدى، دېگەندە ئەنەسنىڭ قىزى: ۋاي تۇۋا! ئۇ نېمە دېگەن ئاز ھايالىق ئايال؟! دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ئەنەس قىزىغا تۈزۈتۈش بېرىپ: ئۇ ئايال سەندىن ياخشى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ناھايىتى ھۆرمەت قىلغاچقا ئۆزىنى تەقدىم قىلىشنى خالىغان، دېدى.

سىنان ئىبنى سەلەمە بەھرەيىندىكى چېغىدا مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېدى: مەن مەدىنىكى چېغىمدا بىرمۇنچە باللار بىلەن خورما ئالاتتۇق، بىزنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كۆرۈپ قالدى، باللار قېچىپ كەتتى، مەن قاچماي قالدىم ۋە ئۇنىڭغا: بۇلار پەقەت شامال ئۈرۈپ چۈشۈرىۋەتكەن خورمىلار، دېدىم. ئۆمەر: ماڭا كۆرسەتكىن! دېدى ۋە خورمىلارنى كۆرۈپ ماڭا: يۇر! دېدى. مەن: ئى مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! مېنى باللارنىڭ يېنىدىن ئۆتكۈزۈپ قوي، بولمىسا سەن كەتسەڭ ئۇلار مەندىن بۇ خورمىلارنى تارتىۋالىدۇ، دېدىم. ئۇ تاكى باللاردىن يىراقلاشقان يەرگىچە مەن بىلەن بىللە ماڭدى. [بۇنى ئىبنى ئەبى ئەددۇنيا كىتابىدا رىۋايەت قىلدى]

مانا بۇ ھەدىستە مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسىنىڭ باللارغا قانچىلىق كۆڭۈل بۆلگەنلىكى، ئۇلارنىڭ ئىشلىرىنى تەكشۈرۈپ ئۇلارغا ھېكمەت ۋە مولايىملىق بىلەن مۇئامىلە قىلغانلىقىنى كۆرىۋالىمىز. يەنە ساھابىلەرنىڭ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەرەختىن ئۆزى چۈشكەن مېۋىلەرنى يېيىشنىڭ باللارغا جايىز ئىكەنلىكى ھەققىدىكى ھۆكمىنى سۆزلەپ بەرگەنلىكىنى تونۇپ يېتىمىز.

يەنە بىر رىۋايەتتە بۇ بالىنىڭ مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسىنى ئۆزىنى ئۆزى بىخەتەر بولىدىغان يەرگىچە ئاپىرىپ قويۇشنى تەلەپ قىلىشى بىر تەرەپتىن باللارنىڭ نەقەدەر دادىل ئىكەنلىكىنى، چوڭلارنى بولۇپمۇ ئۆمەردەك ئەل بېشىدىكى ساھابىلەرنى ئۆزلىرىگە ياردەم بېرىدىغان كىشىلەر قاتارىدا كۆرگەنلىكى ئىسپاتلانسا يەنە بىر تەرەپتىن مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسىنىڭ نەقەدەر كەمتەر، كىچىك پېئىل ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلايدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا دائىر مۇنداق بىر ھەدىسنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى ئىبنى ئۆمەر كېتىۋېتىپ ئۆزلىرى تۇتىۋالغان بىر قۇشنى نەيزىلىرى بىلەن نىشانلاپ ئويناۋاتقان بىر تۈركۈم باللارنى كۆرىدۇ، بۇ باللار ئىبنى ئۆمەرنى كۆرۈپلا قېچىپ كېتىدۇ، ئىبنى ئۆمەر: بۇنى كىم قىلدى؟ بۇنى قىلغان كىشىگە الله لەنەت قىلسۇن! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جېنى بار نەرسىنى قارىغا ئېلىپ ئويۇنچۇق قىلغان كىشىگە لەنەت قىلغان، دېدى.

ئىمام تىرمىزى ئابدۇللاھ ئىبنى مۇغەففەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئاتام مېنىڭ نامازدا ”بىسمىللاھىررەھمانىررەھىم“ نى ئوقۇۋاتقانلىقىمنى ئاڭلاپ: ئى ئوغلۇم! بۇ يېڭىلىق، سەن دىندا يېڭىلىق پەيدا قىلىشتىن ساقلان! مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ

www.munber.org

ساھابىلىرىنىڭ دىندا يېڭىلىق پەيدا قىلىشنى يامان كۆرگىنىدەك بىراۋنىڭ بىر نەرسىنى يامان كۆرگىنىنى كۆرمىدىم. مەن ئەبۇ بەكرى، ئۆمەر ۋە ئوسمانلار بىلەن ناماز ئوقۇدۇم، لېكىن ئۇلاردىن ھېچ بىرىنىڭ سەن ئوقۇغاندەك ئوقۇغانلىقىنى كۆرمىدىم، شۇڭا سەن ناماز ئوقۇغاندا ئۇنى نامازنىڭ ئىچىدە (ئايەت قاتارىدا) ئوقۇشتىن ساقلان! بەلكى ”ئەلھەمدۇلىللاھى رەببىل ئالەمىين“ دەپ ئوقۇغىن! دېدى.

بىز ئالدىنقى بابلارنىڭ بىرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىچىك بالىغا تاماق داستىخانىدا قانداق ئولتۇرۇپ، تاماقنى قانداق يېيىشنى ئۆگەتكەنلىكىنى بايان قىلىپ ئۆتكەنىكىدۇق. دېمەك بالىغا ھەر نەرسىنى بولۇپمۇ ئىسلامدىكى بىلىشكە تېگىشلىك ھەممە ئىلىمنى ئۆگىتىش، ئۆگىتىش ئۇسۇلىنى بالا بىلەن سۆھبەتلىشىش، ئۇنىڭغا ھەر بىر نەرسىنىڭ ماھىيىتىنى، سەۋەبىنى، ئۇنىڭ خاتا قىلىنغاندا ياكى توغرا قىلىنغاندا ئېلىپ كېلىدىغان ئاقىۋىتىنى چۈشەندۈرۈش بالىنىڭ شەيئىلەرگە بولغان توغرا پىكىر - قارىشىنىڭ شەكىللىنىشىدە ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ.

ئىككىنچى باسقۇچتا بالىنىڭ ئۆتكۈزگەن خاتالىقىنىڭ ئۆزىنى تۈزىتىش.

كۆپىنچە ئەھۋاللاردا چوڭلار بالىلارنىڭ ئەزەلدىن قىلىپ باقمىغان بىر ئىشلارنى قىلىشنى ئۇلارغا بۇيرۇيدۇ، بۇ ئىشلارنى قىلىپ باقمىغان بالا خاتا قىلىپ سالىدىغان ئاھۋاللار يۈز بېرىدۇ، ناۋادا ئۇنىڭ خاتا قىلغانلىقىنى جازالىسا بۇ ئۇنىڭغا بەكلا زۇلۇم قىلغانلىق بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنداق ئەھۋالغا نىسبەتەن ئۆزى بىۋاستە قول سېلىپ تۈزىتىش ياكى ئۆگىتىش ئۇسۇلىنى قوللىناتتى، تۆۋەندىكى ھەدىستە كەلگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قوي سويۇشنى بىلمەي خاتا سويۋاتقان بالىنىڭ قولىدىكى پىچاقنى ئېلىپ ئۆزى سويۇپ كۆرسەتكەنلىكى بۇنىڭ ئەمەلىي مىسالىدۇر، شۇنداقلا ھەر بىر كىشىنىڭ بالىنىڭ خاتا قىلغان ئىشىدا تۇتۇشقا تېگىشلىك ئۈلگىلىك مۇئامىلىسىدۇر.

ئەبۇ داۋۇد ئەبى سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قوي سويۋاتقان بىر بالىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ بالىنىڭ قوينى ياخشى سويالمايۋاتقانلىقىنى كۆردى - دە، بالىغا: «ماڭا بەر! مەن ساڭا كۆرسىتەي» دېدى، ئاندىن ئىككى قولىنى تېرە بىلەن گۆشنىڭ ئارىسىغا تىقىپ قولىنى تاكى قولتۇقىغىچە سېيرىپ تىقتى. ئاندىن كېيىن بېرىپ كىشىلەرگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇپ بەردى، نامازدىن ئىلگىرى قوي سويغانلىقى ئۈچۈن تاھارەت ئالمىدى.

ئۈمىدكى، ھەر بىر ئاتا - ئانا ياكى تەربىيە قىلغۇچىلار: ماڭا بەرگىن! مەن ساڭا ئۆگىتەي! دەيدىغان بولسۇن، شۈبھىسىزكى بۇ بالىغا خاتالىقنى تۈزىتىش ۋە تەلىم بېرىشتە ئەڭ توغرا يولدۇر. ساھابە كىراملار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇنداق ئۇسۇلىنى خۇددى باشقا كۆرسەتمىلىرىنى ئۆگەنگەن ۋە ئۇنى ئەمەلىيلەشتۈرگەندەك ئۆگەنگەن ۋە ئۇنى ئەمەلدە قىلغان ئىدى.

ئىمام ئەھمەد بىلەن ئىبنى ئەبى شىبە، ئەبى مالىك ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ: ئى ئەشئەرىلەر جەمەتى! سىلەر بىر يەرگە يىغىلىڭلار ھەمدە ئاياللار ۋە بالىلارنىمۇ يىغىڭلار! مەن سىلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزىنى كۆرسىتەي! دېدى. ئۇلار يىغىلدى ۋە بالىلىرى ۋە ئاياللىرىنىمۇ يىغدى. ئاندىن ئەبى مالىك تاھارەت ئالدى ۋە قانداق تاھارەت ئالغانلىقىنى ئۇلارغا

كۆرسەتتى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئالدىغا ئۆتۈپ ئەرلەرنى سەپكە تۇرغۇزدى، ئۇ سەپنىڭ ئارقىسىغا باللارنى، باللارنىڭ ئارقىسىغا ئاياللارنى سەپ قىلىپ تۇرغۇزدى.

تۇرمۇشتىكى نۇرغۇن بىلمىلەر بولۇپمۇ ناماز، ھەج ۋە روزىغا ئوخشاش ئىسلام ئەركانلىرى باللارنىڭ ئۆز كۆزلىرى بىلەن بىۋاستە كۆرۈپ ئۆگىنىشى ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئېڭىغا مۇستەھكەم ئورنايدۇ.

باللارغا تەربىيە ھالدا ئەدەب ئۆگىتىش

بالىغا پىكرىي جەھەتتىكى ياكى ئەمەلىي جەھەتتىكى تۈزىتىش كار قىلمىسا، خاتالىق ئۆتكۈزۈشنى يەنىلا داۋام قىلىسا بۇنداق ئەھۋالدا بالىنى ئەدەبلەش ئۇسۇلىنى قوللىنىش ھەقلىق بولغان بولىدۇ. ئۇنىڭغا بېرىلىدىغان ئەدەبلەش خاراكتېرىدىكى جازا تۆۋەندىكى باسقۇچلار بويىچە ئېلىپ بېرىلسا بولىدۇ.

بىرىنچى باسقۇچ: بالىغا تاياق كۆرسىتىش ۋە ئۇنىڭ بىلەن قورقىتىش.

بو تەدبىر بىلەن بالىنى قورقىتىش مەقسەت قىلىنىدۇ. كۆپ ساندىكى باللار قامچا ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش جان ئاغرىتىدىغان نەرسىلەردىن قورقىدۇ، شۇڭا ئۇنداق نەرسىلەرنى كۆرگەن ھامان خاتالىقنى داۋام قىلىشتىن توختايدۇ ۋە ياخشى تەرەپكە بۇرۇلۇشقا يۈزلىنىدۇ.

ئىمام بۇخارى «ئەدەبۇل مۇفرەد» دېگەن كىتابىدا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۆيلەرگە قامچا ئېسىشقا بۇيرىدى، دېگەنلىكىنى بايان قىلغان. ئابدۇرراززاق ۋە تەبەرانىيمۇ ئىبنى ئابباستىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قامچىنى ئۆيدىكىلەر كۆرەلەيدىغان جايغا ئېسىڭلار، ئۇ ئۇلار ئۈچۈن ئەدەبتۇر!»

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام يەنە مۇئاز ئىبنى جەبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: «ھاساڭنى ئۆي ئۆيدىكىلەردىن كۆتۈرمىگىن» دەپ تەۋسىيە قىلغان.

ئىمام بۇخارى «ئەدەبۇل مۇفرەد» تە ۋە ئىمام ئەھمەد بىلەن ئىبنى ماجەلەر ئۆز سەنەدلىرىدە ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ: «قامچىنى ئۆيدىكىلەر كۆرەلەيدىغان بىر جايغا ئېسىڭلار!» دېگەنلىكىنى رىۋايە قىلىدۇ. دېمەك، بالىنىڭ قەستەنلىك بىلەن خاتالىق ئۆتكۈزۈشىدىن بولۇپمۇ خاتالىقنى داۋام قىلىشىدىن قورقۇشى ئۈچۈن ئۆيدە ئۇلارنى ئەدەبلەيدىغان تاياق ياكى قامچىدەك نەرسىلەرنى ئۇلار كۆرۈپ تۇرۇدىغان يەرگە قويۇپ قويۇشمۇ ئۇلارنى ئەدەبلەشنىڭ بىر ئۇنۇملۇك ۋاستىسىدۇر.

ئىككىنچى باسقۇچ: قۇلاق سوزۇش

بۇ باللارغا قارىتا يۈرگۈزىلىدىغان جىسمانىي جازانىڭ بىرىنچىسىدۇر. باللار قۇلىقى سوزۇلغاندا ئۆزىنىڭ خاتا قىلغانلىقى ياكى خاتالىقنى قەستەن داۋام قىلغانلىقىنىڭ جازاسىنى تېتىيدۇ ۋە خاتالىقىغا قارىتا ئەدەبلەنگەنلىكىنى بىلىدۇ.

ئىمام نەۋەۋىي «ئەزكار» دېگەن كىتابىدا مۇنداق يازغان: ئىبنى سۇننىنىڭ كىتابىدا ئابدۇللاھ ئىبنى مازىنى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئۆزىدىن ھېكايە قىلىپ: بىر كۈنى ئاتام ماڭا بىر سېۋەت ئۈزۈمنى كۆتەرتىپ ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئاپىرىپ بېرىشكە ئەۋەتتى، مەن يولدا كېتىۋېتىپ ئۇ ئۈزۈمدىن يېدىم، قايتىپ كەلگەندە ئاتام مېنىڭ قۇلۇقىمنى سوزۇپ تۇرۇپ: ئى خائىن! دېدى.

ئۈچىنچى باسقۇچ: ئۇرۇش ۋە ئۇرۇشنىڭ قائىدىلىرى.

بالىنى ئەدەبلەشتە تاياق، قامچا كۆرسىتىپ تەھدىت سېلىش ۋە قولاق سوزۇشتەك ئۇسۇللار پايدا بەرمىسە، بالا يەنىلا ئۆزىنىڭ بىلگىنى بويىچە ئىش قىلىۋەرسە ئۈچىنچى باسقۇچنى قوللىنىشقا توغرا كېلىدۇ. لېكىن، بۇنىڭدا ئاتا - ئانا ۋە بالا تەربىيىلىگۈچىلەرنىڭ ئۆز خاھىشلىرى بويىچە ئۇرۇشقا يول قويۇلمايدۇ. بالىنى ئۇرۇشنىڭ چەكلىمىسى ۋە شەرتلىرى ۋە قائىدە تەرتىپلىرى باردۇر.

بىرىنچى قائىدە، بالا ئون ياشقا كىرگەندە ئاندىن ئۇرۇش قائىدىسىدۇر.

بۇنىڭ دەلىلى ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ: «بالىلىرىڭلار يەتتە ياشقا كىرگەندە ئۇلارنى ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇڭلار، ئۇلار ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمىسا ئۇلارنى ئۇرۇڭلار!» دېگەن ھەدىسىدۇر. الله نىڭ بەندىلىرىگە رەھمەت قىلىپ ئەۋەتكەن پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھسسالام ئىسلامدىكى ئاساسلىق ئەركان بولغان نامازدىن ئىبارەت بۇ مۇھىم ئەمەلنى قىلمىغان بالىنىمۇ ئون ياشتىن بۇرۇن ئۇرۇشتىن چەكلىدى. دېمەك نامازدىن ئىبارەت شۇنداق مۇھىم بىر ئەمەلدە ئون ياشتىن ئاشقىچە ئۇنى قىلمىغان بالىنى ئۇرۇش جايىز بولمىغان يەردە تۇرمۇشتىكى ئەخلاق ۋە باشقا جەھەتلەردە خاتالىق سادىر قىلغان بالىلارنى ئون ياشتىن بۇرۇن ئۇرۇش تېخىمۇ چەكلىنىدۇ. چۈنكى تەربىيەدىكى ھەرقانداق بىر قاتتىق تەلەپمۇ نامازدىن مۇھىم ئورۇندا تۇرمايدۇ، ھەرقانداق ياخشى نەرسىگە دەۋەت قىلىنغان تەربىيەمۇ نامازغا قىلىنغان دەۋەتتىن ئەۋزەل ئەمەستۇر، ئەلۋەتتە!

ئۇنداقتا ئون ياشتىن بۇرۇنقى ئۇرۇش ئۇسۇلى قانداق بولىدۇ؟ بۇنىڭ جاۋابى شۇكى ئۇن ياشتىن بۇرۇن بالىغا بېرىلىدىغان ئۇرۇش جازاسىنىڭ ئورنىغا سەۋرچان بولۇش، بالىغا كۆيۈمچانلىق بىلەن تەربىيە قىلىش ئېلىپ بېرىلىشى زۆرۈردۇر.

ئىسمائىل ئىبنى سەئىد مۇنداق دەيدۇ: مەن ئىمام ئەھمەد (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) دىن بالىنىڭ ناماز ئوقۇشى ئۈچۈن ئۇرۇش ھەققىدە پەتۋا سورۇدۇم، ئۇ: ئۇرۇش ئون ياشقا كىرگەندە، دەپ جاۋاب بەردى. ئەبا ئابدۇللاھ مۇنداق دېگەن: يېتىم بالا ئەدەبلىنىدۇ ۋە پەقەت يېنىكلا ئۇرۇلىدۇ. ئەسرەم مۇنداق دېگەن: ئەبا ئابدۇللاھتىن مۇئەللىمنىڭ ئوقۇغۇچىسىنى ئۇرۇشى ھەققىدە سورالغاندا: ئوقۇغۇچىنىڭ ئۆتكۈزگەن گۇناھلىرىنىڭ ئېغىر - يېنىكلىكىگە قاراپ ئۇرۇلىدۇ، لېكىن ئۇرۇش بەك تەۋسىيە قىلىنمايدۇ، ئۇرغاندىمۇ قاتتىق ئۇرۇلمايدۇ، ئەقلىي توشمىغان كىچىك بالا بولسا ئۇرۇلمايدۇ، دېگەن.

دېمەك يۇقىرىقى بايانلاردىن مەلۇمكى بالىنىڭ خاتالىقلىرى ۋە كەمچىلىكلىرىنى ئوڭشاش ئۈچۈن ئاتا - ئانىلار ۋە تەربىيىچىلەر پەقەت بالىغا نىسبەتەن ئەقىل ۋە تەدبىر ئىشلىتىشكە مەجبۇركى ئۇرۇشقا ياكى ئۇرۇشقا ئالدىراشقا بولمايدۇ. ئەگەر بىر بالا تېخىچە جىسمانىي ۋە ئەقلىي جەھەتتىن يېتىشۋاتقان مەزگىلدە بولسا بالىنى كۆپ ئۇرۇش بالىنىڭ بىرەر ئەزاسىنىڭ نورمال يېتىلىشىگە زىيان يەتكۈزۈشى ۋە ياكى بالىنىڭ ئەقلىنىڭ نورمال تەرەققىي قىلىشىغا توسالغۇ بولۇشى، ئۇلارنىڭ شەخسىيىتىنىڭ نورمال

شەكىللىنىشىگە، روھى كەيپىياتىنىڭ نورمال بولۇشىغا تەسىر يېتىشى مۇمكىن. ئەدەبلەش ئۈچۈن ئۇرۇشنى تاماقتىكى تۇزغا ئوخشىتىشى مۇمكىن. مەسىلەن تاماقتا سېلىنغان ئازغىنە تۇز تاماقنىڭ تەمىنى ياخشىلىغىنىدەك تەربىيلەش جەھەتتىكى يەڭگىل ئۇرۇشمۇ بالىنىڭ ئەدەبلىنىشىدە بەزىدە ئىجابىي رول ئوينىشى مۇمكىن. يەنىمۇ تەكىتلەش مۇمكىنكى ئۇرۇشتىكى مەقسەت تەربىيلەشتە يەتمەكچى بولغان مەقسەت ئۈچۈن پەقەت ياردىمى بولۇشى ئۈچۈندۇركى ھەرگىزمۇ ئاتا - ئانا ۋە تەربىيە قىلغۇچىلارنىڭ بالىدىن ئىنتىقامىنى ئېلىۋېلىشى ۋە ئاچچىقىنى چىقىرىۋېلىشى ئۈچۈن ئەمەستۇر.

ئاتا - ئانا ۋە بالا تەربىيلىگۈچىلەر ئۇنۇتماسلىقى كېرەككى بالىنى كۆپ ئۇرۇش، ئۇرۇشنى تەربىيلەش ۋە ئوڭشاشنىڭ بىر ۋاستىسى قىلىۋېلىش ھەرگىزمۇ توغرا ئەمەس. بۇنداق قىلىش ئۇلارنىڭ باللار ئالدىدىكى ھەيۋىسىنى سۇندۇرىدۇ، ھۆرمىتىنى سۇسلاشتۇرىدۇ، تاياقنىڭ كۈچى تەسىر قىلمايدىغان، ئەقلىي ۋە پىكرى جەھەتتە ناتوغرا ئاڭ پەيدا بولىدىغان ئەھۋاللار كېلىپ چىقىدۇ.

دارۇ قۇتنىنىڭ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئۇلار يەتتە ياشقا كىرگەندە نامازغا بۇيرۇڭلار، ئون ئۈچ ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمىسا ئون ئۈچ ياشتا ئۇرۇڭلار!» دېگەن ھەدىسىگە قايتساق بالىنى ئۇرماسلىق مۇددىتىنىڭ ھەتتا **13** ياشقا سوزۇلغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز. يەنى بۇ مۇمكىن بولغىنىچە ئۇرماسلىق، ئۇرۇش لازىم بولغاندىمۇ ئىمكانىيەتنىڭ بېرىچە ئۆزىنى تۇتىۋېلىش، سەۋر قىلىش ۋە ئاچچىقى بىلەن ئۇرماسلىقنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەيدۇ.

ئىككىنچى قائىدە، ئۇرۇش سانىنىڭ سانى ئەدەبلەش ئۈچۈن ئۇرغاندا ئۈچ قېتىمدىن، قىساس ئۈچۈن ئۇرغاندا ئون قېتىمدىن ئېشىپ كەتمەسلىكلىكتۇر.

تەربىيلەش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان ئۇرۇش ياكى قىساس ئۈچۈن ئۇرۇشنىڭ قېتىم سانى ھەرقانداق ئەھۋالدا ئون قېتىمدىن ئېشىپ كەتمەسلىك لازىم. بۇنىڭ دەلىلى ئىمام بۇخارى ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شەرىئەتتە بەلگىلەنگەن ھەد جازالىرىدىن باشقا ھەرقانداق ئەھۋالدا بىراۋغا ئوندىن ئارتۇق قامچا ئۇرۇشتىن توسۇتتى، دېگەن ھەدىسىدۇر. ئابدۇررازاقنىڭ مۇسنەدىدە: الله نىڭ شەرئىتىدە بەلگىلەنگەن ھەد جازالىرىدىن باشقا ھەرقانداق بىر جازا ئۈچۈن ئون قامچىدىن ئېشىپ كېتىش يوق، دېيىلگەن.

يۇقىرىقى ھەدىسلەر بىراۋنى ئۇرۇش ئۇنىڭ ئۆتكۈزگەن خاتالىقى الله نىڭ شەرئىتىدە بەلگىلەنگەن ھەد كېلىدىغان جازا بولمىغانلا بولسا ئۇنى ئون قامچىدىن ئارتۇق ئۇرۇشقا بولمايدىغانلىقىنىڭ دەلىلىدۇر. بىر بالا ئېھتىلام بولمىغان يەنى بالاغەتكە يەتمىگەنلا بولسا شەرىئەتتىكى ھەد جازاسىمۇ ئۇنىڭدىن كۆتۈرۈلۈپ كېتىلىدۇ، پەقەت كېيىنكى زامانلاردا يەنە بۇنداق جىنايەتلەرنى سادىر قىلماسلىقى ئۈچۈن ئەدەبلەش تەربىيەسى بېرىلىدۇ. قازى شۇرەيھ: خۇددى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۈچ قېتىم سىققىنىدەك قۇرئان ئۆگەتكۈچىمۇ ئۆگەنمىگەن بالىنى پەقەت ئۈچ قېتىمدىن ئارتۇق ئۇرماسلىقى كېرەك، دەيدۇ.

ئۆمەر ئىبنى ئابدۇل ئەزىزمۇ ھەرقايسى ۋىلايەتلەردىكى ۋالىيلارغا: مۇئەللىملەر باللارنى ئەدەبلەشتە ئۈچنىڭ ئۈستىگە ئۆتۈپ كەتمىسۇن، ئۇرۇش بولسا، پەقەت باللارنى قورقىتىپ قويۇش ئۈچۈندۇر، دەپ

www.munber.org

مەكتۇپ ئەۋەتكەن. زەھھاكتىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ بۇ ھەدىس: مۇئەللىم ئۈچتىن ئارتۇق ئۇرمىغاي، ئۈچتىن ئارتقىنى قىساستۇر، دېگەن لەۋزىدە بايان قىلىنغان.

يۇقىرىدىكى مەزمونلاردىن بىلىۋېلىشقا تېگىشلىكى شۇكى، بالىنى ئەدەبلەش ئۈچۈن ئۇرغاندا ئۈچتىن ئارتۇق، بىراۋدىن ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن ئۇرغاندا ئون قېتىمدىن ئارتۇق ئۇرۇلمايدۇ، پەقەت شەرئى ھۆكۈمدە ھەدكە بۇيرۇلغان كىشىلەرلا بۇنىڭدىن ئارتۇق يەنى ھەددە بەلگىلەنگىنى بويىچە ئۇرۇلىدۇ.

ئەدەبلەش ئۈچۈن ئۇرغاندىمۇ باللار ئارىسىدا ئادىل بولۇش لازىمدۇر. ھەسەندىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە ئۇ: مۇئەللىم باللار ئارىسىدا ئادىللىق قىلمىسا زالىملاردىن يېزىلىدۇ، دېگەن.

ئاگاھلاندۇرۇش كېرەككى بەزى نادان ياكى ئەخمەق كىشىلەر ئۇرۇشنى ئۆز خاھىشى بويىچە رەھىمسىزلىك ۋە شەپقەتسىزلىك بىلەن ئېلىپ بارىدۇ. گۇيا ئۇرۇش ئۇلارنىڭ تەربىيىلەشتىكى بىردىن ـ بىر ۋاستىسىدەك ئۇنى خالىغانچە قوللىنىدۇ. بۇ ھەقتە شەيخ مۇھەممەد خىزىر ھەسەن ھەزرەتلىرىنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالايلى، ئۇ ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەنلىرىنى تۆۋەندىكىدەك بايان قىلىدۇ: مەن ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىگە ناماز ئەسرگە ئەزان ئېيتىلغاندا بارغاندىم، مەسجىد سالمى (تەھىييەتۇلمەسجىد) نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن قۇرئان ئۆگىنىۋاتقان ئىككى گۇرۇھ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئارىسىغا بېرىپ قالدىم، ئارىدىن بىر مۇئەللىمنىڭ قىلىقىدىن يۈرۈگۈم ئەپسۇسلىنىشتىن يېرىلغۇدەك بولدى. ئۇ قولىدىن تاياق چۈشۈرمىگەن ھالدا دەرس بېرەتتى، ئۇنىڭدىن تاياق يېگەن بالا ئۇرۇلغان تاياقنىڭ قاتتىق زەربىسىدىن سەكرەپ كېتەتتى. تاياققا چىدىيالمىغانلىرى مۇئەللىمنىڭ ئالدىدىن ئۆزىنى ئازراقلا تارتقىدەك بولسا مۇئەللىم ئۇنىڭ ئارقىسىدىن بېرىپ پۈتۈن كۈچى بىلەن قامچىلايتتى. مەن يېنىمدىكى بىر ئەزھەرلىككە: بۇلار بىلەن بىللە تۇرغان كىشىلەرمۇ چوقۇم ئۆزىگە زۇلۇم قىلغان بولىدىكەن، دېدىم. ھەم بۇنىڭ ئۈچۈن بەنزىرۇت دېگەن شەھەردە قازىلىق قىلىۋاتقان ۋاقتىمدا خۇتبىدە «ئەل مەدخەل» دېگەن كىتابنىڭ مۇئەللىپى ئورۇنلاشتۇرغان: باللارغا مەرھەمەتلىك بولۇش، ناۋادا مۇئەللىم ئوقۇغۇچىنى ئۇرۇشقا مەجبۇر بولۇپ قالسا ئۈچتىن ئارتۇق ئۇرماسلىق، ئۇرۇشتا قۇرۇق بادام ياغىچى، ئۇرۇك ياغىچىنىڭ تايىقىدەك نەرسىلەر بىلەن ئۇرماسلىق، دېگەن مەزمونلارنى كىرگۈزدۈم. مەن بۇ تۆردىكى ئەدەبلەش مەزمونلىرىمنى سۆزلىگىنىمدە بەزى مۇئەللىملەر ماڭا خەت ئەۋەتىپ: بۇ تالىپلارنىڭ بىزگە قارشى جاسارەتلىرىنى ئاشۇرغانلىق، دەپ نارازىلىق بىلدۈرۈپ كىتابقا كىرگۈزۈلگەن بۇ خىل ئەدەب مەزمونلىرىنىڭ نەشىر قىلىنىشىغا نارازىلىق بىلدۈرگەن ئىدى.

ئاتا ـ ئانىلار ۋە تەربىيىچىلەر باللارنى ئۇرۇپ ئەدەبلەشتە ئۇرۇشنىڭ كەيپىياتى، ھالەتلىرى، ماكانى ۋە ئۇسۇلىنى بىلمەسلىكى سەۋەبىدىن، ئەدەبلەشنى تەربىيە قىلىش، يېتىشتۇرۇش ۋە ئۇلارنى ياخشىلاشقا يېتەكلەش ئۈچۈن بىر ۋاستە قىلماستىن بەلكى ئۇنى دەردىنى چىقىرىۋېلىش ۋە ئىنتىقام ئېلىش ۋاستىسىگە ئايلاندۇرىۋالىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز بۇ ئەھۋاللارنىڭ توغرىلىقنى بىلدۈرۈشنى بىر مەجبۇرىيەت دەپ قارايمىز.

ئۈچىنچى قائىدە، ئۇرۇشنىڭ ھالەتلىرى، ئورنى ۋە ئۇسلۇبىغا رىئايە قىلىش.

ئۇرۇشنىڭ ھالەتلىرى، ئورنى ۋە ئۇسلۇبىغا رىئايە قىلىش بولسا، بەزى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ۋە تەربىيىچىلەرنىڭ نادان ۋە ھامەقەتلىكلىرىنى مەلۇم بىر قائىدىگە سالىدۇ ۋە ئۇلارنى بۇلارغا رىئايە

www.munber.org

قىلمىغانلىقىنىڭ نەتىجىسى بىلەن يۈزلەشتۈرىدىكى ئۇلار بۇ قائىدىگە ئاساسەن ئۆزلىرىنىڭ بۇرۇن قىلغانلىرىنىڭ تەربىيلەش ئۈچۈن ئەمەس بەلكى ئىنتىقام ئېلىش ۋە شەپقەتسىزلىك قىلىشتىنلا ئىبارەت بولغانلىقىنى بىلىدۇ. بىز بۇ سۆپەتلەرنى بىلدۈرۈشتىن ئىلگىرى الله نىڭ شەرئىتىدە بەلگىلىگەن ھەدلىرىدىن بىرىگە سېلىشتۇرساقلا تەربىيلەش ۋە ئىنتىقام ئېلىش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ئۇرۇش جازاسىنىڭ شەرىئەتتە يولغا قويۇلغان ھەدكە نىسبەتەن نەقەدەر يەكگىل ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز.

بەزى ئاتا ـ ئانىلار ياكى بالا تەربىيلىگۈچىلەر باركى، ئۇلار باللارنى تەربىيلەش ئۈچۈن ھەتتا الله نىڭ شەرئىتىدە جازالاشقا لايىق بولغان ئېغىر گۇناھ ئۆتكۈزگۈچىلەرنى ھەد ئارقىلىق جازالاش ئۇسۇلىدىنمۇ ئاشۇرۇۋېتىدۇ. شۇڭا ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيچىلەرنىڭ بۇ قىلمىشىنى توغرا بولغان بىر قائىدىگە سېلىش ئۈچۈن ئەدەبلەشنىڭ بەزى قائىدىلىرىنى نىزاملىق ئوتتۇرىغا قويۇش ناھايىتى مۇھىمدۇر.

1 ـ ئۇرۇشتا قوللىنىلىدىغان نەرسىلەر.

بۇ ھەقتە ئەبۇ ئەئلا مەۋدۇدى «زىنا ھەددىنى ئادا قىلىشتا قوللىنىلىدىغان قورالنىڭ تۈرى» دېگەن باپتا مۇنداق دەيدۇ: زىنا ئۈچۈن ئۇرۇشتا ئىشلىتىدىغان قورالنىڭ قامچا ئىكەنلىكىگە جەزىم قىلىشتا قۇرئاننىڭ ھۆكمىگە تايىنىلىدۇ. قۇرئاندا ”فاجلدوا“ يەنى قامچىلاڭلار، دەپ بۇيرۇغان، ”الجلد“ دېگەنلىك ئەرەبچىدىكى گىراماتىكىلىق يەشمە بويىچە بولغاندا ئىنسان جىسمىنىڭ تاشقى قىسمىدىكى تېرىنى بىلدۈرىدۇ، شۇڭلاشقا تەپسىرشۇناس ۋە لوغەتشۇناس ئالىملار: قامچىلاشتا قامچا پەقەت تېرىنىڭ تاشقى يۈزى قىسمىغىلا تېگىشى، تېرە ئاستىدىكى گۆش قىسمىغا تەگمەسلىكى، تاياقنىڭ گۆشلەرنى ئېزىۋەتمەسلىكى، ياكى تېرىنى شىلىپ گۆشنى تىتىۋەتمەسلىكى لازىمدۇر، ئۇنداق بولمىغاندا قۇرئاندىكى مەنىسىگە خىلاپلىق قىلغانلىق بولىدۇ، دەيدۇ.

ئۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىلىدىغان تاياق ياكى قامچىنىڭ قاتتىق ـ يۇمشاقلىقى، ئىنچىكە ـ توملۇقى، نورمال بولۇشى كېرەك. ئىمام مالىك: «مۇۋەتتا» دا زەيد ئىبنى ئەسلەم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ زامانىسىدا بىر ئادەم ئۆزىنىڭ زىنا قىلغانلىقىنى ئىقرار قىلىپ كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىرىنى قامچا كەلتۈرۈشكە بۇيرىدى، ئۇنىڭغا سۇنۇق بىر قامچا كەلتۈرۈلدى، بۇنىڭدىن ياخشىراقىنى تەلەپ قىلدى، ئۇنىڭغا مېۋىسى ئۈزۈلمىگەن بىر دەرەخ چىۋىقى كەلتۈرۈلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىرەك بىرنەرسىنى تەلەپ قىلدى، شۇنىڭ بىلەن بىرتال چىۋىق كەلتۈرۈلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشىنى قامچىلاشقا بۇيرىدى.

ئەبۇ ئۇسمان ئەننەھدى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دەيدۇ: شۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا بىر قاتتىق چىۋىق كەلتۈرۈلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «بۇنىڭدىنمۇ سەل يۇمشاقراقىنى» دېدى. ئۇنىڭغا يۇمشاق بىر چىۋىق كەلتۈرۈلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «بۇنىڭدىن سەل قاتتىقراق بولسۇن!» دېدى. شۇنىڭ بىلەن بەك قاتتىقمۇ ئەمەس ۋە بەك يۇمشاقمۇ ئەمەس بىر چىۋىق كەلتۈرۈلدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ئۇر!» دەپ بۇيرىدى.

ئۇرۇش ئۈچۈن تاياق ياكى باشقا چىۋىقتەك نەرسە تاللىغاندا ئۇ نەرسىلەرنىڭ پۇتىقى، چومىقىدەك نەرسىلىرى بولماسلىقى كېرەك. مەشھۇر فىقھشۇناس ئالىم شەيخ شەمسىددىن ئىنبانى باللارنى ئەدەبلەش

www.munber.org

قوراللىرىنىڭ سۈپەتلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: چوقۇم ياكى نوتىدا تۆۋەندىكى شەرتلەر ھازىرلىنىشى لازىم:

بىرىنچى، ھەجمى نورمال بولغان نوتا ياكى تاياق بولۇشى، ئىككىنچى، تاللانغان تاياقنىڭ قۇرۇق ـ ھۆللىكى نورمال بولۇشى، يەنى بەك قۇرۇق ياكى بەك ھۆل بولماسلىقى، بەك ئېغىر بولماسلىقى لازىم. ئۈچىنچى، ئۇرۇش ئۈچۈن ئىشلىتىدىغان نەرسە چوقۇم مۇئەييەن بىر نەرسىگە بېكىتىلىپ قېلىنماستىن، نورمال بولسىلا قامچا، چۋىق، نوتا، كەش ۋە بىر ئۈچى باغلىنىپ بىرئاز قاتتىقلاشتۇرۇلغان كىيىم بولسىمۇ بولىۋېرىدۇ.

2 ـ ئۇرۇش ئۇسۇللىرى.

ئۇرۇش ئۇسۇلى بەك قاتتىقمۇ ياكى بەك يەڭگىلمۇ بولماسلىقى لازىم. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىراۋنى ئۇرۇپ ئەدەبلىمەكچى بولغۇچىغا: ئۇرغاندا قولتۇقىڭنى كۆتۈرمە! دەيتتى. بارلىق فىقھشۇناس ئالىملار بۇنىڭدىن ئۇرۇشنىڭ قاتتىق بولماسلىقى كېرەكلىكىنى بىلدۈرۈدىغانلىقىدا بىردەك كۆزقاراشتىدۇر.

مەشھۇر فىقھشۇناس ئالىم شەمسەددىن ئىنبانى «رىسالەتۇل رىيادىياتۇل سىبىيان» (بالىلارنى چېنىقتۇرۇش رىسالىسى) دېگەن كىتابىدا بالىنى قانداق ئەدەبلەش ئۇسۇللىرى توغرىسىدا توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

(1) ئۇرغاندا بىرلا يەرگە تەكرار ئۇرۇۋەرمەستىن باشقا ـ باشقا يەرگە ئۇرۇشى.

(2) بىرىنچى تاياقنى ئۇرۇپ بولغاندىن كېيىن ئىككىنچى تاياقنى ئورغۇچە ئارىدىن بىرىنچى تاياقنىڭ ئاغرىقى تۆگىگىچىلىك ۋاقىت ئۆتۈشى.

(3) ئۇرغۇچى قولى بىلەن ئۇرغاندا قولىنى قولتۇقى كۆرۈنىپ قالغىدەك دەرىجىدە ئىگىز كۆتۈرۈپ ئۇرماسلىق.

دېمەك ئۇرۇش ئۈچۈن قويۇلغان بۇ سىستېمىلىق قائىدە ۋە بەلگىلىمىلەرنىڭ مەزمۇنىدىن ئەدەبلەشنىڭ پەقەتلا بالىنىڭ ياخشى تەربىيىلىنىشى، بالىنىڭ يامانلىقتىن ياخشىلىققا يېنىشى، بارغانسېرى چېكىنمەستىن بەلكى ئالغا ئىلگىرلىشى، ناچار خۇلۇقلىقتىن ئېسىل خۇلۇقلىققا قاراپ ئۆزگىرىشى ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز.

3 ـ ئۇرۇلىدىغان ئورۇنلار

ئورغاندا مۇقىم بىر ئورۇنغىلا ئۇرماي بەلكى بەدەنىنىڭ ئۇيەر ـ بۇيەرلىرىگە ئۇرۇش لازىم.

پۈتۈن ۋۇجۇدى ئىچىدە يۈز قىسمى بىلەن جىنسىي ئەزا قىسمىدىن باشقا ھەممە يەر جازانىڭ تەمىنى تېتىشى لازىم. ھەنەفىي مەزھەبىنىڭ قارىشىدا باش قىسمىغا ئۇرۇشقىمۇ بولمايدۇ، دېيىلگەن. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇنىڭ ئالدىغا ھاراق ئىچىپ مەست بولۇپ قالغان بىرى كەلتۈرۈلگەندە ئۇنىڭغا لازىم بولغان ھەد جازاسىنىڭ بۇيرۇقىنى ئادا قىلىشقا بۇيرۇشتىن بۇرۇن: ئۇر! بەدەندىكى ھەر بىر ئەزانىڭ جازادا ھەققى بار پەقەت يۈز ۋە جىنسىي ئەزالىرىغا ئۇرۇپ سېلىشتىن ئېھتىيات قىل، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ: «سىلەردىن بىرى بىراۋنى ئۆرغاندا يۈز قىسمىغا ئۇرۇپ سېلىشتىن ھەزەر قىلسۇن!» دېگەن. [ئەبۇ داۋۇد رىۋايىتى]

ئىبنى سەھنۇن «ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەھۋالى ۋە ئوقۇتقۇچى ـ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھۆكۈملىرى» دېگەن رىسالىسىدە نەقىل قىلغىنىدەك ئىككى ئاياقنى ئۇرۇشنى ئەۋزەل كۆرىدۇ ھەمدە ئۇ: بالىنىڭ باش قىسمىغا ۋە ياكى يۈز قىسمىغا ئۇرۇپ قىلىشتىن ساقلانغاي! دەيدۇ. سەھنۇن بۇ ھەقتە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: باشقا ئۇرۇشقا بولمايدۇ، باشقا ئۇرۇش مېڭە قىسمىنى زەھەملەندۈرۈپ قويۇشى ياكى كۆزگە زەرەر بېرىپ قويۇشى ياكى باش قىسمىدا بىرەر يامان جاراھەت ئىزىنى قالدۇرۇپ قويۇشى مۇمكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن بالىلارنى ئۇرغاندا يۈز بىلەن باش قىسمىغا ئۇرۇشتىن ساقلىنىش لازىم. ئىككى پاچاققا ئۇرغاندا ئاغرىققا چىداش ۋە سالامەتلىككە زىيان يەتكۈزمەسلىككە پايدىلىقتۇر.

شەمسىدىن ئەلئىنبانى ئۇنىڭغا يۈزىگە ۋە ئاسان ئۆلۈپ قالىدىغان يېرىگە ئۇرماسلىق لازىم، دېگەن مەزمۇننى قوشۇپ قويىدى.

ئەلى ئىبنى ئەبى جەملەتەدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، سۇلايمان ئىبنى سەئىد مۇسۇلمانلارنىڭ خەلىپىسى ئابدۇلمەلىكنىڭ ۋەلىد ۋە سۇلايمان ئىسىملىك ئىككى ئوغلىنى تەربىيلەيتتى. ئابدۇلمەلىك بىر كۈنى سولايمانغا: ئى سۇلايمان! باللىرىمنىڭ يۈزىگە ئۇرمىغىن! دېگەن. سۇلايمان ئەخلاق تەربىيسىدە قاتتىق قول ئادەم ئىدى.

مەرۋان ئىبنى شۇجائىدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: ئىبراھىم ئىبنى ئەبى ئەبلە ئابدۇلمەلىكنىڭ ئوغلى ۋەلىدنىڭ ئوغلىنى تەربىيلەيتتى. ۋەلىد بىر كۈنى ئۇنىڭ يېنىغا چىققاندا ئۇنىڭ بىر قىز بالىنى باشقا بىر بالىغا يۈدۈتۈپ ئۇ قىز بالىنى ئۇرۇۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا: ئى ئىبراھىم! توختا، قىزلارنىڭ دۈمبىلىرىگە ئۇرۇلمايدۇ، لېكىن ئۇلارنىڭ پۇتلىرى ۋە ئالقانلىرىغا ئۇرساڭ بولىدۇ، دېگەن.

يۇقىرىقىلاردىن ئىككى قول ۋە ئىككى پۇتقا ئۇرسا بولىدىغانلىقىنىڭ ھۆكمى كۆچلۈكرەكتۇر.

تۆتىنچى قائىدە: ئاچچىقلانغاندا ئۇرماسلىق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇسۇلماننىڭ مۇسۇلمانغا ئاچچىقلىماسلىقىنى، ئاچچىقلىنىشتىن مۇمكىن بولغىنىچە يىراق تۇرۇشنى تەۋسىيە قىلغان. بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى ئاللاھ نىڭ پەيغەمبىرى! ماڭا نەسىھەت قىلسلا! دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاچچىغلانما!» دېگەن، ھەم بۇ سۆزنى ئۈچ قېتىم تەكرارلىغان. ئاچچىغلىنىشنىڭ ئالامىتى شۇكى ئاچچىغلانغان ئادەم يامان سۆز قىلىش ياكى بالىنى يامان كۆرسىتىدىغان تىللارنى ئىشلىتىشىدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەلقابىسى «ئەتتەربىيەتۇ فىل ئىسلام» دېگەن رىسالىسىدە ئاچچىقلىنىشتىن يىراق تۇرۇشقا تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: بالىنىڭ خاتالىقى كۆپ بولغاندا ئۇنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن بالىنى يالغۇز قالدۇرۇش، بۇمۇ كار قىلمىغاندا يامان تىلنى ئۆز ئىچىگە ئالمىغان ھالدىكى ئەدەب ـ قائىدىلىك تىللار بىلەن بالىغا كايىش كېرەك. ھەرقانداق بىر كىشىنىڭ مۆمىن بالىغا: ئى ھايۋان! ئى مايمۇن! دېگەندەك ئىنساننىڭ ئىززەت ـ نەپسىگە نالايىق بىرەر سۆزلەر بىلەن ھاقارەتلىشى تۈپتىن خاتادۇر.

www.munber.org

الله شۇنداق ئادەملەرنى مەغپىرەت قىلسۇن ۋە شۇنداق ئادەتلىنىپ قىلىشتىن ساقلىسۇنكى، يامان سۆزلەر ئاچچىقنى باسالمايدىغان ئادەمنىڭ ئاغزىدىن چىقىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قازىنىڭ ئاچچىقلانغان ھالدا بىرەر نەرسىگە ھۆكۈم قىلىشىدىن توسقان. ئۆمەر ئىبنى ئابدۇلئەزىز (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن) بىر ئادەمنى ئۇرۇشقا بۇيرۇپ بولۇپ ئارقىدىنلا: ئۇنى قويۇپ بېرىڭلار! دېگەن. ئۇنىڭدىن: بۇ نېمە ئۈچۈن؟ دەپ سورالغاندا ئۇ: مەن ئۇنى ئۇرۇشقا بۇيرۇۋاتقان ۋاقتىمدا ئۆزەمنىڭ ئاچچىقلانغان ھالەتتە ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم ۋە ئۇ ئادەمنى ئاچچىقلانغان ھالدا ئۇرۇشقا بۇيرۇشنى ياخشى كۆرمىدىم، دەپ جاۋاب بەرگەن.

ئەبۇ ھەسەن مۇنداق دەيدۇ: مانا مۇشۇنىڭدەك مۇئەللىم بولغۇچىمۇ باللارنىڭ ئەھۋالىغا قارىتا ئىش كۆرۈشى كېرەك. ئۇلارنى ئەدەبلەشتە ئالدى بىلەن ئۇلارنىڭ مەنپەئەتىنى چىقىش قىلىشى لازىم. باللارنى ئۇرۇش ھەرگىزمۇ مۇئەللىمنىڭ ئاچچىقنى يوقاتمايدۇ، ئۇرۇش ئارقىلىق مۇئەللىمنىڭ دىلى راھەتلىنىپمۇ قالمايدۇ، بۇنداق ئۇرۇش بىر مۇسۇلماننىڭ بالىسىنى ئۆزىنىڭ ئاچچىقنى چىقىرىۋېلىشتىن ئىبارەت شەخسىي راھىتى ئۈچۈنلا ئۇرغان بولىدۇ، بۇ ھەرگىزمۇ ئادىللىق تېپىدىن ئەمەس.

بەشىنچى قائىدە: الله نى تىلغا ئالغان بالىدىن قولنى قايتۇرۇۋېلىش.

ناۋادا سىز بالىڭىزنى ياكى تەربىيىڭىز ئاستىدىكى بىرىنى تاياق بىلەن ئەدەبلەۋاتقان بولسىڭىز ياكى ئەدەبلىمەكچى بولسىڭىز ئۇ بالا الله نىڭ نامىنى تىلغا ئېلىپ پاناھ تىلىسە ياكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىسمىنى تىلغا ئېلىپ قالسا، سىز دەرھال ئۇنى ئۇرۇشتىن قولۇڭىزنى تارتىڭ. بۇنىڭ سەۋەبى شۇكى بالا يا قىلغان يامان ئىشىدىن پۇشايمان قىلىپ ئۇنى تۈزۈتۈش قارارىغا كەلگەندىلا، ياكى تاياقتا چىدىيالماي الله دىن ياردەم تىلىگىدەك ھالغا كەلگەندە ۋە ياكى بولمىسا ئىچىدە قاتتىق قورقۇنچ پەيدا بولغاندا الله دىن ياردەم تىلەشكە مەجبۇر بولۇپ قالىدۇ. ئەگەر بالا مۇشۇ ئەھۋاللارنىڭ بىرىگە دۈچ كېلىپ الله نىڭ ئىسمىنى تىلغا ئالغان ھالدىمۇ ئۇنى ئۇرۇشنى داۋام قىلىش بولسا ئۇنىڭغا ئاشكارا زۇلۇم قىلغانلىق بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق ئەھۋالدا يەنە داۋاملىق ئۇرۇش ئۇرغۇچىنىڭ مەلۇم غەرەزدە ئاچچىقنى چىقىرىۋېلىش ياكى ئىنتىقام ئېلىشىدىن باشقا ئىش قىلمىغان بولىدۇ.

تىرمىزىنىڭ ئەبى سەئىد خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار خىزمەتچىسىنى ئۇرسا، ناۋادا ئۇ الله نى زىكىر قىلسا ئۇنىڭدىن قولۇڭلارنى تارتىڭلار» دېگەن.

بەلكىم بەزىلەر: باللار الله نى زىكىر قىلىشىنىڭ ئۆزلىرىنى تاياقتىن قۇتۇلدۇرىدىغانلىقىنى بىلىۋالغاندىن كېيىن تاياق يېمەسلىك ئۈچۈن بۇنى ۋاستە قىلىۋالامدۇ؟ دېيىشى مۇمكىن، جاۋابى شۇكى بۇ ئىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆرسەتمىسىگە بويسۇنۇش ئەلادۇر. شۇنداقلا بۇ باللارنىڭ قەلبىدە الله نى ئۇلۇغلاشنى پەيدا قىلىدۇ ۋە ئۇرغۇچىنىڭ قاتتىق ئاچچىقى كەلگەن ۋاقىتتىكى ئاچچىقنى بېسىۋېلىشى ئۈچۈن بىر داۋادۇر.

بىز الله نىڭ باللارنى ھۆرمەتلەشكە بۇيرىغانلىقىغا ئېتىبار بىلەن قارىمايدىغان ئىمانى سۇس ئادەملەرگە الله نىڭ باللارنى قانچىلىك ئەھمىيەت بېرىپ، ھۆرمەت قىلىپ تەربىيىلەشكە بۇيرىغانلىقىنى،

الله نىڭمۇ ھەر ۋاقىت ئاچچىقلىنىشىقا قادىر تۇرۇپ بەندىلىرىنى كەچۈرىدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈشىمىز لازىم.

ئى الله! بىزنى بالىلىرىمىزغا سەن رازى بولىدىغان شەكىلدە تەربىيە قىلىشىمىزغا مۇۋەپپەق قىلغىن!

الله نىڭ ئىنايىتى بىلەن بىز بۇ كىتابنىڭ ئاۋۋالقى قىسمىدا ئاتا ـ ئانىلار ۋە تەربىيە قىلغۇچىلارنى تەييارلاشقا ئائىت مەزمۇنلارنى بايان قىلدۇق، ئۆۋەتتىكى قىسمىدا بولسا الله نىڭ ئىزنى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنىڭ روھى بىلەن بالىنى ئىسلامىي ئەخلاقتا تەربىيىلەپ يېتىشتۈرۈشكە ئائىت مەزمۇنلارنى بايان قىلىمىز. الله مۇۋاپىقىيەت قازاندۇرغۇچىدۇر.

www.munber.org

ئىككىنچى قىسىم

بالىنىڭ ئىسلامىي شەخسىيىتىنى شەكىللەندۈرۈش

مۇقەددىمە
بىرىنچى: بالىدا ئەقىدە ئاساسىنى تۇرغۇزۇش
ئىككىنچى: ئىبادەت ئاساسىنى تۇرغۇزۇش
ئۈچىنچى: ئىجتىمائىي نوپۇزىنى تۇرغۇزۇش
تۆتىنچى: ئەخلاقىنى بەرپا قىلىش
بەشىنچى: ھېس ـ تۇيغۇسىنى بەرپا قىلىش
ئالتىنچى: ئىلمىيلىكىنى بەرپا قىلىش
يەتتىنچى: جىسمانىي مەۋجۇتلۇقىنى ۋۇجۇدقا كەلتۈرۈش
سەككىزىنچى: ساغلاملىقىنى قولغا كەلتۈرۈش
توققۇزىنچى: جىسمانىي خائىشلىرىنى تەرتىپلەشتۈشۈش

ئىمام بۇخارى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەرقانداق بىر بالا اللە نى بىر دەپ بىلىش ئەقىدىسى ئۈستىدە تۇغۇلىدۇ، ئاتا ـ ئانىسى يا ئۇنى يەھۇدىي قىلىدۇ يا خرىستىئان قىلىدۇ ياكى مەجۇسىي قىلىدۇ، بۇ خۇددى ھەرقانداق ھايۋاننىڭ بالىسىنى مۇكەممەل شەكىلدە تۇغقىنىغا ئوخشاشتۇر، سىلەر ئۇنىڭدا بىر كەمتۈكلىكنىڭ بارلىقىنى سەزدىڭلارمۇ؟» ئاندىن ئەبۇھۇرەيرە: خالىساڭلار اللە تائالانىڭ: ﴿اللە نىڭ دىنىغا (ئەگەشكىنكى) اللە ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان، اللە نىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ، بۇ توغرا دىندۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتىنى ئوقۇڭلار، دېدى.

مۇقەددىمە

ئۆزگە ئىشەنچ تۇرغۇزالايدىغان خاراكتېردىكى كىشىلەر جەمئىيەتنىڭ ھەرقايسى قاتلاملىرىدا زور تەسىرگە ئىگە بولالايدۇ، بۇنداق خاراكتېر ھەر تەرەپتىن پەرۋىش قىلىنغاندا ۋە ھەممە تەرەپتىن تەربىيىلەنگەندىلا ئاندىن ئاشۇنداق تەسىرگە ئىگە بولىدىغان مۇكەممەللىككە ئىگە بولىدۇ.

---

(1) سۈرە رۇم 30 ـ ئايەت

www.munber.org

تارىخقا قاراپ باقىدىغان بولساق، بىر ئادەمنىڭ ھەر تەرەپتىن يېتىلگەن كىشىلىك شەخسىيىتىنىڭ تۈرغۇزۇلۇشىنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە مۇھىم ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز. اللّٰه نىڭ يولىدىن چىققان ناچار ھالەتنى پەقەتلا زورلۇق كۈچى ئارقىلىقلا ئۆزگەرتەلەيدۇ، بۇنداق كۈچ بولسا ئۆزلىكىدىن مەيدانغا كەلمەيدۇ، مەيدانغا كېلىشى بولسا تەييارلىقسىز، ئەمەلىيەتسىز، تەربىيەسىز بولمايدۇ، بىر ئادەمنى بۇنداق كۈچلۈك بىر شەخسىيەتكە ئىگە قىلىپ تەربىيلەپ يېتىشتۈرۈشنىڭ ئەڭ ئۇيغۇن دەۋرى دەل شۇ ئادەمنىڭ بالىلىق دەۋرىدۇر.

ھەممىزگە مەلۇم بولغىنىدەك ئىنسانىنىڭ بالىلىق دەۋرى ھاياتلىقلارنىڭ يېتىلىش مۇساپىسىدىكى ئەڭ ئۇزۇن بولغان بىر دەۋرىدۇر، شۇنداقلا ھەرقانداق نەرسىنى ئېگى ۋە ھەرىكىتىدە ئەڭ تېز قوبۇل قىلىدىغان دەۋرىدۇر. ئۇ يەنە پاك ـ غۇبارسىز، سەممىي بىر خارەكتېرگە ئىگە بولغان ئالىيجاناپ خاراكتېرگە ئىگە بىر دەۋرىدۇر. بالا تەربىيلىگۈچىلەر، ياكى ئاتا ـ ئانىلار بۇ ئۇزۇن مۇددەت ئىچىدە بالىغا خالىغان نەرسىلىرىنى ئۆگىتىش پۇرسىتىگە ئىگە بولىدۇ، ئۇلارنى ئۆز مەقسەتلىرىنىڭ نىشانى بويىچە ماڭدىغان قىلالايدۇ ۋە ئۇلاردا بار بولغان تالانت ۋە ئىقتىدارلارنى بايقىيالايدۇ. بۇندىن باشقا يەنە بالىنىڭ قانداق تەربىيلەنسە ۋە ياكى قانداق بىر تەربىيلەش مۇھىتىغا ئېرىشسە كەلگۈسىدە نامايەندە قىلالايدىغان ئىقتىدارىنىمۇ، ئەگەر تەربىيەسىز، پەرۋىشسىز ۋە ئېتىبارسىز تاشلىۋېتىلسە كەلگۈسىدە قانداق بىر ئادەم بولۇپ قالىدىغانلىقىنىمۇ ئالدىن تەسەۋۋۇر قىلالايدۇ. ھەمدە بۇنىڭغا قارىتا تەربىيلەشنىڭ يوللىرىنى، كەلگۈسىدە كېلىپ چىقىدىغان ناچار ئاقىۋەتلەر ئۈچۈن زۆرۈر بولغان ئالدىن ئېلىش تەدبىرلىرىنى تۈزۈپ چىقىدۇ. مانا بۇلار بىر ئادەمنىڭ مۇكەممەل كىشىلىك شەخسىيىتىنىڭ بارلىققا كەلتۈرۈلۈشىدە ناھايىتى مۇھىم بولغان ئىشلاردۇر، شۇڭا ئاتا ـ ئانىلار ياكى بالا تەربىيلىگۈچىلەر بالىنىڭ كەلگۈسى ئۈچۈن بالىلىق دەۋرىدىن تەربىيلەشكە باشلايدۇ، بۇنىڭغا دائىر مەزمۇنلارنى كىتابنىڭ ئالدىنقى قىسمىدا بايان قىلغىنىمىزدەك بۇ يەردىمۇ ئازراق بايان قىلىپ ئۆتۈشنى لايىق كۆردۇق.

لايىقىدا كەلتۈرۈلگەن مۇۋاپىق مىساللار مەنىنى ئايدىڭلاشتۇرۇشقا، شۇنداقلا مەقسەتنى چۈشەندۈرۈشكە پايدىلىقتۇر، شۇڭا ئالدىنقى قىسمىدا مەقسەتلىرىمىزنى مىساللار ئارقىلىق ئىپادىلەشكە تىرىشقىنىمىزدەك ھازىرمۇ بۇ ئۇسۇلنى قوللىنىشنى لايىق كۆردۇق. مەقسەتنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن بايان قىلغان سۆزلىرىمىزنىڭ ئۇزۇراپ چۇۋالچاق بولۇپ كېتىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن نەزەرىيەۋىي سۆزلەرنىڭ، پەلسەپەۋىي قاراشلارنىڭ بايانىنى ئۇزۇندىن ئۇزۇن بايان قىلىنىشىدىن ئامال بار ساقلاندۇق، ھەر ئىش ياخشى نىيەتلىك بولۇشنى شەرت قىلغان ھالدا اللّٰه نىڭ ئىزنى بىلەن مۇۋەپپىقىيەتلىك بولىدۇ.

ئىبنى سىنا «سىياسەت» دېگەن كىتابىنىڭ بالىلارنى دەسلەپكى باسقۇچتا تەربىيلەش دېگەن بۆلۈمدە مۇنداق دەيدۇ: ”بالا سۈتتىن ئايرىلغان ھامان، ئۇنىڭغا ناچار ئەخلاقلار سىڭىپ بولۇشتىن ئىلگىرى، ئۇ بالىغا ئەدەب ئۆگىتىش ۋە ئەخلاقنى ياخشىلاش كېرەك! “ ئۇنىڭ بۇ پىكرىگە ئاساسلانغاندا بالا سۈتتىن ئايرىلغاندىن كېيىنلا ھەر خىل ناچار خۇلۇق ـ مىجەز ۋە ئەخلاقلارنىڭ ئۇنىڭ ئېڭى ۋە ھەرىكىتىدە يەرلىشىپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ خۇلقىنىڭ تەربىيەسىگە ئالاھىدە ئېتىبار بېرىشى لازىم. بالىنىڭ سۈتتىن ئايرىلىش ۋاقتى دەل ئۇنىڭغا ياخشى ـ يامانىنى، توغرا ـ خاتانى، چۈشەندۈرىدىغان، توغرىنى تونۇتۇپ ياماندىن توسىدىغان، ياخشىلىق تەرەپكە دىلىنى مايىل قىلىپ، يامان ۋە ناچار

www.munber.org

خاھىشلاردىن نەپرەتلىنىشكە ئۈگىتىدىغان دەۋردۇر. بىز تۆۋەندە بالىنىڭ كىشىلىك شەخسىيىتىنى تىكلەشنىڭ ئاساسلىرى ھەققىدە بايانىمىزنى باشلايمىز، ھەم الله دىن مۇۋەپپىقىيەت تىلەيمىز.

www.munber.org

بىرىنچى بۆلۈم

بالىدا ئەقىدە تۇرغۇزۇش

بىرىنچى: بالىغا تەۋھىد كەلىمىسىنى ئۆگىتىش

ئىككىنچى: اللە نى سۆيۈشنى ۋە اللە نىڭ دائىم كۆزىتىپ تۇرىدىغانلىقىنى، اللە دىن ياردەم سوراشنى، قازا ۋە قەدىرنىڭ اللە تەرىپىدىن بولىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈشنى ئۆگىتىش

ئۈچىنچى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، ئۇنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرىنى ۋە ئۇلۇغ ساھابىلارنى ياخشى كۆرۈشنى ئۆگىتىش

تۆتىنچى: قۇرئان كەرىمنى ئۆگىتىش

بەشىنچى: ئەقىدىدە چىڭ تۇرۇشنى ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن قۇربان بېرىشنى ئۆگىتىش

﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ ئادەم بالىلىرىنى (يەنى نەسلىنى) ئۇلارنىڭ (ئاتىلىرىنىڭ) پۇشتىدىن چىقاردى ۋە ئۇلارنى ئۆزلىرىگە گۇۋاھ قىلىپ: «مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ئەمەسمۇ؟» دېدى (يەنى اللە ئۆزىنىڭ ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىگە ۋە بىرلىكىگە ئادەم بالىلىرىنى ئىقرار قىلدۇردى، ئۇلار ئىقرار قىلىپ بۇنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى). ئۇلار: «ھەئە، سەن بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىزدۇرسەن، گۇۋاھلىق بەردۇق» دېدى. (ئۇلارنى گۇۋاھلىق بەرگۈزگەنلىكىمىز) قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ: «بىز بۇنىڭدىن غەپلەتتە قالغان ئىكەنمىز» دېمەسلىكلىرى، ياكى «ئاتا ـ بوۋىلىرىمىز ئىلگىرى (ساڭا بۇتلارنى) شېرىك كەلتۈرگەن ئىدى، بىزنىڭ پەقەت ئۇلارنىڭ ئەۋلادى بولۇپ قالغان يېرىمىز بار (يەنى بىزنىڭ ئۆزرىمىز بار) گۇمراھلارنىڭ قىلمىشلىرى تۈپەيلىدىن بىزنى ھالاك قىلامسەن؟» دېمەسلىكلىرى ئۈچۈندۇر. ئۇلارنىڭ (گۇمراھلىقتىن، ئاتا ـ بوۋىلىرىغا ئەگىشىشتىن) قايتىشلىرى ئۈچۈن، ئايەتلىرىمىزنى مۇشۇنداق تەپسىلىي بايان قىلىمىز﴾[1].

(2) ـ سۈرە ئەئراف172 ــ 174ـ ئايەتكىچە

بىرىنچى بۆلۈم

بالىدا ئەقىدە تۇرغۇزۇش

مۇقەددىمە

ئىسلام ئەقىدىسى بولسا اللە غا، ئۇنىڭ پەرىشتىلىرىگە، كىتابلىرىغا، پەيغەمبەرلىرىگە، قىيامەت كۈنىگە، تەقدىرنىڭ ياخشى ـ يامانلىقى اللە تەرىپىدىن ئىكەنلىكىگە ئىمان كەلتۈرۈشتۇر. خوش! بۇ ئەقىدە باللارغا قانداق ئۇسۇلدا تەقدىم قىلىنىشى كېرەك؟ باللارغا بۇلار قانداق چۈشەندۈرۈلىدۇ؟ بۇ سوئاللار قارىماققا كىشىنى بىرئاز گاڭگىرتىشى مۇمكىن، لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارغا مۇئامىلە قىلىش يولى بىلەن بەش ئاساسىي رۇكۇنى بىلدۈرگەنلىكى ياكى بىلدۈرۈشكە يېتەكلىگەن يولى بىزگە ئۈلگىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتىدىكى باللار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى بىزگە يۇقىرىدا ئۆتكەن بەش ئاساسىي رۇكىننى باللارنىڭ قەلبىگە مۇستەھكەم ئورنىتىشىمىز كېرەكلىكىنى ئىپادىلەپ بېرىدۇ.

ئىمام غەزالى بالىنىڭ ئەقىدە ئاساسىدا چوڭ بولۇشى ئۈچۈن كىچىكىدىن باشلاپلا ئۇنىڭغا ئەھمىيەت بېرىش ۋە ئۇنىڭغا ئەقىدە كەلىمىسىنى ئۆگىتىشكە ئۈندەپ مۇنداق دەيدۇ: شۇنى بىلىش كېرەككى: ئەقىدىنى بالىغا كىچىكىدىن باشلاپلا ئۆگىتىش، ئۇنىڭ ئېسىدە قالدۇرۇش لازىم، كىچىكلىكىدە زېھنىگە ئورناشقان ئەقىدە تەلىماتى بالا چوڭايغانسېرى ئۇنىڭ ئەمەلىيىتىدە نامايەندە بولۇشقا باشلايدۇ. ئۇنىڭ دەسلەپكى ئالامەتلىرى بولسا، ئىسىدە يادقا تۇتۇش، مەنىسىنى چۈشىنىش، ئۇنىڭدىكى مەنىلەرنىڭ توغرىلىقىغا ئېتىقاد ۋە ئىشەنچ قىلىش ھەم ئۇنى تەستىقلاشتەك ئەمەلىيەتلىرىدە كۆرۈلىدۇ. بۇ نەرسىلەر بالىنىڭ تەبىئىيىتىدە ھېچقانداق بىر دەلىل كۆرسىتىش ياكى ئىسپاتلاش مەسىللىرىنى كەلتۈرۈشتىن بىھاجەت ھالەتتە ھاسىل بولىدۇ. اللە نىڭ پەزلى بىلەن بالىنىڭ ئىمانلىق چوڭ بولۇشى ئۈچۈن ئەقىدىنى ئۇنىڭغا چۈشەندۈرۈپ، دەلىل ھۆججەتلەرنى كەلتۈرۈپ ئولتۇرۇشقا ھاجەت قالمايدۇ.

غەزالى يۇقىرىقى سۆزلىرىدىن كېيىن ئەقىدىنى باللارنىڭ دىلىغا ئورنىتىشنىڭ يولىنى كۆرسىتىپ مۇنداق دەيدۇ: بىر بالىنىڭ ئەقىدىسىنى كۈچەيتىش ۋە ئۇنىڭ دىلىغا ئەقىدە تەلىماتىنى مۇستەھكەم ئورنىتىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا نەزىرىيە ئارقىلىق تەلىمات بېرىش، ئۇنىڭ بىلەن بەس ـ مۇنازىرە ئۆتكۈزۈش يولى بىلەن ئەمەس بەلكى قۇرئان ۋە ئۇنىڭ تەپسىرلىرىنى ئوقۇش، ھەدىس ۋە ئۇنىڭ شەرھلىرىنى بىلىش، ئىبادەتنىڭ ئادا قىلىشقا تېگىشلىكلىرىنى ئادا قىلىشتەك ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇش ئارقىلىق ئۆگىتىلىدۇ. ئەمەلىي ھاياتتا قۇلاقلىرى بىلەن ئاڭلىغان قۇرئان تىلاۋەتلىرى، كۆزلىرى بىلەن كۆرگەن قۇرئان ۋە ھەدىسنىڭ ئىجرا قىلىنغان بۇيرۇقلىرى، ئادا قىلىنغان ئىبادەتلەرنىڭ كۆز ئالدىدا كۆرۈنۈپ تۇرۇشى بىلەن بالىنىڭ ئەقىدىسى تېخىمۇ مۇستەھكەملىنىشكە باشلايدۇ. چۈنكى ھەرقانداق بىر بالا ئىسلامنى تونۇش ئەقىدىسى ئۇستىگە توغۇلىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى اللە تائالانىڭ: ﴿ئۆز ۋاقتىدا پەرۋەردىگارىڭ ئادەم بالىلىرىنى (يەنى نەسلىنى) ئۇلارنىڭ (ئاتىلىرىنىڭ) پۇشتىدىن چىقاردى ۋە ئۇلارنى ئۆزلىرىگە گۇۋاھ

www.munber.org

قىلىپ: «مەن سىلەرنىڭ پەرۋەردىگارىڭلار ئەمەسمۇ؟» دېدى (يەنى اللە ئۆزىنىڭ ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىگە ۋە بىرلىكىگە ئادەم بالىلىرىنى ئىقرار قىلدۇردى، ئۇلار ئىقرار قىلىپ بۇنى ئۆز ئۈستىگە ئالدى). ئۇلار: «ھەئە، سەن بىزنىڭ پەرۋەردىگارىمىزدۇرسەن، گۇۋاھلىق بەردۇق» دېدى. (ئۇلارنى گۇۋاھلىق بەرگۈزگەنلىكىمىز) قىيامەت كۈنى ئۇلارنىڭ: «بىز بۇنىڭدىن غەپلەتتە قالغان ئىكەنمىز» دېمەسلىكلىرى... ئۈچۈندۇر﴾[1].

ئىمام مۇسلىم تەرىپىدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىس قۇدۇسىدا بۇ نوقتا تېخىمۇ ئوچۇقلاشتۇرۇلغان بولۇپ اللە تائالا مۇنداق دېگەن: «شۈبھىسىزكى مەن بەندىلىرىمنى دىنىنى تونۇش ئەقىدىسى بىلەن ياراتتىم، ئاندىن شەيتان كېلىپ ئۇلارنى دىندىن چىقاردى ۋە ئۇلارغا مەن ھالال قىلغان نەرسىلەرنى ھارام قىلغۇزدى.»

شەيخ موللا ئەلى قارى ئەبۇ ھەنىيفە (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ مۇسنەدىگە قىلغان شەرھىسىدە: «ھەربىر بالا فىترەت ئۈستىگە تۇغۇلىدۇ» دېگەن ھەدىسنى كەلتۈرگەندە، بۇ ھەقتە مۇنداق دېدى: بۇ يەردىكى فىترەتنىڭ مەنىسى اللە نى بىر دەپ بىلىدىغان ئىسلام فىترىتى بولۇپ بۇنىڭ مەنىسى ئىنسانىڭ تۇغۇلغان ھالىتىدىكى خۇلقىنىڭ تەبىئىتىگە دەخلىسىز قويۇپ بېرىلسە ئۇ ئىمانىنىڭ ئەڭ مۇكەممەل شەكلىدىن باشقىنى تاللىمىغان بولاتتى. چۈنكى، ئۇنىڭ تەبىئىتى شەرىئەتنىڭ ئەھكاملىرىنى قوبۇل قىلىشقا ھازىر شەكىلدە يارىتىلغاندۇر. ناۋادا ئىنسان ئاشۇ تەبىئىيتىگە قويۇپ بېرىلگەندە ئۇ تا ئەبەدكىچە ئۇنىڭدىن ئايرىلماي شۇ تەبىئەت بىلەن ياشىغان بولاتتى، دېگەنلىكتۇر دەيدۇ.

بەزىلەر بۇ سۆزنىڭ مەنىسى: ھەر بىر يېڭى تۇغۇلغان بالا اللە نى تونۇش، اللە نى ئېتىراپ قىلىش، ئۈستىگە تۇغۇلىدۇ، ئۇنىڭ تەبىئىيتى اللە نىڭ ياراتقۇچى ئىكەنلىكىنى ئىقرار قىلغان ھالدا بولىدۇ، دەيدۇ. بۇ سۆز ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ: ھەر بىر ئىنساننىڭ اللە نىڭ بەندىلىرىگە پەيغەمبەر ئەۋەتىشىدىن خەۋىرى بولمىسىمۇ ئۇنىڭ ئەقلىي اللە نى تونۇشى لازىمدۇر، دېگەن سۆزىگە مۇناسىپ كېلىدۇ. بىز قۇرئان كەرىمنىڭ مەزمۇنلىرى ئۈستىدە توختالساق اللە تەرىپىدىن ئەۋەتىلگەن پەيغەمبەر ۋە ئەلچىلەرنىڭ ئىنسان ئەۋلادلىرىنى توغرا ئەقىدىگە يېتەكلەش ئۈچۈن ناھايىتىمۇ كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنلىكىنى كۆرۈمىز. ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام ۋە ئۇنىڭ نەۋرىسى يەقۇب ئەلەيھىسسالاملار بۇنىڭ بىر مىسالىدۇركى قۇرئاندا ئۇلار توغرۇلۇق مۇنداق ئايەتلەر كەلگەن: ﴿ئىبراھىم ۋە يەئقۇب ئۆز ئوغۇللىرىغا ۋەسىيەت قىلىپ: «ئى ئوغۇللىرىم! اللە سىلەرگە مۇشۇ دىننى (يەنى ئىسلام دىنىنى) تاللىدى، پەقەت مۇسۇلمان پېتىڭلارچە ئۆلۈڭلار (يەنى ئىمانىڭلاردا مەھكەم تۇرۇڭلار، تاكى ئىمان بىلەن كېتىڭلار)» دېدى﴾[2] ئىسمى قۇرئاندا ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئېلىنغان زات لوقمان ھېكىمنىڭ ئوغۇللىرىغا قانداق نەسھەت قىلغانلىقىنى قۇرئاندا مۇنداق بايان قىلىپ كەلدى: ﴿(لوقمان ئېيتتى) «ئى ئوغۇلچىقىم! قىلمىشىڭ قىچا چاغلىق نەرسە بولۇپ، ئۇ ئۇيۇل تاشنىڭ ئىچىدە (يەنى ئەڭ مەخپىي جايدا) يا ئاسمانلارنىڭ قېتىدا ياكى زېمىننىڭ ئاستىدا بولسىمۇ، اللە ئۇنى ھازىر قىلىدۇ (ئۇنىڭ ھېسابىنى ئالىدۇ). اللە ھەقىقەتەن ئىنچىكە

---

[1] سۈرە ئال ئىمران 171 ـ ئايەت

[2] سۈرە بەقەرە132 ـ ئايەت

www.munber.org

كۆزەتكۈچىدۇر، ھەممىدىن خەۋەرداردۇر﴾[1] بۇندىن باشقا يەنە قۇرئاندىكى «ئىخلاس» سۈرىسى ئېتىقادنىڭ ئەقلىي تەرىپىنى، «كافىرۇن» سۈرىسى ئېتىقادنىڭ ئەمەلىي تەرىپىنى بايان قىلىدۇ.

بۇ ئىككى سۈرە قۇرئان كەرىمدە ئەقىدىگە ئائىت ئەڭ قىسقا سۈرىلەردىن بولۇپ ئاسان ۋە قىسقا نەرسىلەرنى يادقا ئېلىشقا يېشى مۇناسىپ كېلىدىغان باللار ئۈچۈن يادقا ئېلىش ئارقىلىق قىلىدىغان بىر ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارغا، باللارنىڭ تەربىيىلىنىشىگە ناھايىتى بەك ئېتىبار بەرگەنلىكى ھەممىمىزگە مەلۇمدۇر. ئۇ بۇ جەھەتتە يەنى يېڭى بىر ئەۋلاد ئىسلام ئىزباسارلىرىنى بارلىققا كەلتۈرۈش جەھەتتە ناھايىتى بەك تىرىشچانلىق كۆرسەتكەنىدى. ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسىنى تاپشۇرۇپ ئالغان دەسلەپكى مەزگىلدىلا يېشى تېخى ئونغا تولمىغان ئەلى ئىبنى تالىب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى ئىسلامغا دەۋەت قىلغانلىقى بۇنىڭ بىر مىسالىدۇر. ئۇ كېسەل بولۇپ قالغان باللارنى يوقلىغاندىمۇ ئۇلارنى ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ ئالدىدىلا ئىسلامغا دەۋەت قىلاتتى.

ئىمام ئابدۇررازاقنىڭ مۇسنەدىدە بايان قىلىنغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىنغان مۇنداق بىر ھەدىس بايان قىلىنغان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر يەھۇدىي خوشنىسى بولۇپ ئۇنىڭ ئەخلاقى بەك ناچار ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ بالىسىنىڭ ئاغرىپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرى بىلەن ئۇنى يوقلاپ كەلدى ۋە ئۇنىڭغا: «الله دىن باشقا ئىلاھنىڭ يوقلىقىغا ۋە مېنىڭ الله نىڭ پەيغەمبىرى ئىكەنلىكىمگە گۇۋاھلىق بېرەمسەن؟» دېدى. بالا ئاتىسىغا قارىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزنى ئىككى ـ ئۈچ قېتىم تەكرارلىغاندىن كېيىن ئاتىسى ئوغلىغا: ئۇ دېگەننى دېگىن، دېدى. ئۇ كېسەل بالا شۇنىڭ بىلەن ئۇ سۆزلەرنى دېدى ۋە جان ئۈزدى. ئۇنىڭ جىنازە ئىشلىرىغا يەھۇدىيلار ئىگە بولماقچى بولغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا ئىگە بولۇشقا بىز بەكرەك ھەقلىق» دېدى ۋە بالىنى يۇيۇپ كېپەنگە ئالدى، باش ـ ئايىغىنى بۇغۇپ نامىزىنى چۈشەردى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن كېيىنكى ئۇنىڭ ئىزباسارلىرى بۇ ئىشتىمۇ ئۇنىڭ يولىنى تۇتتى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ خەلىپىلىك ۋەزىپىسىدىكى ۋاقتىدا پۇتكۇل ئەرەب دىيارىدا ياشىغۇچى ھېچقانداق بىر يەھۇدىي ۋە خرىستىئاننىڭ بالىسىنى ئىسلامدىن باشقا دىندا قېلىشىغا قەتئىي يول قويمايتتى. تەغلىب قەبىلىسىدىن بىر ئادەم ئۇنىڭ قېشىغا كەلگەندە ئۇ: سىلەرنىڭ ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنلا نىسۋەڭلار بار ئىدى، ئىسلامدىمۇ نىسۋەڭلارنى ئېلىڭلار! دەپ ئۇلارنىڭ باللىرىنى خرىستىئان قىلماسلىق شەرتى بىلەن ئۇلاردىن ئالىدىغان باجنىڭ مىقدارىنى ئازايتىشقا كېلىشتى.

يۇقىرىقى ئىشنى خەلىپە ئۆمەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىپ قىلغان ئىدى. بۇ ھەقتە ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەغلىب قەبىلىسى بىلەن ئۇلارنىڭ باللىرىنى خرىستىئان قىلماسلىقلىرىغا كېلىشكەن كېلىشىمدە گۇۋاھچى قىلىنغان ئىدىم. ناۋادا ئۇلار باللىرىنى خرىستىئان قىلسا، ئۇلار كېلىشىمگە ۋاپا قىلمىغان بولىدۇ، مەن (ئەلى) ھازىرقى ئىشىمنى تۈگەتسەم ئەلۋەتتە ئۇلار بىلەن ئۇرۇشىمەن، دېدى.

مۇجاھىد ئۆزىنىڭ خرىستىئان خىزمەتچىسىگە: ئى جەرىر! مۇسۇلمان بولغىن، دېدى. ئۇ شۇنداق دېگەندىن كېيىن ئۇلارغا شۇنداق دېيىش ئومۇملاشتى، دەيدۇ.

---

[1] سۈرە لوقمان 16 ـ ئايەت

يۇقىرىقىدەك ئەمەلىيەتلەرنىڭ ھەممىسى ئەۋلادلارنىڭ كەلگۈسىدە باشقا ئېتىقادتىكى ئادەم بولۇپ كەتمەسلىكى، كاپىر ۋە باشقا دىندىكىلەرنىڭ چاڭگىلىغا چۈشۈپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن مۇسۇلمانلار ۋە ئۇلارنىڭ رەھبەرلىرىنىڭ كۆيۈنۈپ ئېھتىيات قىلغانلىقىدۇر. شۇنداقلا ئۇلارنى ئۆزلىرىدىن كېيىنكى دەۋردە ياشىغۇچى كىشىلەرنىڭ شۇنداق قىلىشى ئۈچۈن ياخشى بىر ئۈلگە بولۇشىدۇر.

بالىغا تەۋھىد كەلىمىسىنى ئۆگىتىش

ھاكىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالىلىرىڭلارنى ”الله دىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر“ دېگەن سۆز ئۈستىگە ئېغىز ئاچتۇرۇڭلار، ئۆلۈش ئالدىدا ”الله دىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر“ دېگەن سۆزنى دېگۈزۈڭلار!».

ئابدۇررازاق يەنە بىر رىۋايەتتە: شۇنىڭدىن كېيىن مۇسۇلمانلارغا بالىلىرىنىڭ تىلى چىقىشى ھامان ئۇلارغا يەتتە قېتىم ”الله دىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر“ دېگەن سۆزنى ئۆگىتەتتى، شۇنىڭ بىلەن بالىلارنىڭ بىرىنچى بولۇپ دەيدىغان سۆزى بۇ بولاتتى، دەيدۇ.

ئىبنى قەييۇم (الله ئۇ كىشىگە رەھمەت قىلسۇن!) ”ئەھكامۇل مەۋلۇد“ دېگەن كىتابتا مۇنداق دېگەن: باللار گەپ قىلالايدىغان ۋاقتىغا كەلگەندە ئۇلارغا ”الله دىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام الله نىڭ پەيغەمبىرىدۇر“ دېگەن سۆزنى ئۆگەتسۇن، ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىنىڭ تۇنجى ئاڭلايدىغان سۆزلىرى الله نى تونۇش، ئۇنىڭ تەۋھىدى، الله نىڭ ئەرش ئۈستىدە تۇرۇۋدىغانلىقى، ھەر ۋاقىت ھەر نەرسىنى كۆرۈپ ۋە قاراپ تۇرۇۋدىغانلىقى، ئۇلارنىڭ گەپ - سۆزلىرىنى ئاڭلايدىغانلىقى، ئۇلار قايسى جايدا بولسا ئۇلار بىلەن بىللە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرسۇن. ئىسرائىل ئۇممىتى ئەۋلادلىرىغا ”ئىلاھىمىز بىز بىلەن بىللە“ دېگەننى چۈشەندۈرەتتى. الله غا ئەڭ ياخشى كۆرۈنگەن ئىسىمنىڭ ئابدۇللاھ (الله نىڭ بەندىسى) ۋە ئابدۇراھمان (راھماننىڭ بەندىسى) بولۇشى باللارنىڭ كىچىكىدىن باشلاپ بۇ ئىسىم بىلەن چاقىرىلىپ چوڭ بولغاندا ئۆزىنىڭ كىمنىڭ بەندىسى ئىكەنلىكىنى بىلىشى مەقسەت قىلىنغانلىقى ئۈچۈندۇر.

ئابدۇررازاق مۇسنەدىدە ئابدۇكەرىم ئىبنى ئەبۇ ئۇمەييەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەنى ھاشىمنىڭ بالىلىرىدىن گەپ قىلىشنى بىلگىدەك بولغانلىرىغا ئالدى بىلەن الله تائالانىڭ: ﴿ئېيتقىنكى، «جىمى ھەمدۇسانا بالىسى بولۇشتىن پاك بولغان، سەلتەنىتىدە شېرىكى بولمىغان، خارلىقتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن دوستقا موھتاج بولمىغان (يەنى خار بولمىغان، ياردەمچىگە موھتاج بولمىغان) الله غا خاستۇر! الله نى مۇكەممەل رەۋىشتە ئۇلۇغلىغىن»﴾[1] دېگەن ئايىتىنى يەتتە قېتىم ئۆگىتەتتى.

ئىبنى زەفەر رىۋايەت قىلغان قىسسىسىدە بالىنىڭ ئىككى شاھادەت يەنى ”الله دىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر دەپ گۇۋاھلىق بېرىمەن!“ ۋە ”مۇھەممەد الله نىڭ ئەلچىسى دەپ گۇۋاھلىق بېرىمەن“ دېگەن سۆزنى تەكرارلىغانلىقى بىلەن يۈز بەرگەن ئاجايىب بىر قىسسە باردۇركى ئۇ بۇنى بايان قىلىپ مۇنداق

---

[1] سۈرە ئىسرا 111 ـ ئايەت

www.munber.org

دەيدۇ: مېنىڭ ئاڭلىشىمچە ئەبا سۇلايمان داۋۇد ئىبنى نەسىر ئەتتائى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) بەش ياشقا كىرگەندە ئاتىسى ئۇنى تەربىيلىگۈچىگە تاپشۇرۇپ بەرگەن، شۇنىڭ بىلەن ئۇ قۇرئان ئۆگىنىشنى باشلىغان، ئۇ ناھايىتى تېز ئۆگىنىدىغان بالا بولۇپ ئۇ الله تائالانىڭ: ﴿ئىنسان (ئانىنىڭ قورسىقىدا) بىر مۇددەتنى ئۆتكۈزدى، ئۇ (ئەرزىمىگەنلىكتىن) تىلغا ئېلىنىدىغان نەرسە بولمىدى﴾[1] دېگەن ئايەتنى ئۆگىنىپ بولۇپ ئۇنى ياد ئالغاندا ئانىسى ئۇنىڭ تام تەرەپكە قاراپ قولى بىلەن بىر نېمىلەرگە ئىشارەت قىلىۋاتقانلىقىنى كۆردى، ئانىسى ئۇنىڭ ئەقلىي جەھەتتىن چارچاپ بىرەر ئىش بولۇپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ: ئى داۋۇد! بېرىپ باللار بىلەن ئوينىغىن! دېدى. لېكىن بالا ھېچنېمىنى ئاڭلىمىغاندەك بۇرۇنقى ھالىتىنى داۋاملاشتۇرىۋەردى، ئانىسى ئۇنى قۇچىغىغا ئېلىپ ئاھ ـ ۋاھلاشقا باشلىدى. ئانىسىنىڭ بۇ ھالىتىنى كۆرگەن بالا: ئانا سىزگە نېمە بولدى؟ دېدى. ئانىسى: ئى داۋۇد! سېنىڭ ئەقلىڭ نەدە؟ دېدى. بالا: الله نىڭ بەندىلىرى بىلەن بىللە، دەپ جاۋاب بەردى، ئانىسى: ئۇلار نەدە؟ دېۋىدى، داۋۇد: ئۇلار جەننەتتە! دېدى. ئانىسى: ئۇلار جەننەتتە نېمە ئىش قىلىدۇ؟ دېدى. ئۇ بۇنىڭغا جاۋابەن: ﴿ئۇلار جەننەتتە تەختلەرگە يۆلىنىپ ئولتۇرىدۇ، ئۇلار جەننەتتە قاتتىق ئىسسىقنىمۇ، قاتتىق سوغۇقنىمۇ كۆرمەيدۇ﴾[2] دېگەن ئايەتنى ئوقۇدى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئايەت ئوقۇشنى خۇددى بىرنەرسە ئۈستىدە ئويلىنىۋاتقان كىشىدەك بىر ھالەتتە داۋام قىلىپ: ﴿شۈبھىسىزكى، بۇ سىلەرگە بېرىلگەن مۇكاپاتتۇر، سىلەرنىڭ مېھنىتىڭلار قوبۇل بولدى﴾[3] دېگەن يەرگە كەلگەندە: ئانا! ئۇلارنىڭ مېھنىتى نېمە؟ دەپ سورىدى، ئانىسى ئۇنىڭ بۇ سوئالىغا جاۋاب بېرەلمىگەندىن كېيىن: سىز يېنىمدىن قوپۇپ كېتىڭ، مەن ئۇلار بىلەن بىللە سەيلە قىلىۋالاي، دېدى. ئانىسى بالىنىڭ ئاتىسىغا ئادەم ئەۋەتىپ بولغانلاردىن ئۇنى خەۋەردار قىلدى، ئاتىسى ئۇنىڭغا: ئى داۋۇد! ئۇلارنىڭ مېھنىتى: الله دىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر، مۇھەممەد الله نىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسىدۇر! دېگەنلىكلىرىدۇر، دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئۇ دائىم بۇ سۆزنى دەپ يۈرۈيدىغان بولدى.

شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا قىلغان ۋەسىيىتىدە ئۇنىڭغا: «ئائىلەڭگە ئىمكانىيىتىڭنىڭ يېتىشىچە نەپىقە بەرگىن، ئۇلارغا قارىتا ئەدەبلەش ھاساڭنى چۈشۈرۈپ قويمىغىن، ئۇلارنى الله دىن قورقۇتقىن!» دېگەنلىكىنى ئىمام بۇخارى «ئەدەبۇل مۇفرەد» دىدە، ئىمام ئەھمەد بىلەن ئىبنى ماجەلەر ئۆزلىرىنىڭ مۇسنەدلىرىدە رىۋايەت قىلىشقانىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسى تاپشۇرۇلۇشى بىلەنلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاردىن ھېچ ۋاقىت ئۆتكەزمەستىنلا باللارنى ئىسلامغا دەۋەت قىلىشقا تۇتۇش قىلدى، ئۇ دەۋەتنى قىلىش ئۈچۈن ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىبنىڭ ئالدىغا باردى، بۇ چاغدا ئەلى تېخى ئون ياشقىمۇ توشمىغان بالا ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئىمان ئېيتىشقا چاقىردى، ئۇ ئىمان ئېيتتى، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن ئۇ مەككىدىكى ئادەمسىز خالىي جايلارغا بېرىپ ئائىلىسىدىكىلەردىن، ھەتتا ئاتا ـ ئانا بولغۇچىلاردىنمۇ يوشۇرۇن ھالدا چىقىپ ناماز ئوقۇغۇچىلارغا قوشۇلىدىغان بولدى. بىر قېتىم ئۇنىڭ ئاتىسى ئوغلىنىڭ ناماز ئوقۇۋاتقان ھالىتىدە كۆرۈپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! سەن ئىبادەت قىلىۋاتقان بۇ زادى قايسى دىن؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئى تاغا! بۇ الله نىڭ

---

[1] سۈرە ئىنسان 1 ـ ئايەت

[2] سۈرە ئىنسان 13 ـ ئايەت.

[3] سۈرە ئىسرا 22 ـ ئايەت.

دىنى، پەرىشتىلەرنىڭ دىنى، پەيغەمبەرلەرنىڭ دىنى، ئاتىمىز ئىبراھىمنىڭ دىنى، اللّٰه مېنى بەندىلىرىگە پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتتى، سەن بولساڭ مېنىڭ نەسىھەت قىلىشىمغا، ھىدايەتكە دەۋەت قىلىشىمغا ئەڭ كۆپ كۈچ سەرپ قىلىشىمغا ئەڭ ھەقلىق بولغان ئادىمىمسەن، شۇنداقلا سەن مېنىڭ دەۋىتىمنى قوبۇل قىلىشتا ۋە ماڭا ئۇنىڭ ئۈچۈن يار ـ يۆلەك بولۇشتا ئەڭ ھەقلىق كىشىدۇرسەن» دېدى...

قۇللاردىن تۇنجى بولۇپ مۇسۇلمان بولغۇچى زەيد ئىبنى ھارىسە بولۇپ، زەيد ئىبنى ھارىسە بولسا خەدىچە ئانىمىزنىڭ تاغىسى ھەكىم ئىبنى ھىزام ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇن شام دىيارىدىن ئەسىرگە ئېلىپ كېلىپ خەدىچە ئانىمىزغا سوۋغات قىلغان خىزمەتكار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا پەيغەمبەرلىك ۋەزىپىسى كېلىشتىن بۇرۇن خەدىچە ئانىمىز بىلەن توي قىلغاندا خەدىچە ئانىمىز زەيدنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سوۋغا قىلغانىدى. زەيد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىگىدارچىلىقىغا ئۆتكەندىن كېيىن ئۇنى ئازاد قىلىپ ئاسراندى ئوغۇل قىلىۋالغان ۋە ئۇنى ئۆز باللىرى قاتارىدا تەربىيىلىگەن ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېڭى ئىسلام جەمئىيىتى قۇرۇشنىڭ دەۋىتىنى ئېلىپ بېرىشتا باللارغا قارىتا شۇنچىلىك ئېتىبار بەردىكى، ئۇلارنى دەۋەت قىلىش ئىشلىرىدا ھەمىشە ئۇلارنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويۇپ كەلدى، ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىش ئۈچۈن مەككىدىن يولغا چىققان كېچىسى ئەلى (اللّٰه ئۇنىڭ يۈزىنى نۇرلاندۇرۇۋەتسۇن!) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆيىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سىياقىدا يېتىپ، كاپىرلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يوقلىقىدىن گۇمانلىنىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتەك مۇقەددەس بىر قوغدىغۇچىلىق ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئېلىشقا مۇيەسسەر بولدى، بۇ يەنە ئۆز نۆۋىتىدە باللارنىڭ كەلگۈسىدە ئىسلام ئۈچۈن مەسئۇلىيەتچان، قورقماس ئەزىمەتلەردىن بولۇپ يېتىلىشى ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان جانلىق تەربىيىلەشنىڭ ئۈرنىكى بولدى.

بالىغا اللّٰه نى سۆيۈشنى، اللّٰه نىڭ كۆزىتىشىنى، اللّٰه دىن ياردەم سوراشنى، قازا ۋە قەدەرنىڭ اللّٰه تەرىپىدىن بولىدىغانلىقىغا ئىمان كەلتۈرۈشنى ئۆگىتىش

ھەر بىر بالىنىڭ مەيلى شەخسىيىتىگە مەيلى ئىجتىمائىي مۇھىتىغا مەيلى ئىقتىسادىي تۇرمۇشىغا ۋە ياكى ئوقۇۋاتقان مەكتەپ ھاياتىغا مۇناسىۋەتلىك بىرەر قىيىنچىلىقى بار. بۇ ئەھۋاللاردىكى قىيىنچىلىقلىرى بىر بالىنىڭ يەنە بىر بالىغا قارىتا ئوخشاش بولمايدۇ، باللار ئۆزلىرىنىڭ قايسى بىر جەھەتتىكى قىيىنچىلىقىنى ھېسسىياتلىرى بىلەن ئىپادىلەيدۇ، ياكى ھېسسىياتسىز بىر شەكىلدە ئۇقتۇرىدۇ، ئەھۋال ئۇنداق ئىكەن باللارنىڭ قىيىنچىلىقلارنى يېڭىشىگە قايسى يوللار ئەڭ مۇۋاپىق كېلىدۇ؟ ئېنىقكى ئۇنىڭ بۇ قىيىنچىلىقلىرى ئۇنىڭ اللّٰه دىن ياردەم تىلىشى، اللّٰه نىڭ شەيئىلىرىنى ئىبرەت كۆزى بىلەن كۆزىتىشى، ئىشلىرىنىڭ ھەممىسىدە اللّٰه دىن ياردەم سورۇشى، قازا ـ قەدەر، ياخشىلىق ۋە مۇسىبەتنىڭ اللّٰه تەرىپىدىن كېلىدىغانلىقىغا ئىشىنىشى بىلەن ھەل بولىدۇ. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۆگەتكەن ۋە ئۆز ئەمەلىيىتى بىلەن ئىسپاتلاپ بەرگەن يولىدۇركى ھېچقانداق بىر ئىنسان بۇندىن باشقا بىر يول ئارقىلىق قىيىنچىلىقنى يېڭىشتە نەتىجىگە ئېرىشەلمەيدۇ.

www.munber.org

الله غا بولغان مۇھەببىتىنىڭ چوڭقۇرلىششى، ئۆزى ئۈچۈن ياردەم سورۇشى، دىلىدا پەقەت الله دىنلا ئۈمىد كۈتۈشى، قازا ۋە قەدىرنىڭ الله تەرىپىدىن ئىكەنلىكىگە چىن دىلىدىن ئىشىنىشى قاتارلىقلار ھازىرقى بالىلىق دەۋرىدە بالىلار ئۈچۈن بىردىن بىر نىجاتلىق يول بولسا، ئۇلارنىڭ كەلگۈسى ئۈچۈن تەربىيلىنىشى، تاكى ھاياتىنىڭ ئاخىرغىچە ماڭىدىغان يولىنى توغرا تاللىشىدىكى ۋە ئۇنىڭدا مۇستەھكەم تۇرالىشىدىكى چىنىقىش ئۈچۈن كەم بولسا بولمايدىغان پەرۋىشلىنىش يولىدۇر.

بالىلارنى شۇنداق قىلىشقا ئۈندەش يولىدىكى مىساللار

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئەھلىڭىدىكىلەردىن ھاساڭنى چۈشەرمىگىن، ئۇلارنى الله دىن قورقۇتقىن!» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

ترمىزى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلۇغىنىڭ ئارقىسىغا مىنگىشىۋالغان ئىدىم، ئۇ ماڭا: «ئى بالىجان! مەن ساڭا بىرقانچە كەلىمە ئۆگىتىپ قويىمەن، سەن الله نى ياد ئەتكىن! ئۇ سېنى ھىمايە قىلىدۇ، سەن الله نى ياد ئەتسەڭ ئۇنى ئالدىڭدىنلا ئۇچرىتىسسەن، بىر نەرسە سورىماقچى بولساڭ پەقەت الله دىنلا سورىغىن، ياردەم تەلەپ قىلساڭ پەقەت الله دىنلا تەلەپ قىل، بىلگىنكى بارلىق ئىنسان ۋە جىنلار ساڭا بىرەر نەرسىدە پايدا بەرمەكچى بولۇپ بىر يەرگە يىغىلغان تەقدىردىمۇ ئۇلار پەقەت الله نىڭ ساڭا بېرىشنى پۈتۈۋەتكىنىدىن باشقىسىنى بېرەلمەيدۇ، ئەگەر بارلىق ئىنسان ۋە جىنلار ۋە ئىنسانلار ساڭا بىرەر ئىشتا زىيان يەتكۈزۈش ئۈچۈن بىر يەرگە كەلسىمۇ ئۇلار ساڭا پەقەت الله ساڭا يېزىۋەتكىنىدىن ئارتۇق زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ، قەلەملەر كۆتۈرۈلدى، ۋاراقلار قۇرىدى!» دېدى.

باشقىلارنىڭ رىۋايىتىدە مۇنۇلارنىڭمۇ دېيىلگەنلىكى بايان قىلىنغان: «سەن الله نى ياد ئەتكىن، سەن ئۇنى ئالدىڭدىلا كۆرۈسەن، سەن الله نى بەختىيار چاغلىرىڭدا تونۇغىن، ئۇ سېنى سەن قاتتىقچىلىقتا قالغان ۋاقتىڭدا تونۇيدۇ، بىلگىنكى سېنى خاتالاشتۇرغان نەرسە ساڭا زىيان بېرەلمەيدۇ، ساڭا زىيان بەرگەن نەرسە سېنى خاتالاشتۇرالمايدۇ، بىلگىنكى، سەۋرى بىلەن ئۇتۇق، مۇسىبەت بىلەن ئازادىلىك، مۇشكۈلۈك بىلەن ئاسانلىق بىللىدۇر.»

ناۋادا ھەر بىر بالا مۇشۇ ھەدىسنى ياد ئېلىپ ئۇنىڭ مەنىسىنى چۈشەنسە بۇ بالىنىڭ ھاياتىدا ھېچقانداق بىر قىيىنچىلىق قالمايدۇ، ئۇنىڭ ھايات مۇساپىسىدە ھېچبىر توسالغۇ بولمايدۇ.

بۇ ھەدىس مەنۋي جەھەتتە الله دىن ياردەم سوراش، الله غىلا يۈلىنىش، قازا ۋە قەدىرگە ئىشىنىشنىڭ پەزىلىتى بىلەن بالىنى ھەرقانداق قىيىنچىلىقنى يېڭەلەيدىغان قۇدرەتكە ئىگە قىلىدۇ، ساھابىلارنىڭ پەرزەنتلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ تەلىماتىنى ئاڭلىغاندىن باشلاپ ھاياتىدا يولۇققان ھەرقانداق بىر ئىشتا الله دىن ياردەم سورايتتى، ھەرقانداق بىر ئىشتا الله غا ئىلتىجا قىلاتتى، الله دىن باشقا قۇدرەتلىك زاتنىڭ يوقلۇقىغا، مۇسىبەت بىلەن ئازادىلىكنىڭ، مۇشكۈللۈك بىلەن ئاسانلىقنىڭ بىللە ئىكەنلىكىگە شەكسىز ئىشىنەتتى. تۆۋەندە بىز سىزگە بۇنىڭ ئەمەلىي مىساللىرىنى بايان قىلىمىز.

ئىبنى رەجەپ ھەنبەلى «جامىئۇل ئۇلۇم ۋەلھىكەم» دېگەن كىتابىدا ئادەم ئىبنى ئەبى ئىياسنىڭ تەپسىرىدە مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاقتىن قىلغان تۆۋەندىكى رىۋايىتىنى مۇنداق بايان قىلغان: مالىك

www.munber.org

ئەشجەئىي پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كېلىپ: ئوغلۇم! ئەۋف ئەسىرگە چۈشۈپ قالدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «سەن ئوغلۇڭغا ئادەم ئەۋەتكىن، ئەۋەتلىگەن ئادىمىڭ ئوغلۇڭغا: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سېنى ”لا ھەۋلە ۋەلا قۇۋۋەتە ئىللا بىللاھ (يەنى الله دىن باشقا ھېچبىر قۇۋۋەت ۋە قۇدرەت ئىگىسى يوق)“ دېگەن سۆزنى دېيىشكە بۇيرىدى دېسۇن!» دېدى. ئەۋەتلىگەن ئادەم ئۇ ئوغۇلغا بۇ سۆزنى يەتكۈزدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بۇ سۆزنى توختىماي تەكرارلاپ ئوقۇشقا باشلىدى، ئەسلىدە ئەسىرگە ئالغۇچىلار ئۇنى ئارغامچا بىلەن باغلىۋەتكەن بولۇپ ئاخىرى بۇ ئارغامچا ئۈزۈلكىدىن يېشىلىپ كەتتى، باغلانغان يېرىدىن بوشۇنۇپ چىققىنىدا ئالدىغا بىر تۆگە ئۇچرىدى، ئۇ تۆگىگە ئەمدىلا مىنىپ تۇرۇشىغا ئۇنى ئەسىرگە ئېلىپ باغلىغان كىشىلەر كېلىپ قالدى. بۇ چاغدا تۆگە شۇنداق بىر قاتتىق ئاۋازدا بۇرغىلىدىكى كەلگەنلەر ئارقىلىرىغا قاراپ قېچىپ كېتىشتى. ئۇ بۇ يەردىن تاكى ئۆيىنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاتىسىنى چاقىرمىغىچە ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ قايتىپ كەلگەنلىكىنى تۇيمىدى. ئاتىسى ئۆيدىن چىقىپ: ئەۋف كەپتۇ، ۋاي! كەبىنىڭ رەببىگە شۈكۈرلەر بولسۇن! دېدى. ئانىسى: ۋاي الله! بالام قامچىنىڭ دەستىدىن قانداق بولۇپ كېتىپتۇ - ھە! دېدى. ئۇلار ئىشىككە يۈگۈرۈشتى، ئىشىكنى خىزمەتچى ئاچقىنىدا ئىشىك ئالدىدا تۇرغان ئېگىزلىكى ئۆينىڭ تورۇسىغا تاقاشقىدەك زور بىر تۆگىنى كۆردى. ئاندىن ئۇ بولۇپ ئۆتكەن ئىشلارنى ئاتا - ئانىلىرىغا سۆزلەپ بەردى. ئاتىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئوغلىنىڭ سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بەرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: ئوغلۇڭغا سەن ياخشى كۆرگىنىڭنى قىل! ئۇ تۆگىگىمۇ ئۆز تۆگەڭگە قىلغان ياخشىلىقنى قىل!» دېدى. ئاندىن الله تائالانىڭ: ﴿كىمكى الله دىن قورقىدىكەن، الله ئۇنىڭغا چىقىش يولى بېرىدۇ، الله ئۇنىڭغا ئويلىمىغان يەردىن رىزىق بېرىدۇ، كىمكى الله غا تەۋەككۇل قىلسا، الله ئۇنىڭغا كۇپايە قىلىدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتى نازىل بولدى.

سەھل ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە مۇنداق بايان قىلىنغان ئىدى: ئەنسارىلارنىڭ ئىچىدىكى بىر ئادەمنىڭ بالىسى ئوتتىن قورقىدىغان بولۇپ قالغان، ئوت توغرۇلۇق بىرەر گەپ ئاڭلىسىلا قورقۇپ يىغلايتتى، ھەم بۇ سەۋەبتىن ئۇ قورقۇپ ھەتتا ئۆيدىنمۇ چىقمايدىغان بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ ئەھۋالى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزۈلگەندە، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئۆيىگە باردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆيگە كىرىشى بىلەنلا ئۇ بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بويىنىغا ئېسىلىپ جان ئۈزدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «دوستۇڭلارنى تەييارلاڭلار، ئايرىلىپ قېلىش ئۇنىڭ جىگىرىنى پارچىلىدى» دېدى. [ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

تۆۋەندىكىسى بولسا سەلەپ - سالىھلارنىڭ ئىمانى ۋە ئۇنىڭ ھالاۋىتىگە ئېرىشكەنلىكى ھەققىدىكى بىر مىسالى بولۇپ، بۇ ھالاۋەتكە ئېرىشىش پۈتۈنلەي قازا ۋە قەدەرنىڭ الله تەرىپىدىن ئىكەنلىكىگە بولغان ئىشەنچىدىن ھاسىل بولغاندۇر. بىز بۇ يەردە سەلەپ - سالىھلارنىڭ ئۆلۈش ئالدىدىكى ئەڭ مۈشكۈل ئەھۋالدىمۇ بالىلارنى تەربىيلەش ۋە ئۇلارغا توغرا يولنى كۆرسىتىشكە ھېرىسمەن ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز.

ئىمام ئەھمەد ۋەلىد ئىبنى ئۇبادەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئاتام ئۇبادەنىڭ قېشىغا ئۇ كېسەل ۋاقتىدا كىردىم، مەن ئۇنىڭ ئۆلۈپ كېتىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ: ئى ئاتا! ماڭا

[1] سۈرە تالاق 2 -، 3 - ئايەتلەر.

www.munber.org

ۋەسىيەت قىلغىن! دېدىم. ئاتام: مېنى ئۆلتۈرغۈزۈڭلار! دېدى. ئاتامنىڭ يېنىدىكىلەر ئۇنى ئۆلتۈرغۈزۈشتى، ئۇ ماڭا: ئى ئوغلۇم! شۈبھىسىزكى سەن ياخشىلىق ۋە يامانلىقنىڭ تەقدىردىن ئىكەنلىكىگە ئىشەنمىگىچە ئىماننىڭ لەززىتىنى تېتىيالمايسەن، اللە نى ھەقىقىي بىلەلمەيسەن، دېدى. مەن: ئى ئاتا! ياخشىلىق ۋە يامانلىقنىڭ تەقدىردىن ئىكەنلىكىنى قانداق بىلەلەيمەن، دېدىم. ئۇ: ئى ئوغلۇم! بىلگىنكى! سېنى خاتالاشتۇرغان ساڭا زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ، ساڭا زىيان يەتكۈزگەن سېنى خاتالاشتۇرالمايدۇ. ئى ئوغلۇم! مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «اللە تائالا دەسلەپتە قەلەمنى ياراتتى، ئاندىن ئۇنىڭغا: ياز! دېدى. ئاندىن قەلەم شۇ سائەتتىن تارتىپ تاكى قىيامەتكە قەدەر بولىدىغان بارلىق ئىشلارنى يازدى» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، ئى ئوغلۇم! سەن مۇشۇ ئەقىدىدە بولماي ئۆلۈپ كەتسەڭ دوزاخقا كىرىسەن! دېدى. [تىرمىزى رىۋايىتى]

سەلەپ ـ سالىھلارنىڭ ھاياتىدىن ئۆلگىلەر

مۆئمىنلەرنىڭ خەلىپىسى ئۆمەر يولدا كېتىۋېتىپ ئويۇن ئويناۋاتقان بىرمۇنچە باللارنى ئۇچراتتى، ئۇنى كۆرگەن باللار دەرھال ھەر تەرەپكە قېچىشتى، پەقەت بىرلا قاچماي قېلىپ قالدى، ئۇ بولسا ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير ئىدى، خەلىپە ئۆمەر ئۇنىڭ قاچقماي قالغانلىقىدىن ئەجەپلىنىپ ئۇنىڭدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا ئۇ: سەندىن قاچقىلى گۇناھكار ئەمەسمەن، سەندىن قورقمىغاچ ھەتتا ساڭا يولمۇ بوشاتمىدىم، دېدى.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ سەپەردە كېتىۋېتىپ بىر باللىنىڭ قوي بېقىۋاتقانلىقىنى كۆردى، ئۇ بۇ باللىدىن: بۇ قويلارنىڭ بىرىنى سېتىپ بېرەمسەن؟ دېدى. ئۇ: قويلار مېنىڭ ئەمەس، دېدى. ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ قويىنىڭ ئىگىسىگە: ئۇ قويلاردىن بىرىنى بۆرە ئالدى دەپ قويامامسەن، دېۋىدى ئۇ بالا: اللە نەدە؟! دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن ئىبنى ئۆمەر خېلى بىر زامانلارغىچە ئۇ باللىنىڭ اللە نەدە؟! دېگەن سۆزىنى تەكرارلاپ يۈردى.

ئالىملاردىن بىرىنىڭ بىر قانچە ئوقۇغۇچىسى بولۇپ، ئۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ھەممىسىگە تەكشى مۇئامىلە قىلماي ئۇ ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئىچىدىن بىرىگە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلۈدىكەن، ئوقۇغۇچىلىرى بىر كۈنى ئۇنىڭدىن بۇنىڭ سەۋەبىنى سوراپتۇ، ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلىرىغا: مەن بۇنىڭ سەۋەبىنى ئۇچۇقلاپ بېرىمەن، دەپ ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە بىردىن قۇش بېرىپ ئۇلارنى بۇ قۇشنى ھېچكىم كۆرمەيدىغان يەردە بوغۇزلاپ كېلىشكە بۇيرۇپتۇ، ھېلىقى ئوقۇغۇچىدىن باشقا ھەممە باللار ئادەم كۆرمەيدىغان بىر يەرلەرنى تېپىپ قۇشنى بوغۇزلاپتۇ، ئۇ ئوقۇغۇچىنىڭ قۇشنى تىرىك قايتۇرۇپ كەلگەنلىكىنى كۆرگەن ئوقۇتقۇچى: سەن نېمە ئۈچۈن بوغۇزلىمىدىڭ؟ دەپ سوراپتۇ. بۇ ئوقۇغۇچى: سەن ھېچكىم كۆرمەيدىغان يەردە بوغۇزلاڭلار! دېگەن ئىدىڭ لېكىن، مەن مەيلى نەگىلا بارماي اللە نىڭ كۆرۈپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم ـ دە، شۇنىڭ بىلەن بۇ قۇشنى بوغۇزلىيالمىدىم، دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان ئوقۇتقۇچى ئوقۇغۇچىلارغا قاراپ: مانا بۇ مېنىڭ ئۇنى ئارتۇق كۆرگەنلىكىمنىڭ سەۋەبى، دەپتۇ.

4 ـ ئىمام غەزالى «ئىھيائۇلۇئۇلۇم» دا مۇنداق بىر ئاجايىب قىسسىنى ھېكايە قىلغان.

بۇ قىسسىدە سەھل ئىبنى ئابدۇللاھ تەستەرى مۇنداق دېگەن: مېنىڭ ئۈچ ياشلىق ۋاقتىلىرىم ئىدى، مەن كېچىدە ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئاتامنىڭ قېرىندىشى مۇھەممەد ئىبنى سۇۋارنىڭ ناماز ئوقۇغىنىغا

www.munber.org

قارايتتىم. بىر كۈنى ئۇ ماڭا: سېنى ياراتقان اللە نى زىكىر قىلمامسەن؟ دېدى. مەن: ئۇنى قانداق زىكىر قىلىمەن؟ دەپ سورىدۇم. ئۇ: سەن ياتقان ئورنۇڭدا ھەر بىر قېتىم ئۆرۈلگىنىڭدە ئۈچ قېتىم: اللە مەن بىلەن بىللە، اللە ماڭا قاراپ تۇرغۇچى، اللە مېنى كۆرۈپ تۇرغۇچى دېگىن، دېدى. مەن ئۇ سۆزلەرنى بىر قانچە كېچە شۇ بويىچە دېگەندىن كېيىن، بۇنداق قىلغانلىقىمنى ئۇنىڭغا دەپ بەردىم. ئۇ ماڭا: ھەر كېچىدە يەتتە قېتىم دېگىن، دېدى. بۇنىمۇ ئۇنىڭ دېگىنىدەك بىرقانچە كۈن قىلغاندىن كېيىن يەنە ئۇنىڭغا خەۋەر قىلدىم، ئۇ: ھەر كېچىدە 11 قېتىم دېگىن، دېدى. مەن شۇنداق قىلدىم. شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ دىلىمغا بۇ زىكىرنىڭ ھالاۋىتى بىلىندى. ئارىدىن بىر يىل ئۆتكەندىن كېيىن ئاتامنىڭ بۇ قېرىندىشى ماڭا: مەن ساڭا ئۆگەتكەن قويغىنىمنى يادلىۋالغىن، ھەتتا ئۇنى قەبرىگە كىرگىچە داۋام قىلغۇر، بۇنىڭ ساڭا دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە پايدىسى بولىدۇ، دېدى. مەن بۇنداق قىلىشنى بىرقانچە يىل داۋاملاشتۇردۇم ۋە ھەقىقەتەن ئۇنىڭ ھالاۋىتىنى كۆردۈم. ئۇ يەنە ماڭا: ئى سەھل! اللە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان، ئۇنىڭغا قاراپ تۇرغان ۋە ئۇنى كۆرۈپ تۇرغان كىشىنىڭ ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلىشى مۇمكىنمۇ؟ سەن ئۇنىڭغا ئاسىيلىق قىلىشتىن قەتئىي ساقلان! دېدى.

مەن دائىم ئۆزۈم يالغۇز تۇرۇشنى خالايتتىم، مېنى مەدرىسكە ئېلىپ بېرىشقا بىرى كېلىپتۇ، مەن: ھېممىتىمنىڭ بۇزۇلۇپ كېتىشىدىن قورقۇمەن، دېدىم. لېكىن مۇئەللىم ئۇنىڭغا بىر سائەت بېرىپ ئۇنىڭ قايتىپ كېتىشىگە شەرت قىلدى، مەن شۇنداق قىلىپ مەدرىسىگە باردىم ۋە قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگىنىپ ئۇنى ياد ئېلىشقا باشلىدىم. ئۇ چاغلاردا مەن پەقەت ئالتە ياكى يەتتە ياشلاردا ئىدىم، بۇ كۈنلەردە مەن كۈندە دېگىدەك روزا تۇتاتتىم. ئېسىمدە قېلىشىچە ئون ئىككى يىل ئارپا نېنى يېگەنىدىم.

5 ـ ئىبنى زەفەر ئەلمەككى «ئىبسىلزادە باللارنىڭ قىسسىلىرى» دېگەن كىتابىدا مۇنداق بىر قىسسىنى ھېكايە قىلغان. ھارىس ئەلمەھاسەبى باللىق ۋاقتىدا بىر خورمىچىنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىدا ئويناۋاتقان بىر قانچە باللارنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ تويۇقسىز ئۇلارنىڭ ئويۇنىغا قاراپ تۇرۇپ قالدى، قورۇنىڭ ئىگىسى خورما ئېلىپ چىقىپ ھارىسقا: يېگىن! دېدى. ھارىس: ماڭا بۇ خورمىلارنىڭ نەدىن كەلگەنلىكىدىن خەۋەر بېرەمسەن؟ دېدى. خورمىچى: مەن بىر قېتىم بىر ئادەمدىن خورما سېتىۋالغان ئىدىم، بۇ خورمىلار بولسا ئۇنىڭدىن چۈشۈپ قالغانىدى، دېدى. ھارىس: سەن ئۇ ئادەمنى تونۇمسەن؟ دېدى. خورمىچى: ھەئە، دېدى. ھارىس ئويناۋاتقان باللارغا قاراپ: بۇ ئادەم مۇسۇلمانمۇ؟ دەپ سورىدى. باللار: ھەئە، دېدى. ھارىس خورمىلارنى تاشلاپ يولىغا ماڭدى، بۇ چاغدا خورمىچى ئارقىدىن كېلىپ ئۇنىڭغا ئېسىلىۋېلىپ: اللە بىلەن قەسەمكى! سەن مېنىڭ ھەققىمدە نېمىلەرنى ئويلىغانلىقىڭنى ماڭا دېمىگىچە مەن سېنى ھەرگىز قويۇۋەتمەيمەن، دېدى. ھارىس: ئى بوۋاي! ئەگەر سەن مۇسۇلمان بولساڭ ئۇ خورمىلارنىڭ ئىگىسىنى ئىزدە، ئۇ خورمىلاردىن قۇتۇل، سەن ئۇ ئادەمنى قاتتىق ئۇسساپ كەتكەن ئادەم ئىزدىگەندەك ئىزدە، ئى بوۋاي! سەن مۇسۇلمان تۇرۇپ مۇسۇلماننىڭ باللىرىغا ھارامنى يېگۈزەمسەن؟ دېدى. بوۋاي: اللە بىلەن قەسەمكى! مەن بۇندىن كېيىن ھەرگىزمۇ دۇنيالىقىم ئۈچۈن تىجارەت قىلمايمەن، دېدى.

ئىبنى زەفەر مەككى كىتابىدا يەنە بۇ قىسسىنى زىكىر قىلدى: مۇھەممەد ئەنئۇرنىڭ ئوغلى ئەبۇ ھۆسەين قۇرئان ئوقۇشقا باشلىغاندا ئاتىسى ئۇنى دۇككاندا تۇرسەن، دەپ مەجبۇرلىدى. بىراق ئۇ ھەر كۈنى ئەتىگەن ئورنىدىن تۇرۇپلا قەغەز قەلىمىنى ئېلىپ قۇرئاندىن بىلەلمىگەن يەرلىرىنى سوراپ بىلىش

ۋە ئۇنى خاتىرىلىۋېلىش ئۈچۈن ماڭاتتى، قايتىپ كەلگەندە بولسا ئاتىسى ئۇنىڭ يوقاپ كەتكەنلىكى ئۈچۈن ئاچچىقلايتتى، تەنبىھ بېرەتتى ھەتتا بەزىدە ئۇراتتى. ئاتىسى ئۇنى بىرەر يەرگە بىرەر ئىش ئۈچۈن ئەۋەتسە ئۇ تاختىينى بىللە ئېلىۋېلىپ يولدا ئۇچرىغان ئىلىم ئەھلىلىرىدىن سوئال سوراپ يازاتتى. ئاتىسى بەزىدە ئۇنىڭ بۇ ئىشى ئۈچۈنمۇ ئۇراتتى. بىر كۈنى ئاتىسى ئۇنىڭغا: سېنىڭ بۇ ئىلمىنى ئۆگىنىشتىكى مەقسىتىڭنى بىر بىلسەم، دېدى. بۇ چاغدا ئۇ: مەن اللە نى تونۇشنى ۋە اللە بىلەن تونۇشۇشنى خالايمەن، دېدى. ئاتىسى: اللە نى قانداق تونۇيسەن؟ دېدى. ئۇ: مەن اللە نىڭ بۇيرۇغىنى ۋە توسقىنى ئۈستىدە پىكىر يۈرگۈزۈش ئارقىلىق تونۇيمەن، دېدى. ئۇنىڭ بىلەن قانداق تونۇشىسەن؟ دېگەندە ئۇ: ئۇنىڭ ماڭا ئۆگەتكىنىگە ئەمەل قىلىش بىلەن، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ئاتىسى: بولدى، ھاياتلا بولسام مەن سېنى ھەرگىز ئوقۇشتىن توسمايمەن، دېدى.

بىز بۇ ئۆلگىلىك مىساللارنى ئىمام ئەھمەدنىڭ بالىلىق چېغىدىكى تەقۋالىقىغا ئائىت بىر ۋەقەلىك بىلەن تاماملايمىز:

ئۇنىڭ تاغىسى باغدادنىڭ ئەھۋاللىرىنى خەلىپىگە خەۋەر قىلىپ تۇرۇش ئۈچۈن ھەرقايسى ۋىلايەتلەردىكى ۋالىيلارنىڭ ئالدىغا ئەۋەتىلىپ تۇرۇلىدىغان كىشى ئىدى. بىر قېتىم ئۇ بىر پارچە مەكتۈپنى قېرىندىشىنىڭ ئوغلى بولغان ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل ئارقىلىق يوللايدۇ، خەتنىڭ مەزمونىنىڭ مۇسۇلمانلار ئۈچۈن پايدىسىز ئىكەنلىكىدىن خەۋىرى بولغان ئەھمەد زۇلۇمغا شېرىك بولۇپ قالماسلىق ئۈچۈن خەتنى سۇغا تاشلىۋېتىدۇ. ئۇنىڭ بۇ دانالىقى نۇرغۇن ئىلىم - ھېكمەت ئەھلىنى ھەيران قالدۇرىدۇ. ئۇنىڭ ھەققىدە ھەتتا ھەيسەم ئىبنى ھەنبەل: ئەگەردە بۇ يىگىت يەنە كۆپرەك ياشىغىنىدا زامانىنىڭ ھۆججىتى بولۇپ قالار ئىدى، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، ئۇنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىنى ۋە ئۇلۇغ ساھابىلارنى ياخشى كۆرۈشنى ئۆگىتىش

باللارغا بۇ مەزموندا تەلىم بېرىش دەل ”بىر اللە دىن باشقا اللە يوق دەپ گۇۋاھلىق بېرىمەن“ ۋە مۇھەممەد ئۇنىڭ بەندىسى ۋە ئەلچىسى دەپ گۇۋاھلىق بېرىمەن“ دېگەن ئىككى شاھادەت كەلىمىسىنىڭ ئىككىنچىسىنى ئەمەلىيەت بىلەن تەستىقلاشنى ئۆگىتىش باسقۇچىدۇر. ساھابىلار ۋە سەلەپ - سالىھلار دەل مۇشۇ يول بويىچە يول تۇتقان ۋە ئۇلار بۇنى باللارنىڭ ۋۇجۇدىغا، ئېڭىغا سىڭدۈرۈش ئۈچۈن شۇنچىكىلىك تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن ئىدىكى باللارنىڭ پۈتكۈل ئىش - ھەرىكىتى ۋە ئەمەلىيىتى ئىككىنچى شاھادەتنىڭ ئەمەلىيلىششىنىڭ ئىپادىسى ئىدى.

بۇنى باللىنىڭ ۋۇجۇدىغا سىڭدۈرۈشنىڭ باللىنىڭ دىققەت، نىشانىنى بۇنىڭغا مەركەزلەشتۈرۈشنىڭ قانچىلىك دەرىجىدە مۇھىم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىپ يەتكەن سەلەپ - سالىھلار باللارنىڭ شەيئىلەرگە بولغان قىزىقىشىنى، چۈشىنىشىنى ئاشۇرۇپ، ئۇنى پۈتكۈل ھەرىكەتلىرىدە نامايەندە قىلىشى، ھەرقانداق بىر توسالغۇ ۋە مۇشكۈلاتقا يولۇققاندا ئۇنى بۇ ئارقىلىق ھەل قىلىشى ئۈچۈن باللارنى شۇ ئۇسۇلدا تەربىيىلەشكە ناھايىتىمۇ بەك ئېتىبار بېرىپ كېلىشكەندى.

ھەممىزگە مەلۇم بولغىنىدەك ئىنساننىڭ تەبىئىيتى ئەتراپتىكى مۇھىتنىڭ تەسىرىگە ئاسان ئۇچرايدىغان، ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ مىڭىش - تۇرۇش، ئىش - ھەرىكەت ۋە ئەمەللىرىنى دورايدىغان خۇسۇسىيەتكە ئىگىدۇر. ئىسلام پىسخىكىسى بالىلارنى تەربىيىلەشتىن ئىبارەت بۇ مۇھىم ئىشتا بالىلارغا مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنى ئۈرنەك قىلىشنى تەربىيىلەشنىڭ مۇھىم نىشانى قىلىدۇ. چۈنكى، مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام شۇنداق بىر ئۈرنەككى ئۇنىڭ ھايات ئەمەلىيەتلىرى ئىلاھىي بۇيرۇق ئاستىدا تاۋلانغان ئاجايىب مۇكەممەل بىر ئوبراز بولۇپ، پۈتكۈل ئىنسانىيەت دۇنياسى ئۈچۈن ئەڭ مۇكەممەل، اللّٰه نىڭ بەندىلىرى ئىچىدىن تاللىغان پەيغەمبەرلىرى ئىچىدىمۇ ئەڭ ئەۋزەل ئورۇنغا ئىگە زاتتۇر.

كۆپ ساندىكى ئىنسانلارنىڭ ئۆزلىرىگە يولۇققان تۈرلۈك ئىجتىمائىي، ئىقتىسادىي ۋە باشقا قىيىنچىلىقلارنى مۇۋاپىق ھەل قىلالماي، توغرا بولغان چىقىش يولىنى تاپالماي تېڭىرقاپ يۈرۈشلىرى ئۇلارنىڭ مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامدەك مۇكەممەل بىر ئۈرنەكتىن ئۈلگە ئالمىغانلىقى ياكى ئۈلگە ئېلىشنى بىلمىگەنلىكى سەۋەبلىرىدىندۇر. ئىنسانىيەت دۇنياسىغا نەزەر سالغىنىمىزدا نۇرغۇن بالىلارنىڭ ھەر بىر دۆلەت، ھەر بىر مىللەت ۋە ھەر بىر ئېقىمدىكى قۇرۇق پەلسەپەچى تەربىيىچىلەرنىڭ ئۆزلىرىنى ”ئەۋلاد تەربىيىلەش مۇتەخەسسىسلىرى“ دەپ ئاتىۋالغان بىر تۈركۈم ئازغۇن كىشىلەرنىڭ پات - پاتلا ئۆزگۈرۈپ تۇرىدىغان پىكىر يەكۈنلىرىگە قارىغۇلارچە ئەگىشىپ بالىلارغىمۇ شۇ بويىچە تەربىيە بېرىدىغانلىقىنى، بالىلارنىڭ ئەۋلادىن - ئەۋلادقىچە مۇشۇنداق ئازغۇنلۇق ئىچىدە تۇرۇپلا بىرەر شەخسنىڭ پىكرىنى، تۇرۇپلا بىر ئىشتا ئۇتتۇق قازانغان كىشىنىڭ يولىنى ياكى بولمىسا شەيتاننىڭ دېپىغا ئۇسۇل ئوينايدىغان ”چولپان“لارنىڭ ياشاش يوللىرىنى ئۆزلىرىگە ئۈلگە قىلىدىغان، نېمىنى مودا دەپ ئاڭلىسا شۇنى دوراپ باقىدىغان ئادەم بولۇپ قېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈۋاتىمىز. بۇنىڭ بىلەن ئۇ بالىلار بىر بولسا، بۇ دۇنيالىق ئۈچۈنلا ماشىنا ئادەم بولۇپ يېتىشىپ چىقسا، بىرلىرى ئۇ دۇنيالىقتىكى ماددىي مەنىۋي ھاياتىنى بەربات قىلىدىغان، ئاخىرەتلىكى ئۈچۈن سۆز ئېچىش مۇمكىن بولمايدىغان بىر تۈركۈم كېرەكسىز ئادەملەر بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ. بۇ ئەمەلىيەتلەر ئىنسان بالىسىنىڭ ھەقىقەتەن كىچىكىدىنلار ئۆزىگە ھەقىقىي ئۈرنەك بولغىدەك، مۇنتىزىم ئۈلگىلىك شەخسكە نەقەدەر موھتاج ئىكەنلىكىنىڭ ئەمەلىي دەلىلىدۇر. ئىنسان ئۈچۈن ئۇنى ياراتقان اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرىدىنمۇ ئارتۇق مۇكەممەل ئۈرنەك بولۇشى مۇمكىنمۇ؟!

بالىلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ۋە ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىنى ياخشى كۆرىدىغان قىلىپ تەربىيىلەش ھەققىدە:

تەبەرانىي، ئىبنى نەججار ۋە دەيلەمىنىڭ ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايەتىدە ئەلى: بىزگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بالىلىرىڭلارنى پەيغەمبىرىڭلارنى سۆيۈش، ئۇنىڭ ئائىلە - تەۋابىئاتىنى سۆيۈش ۋە قۇرئان تىلاۋەت قىلىشتىن ئىبارەت ئۈچ خىسلەت بىلەن تەربىيىلەڭلار!» دېگەن ئىدى، دەيدۇ. [مەناۋىي: بۇ ھەدىسنىڭ سەنەدى زەئىپ، دېگەن]

ئىمام ئەھمەد، ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: قىيامەت قاچان بولىدۇ؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن قىيامەت ئۈچۈن نېمە تەييارلىدىڭ؟» دېدى. ئۇ ئادەم: ھېچنېمە، بىراق مەن اللّٰه ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى ياخشى كۆرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ياخشى كۆرگىنىڭ بىلەن بىللە بولىسەن!» دېدى.

www.munber.org

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى، ئەبۇ بەكرنى ۋە ئۆمەرنى (اللە ئۇلاردىن رازى بولسۇن!) ياخشى كۆرۈمەن، ئۇلارنى ياخشى كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن ئۇلار بىلەن بىللە بولۇشنى ئۈمىد قىلىمەن. ھەممىگە مەلۇم بولغىنىدەك ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئون يېشىدىن باشلاپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىنى ئون يىل قىلغان.

قانداق قىلغاندا باللارنىڭ دىلىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرۈش ئىشتىياقىنى ئورنىتىشقا بولىدۇ؟

بىز ساھابىلار (اللە ئۇلاردىن رازى بولسۇن!) نىڭ باللارنىڭ ھاياتىنى، ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولغان ياخشى كۆرۈشىنى قانداق بەرپا قىلغانلىقىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنىڭ ھاياتىدا قانچىلىك مۇھىم بولغانلىقىنى بىلسەك ئۇلارنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئەمەلىيەتلىرىنىڭ سوئاللىمىزنىڭ ئەڭ ياخشى جاۋابى ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز.

ئۇنىڭ دەۋىتىنى تېز قوبۇل قىلىش ۋە بۇيرۇغانلىرىنى ئورۇنلاش

تېز قوبۇل قىلغانلىقىنىڭ ئۆزى قوبۇل قىلغۇچىنىڭ دەۋەت قىلغۇچىغا نىسبەتەن مۇھەببىتىنىڭ كۈچلۈك بولغانلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر. ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپنىڭ ناھايىتى كىچىك تۇرۇپلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋىتىنى ھېچ بىر ئىنسانغا مەسلىھەت سېلىشنىمۇ ئويلاشماي تېز قوبۇل قىلغانلىقى بۇنىڭ بىر مىسالىدۇر. بولۇپمۇ ئەقىدە ۋە پرىنسىپ مەسىلىسىدە شۇنداق بولۇشنى تەلەپ قىلىدۇ، چۈنكى ھەر بىر ئىنساننىڭ ئۆزىگە خاس ئىنتىلىش ۋە تاللاش يولى باردۇر. ھەرقانداق بىر ئىنساننىڭ ۋۇجۇدىدا مەيلى ئۆزى بىلسۇن ياكى بىلمىسۇن ئىسلامنى ئېتىراپ قىلىدىغان بىر خاراكتېر بولىدۇ. قاچانكى بۇ ئەقىدە ئۆز ئىپادىسىنى ئاشكارا تاپقاندا ئۇنىڭ دىلىدا قورقۇنچ ۋە ئەندىشە يوق بولىدۇ. شۇڭا ئىسلامنىڭ دەسلەپكى باسقۇچلىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن خەدىچە ئانىمىز مەككىنىڭ بىر چېتىدە مەخپىي ناماز ئوقۇۋاتقاندا ئەلىيمۇ ئۇزلىگىدىن كېلىپ ئۇلار بىلەن بىللە ناماز ئوقۇيتتى، بۇ ئۇنىڭ سەككىز ياشلىق ۋاقتى ئىدى. بۇ كىچىك بالا ئۆزىدىكى ئەقىدىنىڭ پەزىلىتى بىلەن ئاتىسى ئەبۇ تالىپ ئۇنى كۆرۈپ قالغاندىمۇ ئۇنىڭدىن قورقۇپ قالمىغانىدى.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ باللىق دەۋرىدىكى ئويۇن ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ئۆزى ئېھتىياجلىق بولغان ھەممە نەرسىدىن ۋاز كېچىپ ئۆزىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىگە ئاتىغانلىقى، ئۇنىڭ دەۋەتلىرىنى قوللاپ، بۇيرۇغانلىرىنى ئادا قىلىشقا ئالدىرىغانلىقى، پۈتۈن جان ـ دىلى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىدە بولغانلىقى ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى نەقەدەر ياخشى كۆرگەنلىكىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئىمام ئەھمەد، بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن باللار بىلەن ئويناۋاتاتتىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ ماڭا سالام قىلدى ئاندىن مەلۇم بىر ئىشنى بېجىرىپ كېلىش ئۈچۈن مېنى بويرۇدى...

ساھابىلارنىڭ باللىرىنىڭ قەلبىگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرۈش شۇنچىلىك دەرىجىدە ئورنىتىشۇپ كەتكەنكى، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرىغانلىرىنى ئورۇنلاشقىلا ئەھمىيەت بېرىپ قالماستىن بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەرقانداق بىر ھاجىتىنى ئۆزلىكىدىن ئادا قىلىشقىمۇ

www.munber.org

شۇنچىلىك ئالدىرىشاتتى. ئىمام بۇخارىنىڭ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان مۇنۇ رىۋايىتى دەل بۇنىڭ مىسالىدۇر.

رىۋايەتتە ئىبنى ئاببا مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاجىتىنى راۋا قىلىش ئۈچۈن خالا جايغا كىردى، مەن ئۇنىڭ تاھارىتى ئۈچۈن سۇ قويدۇم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇنى كىم قويدى؟» دەپ سورىدى، ئۇنىڭغا مېنىڭ قويغانلىقىم خەۋەر قىلىنغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى الله! ئۇنى دىنىڭدا ئالىم قىلغىن!» دېدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەتا ئىبنى ئەبى مەيمۇنە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانلىقىنى بايان قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاجىتىنى راۋا قىلىش ئۈچۈن خالا جايغا كىرەتتى، مەن ئەنسارىلاردىن بولغان بىر بالا بىلەن ئۇنىڭغا تاھارىتى ئۈچۈن سۇ ئاپىراتتۇق، ئۇ بۇ سۇ بىلەن ئىستىنجا قىلاتتى.

كىچىك ساھابىلارنىڭ ئۇنىڭغا بەيئەت قىلغانلىقى ئۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەۋەتلىرىنى تېز قوبۇل قىلغانلىقىنىڭ ئىپادىلىرىدىندۇر

ئىمام مۇسلىم، ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير ۋە فاتىمە بىنتى مۇنزىر ئىبنى زۇبەير (الله ئۇلاردىن رازى بولسۇن!) لەردىن ئۇلارنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇ بەكرىنىڭ قىزى ئەسما مەككىدىن ھىجرەت قىلىپ چىققاندا ئۇ ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرگە ھامىلدار ئىدى. ئۇ مەدىنىدىكى قۇبا دېگەن يەرگە كەلگەندە يەڭگىدى، يېڭى تۇغۇلغان بۇ بوۋاق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئېلىپ بېرىلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بوۋاقنى ئەسمانىڭ قولىدىن ئېلىپ ئاندىن خورما بار يوقلىقىنى سورۇشتۇردى، بۇ ھەدىسنىڭ بايانىدا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ: بىز تاكى خورما تېپىلغىچە بىرەر سائەتچە ئولتۇردۇق، دېگەنلىكى بايان قىلىنغان. خورما تېپىلغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ خورمىنى چايناپ بالىنىڭ ئاغزىغا ئېغىزى بىلەن سالدى، بۇ بالىنىڭ قورسىقىغا كىرگەن تۇنجى نەرسە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك ئېغىز سۈيى بولدى. بۇ ھەقتە ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھامۇنداق دەيدۇ: بالىنى ئېغىزلاندۇرۇپ بولغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى سىلىدى، ئۇنىڭغا الله نىڭ رەھمەتلىرىنى تىلەپ بالىغا "ئابدۇللاھ" دەپ ئىسىم قويدى، ئوغلۇم ئابدۇللاھ يەتتە ياكى سەككىز ياشلار ئەتراپىدىكى چېغىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئۇنىڭ ئۇنداق قىلىشىنى ئاتىسى زۇبەير بۇيرىغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئالدىغا كىرگەنلىكىنى كۆرۈپ ئۇنىڭغا تەببەسسۇم قىلدى، ئاندىن ئابدۇللاھ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بەيئەت قىلدى.

دېمەك ساھابىلارنى باللىرى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بۇيرىشى ۋە رىغبەتلەندۈرۈشى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرۈش بىلەن ئۆسۈپ يېتىلگەن ئىدى، ئېنىقكى باللار قانداق نەرسىگە كۆندۈرۈلسە تاكى قېرىغىچە شۇ نەرسە ئۈستىدە بولىدۇ.

ئىمام نەۋەۋىي بۇ ھەدىسكە بەرگەن شەرھىسىدە: ئۇنىڭ بەيئىتى مەسئۇلىيەتلەرنى ئۈستىگە ئېلىش بەيئىتى بولماستىن بەلكى بالىنى مۇبارەكلەندۈرۈش ۋە شەرەپلەندۈرۈش ئۈچۈن قىلىنغان بەيئەتتۇر، چۈنكى ئۇنىڭ يېشى چوڭلار بەيئەت قىلىپ ئۈستىگە مەسئۇلىيەتلەرنى ئالىدىغان دەرىجىدە ئەمەستۇر،

دېگەن. رىۋايەتلەر قىلىنىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەن ۋە ھۈسەين، ئابدۇللاھ ئىبنى ئاbباس ۋە ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيردىن باشقا بالىلاردىن بەيئەت ئالمىغان.

بالىلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەزىيەت بەرگەن ئادەمنى ئۆلتۈرگەنلىكى

ئىمام بۇخارى قىلغان رىۋايەتتە ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بەدرى ئۇرۇشىنىڭ جەريانىدا بولۇپ ئۆتكەن مۇنداق بىر ۋەقەلىكنى بايان قىلغان: ئۇرۇش مەيدانىدا ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋفنىڭ ئوڭ تەرىپىمدە تۇرغان بىر بالا ئۇنىڭغا: ئى تاغا! سىز ماڭا ئەبۇ جەھلنى كۆرسىتىپ قويۇڭ، دەيدۇ. ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف ئۇنىڭدىن: ئۇنى سەن نېمە قىلىسەن، دېگەندە ئۇ: ئەبۇ جەھل پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا نۇرغۇن ئەزىيەتلەرنى بەرگەن، ناۋادا مەن ئۇنى تۇتىۋالسام ئۇ ھەرگىزمۇ مەندىن قۇتۇلالمايدۇ، دەيدۇ. شۇ چاغدا ئابدۇراھماننىڭ سول تەرىپىدە تۇرغان بالىمۇ ئۇنىڭدىن ئەبۇ جەھلنى كۆرسىتىپ قويۇشنى تەلەپ قىلىدۇ، ئۇرۇش باشلىنىپ تازا ئەۋجىگە چىققان چاغدا ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف بۇ ئىككى بالىغا قاراپ: ئەنە ئاۋۇ ئادەم ئەبى جەھل بولىدۇ، دەيدۇ، بۇنى ئاڭلىغان بالىلار اللە ۋە اللە نىڭ پەيغەمبەرىنىڭ دۈشمىنىگە بىرىنچى بولۇپ قىلىچ ئۇرۇش شەرىپىگە ئېرىشىش ئۈچۈن ئېتىلىدۇ ـ دە، ھەر ئىككىلىسى زەرب بىلەن قىلىچ ئۇرۇدۇ، ئەبۇ جەھل شۇ ھامان يەرگە يىقىلىدۇ، ھەر ئىككى بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ: ئۇنى مەن ئۆلتۈردۈم، دېسە: يەنە بىرى مەن ئۆلتۈردۈم، دېيىشىپ كېتىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەر ھەر ئىككىڭلار قىلىچىڭلارنى ماڭا كۆرسىتىڭلار!» دەيدۇ، ئۇلار قىلىچلىرىنى كۆرسەتكەندىن كېيىن قىلىچتىكى قان يۇقلىرىنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى ھەر ئىككىڭلار ئۆلتۈردۈڭلار!» دەيدۇ. بۇ بىر باشلانغۇچ بولۇپ شۇندىن كېيىن ساھابىلارنىڭ باللىرىنىڭ ھەر بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەزىيەت بەرگەن ياكى ئۇنى ئۆلتۈرۈشكە قەستلىگەن ھەرقانداق بىر ئادەمنىڭ جاجىسىنى بېرىشنى ئۆزلىرىنىڭ مەسئۇلىيىتى دەپ تونۇيتتى.

شۇھابىدىن ئەبشىھي «مۇستەترىف في كۇللى فەننىن مۇستەزرىف» دېگەن كىتابىدا ناھايىتمۇ تەسىرلىك بولغان تۆۋەندىكى قىسسىنى بايان قىلغان ئىدى.

بەھرەيىنلىك بىر تۈركۈم بالىلار كىرىكىت ـ ھۆكەي توپى ئويناش ئۈچۈن يىغىلغان بولۇپ، ئۇلار توپ ئويناۋاتقاندا بەھرەيىننىڭ بىر خرىستىئان ئالىمى ئۇلارنىڭ ئويۇنىغا قاراپ ئولتۇرغان، ئويناۋاتقان توپ ئۇچۇپ بېرىپ ئۇ كىشىنىڭ قۇچىقىغا چۈشكەندە ئۇ بۇ توپنى ئېلىۋالغان، بالىلار توپنى قايتۇرۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلىشقان بولسىمۇ ئۇ قايتۇرۇپ بەرمىگەن. بالىلاردىن بىرسى: ئۇنى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەققى ـ ھۆرمىتى بىلەن سەندىن سورايمەن، ئۇنى بىزگە قايتۇرۇپ بەرگىن! دېگەندە ئۇ خرىستىئان ئالىمى (اللە ئۇنىڭغا لەنەت قىلسۇن!) توپنى قايتۇرۇپ بەرمەكتە يوق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تىللىغان، شۇنىڭ بىلەن بالىلارنىڭ ھەممىسى كىرىكىت توپىنىڭ كالتەكلىرى بىلەن تاكى ئۇ تاياق دەستىدىن ئۆلگىچە ئۇرغان. بۇ خەۋەر ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا يەتكەندە ئۇ شۇنچىلىك خوشال بولدىكى، بىرەر جاينىڭ فەتھى قىلىنىشى، ياكى ئېلىنغان بىرەر غەنىمەتمۇ ئۇنى بۇ دەرىجىدە خۇرسەن قىلمىغان ئىدى. ئۇ بۇ خەۋەرنى ئاڭلىغان ھامان خۇشاللىقىدىن ئورنىدىن تۇرۇپ: ئىسلام ئەمدى ئىززەتلەندى، كىچىك بالىلار پەيغەمبەرىنىڭ تىللانغانلىقىدىن غەزەپلىنىپ دۈشمىنى ئۈستىدىن غالىپ كەلدى، ئاندىن ئۇنىڭ قېنىنى تۆكتى، يۈكسەك ۋە پاك اللە ھەممىنى ياخشى بىلگۈچىدۇر، دېدى.

www.munber.org

مۇسۇلمان باللار پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئەزىيەت بەرگۈچىلەردىن ئىنتىقام ئېلىشقا كۈچى يەتمەي قالسا ئۇ فاسىق ۋە مۇناپىقلارنىڭ قىلغان سۆز ۋە ئىش ـ ھەرىكەتلىرىنى مۇھەممەد ئەلەيھسسالامغا، ئۇنىڭدىن كېيىن مۆمىنلەرگە يەتكۈزەتتى.

تەپسىر كىتابلىرى الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلار (يەنى مۇناپىقلار) : «مەدىنىگە قايتساق، ئەڭ ئەزىز ئادەم (يەنى ئابدۇللا ئىبنى ئۇبەي ۋە مۇناپىقلارنىڭ ئۆزلىرىنى دېمەكچى) ئەڭ خار ئادەمنى (يەنى رەسۇلۇللاھنى، مۆمىنلەرنى دېمەكچى) مەدىنىدىن چىقىرىۋېتىدۇ» دېيىشىدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتىنىڭ نازىل بولۇش سەۋەبى ھەققىدە يۇنۇس ئىبنى بۇكەير مۇھەممەد ئىبنى ئىسھاقتىن مۇھەممەد ئىبنى يەھيا، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەبۇبەكر ۋە ئاسىم ئىبنى ئۆمەر قاتارلىقلارنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بەنى مۇستەلەھ قەبىلىسى بىلەن ئۇرۇشۇپ مەدىنىگە قايتىش ئالدىدا سۇ بار بىر يەرگە چۈشكەندە بىزنىڭ ئارىمىزدا ئىدى. ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ خىزمەتكارى جەھجاھ ئىبنى مەسئۇد دېگەن كىشى بىلەن سىنان ئىبنى ۋەبەر دېگەن كىشى سۇ تالىشىپ ئۇرۇشۇپ قالدى. شۇنىڭ بىلەن سىنان: ئى ئەنسارىلار! جامائەسى ماڭا ياردەم قىلىڭلار! دەپ توۋلىدى. جەھجاھمۇ: ئى مۇھاجىرلار جامائەسى! ماڭا ياردەم قىلىڭلار، دەپ توۋلىدى. زەيد ئىبنى ئەرقەم ۋە بىر قانچە نەپەر ئەنسارىلار ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەينىڭ يېنىدا ئىدى. ئابدۇللاھ سىناننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ: ئۇلار بىزنىڭ يۇرتىمىزدا بىزگە قارشى ئىسيان كۆتەردى. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بىزنىڭ مىسالىمىز بىلەن بۇ قۇرەيش قەبىلىسىنىڭ قەلەندەرلىرىنىڭ مىسالى خۇددى بىر شائىرنىڭ: ئېتىڭنى سەمرىت، ئۇ سېنى چىشلىسۇن، دېگەن گېپىگە ئوخشايدۇ. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەدىنىگە قايتساق ئەڭ ئەزىز ئادەم ئەڭ خار ئادەمنى مەدىنىدىن چىقىرىۋېتىدۇ، دېدى. ئاندىن يېنىدىكى ئۆز قەۋمىدىن بولغان ئادەملەرگە بۇرۇلۇپ: سىلەر ئۆزەڭلارغا ئۆزەڭلار قىلدىڭلار، ئۇلارنى يۇرتۇڭلارغا يەرلەشتۈردىڭلار، مال ـ مۈلكىڭلارنى ئۇلار بىلەن تەڭ بۆلۈشتىڭلار. الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سىلەر ئۇلارنى تەمىنلىمىگەن بولساڭلار، ئۇلار چوقۇم سىلەرنىڭ يۇرتۇڭلاردىن باشقا يۇرتلارغا كۆچۈپ كەتكەن بولاتتى، دېدى. ئۇنىڭ بۇ سۆزىنى زەيد ئىبنى ئەرقەم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئاڭلاپ دەرھال پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭغا يەتكۈزدى، ئۇ تېخى كۈدەك بالا ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ يېنىدا ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بۇ خەۋەرنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بەردى. ئۆمەر رەزىيەللا ئەنھۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئەبباد ئىبنى بەشىرنى ئۇ مۇناپىقنىڭ كاللىسىنى ئېلىشقا بۇيرۇغىن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ئى ئۆمەر! كىشىلەر: مۇھەممەد ئۆز ئادەملىرىنى ئۆلتۈرۈپتۇ، دەپ سۆز ـ چۆچەك قىلىشسا قانداق بولىدۇ؟ ئۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ. ئى ئۆمەر! سەن قوشۇنىڭغا دەرھال يولغا چىقىشقا بۇيرۇق بەرگىن» دېدى. ئۆزىنىڭ دېگەن سۆزلىرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ خەۋەر تاپقانلىقىنى بىلگەن ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەي پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۆزرە ئېيتتى ۋە الله نىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىپ تۇرۇپ زەيد ئىبنى ئەرقەمنىڭ ئۆزى ھەققىدە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا دەپ كەلگەن سۆزلىرىنى ئۆزىنىڭ دېمىگەنلىكىنى ئېيتتى. ئۇ قەۋمى ئىچىدە ئابرۇيلۇق ئادەم ئىدى. قەۋمىمۇ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! زەيد

[1] سۈرە مۇنافىقۇن 8 ـ ئايەت

دېگەن بۇ بالا ئېيتقان بۇ سۆزلەر خاتا سۆز بولۇشى، بۇ ئابدۇللاھنىڭ شۇنداق سۆزلەرنى قىلغان ياكى قىلمىغانلىقىنى بىلەلمەي قالغان بولۇشى مۇمكىن، دېيىشتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاۋا ناھايىتى قىززىق بولغان بىر چۈش ۋاقتىدا يولغا چىقتى، ئادەتتە ئۇ بۇنداق ۋاقىتتا سەپەرگە چىقمايتتى. ئۇسەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇچراپ ئۇنىڭغا پەيغەمبەرلەرگە قىلىنىدىغان سالام بىلەن سالام قىلدى. ئاندىن: اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! سەن ئادەتتە سەپەر قىلمايدىغان بىر ۋاقىتتا يولغا چىقىپسەنغۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەمراھىڭ ئابدۇللاھ ئىبنى ئۇبەيىنىڭ دېگەن سۆزلىرىدىن سېنىڭ خەۋىرىڭ يوق ئوخشىمامدۇ؟ ئۇنىڭ بىلجىرلىشىچە مەدىنىگە بارغاندا ئەڭ ئەزىز ئادەم ئەڭ خار ئادەمنى مەدىنىدىن چىقىرىۋەتكىدەكمىش» دېدى.

ئۇسەيد ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! ئەزىز ئادەم سەندۇرسەن خار ئادەم ئۇ ئادەمدۇر، دېدى. ئاندىن: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنى ئەپۇ قىلغىن، اللہ نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، بىز ئۇنىڭغا تاج كىيگۈزۈش ئۈچۈن تاج راسلاۋاتقان بىر پەيتتە اللہ سېنى بىزنىڭ ئارىمىزغا كەلتۈردى. ئۇ سېنى پادىشاھلىقنى مەندىن تارتىۋالدى، دەپ قارايدۇ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئادەملەر بىلەن بىر كېچە كۈندۈز يول يۈرگەندىن كېيىن چاشكا ۋاقتى بولغاندا بىر جايغا چۈشكۈن قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دەم ئالماي مېڭىشى ئوتتۇرىغا چىققان بۇ پىتنە سۆزلەرنى كىشىلەرنىڭ ئېسىدىن چىقىرىۋېتىش ئۈچۈن ئىدى. ئادەملەر چۈشكۈن قىلغان يەرگە كېلەر ـ كەلمەيلا ئۇيقۇغا كېتىشتى ۋە بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا سۈرە مۇنافىقۇن نازىل بولدى.

ساھابىلارنىڭ بالىلىرىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ياخشى كۆرگەننى ياخشى كۆرۈپ، جاھىلىيەتنى يامان كۆرگەنلىكى توغرىسىدا

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئەبۇ داۋۇد (بۇ بۇخارىنىڭ لەۋزى) ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە بىر سەيپۇڭ بالىنىڭ يېنىغا كىردۇق، ئۇ بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئىچىگە سەي كاۋىسى سېلىنغان گۆش شورپىسى قويۇپ ئاندىن ئۆز ئىشىغا تۇتۇش قىلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شورپىنىڭ ئىچىدىن سەي كاۋىسىنى ئىزدىگىلى تۇردى، مەن سەي كاۋىلىرىنى ئىلغاپ تېپىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا قويدۇم، شۇنىڭدىن ئېتىبارەن سەي كاۋىسىنى ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ قالدىم.

ساھابە ۋە سەلەپ ـ سالىھىن بالىلىرىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى يادلايدىغانلىقى

ئىمام بۇخارى، مۇھەممەد ئىبنى رەبىئە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ناھايىتى ئېنىق ئېسىمدە قېلىشىچە مەن بەش ياش ۋاقتىمدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر چېلەكتىن سۇ ئېلىپ، ئۇ سۇنى يۈزۈمگە پۈركۈپ چاچقان ئىدى.

تىرمىزى ئەبى ئەلھەۋرائ ئەسسەئدى رەبىئە ئىبنى شابانىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ھەسەن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرىسىدا ئېسىڭدە قالغان بىرەر نەرسە بارمۇ؟ دېسەم، ئۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ، «سەندە شەك پەيدا قىلىدىغانلىرىنى تەرك

ئەت! راستچىللىق خاترجەملىكتۇر، يالغانچىلىق شەكتۇر» دېگەن سۆزىنى يادا قىلدىم، دېدى. [بۇ ھەدىسنى نەسەئى، ئەھمەد ۋە باشقىلارمۇ رىۋايەت قىلدى]

مۇھەممەد ئىبنى ئەبى بەكرى ئەسسەقەفىدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن مىنادىن ئەرەفاتقا ماڭغان ۋاقتىمدا تەلبىيە ئېيتىش ھەققىدە: سىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن قانداق قىلاتتىڭلار؟ دەپ سورىدىم، ئەنەس: تەلبىيە ئېيتىدىغانلار تەلبىيە ئېيتسا ئۇ ئۇلارنى توسمايتتى، تەكبىر ئېيتىپ ماڭغانلارنىمۇ ئىنكار قىلمايتتى، دېدى. [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس]

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە سەمرە ئىبنۇ جۇندۇپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىسىدا بىر كىچىك بالا بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەدىسلەرنى يادا ئالاتتىم، مېنىڭ سۆز قىلىشىمدىن يېشى مەندىن چوڭ بولغان كىشىلەردىن باشقىلىرى توسۇيالمايتتى.

ئىبنى ئاbباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئانامنىڭ ھەمشىرىسى مەيمۇنە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قېشىدا قونۇپ قالدىم، مۇئەززىن ئەزان ئېيتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازغا چىقىپ كېتىۋېتىپ: «ئى اللە! قەلبىمنى نۇرلۇق قىل! ئارقامنى نۇرلۇق قىل! ئالدىمنى نۇرلۇق قىل! ئۈستۈمنى نۇرلۇق قىل! كۆزۈمنى نۇرلۇق قىل! ئاستىمنى نۇرلۇق قىل! ئى اللە! ماڭا كاتتا نۇر ئاتا قىل!» دېگەن ئىدى. [ئىبنى جۇھەيمە سەھىھەيندە بۇ ھەدىسنى ئىككى سەنەد بىلەن رىۋايەت قىلغان]

ئەبۇ جۇھەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان بولۇپ، ئۇ ساھابىلارنىڭ كىچىكلىرىدىن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندا ئۇ تېخى بىر نارىسىدە بالا ئىدى، ئۇ بۇنى ئەسلەپ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلدىم، ئۇ مەككىدىكى شىبغىللىق بىر جايدىكى ئەدەم دېگەن دەرەختىن ياسالغان بىر قىزىل گۈمبەز ئىچىدە ئىكەن، بىلال رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ تاھارەت ئالغىلى چىقتى، ئۇ سۇ ئېلىۋاتقان ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر دانە قىزىل رەڭلىك ئۇرىقنى كۆتەرگىنىچە چىقتى، مەن ئۇنىڭ ئىككى پاچىقىنىڭ ئاقلىقىغا قارىدىم، ئاندىن ئۇ تاھارەت ئالدى، بىلال ئەزان ئېيتتى، مەن ئۇ- يەر بۇ يەرگە قاراشقا باشلىدىم، بىلال ئوڭ ۋە سول تەرەپلەرگە گەۋدىسىنى بۇراپ ”ھەييا ئەلەسسەلاھ، ھەيا ئەلەلفەلاھ“ دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ناماز ئوقۇشى ئۈچۈن بىر توسالغۇ قويۇلدى، (يەنى ناماز ئوقۇغۇچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ نامازنىڭ بۇزۇلۇشىغا سەۋەبچى بولۇشىنى توسۇش ئۈچۈن بەلگە توساق قويۇلدى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەسىر نامىزىنى ئىككى رەكئەت ئوقۇدى، ناماز ئوقۇۋاتقاندا توسىغىدەك چوڭ بىرنەرسە بولمىغاچا ئېشەك ۋە ئىتلار ئۆتۈۋەردى. ئۇ نەرسىلەرنىڭ ئۆتۈشى ھەم توسالمىدى، ئاندىن كېيىن ئۇ تاكى مەدىنىگە قايتىپ كەلگىچە نامازنى شۇنداق ئىككى رەكئەت ئوقۇدى.

باشقا بىر رىۋايەتتە ئەبا جۇھەيفىنىڭ رىۋايەت قىلىپ بېرىشىچە ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى چۈش ۋاقتىدا تاھارەت ئالغىلى چىققاندا كۆرگەن. كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاھارەت ئېلىپ ئاشقان سۇيىنى ئېلىۋېلىشقان. ئاندىن كېيىن پېشىننى ئىككى رەكئەت، ئەسىرنى ئىككى رەكئەت ئوقۇغان، ئۇنىڭ ئالدىغا ناماز ئوقۇشى ئۈچۈن توسالغۇ بەلگىسى قويۇلغان.

ئەمدى بىز سەردار يىگىت، دانا قوماندان ۋە قەيسەر مۇجاھىدنىڭ اللە نىڭ پەزىلىتى بىلەن ئىسىدە قالغان ئاجايىپ بىر قىسسىسىنى بايان قىلىمىز. ھافىز مۇھەممەد ئىبنى ئەھمەد ئابدۇل ھادى «ئەلئۇقۇدۇ دارىيە مىن مەناقىبى شەيخ ئەلئىسلام ئىبنى تەيمىيە» دېگەن كىتابىدا مۇنداق بايان قىلغان: دەمەشق ئەھلى ئۇنىڭ ئەقلىنىڭ ئۆتكۈرلىكى، زېھنىنىڭ ئوچۇقلىقى، ئەستە قالدۇرۇش ئىقتىدارىنىڭ كۈچلۈكلىكى ۋە ئىنكاسىنىڭ كۈچلۈكلىكىدىن ھەيران قېلىشقانىدى. ھەتتا ھەلەپتىكى بەزى ئۆلىمالار دەمەشققە ئۇنى زىيارەت قىلىش ئۈچۈن بارماقچى بولۇشقان بولۇپ ئۇلاردىن بىرى دەمەشققە كېلىپ: مەن بۇ شەھەردە يادلاش سۈرئىتىنىڭ ناھايىتى تېزلىكى بىلەن نام چىقارغان ئەھمەد ئىبنى تەيمىيە ئىسىملىك، بىر بالىنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىغانىدىم، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى كۆرگىلى كەلدىم، دېدى. ئۇنىڭغا كىيىم تىكىش دۇكىنىدىكى بىر ئۇستا: مانا ماۋۇ ئۇنىڭ مەكتەپكە بېرىپ ـ كېلىشتە ئۆتىدىغان يولى، ئۇ ھازىرغىچە بۇ يەردىن ئۆتمىدى، سىز بىزنىڭ يېنىمىزدا بىرئاز ساقلاپ ئولتۇرۇپ تۇرۇڭ، ئۇ مەدرىسكە بېرىش ئۈچۈن بۇ يەردىن ئۆتىدۇ، دەيدۇ. ھەلەپلىك شەيخ بىرئاز ئولتۇرغاندىن كېيىن بىرنەچچە بالا بۇ يولدىن ئۆتىدۇ. ماشىنچى ئۇستا: ئەنە ئاۋۇ چوڭ تاختا كۆتۈرۋالغان بالا ئەھمەد ئىبنى تەيمىيە، دېدى. شەيخ ئۇنى چاقىردى، ئاندىن ئۇنىڭ قولىدىكى تاختىنى ئېلىپ: ئوغلۇم سەن بۇنىڭدىكىنى ئۆچۈر، مەن ساڭا بىر نەرسە دەپ بېرەي، سەن ئۇنى يېزىۋال! دەيدۇ. ئەھمەد شۇنداق قىلىدۇ، ئاندىن ئۇ شەيخ ئۇ تاختىغا ھەدىس رىۋايەت قىلغۇچى مەتنىلەردىن ئون بىر ياكى ئون ئۈچ ھەدىسنى يېزىپ تاختىنى بالىنىڭ قولىغا بېرىپ: ئۇنى ماڭا ئوقۇپ بەرگىن! دېدى. بالا تاختىغا بىرئاز قاراپ ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن خۇددى بۇنى بۇرۇن يادلاپ بولغاندەكلا تاختىغا قارىماي سۇدەك يادلاپ بەردى. ئاندىن شەيخ ئۇنىڭغا: ئوغلۇم: ئەمدى بۇنى ئۆچۈر! دېدى ۋە ئۆچۈرۈلگەن ئۇ تاختىغا قايتىدىن ئۆزى خالىغان بىرقانچە راۋىيلارنىڭ ئىسىملىكىنى دەپ، ئۇنىمۇ ئوقۇپ بېرىشنى تەلەپ قىلدى. بالا بولسا ئاۋۋالقىسىدەكلا تاختىغا بىر قارىۋالغاندىن كېيىن ئۇنىمۇ سۇدەك يادقا دەپ بەردى. شۇنىڭ بىلەن بۇ شەيخ ئورنىدىن تۇرۇپ: ئەگەر بۇ بالا ياشىسا ئۇنىڭ شەنى ئۇلۇغ بولىدۇ، ئۇنىڭغا ئوخشىغان بىرى ھازىرغىچە كۆرۈلۈپ باقمىدى، دېدى.

ھەدىس يادلىغان بالىلارنى مۇكاپاتلاش

خەتىيب ئەلباغدادى "شەرەپۇ ئەسھابۇل ھەدىس" دېگەن كىتابىنىڭ **10** ـ بېتىدە نەزر ئىبنى ھارىسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلغان: مەن ئىبراھىم ئىبنى ئەدھەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم: ئاتام ماڭا: ئوغلۇم! ھەدىس ئۆگەنگىن! قايسىلا بىر ھەدىسنى ئاڭلاپ ئۇنى يادا ئالساڭ ساڭا بىر دەرھەم بېرىمەن، دېگەن ئىدى، شۇنىڭ بىلەن مەن ھەدىس يادلاشقا باشلىدىم.

سەلەپ ـ سالىھىن بالىلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە ھەدىس ئۆگەتكۈچى ئالىملارغا خىزمەت قىلغانلىقى

سۇفيان ئىبنى ئۇيەينە "ئەلمۇھەددىسۇلپاسل" دېگەن كىتابىنىڭ مۇئەللىپىنىڭ زىكىر قىلىشىچە ئۇ مۇنۇ رىۋايىتىنى مۇنداق بايان قىلىدۇ: مېنىڭ ئاتام كوپىدا سەرراپلىق قىلاتتى. ئۇ قەرزگە بوغۇلۇپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن بىز مەككىگە يۆتكىلىپ باردۇق، بىز پېشىن نامىزىنى ئوقۇش ئۈچۈن مەسجىدكە باردۇق، مەسجىدكە ئەمدىلا يېتىپ بېرىشىمىزغا ئېشەككە مىنىۋالغان بىر بوۋاي كېلىپ ماڭا: ئى بالا! مەن مەسجىدكە كىرىپ ناماز ئوقۇپ چىققىچە بۇ ئېشەكنى تۇتۇپ تۇر! دېدى. مەن ئۇنىڭغا: سەن ماڭا ھەدىس سۆزلەپ بەرمىسەڭ تۇتۇپ تۇرمايمەن، دېدىم. ئۇ: ۋاي سېنى! سەن ھەدىسنى نېمە قىلىسەن؟ دەپ مېنى كىچىك كۆرگەنلىكىنى ئاشكارلىدى. مەن يەنە: ماڭا ھەدىس سۆزلەپ بەر! دېدىم. ئۇ: جابىر

www.munber.org

ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ رىۋايەت قىلىشىچە ئىبنى ئابباس مۇنداق دېگەن... دەپ باشلاپ سەككىز ھەدىس سۆزلەپ بەردى، ئاندىن مەن ئۇنىڭ ئېشىكىنى تۇتۇپ تۇرغاچ ئۇ ماڭا سۆزلەپ بەرگەن ھەدىسلەرنى يادقا ئېلىشقا باشلىدىم، ئۇ مەسجىدتىن قايتىپ چىققاندا: مەن ساڭا سۆزلەپ بەرگەن ھەدىسلەر ساڭا قانداق مەنپەئەت يەتكۈزدى؟ دېدى. مەن: سەن ماڭا ماۋۇ، ماۋۇ ھەدىسلەرنى سۆزلەپ بەردىڭ، دەپ ئۇ ماڭا سۆزلەپ بەرگەن ھەدىسلەرنى ئۇنىڭغا تەكرارلاپ بەردىم. ئۇ بوۋاي: اللە ساڭا بەرىكەت بەرسۇن، ئەتە سەن مېنىڭ مەجلىسىمگە كەل! دېدى. ئەتىسى بارغاندا بىلسەم بۇ بوۋاي ئەمرى ئىبنى دىنار، ئىكەن.

سەلەپ ـ سالىھلارنىڭ بالىلىرىنىڭ ھەدىس ئۆگىنىش ئۈچۈن ھىجرەت قىلىشى ۋە سەپەر قىلىشى

خەتىيب ئەلبەغدادى ئەلى ئىبنى ئاسىمدىن ئاتىسىنىڭ ئۇنىڭغا مۇنداق تەلەپتە بولغانلىقىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئاتام ماڭا يۈزمىڭ دەرھەم بېرىپ: يۈزمىڭ ھەدىس ئېلىپ كەلمىگىچە مەن سېنىڭ يۈزىڭنى كۆرمەي! دېگەن ئىدى.

ئەلى ئىبنى ئاسىم ئۆزىنىڭ ھەدىس ئۆگىنىش يولىدىكى سەپىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: مەن ھۇشەيم بىلەن بىللە مەنسۇر بىلەن ئۇچرىشىش ئۈچۈن ۋاسىتتىن كۇفەگە قاراپ يولغا چىقتۇق، بىرقانچە كىلومېتىر يول يۈرگەندىن كېيىن بىزگە مۇئاۋىيە مۇ ياكى باشقا بىرىمۇ ئەيتاۋۇر بىرى بىزگە يولۇقتى، مەن ئۇنىڭدىن: نەگە ماڭدىڭ؟ دەپ سورىۇدۇم. ئۇ: قەرزىم بار ئىدى، ئۇنى تۆلىگىلى ماڭدىم، دېدى. مەن ئۇنىڭغا: مەن بىلەن قايت، مەندە ھازىر تۆت مىڭ دەرھەم بار، مەن ساڭا ئۇنى بېرەي، دېدىم. ئاندىن ئارقىمغا قايتىپ ئۇنىڭغا ئىككى مىڭ دەرھەم بەرگەندىن كېيىن قايتا سەپەرگە ئاتلاندىم، ھۇشەيم كۇفەگە ئەتىگەن كىردى، مەن كەچ تەرەپتە كىردىم، ھۇشەيم ئەتىگەن بېرىپ مەنسۇردىن قىرىق ھەدىس ئاڭلاپتۇ، مەن كەچتە بېرىپ ئاۋۋال مۇنچىغا چۈشۈپ ئەتىسى ئەتىگەندە مەنسۇرنىڭ ئىشىكى ئالدىغا بارسام جىنازا كۆرۈلدى، مەن كىشىلەردىن بۇ نېمە ئىش؟ دەپ سورىۇدۇم، كىشىلەر: بۇ مەنسۇرنىڭ جىنازىسى، دېدى. مەن ئولتۇرۇپ يىغلىغىلى تۇردۇم، ئۇ يەردىكى بىر بوۋاي: ھەي يىگىت! نېمىگە يىغلايسەن؟ دېدى. مەن: مەن بۇ شەيختىن ھەدىس ئاڭلاش ئۈچۈن كەلگەن ئىدىم، ئۇ ئۆلۈپ كېتىپتۇ، دېدىم. بوۋاي ماڭا: مەن ساڭا ئۇنىڭ ئانىسىنىڭ تويىغا قېتىلغان بىرىنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ (يەنى بۇنىڭدىنمۇ ئالىم كىشىنى، دېمەكچى) دېدى. مەن: خوش! دېدىم. بوۋاي ماڭا ياز، دېدى. ئاندىن ماڭا: ئىكرەمە ئىبنى ئابباستىن رىۋايەت قىلدۇ، دەپ ھەدىس سۆزلەشكە باشلىدى.

شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنىڭدىن بىرئاي ھەدىس يازدىم، كېيىن ئۇنىڭغا: اللە سىزگە رەھمەت قىلسۇن! سىز كىم بولۇسىز؟ دېدىم. ئۇ: سەن بىر ئايدىن بېرى مەندىن ھەدىس يازدىڭ، تېخىچە مېنىڭ كىملىكىمنى بىلمىدىڭمۇ؟ مەن بولسام ھۇسەيىن ئىبنى ئابدۇراھمان، مېنىڭ ئىبنى ئابباس بىلەن كۆرۈشۈشكە بېرىشىم ئۈچۈن يەتتە ياكى توققۇز دەرھەمگە ئېھتىياجىم بار ئىدى، ئۇنى تاپالمىغانلىقىم ئۈچۈن ئىكرەمە بېرىپ ئاڭلاپ كېلىپ، ئاڭلىغىنىنى ماڭا سۆزلەپ بېرەتتى، دېدى.

قاراڭ! اللە نىڭ بۇ ئىنايىتىگە، بۇ ياش ھەدىس تەلەپ قىلىش سەپىرىدە ئانا يۇرتىدىن مىڭلىنىڭ يېرىمىدىن ئايرىلىپلا قالماي، كېچىكىپ قالغانلىقى سەۋەبى بىلەن مەنسۇر بىلەن كۆرۈشۈش پۇرسىتىدىنمۇ ئايرىلدى، ئاندىن اللە ئۇنىڭغا شەيخلەرنىڭ شەيخى ۋە ئاشۇ دەۋردىكى ئۇستازلارنىڭ بىرى بولغان

ھۇسەين ئىبنى ئابدۇراھماننى ئۇچراشتۇردى، دېمەك بۇ بىلىم تەلەپ قىلغۇچىلارغا، شۇنداقلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسىنى ئۆگىنىشكە ئىخلاس قىلغۇچىلارغا اللہ تەرىپىدىن بېرىلگەن نېمەتتۇر.

ھەدىسلەرنى يېزىش ۋە يېزىلىشىنىڭ توغرىلىقىنى تەكشۈرۈش

ھىشام ئىبنى ئۇرۋەدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن. ئاتام ماڭا: يازدىڭمۇ؟ دېدى، مەن: ھەئە، دېدىم، ئۇ: كۆزدىن كەچۈردىڭمۇ؟ دېدى. مەن: ياق، دېدىم. ئاتام: ئۇنداق بولسا يازماپسەن، دېدى.

يېزىشقا بۇيرۇش، شۇنداقلا يازغاننى ئەسلىدىكىگە سېلىشتۇرۇپ تەكشۈرۈپ كۆرۈشكە بۇيرۇش بولسا يېزىلغان نەرسىنىڭ توغرا ـ خاتالىقىنى تەكشۈرۈپ بېكىتىشنىڭ ئەڭ توغرا ئۇسۇلى بولۇپ، ئىسلام تارىخىمىزدا ئۆلىما ئالىملارنىڭ ئۆگىنىشكە بولغان ۋە ئۆگەنگەن نەرسىدىن مەنپەئەتلىنىشكە نەقەدەر ھېرىسمەن بولغانلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر، شۇنداقلا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باللىرىنىڭ تەربىيىلىنىشىدە باللىرىنىڭ ئىلمنى توغرا ئۇسۇلدا قوبۇل قىلىشىغا نەقەدەر ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

قىزلارنىڭ ھەدىس يادلىشى

زۇبەيدى مۇنداق دەيدۇ: ئىمام مالىكنىڭ بىر قىزى بار بولۇپ ئۇ قىز ئاتىسىنىڭ ئىلمىنى (يەنى ”مۇۋەتتا“ نى) يادلىغان ئىدى. ئىمام مالىك دەرس بېرىۋاتقاندا ئۇ قىز ئىشىكنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ قايسى بىر ئوقۇغۇچى دەرسنى خاتا دەپ قويسا ئىشىكنى تاقىلدىتاتتى، ئىمام مالىك بۇنى چۈشىنىپ ئوقۇغۇچىنىڭ خاتالىقىنى تۈزىتەتتى.

باللارنىڭ ھەدىس رىۋايەت قىلىشى ۋە ئۇنى ئۆگىنىشكە ئەھمىيەت بېرىشى

بەغدادىي ”ئەلكىفايە فى ئىلمى رىۋايە“ دېگەن كىتابىدا مۇنداق بىر ۋەقەلىكنى بايان قىلىدۇ: مۆمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەمشىرىسىنىڭ ئوغلى ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا: ئوغلۇم! سېنىڭ مەندىن ھەدىس يېزىپ قايتقىنىڭدىن كېيىن ئۇنى قايتا تەكرار قىلىدىغانلىقىڭ توغرىسىدا خەۋىرىڭ يەتتى، دېدى. ئۇرۋە: مەن سىزدىن بىر ھەدىسنى ئاڭلىغاندا ئۇ ھەدىسنىڭ مەنىسىدىن بىرنەرسىنى چۈشەنسەم، قايتىپ كېلىپ تەكرار قىلغاندا يەنە بىر خىل مەنىسى بارلىقىنى چۈشىنىمەن، دېدى. ئائىشە: سەن بۇ ئىككى خىل چۈشەنچەڭنىڭ ئارىسىدا زىتلىق باردەك ھېس قىلامسەن! دېدى. ئۇرۋە: ياق! دېدى. ئائىشە: ئۇنداق بولسا چاتاق يوق، دېدى.

باللارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالىنى ئۆگىنىشى ۋە ئۇنىڭ باللارغا بولغان تەسىرى

ساھابىلەر ۋە سەلەپ ئەھلىلىرى باللىرىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالىنى ئۆگىتىشكە شۇنچىلىك ھېرىسمەن ئىدىكى، ھەتتا ئۇلار بۇ ئىلىمنى ئۇلارنىڭ قۇرئان ئۆگىنىشىگە بىرلەشتۈرۈپ ئۆگىتىشەتتى. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالىنى ئۆگىنىش كىشىنىڭ روھىنى ئۇرغۇتۇپ، ئىسلامنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى چۈشىنىشكە ياردەمدە بولۇپلا قالماستىن، بەلكى قۇرئاننىڭ ئىنسانلارنى گۇمراھلىق، جاھىللىق قويىنىدىن توغرا يولغا ئېلىپ چىقىپ، ھەقىقىي بىر دۇنيا ئاخىرەتلىك بەختلىك ھاياتقا، دۇنيا ـ ئاخىرەتلىكتىكى ئالىي دەرىجىلەرگە يەتكۈزۈدىغان مۇقەددەس ئىلاھىي كىتاب

ئىكەنلىكىنىڭ نەزەرىيەۋي ئىلمىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھاياتى ئەمەلىيىتى ۋە ئۇنىڭغا ئەگەشكەنلەرنىڭ ئەمەلىيىتى بىلەن ۋۇجۇتقا چىقارغان جانلىق شاھىتنامىدۇر.

ئىسمائىل ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى سەئىد ئىبنى ئەبى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: ئاتام بىزگە ئەيني چاغدىكى غازاتلارنى، غازات ئۈچۈن قىلىنغان يۈرۈشلەرنى سۆزلەپ بېرەتتى ۋە: ئى ئوغلۇم! بۇلار ئاتىلىرىڭلارنىڭ شەرىپىدۇر، ئۇلارنىڭ بۇ مۇقەددەس تارىخلىرىنى ھەرگىزمۇ زايە قىلىۋەتمەڭلار، دەيتتى.

زەينۇل ئابىدىن ئىبنى ھۈسەين ئىبنى ئەلى (اللہ ئۇلاردىن رازى بولسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ غازات تارىخلىرىنى قۇرئاننىڭ سۈرىلىرىنى ئۆگەنگەندەك ئۆگىنەتتۇق.

سەمئانى مۇنداق دېگەن: ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئەۋلادلىرىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەككىدە تۇغۇلۇپ، بارلىق ئىنسانلار ۋە جىنلارغا پەيغەمبەر بولۇپ كەلگەنلىكى، مەدىنىدە ۋاپات قىلغانلىقى، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىش ۋە ئۇنى ياخشى كۆرۈشنىڭ ۋاجىپلىقىنى ئۆگىتىشى ۋاجىپتۇر. [مەنناۋىنىڭ "پەيزۇلقەدىر" دېگەن كىتابىنىڭ 226 ـ بېتىدىن]

بىز ئەمدى سۆھبىتىمىزنى ناھايىتى كىچىك پېئىل بولغان ئۇلۇغ ئالىمىمىز ئەبى ئەلھەسەن ئەننەدۋى ھەققىگە يۆتكەيلى، ئۇ "مەدىنىگە يول" دېگەن كىتابىنىڭ "پەزلىنى ئۇنۇتمايدىغان كىتاب" دېگەن ماۋزۇ ئاستىدا ئۆزىنىڭ باللىق دەۋرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالىنى قانداق ئۆگەنلىكىنى، پاك نەسەبىنىڭ تەرجىمىھالىنى ئۇلۇغلانغانلىقىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇبارەك تەرجىمىھالىدىن ئىبارەت بۇ كىتابىنىڭ ئۇنى قانداق قىلىپ شۇنچىلىك يۇقىرى ئىلمىلىك ئالىم ۋە مۇجاھىد، دەۋەتچىلىك مەرتىۋىسىگە ئېلىپ چىققانلىقى توغرىسىدىكى قىسسىسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن:

مەن بۈگۈن بۇ يەردە مېنىڭ ئۈچۈن ھېممىتى ناھايىتى كاتتا بولغان، ۋە ئاشۇ ھىممىتىنىڭ تەسىرى ماڭا ھازىرغىچە داۋام قىلغان بىر كاتتا كىتاب ھەققىدە سۆزلەيمەنكى، مەن بۇ كىتابىنىڭ بۈيۈك باغچىسىغا ھەر زامان رەھمەت ئېيتىمەن، ئۇنىڭ ماڭا ئاتا قىلغانلىرى بولسا ئىماندىن قالسىلا ماڭا ئاتا قىلىنغان ئەڭ بۈيۈك نېمەتتۇر، شۇنداقلا بۇ ئىماننىڭ بىر پارچىسىدۇر. بۇ مۇبارەك كىتاب بولسا مۇھەممەد سۇلايمەن مەنسۇر پەۋرى (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ «ئالەملەرگە رەھمەت بولغۇچىنىڭ تەرجىمىھالى» دېگەن كىتابىدۇر. بۇ كىتاب بىلەن مېنىڭ ئوتتۇرۇمدا مۇنداق بىر ئۇنتۇلماس قىسسە بار:

ئاتام ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن (ئۇ چاغدا مەن ئەمدىلا توققۇز ياشتا ئىدىم) مېنى تەربىيلەش ۋە ئوقۇتۇش ئىشىنى چوڭ ئاكام (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ئۈستىگە ئالغان ئىدى. ئۇ مېنىڭ كىچىكلىكىمدە ئوقۇشقا ھېرىسمەن كىتابلىرىم بىلەن تەمىنلىگۈچى بولدى، ئۇ ماڭا تۇنجى بولۇپ ھېندىستانلىق بىر يازغۇچى يازغان «ئىنسانىيەتكە ياخشىلىق ئېلىپ كەلگۈچىنىڭ سىرى» دېگەن كىتابنى تەقدىم قىلدى. ئۇ مېنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالىنى كۆپ ئوقۇشۇمنى بەك ياخشى كۆرەتتى. چۈنكى بۇ كىتابنىڭ مېنىڭ ئەقىدە، ئەخلاق ۋە ئىمانلىق بولۇشىمدا ناھايىتى چوڭ تەسىرگە ئىگە ئىكەنلىكىنى ئۇ ياخشى بىلەتتى. ئۇنىڭ تەۋسىيەسى ۋە رىغبەتلەندۈرۈشى بىلەن مەن كىچىكىمدىنلا تەرجىمىھال كىتابلارنى سۆيىدىغان، ئۇنى كۆپ ئوقۇيدىغان بولۇپ چوڭ بولدۇم. مەن كىتاب ئوقۇغاندا ئالدى بىلەن كىتابلارنىڭ كىرىش سۆز ۋە مۇندەرىجە، كىتابلارنىڭ تېزىمكىلى بار

قىسمىلىرىغا بەكرەك دىققەت قىلاتتىم، بىر كۈنى كۆزۈم ”ئالەملەرگە رەھمەت“ دېگەن كىتابنىڭ ئىسمىگە چۈشۈپ قالدى، شۇنىڭ بىلەن بۇ كىتابنى ئەكەلدۈرۈش ئۈچۈن خەت يازدىم، بۇ چاغدا بۇ كىتابنىڭ ئىككىنچى بۆلۈمىمۇ بېسىلىپ چىققان ئىدى. قولۇمدىكى پۇل بولسا ئۇنى سېتىۋېلىشقا يەتمەي قالدى. بۇ چاغدا مەن 11 ياشتا ئىدىم. ئادەتتە بۇ ياشتىكى باللار كىرىم - چىقىم ۋە ئىقتىسادىي ئىلىملىرىنىڭ قانۇنلىرىغا ئانچە دىققەت قىلىپ كەتمەي بەلكى ئۆز خاھىشلىرى بويىچە خىراجەت قىلىشىدۇ. پوچتىچى بىزنىڭ كىچىك يېزىمىزغا خەت - چەكلەر بىلەن كىتابنى كۆتۈرۈپ كەلدى. مېنىڭ بۇ كىتابنى تاپشۇرۇپ ئېلىشقا يەتكۈدەك پۇلۇم يوق ئىدى. دائىم يېتىم ئوغلىنى رازى قىلىشنى ئويلاپ يۈرۈيدىغان ئانام (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) بۇ ئىش ئۈچۈن رازىلىق بەرمىدى. چۈنكى ئۇ چاغلاردا ئانامنىڭمۇ قولى قىسقا ئىدى. بۇ مەسىلىنى ھەل قىلىش ئۈچۈن ئۇلۇغىمىز، ئۇلۇغلىرىمىزدىن بىرى بولغان كىچىك ئۆمەر ئىبنى ئەبى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كىچىك ۋاقتىدا سىغىنغان، ئۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلىپ بەدرى ئۇرۇشىغا قاتنىششقا ئىجازەت ئالغان شاپائەتچىدىن باشقا ھېچبىر شاپائەت قىلغۇچى ۋە ياردەم قىلغۇچىنى تاپالمىدىم. ئۇ شاپائەتچى بولسىمۇ ياش ئاققۇزۇش بولۇپ ئۇ يەنى تاكى ھازىرغا قەدەر اللە ۋە اللە نىڭ سالىھ بەندىلىرىنىڭ نەزىرىدە كەسكىن بىلىنىدىغان چىن يۈرەكتىن ئېتىلىپ چىققان ياش ئېقىتىش ئىدى. مەنمۇ ياش ئېقىتىشقا مەجبۇر بولدۇم. ھەقىقەت ئانام مېنىڭ يىغلىشىمغا بەرداشلىق بېرەلمىدى. بىر ئامالىلار بىلەن كىتابقا بەرگۈدەك پۇل تېپىپ، ئۇ كىتابنى ماڭا ئېلىپ بەردى.

كىتابنى ئوقۇشقا باشلىدىم، كىتابنىڭ مەزمۇنلىرى مېنىڭ قەلبىمنى تەۋرىتىشمگە تۈرتكە بولدى، قەلبىمنىڭ بۇ تەۋرىنىشى ھەرگىزمۇ باشقىلارغا يېقىمسىز تۇيۇلىدىغان تەۋرىنىش بولماستىن، بەلكى خۇددى ھۆل ياپراق ئۈستىدىكى شەبنەمنىڭ تىترىگىنىدەك يېقىملىق بىر تەۋرىنىش بولدى. كىتابلاردا يېزىلغان باتۇرلار، ئۇرۇش قوماندانلىرى ھەققىدە يېزىلغان كىتابلار بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمىھالى توغرىسىدا يېزىلغان كىتابلارنىڭ پەرقى شۇكى، ئالدىنقىسىنىڭ مەزمۇنلىرى ئادەمنىڭ يۈرىكىنى دەككە - دۈككىگە سېلىپ بىئارام قىلسا، ئىككىنچىسى دىلغا ئارام بەخش ئاتا قىلىپ ئادەمنىڭ تۇيغۇلىرىنى راھەتلەندۈرۈشتۇر.

كىتابنى ئوقۇش جەريانىدا مېنىڭ دىلىم خۇددى بۇ كىتاب بىلەن بۇرۇنلا باغلىنىشلىقى باردەك لەززەتلىك بىر تۇيغۇنىڭ ئويغۇنىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىشقا باشلىدى. بۇ تۇيغۇ شۇنچە لەززەتلىك ئىدىكى، بۇ ھەرگىزمۇ كىچىكىمدىن بېرى ھېس قىلىپ باققان ھېچقانداق بىر لەززەتكە ئوخشىمايتتى. ھېس - تۇيغۇلىرىم نورمال، ئەقلىي ھوشۇم جايىدا ئىدى. بۇ لەززەت قانداق بىر لەززەت؟ بۇ لەززەت ھەرگىزمۇ ئاچ قالغان كىشىنىڭ يېمەككە ئېرىشكەندىن كېيىنكى لەززىتىگىمۇ، ھېرىپ ھالىدىن كەتكەن ئادەمنىڭ قانغۇدەك ئارام ئالغان چېغىدىكى لەززىتىگىمۇ، بايرام كۈنىدە يېڭى كىيىم كىيگەن چاغدىكى خۇشاللىق لەززىتىگىمۇ، ئۇزۇن ۋاقىت تەييارلىق قىلىش ئارقىلىق قاتناشقان مۇسابىقىدە ئۇتقان چاغدىكى لەززەتكىمۇ، ئۇزۇن زاماندىن بېرى كۆرۈشۈشكە تەشنا بولغان دوست ياكى بۇرادەرلىرى بىلەن ئۇچراشقان چاغدىكى لەززەتكىمۇ ئوخشىمايدىغان بىر لەززەت ئىدى.

ئۇ شۇنداق بىر لەززەت ئىدىكى مەن ئۇنى تەرىپلەشكە ھازىرمۇ ئاجىزلىق قىلىمەن، تاكى ھازىرغا قەدەر بۇ لەززەتنى ئىپادىلەپ بېرىشكە مۇۋاپىق تىل تاپالمىدىم. مېنىڭ پەقەت ۋە پەقەت دېيەلەيدىغىنىم:

www.munber.org

ئۇ بولسا روھ ھېس قىلغان مەنىۋى لەززەت ئىدى. ئۇنداقتا باللاردا روھ يوقمۇ؟! ئۇلار روھى جەھەتتىكى تۇيغۇلىرىنى ھېس قىلىپ يېتەلمەمدۇ؟ ئەلۋەتتە ئۇلاردا روھ بار، بەلكى باللارنىڭ روھىي ھېسسىياتىنى ئىپادىلىشى چوڭلارغا قارىغاندا ئاجىز بولسىمۇ، ئۇلاردا روھنىڭ ئەڭ نازۇك ۋە سىزىمچانلىرى بار.

بۇ كىتابتا ئاجايىب ۋەقەلىكلەر، قۇرەيشلەردىن مۇسۇلمان بولغان، ئىمان ئېيتقانلىقى سەۋەبىدىن بېشلىرىغا كەلگەن تۈرلۈك ئېغىر ئازاب ـ ئوقۇبەتلەرگە بەرداشلىق بېرىپ، ئىماننىڭ لەززىتىنى ھەقىقىي ھېس قىلغان كىشىلەرنىڭ خەۋەرلىرى، ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇن "بەختلىك" دەپ سانالغان ناھايىتى باي ۋە كۈچلۈك بولغان نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ ئىمان ئېيتقاندىن كېيىن ئىماندىن ئىبارەت بۇ ئاجايىب لەززەتنىڭ بەدىلىگە ھەممىدىن ۋاز كەچكەنلىكىنى، ئېغىر تاياق، ئېغىر كەمبەغەللىكلەرگە بۇ لەززەت ئۈچۈن بەرداشلىق بېرىپ دىنىي دەۋەت ئېلىپ بېرىش، ھەقنى ئوچۇق بايان قىلىشتىن ھېچ بىر يانمىغانلىقىغا ئائىت ۋەقەلىكلەرنى ئوقۇدۇم. شۇنداقلا ئۇ كىشىلەرنىڭ بۇ لەززەتنى ئۆمۈرىدە يەنە بىر قېتىم تېتىش ئۈچۈن ئىزدىنىپ يۈرۈيدىغانلىقىنى ئوقۇدۇم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھىجرەت قىسسىسىنى ئوقۇدۇم. مەن بۇ قىسسىدىنمۇ تەسىرلىكرەك بىر قىسسىنى ئوقۇپ باققىنىمنى بىلمەيمەن، بۇ قىسسىدە شۇنداق بىر كۆرۈنۈشلەر تەسۋىرلەنگەنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە يېقىنلاشقاندا ئۇنى تۆت كۆز بىلەن كۈتۈپ، يولغا تەلمۈرۈشۈپ تۇرغان كىشىلەر ئۇنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كېلىشىپ، چىن ساداقەت ۋە ئىخلاسلىرى بىلەن: ئى اللە نىڭ پەيغەمبەرى! بىزگە تەشرىپ قىلسىلا! ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئاتا ـ ئانام سىلىگە پىدا بولسۇن! دېيىشكەنلىرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى (تۆگىسىنى دېمەكچى) ئۆز مەيلىگە قويۇپ بېرىڭلار! ئۇ تاللىغۇچىدۇر» دېگەنلىكى، تۆگە ئاخىرىدا ئەبى ئەييۇب ئەنسارىنىڭ ئىشىكى ئالدىدىكى يەرگە يەنى بىزگە تونۇشلۇق بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەسجىدىنىڭ ئورنىغا چۆككەنلىكى بايان قىلىنغان بولۇپ، قىسسىدە ئەبى ئەييۇب ئەنسارىنىڭ ئىنتايىن خۇشاللانغانلىقى، بۇ شەرەپتىن چەكسىز سۆيۈنگەن ئەبى ئەييۇب ئەنسار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۈك ـ تاقىنى چۈشۈرۈپ ئۆيىگە ئورۇنلاشتۇرغانلىقى بايان قىلىنغان. مەن ھېچقاچان ئەبى ئەييۇب ئەنسارىدەك خوشال بولغان، بۇ مۇقەددەس مېھمىنى ئۈچۈن ئۇنىڭدەك جان پىدا بولغان بىرى توغرىسىدا ئاڭلىمىغان ئىدىم. مېنىڭ كۆزلىرىم بۇ تەسىرلىك ۋەقەلىكلەرنى ئوقۇش بىلەن قەلىمىم بۇ تەسىرلىك كۆرۈنۈشلەرنى يېزىش بىلەن، قەلبىم بۇلاردىن لەززەتلىنىش بىلەن مەدىنىگە يەنى ئەبى ئەييۇبنىڭ ئۆيىگە چۈشكىن قىلدى.

مەن بۇلارنى ئوقۇپ، يېزىپ ۋە تۇيغۇلىرىم بىلەن ھېس قىلغىنىمچە بۇرۇن ئوقۇغان كىتابلاردا ئوقۇغان، پادىشاھ، خان، شاھزادىلەرنىڭ تەكەببۇرانە سىماسى، ئۇلارنىڭ ئەتراپىدىكى كىشىلەرنىڭ خوشامەتكە تولغان خىزمەتلىرى بىلەن روشەن سېلىشتۇرمىلار كۆز ئالدىمدا نامايەندە بولاتتى.

كىتابتىن يەنە ئوھۇد قىسسىسىنى ئوقۇدۇم، ئۇ شۇنداق بىر تەسىرلىك قىسسە ئىدىكى، تارىختا ئۇنىڭدىن مۇبارەك، ئۇنىڭدەك تەسىرلىك، ئۇنىڭدەك ئىنساننىڭ روھىيىتىگە باتۇرلۇق بىلەن ۋاپادارلىق، ئىمان بىلەن ئىخلاسمەنلىك، اللە غا بولغان ئىشەنچ ۋە تەۋەككۇلچىلىك، گۈزەل ئەخلاقلار مۇجەسسەملەشكەن بىر قىسسىنى ئوقۇمىغان ئىدىم. قىسسىدە بايان قىلىنغان باشقىلار: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆلتۈرۈلدى، دېگەن خەۋەرنى ئاڭلاپ بوشۇشۇپ ئولتۇرغاندا، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆلتۈرۈلگەن بولسا سىلەر ياشاپ نېمە قىلىسىلەر؟ سىلەرمۇ ئۇرۇش قىلىپ ئۇنىڭ

www.munber.org

ئارقىدىن كەتمەمسىلەر! دەپ ئۇرۇش مەيدانىغا چۈشكەنلىكى، باشقا بىر ساھابىنىڭ باشقىلار جەڭدىن چېكىنىپ قېچىۋاتقاندا ئۇلارنىڭ قارشى تەرىپىگە قاراپ: مەن جەننەتنىڭ پۇرىقىنى ئوھۇد تەرىپىدىن ئېلىۋاتىمەن، دەپ جەڭ قويىنغا كىرىپ شېھىت بولغىچە جەڭ قىلغانلىقى، ساھابىلار ئۇنى كۆتۈرۈپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئاپارغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا ئاخىرقى نەپەسلىرىنى بېرىشى ئارقىلىق، ئاخىرقى ئارزۇسىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاياقلىرى ئاستىدا بولۇشنى خالاشتەك ئارزۇسىنىڭ ئەمەلگە ئاشقانلىقى، ئەبۇ دەجانە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ دۈمبىسىگە شۇنچىلىك كۆپ ئوق تەگسىمۇ ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ھىمايە قىلىشتا مۇستەھكەم تۇرغانلىقى ۋە ئۇنىڭدىن باشقا بىر- بىرىدىن تەسىرلىك كۆرۈنۈشلەر مېنىڭ قەلبى تارىمنى لەرزىگە سالدى. مەن قىسسىلەرنى ئوقۇپ كېتىۋېتىپ بەزىدە يىغلاپ سالسام، بەزىدە خۇشاللىقىمدىن ياپراپ كېتەتتىم.

ئانىلارنىڭ باللىرىغا بەرىكەت ئۈمىد قىلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىزلىرىنى ساقلاشقا ھېرىسمەن بولۇشى

ئىمام مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇممۇ سەلىمەنىڭ ئۆيىگە كېلىپ ئۇممۇ سەلىمە يوق ۋاقتىدا ئۇنىڭ كارىۋىتىدا ياتاتتى. بىر كۈنى ئۇممۇ سەلىمە يوق چاغدا كېلىپ يەنە ئۇممۇ سەلىمەنىڭ كارىۋىتىدا ياتتى. ئۇممۇ سەلىمە قايتىپ كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇ يوق چاغدا كېلىپ ئۇنىڭ كارىۋىتىدا ئۇخلىغانلىق خەۋىرىنى يەتكۈزدى. ئۇممۇ سەلەمە ئۆيگە كىرىپ كارۋات ئۈستىگە قاراپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇخلىغان يەردە ئۇنىڭدىن ئاققان تەر بىلەن ھۆل بولغان يەرنى كۆردى- دە ئۇ يۇيۇقنى ئېلىپ ساندۇقنى ئېچىپ ساندۇقدىكى قىممەتلىك بىر قاچىغا ئۇ يۇيۇقتىكى تەرنى سىقتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئويغىنىپ: «نېمە قىلىۋاتىسىز؟» دەپ سورىۋىدى. ئۇممۇ سەلىم: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئەۋلادلىرىمىزغا بەرىكەت بولسۇن ئۈچۈن سېنىڭ تەرلىرىڭنى بۇ نەرسىلەرنىڭ ئۈستىگە سېپىپ قويىۋاتىمەن، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «توغرا قىلىپسەن» دېدى.

ئەقىللىق ئانا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولغان قاتتىق ئىشتىياقى، مۇھەببىتى، پاك ساداقىتى سەۋەبىدىن ئەۋلادلىرىغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرىكىتىنى قالدۇرۇش ئارزۇسىدا شۇنداق قىلىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «توغرا قىلىپسەن» دېگەنلىكى بولسا ئۇنىڭ بۇنداق قىلىشىنىڭ توغرا ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر.

ساھابىلارنىڭ پەرزەنتلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسالامنىڭ سۆيەتلىرىنى ياد قىلىشى:

سالىھ ئىبنى مەسئۇد (بۇ كىشى تابىئى ئىدى) دىن رىۋاتەت قىلىنىشچە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئەبى جۇھەيپەگە (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغان ۋاقىتلاردا ئۇ تېخى ئۆمەر ئىبنى ئاباباستىنمۇ كىچىك بىر گۇدەك بالا ئىدى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەققىدە سۆزلەپ بەرگىنچۇ، دېدىم. ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساقال بۇرۇتىغا ئاق چۈشكەن ئاق ئادەم ئىدى، دېدى. (بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، تىرمىزى ۋە ئەبۇ يەئلا سەھىھ سەنەدى بىلەن رىۋايەت قىلدى)

ساھابىلارنىڭ باللىرىدىن ئەبۇ جۇھەيفە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سۆپەتلەپ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ساقىلى بىلەن لەۋلىرىنىڭ ئارىسىدىكى تۈك ئاقارغان ھالدا كۆرگەن ئىدىم.

www.munber.org

سورىغۇچى ئۇنىڭدىن: سەن ئۇ ۋاقىتلاردا قانچىلىك كىچىك ئىدىڭ؟ دېۋىدى ئۇ: مەن ئۇ چاغلاردا داپلارنى كېرىپ زەيلەيتتىم، دېدى. [ئەبۇ يەئەلا رىۋايەت قىلغان]

قازى ئەبۇل پەزلى ئىياز ھەسەن ئىبنى ئەلى (الله ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن!) دىن قىلغان رىۋايىتىدە ھەسەن ئىبنى ئەلى (الله ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن!) مۇنداق دەيدۇ: مەن ئانامنىڭ قېرىندىشى ھىند ئىبنى ھالەدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زىننەتلىرىدىن سورىدىم. ئۇ بولسا سۈپەتلەشكە ماھىر، سۆزمەن ئىدى، مەن ئۇنىڭدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈپەتلىرىنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلىپ ھېلىقى سوئالنى سورىغاندىن كېيىن ئۇ گەپ باشلاپ مۇنداق دېدى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناھايىتى گەۋدىلىك، يوغان، يۈزى ئون تۆت كۈنلۈك ئايدەك نۇر چېچىپ تۇرىدىغان، ئوتتۇرا بويدىن سەل ئېگىزرەك، ئېگىز ئادەملەردىن بىر ئاز پاكاراراق، چاچلىرى تۈز ۋە مايلىقراق ئىدى. ئۆزلىكىدىن ئىككى تەرەپكە ئايرىلسا ئىككى تەرەپكە ئايرىپ قويۇپ بېرەتتى، ئۆزلىكىدىن ئايرىلمىسا ئۆزى ئايرىلمايتتى. چاچلىرىنى ئۇزارتقاندا چاچلار ئۇنىڭ قۇلىقىنىڭ يۇمشىقىدىن ئاشاتتى. رەڭگى بەكمۇ ئاق ۋە پارقىراق ئىدى. يەنى نۇرانە بىر ئاقلىقتا ئىدى. پېشانىسى كەڭرى ئىدى. قاشلىرى گويا ھىلال ئايغا ئوخشاش ئەگىم ۋە بىر-بىرىگە يېقىن ھەم قويۇق ئىدى. بويىنمۇ ساپ مەرمەردىن ياسالغان ھەيكەلنىڭ بويىنىدەك پارقىراق ئىدى. ۋۇجۇدىنىڭ ھەر بىر ئەزاسى بىر- بىرىگە خوپمۇ ماس كەلگەن ناھايىتى قامەتلىك كىشى بولۇپ ئۇنىڭ كۆكسى بىلەن قورساق قىسمى تۈز، كۆكسى ۋە ئىككى مۈرە ئارىسى كەڭرى، سۆڭەكلىرى يوغان، بەدىنىڭ تۈك ئۈنمىگەن ھەرقانداق بىر يېرى پارقىراق نۇرلۇق، بويىنى بىلەن تاكى كىندىكىنىڭ ئارىلىقىغىچە بولغان ئۇزۇن بىر سىزىقلىق تۈكلۈك سىزىقى بار، ئىككى كۆكسىنىڭ ئەتراپىمۇ تۈكلۈك، ئىككى بىلىكى ۋە مۈرىسى ھەم كۆكسىنىڭ ئۈستى تەرەپ قىسىملىرى تۈكلۈك، بىلەكلىرى كۈچلۈك، ئالقانلىرى كەڭ، ئالقىنى ۋە پۇتىنىڭ تاپىنى پاختىدەك يۇمشاق، ئۇنىڭ ئەتراپ قىسمى مايلىشاڭغۇ، ئاياقلىرى ۋە بارماقلىرى ئۇزۇن، پۇتىنىڭ ئاستىدىكى تاپاندىكى چوقۇرى ئوۋرۇق، ئىككى تاپىنى تۈز ئىدى. ئۇنىڭ ئىككى تاپىنىنىڭ ئاستىدىن سۇ چىقىدىغان ئىدى؟ يول ماڭغاندا بولسا خۇددى ئېگىز بىر يەردىن چۈشۈۋاتقاندەك تەمكىن ۋە سالماقلىق بىلەن قەدەم ئېلىپ ماڭاتتى. بىر تەرەپكە قارىسا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن قارايتتى. يۈزىنى پەسكە قارىتىپ تۇراتتى. يەرگە قارايدىغان ۋاقتى ئاسمانغا قارايدىغان ۋاقتىدىن ئۇزاقراق ئىدى. نەزىرى ئۆتكۈر، سەزگۈر، چېچەن ئىدى. ساھابىلارغا ھەر ئىشتا يېتەكچىلىك قىلاتتى. ئۇچرىغانلارغا ئالدى بىلەن سالام بېرەتتى، دېدى.

مەن يەنە ئۇنىڭغا: سەن ماڭا ئۇنىڭ سۆز قىلىشتىكى سۈپەتلىرىنى سۈپەتلەپ بەرگىن! دېدىم. ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر دائىم، غەمكىن بىر قىياپەتتە سۆز قىلاتتى. توختىماستىن پىكىر يۈرگۈزەتتى. ئۇزۇن- ئۇزۇن سۈكۈناتتا تۇراتتى. بىر نەرسە ھەققىدە گەپ ئاچسا ئۇنىڭ ھەر بىر تارماقلىرىغىچە قالدۇرماي تاماملايتتى. ھەرقانداق سۆزنىڭ مېغىزىنى ۋە خۇلاسىسىنى قىلاتتى. سۆزلىرىدە باشقىلارنى زېرىكتۈرىدىغان مەزمونلارغا ۋە ئۇشاق تەپسىلاتلارغا كىرمەيتتى. كىشىلەر چۈشەنمەيدىغان مەزمونلاردا سۆز قىلمايتتى بەلكى ئاز ۋە ئاددىي ئىبارىلەر بىلەن كۆپ ۋە مول مەزمونلارنى ئىپادىلەيدىغان سۆزلەرنى قىلاتتى. ئاچچىقلانغان ياكى ئاچچىقلانمىغان ئەھۋاللاردا پەقەت الله رىزاسى ئۈچۈنلا ھەق سۆزنى قىلاتتىكى ھەرقانداق ئەھۋالدا ئۆز نەپسى ئۈچۈن سۆز قىلمايتتى. ئۆزى ئۈچۈن غەزەپلەنمەيتتى. ئۆزى ئۈچۈن ھەم ئاچچىغلانمايلا قالماستىن ئۆزى ئۈچۈن ئۈتۈق قازىنىشقا ئۇرۇنمايتتى. بىرەر نەرسىگە ئىشارەت

قىلىسا ئالقانلىرىنىڭ ھەممىسى بىلەن ئىشارەت قىلاتتى. بىرەر نەرسىدىن ئەجەبلەنسە ئالقىنىنى ئۆرۈيتتى. سۆز قىلغاندا ئوڭ قولىنىڭ ئىشارەت بارمىقىنى سول قولىنىڭ ئالقىنىغا ئۇراتتى. ئاچچىغلانغاندا ئاچچىقىدىن يېنىپ سالماقلىشىۋالاتتى. خۇشال بولسا ئۆزىنى تۇتىۋالاتتى، يەنى ئاغزىنى بولۇشىغا كېرىپ كۈلمەستىن تەبەسسۇم قىلىش بىلەن كۇپايىلىنەتتى. شۇم سۆزلەرنى ياقتۇرمايتتى، دېدى. ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن بۇ سۈپەتلەرنى خېلى بىر ۋاقىتقىچە ئىنىم ھۇسەيندىن مەخپىي تۇتتۇم، كېيىن ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەرگىنىمدە ئۇنىڭ مەندىن بۇرۇنلا ئاتىسى يەنى ئاتىمىز ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىرىش ـ چىقىشلىرى، ئولتۇرۇپ ـ قوپۇشلىرى ھەققىدە سوراپ ئۆگىنىپ ھېچنېمىنى كەم قويمىغانلىقىنى بىلدىم.

قازى ئىياز يۇقىرىقىلارنى مۇشۇنداق بايان قىلىدۇ، تېخىمۇ بەكرەك ئىزدەنگۈچىلەر بۇ كىتابقا مۇراجەت قىلسا بولىدۇ.

بالىغا قۇرئان ئۆگىتىش

بالا تەربىيىلىگۈچىلەر ۋە ئاتا ـ ئانىلار بالىغا بولغان تەربىيىلىشىنى قۇرئان ئۆگىتىش بىلەن باشلىشى لازىم. بۇنداق قىلىش بالىنىڭ الله تائالانىڭ ئۆزىنى ياراتقان پەرۋەردىگارى ئىكەنلىكىنى، قۇرئاننىڭ الله نىڭ سۆزى ئىكەنلىكىنى بىلىشى ئۈچۈندۇر، شۇنداقلا دىلىدا قۇرئان روھى، پىكىر، ئىدراك ۋە ھەۋەسلىرىدە قۇرئاننىڭ نۇرىنىڭ پارلىشى، دىلىدا قۇرئانغا نىسبەتەن ھەۋەس ۋە ئىشتىياقنىڭ بولۇشى، قۇرئاننىڭ بۇيرىغانلىرىنى ئادا قىلىشقا ھېرىسمەن بولۇشى، توسقانلىرىدىن يىراق بولۇشى، قۇرئاننىڭ ئەخلاقى بىلەن ئەخلاقلىنىشى ۋە قۇرئان كۆرسەتكەن يولدا مېڭىشى بىلەن چوڭ بولۇشى ئۈچۈندۇر.

ھافىز ئەسسۇيۇتى مۇنداق دېگەن: بالىلارغا قۇرئان ئۆگىتىش ئىسلام ئاساسلىرىدىن بىر ئاساستۇر. مۇشۇنداق بولغاندا بالىلار دىنىي فىترەت ئۈستىگە چوڭ بولىدۇ. ئۇلارنىڭ قەلبلىرىگە ھاۋايى ـ ھەۋەسنىڭ، ئاسىيلىق ۋە گۇمراھلىقنىڭ يامان تەسىرلىرى يېقىنلىشىشتىن بۇرۇن قۇرئاننىڭ ھېكمەتلىك نۇرلىرى ئورناشقان بولىدۇ.

ئىبنى خەلدۇن مۇشۇ چۈشەنچىنى تەكىتلەپ مۇنداق دېگەن: ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيىچىلەرنىڭ بالىلارغا قۇرئاننى ئۆگىتىشى دىنىي پائالىيەتلەرنىڭ بىر قىسمى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ئىسلام مىللىتى ئەسىرلەردىن بېرى بۇ يولنى تۇتۇپ كەلدى، چۈنكى قۇرئاننىڭ ئايەتلىرى ۋە ھەدىسنىڭ مەتىنلىرى ئەقىدە ۋە ئىماننىڭ دىللارغا بۇرۇن ئورنىشىغا سەۋەبچى بولىدۇ. شۇنىڭ بىلەن قۇرئان كەرىم بالىلارغا دىنىي تەربىيەنىڭ ئاساسىي ۋە ئەسلى بولۇپ قالدى.

ئىبنى سىنا مۇنداق دېگەن: بالا سۆزنى ئاڭلاشقا ۋە چۈشىنىشكە باشلىغاندا ئۇنىڭغا قۇرئاننى ئۆگىتىشنى باشلاپ ھېجا ھەرپلىرى سىزىپ بېرىلىدۇ ۋە دىن تەلىماتلىرى ئۇنىڭغا بىر ـ بىرلەپ چۈشەندۈرۈلىدۇ.

بالىلارغا قۇرئان ئۆگىتىش ھەققىدە كەلگەن ھەدىسلەر

تەبەراني ۋە ئىبنى ئەننەججار، ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: «بالىلىرىڭلارغا، پەيغەمبىرىڭلارنى ياخشى كۆرۈش، ئۇنىڭ ئائىلە - تاۋابىئاتلىرىنى ياخشى كۆرۈش ۋە قۇرئاننى تىلاۋەت قىلىشتىن ئىبارەت ئۈچ خىسلەتنى ئۆگىتىڭلار، شۈبھىسىزكى قۇرئاننى يادا ئالغانلار قىيامەتتىكى الله نىڭ سايىسىدىن باشقا سايە يوق كۈندە الله نىڭ پەيغەمبەرلىرى، الله نىڭ تاللانغان بەندىلىرى بىلەن بىر ئورۇندا بولىدۇ».

« تەپسىرى ئىبنى كەسىر» دە ھافىز ئىبنى ئەساكىرنىڭ، ئەبۇ زۇبەيدەگە ئىسناد قىلغان رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دېگەن: ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئۆلۈم ئالدىدىكى كېسىلىدە ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنى يوقلاپ كېلىپ ئۇنىڭدىن: شىكايەت قىلىدىغان بىرەر ئىشىڭ بارمۇ؟ دېدى. ئابدۇللاھ: گۇناھلىرىمدىن شىكايەت قىلىمەن، دېدى. بىرەر ئارزۇيىڭ بارمۇ؟ دېدى. ئابدۇللاھ: الله نىڭ رەھمىتىنى ئارزۇ قىلىمەن، دېدى. ساڭا دوختۇر چاقىرتايمۇ؟ ئابدۇللاھ: دوختۇر مېنى كېسەل قىلىپ قويىدۇ، دېگەن. شۇنىڭ بىلەن باشقا ھاجىتىڭ بارمۇ؟ ئابدۇللاھ: ھېچنېمىگە ھاجىتىم يوق، دېدى. ئوسمان: سەندىن كېيىن قىزلىرىڭغا قالار، دېدى. ئابدۇللاھ: قىزلىرىمنىڭ يوقسۇل بولۇپ قېلىشىدىن قورقامسەن؟ مەن قىزلىرىمغا ھەركېچىدە سۈرە ۋاقىئەنى ئوقۇشنى ۋەسىيەت قىلدىم، چۈنكى مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى كېچىدە ”سۈرە ۋاقىئە“ نى ئوقۇسا ئۇ كىشىگە ھېچ پېقىرلىق يەتمەيدۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى.

ساھابىلار بالىلىرىنى قۇرئان بىلەن تەربىيلەشكە ناھايىتى بەك ھېرىسمەن بولغانلىقى ئۈچۈن، بالىلىرىنىڭ قۇرئانغا ئائىت ئىشلىرىنى يېقىندىن كۈزۈتۈپ، قىلىۋاتقانلىرىنىڭ توغرا ياكى خاتالىقىنى بىلىش ئۈچۈن بۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا يەتكۈزەتتى، مەسىلەن:

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە بىر ئادەم ئوغلىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئېلىپ كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئوغلۇم كۈندۈزدە قۇرئان ئوقۇيدۇ، كېچىدە ياتىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا كايىمىغىن، ئوغلۇڭ كۈندۈزدە زىكىر قىلىپ، كېچىدە سالامەت ياتىدىكەن» دېدى.

ساھابىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقلىرى بىلەن بالىلىرىغا قۇرئان ئۆگىتىشكە ئاتلانغان ئىدى، مۇسئەب ئىبنى سەئىد ئىبنى ئەبى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇئاتىسىدىن رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەرنىڭ ئەڭ ياخشىلىرىڭلار قۇرئان ئۆگەنگەنلىرىڭلاردۇر» دېگەن. بۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغۇچى يەنە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ بۇ ھەدىسنى ماڭا سۆزلەپ بېرىپ بولۇپ قولۇمدىن تۇتۇپ مۇشۇ ئولتۇرغان يېرىمگە ئولتۇرغۇزۇپ: ئوقۇ! دېگەن ئىدى. [ئەبۇ يەئلا مۇسنەدىدە زەئىپ سەنەد بىلەن رىۋايەت قىلغان، لېكىن ھەدىسنىڭ مەتنى توغرا، ئۇنى ئىمام ئەھمەد، بۇخارى، ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى، ئىبنى ماجە ۋە دارىمي قاتارلىقلارمۇ رىۋايەت قىلغان]

ساھابىلارنىڭ كىشىلەرگە قۇرئاننى تەۋسىيە قىلغانلىقىنى ۋە بالىلىرىنى قۇرئاننى ياخشى كۆرۈشكە ۋە ئۇنى تىلاۋەت قىلىشقا رىغبەتلەندۈرۈش ئاساسىدا ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلىدىغانلىقىنى كۆرۈمىز. ئىبنى كەسىر ئۆز تەپسىرىدە زىكىر قىلىشىچە ئىبنى ئاbbas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما بىر ئادەمگە: ساڭا بىر ھەدىسنى تەقدىم قىلمايمۇ؟! دېگەندە ئۇ ئادەم: شۇنداق قىلغىن، دەيدۇ. ئىبنى ئاbbas: سۈرە مۇلكنى ئەھلىڭگە، ئائىلىدىكى

www.munber.org

باللىرىڭغا، قوشنىلىرىڭنىڭ باللىرىغا ئۆگەتكىن، شۇبھىسىزكى، بۇ سۈرە ئۇنى ئوقۇغان كىشىنى (جەھەننەمدىن) قۇتقۇزغۇچىدۇر. قىيامەت كۈنى ئۇ بەندە ئۇچۇن رەببى بىلەن جىدەللەشكۈچىدۇر، ئۇ رەببىدىن بۇ بەندىنى دوزاخ ئازابىدىن ساقلاشنى تەلەپ قىلىدۇ، قەبرى ئازابىدىن قۇتقۇزىدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ سۈرىنىڭ مېنىڭ ئۈممىتىمدىن ھەر بىر كىشىنىڭ قەلبىدە بولۇشىنى ئۈمىد قىلىمەن!» دېگەن ئىدى، دېدى.

ساھابىلار باللىرىنىڭ قۇرئان بىلەن باغلىنىشى ۋە باللىرىغا قۇرئاننىڭ بەرىكىتىنىڭ ھاسىل بولۇشى ئۈچۈن قۇرئاننىڭ بەرىكەتلىرىنىڭ چۈشىدىغان پۇرسىتىنى كۈتەتتى. تەبەرانىي، ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە دېيىشىچە ئۇ ھەر قېتىم قۇرئاننى خەتمە قىلسا، باللىرى ۋە ئەھلىنى يىغىپ ئۇلارغا دۇئا قىلاتتى.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس ئۆزىنىڭ ناھايىتى كىچىك تۇرۇپلا قۇرئاننى ياد ئالغانلىقىدىن پەخىرلىنەتتى. ئىبنى كەسىر قۇرئاننىڭ تەپسىرىسىدە ئىبنى ئابباسنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغان يىلى مەن ئون ياشتا ئىدىم، بۇ چاغدا مەن قۇرئاننى يادلاپ بولغان ئىدىم، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

باللارنىڭ قۇرئان ئوقۇشى ئائىلە ۋە جەمئىيەت ئۈستىگە چۈشكۈچى بولغان بالا - قازانى كۆتۈرۈۋەتكۈچىدۇر. ھۇزەيفە ئەلىيامانى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله تائالا بىر قەۋمگە مۇتلەق ھۆكۈم بىلەن ئازاب ئەۋەتىدۇ. ئاندىن ئۇ قەۋمدىكى بىر بالا مەدرىستە قۇرئان ئوقۇيدۇ، الله تائالا بۇنى ئاڭلاپ، بۇ بالىنىڭ سەۋەبى بىلەن بۇ قەۋمدىن ئازابنى قىرىق يىل كۆتۈرىۋېتىدۇ» دېگەن.

سەلەپ - سالىھلارمۇ بۇنىڭدا بەئەينى ساھابىلارنىڭ يولىنى تۇتقان ئىدى. ئىبنى سەھنۇننىڭ «مۇئەللىملەر كىتابى» دېگەن كىتابىنىڭ مۇقەددىمىسىدە مۇنداق يېزىلغان: تەقۋادار قازى ئىسا ئىبنى مىسكىن قىزلىرى ۋە نەۋرىلىرىنى ئوقۇتاتتى. قازى ئىياز مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ئەسىرنى ئوقۇپ بولغاندا ئۇ ئىككى قىزىنى ۋە بىر تۇغقان قېرىنداشلىرىنىڭ قىزلىرىنى چاقىرىپ ئۇلارغا قۇرئان ئۆگىتەتتى. ئۇنىڭدىن ئىلگىرى سەقەلىيەنىڭ فاتىھى ئەسەد ئىبنى پىراتمۇ قىزى ئەسماغا قۇرئان ئۆگىتەتتى ھەتتا ئەسما ئىلىمدا يۇقىرى دەرىجىلەرگە يەتكەن ئىدى.

ئاتا - ئانىلارنىڭ باللىرىغا قۇرئان ئۆگەتكەنلىكىنىڭ ساۋابى

ھاكىم، بۇرەيدەنىڭ رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمكى قۇرئان ئوقۇسا، ئۆگەتسە ۋە ئۇنىڭغا ئەمەل قىلسا، قىيامەت كۈنى بۇ ئاتا - ئانىغا يورۇقلۇقى كۈننىڭ نۇرىدەك پارلاق بولغان تاج كەيدۈرۈلىدۇ، ئاتا - ئانىنى شۇنداق ئېسىل تون بىلەن زىننەتلەيدۇكى، ئۇنىڭ دۇنيادا ھېچ تەڭدىشى يوقتۇر. ئاندىن ئۇلار: بىز بۇنىڭغا قانداق ئېرىشتۇق؟ دەپ سورۇشىدۇ. ئۇلارغا: سىلەر باللىرىڭلارغا قۇرئان ئۆگىتىش ئارقىلىق ئېرىشتىڭلار، دېيىلىدۇ.

ئەبۇ داۋۇد سەھل ئىبنى مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى قۇرئان ئوقۇسا ۋە ئۇنىڭ بىلەن ئەمەل قىلسا الله تائالا قىيامەت كۈنى ئۇنىڭ ئاتا - ئانىسىغا نۇرلۇقلىقى كۈننىڭ نۇرىدىنمۇ نۇرلۇق بولغان بىر تاج كەيگۈزىدۇ» الله تائالانىڭ مېنى ۋە

سىلەرنىڭ قىيامەت كۈنى تاج كىيىشكە ۋە ئاتا ـ ئانىمىزغا كەيدۈرۈشكە ترىشىدىغانلاردىن قىلسۇن! ئامىن!!!

بالىنىڭ قۇرئاننى چۈشىنىشى

قۇرئاننىڭ بالىلارنىڭ ئەقلىي ۋە قەلبىنى يورۇتۇشى ئۈچۈن بالا تەربىيىلىگۈچىلەر ۋە ئاتا ـ ئانىلار بالىلار ئۇنى ئوقۇغاندا ئۇلارغا ئوقۇغانلىرىنىڭ مەنىسىنى ئاددىي ۋە قىسقا ئىبارىلەر بىلەن چۈشەندۈرۈشى كېرەك. ئۇلارغا بۇنى چۈشەندۈرۈش تېخى بالدۇر، دەپ قارالمىسۇن. كۆپىنچە ئىنسانلار تەرپىدىن كىچىك، ئەقلىي ـ ھوشى تېخى تولۇق يېتىلىپ بولۇنمىدى دەپ ئەھمىيەتسىز قارالغان بالىلارنىڭ كالىسىغا ھازىرقى زاماندىكى ئېلىكتېرونلۇق مېڭىلەرگە قاچىلانغان مەلۇماتتىنمۇ كۆپ مەلۇماتنى قاچىلىغىلى بولىدۇ. بۇنىڭ دەلىلى ئۈچۈن بىز مۇنداق بىر مىسالنى كەلتۈرىمىز.

ھاكىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەندىن نىسا سۈرىسىنى سورىدىلار، مەن ئۇنى تولۇق ئوقۇپ بەردىم، مەن بولسام بىر كىچىك بالا ئىدىم. [ھاكىم بۇنى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتىگە مۇۋاپىق، دېدى. لېكىن ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم بۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلمىغان]

ئىبنى جەرىر مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: قۇرەيشلىك بىر بالا سەئىد ئىبنى جۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن: ئى سەئىد! بۇ ھەرپ قانداق؟ (يەنى بۇ ھەرپنىڭ مەزمۇنى نېمە؟) ماڭا چۈشەندۈرۈپ قوي! مەن قاچانلا قۇرئان ئوقۇپ: ﴿ھەتتا پەيغەمبەرلەر (قەۋمىنىڭ ئىمان ئېيتىشىدىن) ئۈمىدسىزلەنگەن ۋە (قەۋمى تەرىپىدىن) يالغانغا چىقىرىلغانلىقىغا جەزىم قىلغان چاغدا، ئۇلارغا بىزنىڭ ياردىمىمىز يېتىپ كەلدى﴾[1] دېگەن ئايەتكە كەلگەندە: مۇشۇ سۈرىنى ئوقۇمىسام بوپتىكەن، دەپكېتىمەن، دېدى. سەئىد ئىبنى جۇبەير: بولىدۇ، مەن بۇ ئايەتنى، ھەتتا پەيغەمبەرلەر قەۋمى تەرىپىدىن تەستىقلىنىشتىن ئۈمىدسىزلەنسە ۋە ئۇلار پەيغەمبەرلەر يالغان ئېيتتى، دەپ ئېتىقاد قىلسا، دەپ چۈشىنىمەن، دېدى.

ئىبنى ئابدۇلبىر مۇئاۋىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەمنىڭ قۇرئاننى چۈشەنمەي ئوقۇغىنى گۇمراھلىقنىڭ ئەڭ چوڭى بولۇپ، ئۇ ئادەم ئۇنى كىچىك بالىغا، قۇلغا، ئايالغا ۋە چۆرىسىگە ئۆگىتىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشىلەر ئۆگىنىۋالغىنى بويىچە ئىلىم ئەھلى بىلەن جېدەل قىلىدۇ،.

ئەبۇ يەئلا مۇسنەدىدە مۇسئەب ئىبنى سەئىد ئىبنى ئەبى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن ئاتامغا: ئى ئاتا! الله تائالانىڭ: ﴿ئۇلار نامازنى غەپلەت بىلەن ئوقۇيدۇ﴾[2] ئايىتى ھەققىدە سەن قانداق قارايسەن؟ قايسى بىرىمىز خاتالىق ئۆتكۈزمەيمىز، قايسىبىرىمىز ناماز ۋاقتىدا پىكىرسىز قالمىمىز؟ دېدىم. ئاتام: بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇلغىنى نامازنىڭ ئىچىدىكى سەۋەنلىك ئەمەس، بەلكى نامازنىڭ ۋاقتى كىرگەندە ئورۇنسىز ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ نامازدىن غاپىل بولۇشتۇر، دېدى.

---

[1] سۈرە يۇسۇف 110 ـ ئايەت.
[2] سۈرە مائىئۇن 5 ـ ئايەت.

www.munber.org

بىز يەنە بالىلارنىڭ قۇرئاننى چۈشىنىشكە ۋە ئۇنىڭ مەنىلىرنى بىلىشكە قانچىلىك ھېرىسمەن ئىكەنلىكىگە دەلىل كەلتۈرەيلى: رىۋايەت قىلىنىشىچە مەئمۇن ئۇستازى ئەلكاسائىغا كىچىك ۋاقتىدا قۇرئان تىڭشىتىدىغان ئىدى، مەئمۇن قۇرئان ئوقۇغاندا ئەلكىسائى بېشىنى ساڭگىلىتىپ ئولتۇراتتى، ئەگەر ئۇنىڭ ئوقۇشتا خاتا ئوقۇغىنىنى سەزگەن ھامانلا بېشىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭغا قارايتتى، مەئمۇن خاتالىقىنى تۈزۈتىۋالاتتى. بىر كۈنى مەئمۇن سۈرە سەففنى ئوقۇۋپ ئاللە تائالانىڭ: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەر نېمە ئۈچۈن قىلمايدىغان ئىشنى قىلىمىز دەيسىلەر؟ (يەنى ئەمەلدە سىلەر قىلمايدىغان ياخشى ئىشلارنى نېمە ئۈچۈن ئاغزىڭلاردا قىلىمىز دەيسىلەر؟)﴾[1] دېگەن يېرىگە كەلگەندە ئەلكىسائى مەئمۇنغا قارىدى، شۇنىڭ بىلەن مەئمۇن ئايەتنى تەكرار ئوقۇپ ئۆزىنىڭ ئەۋلقى قېتىم خاتا ئوقىمىغانلىقىنى بىلدى ـ دە. ئوقۇشىنى داۋام قىلدى، ئەلكاسائى قايتقاندا مەئمۇن ئاتىسىنىڭ قېشىغا كىرىپ: سەن ئەلكاسائىغا بىر نەرسە توغرۇلۇق ۋەدە بەرگەنمىدىڭ؟ دېدى. ئاتىسى: ئوغلۇم! سەن بۇنى قانداق بىلدىڭ؟ دېدى. ئۇ ئاتىسىغا قۇرئان ئوقۇغاندا بولغان ئىشنى، شۇ سەۋەبلىك بىلگەنلىكىنى سۆزلەپ بەرگەندە ئاتىسى ئوغلىنىڭ ھوشيارلىقىغا ۋە تەپەككۇرىنىڭ ئۈستۈنلىكىگە ئاپىرىن ئوقۇدى.

قۇرئان بالىنىڭ ئېڭىغا قانداق تەسىر كۆرسىتىدۇ؟

قۇرئان كەرىم تەسىرىنىڭ پۈتكۈل ئىنسانلارغا نىسبەتەن ناھايىتى چوڭ ئىكەنلىكى ھەممىگە مەلۇمدۇر. ئۇنىڭ تەسىرى شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، ئۇ كىشىنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە تارتىپ، قەلبىنى مايىللاشتۇرىدۇ، ئىنساننىڭ دىلى قانچىلىك پاك بولسا، ئۇنىڭ قۇرئاننىڭ تەسىرىگە ئۇچرىشىمۇ شۇنچە كۈچلۈك بولىدۇ. بالىلار بولسا ئىنسانلار ئىچىدىكى ئەڭ پاك بەندىلەردۇر. شەيتاننىڭ ئۇنى ئازدۇرۇشى تېخى باشلانمىغان باسقۇچتىدۇر. بىز مەككىدە نازىل بولغان قىسقا ئايەتلەر ئۈستىدە مۇلاھىزە ئېلىپ بارىدىغان بولساق ئۇ ئايەتلەرنىڭ بالىلارنىڭ قوبۇل قىلىش تەبىئىيتىگە ناھايىتى ماس كېلىدىغان قىسقا ئايەتلەر ئىكەنلىكىنى كۆرىمىز.

قۇرئان كەرىمنىڭ قىسقا سۈرىلىرى قىسقا، يادا قىلىشقا ئاسان ۋە تەسىرى كۈچلۈك بولغاچقا بالىلارنىڭ يادا ئېلىشى ئۈچۈن تەقدىم قىلىنىدۇ. ئەدىبىياتشۇناس يازغۇچى مۇستەفا سادىق ئەررافىئى بۇنى تېخىمۇ تەپسىلىي بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: ھەر بىر قىسقا سۈرىلەرنىڭ ھەر بىرسى ئالاھىدە مەنىگە ئىگە، قۇرئاننىڭ شۇنداق بولۇشىدا ئالاھىدە بىر ھېكمەت بار، بۇ ئىنسان تەبىئىيتىگە بىۋاستە تەسىر قىلىدىغان ئاجايىباتلارنىڭ ئاجايىبلىرىدىن، ئۇلار ئىنسان تەبىئىيتىدە ئىلاھىي مۆجىزىنىڭ دەلىللىرىنى ئورنىتىدۇ. قۇرئان ئىلمىدە بايان قىلىنغىنىدەك، قۇرئاندىكى ھەر بىر سۈرە ھەرگىزمۇ ھازىرقى تەرتىپ بويىچە رەتلىك ھالدا نازىل قىلىنمىغان. مەسىلەن قۇرئاننىڭ ئەڭ ئاخىرقى سۈرىسى ئەڭ ئاخىردا نازىل بولمىغان، ھەم ئەڭ ئالدىدىمۇ نازىل بولمىغان، بىز بۇنىدىن باشقا قىسقا سۈرىلەرنى ساناپ چىقساق ھەممىسى بىر پارە مىقتارىغا يەتمەيدۇ، ئاللە تائالا قۇرئاننى ئۆزى مۇشۇ تەرتىپ بويىچە رەتلىنىشىنى خالىغان بولۇپ، ئاللە نىڭ ئاسان قىلىشى بىلەن سۈرە يادلاشقا باشلىغان كىشىلەر ئۈچۈن بۇ سۈرىلەر يادا ئېلىشقا ئاسان كېلىدۇ. بۇ سۈرىلەرنىڭ ھەر بىرى قىسقا ـ قىسقا بولسىمۇ ھەر بىرسى بىردىن مۇكەممەل مەنىگە ئىگە بولغان بىر پۈتۈن سۈرىدۇر، ئۇلارنى يادلاشتا بىرىنچىدىن بۇنى ئوقۇغان بالا زېرىكىپ قالمايدۇ. ئىككىنچىدىن سۈرە بىلەن سۈرە ئارىسىدىكى ئايرىملىق ئۇلارنىڭ ئېسىدە ئاسان قالىدۇ. بالىلار

---

[1] سۈرە سەف 2 ـ ئايەت.

www.munber.org

بۇ سۈرىلەردىن بەزىلىرىنى ھەتتا قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگىنىۋاتقان باسقۇچتا ئۆگىنىپ بولىدۇ ۋە ئۇلاردىن تېزلا ئۆتۈپ كېتىدۇ. ئۈچىنچىدىن، قۇرئان ئوقۇشى تېزلەشكەنسېرى بۇ سۈرىلەر تېخىمۇ ئاسان بىلىنىدۇ. ھەر بىر سۈرىنىڭ خاسلىقلىرى ئۇلارغا ئېنىق بىلىنىپ يادا قىلىشى ۋە يادا قىلغانلىرىنى ئېسىدە ساقلىشى ئاسان بولىدۇ. بۇنداق بولۇشى توغرىسىدا اللّٰه تائالا: ﴿بىز مۆمىنلەرگە (يەنى ئۇلارنىڭ دىللىرىغا) شىپا ۋە رەھمەت بولىدىغان قۇرئان ئايەتلىرىنى نازىل قىلىمىز، قۇرئان كاپىرلارغا زىياندىن باشقىنى زىيادە قىلمايدۇ (يەنى ئۇلار قۇرئاننى تەستىق قىلمىغانلىقتىن، ئۇلارنىڭ كۇفرى تېخىمۇ ئاشىدۇ)﴾[1] دېگەنلىكنىڭ مەنىسىدۇر.

بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان "رەھمەت" شۇنداق بىر رەھمەتتۇركى: بۇنىڭ سىرىنى بىلمەكچى بولغانلار قۇرئان سۈرىلىرىدىن بىر سۈرىنى مۇلاھىزە قىلىپ كۆرۈپ باقسا بولىدۇ. بۇنىڭ ئىچىدە باللار ئەڭ ئىلگىرى يادلايدىغان سۈرە "ناس" سۈرىسىدۇر. بۇ سۈرىنىڭ قايسى نىزامغا تەۋە ئىكەنلىكىگە دىققەت قىلساق، مۇنۇلارنى بىلەلەيمىز: ھەر بىر ئايىتىنىڭ ئەڭ ئاخىرقى كەلىمىسى "س" ھەرپى بىلەن ئاخىرلاشقان بولۇپ، بۇ ھەرپ ئىككى لەۋ ئارىسىدا تەلەپپۇز قىلىنىدىغان ھەرپلەرنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ قاتتىق ھەرپتۇر، شۇنداقلا بالىنىڭ قۇلىقىغا ئەڭ چىرايلىق ئاڭلىنىدىغان ۋە ئىش ھەرىكەتلىرى ئەڭ ياخشى تېزگىنلىنىدىغان ھەرپتۇر. سۈرىنىڭ ھەر بىر ئايىتى سۆز قىلىشنى ئەمدىلا باشلىغان ھەر قانداق بىر بالىنىڭ ئۆگىنىشى، تەلەپپۇز قىلىشى ئۈچۈن تەسكە توختىمايدىغان دەرىجىدە يەڭگىلدۇر ۋە قاپىيەلىكتۇر. ھەرپلىرىنىڭ تېزىلىشىدا بىر ـ بىرىگە جىپسىلىشىپ كەلگەندۇر.

بۇ ئاجايىبلىق بىلەن تەرتىپلەنگەن سۈرىنىڭ تاماملىنىشى قانداق بولدى؟ بۇنىڭ قانداق بولغانلىقىنى باللارغا قۇرئان ئۆگەتكەن ياكى ئۇلارنىڭ ئۆگەنگەنلىكىنى كۆرگەن ھەر بىر ئىنسان باللارنىڭ بۇ سۈرىلەرنى يادا ئالغاندا باللارنىڭ سۈرىنى ناھايىتى چىرايلىق بىر رېتىمدا ئاخىرلاشتۇرغانلىقىنى كۆرىدۇ.

تۆۋەندە بىز باللارنىڭ قۇرئاندىن تەسىرلىنىشىدىن ئىبارەت بىر ئەمەلىي مىسالنى سۆزلەپ ئۆتمەكچىمىز. ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنغان بىر ھەدىستە ئۇ مۇنداق دېگەن: اللّٰه تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ﴿ئى مۆمىنلەر! ئۆزەڭلارنى ۋە بالا ـ چاقاڭلارنى ئىنسان ۋە تاشلار يېقىلغۇ بولىدىغان، رەھىم قىلمايدىغان قاتتىق قول پەرىشتىلەر مۇئەككەل بولغان دوزاختىن ساقلاڭلار﴾[2] دېگەن ئايىتىنى نازىل قىلغاندا ئۇ ئايەتنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كېچە (يەنە بىر رىۋايەتتە بىر كۈن) ئوقۇدى. ئاندىن بىر بالا ھوشسىزلىنىپ يىقىلىپ چۈشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قولىنى بالىنىڭ يۈرىكىنىڭ ئۈستىگە قويدى، يۈرەك تېخى ھەرىكەتتىن توختىمىغان ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئى يىگىت! لا ئىلاھە ئىللەللاھ، دېگىن!» دېدى. بالا شۇنداق دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ بالىنىڭ جەننەتكە كىرىدىغانلىقىدىن خەۋەر بەردى. ساھابىلار: ئۇ بىزنىڭ ئارىمىزدىنمۇ؟ دەپ سورىۋىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەر اللّٰه تائالانىڭ: ﴿بۇ (يەنى غەلىبە) مېنىڭ ئالدىمدا تۇرۇشتىن (يەنى سوراقتا تارتىلىشتىن) ۋە ئازابىمدىن قورققانلار ئۈچۈندۇر»﴾[3] دېگەن ئايىتىنى

---

[1] سۈرە ئىسرا 82 ـ ئايەت.
[2] سۈرە تەھرىم 6 ـ ئايەت.
[3] سۈرە ئىبراھىم 14 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئوقۇمىغانمىدىڭلار؟» دېدى. [بۇ ھەدىسنى ھاكىم رىۋايەت قىلغان بولۇپ ھەدىسنىڭ ئىسنادىنى سەھى، دېدى. ئىمام مۇسلىم بىلەن بۇخارىلار رىۋايەت قىلمىدى، ئىمام زەھەبى توغرىلىدى]

قۇرئاننىڭ بالىلارغا تەسىر قىلىشىنىڭ ئىپادىلىرى شۇكى، ئەگەر بالا قۇرئاننى ئوقۇش ۋە ئۇنى چۈشىنىش بىلەن شوغۇللانسا ئۇ ھاياتىدا ئېتىقادىي ۋە شەخسىي تۇرمۇشىنىڭ ھەر بىر باسقۇچلىرىدا يولۇقىدىغان ھەرقانداق بىر توسالغۇلىرىنى ئۈزلىگىدىن ھەل قىلىش ئىقتىدارىغا ئىگە بولۇپ يېتىلىدۇ. ئۇنىڭ ئەخلاقى ياخشى، ئۇسال قىلىقلاردىن يىراق، ئەستە قالدۇرۇش ئىقتىدارى كۈچلۈك بولىدۇ. بۇ نەزەرىيەمىزگە دەلىل سۈپىتىدە ئەللامى شەيخ ئابدۇلۋاھابنىڭ تۆۋەندىكى قىسسىسىنى سىزلەرگە بايان قىلىمىز.

قىسسىدە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مېنىڭ كىچىك ۋاقتىلىرىم ئىدى. بىر كۈنى مەن الله تائالا ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزۈپ چوڭقۇر خىيال ئىلكىدە الله نىڭ تەسەۋۋۇرىنى خىيالىي ھالدا كۆز ئالدىمغا كەلتۈردۈم، ئاندىن كېيىن ئەقلىي ـ مۇشۇمنى يېڭىپ الله تائالانىڭ: ﴿ھېچ شەيئى اللهغا ئوخشاش ئەمەستۇر، الله ھەممىنى ئاڭلاپ تۇرغۇچىدۇر، ھەممىنى كۆرۈپ تۇرغۇچىدۇر﴾[1] دېگەن ئايىتىنى ئېسىمگە ئېلىش ھامان خىيالىمدىكى بۇ خاتالىقنى تۈزىتىۋالدىم.

بالىلارنىڭ قۇرئان يادلىشىدىن مىساللار

ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۆلگە ئېلىپ بالىلىرىنى قۇرئاندىن ئىبارەت الله نىڭ سۆزىنى يادلىتىشقا بولغان قىزغىنلىقىنى ئاشۇرۇش، بالىلىرىنى بۇنىڭ ئۈچۈن تەربىيىلەش ۋە ئۇلارنى ئىسلامنىڭ بۇ كاتتا نېمىتىدىن مەنپەئەتلەندۈرۈش، ئۇلارنىڭ ئەقىل ـ زېھنلىرىنى قۇرئان ئارقىلىق ئېچىشقا ھەيدەكچىلىك قىلىشى ئۈچۈن بىز بۇ مىساللارنى تۆۋەندە بايان قىلىمىز.

ئىمام شافىئى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!): مەن يەتتە يېشىمدا قۇرئاننى يادلاپ بولغان ۋە ئون ياشقا كىرگىچە «مۇۋەتتا» نى يادلاپ بولغان ئىدىم، دەيدۇ.

سەھل ئىبنى ئەتتەستەرى: مەن قۇرئان ئوقۇشنى ۋە ئۇنى يادلاشنى باشلاپ ئۇنى ئالتە ياكى يەتتە يېشىمدا يادلاپ بولدۇم، دەيدۇ.

ئىبنى سىنا بولسا ئون يېشىغىچە قۇرئاننى يادلاپ بولغاندىن سىرت ئۇنىڭ مەنىلىرىنىمۇ بىلىپ بولغان.

شەيخ ياسىن ئىبنى يۇسۇف ئەلمەراكەشى ئىمام نەۋەۋى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: مەن بۇ شەيخنى ناۋا دېگەن جايدا ئون يېشىمدا كۆرگەن ئىدىم، بالىلار ئۇنى ئۇلارى بىلەن ئويناشقا زورلايتتى، ئۇ بولسا ئويناشتىن قاچاتتى، بالىلارنىڭ مەجبۇرلاشلىرىغا تەڭ كېلەلمىسە يىغلايتتى. ئۇ شۇ ھالەتتىمۇ قۇرئان ئوقۇيتتى، مەن ئۇنى ياخشى كۆرۈپ قالدىم، ئاتىسى ئۇنى دۇكانغا قويىدى، لېكىن ئۇ پۈتۈن دىققىتىنى قۇرئانغىلا بەرگەچكە ئېلىم ـ سېتىمغا تازا كۆڭۈل بەرمەيتتى. مەن ئۇنىڭ ئۇستازىنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭغا: بۇ بالا بۇ زاماننىڭ ئەڭ بىلىملىك كىشىسى، ئەڭ تەقۋاسى ۋە كىشىلەر ئۈچۈن ئەڭ مەنپەئەتدار ئادەم بولۇپ چىقىشى مۇمكىن، دېدىم. ئۇستازى: سەن پالچىمۇ؟ دەپ

[1] سۈرە شۇرا 11 ـ ئايەت.

www.munber.org

سورىدى، مەن: ياق! الله تائالا مېنىڭ دىلىمغا مۇشۇ سۆزنى قىلىشنى سالدى، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ ئۇستازى بالىنىڭ ئاتىسىنىڭ قېشىغا كېلىپ بولارنى ئۇنىڭغا بىلدۈرگەندىن كېيىن ئاتىسى ئۇنىڭغا تاكى قۇرئاننى خەتمە قىلىپ بولغانغا قەدەر ئالاھىدە كۆكۈل بۆلدى.

قۇرئان يادلىغان نەمۇنىلىك بالىلار

دوكتور ئابدۇلھەي ئەلفەرماۋى مۇھەممەد ئىبنى ئەلجەزەرنىڭ «ئوقۇتقۇچىلارنىڭ مەدەتكارى ۋە تالىپلارنىڭ رەھبىرى» دېگەن كىتابىغا يازغان كىرىش سۆز قىسمىدا مۇئەللىپنىڭ ھاياتى توغرىسىدا مۇنداق دەيدۇ: تارىخ ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ بىر تىجارەتچى ئىكەنلىكىنى، الله غا قىلغان دۇئاسىنىڭ ئىجابىتى بىلەن ئوغلىنى دىندا تەربىيىلەش ۋە تەقۋادار قىلىپ يېتىشتۈرۈشكە تىرىشىشقا مۇيەسسەر بولغانلىقىنى ئۆز بەتلىرىدە خاتىرلىگەن. ئىبنى جەزەرى مۇشۇنداق بىر مۇھىتتا چوڭ بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇ ئون ئۈچ يېشىدا قۇرئاننى يادا ئېلىش، ھەدىسنى ئۆگىنىش، قىرائەتلەرنى تەتقىق قىلىش، ئۇنىڭدىن باشقا يەتتە ئىمامنىڭ قىرائىتىنى، شامدىكى قىرائەت ئىماملىرىنىڭ ئەڭ ئالىمى شەيخى ئىبنى لۇببانىنىڭ ھۇزۇرىدا بىلىم ئېلىش پۇرسەتلىرىگە ئىگە بولدى، بۇنچىلىك كۆپ ئىلىم بولاقلىرىدىن سۇ ئىچىپ بولغاندا ئۇ تېخى ئون يەتتىگىمۇ تولۇق توشمىغان ئىدى.

تۆۋەندە ئالىملاردىن قۇرئان ئوقۇش ئۇسۇلىنى ئۆگەنگەن بالىلار توغرىسىدا بىر مىسال كەلتۈرىمىز. شەيخ موھەممەد ئەلا ئۇددىن ئابىدىن (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ھەنەفىي فىھقىسىنىڭ شەرھىنى يازغان ئىبنى ئابىدىن نامى بىلەن مەشھۇر بولغان ئاتىسى ئۇلۇغ شەيخ مۇھەممەد ئەمىين ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: ئۇ ناھايىتى كىچىك يېشىدا قۇرئاننى يادلاپ بولغان بولۇپ ئۇ ئاتىسىنىڭ دۇكىنىدا ئولتۇرۇپ قۇرئان ئوقۇۋاتقاندا بۇ يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقان ناتونۇش بىر ئادەم: دۇكاننىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئۇنىڭ ئوقۇۋاتقان قۇرئاننى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا ئاچچىقلاندى ۋە ئۇنىڭ قىرائىتىنى ئىنكار قىلىپ: سېنىڭ قۇرئاننى بۇنداق ئوقۇشۇڭ جايىز ئەمەس، جايىز ئەمەسلىكىنىڭ سەۋەبى: بىرىنچىدىن، دۇكان دېگەن تىجارەت ئورنى، ئىنسانلار سېنىڭ قىرائىتىڭنى ئاڭلىمايدۇ، بۇ سەۋەب بىلەن ئۇلار گۇناھكار بولىدۇ، يەنى سېنىڭ سەۋەبىڭ بىلەن ئۇلار گۇناھكار بولىدۇ، سەنمۇ گۇناھكار بولۇسەن. ئىككىنچىدىن، سېنىڭ بۇ قىرائىتىڭ بولسا نەغمىلەنگەن بىر قىرائەت، دېدى. بۇنى ئاڭلاپ ئۇ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ قىرائەتتە ئەڭ ئالىم كىشىنى ئىزدەش ئۈچۈن چىقتى، بىر كىشى ئۇنىڭغا ئەينى زاماندىكى قارىلارنىڭ شەيخى سەئىد ئەلھەمەۋىنى كۆرسەتتى، ئاندىن ئۇ شۇ يەرگە بېرىپ ئۇنىڭدىن قىرائەت ۋە تەجۋىد ئەھكاملىرىنى ئۆگىتىپ قويۇشنى تەلەپ قىلدى، بۇ چاغدا ئۇ تېخى بالاغەتكە يەتمىگەن ئىدى. ئاندىن ئۇ ئەلمەيدانىيە، ئەلجەزەرىيە ۋە شاتىبىيە قاتارلىق تەجۋىد ئەھكاملىرى ھەققىدىكى كىتابلارنى يادلىدى. ئۇ ئىلىملەرنى ئەڭ مۇكەممەل شەكىلدە ئوقۇپ قىرائەت پەنلىرىنىڭ ئۇستىلىرىغا ئايلاندى.

قۇرئان يادلىغان ئاجايىب بالىلار

ئىبراھىم ئىبنى سەئىد ئەلجۇھەرى مۇنداق دېگەن: خەلىپە مەئمۇننىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىنگەن تۆت ياشلىق بىر بالىنى كۆردۈم، ئۇ بالا قۇرئان ئوقۇيالايدىكەن ۋە چۈشكە تەبىر بېرەلەيدىكەن، بىراق ئۇ بالا قورسىقى ئاچسا يىغلايدىكەن.

www.munber.org

ئەبۇ مۇھەممەد ئابدۇللاھ ئىبنى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇراھمان ئەلئەسپەھانى مۇنداق دېگەن: مەن قۇرئان كەرىمنى بەش يېشىمدا يادلاپ بولغان ئىدىم، مېنى تۆت يېشىمدا قارى ئەبى بەكرىنىڭ قېشىغا ئوقۇغان قۇرئانىمنى ئۇنىڭغا تىڭشىتىشقا ئاپارغانىدى. ئۇ جايدا ھازىر بولغانلار: ئۇنىڭ ئوقۇغىنىنى تىڭشىماڭلار، ئۇ تېخى كىچىك، دېيىشتى. قارىنىڭ ئوغلى: تەكۋىر سۈرىسىنى ئوقۇ! دېدى. مەن ئۇنى ئوقۇپ بەردىم، ئۇ باشقا سۈرە ئوقۇ! ۋە مۇرسەلات سۈرىسىنى ئوقۇ! دېدى. ئۇلارنىمۇ ئوقۇدۇم ھەمدە ھېچ خاتالاشمىدىم. قارىنىڭ ئوغلى: ئۇنىڭ ئوقۇشىنى تىڭشاڭلار، ۋابالى بولسا ماڭا بولسۇن، دېدى.

باللار قۇرئان ئوقۇشنى قاچان باشلىشى لازىم؟

بۇ ھەقتە ئەبۇ ئاسىم مۇنداق دېگەن: مەن ئوغلۇمنى ئۈچ ياشلىق ۋاقتىدا ئىبنى جەرىرنىڭ قېشىغا ھەدىس ۋە قۇرئان ئۆگىنىشى ئۈچۈن ئېلىپ بارغان ئىدىم، باللار بۇ ياشلىرىدا قۇرئان ۋە ھەدىس ئۆگەنسە بولىدۇ.

ئوقۇتقۇچى ۋە ئوقۇغۇچىغا مۇكاپات بېرىش

ئەبۇ ھەنىيفە (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ ئوغلى ھەمماد سۈرە فاتىھەنى يادلىغاندا ئەبۇ ھەنىيفە ئۇنىڭ ئۇستازىغا بەش دەرھەم بەرگەن، ئۇ چاغلاردا بىر دەرھەمگە بىر قوچقار ئالغىلى بولاتتى، ئۇستازى بۇ بىر سۈرە ئۆگەتكەنلىكى ئۈچۈن بېرىلگەن بۇ ساخاۋەتنى كۆپ كۆرگەندە ئەبۇ ھەنىيفە: بالامغا ئۆگەتكىنىڭىزنى كىچىك كۆرمەڭ! بىزدە ئۇنىڭدىن كۆپرەك نەرسە بولسا ئىدى، قۇرئاننىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئۇنىمۇ بەرگەن بولاتتۇق، دېگەن.

ئەمما قۇرئان ئوقۇغان بالىنى مۇكاپاتلاش توغرىسىدا مۇجاھىد، قوماندان سالاھىدىن ئەييۇبى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ئۇرۇش جەريانىدا ئەسكەرلىرىنىڭ ئارىلىقىدا ئايلىنىپ يۈرگەندە كىچىك بىر بالىنىڭ ئاتىسىنىڭ ئالدىدا قۇرئان ئوقۇۋاتقانلىقىنى كۆرىدۇ. ئۇ بالىنىڭ قىرائىتى سالاھىدىن ئەييۇبىغا ياراپ كېتىپ ئۇ بالىنى ئۆزىگە يېقىن ئەكېلىپ ئۆزىنىڭ تامىقىدىن ئۇ بالىغا بېرىدۇ. ئۇنىڭغا ۋە ئۇنىڭ ئاتىسىغا ئۆز ئىلكىدىكى شەخسىي زېمىندىن بىر پارچە يەرنى ۋەقپە قىلىپ بېرىدۇ.

ئىسلام دىيارىدىكى قۇرئان مەدرىسلىرى

باللارنىڭ قۇرئان مەدرىسلىرىگە قىلغان يۈرۈشى

بىر زامانلاردا مەسجىدلەر قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگىنىش ئۈچۈن كەلگەن ئوقۇغۇچىلار بىلەن تولۇپ-تاشقان ئىدىكى، ئۇلارنى تەربىيلىگۈچى بولغان مۇئەللىم زەھھاك ئىبنى مەزاھىم مەدرىسگە يىغىلغان ئۈچ مىڭدەك بالىنى كۆزىتىش ئۈچۈن ئېشەك مىنىپ ئايلىنىشقا توغرا كەلگەن ئىدى، ئۇ بۇ خىزمىتىگە ھەق ئالمايتتى.

بالىلار قۇرئان مەدرىسلىرىدە باشقا ئىلىملەرنىمۇ ئۆگىنەمدۇ؟

ئىبنى خەلدۇننىڭ دېيىشىچە بۇ ھەقتە ھەرقايسى ئىسلام دۆلەتلىرىنىڭ تۈزگەن ئوقۇتۇش نىزامنامىسى پەرقلىق بولۇپ، بەزى دۆلەتلەر قۇرئان مەدرىسلىرىگە قوشۇمچە ئۆگىنىدىغان نەرسىنىمۇ كىرگۈزىدۇ. بەزى مەملىكەتلەر قۇرئان بىلەن باشقا نەرسىنى بىرگە ئۆگىنىشنى توغرا دەپ قارىمايدۇ.

www.munber.org

بىز ياشاۋاتقان مۇھىتنى ئېلىپ ئېيتساق: قۇرئان ئوقۇش بىلەن باشقا ئىلىملەرنى بىرگە ئۆگىنىشنىڭ ئۆزئارا بىر زىتلىقى يوق، چۈنكى ئىنسانىڭ ئەقلىي ـ ئىقتىدارى ھەرخىل تۈردىكى ئىلىملەرنى ئېلىشقا ئۈيغۇن كېلىدۇ، شۇنداقلا كۆپ خىل بىلىمنى بىرلىكتە ئېلىش ئەقلىنىڭ تەرەققىي قىلىشىغا، ئىلىملەر ئارىسىدىكى پەرقلەرنى ئايدىڭلاشتۇرۇېلىشقا، بىرەر مەسىلىنى چۈشىنىش ئىقتىدارىنى ئاشۇرۇشقا پايدىلىق بولىدۇ. بۇ پەقەت ئىلىم ئۆگەنگۈچىلەر ئۈچۈندۇر. ئەمما دىنىي بىلىملەرنى ئۆگىنىشنى ئالدى بىلەن قۇرئان ئوقۇشتىن باشلاش لازىم، چۈنكى ئۇ ئەقلىنى ئىنسانىڭ روھى ۋە كۆرۈش قابىلىيىتىنى ئۇزۇقلاندۇرىدۇ.

ئەقىىدە يېزىق تۇرۇش ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن قۇربان بېرىشنى ئۆگىتىش

ئەقىدە ئۇنىڭغا كۆرسىتىلگەن پىداكارلىق بىلەن ئۇستۇن ئورۇنغا چىقىدۇ. پىداكارلىق كۆرسىتىش دائىرسى كۆچەيگەنسېرى ئەقىدىدە مۇستەھكەم تۇرۇش ئىرادىسىمۇ ئېشىپ بارىدۇ. بۇ راستچىللىقتا مۇستەھكەم تۇرۇشنىڭ دەل ئۆزىدۇر.

بۈگۈنكى دەۋرىمىزدە مۇسۇلمان بالىلار ئەقىدىدە ۋە باشقا ئاتىك، قاراشلىرىدا نۇرغۇنلىغان توسالغۇلارغا، ئۇلارنى ئىسلامدىن چىقىرىش ئۈچۈن دىن دۇشمەنلىرى تەرىپىدىن قۇرۇلغان سۈيىقەست پىلانلىرىنىڭ تۇزاقلىرىغا ئۇچرىماقتا. ئۇ بۇلارغا تاقابىل تۇرۇشى ئۈچۈن ئەقىدىسى مۇستەھكەم، ئىرادىسى تەۋرەنمەس، ئۆز دىنىنى قوغداش يولىدا پىداكار بولۇشى لازىم. شۇنداق قىلغاندىلا ئۇ ئىمانىنىڭ ھالاۋىتىنى تېتىيالايدۇ، ئۆزىدىكى كۈچ ـ قۇۋۋىتىنىڭ دەرىجىسىنى يۇقىرى كۆتۈرەلەيدۇ، قۇرئان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالىنى ئوقۇش ئارقىلىق مۆئمىنلەردە بولۇپ كېلىۋاتقان ۋە بولۇشقا تېگىشلىك پىداكارلىقلار بىلەن تونۇشۇپ، ئۆزىنىڭ الله يولىدىكى پىداكارلىقلىرىدا ئۇلارنى ئۈلگە قىلىدۇ.

بۈگۈنكى دەۋرىدىكى مۇسۇلمان بالىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۆئمىنلەرنىڭ بالىلىق دەۋرىدە الله نىڭ دىنى ئۈچۈن كۆرسەتكەن پىداكارلىقلىرىنى ۋە ئۇنىڭغا ئالاقىدار قىسسىلەرنى ئاڭلاپ، ئۇلاردىن ياخشى ئۈلگە ئېلىشى، ساھابىلارنىڭ بالىلىرىنىڭ يوللىرىنى تۇتۇشى، ئىمان يولىدا مۇستەھكەم تۇرۇپ، دىن يولىدا مالامەت يەتكۈزگۈچىنىڭ مالامىتىدىن قورقماسلىقى كېرەك.

بالىلار ئۈلگىسى ئوخدۇد ۋەقەلىكى

ئىمام ئەھمەد سۇھەيب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەردىن ئىلگىرى بىر پادىشاھ ئۆتكەن بولۇپ، ئۇنىڭ بىر سېھىرگىرى بار ئىدى. ئۇ سېھىرگەر قېرىغاندا پادىشاھقا: مەن قېرىپ قالدىم. ماڭا بىر بالا ئەۋەتسەڭ، مەن ئۇنىڭغا سېھىرگەرلىكنى ئۆگەتسەم، دەپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا بىر بالىنى ئەۋەتىپتۇ. ئۇ بالا يولدا كېتىۋېتىپ، بىر راھىبقا ئۇچراپ قاپتۇ. ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ سۆزلىرىنى ئاڭلاپ ئۇنىڭغا قىزىقىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھەر كۈنى سېھىرگەرنىڭ قېشىغا بارغىچە راھىبنىڭ قېشىدا ئولتۇرىدىكەن. سېھىرگەرنىڭ قېشىغا كەلگەندە، سېھىرگەر ئۇنى كېچىكىپ قالدىڭ، دەپ ئۇرىدىكەن. ئۇ بالا بۇ ئىشنى راھىبقا شىكايەت قىپتۇ. راھىب ئۇنىڭغا: ئەگەر سەن سېھىرگەردىن قورقساڭ، ئۇنىڭغا مېنى ئۆيدىكىلەر كېچىكتۈرۈپ قالدى، دېگىن. ئەگەر ئۆيۈڭدىكىلەردىن قورقساڭ، مېنى سېھىرگەر كېچىكتۈرۈپ قالدى دېگىن، دەپتۇ.

شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە، يوغان بىر ھايۋان تۇيۇقسىز پەيدا بولۇپ كىشىلەرنىڭ يولىنى توسۇۋاپتۇ. ئۇ كۆڭلىدە: راھىبنىڭ يولى توغرىمۇ ياكى سېھىرگەرنىڭ يولى توغرىمۇ بۈنى بۈگۈن بىلىمەن دەپتۇ ـ دە، تاشتىن بىرنى ئېلىپ: ئى اللە! ئەگەر ساڭا راھىبنىڭ ئىشى سېھىرگەرنىڭ ئىشىدىن ياخشى بولسا، مۇشۇ تاش بىلەن ھايۋاننى ئۆلتۈرگىن، كىشىلەر يولىغا ماڭسۇن، دەپ تاشنى ئېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ھايۋان ئۆلۈپتۇ. كىشىلەر يولىغا راۋان بوپتۇ.

ئۇ بۇ ئىشتىن راھىبنى خەۋەرلەندۈرۈپتۇ. راھىب ئۇ بالىغا: ئى ئوغلۇم! سەن بۈگۈن مەندىن ئېشىپ كېتىپسەن. سەن بۇ دەرىجىگە يېتىپسەن. سەن ھەقىقەتەن سىناققا دۇچ كېلىسەن. ئەگەر سەن سىنالساڭ مېنى ئاشكارىلاپ قويمىغىن، دەپتۇ.

ئۇ بالا قارىغۇ، ئاق كېسەللەرنى ۋە باشقا كېسەللەرنىمۇ داۋالايدىغان بولۇپتۇ. بىر كۈنى پادىشاھنىڭ قارىغۇ بولۇپ قالغان يېقىنلىرىدىن بىرى بۇنى ئاڭلاپ، نۇرغۇن ھەدىيىلەر بىلەن كېلىپ، ئۇنىڭغا: ئەگەر كۆزۈمنى ساقايتىپ قويساڭ، مۇشۇ نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ساڭا بېرىمەن، دەپتۇ. ئۇ بالا: مەن ھەقىقەتەن ھېچبىر كىشىنى ساقايتالمايمەن، پەقەت اللە تائالالا ساقايتىدۇ، ئەگەر سەن اللە غا ئىمان ئېيتساڭ، مەن اللە غا دۇئا قىلاي، سېنى ساقايتىپ قويسۇن، دەپتۇ. ئۇ كىشى اللە غا ئىمان ئېيتىپتۇ اللە ئۇنى ساقايتىپتۇ.

ئۇ كىشى پادىشاھنىڭ قېشىغا بېرىپ بۇرۇنقى ئورنىدا ئولتۇرۇپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا: سېنىڭ كۆزۈڭنى كىم ساقايتىپ قويدى؟ دەپتۇ. ئۇ: رەببىم، دەپتۇ. پادىشاھنىڭ (غەزىپى كېلىپ): سېنىڭ مەندىن باشقا رەببىڭ بارمۇ؟ دەپتۇ. ئۇ: اللە سېنىڭ ۋە مېنىڭ رەببىمدۇر، دەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ ئۇنى قىين ـ قىستاققا ئالغاندا، ئۇ ئاخىرى بالىنى ئاشكارىلاپ قويۇپتۇ. ئۇ بالا كەلتۈرۈلۈپتۇ.

پادىشاھ ئۇنىڭغا: ئي ئوغلۇم! سېنىڭ سېھىرىڭ قارىغۇ ۋە ئاق كېسەللەرنى داۋالاش ۋە مۇنداق ـ مۇنداق ئىشلارنى قىلغۇدەك دەرىجىگە يېتىپسە، دەپتۇ. ئۇ بالا: ياق مەن ھېچكىمنى ساقايتالمايمەن، پەقەت اللە ساقايتىدۇ، دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن پادىشاھ ئۇنىمۇ قىيناپتۇ، ئاخىرى ئۇ بالا راھىبنى ئاشكارىلاپ قويۇپتۇ. راھىب كەلتۈرۈلۈپتۇ. ئۇنىڭغا: دىنىڭدىن يان، دەپتۇ. ئۇ ئۇنىماپتۇ. ئاندىن ھەرىدىن بىرنى ئەپكېلىپ ئۇنىڭ بېشىنىڭ ئوتتۇرىغا قويۇپ بېشىنى ھەرىدىۋېتىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككى پارچە بولۇپ يەرگە يىقىلىپتۇ.

ئاندىن پادىشاھنىڭ يېقىنىنى ئەكېلىپ ئۇنىڭغا: دىنىڭدىن يان، دەپتۇ. ئۇمۇ ئۇنىماپتۇ. ئاندىن ئۇنىڭمۇ بېشىنىڭ ئوتتۇرىغا ھەرىنى قويۇپ، بېشىنى ھەرىدەپتۇ. ئۇمۇ ئىككى پارچە بولۇپ يىقىلىپ چۈشۈپتۇ. ئاندىن ئۇ بالىنى ئەكېلىپ ئۇنىڭغا: دىنىڭدىن يان، دەپتۇ. ئۇمۇ ئۇنىماپتۇ. پادىشاھ ئۇنى ئۆزىنىڭ قول ئاستىدىكىلەردىن بىر توپ كىشىگە تاپشۇرۇپ: سىلەر پالانى تاغقا چىقىڭلار، تاغنىڭ چوققىسىغا چىققاندا، ئەگەر ئۇ دىنىدىن يانسا مەيلى، ئەگەر دىنىدىن يانمىسا، ئۇنى تاغدىن تاشلىۋېتىڭلار، دەپتۇ. ئۇلار مېڭىپ ئېگىز بىر تاغقا چىقىپتۇ. ئۇ بالا: ئى اللە! سەن خالىغان يول بىلەن مېنى ساقلاپ قالغىن، دەپتۇ. شۇ چاغدا تاغ تىترەپ پادىشاھنىڭ ئادەملىرى تاغدىن چۈشۈپ كېتىپتۇ. ئۇ بالا پادىشاھنىڭ ئالدىغا كەپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا: ھەمراھلىرىڭغا نېمە بولدى؟ دەپتۇ. ئۇ بالا: اللە مېنى ئۇلاردىن ساقلاپ قالدى، دەپتۇ. پادىشاھ ئۇنى يەنە بىر توپ كىشىلەرگە تاپشۇرۇپ: سىلەر ئۇنى ئاپىرىپ

www.munber.org

كېمىگە سېلىڭلار، كېمە دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىغا بارغاندا ئەگەر ئۇ دىنىدىن يانسا مەيلى، يانمىسا ئۇنى دېڭىزغا تاشلىۋېتىڭلار، دەپتۇ. ئۇلار مېڭىپ دېڭىزنىڭ ئوتتۇرىغا كەلگەندە، ئۇ بالا: ئى الله! سەن خالىغان يول بىلەن مېنى ساقلاپ قالغىن، دەپتۇ. شۇ چاغدا كېمە داۋالغۇپ پادىشاھنىڭ ئادەملىرى سۇغا چۆكۈپ كېتىپتۇ. ئۇ يەنە پادىشاھنىڭ قېشىغا كەپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭغا: ھەمراھلىرىڭغا نېمە بولدى؟ دەپتۇ. ئۇ بالا: الله مېنى ئۇلاردىن ساقلاپ قالدى، دەپتۇ. ئۇ بالا پادىشاھقا: تاكى سەن مەن دېگەن ئىشنى قىلمىغىچە مېنى ھەرگىز ئۆلتۈرەلمەيسەن، دەپتۇ. پادىشاھ: ئۇ نېمە ئىش، دەپتۇ. ئۇ بالا: سەن كىشىلەرنى بىر دۆڭگە يىغىپ، مېنى خورمىنىڭ شېخىغا ئاسقىن، ئاندىن ئوقداندىن ئوقنى ئېلىپ ئوقيانىڭ ئوتتۇرىغا قويۇپ: بالىنىڭ رەببى بولغان الله نىڭ نامى بىلەن باشلايمەن، دەپ تۇرۇپ (ئوقنى) ماڭا ئاتقىن، شۇنداق قىلغىنىڭدا مېنى ھەقىقەتەن ئۆلتۈرەلەيسەن، دەپتۇ.

پادىشاھ شۇنىڭ بىلەن كىشىلەرنى بىر دۆڭگە يىغىپتۇ. ئۇ بالىنى بىر خورما شېخىغا ئېسىپتۇ. ئاندىن ئوقداندىن ئوقنى ئېلىپ ئوقيانىڭ ئوتتۇرىغا قويۇپ: بالىنىڭ رەببى بولغان الله نىڭ نامى بىلەن باشلايمەن، دەپ ئۇنىڭغا ئېتىپتۇ. ئوق بالىنىڭ چېكىسىگە تېگىپتۇ. ئۇ قولى بىلەن چېكىسىنى تۇتقىنىچە ئۆلۈپتۇ. كىشىلەر: بىز بالىنىڭ پەرۋەردىگارىغا ئىمان ئېيتتۇق، دەپ ۋاقىرىشىپتۇ. بىرسى پادىشاھنىڭ قېشىغا كېلىپ ئۇنىڭغا: ھەزەر قىلغان نەرسەڭنى كۆردۈڭمۇ؟ الله نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، سەن قورققان نەرسە يۈز بەردى. ھەقىقەتەن نۇرغۇن كىشىلەر ئىمان ئېيتتى، دەپتۇ.

ئاندىن پادىشاھ كوچا ئېغىزلىرىغا ئورەك كولاپ ئوت يېقىشقا بۇيرۇپتۇ. ئوت ئۇلغىيىشقا باشلاپتۇ. پادىشاھ: كىم دىنىدىن يانمايدىكەن ئۇنى ئوتقا تاشلاڭلار، ياكى ئۇلارغا (ئوتقا) چۈشۈڭلار! دېيىلسۇن، دەپتۇ. ئاندىن ئۇلار شۇنداق قىلىپتۇ. ھەتتا بىر كىچىك بالىسى بار بىر ئايال چېكىنگەندە، ئۇنىڭ بالىسى زۇۋانغا كېلىپ: ئى ئانا! سەۋر قىل. چۈنكى، سەن ھەقنىڭ ئۈستىدەدۇرسەن» دەپتۇ. بۇ ھەدىسنى ئىمام مۇسلىممۇ شۇنداق رىۋايەت قىلدى.

ئابدۇررازىزاقنىڭ رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ بولسا الله تائالانىڭ: ﴿ئورەكلەرنىڭ ئىگىلىرىگە لەنەت بولسۇن، ئۇ ئورەكلەر لاۋۇلداپ تۇرغان ئوتلار بىلەن تولدۇرۇلغان ئىدى، ئەينى ۋاقىتتا ئۇلار ئورەكلەر ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئۆزلىرىنىڭ مۆمىنلەرگە قىلىۋاتقان ئىشلىرىنى كۆرۈپ تۇراتتى، ئۇلار مۆمىنلەرنى پەقەت غالىب، مەدھىيىگە لايىق الله غا ئىمان ئېيتقانلىقلىرى ئۈچۈنلا يامان كۆردى﴾[1] دېگەن سۆزىدە تىلغا ئېلىنغان ۋەقەلىكتۇر، دېدى.

سەلەپ ـ سالىھلارنىڭ پىداكارلىقى ۋە جىھادى

ـ ئانىلارنىڭ باللىرىنى جىھادقا ئۈندۈشى

ئىبنى ئەبى شەيبە، شەئبىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى: ئوھۇد ئۇرۇشى بولغاندا بىر ئايال ئوغلىغا بىر قىلىچ بەردى، بالا ئۇنى كۆتۈرەلمىگەندىن كېيىن، ئۇ ئايال ئۇ قىلىچقا يىپ ئۆتكۈزۈپ بالىسىنىڭ بويىنىغا ئېسىپ قويدى ۋە بالىسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ مېنىڭ ئوغلۇم، بۇ سەن بىلەن ئۇرۇش قىلىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئوغلۇم! بۇنى ئاۋۇ تەرەپكە كۆتۈر، ئى ئوغلۇم! بۇنى ئاۋۇ يەرگە كۆتۈر!» دېدى. ئۇرۇش مەيدانىدا ئۇ

[1] سۈرە بۇرۇج 4 ـ، 8 ـ ئايەتلەر.

يارىلىنىپ يىقىلدى، باشقىلار ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كۆتۈرۈشۈپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئوغلۇم! بەلكىم، قورقىقان بولۇشىڭ مۇمكىن» دېدى. ئۇ بالا: ياق! ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! دېدى.

- بالىلىرىنىڭ شېھىت بولغانلىقىدىن سۆيۈنگەن ئانىلار

ئىمام ئەھمەد ۋە بۇخارى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ھارىسە ئىبنى رەبىئە بەدرى كۈنى كۆزەتچى بولغان ئىدى، ئۇ چاغدا ئۇ تېخى بىر كىچىك بالا ئىدى. بىرتال غايىپ ئوق كېلىپ ئۇنىڭ بويىنىغا تېگىپ ئۇنى ئۆلتۈرۈپ قويىدى، ئانىسى كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى سەن ھارىسەنىڭ مەن ئۈچۈن قانچىلىك قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلىسەن، ئەگەر ئۇ جەننەت ئەھلىدىن بولسا، مەن ئۇنىڭ ئۆلۈمى ئۈچۈن سەۋرى قىلىمەن، ئۇنداق بولماي قالسا، اللە مېنىڭ نېمە قىلماقچى بولغانلىقىمنى كۆرىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ھارىسەنىڭ ئانىسى! ئۇ پەقەت جەننەتكىلا ئەمەس، جەننەتلەرگە ئېرىشتى. ئۇ ھازىر فىردەۋس جەننىتىنىڭ ئەڭ ئېسىل يېرىدە» دېدى.

- بالىلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەشەددى دۈشمەنلىرىنى ئۆلتۈرۈشى.

ئىمام بۇخارى قىلغان رىۋايەتتە ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بەدرى ئۇرۇش كۈنى مەن ئۇرۇش مەيدانىدا ئىدىم. قارىسام ئوڭ ۋە سول تەرىپىمدە ئەنسارىلاردىن ئىككى كىچىك بالا تۇرۇپتۇ. مەن ئۇ ئىككىسىدىن كۈچلۈك ئادەملەرنىڭ ئارىسىدا بولسام بوپتىكەن دەپ ئۈمىد قىلىپ قالدىم. شۇ ئەسنادا ئۇ ئىككىسىدىن بىرى مېنى نوقۇپ: ئى تاغا! سەن ئەبۇ جەھلنى تونۇمسەن، دېدى. مەن: ھەئە، ئۇنىڭ بىلەن نېمە ئىشىڭ بار ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى، دېدىم. ئۇ: مەن ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تىللىغانلىقىنى ئاڭلىدىم. مېنىڭ قولۇم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات بىلەن قەسەمكى ئەگەر مەن ئۇنى كۆرۈپ قالسام، ھەتتا ئۇنى ئۆلتۈرمىگىچە قويۇپ بەرمەيمەن، دېدى. مەن بۇنىڭدىن ھەيران قېلىپ تۇرسام يەنە بىرىمۇ مېنى نوقۇپ ئالدىنقىسىغا ئوخشىشىنى، دېدى. ئۇزۇن ئۆتمەي ئەبۇجەھلنىڭ كىشىلەر ئارىسىدا تۇرغانلىقىنى كۆردۈم! مەن ئۇ ئىككىسىگە: كۆردىڭلارمۇ ئاۋۇ سىلەر سورىغان ئادەم شۇ، دېيىشىم بىلەنلا، ئۇ ئىككىسى ئېتىلىپ بېرىپ قىلىچ سالدى ھەتتا ئۇنى ئىككىسى تەڭلا ئۆلتۈرىۋاتتى. ئاندىن ئۇ ئىككىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇ ئىشنى خەۋەر قىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قايسىڭلار ئۆلتۈردۈڭلار» دەپ سورىۋېدى. ھەر ئىككىسىلا: مەن ئۆلتۈردۈم دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قىلىچىڭلارنىڭ ئېيتىۋەتتىڭلارمۇ» دەپ سورىدى. ئۇلار: ياق دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككىسىنىڭ قىلىچلىرىغا قاراپ بېقىپ: «ئۇنى ئىككىڭلارلا ئۆلتۈرۈپسىلەر» دېدى ۋە ئەبۇجەھلنىڭ قورال - ياراقلىرىنى مۇئاز ئىبنى ئەمرىل جەمۇھقا بېرىشكە ھۆكۈم قىلدى.

- بالىلارنىڭ جىھادقا چىقىش ئۈچۈن يىغلىشى ۋە ئۇلارنىڭ سەپ ئارقىلىرىغا مۇكۇنۇۋېلىشلىرى

ئىبنى ئەساكىر، سەئىد ئىبنى ئەبى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر تۇغقان قېرىندىشىم ئۇمەير ئىبنى ئەبى ۋەققاسنىڭ بەدرىگە چىقىشىنى ئۇنى كىچىك كۆرگەنلىكتىن رەت قىلغانىدى، ئۇمەير كۆڭلى يېرىم بولۇپ يىغلاپ كەتتى، شۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭغا ئىجازەت بېرىلدى، ئاندىن مەن ئۇنىڭ قىلىچىنى بويىنىغا ئېسىپ قويدۇم، ئۇ

چاغلاردا مېنىڭ يۈزۈمگە ئارانلا بىر تال تۈك چىققان ئىدى، مەن پات ـ پات ئۇنى سىلاپ قوياتتىم. (يەنى ساقال ـ بۇرۇت چىقىش يېشىغا يەتمىگەن ۋاقتىم، ئىدى، دېمەكچى)

ئىبنى سەئد، سەئد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن بەدرى كۈنى ئۇرۇشقا چىقىدىغانلارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆزدىن كەچۈرگىلى تۇرغاندا ئىنىم ئۇمەير ئىبنى ئەبى ۋەققاسنىڭ يۇشۇرۇنۇۋالغانلىقىنى كۆرۈپ: ئى ئۇكام! ساڭا نېمە بولدى؟ دېدىم. ئۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى كۆرۈپ قېلىپ كىچىككەنسەن، دەپ قايتۇرۋېتىشىدىن قورقۇپ مۆكۈنۇۋالدىم، مەن بولسام بۇ ئۇرۇشقا چىقىشنى بەكمۇ ئۈمىد قىلىمەن، الله بەلكىم ماڭا بۇ جەڭدە شېھىتلىكنى نېسىپ قىلىپ قالار، دېدى. سەئدنىڭ رىۋايىتىنىڭ داۋامىدا ئۇنىڭ: ئىنىمنىڭ بويى كىچىك بولغاچقا مەن قىلىچىنىڭ سۆرۈلۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ بويىنغا باغلاپ قوياتتىم، دېيىلگەن، بۇ كىچىك مۇجاھىد ئۇرۇشتا شېھىتلىك شەربىتىنى ئىچىدۇ، ئۇ چاغدا ئۇ ئەمدىلا **16** ياشتا ئىدى.

زەيد ئىبنى ھارىسە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ئوھۇد ئۇرۇشىغا چىقىدىغان كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇرۇشقا چىقماقچى بولغانلارنىڭ ئىچىدىن، مەن، بەرا ئىبنى ئازىب، زەيد ئىبنى ئەرقەم، ئەبۇ سەئد ئەلخۇدرى، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر ۋە جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ قاتارلىق بىرقانچەيلەننى كىچىك كۆرگەن ئىدى.

ـ باللارنىڭ ئۆزلىرىنى جىھادقا تەييارلاپ قويۇشنى تەلەپ قىلغانلىقلىرى

ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەسلەم قەبىلىسىدىن بولغان بىر بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن ئۇرۇشقا چىقىشنى خالايمەن، بىراق مېنىڭ ئۇرۇشقا چىقىشقا ھېچبىر تەييارلىقىم يوق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن پالانىنىڭ يېنىغا بارغىن، ئۇ ئۇرۇشقا تەييارلىق قىلغان ئىدى، بىراق ئاغرىپ قالدى» دېدى. ئۇ بالا ئۇ يەرگە بېرىپ ئۇ كىشىگە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساڭا سالام يوللىدى ۋە سېنىڭ تەييارلىغان نەرسىلىرىڭنى ماڭا بېرىشىڭنى بۇيرىدى، دېدى. ئۇ ئادەم ئايالىغا: سەن ئۇنىڭغا مەن تەييارلىغان نەرسىلەرنى بەرگىن! ھېچنېمىنى ئېلىپ قالمىغىن! الله بىلەن قەسەمكى! ئېلىپ قالمىساڭ الله بىزگە ئۇنىڭدا بەرىكەت بېرىدۇ، دېدى.

سەمۇرە ئىبنى جۇندۇپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىز ئەنسارىلارنى كۆزدىن كەچۈرۈپ بىزنىڭ ئىچىمىزدىن بالاغەتكە يەتكەنلەرنى ئۇرۇش قىلىشقا تاللايتتى، بىر يىلى ئۇرۇشقا چىقىشقا كۆرسىتىلدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى ئالماي باشقا بىرىنى قوبۇل قىلدى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! نېمە ئۈچۈن ئۇنى قوبۇل قىلىپ مېنى قوبۇل قىلمايلا؟ ئەگەر مەن ئۇنىڭ بىلەن چېلىشسام ئەلۋەتتە مەن ئۇنى يېڭۇۋالاتتىم، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئۇنىڭ بىلەن چېلىش، دېدى. مەن ئۇنى يېقتتىم، شۇنىڭ بىلەن ئۇ مېنى قوبۇل قىلدى.

ـ ئاتىلارنىڭ باللىرىنى ئۇرۇشقا بىللە ئېلىپ چىقىشى

ئىمام بۇخارى زۇبەيرنىڭ ئوغلى ئۇرۋەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئاتام زۇبەيرنىڭ تېنىدە ئۈچ دانە جاراھەت ئورنى بار ئىدى، ئۇنىڭ بىرى بويىندا ئىدى. مەن بەزىدە بارماقلىرىمنى ئۇ

www.munber.org

جاراھەتدىن ئويمان بولۇپ قالغان يەرلەرگە تىققىپ ئوينايتتىم، يەرمۇك ئۇرۇشى بولغان كۈنى ئاتامغا ساھابىلار: ھۇجۇمغا ئاتلانمامسەن؟ بىزمۇ سەن بىلەن ھۇجۇمغا ئۆتەيلى! دېدى. ئۇ: مەن ھۇجۇمغا ئاتلانسام سىلەر يالغانچى بولۇپ قالىسلەر، دېدى. ئاندىن ئۇ دۈشمەنلەرنىڭ ئۈستىگە ئاتلاندى، ھەتتا ئۇلارنىڭ سەپلىرىنى بۆسۈپ ئۆتۈپ كەتتى، ساھابىلار ئۇنىڭغا يېتىشەلمىگەچكە ئۇ ئۆزى يالغۇز كېتىپ قالغان ئىدى، بىرئازدىن كېيىن ئۇ ئارقىغا قايتىپ كەلدى، ئۇنىڭ مۈرىسىدىن ئىككى يېرى يارىلانغان ئىدى. بۇنىڭدىن بۇرۇن بەدرى ئۇرۇشىدا قالغان بىر جاراھەت بىلەن قوشۇلۇپ ئۈچ بولدى.

يەرمۇك ئۇرۇشى بولغاندا زۇبەيرنىڭ ئوغلى ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير ئەمدىلا ئون ياشتا ئىدى، ئۇ ئاتىسى بىلەن ئۇرۇشقا چىققان ئىدى، زۇبەير ئوغلىنى ئاتقا مىنگۈزۈپ بىر ئادەمگە تاپشۇرغان ئىدى.

ئىبنى جەرىر «تەھزىبىل ئاسار» دا ئۆزىنىڭ سەنەدى بىلەن ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: خەندەك كۈنى مەن ئەمر ئىبنى ئەبى سەلەمە بىلەن خەندەك ئىچىدە ئىدىم، ئۇ بېشىنى ئىگەتتى، مەن ئۇرۇشنى كۆزىتەتتىم، مەن بېشىمنى ئەگسەم ئۇ ئۇرۇشنى كۆزىتەتتى. ئاندىن مەن ئاتامنىڭ ھېلى بۇ يەرگە، ھېلى ئۇ يەرگە يۈگۈرۈپ يۈرگەنلىكىنى كۆردۈم، كېيىن مەن ئۇنىڭدىن ئۇنداق قىلىشنىڭ سەۋەبىنى سورىغان ئىدىم ئۇ مۇنداق دېدى: بۈگۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا ئاتا ـ ئانىسىنى پىدا قىلدى، يەنى: «ساڭا ئاتا ـ ئانام پىدا بولسۇن!» دېدى.

ئۇنىڭ باشقا بىر رىۋايىتىدە ئۇ: ئى ئوغلۇم! مېنى كۆردۈڭمۇ؟ دېدى. ئوغلى ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەير: ھەئە، دېدى. ئۇ: سەن مېنى كۆرگەن شۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «ھۇجۇم قىل! ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن!» دەپ ئاتا ـ ئانىسىنى ماڭا پىدا قىلغان ئىدى، دېدى.

ساھابىلار ئوغۇللىرىنى شۇنداق تەربىيلەيدىكى ئۇلار ھورۇنلۇق قىلىپ ئولتۇرۇۋېلىش دېگەنلەرنى ئەسلا بىلمەيتتى، بەلكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنى كىچىك كۆرۈپ ئۇرۇشقا ئېلىپ چىقماسلىقىدىن بەكلا ئەنسىرىشەتتى ۋە قوبۇل قىلىنىپ قېلىشى ئۈچۈن ھەر خىل يوللارنى ئىزدىنىشەتتى. ئۇلار جىھاد قىلىپ كەڭلىكى ئاسمان ـ زېمىنچە كېلىدىغان، مەڭگۈ تۈگىمەپ كەتمەيدىغان نازۇ ـ نېمەتلىك جەننەتلەرگە كىرىشنى، ئۇ يەردە مەڭگۈ قېلىشنى بەكمۇ ئىزدەيتتى.

ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ گۇناھلىرىمىزنى، كەمچىلىكلىرىمىزنى مەغپىرەت قىلغىن، بىزنىڭ قەدەملىرىمىزنى مۇستەھكەم قىلغىن! ۋە كاپىر قەۋمنىڭ ئۈستىدىن غەلىبە ئاتا قىلغىن!

www.munber.org

ئىككىنچى بۆلۈم

ئىبادەت

مۇقەددىمە
بىرىنچى: ناماز
نامازغا بۇيرۇش
بالىغا ناماز ئۆگىتىش
ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇش ۋە ئۇنىمسا ئۇرۇش
بالىلارنى جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا كۆندۈرۈش
بالىلارغا كېچىدە ناماز ئوقۇشتا ئۈلگە بولۇش
بالىلارنى ئىستىخارە نامىزى ئوقۇشقا ئادەتلەندۈرۈش
بالىلارنى ھېيت نامىزىغا بىللە ئېلىپ بېرىش
ئىككىنچى بالىلار ۋە مەسجىد
بالىنى مەسجىدكە ئېلىپ بېرىش
بالىنىڭ دىلىنى مەسجىدكە باغلاش
ئۈچىنچى: روزا
تۆتىنچى: ھەج
بەشىنچى: زاكات

الله تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئائىلەڭدىكىلەرنى (ۋە ئۇممىتىڭنى) نامازغا بۇيرۇغىن، ئۆزەڭمۇ ئۇنى ئادا قىلىشقا چىدامىلىق بولغىن. سەندىن بىز رىزىق تەلەپ قىلمايمىز. ساڭا بىز رىزىق بېرىمىز، ياخشى ئاقىۋەت پەقەت تەقۋادارلارغا خاستۇر﴾[1].

[1] سۈرە تاھا 132 ـ ئايەت.

مۇقەددىمە

ئىبادەتنى بىنا قىلىش، ئەقىدىنى بىنا قىلىشنىڭ تولۇقلىمىسىدۇر. چۈنكى، ئىبادەت ئۆزىنىڭ روھى بىلەن ئەقىدىنى ئوزۇقلاندۇرىدۇ. شۇنىڭدەك يەنە ئىبادەت ئەقىدىنىڭ سۈرىتىنىڭ شەكىللىنىشىنىڭ شەكلى ئاساسىدۇر. ھەر بىر بالا پەرۋەردىگارىنىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇپ، ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىنى قوبۇل قىلغىنىدا ئۆزىنىڭ ۋۇجۇدىدىكى تەبىئىي تۇيغۇ بىلەن ماسلىشىپ ئۇنىڭدا بىر خىل ئازادىلىك ۋە خوش ھال كەيپىياتنى پەيدا قىلىدۇ.

دوكتۇر سەئىد رامىزان ئەلبۇتى بۇ توغرىسىدا مۇنداق مەنىدىكى سۆزلەرنى قىلغان: ئەقىدىنىڭ مايىسسى ھەرخىل تۈردىكى ئىبادەت تۈرلىرى بىلەن سۇغۇرۇلۇپ، ئوغۇتلىنىپ قۇۋەتلىنىشى كېرەككى، دىلدىكى ئەقىدە مايىسسى شۇ ئارقىلىق ياشنايدۇ. ئۇنىڭ بىلەن باراقسانلىشىدۇ، شۇندىلا ھايات مۇساپىسىدە ئۇچرايدىغان تۈرلۈك بوران ـ چاپقۇنلارغا بەرداشلىق بېرىپ مۇستەھكەم تۇرىدۇ.

بالىلىق مەزگىلى مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدىغان مەزگىل بولماستىن كەلگۈسىدە ئۈستىگە ئالىدىغان مەسئۇلىيەتلەر ئۈچۈن تەييارلىنىدىغان، چىنىقتۇرۇلىدىغان ۋە تەربىيىلىنىدىغان مەزگىلدۇر. بالىلىق مەزگىلىدە دىنىنىڭ ئاساسلىق ئەھكاملىرىدىن ئىبارەت بالاغەتكە يەتكەندىن باشلاپلا ئادا قىلىشى تەلەپ قىلىنىدىغان مەسئۇلىيەتلەرنى ئادا قىلىشنى كىچىكىدىن باشلاپ مەشىق قىلسا، كېيىن بۇنى ئۈستىگە ئېلىش ۋە ئادا قىلىشتا ھاياتنىڭ ھېچقانداق بىر توسالغۇسى ئۇنىڭغا دەخلە قىلالمايلا قالماستىن، ئۇنىڭ ئىشەنچىسى تولۇپ ـ تاشقان، جەسۇرلۇقى ئۇرغۇپ تۇرغان ھالەتتە بولىدۇ. بالىنىڭ اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىشى ئۇنىڭ دىلىدا خۇددى اللە نىڭ ئۆزىگە ئىرىشكەندەك بىر تۇيغۇنى ھاسىل قىلىدۇ. ھاۋايى ـ ھەۋەسلەرگە بېرىلىش، غەزەپ، ئۆچمەنلىك تۇيغۇلىرىنى تېزگىنلەشتە ئەقىدىسى شۇنچىلىك ياخشى رول ئوينايدىكى، ئۇنى تۈز يولدىكى سالماق تەبىئەتلىك بىر ئادەم قىلىدۇ. ئۇنىڭ مەنىۋي دۇنياسى اللە غا بولغان ئىبادەت بىلەن ياشارتىلغان ئىكەن، ئۇنىڭدىكى شەھۋەتكە، ھاۋايى ـ ھەۋەسكە بېرىلىش تۇيغۇسى ئاجىزلاشقان، اللە نىڭ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇش قىزغىنلىقى كۈچلۈك بولغان ھالەتتە بولىدۇ. ئۇنىڭ روھى كەيپىياتى كۆتۈرەڭگۈ، دىلى ئازادىچىلىك ئىچىدە بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ دىلى قۇرئان ئوقۇشنى ياكى ئاڭلاشنى، ياكى بولمىسا نامازلارنىڭ قىيام، رۇكۇ، سەجدىلىرىدە تۇرۇشنى خالايدۇ، روزا تۇتۇپ ئىفتار ۋاقتىنى ساقلاپ ئولتۇرغاندا ئاڭلىغان ئەزان ئاۋازى ئۇنىڭ ئىمانىنى تېخىمۇ كۈچەيتىدۇ، بۇ خىلدىكى ئىبادەتلەر بالىنىڭ ئەقىدىسىنى تېخىمۇ چىڭ، دىنىني قۇۋۋىتىنى تېخىمۇ كۈچلۈك قىلىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلارنى كىچىكىدىن ئىبادەت بىلەن تەربىيىلەشنى باشقا خىل ئۇسۇلدا تەربىيىلەشتىن ئۈستۈن ئورۇنغا قويغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام اللە تائالاغا ئىبادەت قىلىش بىلەن چوڭ بولغان بالىلارغا ئاجايىب كاتتا خوش خەۋەرنى بەرگەن بولۇپ تەبەرانى ئەبى ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «تاكى ئۆلۈم كەلگىچە ئىبادەت ئۈستىدە چوڭ بولغان ھەر بىر ئۆسمۈرگە اللە **99** سىددىقنىڭ ئەجرىنى بېرىدۇ» ۋە يەنە ئىبنى ئابدۇلبەر مۇسنەدىنىڭ كىرىش سۆزى قىسمىدا

ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە: «بالىغا ياخشىلىقلىرىلا يېزىلىدۇ، يامانلىقلىرى يېزىلمايدۇ» دېيىلگەنلىكى بايان قىلىنغان.

بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەلىماتىنى مۇلاھىزە قىلغىنىمىزدا ئۇنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئالتە ئاساسقا دىققەت قىلغانلىقىنى بىلەلەيمىز:

ناماز

بۇ مۇنداق بىرنەچچە باسقۇچلارغا بۆلۈنىدۇ.

نامازغا بۇيرۇش

بالا ئوڭ ـ سولىنى پەرقلەندۈرگىدەك بولغان ھامان ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇش ئارقىلىق نامازنىڭ ئەمرلىرىنى كۆرسىتىشنى باشلايدۇ. تەبەرانى ئابدۇللاھ ئىبنى ھەبىبدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بالا ئوڭ ـ سولىنى پەرق ئەتكۈدەك بولغاندا ئۇنى نامازغا بۇيرۇڭلار» دېگەنلىكى بايان قىلىنغان.

ئەبۇ داۋۇد مۇئازدىن، ئۇ ئابدۇللاھ ئىبنى ھەبىب ئەلجۇھەنىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى، بۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلىپ بەرگۈچى ھىشام ئىبنى سەئىد مۇنداق دېگەن: بىز ئۇنىڭ ئۆيىگە كىردۇق، ئۇ ئايالىدىن: بالا قاچان ناماز ئوقۇيدۇ؟ دەپ سورىدى. ئايالى: ھەئە، بۇ توغرىدا بىزدىن بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇ توغرىلىق سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئۇ ئوڭ ـ سولىنى پەرقلەندۈرەلىسە ئۇنى نامازغا بۇيرۇڭلار!» دەپ جاۋاب بەرگەنىكەن، دېدى.

بالىغا ناماز ئۆگىتىش

ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىغا ناماز ئۆگىتىش باسقۇچىدا ئۇلارغا نامازنىڭ رۇكۇنلىرىنى، ۋاجىپلىرىنى ۋە ئۇنى بۇزىدىغان نەرسىلەرنى ئۆگىتىشكە باشلايدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆگىتىش باسقۇچىنىڭ ئەڭ دەسلىپىنى يەتتە ياش، دەپ توختاتتى.

ئەبۇ داۋۇد سەبرە ئىبنى مەئبەد ئەججۇھەنى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بالىنى يەتتە ياشقا يەتكەندە نامازغا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا يەتكەندىمۇ ناماز ئوقۇشقا ئۇنىمىسا بالىنى ناماز ئوقۇشقا مەجبۇرلاپ ئۇرۇڭلار!» دېگەن. ئىمام ئەھمەدنىڭ رىۋايىتىدە بولسا: «بالا يەتتە ياشقا كىرگەندە نامازغا بۇيرۇلىدۇ، ئون ياشقا كىرگىچىلىكمۇ ئوقۇمىسا ئۇرۇلىدۇ» دېيىلگەن.

دارۇ قۇتنىنىڭ رىۋايىتىدە: «بالىلىرىڭلارنى يەتتە ياشتا نامازغا بۇيرۇڭلار، ئونغا كىرگەندىمۇ ئوقۇمىسا ئۇرۇڭلار» دېيىلگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلارغا ئۇلار نامازدا بىلىشكە تېگىشلىك تەرەپلەرنى ئۆزى بىۋاستە ئۆگەتتى. بۇنىڭ مىسالى:

ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلار ھەسەن ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبى تالىپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا ۋىتىردا «ئى اللە! مېنى سەن ھىدايەت قىلغان كىشىلەر قاتارىدا ھىدايەتكە باشلىغىن! ئەپۇ قىلغان كىشىلىرىڭ قاتارىدا ئەپۇ قىلغىن! سەن ئۆزەڭ ئىگە بولغان كىشىلىرىڭنىڭ قاتارىدا ماڭا ئىگە بولغىن! ماڭا ئاتا قىلغان نەرسەڭدە بەرىكەت بەرگىن! تەقدىر قىلغان نەرسىنىڭ شەررىدىن مېنى ساقلىغىن! ھەقىقەتەن سەن ھەقنى تەقدىر قىلغۇچىسەن، ساڭا تەقدىر قىلىنمايدۇ، شۈبھىسىزكى سەن ئىگە بولغان كىشى خار بولمايدۇ، رەببىمىز! سەن مۇبارەكتۇرسەن! ئۇستۇندۇرسەن!» دېگەنلەرنى دېيىشنى ئۆگەتكەندى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنىڭ نامازدا سادىر قىلغان خاتالىقلىرىنى تۈزىتەتتى

ئىمام تىرمىزى ئۇممۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ ئەپلەھ ئىسىملىك بىر باللىمىزنىڭ ناماز ئوقۇغاندا پۈۋدەيدىغان ئادىتىنى كۆرۈپ قىلىپ: «ئى ئەپلەھ! يۈزۈڭنى تۇپراققا تەككۈز!» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارغا ئەزان ئېيتىشنى ئۆگىتەتتى

ئەبۇ مەھزۇرە مۇنداق دەيدۇ: مەن ۋە ئون بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرلىكتە چىققان ئىدىم، ئۇ چاغلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ ئەڭ ئۆچ كۆرىدىغان ئادىمىمىز ئىدى، ساھابىلار ئەزان ئېيتتى، بىزمۇ ئۇلارنى مازاق قىلىپ ئەزان ئېيتىشقا باشلىدۇق، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاۋۇ باللارنى ئالدىمغا ئېلىپ كېلىڭلار!» دېدى. بىز ئېلىپ كېلىنگەندە: «ئەزان ئېيتىڭلار!» دېدى. ئۇ باللار ئەزان ئېيتىشقا باشلىدى، ئەزان ئېيتقان باللار ئارىسىدا مەنمۇ بار ئىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنىڭ ئىچىدىن بىرىنى كۆرسىتىپ: «بۇنىڭ ئاۋازى نېمە دېگەن چىرايلىق، ماڭ! سەن بېرىپ مەككىلىكلەرگە ئەزان ئېيتىپ بەر!» دېدى ۋە ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ: «اللە ھۇ ئەكبەر! اللە ھۇ ئەكبەر! ئەشھەدۇ ئەننە ئىلاھە ئىللەللاھ! (ئىككى قېتىم)، ئەشھەدۇ ئەننە مۇھەممەدۇن رەسۇلۇللاھ! (ئىككى قېتىم)، ھەييە ئەلەس سالاھ! (ئىككى قېتىم)، ئەييە ئەلەل فەلاھ! (ئىككى قېتىم)، اللە ئەكبەر! اللە ئەكبەر! لا ئىلاھە ئىللەللاھ! دېگىن، بامدات نامىزىغا ئەزان ئېيتقاندا "ئەسسالاتۇ خەيرۇ مىننەن نەۋم! (ئىككى قېتىم)، دېگىن، نامازغا تەكبىر ئوقۇماقچى بولساڭ "قەد قامەتىسسالاھ" نى ئىككى قېتىم دېگىن، ئاڭلىدىڭمۇ؟» دېدى. بۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغۇچى يەنە مۇنداق دەيدۇ: بۇ بالا يەنى ئەبۇ مەھزۇرە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پېشانىسىنى سىلىغانلىقى ئۈچۈن پېشانە تەرەپتىكى چېچىنى يا چۇشۇرمەيتتى يا كەسمەيتتى. [بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد، مۇسلىم ۋە بۇندىن باشقا تۆت ھەدىس كىتابلىرىدا رىۋايەت قىلىنغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەر نامازدىن ئىلگىرى باللارنى ئارقا سەپتە سەپكە تۇرغۇزاتتى

ئىمام مۇسلىم ئەبى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىككىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام نامازدا بىزنىڭ دولىلىرىمىزنى سىلاپ: «تۈز تۇرۇڭلار، قالايماقان تۇرماڭلار، دىللىرىڭلار قالايماقان بولۇپ كېتىدۇ، ماڭا نامازدا بالاغەتكە يەتكەنلەر يېقىن تۇرسۇن، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلاردىن كىچىكلەر، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلاردىنمۇ كىچىكلەر يېقىنلاشسۇن!» دەيتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارغا نامازدا ئۆك ـ سول تەرەپلەرگە قارىماسلىق تەلىماتىنى بېرەتتى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارغا نامازنى قانداق ئوقۇشنى ئۆگىتىشكە قانچىلىك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر.

تىرمىزى، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئوغلۇم! نامازدا (ئوڭ ـ سول) قاراشتىن ساقلان! نامازدا قاراش ھالاكەتتۇر، قارىماسا بولمايدىغان ئىش بولسا پەقەت نەفلە نامازدا قارا، پەرز نامازدا قارىمىغىن!» دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارغا پەرز ۋە نەفلە نامازلارنىڭ ھۆكۈملىرىنى ئۆگەتتىدۇ، ساھابىلارمۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىنى تۇتۇپ باللىرىغا نامازغا دائىر ئەھكاملىرىنى ئۆزلىرى ئۆگىتىشكە باشلىغان. ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپمۇ ئوغلى ھۇسەيىن (اللہ ئۇلاردىن رازى بولسۇن!) نى چاقىرىپ، ئۇنىڭغا تاھارەت ئېلىشنىڭ ئۇسۇلىنى كۆرسەتكەنلىكى ۋە ئوغلىنىڭ تاھارەت ھەققىدە سورىغان سوئاللىرىغا جاۋاب بەرگەنلىكى بۇنىڭ مىسالىدۇر.

ئەبۇ داۋۇد ھۇسەيىن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئاتام مېنى تاھارەت قاچىسىنى ئېلىپ كېلىشكە بۇيرىدى، ئۇنى ئېلىپ كەلدىم، ئاندىن ئۇ تاھارەت ئېلىشقا باشلاپ ئالدى بىلەن ئىككى قولىنى، تاھارەت سۇيى بار قاچىغا تىقىشتىن بۇرۇن ئۈچ قېتىم يۇدى، ئاندىن ئاغزىغا سۇ ئېلىپ ئۈچ قېتىم غەر ـ غەر قىلىپ چايقىدى، ئاندىن بۇرنىغا سۇ ئېلىپ بۇرنىنى مەز ـ مەز قىلدى، ئاندىن يۈزىنى ئۈچ قېتىم يۇدى، ئاندىن ئوڭ قولىنى جەينىكى بىلەن قوشۇپ يۇدى، ئاندىن سول قولىنى شۇنىڭغا ئوخشاش يۇدى، ئاندىن بېشىغا بىر قېتىم مەسھى قىلدى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئوڭ پۇتىنى ئوشۇقى بىلەن قوشۇپ ئۈچ قېتىم، ئارقىدىن سول پۇتىنى ئوشۇقى بىلەن قوشۇپ ئۈچ قېتىم يۇدى، ئاندىن تاھارەتتىن ئېشىپ قالغان سۇنى ئۆرە تۇرۇپ ئىچىۋەتتى، مەن ئۇنىڭ بۇنداق قىلغىنىدىن ھەيران بولدۇم، ئاتام مېنىڭ ھەيران قالغانلىقىمنى كۆرۈپ: ھەيران بولما! ھەققەتەن مەن بوۋاڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاھارەتنى خۇددى مەن ئالغاندەك ئېلىپ، تاھارەتتىن ئاشقان سۇنى ئىچكەنلىكىنى كۆرگەن، دېدى.

كىچىك باللارنىڭ چوڭلارنىڭ تاھارەت ئېلىشىنى كۆرۈشى ئۇنى ئەمەلىيەتكە توغرا تەتبىقلاشنىڭ جانلىق دەرسىدۇر. ئابدۇررازاق مۇسەننەدىدە مالىكتىن، ئۇ نافىئدىن قىلغان رىۋايىتىدە نافىئى مۇنداق دېگەن: مەن كىچىك ۋاقتىمدا سانىيە بىنتى ئەبى ئۇبەيدىنىڭ تاھارەت ئالغانلىقىنى كۆرگەن ئىدىم، ئۇ بېشىغا مەسھى قىلماقچى بولغاندا ياغلىقىنى سىرىيتتى.

سەئىد ئىبنى ئەبى ۋاققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئوغلىدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ئاتام بىزگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئاڭلاپ ئېسىدە تۇتۇۋالغان مۇنداق بەش دۇئانى ئۆگىتەتتى: «ئى اللہ! ھەققەتەن مەن ساڭا سېغىنىپ بېخىللىقتىن، قورقۇنچىتىن، ھەددىدىن زىيادە قېرىپ كېتىشتىن، دۇنيانىڭ پىتنىسىدىن ۋە قەبر ئازابىدىن پاناھ تىلەيمەن!» [ئەبۇ يەئلا مۇسنەدىدە سەھىھ سەنەدى بىلەن رىۋايەت قىلغان]. بىز باللارغا ناماز ئوقۇشنى ئۆگىتىشتىن ئىبارەت بۇ باسقۇچقا ئائىت بايانلىرىمىزنى ئۇلۇغ ساھابە ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئاتا ـ ئانىلارغا قىلغان مۇنۇ نەسىھىتى بىلەن تاماملايمىز. تەبەرانىيدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىلارغا مۇنداق دېگەنلىكى بايان قىلىنغان:

باللىرىڭلارنىڭ نامىزىنى ھىمايە قىلىڭلار ۋە ئۇلارنى ياخشىلىققا ئادەتلەندۇرۇڭلار. شۈبھىسىزكى ياخشىلىق ئادەتتۇر. [بۇنى بەيھەقى سۈنەن كەبىردە رىۋايەت قىلغان].

ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇش ۋە ئوقۇمسا ئۇنى ئۇرۇش

بۇ باسقۇچ بالا ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ناماز ئوقۇمسا ياكى نامازغا سەل قاراپ سۇسلۇق قىلسا ۋە ياكى نامازدا قەستەن كەمچىلىك سادىر قىلسا، ئۇنى ئادا قىلىشقا ھورۇنلۇق قىلسا ئاتا ـ ئانا بولغۇچى ئۇنىڭ پەرۋەردىگارى ئالدىدىكى ھەققىنى ئادا قىلمىغانلىقى ۋە شەيتاننىڭ يولىغا ماڭغانلىقى بىلەن ئۆز ـ ئۆزىگە زۇلۇم قىلىشقا باشلىغانلىقى ئۈچۈن ئەدەبلەپ ئۇرسا جايىز بولىدۇ. چۈنكى بالىنىڭ بۇ ياشتىكى مەزگىلى تەبىئىيتىدە مەۋجۇد بولغۇچى تەبىئىي فىترەتكە رىئايە قىلىدىغان مەزگىلىدۇر، شۇنداقلا رەببىگە بويسۇنۇشنى تەبىئىيتى قوبۇل قىلغان ھالەتتىكى مەزگىلىدۇر. چۈنكى بۇ باسقۇچتا تۇرغان بالىنىڭ قەلبى يارىتىلىشتىكى پاك، گۇناھسىز تەبىئەتتىكى پاك ھالىتىدە بولۇپ ئۇنىڭغا قارىتا شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىسى تېخى كۈچلۈك تەسىر قىلمىغان باسقۇچتۇر. ئۇنىڭ ناماز ئوقۇماسلىقى بولسا شەيتاننىڭ ئۇنىڭغا تەدرىجىي يېقىنلاشقانلىقىنىڭ تەسىرىدۇر. بۇنىڭ داۋاسى بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەن داۋا بولۇپ بۇ داۋا تاياقتىن ئىبارەتتۇر. بالىنى ئۇرغۇچى بالىنى ئۇرۇشىنىڭ سەۋەبىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق بۇيرىغانلىقىنى بالىغا چۈشەندۈرۈپ قويۇشى دۇرۇستۇر.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالاڭلارنى يەتتە ياشقا كىرگەندە نامازغا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا كىرگەندىمۇ ئوقۇمسا ئۇرۇڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىڭلار» [ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم رىۋايىتى]

شەيخ ۋەلىيۇللاھ ئەددەھلەۋى بۇ ھەدىس ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: بالا ئىككى جەھەتتە بالاغەتكە يېتىدۇ. ئۇنىڭ بىرى روھى جەھەتتىن يەنى بىرى جىسمانىي جەھەتتىندۇر. بالىنىڭ روھى جەھەتتىكى بالاغەتكە يېتىشى بولسا ئەقىل بىلەن ئۆلچىنىدۇ. ئەقلىنىڭ ئاشكارىلىنىشى يەتتە ياشتىن باشلىنىدۇ، بالا يەتتە ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭ ئەقلىنىڭ قانداقلىقى ۋە تەرەققىياتى ئوپ ـ ئوچۇق ئاشكارا بولىدۇ، شۇنداقلا بىر باسقۇچتىن يەنە بىر باسقۇچقا تەرەققىي قىلىدۇ، ئون ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭ ئەقىللىق ياكى ئەمەسلىكى، ئەقلىي ئىقتىدارىنىڭ دەرىجىسى تولۇق ئايان بولىدۇ. ئون ياشقا كىرگەن بالىنىڭ مىجەز ـ خۇلقى نورمال بولسىلا ئەقلىي ساغلام ھېسابلىنىدۇ. بۇنداق بالا پايدا ـ زىياننى بىلىدۇ، تىجارەت ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش ئىشلاردا ماھارەتكە ئىگە بولالايدۇ، ئەمما ئۇنىڭ جىھاد، قانۇن ـ نىزام، چەكلىمىلەرنى چۈشىنىپ بىلىشى، جازالاش ۋە ئۇرۇش تاختىكىلىرىنى ئىگەللەش، مەدەنىي ۋە مىللىي سىياسەت ساھالىرىدە ئورۇن ئېلىشى، توغرا يولدا مېڭىشى قاتارلىق ئىقتىدارلىرىنىڭ ھەممىسى ئەقلىي ۋە جىسمانىي ئىقتىدارىنىڭ تەكشى يېتىلىشىگە باغلىق بولۇپ، بۇ بالا ئون بەش ياش ياكى ئۇنىڭدىنمۇ سەل يۇقىرى ياشتا ھەقىقەتلىشىدۇ، بالىنىڭ جىسمانىي جەھەتتىكى بالاغەتكە يېتىشىنىڭ ئالامىتى بولسا ئېھتىلام بولۇش ۋە ئەۋرەتكە تۈك چىقىشىدۇر.

ناماز بولسا بەندە بىلەن الله ئارىسىدىكى باغلىغۇچى ۋاستە بولغانلىقى، شۇنداقلا بەندىلىرىنى ئەڭ چوڭقۇر ھالاكەت گىرداۋىغا چۈشۈپ كەتكۈچىلەرنى قۇتقۇزغۇچى ۋاستە بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئادا قىلىش ئەقلىي جەھەتتە بالاغەتكە يېتىشنىڭ ئەڭ دەسلەپكى باسقۇچى بولغان يەتتە ييشىدىن باشلاپ بۇيرۇلدى،

نامازنىڭ ئادا قىلىنىشى بالىنىڭ ئىختىيارىدىكى ئىش ئەمەسلىكىنى، ئۇنى ئادا قىلمىسا گۇناھكار بولۇپ جازالىنىدىغانلىقىنى بىلىش باسقۇچىنى يەتتە ياش بىلەن ئون ياشتىن ئىبارەت ئىككى باسقۇچ ئارىسىغا بېكىتتى.

بالىلارنى جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇشقا كۆندۈرۈش

جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان: «كىمكى اللە غا ۋە ئاخىرەت كۈنىگە ئىمان ئېيتىدىكەن، مۇساپىر، قۇل، كىچىك بالا (بالاغەتكە يەتمىگەن)، ئايال كىشى ۋە كېسەلدىن باشقىلارغا جۈمە ئوقۇش ۋاجىپ بولىدۇ. كىمكى ئۇنىڭغا پەرۋاسىز قاراپ ياكى ئىش ئوقەتلىرىنى كۆزدە تۇتۇپ تاشلىۋەتسە اللە ئۇنىڭدىن بىھاجەت بولىدۇ، اللە تائالا ھەققەتەن (بەندىلىرىدىن) بىھاجەتتۇر، ھەمدىگە لايىقتۇر!»

ئىمام كاسانى «بەدائى» دە بۇ ھەدىس ئۈستىدە توختىلىپ: "بۇ يەردە دېيىلگەن كىچىك بالا بولمىسىلا" دېگەنلىكتىن كىچىك بالا ناۋادا جۈمە نامىزىنى ئوقۇسا ئۇنىڭ نامىزى نەفلە ناماز ھېسابىدا بولىدۇ، دېگەن مەنىدىدۇر، دەيدۇ.

بالىنى جۈمە نامىزىغا بېرىشقا ئادەتلەندۈرگەندە تۆۋەندىكىدەك بىر قانچىلىغان پايدىلارنى قولغا كەلتۈرگىلى بولىدۇ.

(1) - جۈمە نامىزىنى ئوقۇشى پەرز بولىدىغان بالاغەت يېشىغا يەتكىچە جۈمە نامىزىغا بېرىشنى ئادىتىگە ئايلاندۇرۇپ بولغان بولىدۇ.

(2) - خۇتبىلاردىكى ۋەز- نەسىھەتلەر بالىغا تەسىر قىلىدۇ، چۈنكى بالىنىڭ ئەسلى تەبىئىتى ئىمان ھەققىدىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تەرجىمھالى ھەققىدىكى، اللە نىڭ بۇيرىغان توسقان ئىشلىرى ھەققىدىكى سۆزلەرنى ئاڭلاشقا ھېرىسمەن كېلىدۇ، شۇڭا خۇتبە ئۇنىڭغا بىر ياخشى دەرس مەيدانى ھېسابلىنىدۇ.

(3) - مۇسۇلمان جەمئىيىتىنى چۈشىنىدۇ ۋە ئۆزىنىڭ مۇسۇلمان جەمئىيىتىگە تەۋە ئىكەنلىكىنى ھېس قىلىدۇ، چۈنكى ئۇ ئاتىسى تونىغان كىشىلەرنىمۇ تونۇش پۇرسىتىگە ئېرىشىدۇ.

(4) - جۈمە كۈنىدىكى خۇتبە ئوقۇلغان ۋاقىت دۇئا ئىجابەت بولىدىغان ۋاقىت دېگەن كۆز قاراشقا ئاساسلانغاندا بولسا، بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرىپىدىن زىكىر قىلىنغان دۇئا ئىجابەت بولىدىغان مۇبارەك ۋاقىتقا ھازىر بولغان بولىدۇ.

(5) - بىر جۈمەدىن يەنە بىر جۈمەگىچە بولغان ئارىلىقتا اللە غا بولغان قۇلچىلىقنى بىلدۈرۈش ئارقىلىق بەشۋاخ نامازنى ئادا قىلىشقا روھىي ۋە ئىمانىي ئوزۇق تەييارلايدۇ.

(6) - جۈمە نامىزىغا بېرىش ئارقىلىق مۇسۇلمان ئۈممىتىنىڭ ئالىملىرى ۋە پېشۋالىرىنى تونۇيدۇ، ئۇ كىشىلەرنىڭ ئىلمى ۋە تەقۋالىقى كىچىكلەرنىڭ قەلبىدە چوڭقۇر تەسىر قالدۇرىدۇ.

(7) - جۈمە نامىزىنى ئوقۇشى بىلەن شۇنداق بىر مۇكەممەل كىشىلىك خاراكتېر يېتىلىدۇكى، ئۇنىڭدا ئەقىدىنىڭ كۈچىيىشىگە سەۋەبكار بولغان ئاملىلاردىن باشقا ئىبادەتنىڭ تولۇق ئادا بولۇشى،

www.munber.org

ئىجتىمائى ئالاقىنىڭ قويۇق بولۇشى، ئىلمىنىڭ كۆپ بولۇشى، تېنىنىڭ ساغلام بولۇشى، خاراكتېرىنىڭ مۆلايىم ۋە چىقىشقاق بولۇشىدەك ئېسىل ئامىللارنىڭ يېتىلىشىگە شەرت ـ شارائىت ھازىرلىنىدۇ. الله ھەممىنى بىلگۈچىدۇر.

باللارغا كېچىدە ناماز ئوقۇشتا ئۈلگە بولۇش

ساھابىلارنىڭ باللىرى بەش ۋاخ نامازنى تولۇق ئادا قىلىشقا ئەھمىيەت بېرىپلا قالماي بەلكى ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ قىلغىنىدەك كېچىدە قوپۇپ ناماز ئوقۇشقىمۇ ئادەتلەنگەن ئىدى. ئىمام بۇخارى ئىبنى ئاببىاسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئانامنىڭ ھەمشىرىسى مەيمۇنە بىنتى ئىبنى ھارىسەنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالغان ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئۆيىگە كىرىدىغان كېچىدە ئۇنىڭ يېنىدا ئىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەن نامىزىنى مەسجىدتە ئوقۇپ چىققاندىن كېيىن ئۆيىگە كېلىپ تۆت رەكئەت ناماز ئوقۇدى، ئاندىن كېيىن ئۇخلىدى، بىرئازدىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ: «كىچىك ئۇخلىدى» دېدى، ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىرنەرسە دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن نامازغا تۇردى، مەنمۇ تۇرۇپ ئۇنىڭ سول تەرىپىدە تۇردۇم، ئۇ مېنى ئوڭ تەرىپىدە تۇرغۇزدى، ئۇ ئالدى بىلەن بەش رەكئەت ئوقۇغاندىن كېيىن ئارقىدىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى، ئاندىن كېيىن يېتىپ ئۇخلىدى، ھەتتا مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇيقىدا خورەك تارتقىنىنى ياكى پۇشۇلدىغىنىنى ئاڭلىدىم، شۇنىڭدىن كېيىن بامدات نامىزىغا چىقتى.

ئىبنى خۇزەيمە سەھىھىسىدە ئىبنى ئاببىاسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: مەن ئانامنىڭ ھەمشىرىسى مەيمۇنە بىنتى ھارىسەنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قالدىم، مەن ئۇ كېچىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قانداق ناماز ئوقۇيدىغانلىقىغا دىققەت قىلدىم، كېچىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇش ئۈچۈن تۇردى، مەنمۇ تۇرۇپ سول تەرىپىدە تۇردۇم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى تۇتۇپ ئوڭ تەرىپىدە تۇرغۇزدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتى، ئۇنىڭدىن دىن ئۆگىنىشكە بولغان ھېرىسمەنلىكى شۇنچىلىك بولغان بۇ بالىنىڭ ئەينى بىر چاغدا يېشى ناھايىتى كىچىك بىر بالا ئىكەنلىكىگە ھەيران قالمىدىڭىزمۇ، ئۇنىڭ گۆدەكلەرگە خاس شېرىن ئۇيقۇسىدىن ۋاز كېچىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ناماز ئوقۇشقا كەلگەنلىكىگە ئاپىرىن ئوقۇماي تۇرالامسىز؟ بۇنىڭدىن باشقا يەنە ئىنسانلارنىڭ يولباشچىسى بولغان ھۆرمەتلىك پەيغەمبىرىمىزنىڭ باللارغا ئېھتىمام بېرىپ، ئۇلارغا چوڭلارغا قىلغاندىنمۇ بەكرەك كۆيۈنۈپ ئۇنى ئوڭ تەرەپكە تۇرغۇزۇش ئارقىلىق نامازدىكى بىر ئەمەلنىڭ يولىنى ئۆگەتكەنلىكى سىزنى تەسىرلەندۇرمىدىمۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنە شۇنداق گۈزەل خۇلۇق ۋە دىنىغا سادىق بولغان بولۇش خاراكتېرىگە ئىگە ئىنسانكى ئۇ ھەتتا چوڭ ـ كىچىك، قېرى ـ ياش، ئەر ـ ئايال مۇسۇلمانلار بىلەن بىرگە ناماز ئوقۇپ ئۇلارنىڭ نامازلىرىدا ئۆزىدىن ئۈلگە ئېلىۋېلىشىغا ھېرىسمەن ئىدى.

ئىمام ئەھمەد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنەس ۋە ئۇنىڭ ئانىسى ئۇممۇ سەلەمە، ئۇممۇ سەلەمەنىڭ ھەمشىرىسى بىلەن بىرلىكتە

ئىدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام نامازغا تۇرۇپ ئەنەسنى ئۆزىنىڭ ئوڭ تەرىپىدە تۇرغۇزدى، ئۇ ئىككى ئايالنى بولسا ئۆزىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇشقا بۇيرىدى. [بۇنى ئىمام شافىئىيمۇ رىۋايەت قىلغان]

ئىنى زەفەر ئەلمەككى ئىنسان ئەقلىنى تەسىرلەندۈرۈپ لال قىلىدىغان مۇنداق لاتاپەتلىك گۈزەل قىسسىلەردىن بىرنى سۆزلەپ بېرىدۇ: كىچىك بالا ئەبى يەزىد تاففۇر ئىبنى ئىسا ئەلبۇستامىنىڭ ئاتىسى بىلەن ئۆتكۈزگەن تۆۋەندىكى سۆھبىتىدۇر: مەن ئاڭلىغان رىۋايەتتە ئەبى يەزىد تاففۇر ئىبنى ئىسا ئەلبۇستامى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ الله تائالانىڭ: ﴿ئى كىيىمگە يۆگىنىۋالغۇچى (پەيغەمبەر!) كېچىنىڭ ئازغىنىسىدىن باشقىسىدا، يېرىمىدا ياكى يېرىمىدىنمۇ ئازراقىدا ياكى يېرىمىدىن كۆپرەكىدە ناماز ئوقۇغىن، قۇرئاننى تەرتىل بىلەن (يەنى دانە ـ دانە، ئوچۇق) ئوقۇغىن﴾[1] دېگەن ئايىتىنى يادلىغاندا ئاتىسىغا: ئى ئاتا! الله تائالا بۇ سۆزنى كىمگە قارىتىپ قىلغان؟ دەپ سورىدى، ئاتىسى: ئى ئوغلۇم، بۇ سۆز پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا قىلىنغان، دېدى. ئوغلى: ئى ئاتا! ئۇنداقتا سەن نېمە ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام قىلغاندەك قىلمايسەن؟ دېدى. ئاتىسى: ئوغلۇم كېچىدە قوپۇپ ناماز ئوقۇش پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا خاس قىلىنغان، ئۈممەتى ئۈچۈن پەرز ئەمەس، دېدى. شۇنىڭ بىلەن بالا جىم بولۇپ قالدى. ئاندىن ئۇ: ﴿(ئى مۇھەممەد!) شۈبھىسىزكى، پەرۋەردىگارىڭ سېنىڭ ۋە سەن بىلەن بولغانلارنىڭ (يەنى ساھابىلەر) دىن بىر توپ ئادەمنىڭ (تەھەججۇد نامىزى ئۈچۈن) كېچىنىڭ ئۈچتىن ئىككى ھەسسىسىدە، يېرىمىدا ۋە ئۈچتىن بىر ھەسسىسىدە تۇرىدىغانلىقىڭلارنى بىلىدۇ﴾[2] دېگەن ئايىتىنى يادلىغاندا ئۇ: ئى ئاتا! مەن كېچىدە تۇرۇپ ناماز ئوقۇيدىغان بىر تۈركۈم كىشىلەر توغرىسىدا ئاڭلاۋاتىمەن، ئۇلار كىملەر؟ دېدى. ئاتىسى: ئوغلۇم! ئۇلار بارلىق ساھابىلاردۇر، دېدى. بالا: ئى ئاتا! پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ۋە ئۇنىڭ ساھابىلىرىنىڭ قىلغان ئىشىنى تەرك ئېتىشتە نېمە ياخشىلىق بار؟ دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ئاتىسى: راست ئېيتتىڭ بالام، دېدى. شۇ كۈندىن ئېتىبارەن ئاتىسى ھەر كېچىدە تۇرۇپ ناماز ئوقۇيدىغان بولدى، بىر كېچىسى ئەبى يەزىد ئويغانسا ئاتىسى ناماز ئوقۇۋاتقان ئىكەن، ئۇ: ئى ئاتا! ماڭا تاھارەت ئېلىشنى ئۆگىتىپ قويغىن، مەنمۇ سەن بىلەن ناماز ئوقۇي، دېدى. ئاتىسى: جىم يات! سەن تېخى كىچىك، دېدى. بالا: ئى ئاتا! كىشىلەر قىلغان ئەمەللىرىنىڭ نەتىجىسىنى كۆرۈش ئۈچۈن توپ ـ توپ بولۇپ تارىلىپ كېتىدىغان كۈندە مەن پەرۋەردىگارىمغا: ئاتامغا سەن بىلەن ناماز ئوقۇشۇم ئۈچۈن تاھارەت ئېلىشنى ئۆگىتىپ قويغىن، دېسەم ئۇ ئۇنىماي: يات سەن تېخى كىچىك، دېدى، دەمدىمەن؟ سەن مۇشۇنداق دېيىشىمنى ياقتۇرامسەن؟ دېدى. ئاتىسى: ياق! ئى ئوغلۇم! دەپ ئوغلىغا تاھارەت ئېلىشنى ئۆگەتتى، ئاندىن ئۇ بالا ئاتىسى بىلەن كېچىدە ناماز ئوقۇيدىغان بولدى.

باللارنى ئىستىخارە نامىزى ئوقۇشقا ئادەتلەندۈرۈش

ئىبنى سۇننى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى ئەنەس! سەن بىر ئىشنى قىلماقچى بولساڭ، ئۇ ئىش ھەققىدە پەرۋەردىگارىڭغا يەتتە قېتىم ئىستىخارە سالغىن، ئۇنىڭدىن كېيىن قەلبىڭگە نېمە بورۇن كەلسە ئۇنى قىلغىن، شۈبھىسىزكى ياخشىلىق ئۇنىڭدا بولىدۇ.»

باللارنى ھېيت نامىزىغا بىللە ئېلىپ بېرىش

---

[1] سۈرە مۇزەممىل 1 ـ، 2 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە مۇزەممىل 20 ـ ئايەت.

ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىككى ھېيتتا فەزل ئىبنى ئابباس، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس، ئەلى، جەئفەر، ھەسەن، ھۈسەين، ئۇسامە ئىبنى زەيد، زەيد ئىبنى ھارىسە ۋە ئەيمەن ئىبنى ئۇممۇ ئەيمەن قاتارلىقلار يۇقىرى ئاۋاز بىلەن تەكبىر ۋە تەھلىل ئېيتقان ھالدا ناماز ئوقۇيدىغان جايغا قەدەر تۆمۈرچىلەر كوچىسىدىن مېڭىپ باراتتى. نامازنى ئوقۇپ بولغاندا بولسا تاكى ئۆيلىرىگە يېتىپ بارغىچە ئاياقچىلار كوچىسىدىن قايتاتتى. [بۇ ھەدىسنى ئىبنى خۇزەيمە سەھىھىدا رىۋايەت قىلدى.]

باللار ۋە مەسچىت

بالىنى مەسجىدكە ئېلىپ بېرىش

مەسجىد بولسا ئەۋلادىمىزنى ئەۋلاد مۇسۇلمان يېتىشتۈرىدىغان بىر مەيداندۇر. بۇ شۇنداق بولۇپ كەلدى، كەلگۈسىدىمۇ ھەم شۇنداق بولغۇسى، ئۇ ئۆزىنى اللّٰه يولىدا ئاتىغان، اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرىگە بويسۇنغان مۇسۇلمانلارنىڭ مەركىزىدۇر. ساھابىلارنىڭ باللىرى مەسجىدلەردە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ناماز ئوقۇشنى تولىمۇ ياخشى كۆرەتتى. بۇ ھەقتە جابىر ئىبنى سەمۇرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئۆتكۈزگەن باللىق دەۋرىنى بىزگە مۇنداق سۆزلەپ بېرىدۇ.

ئىمام مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە جابىر ئىبنى سەمۇرە مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرىنچى ناماز يەنى پىشىن نامىزىنى ئوقۇدۇم، كېيىن ئۇ ئائىلىسىنىڭ قېشىغا چىقتى، مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن بىللە چىقتىم، ئۇنى ئىككى بالا قارشى ئالدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ مەڭزىلىرىنى بىر-بىرلەپ سىلىدى، ئۇ مېنىڭمۇ مەڭزىمنى سىلىدى، مەن ئۇنىڭ قولىنىڭ ئەتىر كۈپىدىن چىققاندەك يۇراقلىق، ۋە سوغۇق ئىكەنلىكىنى سەزدىم.

مەسجىدلەرگە ئېلىپ بېرىلىدىغان باللار ئۆزىنىڭ ھاجىتىدىن ئۆزى چىقالايدىغان، ئۆستۈۋىشىنى كىرلەتمەيدىغان، ئائىلىدە ئۆزىنىڭ چوڭ - كىچىك تاھارىتىنى ئۆزى ئادا قىلالايدىغان، غەلۋە قىلمايدىغان، يۈگۈرۈپ ئوينىمايدىغان، ئايىغىنى ئاياق قويۇدىغان يەرگە ئۆزى قويالايدىغان، نامازدا چوڭلارنى قىستىمايدىغان، نامازنىڭ ئەدەبلىرىگە رىئايە قىلالايدىغان ھالەتتىكى باللار بولۇشى كېرەك.

بىر ئادەم ئىمام مالىكتىن: بالىنى مەسجىدكە ئېلىپ بارسا بولامدۇ؟ دەپ سورىغاندا ئۇ: ئەدەبلىك بولسا، قالايمىقانچىلىق چىقارمىسا ھېچقىسى يوق، لېكىن ئۆزىنى بىلمەي قالايمىقان قىلسا، مەن بۇنداق باللارنى ئەكېلىشنى ياقتۇرمايمەن، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارغا شەپقەت قىلىش يۈزىسىدىن ئىماملارنى نامازلارنى قىسقا ئوقۇشقا بۇيرىغان. بۇ باللارنىڭ مەسجىدلەرگە بېرىشىغا ۋە چوڭلار بىلەن ناماز ئوقۇشىغا بولىدىغانلىقىغا دالالەت قىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئۇقبە ئىبنى ئەمرىلبەدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: پالانى نامازنى بەك

ئۇزارتىۋەتتىدىغان بولغاچقا مەن بامداتقا كېلەلمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلاپ: «ئى ئىنسانلار: ھەققەتەن سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردا كىشىلەرنى بىزار قىلىدىغان كىشىلەر بار، كىمكى كىشىلەرگە ئىمام بولسا نامازنى قىسقا قىلسۇن، چۈنكى ئۇلارنىڭ كەينىدە كىچىك باللار، قېرىلار ۋە ھاجەت ئىگىلىرى بار» دېدى، مەن ھېچقاچان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇنداق ئاچچىقلاپ سۆزلىگىنىنى كۆرمىگەن ئىدىم.

بالا مەسجىدكە ناماز كېلىشى ئارقىلىق نامازنىڭ رەكئەت سانىنى ئېنىق ئېسىدە تۇتالايدۇ.

ئىبراھىم ئىبنى سۇۋەيدتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دەيدۇ: ئەلقەمە بىزگە پېشىن نامىزىدا ئىمام بولۇپ بەش رەكئەت ئوقۇدى، ئۇ سالام بەرگەندە جامائەت: ئى ئەبا شىبەل! بەش رەكئەت ئوقۇدۇڭ، دېدى. ئۇ: ياق! ئۇنداق قىلمىدىم، دېدى. جامائەت بولسا: شۇنداق قىلدىڭ، دېدى. مەن كىچىك بالا بولغانلىقىم ئۈچۈن نامازدا سەپنىڭ ئارقىسىدا تۇرغان ئىدىم، مەن: توغرا! بەش رەكئەت ئوقۇدۇڭ، دېدىم. ئۇ: سەنمۇ شۇنداق دەمسەن؟ دېدى. مەن: ھەئە، دېدىم. شۇنىڭ بىلەن قىبلىگە ئالدىنى قىلىپ ئىككى سەجدە قىلغاندىن كېيىن سالام بەردى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئابدۇللاھ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە ناماز ئوقۇپ بەرگەندە بەش رەكئەت ئوقۇغان ئىدى، جامائەت ئارىسىدا غۇلۇ ـ غۇلا قوزغالدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەرگە نېمە بولدى؟» دېدى. بىز: ئى الله نىڭ پەيغەمبەرى! ناماز زىيادە قىلىندىمۇ؟ دەپ سورىدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياق!» دېدى. جامائەت: نامازنى بەش رەكئەت ئوقۇدۇڭ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىبلىگە ئالدىنى قىلىپ ئىككى سەجدە قىلغاندىن كېيىن سالام بېرىپ بولۇپ: «مەنمۇ بىر ئىنسان، سىلەر ئۇنۇتقاندەك مەنمۇ ئۇنۇتىمەن» دېگەن ئىدى، دېدى.

سوئال: باللار جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇغاندا ئۇلار سەپتە قانداق تۇرىدۇ؟

جاۋاب: ئابدۇللاھ ئىبنى غەنەمدىن ئەبى مالىك ئەلئەشئەرىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام توغرۇلۇق قىلغان ھەدىسىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تۆت رەكئەتنىڭ ھەممىسىدە قىيام ۋە قىرائەتنى باراۋەر قىلاتتى ۋە نامازغا ئۆلگىرەلمىگەنلەرنىڭ يېتىشىۋېلىشى ئۈچۈن ئەۋۋەلقى رەكئەتنى ئۇزۇنراق ئوقۇيتتى، سەپتە ئەرلەرنى ئالدىغا، باللارنى ئۇلارنىڭ ئارقىسىغا ۋە ئاياللارنى باللارنىڭ ئارقىسىغا تىزاتتى.

ئەبۇ داۋۇدنىڭ قىلغان رىۋايىتىدە ئابدۇللاھ ئىبنى غەنەمى: مەن سىلەرگە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ نامىزىنى سۆزلەپ بېرەيمۇ؟ ئۇ نامازغا تۇردى، ئەرلەرنى سەپكە تىزدى، باللىرىنى ئۇلارنىڭ كەينىگە تىزدى، كېيىن ئۇلارغا ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇدى، دېگەندىن كېيىن ئۇنىڭ نامىزىنى زىكىر قىلدى.

ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ: مەن ۋە بىر يېتىم بالا ئۆيىمىزدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئارقىدا تۇرۇپ ناماز ئوقۇغان ئىدۇق، بىزنىڭ ئارقىمىزدا ئانام ۋە ئۇممۇ سەلىم تۇرغان ئىدى، دېگەن [ئىمام بۇخارى رىۋايىتى]

ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ماڭا (نامازدا) بالاغەتكە يەتكەنلەر ۋە ئاقىل بولغانلار يېقىن تۇرسۇن، ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇلاردىن

www.munber.org

كىچىكلەر، ئۇنىڭدىن كىيىن ئۇلاردىنمۇ كىچىكلەر تۇرسۇن، سەپتە قالايماقان تۇرماڭلار، قەلبىڭلار قالايمىقان بولۇپ كېتىدۇ، بازارلاردا غەۋغا قىلىشتىن ساقلىنىڭلار!» [بۇنى ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ناماز ئوقۇغان ئىدىم، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا بىزنىڭ كەينىمىزدە ئىدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يان تەرىپىدە تۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن ناماز ئوقۇيتتىم. [ئىبنى خۇزەيمە رىۋايەت قىلغان]

بالىنىڭ دىلىنى مەسجىدكە باغلاش

بالىنىڭ دىلىنى مەسجىدكە باغلاش بولسا بالىلارنى بۇزغۇنچى ئازغۇنلارنىڭ ئازدۇرۇش مېكىرلىرىدىن قۇتقۇزىدىغان بەدەلسىز بىر ئۇسۇلدىكى نەزەرىيەدۇر.

بۇ نەزەرىيەنىڭ توغرىلىقىنى تارىخ بىزگە ناھايىتى ياخشى ئىسپاتلاپ بەرگەن. ھەممىمىزنىڭ ئېسىدە بولسا كېرەك، تونۇس دۆلىتى ۋە شىمالىي ئافرىقىنىڭ قالغان رايونلىرى بۇرۇن ئىلاھلىق داۋاسى قىلغان ھاكىمىيەتنىڭ ئەڭ مۇستەبىتلىرىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان بولۇپ ناۋادا ئۇلار غالىپ كەلگىنىدە پۈتكۈل ئىسلام دىيارلىرى خارابىلىققا ئايلانغان بولاتتى. لېكىن، اللہ تائالا بۇ مۇسىبەتلەرنى يېڭىش ئۈچۈن **413**- يىلى ۋاپات بولغان ئۇلۇغ تەربىيە پىشۋاسى مەھرەز ئىبنى خەلەف ئەسسىدىقنى مۇيەسسەر قىلدى، ئۇنىڭ تەلىمى غايىسى ھەرگىزمۇ پەقەت بالىلارنى ئەدەبلەش ئۈچۈن ئېلىپ بارىدىغان تەربىيىلەش ئۇسۇلى بولماستىن بەلكى يىراقنى نەزەر سالغان، بالىلارنى ھەقىقىي مۇسۇلمان قىلىپ يېتىشتۈرۈپ چىقىشنى ئاساسىي نىشان قىلغان ھەقىقىي سالىھلارنىڭ تەربىيىسى ئىدى. ئۇنىڭ تەربىيىسىنىڭ ھەقىقەتەنمۇ بالىلارغا ئىسلامنى سۆيدۈرۈشنى مەقسەت قىلغان تەربىيە ئىكەنلىكىنى ئەبۇ ئابدۇللاھ مۇھەممەد ئىبنى ئەبى زەيد ئەلقەيراۋانى ئۆزىنىڭ ”اللہ تائالا ئىسلامغا ئومۇمىي يۈزلۈك مەنپەئەت قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلغان ئىبنى ئەبى زەيد ئەلقەيرۋانى رىسالىسى“ دېگەن مەشھۇر رىسالىسىدە ئىشارەت قىلغان ئىدى. ئۇ رىسالىنىڭ بېشىدا مۇنداق دېگەن ئىدى:

اللہ تائالا بىزلەرگە ۋە سىزلەرگە ئۆزىنىڭ ئامانەتلىرىگە رىئايە قىلىشقا ۋە ئۇنىڭ شەرىئەتلىرىدىن بىزگە تاپشۇرغاننى مۇھاپىزەت قىلىشتا ياردەمچى بولسۇن! سىز مەندىن، دىيانەت ئىشلىرىنىڭ ۋاجىپلىرىنى تىللار سۆزلەيدىغان، دىللار ئېتىقاد قىلىدىغان، ئەزالار ئەمەل قىلىدىغان ۋە ئۇلاردىن ۋاجىپلارغا ئالاقىسى بولغانلىرىنى خۇددى سىز ئۇلارغا قۇرئان ئۆگەتكىنىڭىزدەك ئۆگىتىشىڭىزدىكى ھېرىسمەنلىكىڭىزنى ۋە ئۇلارنىڭ دىللىرىغا اللہ نىڭ دىنى ۋە شەرىئەتلىرىدىن ئۇلارغا بەرىكەت ۋە ئاقىۋىتى ئۈمىدلىك بولغانلارنى سىڭىش ئىشقىڭىز ھەققىدە قىسقىچە بىر جۈملە سۆز يېزىشىمنى تەلەپ قىلدىڭىز. مەن بۇ خېتىمدا سىزگە جاۋاب بېرەي، اللہ دىنىنى تەلىم بەرگەننىڭ ساۋابىنى سىزگە ۋە ماڭا ئاتا قىلغاي!

بىلىڭكى، دىللارنىڭ ئەڭ ياخشى ۋە ئۇلارنىڭ ياخشىلىققا ئەڭ مۇناسىپى ۋە لايىقى ياخشىلىقتىن بۇرۇن يامانلىق ئورۇن ئالمىغىنىدۇر. نەسىھەت قىلغۇچىلار ۋە ساۋابقا رىغبەتلەندۈرگۈچىلەرنىڭ رىغبىتى ئەسلى ياخشىلىقنىڭ مۆمىنلەرنىڭ بالىلىرىنىڭ دىلىدا ئورۇن ئېلىشى، شەرىئەتنىڭ مەنىلىرىنى ئۇلارغا ئۇلار رازى بولغىدەك دەرىجىدە بايان قىلىپ بېرىش ئىدى.

بالىلارنى مەسجىدتە تەربىيىلەش خۇددى شەيخ ئەنۋەر ئەلكەشمىرى دېگەندەك ھەقسىز بولۇشىنىڭ جايىز ئىكەنلىكىنى بىلسەك، ئەگەر ئاتا- ئانىلار بالىلىرىنى ئۇنىڭدىن سوۋۇتماي، قىزىقتۇرسا ئۇلارنى

يامان كۆرسەتمەي ياخشى كۆرسەتسە، خارلىماي ئۇلارنى رىغبەتلەندۈرسە ئۇ ساھابە ۋە سەلەپلەرنىڭ ئەۋلادىنىڭ ئوخششىنى يېتىشتۈرۈپ چىقىرىشقا قادىردۇر.

شۇنىڭدەك چوڭلار مەسجىدكە كەلگەن باللارغا قارىتا ئۆزلىرىنىڭ رولىنى چۈشىنىپ ئۇلارغا چىرايلىق نەسىھەت قىلىشى، ئۇلارغا ئوچۇق - يورۇق، مېھرىبانلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىشى، ئۇلارغا قانات يېيىشى، ئۇلارنىڭ مەسجىدكە يەنە كېلىشى، مەسجىدتە دەرس ئېلىشلىرى ئۈچۈن ئۇلارغا كەمتەر، سەممىي بولۇپ، ئۇلارنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى ئۇلارغا بىلدۈرۈشى لازىم. شۇنداق قىلغاندىلا مەسجىدتە مۇسۇلمانلارنىڭ ئەڭ تەقۋا ئەۋلادلىرىنى، ئەڭ مۇنەۋۋەر ئىزباسارلارنى يېتىشتۈرۈپ چىقىشقا بولىدۇ. كۆپ ساندىكى ياشانغان كىشىلەر مەسجىدكە كەلگەن كىچىكلەرگە ۋارقىراش، ئۇلارنى مەسجىدلەردىن ھەيدەش، ئۇلارنىڭ دىلىغا ئازار بېرىش ئارقىلىق كىچىكلەرنىڭ مەسجىدتىن بىزار بولۇشىغا سەۋەبكار بولماقتا. بۇ ئىسلام ئۇممىتى ئۈچۈن بىر مۇسىبەتتۇر. مەسجىدنىڭ ئىماملىرى بۇنداق كىشىلەرگە نەسىھەت قىلىشى، ھەممە كىشىلەرنىڭ باللارنى مەسجىدكە قىزىقتۇرۇشقا ھېرىسمەن بولۇشى لازىم.

روزا

روزا تۇتۇش بولسا ماددىي ۋە مەنىۋىي جەھەتتىن ئېلىپ بېرىلىدىغان ئىبادەتتۇر. باللار روزا تۇتۇش ئارقىلىق الله تائالاغا ئىخلاس قىلىشنىڭ جىسمانىي جەھەتتىكى چېنىقىشنى بېشىدىن كەچۈرىدۇ. بالا قورسىقى ئاچ تۇرسىمۇ تاماقتىن يىراق بولۇش، ئۇسسىسىمۇ ئۇسۇلۇقتىن يىراق بولۇشتەك روھى ئىرادىسىنى چېنىقتۇرۇشنى قوبۇل قىلىپ، سەۋرى قىلىشنى ئۆگىنىدۇ. جاپاغا چىداشقا ئادەتلىنىدۇ. ساھابىلارمۇ باللىرىنى روزا تۇتۇشقا ئادەتلەندۈرگەن ئىدى. ئىمام بۇخارى سەھىھۇلبۇخارىدا «باللارنىڭ روزىسى» دېگەن ماۋزۇدا بىر باب ئاجراتقان بولۇپ، ئۇنىڭدا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ رامىزاندا روزا تۇتمىغان نەشۋان ئىسىملىك بىرىگە: ساڭا ۋاي! باللىرىمىز روزا تۇتۇۋاتقان تۇرسا، سەن نېمە ئۈچۈن روزا بۇزىسەن؟ دەپ ئۇنى ئۇرغانلىقى بايان قىلىنغان.

ھافىز ئىبنى ھەجەر بۇ ھەدىس ھەققىدە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئىمام بۇخارىنىڭ «باللارنىڭ روزىسى» دېگەن سۆزى شەرئى نوقتىدىن ئېيتقاندا باللار روزا تۇتامدۇ ياكى تۇتمامدۇ، دېگەنلىكىنى ئىپادىلەيدۇ. كۆپ ساندىكى ئالىملار: باللار بالاغەتكە يەتمىگىچە ئۇلارغا روزا ۋاجىپ بولمايدۇ، دەيدۇ. سەلەپ ئۆلىمالىرىدىن ئىبنى سىرىن، زۇھرى ۋە شافىئى قاتارلىق بىر بۆلۈك ئالىملار: ئۇلارنى مەشىق قىلدۇرۇش ئۈچۈن، ئۇلار تاقەت قىلالايدىغانلا بولسا روزا تۇتۇشقا بۇيرۇش لازىم، دەيدۇ. بۇ ئالىملار باللارنىڭ مەشىق قىلىش ئورنىدا تۇتىدىغان روزىنى باللارنىڭ نامازغا بۇيرۇلغان يېشى يەنى يەتتە يېشى بىلەن ئون ياش ئارىلىقىدا، دېدى. ئىسھاق ئىبنى راھاۋىيە ئون ئىككى ياش، دېدى. ئىمام ئەھمەد ئون ياش، دېدى. ئىمام ئەۋزائى: بالا ئۈچ كۈن ئارقا - ئارقىدىن روزا تۇتالىسا ۋە ئاجىزلاپ كەتمىسىلا روزا تۇتۇشقا مەجبۇرلىنىدۇ، دەيدۇ. بىرىنچى جۇمھۇر ئالىملارنىڭ كۆز قارىشىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا مالىكىيە مەزھىبىدە مەشھۇر بولغىنى: روزا كىچىكلەرگە ۋاجىپ ئەمەستۇر. ئىمام بۇخارى بۇ بابنىڭ باش قىسمىدا ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ھەدىسىنى كەلتۈرۈپ تولىمۇ ياخشى قىلغان، چۈنكى، ھەدىسلەرنىڭ بىر-

www.munber.org

بىرىگە زىتلىقىنى داۋا قىلىشىنىڭ ئەڭ چوڭ تايانچىسى ئەھلى مەدىنىنىڭ ئۇنىڭغا خىلاپ ئەمەل قىلغانلىقىنى كۆرسىتىشتۇر. باشقا زامانلاردا قىلىنغان ئەمەللەر دەلىل قىلىنىش جەھەتتە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ زامانىسىدىكى ۋاقىتتا قىلىنغان ئەمەلدەك كۈچلۈك بولالمايدۇ، چۈنكى ئۆمەر خەلىپىلىك قىلىۋاتقان مەزگىلدە ساھابىلارنىڭ ئەمەللىرى ناھايىتى كۈچلۈك ئىدى. ئۇ رامىزاندا روزىسىنى بۇزغۇچى بىرىگە: باللىرىمىز روزا تۇتۇشقا تاقەت قىلالىغان يەردە سەن قانداقمۇ روزىنى بۇزىسەن؟ دېگەن. ئىبنى مەجۇسىنىڭ مالىكىلەردىن: بالا روزا تۇتۇشقا تاقەت قىلالىسا ئۇنى روزا تۇتۇشقا مەجبۇرلاشلار، ئۆزرىسىز روزىسىنى بۇزسا ئۇنىڭغا قازاسى كېلىدۇ، دېگەنلىكىنى نەقىل قىلىشى تولىمۇ غەلىتە بىر ئىشتۇر.

ساھابىلار باللىرىنىڭ روزا تۇتۇشقا كۆڭۈل بۆلگەنلىكى سەۋەبىدىن باللارنىڭ كۈنىنىڭ ئۇزاقلىقىنى ھېس قىلمىسۇن ۋە مەشغۇل بولسۇن ئۈچۈن ئۇلارنى ئويىنىتاتتى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم رۇبەيئە بىنتى مۇئەۋۋەز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاشۇرا كۈنىنىڭ ئەتىگىنى ئەنسارىلارنىڭ يېزىلىرىغا: «كىمكى روزا تۇتقان بولسا روزىسىنى تاماملىسۇن، كىمكى روزا تۇتمىغان بولسا، ھازىردىن باشلاپ روزا تۇتۇۋالسۇن!» دەپ ئۇقتۇرۇشقا ئادەم ئەۋەتتى، بىز شۇنىڭدىن كېيىن روزا تۇتىدىغان بولۇپ كىچىك باللىرىمىزنىمۇ روزا تۇتقۇزىدىغان بولدۇق. مەسجىدلەرگە باراتتۇق، روزا تۇتقان باللىرىمىز ئىفتار ۋاقتى بولغىچە يىغلىسا يۇڭدىن توقۇلغان نەرسىلەردە ئويۇنچۇق ياساپ بېرەتتۇق.

ھافىز ئىبنى ھەجەر بۇ ھەدىسنىڭ مەنىسى توغرىسىدا توختىلىپ: بۇ ھەدىس باللارنى چېنىقتۇرۇشنىڭ جايىزلىقىنى كۆرسىتىدۇ، چۈنكى ھەدىستە تىلغا ئېلىنغان ئۇ باللار مەسئۇلىيەت ئىگىسى بولغان باللار ئەمەس، ئۇلارنى پەقەت روزا تۇتۇشقا كۆندۈرۈش ئۈچۈنلا شۇنداق قىلىشقان، دەيدۇ.

ساھابە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملار دۇئا ئىجابەت بولىدىغان مۇبارەك ۋاقىت بولغان ئىفتار ۋاقتىدا باللىرىنى يىغىپ دۇئانىڭ قوبۇل بولۇشىنى ئۈمىد قىلىپ الله غا دۇئا قىلاتتى.

ئەبۇ داۋۇد تايالىسى ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «روزا تۇتقۇچىنىڭ ئىفتار ۋاقتىدا قىلغان دۇئاسى ئىجابەتتۇر» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم. شۇڭا ئابدۇللاھ ئىفتار قىلغاندا ئايالى ۋە باللىسىنى چاقىرىپ دۇئا قىلاتتى. ئەقىللىق باللار رامىزاننىڭ ئاخىرقى ئون كۈنىنى ئېتىكاپ بىلەن ئۆتكۈزىدۇ. چۈنكى ئېتىكاپتا ئولتۇرۇش بالاغەتكە يەتكەن بولۇشىنى تەلەپ قىلمايدۇ، چۈنكى باللارمۇ ئىبادەت قىلىش ھوقۇقىغا ئىگە، ئىمام كاسانىنىڭ «بەدائى» دېگەن كىتابىدا بايان قىلىنغىنىدەك كىچىك بالا نەفلە ئىبادەتلەرنى قىلسا ساۋاب ئالغىنىدەك ئېتىكافتا ئولتارسىمۇ ساۋاب ئالىدۇ.

ھافىز ئىبنى ھەجەرنىڭ دېيىشىچە ئىبنى بەتتال مۇنداق دېگەن: پەتىۋا ئىماملىرىنىڭ ھەممىسى ھەجنىڭ بالاغەتكە يەتمىگەن بالىدىن ساقىت بولىدىغانلىقى، ناۋادا ھەج قىلسا ئۇلار ئۈچۈن نەفلە ئىبادەت ھېسابلىنىدىغانلىقى ھەققىدە بىر پىكىرگە كەلدى.

www.munber.org

ھەجمۇ خۇددى روزا ۋە نامازلارغا ئوخشاشلا بالىنى اللە تائالانىڭ ئىبادىتىگە كۆندۈرىدىغان، ئىبادەتتە ئىخلاسمەن، سەۋرچان بولىدىغان قىلىپ چېنىقتۇرىدۇ. كىچىكىدىن بۇ خىل ئىبادەتلەر بىلەن چېنىقتۇرۇلغان بالىلار ئۇچۇن ئۇلار كەلگۈسىدە قىلىشى بۇيرۇلغان پەرز، ۋاجىپ ئەمەللىرىنى ئادا قىلىش ئادەتتىكى ئاسان ئىش ھېسابلىنىدۇ.

ھەج ئىبادىتى ئىبادەتنىڭ بارلىق ھۆزۈرلىرى شۇنداقلا پۈتكۈل مۇشەققەتلىرى توپلانغان بىر ئىبادەتتۇر. ئەگەر بالا ھەج قىلسا كەلگۈسىدە اللە غا ئىتائەت قىلىش بىلەن ياشايدىغانلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن بىر ئېشەككە مىنىپ يېتىپ كەلگىنىمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مىنادا ئالدىدا ھېچ بىر توساق يوق ھالەتتە كىشىلەر بىلەن ناماز ئوقۇۋاتقان ئىكەن، مەن سەپلەرنىڭ ئارىسىدىن ئۆتۈپ ئېشەكتىن چۈشتۈم ـ دە، ئىشەكنى ئوتلاشقا قويۇپ بېرىپ سەپكە كىرىپ ناماز ئوقۇدۇم، ئۇ چاغلاردا مەن بالاغەتكە يېتىۋاتقان ۋاقتىم ئىدى، ھېچكىم ماڭا بىرەر توسقۇنلۇق سۆزى قىلمىدى.

ئۇسامە ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئەرەفاتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلۇغىغا مىنگىشىۋالغان ئىدىم. [ھاكىم مۇستەدرىكىدە رىۋايەت قىلغان]

ئىسلامدىكى بۇ ھەج بالىلار بالاغەتكە يەتكەندە ئاندىن ئۇلارغا پەرز بولىدۇ، ئۇنىڭدىن بۇرۇن ھەج ئۇلارغا پەرز ئەمەستۇر. ھەرقانداق بىر پەرز ئىبادەتلەر بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار ئۈچۈن پەرز ئەمەستۇر، ئەگەر بالىلار قىلسا ئۇلار ئۈچۈن نەفلە ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ھەر بىر بالا بالاغەتكە يېتىشتىن بۇرۇن ئون قېتىم ھەج قىلسىمۇ، لېكىن بالاغەتكە يەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭغا ھەج قىلىش پەرز بولىدۇ.»

ھاكىم مۇستەدرىكىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالا ھەج قىلسا بۇ ھەج ئۇنىڭ بالاغەتكە يەتكىچىلىك ۋاقتىغىچە ھېساب بولىدۇ، بالەغەتكە يەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭغا قايتا بىر قېتىم ھەج قىلىش پەرز بولىدۇ.»

ئەلخەتىيب تارىخ كىتابىدا ۋە ”زىيا ئەلمەقدىسى مۇختارە“ دېگەن كىتابىدا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەرقانداق بىر بالا ھەج قىلسا، كېيىن بالاغەتكە يەتسە ئۇنىڭ يەنە باشقىدىن ھەج قىلىشى لازىم.»

ئىبنى ئەدى ”كامىل“ دېگەن كىتابىدا ۋە بەيھەقى ”جەمئىل جاۋامىئ“ دېگەن كىتابىدا جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالا ھەج قىلسا بالاغەتكە يەتكەندە يول تاپالىسىلا ئۇنىڭ ئۈستىگە ھەج قىلىش پەرز بولىدۇ» دېگەن.

بالىلار ھەج پائالىيەتلىرىنى قىلىۋاتقاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا تەسىرلىك سۆزلىرى، مېھرىبان مۇئامىلىسى بىلەن تەلىم بېرىپ يول كۆرسىتىدۇ ۋە ئۇلارغا ئەرەفات كۈنىنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەيدۇ.

ئىمام ئەھمەد مۇسنەدىدە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى بۇرادىرىمنىڭ ئوغلى! شۇبھىسىزكى، بۇ كۈندە (يەنى ئەرەفات كۈنىدە) كىمكى قۇلىقى، كۆزى ۋە تىلىغا ئىگە بولالىسا ئۇنىڭ گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دېگەن.

بەيھەقىنىڭ «ئىماننىڭ قىسىملىرى» دېگەن بابىدىكى رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى بۇرادىرىمنىڭ ئوغلى! شۇبھىسىزكى، بۇ كۈندە كىمكى كۆزىگە قاراش ھەق بولمىغان نەرسىدە ئىگە بولالىسا، قۇلىقىغا ئاڭلاش ھەق بولمىغان نەرسىدە ئىگە بولالىسا، تىلىغا سۆزلەشكە ھەقلىق بولمىغان نەرسىدە ئىگە بولالىسا ئۇ كىشىگە مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دېگەن. يەنى ئەرەفات كۈنىدە قايسى بىر ئادەم ھەق بولمىغان ئىشلاردىن كۆزىنى، قۇلىقىنى ۋە تىلىنى ساقلىسا ئۇنىڭ گۇناھلىرى مەغپىرەت قىلىنىدۇ.

بالىنىڭ ھەججىنىڭ فىقھى ھۆكۈملىرى:

1 ـ ھەنەفىي مەزھەبىنىڭ ئىماملىرىدىن بولغان ئىمام ئەلكاسانى ”بەدائى“ دا مۇنداق دەيدۇ: بالاغەتكە يەتمىگەن بىر بالا ئەرەفاتتا تۇرۇشتىن بۇرۇن بالاغەتكە يەتكەن بولسا ۋە شۇ ئېھرامى بىلەن ھەج پائالىيەتلىرىنى داۋاملاشتۇرسا ھەنەفىي مەزھەبىنىڭ قارىشى بويىچە يەنىلا نەفلە ھەج قىلغان بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. شافىئىي مەزھىبىنىڭ قارىشىدا بۇ بالا ھەججى ئادا قىلغان بولىدۇ. ئەمما بالاغەتكە يېتىپ بولۇپ ئەرەفاتتا تۇرسا ۋە ئۇ ھەججىنىڭ باشقا شەرتلىرىنى ئورۇندىغان بولسا، لېكىن بۇ ھەججىدە نەفلە ھەججى نىيەت قىلغان بولسا بۇ ھەج نەفلە ھەج ھېسابلىنىدۇ، بۇمۇ ھەنەفىي مەزھەبىنىڭ قارىشىدۇر. شافىئى مەزھىبىنىڭ قارىشىچە بۇ بالا شۇنداق نىيەت قىلغان تەقدىردىمۇ يەنىلا پەرز ھەججى ئادا قىلغان بولىدۇ. ئەرەفاتتا تۇرۇشتىن ئىلگىرى بالاغەتكە يەتكەن بالا باشتا باغلىغان ئېھرامنى قايتىدىن يەڭگۈشلىسە، تەلبىيە ئېيتىپ پەرز ھەججىنىڭ نىيىتىنى قىلسا، ئاندىن ئەرەفاتتا تۇرسا، زىيارەت تاۋىپىنى قىلسا بۇنىڭدا ئۇنىڭ ھەججىنىڭ پەرز ھەج ھېسابلىنىشىدا ھېچقانداق بىر ئىختىلاپ پىكرى يوقتۇر.

2 ـ ئىمام شافىئى ھەج پائالىيەتلىرى توغرىسىدىكى بابىدا مۇنداق دەيدۇ: ﷲ تائالا ئۆزىنىڭ كەرەملىك پەزلىتى بىلەن ئىنسانلارنىڭ ئەمەللىرىگە ھەسسىلەپ ساۋاب بېرىدۇ، مۆئمىنلەرگە ئەۋلادلىرىنى ئۇلارغا ئەگەشتۈرۈشى ۋە ئەمەللىرىنى ئۇلارغا تەۋە قىلىشى بىلەن ھەسسىلەندۈرۈپ بەردى. ﷲ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ﴿ئۆزلىرى ئىمان ئېيتقان، ئەۋلادلىرىمۇ ئەگىشىپ ئىمان ئېيتقانلارنىڭ ئەۋلادلىرىنى ئۇلار بىلەن تەڭ دەرىجىدە قىلىمىز، ئۇلارنىڭ (ياخشى) ئەمەللىرىدىن قىلچىمۇ كېمەيتۈەتمەيمىز، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ قىلمىشىغا مەسئۇلدۇر﴾[1] ئەۋلادلارغا ئاتا ـ ئانا بولغۇچىنىڭ سەۋەبى بىلەن جەننەتكە كىرگۈزۈش بىلەن نېمەت قىلغىنىدەك ئۇلارنىڭ ھەججىدە قىلغان ياخشىلىقىنىمۇ ئەۋلادلىرىغىمۇ تەۋە قىلىش نېمەتلەندۇرىدۇ، گەرچە ھەج پەرز بولمىغان تەقدىردىمۇ يەنىلا شۇنداق بولىدۇ.

ساھابىلارنىڭ بالىلىرىنىڭ ھەج قىلىشىغا دائىر مىساللار

ئىمام مۇسلىم، مالىك، ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى قاتارلىقلار ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنە مۇنەۋۋەرگە يېقىن رەۋھائى دېگەن بىر جايدا بىر توپ ئادەملەر بىلەن ئۇچراشتى ۋە ئۇلاردىن: «سىلەر كىم بولىسىلەر؟» دەپ سورىدى، ئۇلار: بىز مۇسۇلمانلار بولىمىز، سەن كىم بولىسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ﷲ نىڭ

[1] سۈرە تۇر 20 ـ ئايەت.

www.munber.org

پەيغەمبىرى!» دېدى. ئۇ كىشلەر ئارىسىدىن بىر ئايال بىر بالىنى كۆتۈرۈپ: بۇنىڭغا ھەج بارمۇ؟ (يەنى ئۇ ھەج قىلسا بولامدۇ؟) دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە! ساۋابى ساڭا بولىدۇ» دېدى.

ئىمام ئەھمەد، بۇخارى ۋە تىرمىزى قاتارلىقلار سابىت ئىبنى يەزىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: مەن يەتتە ياش ۋاقتىمدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ۋىدا ھەجىنى بىللە قىلغان ئىدىم، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

نەسەئى ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەج ۋە ئۆمرە قىلىش، قېرى ئادەم، كىچىك بالا، ئاجىز ئادەم ۋە ئايال كىشى ئۈچۈن جىھادتۇر.»

ئىبنى سۈننى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: مەن ھەج قىلىشنى خالايمەن، دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن ماڭدى ۋە ئۇنىڭغا: «ئى بالا! الله ساڭا تەقۋالىقنى زىيادە قىلسۇن! سېنى ياخشىلىققا يۈزلەندۈرسۇن ۋە سېنى غەمدىن خالاس قىلسۇن!» دېدى. بالا بۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا جاۋاب قايتۇرغاندى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا يەنە: «ئى بالا! الله ھەجىڭنى قوبۇل قىلسۇن! گۇناھىڭنى مەغپىرەت قىلسۇن، سېنى ياخشىلىققا يۈزلەندۈرسۇن ۋە سېنى غەمدىن ساقلىسۇن!» دېدى.

بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارغا قانچىلىك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇركى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن بىللە مېڭىش بىلەن بىرگە يەنە ئۇنىڭغا ياخشى دۇئا قىلىدۇ.

سوئال: بالىلار ھەج پائالىيىتىدە خاتالىق ئۆتكەزسە ئۇنىڭغا كەففارەت كېلەمدۇ؟

جاۋاب: يەھيا ئىبنى مۇھەممەد مۇنداق دەيدۇ: ئەبۇ ھەنىيفە ۋە ئۇنىڭ پىكرى ھىمايىچىلىرىنىڭ قارىشىدا بالا ئېھرامدا قىلىش چەكلەنگەن ئىشلارنى قىلسا، ئۇنىڭغا ھەققىي تۇردە كەففارەت كەلمەيدۇ، بۇ ئۇنىڭغا قىلىنغان شەپقەتتىندۇر. ھەمدە ئۇنىڭ خاتالىقى ئۇنىڭ قىلغان ھەجنى بىكارمۇ قىلىۋەتمەيدۇ.

زاكات

ئەبۇ داۋۇد ئەمرى ئىبنى شۇئەيبىنىڭ ئاتىسىدىن ۋە ئۇ ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ ئاتىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئۇ ئايالنىڭ قېشىدا بىر قىز بار ئىدى، قىزنىڭ بىلىكىدە توم ئىككى ئالتۇن بىلەيزۈك بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ زاكىتىنى بېرەمسىز؟» دېدى. ئۇ ئايال: ياق! دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ ئىككىسىنىڭ سەۋەبى بىلەن الله تائالا قىيامەت كۈنى ئوتتىن ئىككى بىلەيزۈك كەيدۈرۈشنى ياخشى كۆرەمسىز؟» دېدى. ئۇ ئايال ئۇ ئىككى بىلەيزۈكنى چىقىرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا قويدى ۋە: الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ئۈچۈن! دېدى.

www.munber.org

فىترى ـ زاكات

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، مالىك، نەسەئى ۋە ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فىتىر ـ زاكاتنى قۇل، ھۆر ۋە چوڭ ـ كىچىك ھەممىسىگە خورمىدىن ياكى ئارپىدىن بىر ئۆلچەك (2.176 كىلو گرام) پەرز قىلىپ بېكىتكەندى.

يۇقىرىقى مىسال ۋە ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنىدىن زاكاتتىن ئىبارەت بۇ ئىبادەتنىڭ باللار ئۈچۈن نەفلە ئىبادەت ھېسابلانماستىن بەلكى پەرز ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولىدۇ، بۇ يەنە ئىسلام دىنىنىڭ ماللارنى زاكىتىنى ئايرىش ئارقىلىق پاكلاشقا نەقەدەر ھېرىسمەن ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ. بۇ ھەقتە الله تائالا يەنە مۇنداق دېدى: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلارنىڭ ماللىرىنىڭ بىر قىسمىنى سەدىقە ھېسابىدا ئالغىنكى، ئۇنىڭ بىلەن ئۇلارنى گۇناھلىرىدىن پاكلىغايسەن ۋە (ياخشىلىقلىرىنى) كۆپەيتكەيسەن﴾[1].

---

[1] سۇرە تەۋبە 103 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئۈچىنچى بۆلۈم

ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت ئۆگىتىش

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر قانچە بالىنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئۇلارغا سالام قىلغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇنداق قىلغان، دېگەن ئىدى.

كىرىش سۆز
ئىجتىمائىي مۇناسىۋەت ئۆگىتىش ئۇسۇللىرى
بالىنى چوڭلارنىڭ سورۇنلىرىغا ئېلىپ بېرىش
باللارنى ئىش بېجىرىپ كېلىشكە ئەۋەتىش
باللارنى سالام بېرىشتىن ئىبارەت سۈننەتكە كۆندۈرۈش
باللار ئاغرىپ قالغاندا ئۇلارنى يوقلاش
باللارغا باللاردىن دوست تۇتۇپ بېرىش
باللارنى سودا ـ سېتىققا كۆندۈرۈش
باللارنىڭ شەرىئەتكە ئۇيغۇن كېلىدىغان مۇراسىملەرگە قاتناشتۇرۇش
باللارنى سالىھ ئۇرۇق ـ تۇغقانلىرى ۋە يېقىنلىرىنىڭ ئۆيىدە قوندۇرۇش
خاتىمە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللار بىلەن بولغان ئىجتىمائىي ئالاقىسىدىن ئەمەلىي مىساللار

www.munber.org

كىرىش سۆز

بالىنى پائالىيەتچان، چىقىشقاق قىلىپ يېتىلدۈرۈش بولسا بالىنىڭ كىشىلىك شەخسىيىتىنى يېتىلدۈرۈش، ئۇنىڭ دوستلىرى، ئۆزىدىن چوڭلار ۋە تەڭتۇشلىرى بىلەن ئارىلىشىپ ياشاش مۇھىتىنى يارىتىش، بالىنىڭ قورقۇمچاق، خىجىلچان، جۈرئەتسىز بولۇپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش، گەپ ـ سۆزدە، ئىش ـ ھەرىكەتتە ئەدەبلىك بولغان، ئېلىم ـ بېرىم، ئىشلىرىدا دادىل بولغان، جەمئىيەتنىڭ ئىچىگە كىرىپ ياشىيالايدىغان قىلىپ يېتىشتۈرۈشنىڭ مەقسىتىدۇر. بىز پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى مۇلاھىزە قىلىش ئارقىلىق ئۇنىڭ بالىنىڭ كىشىلىك شەخسىيىتىنى يېتىلدۈرۈشتە مۇنداق بىرنەچچە خۇسۇسىيەتكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز.

بالىنى چوڭلارنىڭ سورۇنلىرىغا ئېلىپ بېرىش

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ زامانىدا بالىلار پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ سورۇنلىرىغا قاتنىشاتتى. ئۇلارنىڭ ئاتىلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بار سورۇنلارغا ۋە ياكى چوڭلار ياخشىلىق ئۈستىدە يىغىلغان سورۇنلارغا ئېلىپ كېلەتتى. تۆۋەندە بىز ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بالىسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ سورۇنىغا ئېلىپ كەلگەنلىكىنى بايان قىلىمىز.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ماڭا بىر دەرەخنىڭ قايسى دەرەخ ئىكەنلىكىنى دەپ بېرىڭلار، ئۇ دەرەخ خۇددى مۇسۇلمانغا ئوخشايدۇ، پەرۋەردىگارىنىڭ ئىزنى بىلەن ھەر زامان مېۋە بېرىدۇ ۋە ياپرىقى چۈشمەيدۇ» دېدى. مېنىڭ كۆڭلۈمگە: بۇ چوقۇم خورما دەرىخى، دېگەن ئوي كەلدى، مەن ئەبۇ بەكرى ۋە ئاتام ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار بار يەردە ئېغىز ئېچىشنى راۋا كۆرمىدىم، ھېچكىم بىرنېمە دېمىگەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ئۇ دەرەخ خورما دەرىخىدۇر» دېدى. مەن ئاتام بىلەن قايتىپ چىققاندىن كېيىن ئۇنىڭغا: ئى ئاتا! مېنىڭ كۆڭلۈمگە بۇ دەرەخنىڭ خورما دەرىخى ئىكەنلىكى كەچكەن ئىدى، دېدىم. ئاتام: سېنى ئۇنى دېيىشتىن نېمە توستى؟ ناۋادا سەن ئۇنى دېگەن بولساڭ، بۇ ماڭا مۇنداق ـ مۇنداق ئىشلاردىنمۇ ياخشى كۆرۈنگەن بولاتتى، دېدى. مەن: ئەبۇ بەكرى ۋە سېنىڭ گەپ قىلمىغىنىڭغا قاراپ گەپ قىلىشنى ياخشى كۆرمىدىم، دېدى. يەنە بىر رىۋايەتتە: مەن كۆپچىلىكنىڭ ئارىسىدىكى ئەڭ كىچىكى بولغانلىقىم ئۈچۈن جىم تۇردۇم، دېگەن.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بالىلارغا ئارىلىشىپ ياشايتتى. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىز بالىلار بىلەن ئارىلىشىپ ياشايتتى، ھەتتا ئۇ مېنىڭ ئۇكامغا: «ئى ئۇمەير! ئۇ قۇش نېمە قىلدى؟» دېدى. ئۇ قۇش بولسا، ئۇكام ئوينايدىغان قۇش ئىدى. بىز ئۈچۈن يەرگە بىر نەرسە سېلىندى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىز بالىلارنى ئارقا سەپتە تۇرغۇزۇپ ناماز ئوقۇدى. [بۇ ھەدىسنى ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلدى]

www.munber.org

بالىنى چوڭلارنىڭ سورۇنىغا مەجلىسلىرىگە ئېلىپ بارغاندا بالىنىڭ كەمچىلىكلىرى، تەربىيىلەشكە ئېھتىياجلىق ئىشلىرى ئاشكارا بولىدۇ. تەربىيە قىلغۇچى ئۇ ۋاقىتتا ئۇنى قانداق ۋە قايسى ئۇسۇلدا تولۇقلاشقا يۈزلىنىدۇ. بالىنى سوئال سورىغاندا سوئالغا جاۋاب بېرىشكە رىغبەتلەندۇرىدۇ. ئەدەب ـ ئەخلاق يۈزىسىدىن سوئاللارغا ئىجازەت بېرىلمىگىچە ئالدىراپ جاۋاب بەرمەيدۇ، چوڭلارنىڭ سورۇنىغا قاتنىششى بىلەن كۆز، قۇلىقى پىشىدۇ، ئەقلىي بارا ـ بارا چوڭلايدۇ، تىلى راۋان، ئىنكاسى كۈچلۈك بولىدۇ، چوڭلارنىڭ سۆز تېمىسى ئۇلارنىڭ ئېڭىغا تەدرىجىي ھاياتنى ۋە جەمئىيەتنى تونۇتىدۇ، بۇ جەرياندا ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيىلىگۈچىنىڭ قولىدا تەربىيىلەنگەن بالا تەدرىجىي تەربىيىلىنىدۇ، قىزلارنىڭ تەربىيىلىنىشمۇ دەل ئوغۇل بالىلارنىڭ ئاتىنىڭ تەربىيىسىگە تاپشۇرۇلغاندەك ئانىغا تاپشۇرۇلىدۇ.

ئىبنى سەئىد، ئىبنى جەرىر، ئىبنى مۇنزىر، تەبەرانىي، ئىبنى مەردەۋەيھ ۋەئەبۇ نەئىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مېنى بەدرى ئۇرۇشىغا قاتناشقان چوڭ ـ چوڭ ساھابىلەر بىلەن بىللە ئۆز سورۇنىغا قاتناشتۇراتتى. بۇنىڭغا ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: بىزنىڭ بۇنىڭ يېشىدا باللىرىمىز تۇرسا، (بىزنىڭ باللىرىمىزنى كىرگۈزمەي) نېمە ئۈچۈن بۇنى بىز بىلەن بىللە كىرگۈزىسەن؟ دېدى. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئۇ بولسا سىلەر كىملىكىنى بىلىدىغان كىشىلەردىندۇر، دېدى. بىر كۈنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇلارنى چاقىرتىپ مېنىمۇ ئۇلار بىلەن بىللە كىرىشكە بۇيرىدى. بۇگۈن ئۆمەرنىڭ مېنى چاقىرىشىدىكى مەقسىتى، مېنىڭ قانداقلىقىمنى ئۇلارغا بىر كۆرسىتىپ قويۇش ئۈچۈنمىكىن دەپ ئويلىدىم. ئۆمەر ئۇلارغا: سىلەر اللہ تائالانىڭ: ﴿اللہ نىڭ ياردىمى ۋە غەلىبىسى كەلگەن﴾ دېگەن سۈرىسى (يەنى سۈرە فەتھ) نى قانداق چۈشىنىسىلەر؟ دېدى. ئۇلارنىڭ بەزىسى: اللہ تائالا بىزگە غەلىبە ئاتا قىلغان ۋاقىتتا، بىزنى ئۆزىگە ھەمدى ئېيتىشقا ۋە مەغپىرەت تەلەپ قىلىشقا بۇيرۇدى، دېدى. بەزىلىرى ھېچنەرسە دېمەي شۈك تۇردى. ئاندىن ئۆمەر ماڭا: ئى ئاببباسنىڭ ئوغلى! سەنمۇ (بۇ سۈرىنى) شۇنداق چۈشىنەمسەن؟ دېدى. مەن: ياق، دېدىم. ئۆمەر: (ئۇنداق بولسا) سەن قانداق چۈشىنىسەن؟ دېدى. مەن: اللہ تائالا بۇ سۈرىدە پەيغەمبەرئەلەيھىسسالامنىڭ ئەجىلىنىڭ كەلگەنلىكىنى ئۇنىڭغا بىلدۈرۈپ قويدى دەپ قارايمەن ۋە مەن بۇ اللہ تائالانىڭ: ﴿اللەنىڭ ياردىمى ۋە غەلىبىسى كەلگەن ۋە اللەنىڭ دىنىغا كىشىلەرنىڭ توپ ـ توپ بولۇپ كىرگەنلىكىنى كۆرگىنىڭدە﴾ دېگەن ئايىتى بولسا، مانا بۇ سېنىڭ ئەجىلىڭنىڭ كەلگەنلىكىنىڭ ئالامىتىدۇر. (شۇڭلاشقا سەن) ﴿رەببىڭگە تەسبىھ ئېيتقىن، ھەمدى ئېيتقىن، ۋە ئۇنىڭدىن مەغپىرەت تىلىگىن. اللە ھەقىقەتەن تەۋبىنى بەك قوبۇل قىلغۇچىدۇر﴾ دېگەنلىك بولىدۇ دەپ چۈشىنىمەن، دېدىم. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: مەنمۇ بۇ سۈرىنى سەن چۈشەنگەندەك چۈشىنىمەن، دېدى.

ئەبى جۇھەيفە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بولسا ساھابىلارنىڭ كىچىكلىرىنىڭ قاتارىدىن ئىدى. ئۇ رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا ئىدىم، ئۇ يېنىدىكى ئادەمگە: «يۆلۈنىپ تۇرۇپ تاماق يېمىگىن!» دېدى. [بۇ ھەدىسنى ئىمام بۇخارى، ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد، ئىبنى ماجە، تىرمىزى ۋە ئەبۇ يەئالا مۇسنەدىدە سەھىھ سەنەدى بىلەن رىۋايەت قىلغان]

دېمەك بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سورۇنلىرىغا ئەنە ئاشۇنداق قاتنىشىپ ئاندىن ئۇنىڭدىن ھەدىس رىۋايەت قىلغان.

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنى ھەمراھ قىلغاندا ئۇلارنى ھەمراھ قىلغانلىقىدىن ھېچبىر بىزارلىق ياكى مالاللىق ھېس قىلماستىن ھەمراھ قىلىۋالاتتى ۋە ئۇلار بىلەن ئۇلاغقا مىنگەشەتتى. بۇنىڭ دەلىلى ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: مەن بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلىقىنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشكەن ئىدىم، ئۇ ماڭا: «ئى باللجان!...» دېدى دەپ، داۋامى ئۇزۇن ھەدىسنى بايان قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ كىچىك ۋاقىتلىرىدا چوڭلارنىڭ سورۇنىغا قاتناشقانلىقىنى بايان قىلىپ بېرىپ مۇنداق دېگەن: «مەن باللىق ۋاقتىمدا ئانامنىڭ تۇغقانلىرى بىلەن بىرلىشىپ قارار چىقىرىش مۇراسىمىگە قاتناشقان ئىدىم، مەن ئۇ سورۇننى مېنىڭ قىزىل تۆگەم بولۇشىدىنمۇ ياخشىراق كۆرەتتىم. چۈنكى قىزىل تۆگە قولۇمدىن چىقىپ كېتىشى مۇمكىن» دېدى. [ئىمام ئەھمەدمۇ رىۋايەت قىلغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللار بار سورۇنغا قاتناشقان چوڭلارنىڭ سورۇنىنىڭ ئەدەبىگە دىققەت قىلىشقا ئاگاھلاندۇردۇ. تەبەرانىي سەھل ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەجلىستە كىشلەر ئاتا بىلەن بالا ئوتتۇرىسىدا ئولتۇرۇۋالمىسۇن!» دېگەنلىكىنى بايان قىلىدۇ.

باللارنىڭ چوڭلار بىلەن سورۇنلاردا بىرگە بولۇشى، بالاغەتكە يەتمىگەن قىزلارنىڭ ئاتىلىرى بىلەن سورۇنلارغا بېرىپ ئوغۇل قىزلارنىڭ ئارىلىششىنىڭ يەنە بىر پايدىسى بولسا، چوڭلارنىڭ بىر - بىرلىرىنىڭ قىز ئوغۇللىرىنى تونۇشى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ كەلگۈسىدە قۇدا - باجىلىق مۇناسىۋىتىنىڭ ئورنىتىشىغا ياكى نارسىدە قىزلارنى كۆرگەن كىچىك باللارنىڭ ئۇ قىزنى ۋە قىزنىڭ ئاتىسىنى تونۇپ كەلگۈسىدە نىكاھلىق بولۇش ئۈچۈن كۆڭلىگە سىلىپ قويۇشىغا پايدىلىقتۇر.

ئىمام ئابدۇررازراق مۇسەننىفىدە ئىبنى جۇرەيجنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: بالاغەتكە يەتمىگەن قىزلارنى ئاشكارىلاڭلار، بەلكىم ئۇلارنىڭ تاغىلىرىنىڭ ئوغۇللىرى ئۇلارغا نىسبەتەن كۆڭلىدە سان قالدۇرغاي![1] دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان.

باللارنىڭ چوڭلار بىلەن بولغان ئىجتىمائىي ئالاقىسىنىڭ يەنە بىر تۈرى شۇكى، باللار چوڭلار بىلەن بىرگە بولغاندا ئۇلار باللار بىلەن سۆھبەتلىشىشى، ئۇلارغا ياخشى نەسىھەت قىلىشى، توغرا يولنى كۆرسىتىپ بېرىشى بىلەن تەدرىجىي ھالدا ئۇلارنىڭ زېمىسىگە يۈكلىنىدىغان مۇسۇلمانلارنىڭ ئىشلىرىنى ئۇلارغا ئۆگىتىشكە پايدىلىق بولىدۇ.

ئابدۇررازاقتىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئىبنى سىرىننىڭ مۇنداق دېگەنلىكى بايان قىلىنغان: بىز بالا چېغىمىزدا بىزنىڭ سورۇنىمىزغا بىر كىشى كېلىپ ئولتۇردى ۋە بىزگە: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پالانى بىر ۋاقىتدا بىزگە خەت يېزىپ: ئىشتان كىيىڭلار، كىيىم كىيىڭلار، ئاياق كىيىڭلار، كەشلىرىڭلارنىڭ ئالدى تەرپىنى بارماق پۇتلىرىڭلارغا باغلىۋېلىڭلار، ياخشى ھايات ياشاڭلار، بەتخەجلىك قىلماڭلار، ئەجەملەرنىڭ كىيىمىنى كىيىشتىن ساقلىنىڭلار! دېگەنىدى، دېدى. سەلەپ - سالىھلار باللارنىڭ

---

[1] ئىسلام ئىجتىمائىي جەمئىيىتىدە ئوغۇل - قىزلار بالاغەتكە يەتكەن ھامان بىر - بىرى بىلەن بېرىش كېلىش قىلىشنى چەكلەيدۇ، شۇڭا قىزلارنىڭ بارلىقىنى بىلمەي قېلىپ ئۇلارنىڭ ئۆيىدە ئولتۇرۇپ قېلىشىغا سەۋەبچى بولمىسۇن، دېمەكچى — ت.

كەلگۈسى ھاياتىدا كېرەكلىك بولغان نەرسىنى ئۇلار بىلەن بىرگە ئۇلتۇرغان سورۇنلاردا نەسىھەت قىلىش ئۇسۇلى بىلەن ئۆگىتەتتى.

بالىنى ئىش بېجىرىپ كېلىشكە ئەۋەتىش

بۇنداق قىلىش بالىنىڭ ئىشقا پۇختا بالا بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىغا پايدىلىق بولغان بىر ئامىلدۇر. ئۆي ئىشلىرىنى ياكى ئاتا ـ ئانىنىڭ ئىشلىرىدىن بىرەرىنىڭ ئىشنى بېجىرىش بالىنىڭ مەنۇۋىيىتىدە چوڭ رول ئوينايدۇ، بۇ بالىغا چوڭ تەسىر كۆرسىتىدۇ. ئۇ ھاياتلىقتىكى ھەرخىل مۇناسىۋەت ئامىللىرىنى، ئىش بېجىرىشنىڭ يوللىرىنى ۋە رولىنى چۈشىنىپ، ئۆزىنىڭ باشقىلارغا پايدىسى تېگىدىغان ئىنسان بولۇپ قالغانلىقىدىن پەخىر ھېس قىلىدۇ. مۇشۇ تەرىقىدە ئۆسۈپ يېتىلگەن بالا بارا ـ بارا ئىشلارنىڭ مۇرەككەپلىشىپ بېرىشىدىن ئىبارەت باسقۇچنىڭ قانۇنىيەتلىرىنى چۈشىنىپ يېتىپ كەلگۈسىدە ئالدىغا ئۇچرايدىغان قىيىن ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرىدۇ.

ئىمام ئەھمەد، بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىنى قىلغان ئىدىم، ئىشىم تۈگىگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەلكىم چۈشلۈك ئۇيقۇسىنى ئۇخلىشى مۇمكىن، دېگەنى ئويلاپ تاشقىرىغا چىقىپ ئويناۋاتقان باللارنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇلارغا قاراپ تۇردۇم، بىرئازدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ باللارغا سالام بەرگەندىن كېيىن مېنى چاقىرىپ بىر ئىشنى بېجىرىپ كېلىشىم ئۈچۈن ئەۋەتتى، ئۆزى بولسا تاكى مەن قايتىپ كەلگىچە سايىدا ئولتۇرۇپ تۇردى، مەن ئەسلىدە ئانامنىڭ بىر ئىشى ئۈچۈن كەتكەن ئىدىم، ئانامنىڭ ئىشىغا كېچىكىپ قالدىم، ئانام مەندىن نېمىشقا كېچىكىپ قالدىڭ؟ دېدى. مەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى بىر ئىش ئۈچۈن ئەۋەتكەن ئىدى، دېدىم. ئانام: ئۇ نېمە ئىش ئىدى؟ دېدى. مەن: بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سىرلىرىدىن بىرى، دېدىم. ئانام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سىرىنى ساقلىغىن. سابىت مۇنداق دەيدۇكى، ئەنەس ماڭا: ئەگەر ئۇ ئىشنى ئىنسانلاردىن بىرەر ئىنسانغا سۆزلەپ بېرىشنى خالىغان بولسام ئەلۋەتتە ساڭا سۆزلەپ بېرەتتىم، دېدى.

بالىنى ئائىلىدە چېنىقتۇرۇشقا تېگىشلىك بىر ئىش شۇكى باللارنى داستىخان راستلاشقا ئۆگىتىشتۇر، باللار داستىخانغا نەرسىلەرنى قويۇش ئارقىلىق نەرسىلەرنى قانداق رەتلەشنى ئۆگىنىدۇ.

نەسەئى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۇھۇر ۋاقتىدا بىلال بىرىنچى ئەزاننى ئېيتىپ بولغاندا ماڭا قاراپ: ئى ئەنەس! مەن روزا تۇتماقچى، ماڭا يەيدىغان بىر نەرسە كەلتۈرگىن! دېدى. مەن ئۇنىڭغا بىر قاچىدا سۇ ۋە بىرئاز خورما ئېلىپ كەلدىم، ئۇ يەنە: «ئى ئەنەس! چىقىپ قاراپ باققىن، مەن بىلەن بىللە تاماق يەيدىغان بىرى بارمىكىن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن مەن چىقىپ زەيد ئىبنى سابىتنى چاقىردىم، ئۇ كېلىپ: مەن روزا تۇتماقچى، مەن تالقان شورپىسى ئىچىشنى خالايمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەنمۇ روزا

www.munber.org

تۇتماقچى» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئىككىسى بىرلىكتە سوھۇرلۇق يېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى. ئاندىن مەسجىدكە نامازغا چىقتى.

مانا مۇشۇنداق ئەمەلىي مىساللار ھەقىقىي تەربىيە ئۆرنىكى بولۇدىكى باللار بۇنداق مىساللارنى بىر ئۆمۈر ئۇنتۇپ قالماستىن ئېسىدە ساقلاپلا قالماي يەنە ئۇنى كېيىنكىلەر ئۈچۈن سۆزلەپ بېرىدۇ. بۇنداق ئەمەلىي مىساللارنى كۆپلەپ بېشىدىن كەچۈرگۈچىلەر، قورقماس، ئادىل، دادىل بولىدۇ. تارتىنچاق، جۈرئەتسىز بولمايدۇ، ئۆزگە ئىشەنچ باغلايدۇ، ئىجتىمائىي ھاياتنىڭ مۇشەققەتلىرى ھەرقانچە كۆپ بولسىمۇ ئۇنى ھەرگىز تەۋرىتەلمەيدۇ.

بالىلارنى سالام بېرىشتىن ئىبارەت سۈننەت ئەمەلىگە كۆندۈرۈش

بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇلغان سالام بولسا مۇسۇلمانلار ئارىسىدا قوللىنىلىدىغان ئىسلامىي سالام (ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم) دۇر. بالا ھاياتتا ئۇرغۇلغان ئىنسانلار بىلەن ئۇچرىشىدۇ. شۇڭا ئۇ ئۇلار بىلەن سۆزلىشىشنىڭ ئاچقۇچىنى بىلىشكە موھتاجدۇر. سالام بېرىش بولسا ھەرقانداق بىرى بىلەن سۆزلىشىشنىڭ ئاچقۇچى بولالايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋە ساھابىلار بالىنىڭ تەبىئىتىگە سالام بېرىشنى ئادەتلەندۈرۈش ئۈچۈن ئاجايىپ گۈزەل بىر ئۇسلۇبنى قوللانغان بولۇپ بىز ئۇنى مۇلاھىزە قىلىپ كۆردىغان بولساق ئۇ ئۇسلۇبتا چوڭلارنىڭ كىچىكلەرگە ئالدى بىلەن سالام قىلغانلىقنى بىلىمىز. دېمەك ئۇلار سالامنى باللارغا ئورنىتىش ئۈچۈن ئۆزلىرى ئالدى بىلەن سالام بېرىش ئارقىلىق ئۇلارغا ئۆرنەك بولۇشقان. چوڭلاردىن بۇنى ئۆرنەك ئالغان باللار بۇ خۇلۇقنى ناھايىتى ئاسان ئۆزلەشتۈرۈۋالالايدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ يولدا ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ باللارغا سالام بەرگەندىن كېيىن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇشۇنداق قىلاتتى، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىشقان.

يۇقىرىدا يەنە ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئويناۋاتقان باللارنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇلارغا سالام بەردى، دېگەن ھەدىسمۇ بايان قىلىنغان.

ھافىز ئىبنى ھەجەر بۇ ھەقتە مۇلاھىزە ئېلىپ بېرىپ مۇنداق دەيدۇ: بۇ بابتىكى ھەدىس يەنى يۇقىرىدا تېما قىلىنغان ھەدىس نەسەئىنىڭ جەئفەر ئىبنى سۇلايماننىڭ يولى بىلەن سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىسى بولۇپ، تۆۋەندىكىسى بولسا ئۇنى تېخىمۇ تولۇق بايان قىلغان لەۋزىدۇر:

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنسارىلارنى زىيارەت قىلىپ ئۇلارنىڭ باللىرىغا سالام قىلاتتى ۋە ئۇلارنىڭ بېشىنى سىلايتتى ھەم ئۇلارغا دۇئا قىلاتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارغا سالام بەرگەنلىكى توغرىسىدا كەلگەن يۇقىرىقى ھەدىستىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇنداق سالام قىلىشنىڭ بىرقېتىملا ئىكەنلىكى ھېس قىلىنىدۇ. ئەمما بىز ھەدىس بايان قىلغان باللارنىڭ ئىسىملىكلىرىنى تەكشۈرگىنىمىزدە ئۇنىڭ بىر قېتىم ئەمەس بىر قانچىلىغان قېتىم ئىكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز.

www.munber.org

باللارمۇ ئاتا ـ ئانىسىغا ۋە چوڭلارغا بولۇپمۇ ئۆيگە كىرگەندە سالامنى ئىلگىرى قىلىشقا ئادەتلىنىشى كېرەك!

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلاغ ئۈستىدىكى ئادەم پىيادە ماڭغۇچىغا، ماڭغۇچى ئولتۇرغۇچىغا، ئاز سانلىق كۆپ سانلىققا، سالام بېرىدۇ» دېگەن. ئىمام بۇخارىنىڭ يالغۇز رىۋايىتىدە: «كىچىك چوڭغا» دېگەننى قوشۇپ رىۋايەت قىلغان.

تىرمىزى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئوغلۇم! ئۆيگە كىرسەڭ سالام بېرىپ كىرگىن! بۇ ساڭا ۋە ئۆيىڭدىكىلەرگە بەرىكەت بولىدۇ» دېگەن. [بۇ ھەدىسنى تىرمىزى ھەسەن، سەھىھ دېگەن.]

باللار ئاغرىپ قالغاندا ئۇلارنى يوقلاش

باللار كېسەل بولۇپ قالغاندا ئۇلارنى يوقلاپ بېرىش ئۇلار بىلەن ئىجتىمائىي ئالاقە باغلاشنىڭ يەنە بىر ئۇنۇملۇك يولىدۇر. كېسەل بولۇپ قالغان باللار يوقلانسا بۇ ئۇلارنىڭ تەبىئىيتىگە ناھايىتى بىر ياخشى ئادەت بولۇپ تۇيۇلىدۇ ۋە بۇنى ئۆزلەشتۈرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا يەنە ئۇلارنىڭ روھى كۆتۈرۈلۈپ ئاغرىق ئازابى پەسلەپ قالغاندەك ھېس قىلىدۇ. ناۋادا باللىنى يوقلاش باللىنى ئىمانغا، گۇناھلاردىن مەغپىرەت تىلەشكە، ئىسلامغا بولغان دەۋەت قىلىشقا بىرلەشكەندە ئۇنىڭدىن ئېرىشىلىدىغان مېۋە ھوسۇللۇق، ساۋابى ھەسسىلەپ بولىدۇ. بۇنىڭغا بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەمەلىيىتىدىن بىر مىسال كەلتۈرىمىز.

ئىمام بۇخارى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىزمەت قىلىدىغان بىر يەھۇدىي بالا بار ئىدى. ئۇ ئاغرىپ قالغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى يوقلاپ باردى ۋە ئۇنىڭ باش تەرىپىدە ئولتۇرۇپ: «مۇسۇلمان بولغىن» دېدى. ئۇ بالا يېنىدا ئولتۇرغان ئاتىسىغا قارىدى. ئاتىسى: ئەبالقاسىم (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) غا ئىتائەت قىل! دېدى. بالىسى ماقۇل بولۇپ مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قېشىدىن قايتىپ چىقىۋېتىپ: «ئۇنى دوزاختىن قۇتقۇلدۇرغان اللە غا ھەمدىلەر بولسۇن!» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارغا يۈكسەك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكى ئۈچۈن باللارنىڭ ھەر بىرىنى ھەرقانداق ۋاقىتتا ئۇچراتسا ئۇلارغا ياخشى نەسىھەت قىلىشقا، ياخشىلىقنى ئۆگىتىشكە، ياخشى ئادەتكە ئادەتلىنىشكە كۈچ سەرپ قىلاتتى.

www.munber.org

باللارغا باللارنىڭ دوست تۇتۇپ بېرىش

سۆھبەتلىشىش، دوستلۇق رىشتىسى باغلاش، باشقىلار بىلەن ئارىلىشىپ ئۆتۈش، ئۆزىنى بىرەر گۇرۇھ ياكى بىرەر جامائەتكە تەۋە قىلىپ ئۇلار بىلەن ئارىلىشىش، ئۇلار بىلەن يېقىنلىشىش، ئۇلار بىلەن قېرىنداشلارچە ياشاش، ئىنسان تەبىئىيتىدىندۇر.

باللارمۇ بىر ئىنسان بولۇش سۈپىتى بىلەن يۇقىرىقىدەك خۇلۇق ئىگىسىدۇر. ئەگەر ئاتا ـ ئانا باللىرىغا ياخشى باللارنى دوست قىلىپ، ئۇلار بىلەن ئىجتىمائى ئالاقە باغلاشقا شارائىت يارىتىپ بېرەلىسە باللىنىڭ ياخشى بىر مۇھىتتا تەربىيىلىنىشىگە بىر ئىشىك ئاچقان بولىدۇ.

باللارنىڭ ھاياتىنىڭ دوستسىز بولۇشىنى تەسەۋۋۇر قىلالمىغان ئىكەنمىز ئۇ ھالدا باللارغا ياخشى بىر دوست تۇتۇشقا ياردەم بېرىشىمىز لازىم بولىدۇ. بالىغا بالىنىڭ ئىمانىنىڭ مۇستەھكەم، اللە غا ئىتائەت قىلىشتا ۋە توغرا يولدا تەۋرەنمەي مېڭىشتا ھەمنەپەس بولىدىغان بىر دوست تېپىپ بېرىش ئاتا ـ ئانىنىڭ باش تارتىپ بولالمايدىغان مەجبۇرىيىتىدۇر.

يۇقىرىقى ھەدىس ۋە مىساللاردا پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئويناۋاتقان باللارنىڭ يېنىغا كېلىپ ئۇلارغا سالام قىلغانلىقى ۋە ياكى ئويناۋاتقان باللارنىڭ نېمە ئويناۋاتقانلىقىنى سورىغانلىقى، ئۇلارغا ھېچقانداق بىر ئەيىبلەش پوزىتسىيەسىنى بىلدۈرمەي ئۇنىڭ بۇ باللارنىڭ ئۆم بولۇپ ئوينىغانلىقىنى قوللايدىغانلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

باللارنى سودا ـ سېتىققا كۆندۈرۈش

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ باللارنى ماددىي ۋە مەنىۋىي جەھەتتە تەڭ يېتىلىشىگە ئېھتىمام بەرگەنلىكىنىڭ ئىپادىسى ساھابىلارنىڭ بۇ يولنى تۇتۇپ، ئۇنى ئەمەلىيەتكە ئايلاندۇرۇشقا تىرىشقانلىقىدىن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. ئېلىم ـ سېتىم ئىشلىرى بالىنى پائالىيەتچان، ئىشچان قىلىدۇ، بۇ خىل ھاياتنىڭ كەيپىياتىغا كۆندۈرىدۇ. ۋاقتىنى پايدىلىق ئىشلارغا سەرپ قىلىدۇ ھەم ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسى ئاشۇرىدۇ. خاراكتېر جەھەتتىنمۇ باللىق ئەركىلىكىنى تاشلاپ، ئەستايىدىل، مەسئۇلىيەت تۇيغۇسىغا ئىگە بولىدۇ. نەدە باللار ئۇچراشسا ئۇلار بىلەن ئويناپ ۋە بىھۇدە سۆزلىشىپ ھە دېسىلا ئويۇن ـ تاماشىغا يۈگۈرەيدىغان ئادىتىنى تاشلايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مۇشۇنداق باللارنىڭ ئىش ـ ھەرىكىتىدە، تىجارىتىدە بەرىكەتلىك بولۇشىغا دۇئا قىلغان.

ئەبۇ يەئلا ۋە تەبەرانى ئەمرى ئىبنى ھۇرەيس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىر كۈنى ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سېتىقچىلىق قىلىۋاتقان يېرىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: «ئى اللە! ئۇنىڭ سېتىشىدا ياكى تىجارىتىدە بەرىكەت بەرگىن!»

دېدى. بۇ بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇرۇغ - تۇغقانلىرىدىن يەنى شۇنداق بىر شەرەپلىك، نەسەپلىك كىشىلەرنىڭ ئەۋلادى تۇرۇپمۇ تىجارەت قىلغانلىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھېچقانداق خىجىللىق ھېس قىلماستىن ئۇنىڭغا دۇئا قىلغان، كاشكى بۇ ئۇممەت بۇنى چۈشەنسە، توغرا قاراشتا بولسا ئىدى، قانچىلىك ياخشى بولار ئىدى.

باللارنى شەرىئەتكە ئۇيغۇن مۇراسىملەرگە قاتناشتۇرۇش

توي - تۆكۈن ۋە باشقا بىر مۇناسىۋەتلەر بىلەن ئۆتكۈزۈلگەن ھەرخىل مۇراسىملار باللار ئۈچۈن يېڭى بىر مۇھىت بولۇپ باللار بۇنداق يەرگە بارغاندىن كېيىن نۇرغۇن ئادەملەرنى، بەزىلىرىنىڭ كىملىكىنى، باشقا باللارنى كۆرۈدۇ ۋە تونۇيدۇ. چوڭلاردىكى سالاپەتلىك، ئېسىل خۇلۇقلارنى، ئۇلارنىڭ سەممىي سۆزلىرىنى، ئېسىدە قالدۇرىدۇ. ئۆزى ۋە ئائىلىسى تەۋە بولغان بۇ ئىجتىمائىي مۇھىتقا بولغان قىزىقىشى، ئۇنى چۈشىنىش، ئۇنىڭ بىر ئەزاسى بولۇش ھېرىسمەنلىكى ئاشىدۇ. روھى كۆتۈرۈلۈپ، كىشىلىك شەخسىيىتىدە يەنە بىر يېڭى يۈكسىلىش ھاسىل بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر توي مۇراسىمىغا ئېلىپ كېلىنگەن باللارنى كۆرۈپ ئۇلارنىڭ كەلگەنلىكىگە قارشى ھېچقانداق ئىنكاس بىلدۈرمىگەنلىكى، بۇ سورۇندا ھازىر بولغانلار ئۈچۈن قىلغان دۇئاسىدىن كىچىكلەرنىڭمۇ نېسىۋىلەنگەنلىكى، باللارنى بۇنداق سورۇنلارغا ئېلىپ كېلىشنى دۇرۇسلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىمام ئەھمەد ئابدۇلئەزىز ئىبنى سۇھەيبتىن، ئۇ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرمۇنچە باللار ۋە ئاياللارنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ: ئۇلار تويدىن كەلدى دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ خۇشال ھالدا: «ئى الله! ئۇلار ئىنسانلار ئىچىدە ماڭا ئەڭ ياخشى كۆرۈنىدىغان كىشىلەر، ئى الله! ئۇلار ئىنسانلار ئىچىدە ماڭا ئەڭ ياخشى كۆرۈنىدىغان كىشىلەر، ئى الله! ئۇلار ئىنسانلار ئىچىدە ماڭا ئەڭ ياخشى كۆرۈنىدىغان كىشىلەر» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزى بىلەن ئەنسارىلارنى كۆزدە تۇتماقچى بولغان ئىدى. بۇ سۆزدىن بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارنى يېتىلگەن بىر مۇكەممەل ئادەم قىلىپ يېتىشتۈرۈش، ئۇنى چوڭ - كىچىك ئاممىۋي سورۇنلارغا، يىغىلىش، توي - تۆكۈن مۇراسىملارغا ئېلىپ بېرىشقا قانچىلىك ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز.

باللارنى سالىھ ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ ئۆيلىرىدە قوندۇرۇش

باللارنىڭ ئۆز ئۆيىدىن ئايرىلىپ باشقا بىر ئۇرۇغ - تۇغقان ۋە يېقىنلارنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قېلىشى باللارنىڭ باشقا بىر ئائىلىنىڭ ھاياتى بىلەن تونۇشۇشىنىڭ يەنە يات بىر ھاياتنى بىلىشىنىڭ بىر تەجرىبە مەشغۇلاتىدۇر. بۇ ئارقىلىق بالا ئۇ تۇغقان ياكى يېقىنلىرى بىلەن قانداق مۇئامىلە قىلىشىشنى ئۆگىنىدۇ. ئۇلاردا بولغان ئىلىم، ئىبادەت ۋە تەقۋالىق... قاتارلىق ئارتۇقچىلىقلارنى ئۆگىنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىرگە يەنە ئۇرۇغ - تۇغقان ۋە يېقىنلار بىلەن بولغان سىلە - رەھىمنى كىچىكىدىن باشلاپ ئۇلاشقا ۋە ئۇنى

www.munber.org

مۇستەھكەملەپ ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقىچە داۋاملاشتۇرۇشقا ئاساس يارىتىلىدۇ. كىچىكلىكىدە ئىسىدە قالغان بۇ بىرىپ ـ كېلىش ۋە يېقىنلىق تۇيغۇسى تاكى ئۇلارنىڭ ھاياتى بويىچە ئەسلەپ، ئۇنىڭ ياخشى خاتىرسىنى قىلىشقا سەۋەب بولىدۇ. ناۋادا ئاتا ـ ئانىلار باللىرىنى باشقىلارنىڭ ئۆيىدە قونۇپ قېلىشقا قويغاندا ئۇلاردىن ياخشىلىقلارنى، تەقۋالىقلارنى ئۆگىنىشكە تەۋسىيە قىلسا بۇ ياخشىلىق ئۇستىگە ياخشىلىق بولغان بولىدۇ.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنهۇنىڭ ئەمەلىيتى بولسا باللارنىڭ ياخشى تۇغقانلىرىنى زىيارەت قىلىش ۋە ئۇلارنىڭ ئارتۇقچىلىقلىرىنى ئۆگىنىشنىڭ ياخشى مىسالىدۇر.

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنهۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئانامنىڭ ھەمشىرىسى مەيمۇنە رەزىيەللاھۇ ئەنهۇنىڭ قېشىدا قونۇپ قالغان ئىدىم، بۇخارىدىن قىلىنغان باشقا بىر رىۋايەتتە: مەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ نامىزىنى كۆزىتىش ئۈچۈن قونۇپ قالغان ئىدىم، دەپ بايان قىلىنغان. بۇخارىنىڭ لەۋزىدىكى رىۋايەتنى يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتكەنلىكىمىز ئۈچۈن بۇ يەردە يەنە قايتا توختالمايمىز.

ئەمما ئىبنى خۇزەيمىنىڭ سەھىھەيندىكى رىۋايىتىدە: ئۇ ئانىسىنىڭ ھەمشىرىسى مەيمۇنە رەزىيەللاھۇ ئەنهۇنىڭ قېشىدا قونۇپ قالغان بولۇپ، ئۇ كۆرپىنىڭ كەڭ تەرىپىدە، ئۆيدىكىلەر بولسا ئۇزۇنلۇقى تەرىپىدە ياتقان. ئۇ يېرىم كېچىگىچە ياكى يېرىم كېچىدىن سەل بۇرۇنقى ۋاقىتقىچە ئۇخلىغان. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئويغىنىپ ئۇنىڭ يۈزىنى سىلىغاندىن كېيىن ئال ئىمران سۈرىسىنىڭ ئاخىرىدىن ئون ئايەتنى ئولتۇرغان ھالەتتە ئوقۇپ ئاندىن تۇرۇپ ئېسىپ قويۇلغان تولۇمنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭدىكى سۇ بىلەن تاھارەت ئالدى. تاھارەتنى ئەڭ كامىل شەكىلدە ئالغاندىن كېيىن ناماز ئوقۇشقا باشلىدى. ئىبنى ئاباباس مۇنداق دەيدۇ: مەنمۇ بېرىپ ئۇنىڭ يېنىدا تۇردۇم، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئوڭ قولىنى بېشىمغا قويۇپ ئوڭ قۇلىقىمنى تۇتۇپ مېنى ئۆزىنىڭ ئوڭ تەرىپىگە يۆتكەپ قويدى. ئاندىن ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇدى، ئاندىن كېيىن يەڭگىلغىنە ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇپ بامدات ناماز ئوقۇشقا مەسجىدكە چىقىپ بامدات نامازنى مەسجىدتە ئوقۇدى.

خاتىمە: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ باللارغا ئىجتىمائىي مۇئامىلە قىلىشىدىن ئەمەلىي مىساللار. بىز پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ باللار بىلەن ئىجتىمائى ئالاقىدا بولۇشىدىكى ئۈلگىلىك مىساللىرىنى دىققىتىڭلارغا تەقدىم قىلىش بىلەن بۇ بۆلۈمنى ئاخىرلاشتۇرىمىز.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد قاتارلىقلار ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنهۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئەخلاقلىق كىشىسى ئىدى. مېنىڭ ئەبۇ ئۇمەير ئىسىملىك بىر ئىنىم بار ئىدى، ئۇ تېخى ئەمدىلا سۈتتىن ئايرىلغان ئىدى، ئۇ بىزنىڭ يېنىمىزغا كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئى ئەبۇ ئۇمەير! ئۇ قۇش نېمە قىلدى؟» دەيتتى. بەزىدە ئۇ بىزنىڭ ئۆيگە كەلگەندە ناماز ۋاقتى بولۇپ قالسا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام يەرگە سېلىنغان بورىنى سۈپۈرۈشكە بۇيرۇيتتى، ئاندىن ئۇنى پۈۋدىگەندىن كېيىن قىيامدا تۇراتتى، بىز ئۇنىڭ كەينىدە تۇراتتۇق، ئۇ بىزگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇيتتى.

ھۆرمەتلىك ئوقۇرمەن! ئەمدى سىزگە ھەدىس شەرھلىگۈچىلەرنىڭ ئەڭ پىشۋالىرىدىن بىرى بولغان ئىبنى ھەجەر ئەلئەسقالانىينىڭ بۇ ھەدىسكە قىلغان مۇكەممەل بىر شەرھىسىنى سۇنماقچىمىز. ئۇ بۇ ھەدىسنىڭ مەزمۇنى شۇنداق شەرھلىگەنكى، بىز بۇنىڭدىن مۇسۇلمانلارنىڭ قاچانكى مۇھەممەد ئىبنى ئابدۇللاھ (مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام) نىڭ ئەۋلاد تەربىيلەشتىكى يولىنى تەرك ئېتىپ، قانداقتۇر بىر "جورج" ياكى "ئانتون" لارنىڭ بالا تەربىيلەش ھەققىدىكى نەزىرىيەلىرىگە قۇلاق سېلىشقا باشلىغانلىقى، ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئەۋلاد تەربىيلەش ساھەسىدە مەغلۇبىيەتكە يۈزلەنگەنلىكىنىڭ باشلىنىشى دەپ ھېس قىلىمىز.

ھافىز ئىبنى ھەجەر مۇنداق دەيدۇ: يۇقىرىقى ھەدىستە بىرمۇنچىلىغان پايدىلار باردۇركى بۇ پايدىلار ئىبنى ئەلقاس نامى بىلەن مەشھۇر بولغان شافىئىي مەزھەبىنىڭ فىقھى ئالىمى ۋە بىر پارچىلىق كىتابلارنىڭ مۇئەللىپى ئەبۇل ئاباباس ئەھمەد ئىبنى ئەبى ئەھمەد تەبەرى تەرىپىدىن جەملەنگەن ئىدى. ئۇ بۇ كىتابىنىڭ بېشىدا مۇنداق دېگەن: بەزى كىشىلەر ھەدىس ئىلمى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنى: بۇلار پايدىسىز نەرسىلەر بىلەن ھەپىلىشىدىغانلار، دەيدۇ. ئۇلار ئۇزلىرىنىڭ بۇنداق ئەيىبلىشىگە ئەبۇ ئۇمەيرنىڭ ھەدىسىنى مىسال قىلىدۇ. ئەمما بۇ ھەدىستە فىقھى ۋە ئەدەب ئىلمى جەھەتتىن ئاتمىش نەچچە خىل پايدىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى كىم بىلسۇن؟! ئۇ بۇ سۆزلىرىنى قىلىپ بولغاندىن كېيىن بۇ پايدىلارنى كەڭ دائىرىدە بايان قىلدى. مەن بۇ سۆزلەردىن مەقسەت قىلىنغان مەزمونلارنى بىرنەچچە نۇقتىغا يىغىنچاقلىدىم.

بىرىنچى، قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈشنىڭ سۈننەت ئىكەنلىكىنى دەلىللەيدۇ، چۈنكى بۇ ھەدىسنىڭ تەپسىلاتىدا ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قولىدىنمۇ يۇمشاقراق بىر قولنى كۆرمىگەن ئىدىم، دېگەن. بۇ يەنە ئۆز نۆۋىتىدە قول ئېلىشىشنىڭ پەقەت ئەرلەر بىلەن ئەرلەرگىلا خاس قىلىنغانلىقىنى ئىشارەت قىلىدۇ.

ئىككىنچى، چاقچاق قىلىشنىڭ ۋە چاقچاقنىڭ قايتا - قايتا قىلىنىشىنىڭ جايىزلىقى. بۇنداق چاقچاق قىلىشنىڭ جايىز بولۇپىلا قالماي يەنە سۈننەت ئىكەنلىكىنىمۇ بىلدۈرىشقا، شۇنداقلا ئاق - قارىنى پەرقلەندۈرەلمىگىدەك ھالدىكى كىچىك باللار بىلەن چاقچاقلاشقاندا چاقچاق قىلغۇچى ۋە قىلىنغۇچىغا ئوخشاشلا جايىز بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈشنى بىلىدۇ.

ئۈچىنچى، چوڭلۇق ۋە كىبىرنى تاشلاشقا يول كۆرسىتىدۇ. چوڭ كىشىلەر يولدا كەمتەرانە بولىدۇ. ئۆيلەردە بولسا چاقچاق قىلىدۇ.

تۆتىنچى، دوست بولغۇچىنىڭ يېشى مەيلى چوڭ ياكى كىچىك بولسۇن ئۇنىڭ ئەھۋالىغا كۆڭۈل بۆلۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ. بالا يىغلىغاندا ئاچچىقلىغانلىق مەزمۇنىدا كەلگەن ھەدىس بولسا ئۇنىڭ قەستەن يىغلىشىغا ھەقسىز يەردە ئەزىيەت بەرگەنلىكىگە قارىتىلغاندۇر.

بەشىنچى، كىچىك بالىنىڭ قۇش ئوينىشىنىڭ جايىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئالتىنچى، بالىسى يوق ئادەمنىمۇ ئاتىغا قوللىنىدىغان كۇنيەت ئۇسۇلىنى قوللىنىشنىڭ جايىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يەتتىنچى، باللارنى ھارام بولمىغان مۇباھ ئويۇنلارنى ئويناشقا رۇخسەت قىلىشنىڭ دۇرۇستلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

سەككىزىنچى: مۇباھ ئويۇنلارغا پۇل خەجلەشنىڭ دۇرۇستلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

توققۇزىنچى، قەپەس ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەردە قۇش ساقلاش ۋە قۇشنىڭ قاناتلىرىنى قىسقارتىشنىڭ جايىزلىقىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ. چۈنكى، ئەبۇ ئۇمەيرنىڭ قۇشى بەلكىم شۇ ئىككى خىل ئەھۋالنىڭ بىرىدە ئىكەنلىكى ئېنىقتۇر.

ئونىنچى، ھېكمەتلىك ئادەم پەقەت ئاگلىق ۋە ئەقىللىق ئادەمگىلا سۆز قىلىدۇ، دېگەن نەزىرىيەنىڭ دەل قارشىسى بويىچە تېخى ئىش ئۇقمايدىغان كىچىك باللارغا گەپ قىلىشنىڭمۇ دۇرۇستلىقىنى بىلىۋېلىشقا بولىدۇ.

ئونبىرىنچى پايدا: ھايۋان ئۇچۇن بولسىمۇ ئىسمىنى كىچىكلىتىپ سۆزلەشنىڭ جايىزلىقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ. (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئەبۇ ئۇمەير! ئۇ قۇش نېمە قىلدى؟» دېگەن سۆزىنىڭ ئەرەبچە لەۋزىدە ئۇ قۇشنى” قۇشجان“ ياكى ”كىچىك قۇش“ دېگەن لەۋزىدە سۆز قىلغان.)

ئون ئىككىنچى، ئىنسانلارغا ئۇلارنىڭ ئەقىل ئىقتىدارىغا لايىق سۆز قىلىش كېرەكلىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ.

ئون ئۈچىنچى، چوڭ ئادەم بىر توپ ئادەملەرنى زىيارەت قىلسا، ئۇلارنىڭ ھەر بىرى بىلەن ئۆز لايىقىدا مۇئامىلە قىلىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئائىلىگە كەلگەندىن كېيىن ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىلەن قول ئېلىشىپ كۆرۈشتى. كىچىك ئۇمەيرگە چاقچاق قىلدى. ئۇلارنىڭ ئانىسى ئۇممۇ سەلەمەنىڭ كۆرپىسىدە ئولتۇردى ۋە ئۇلار بىلەن ئۇ ئۆيدە بىرلىكتە ناماز ئوقۇدى. ئۇلارنىڭ ھەممىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بەرىكىتىدىن ئورتاق بەھرىمەن بولدى.

ئون تۆتىنچى، كۆيىنىش يۈزىسىدىن كىچىك بالىنىڭ بېشىنى سىلاشنىڭ جايىزلىقى.

ئون بەشىنچى، ئەگەر ئازار بولمايدىغان بولسا ئىسمىنى كىچىكلىتىپ چاقىرىشنىڭ جايىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئون ئالتىنچى، بىرەر نەرسىنى بىلىپ تۇرۇپ سوراشنىڭ جايىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قۇشنىڭ ئەھۋالىنى بىلىپ تۇرۇپ: ئۇ قۇش نېمە قىلدى؟ دەپ سورىغان.

ئىبنى ھەجەر ئۆز سۆزىنى داۋام قىلىپ مۇنداق دەيدۇ. ئىبنى قاسىنىڭ: كىچىك باللارنىڭ قۇش ئويىنىشىنىڭ شەرتسىز جايىز، دەپ قارىشى ئۆلىمالار ئوتتۇرىسىدا بۇ ھەقتە تارتىشىشقا سەۋەب بولدى. ئابدۇل مەلىك: بۇ دەلىل بەلكىم جانۋارلارغا ئەزىيەت بەرمەسلىك ھەققىدىكى دەلىل بىلەن ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان بولۇشى مۇمكىن، دېدى. قۇرتۇبى: ئەمەلدىن قالماسلىقى بەلكىم قۇشنى تۇتۇپ ئويناشقا بولىدۇ، دېگەنگە قەدەر بولۇپ، ئەمما قۇشنى قىيناپ ئۆلتۈرۈپ قويغىدەك ھالەتتە ئويىنىشى بولسا چەكلىنىشكە دەلىل بولغان بولۇشى مۇمكىن، دېدى.

ئىبنى ھەجەر سۆزىنى مۇنداق ئاخىرلاشتۇرىدۇ: ئەبۇ ئۇمەيرنىڭ قىسسىسىدە ئىبنى قاس ۋە باشقىلارمۇ بايان قىلماي ئۆتۈپ كەتكەن پايدىلارنىڭ بىرى شۇكى: ئىمام ئەھمەد ئەممارە زازان سابىت ۋە ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە بالا كېسەل بولۇپ قېلىپ بۇ كېسەلدە ئۆلۈپ قالغان. ئۇنىڭ ئۆلگەنلىكىنى ئانىسى بولغان ئۇممۇ سەلەمە بالىنىڭ ئاتىسى بولغان ئەبۇ تەلھەگە بىلدۈرمىگەن. سەپەردىن قايتقان ئەبۇ تەلھەنى ياخشى كۈتۈپ ئۇنىڭ بىلەن كېچىنى بىرگە ئۆتكۈزۈپ بولغاندىن كېيىن ئاندىن بالىنىڭ خەۋرىنى بەرگەن. كېيىن ئەبۇ تەلھە بۇ ئەھۋالنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا خەۋەر بەرگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارغا دۇئا قىلغاندىن كېيىن ئۇممۇ سەلەمە ھامىلە بولغان ۋە كېيىن بۇ بالا تۇغۇلغاندا ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ بوۋاقنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلگەن، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بوۋاقنى ئېغىزلاندۇرۇپ، ئۇنىڭغا ئابدۇللاھ، دەپ ئىسىم قويغان.

www.munber.org

تۆتىنچى باب

ئەخلاقنى بەرپا قىلىش

«كىمكى بالىسىنى ياخشى تەربىيىلىسە ئۇ دۈشمىنىنى بويسۇندۇرغان بولىدۇ» ھېكمەتلىك سۆز.

كىرىش سۆز
ئەدەب ـ ئەخلاق
● باللارغا ئەخلاق ئۆگىتىش ھەققىدە كەلگەن ھەدىسلەر
● سەلەپ ـ سالىھلارنىڭ ھاياتىدىن ئۈلگىلەر
● پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارغا خاس ئەخلاقلىرىنىڭ تۈرلىرى
1 ـ ئاتا ـ ئانىغا ئەدەبلىك بولۇش
● ئاتا ـ ئانىغا سۆز قىلىش ۋە ئۇلارنى چاقىرىش ئەدەبلىرى
● ئاتا ـ ئانىغا قاراش ئەدەبلىرى
2 ـ ئالىملارغا ئەدەبلىك بولۇش
● ئالىملارغا ئەدەبلىك بولۇش ھەققىدە كەلگەنلەر
● سەلەپ ـ سالىھلارنىڭ باللىرىنىڭ ئالىملار بىلەن ئەدەبلىك بولۇشىدىكى ئۈلگىلىرى
3 ـ ھۆرمەتلەش ۋە ئىززەتلەش ئەدەبلىرى
4 ـ قېرىنداشلىق ۋە دوستلۇق ئەدەبلىرى
5 ـ قوشنىدارچىلىق ئەدەبلىرى
6 ـ ئىجازەت سوراش ئەدەبلىرى
7 ـ داستىخاندىكى ئەدەبلەر
8 ـ بالىنىڭ تاشقى قىياپەت ئەدەبلىرى
9 ـ قۇرئان ئاڭلاش ئەدەبلىرى
راستچىللىق ئەخلاقى
مەخپىيەتلىكنى ساقلاش ئەخلاقى
ئامانەت ئەخلاقى
كۆڭۈلنى ئۆچ ـ ئاداۋەتتىن پاكىزلاش ئەخلاقى
خاتىمە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللار بىلەن بولغان ئەخلاقىدىن ئەمەلىي مىساللار

www.munber.org

كىرىش سۆز

قۇرتۇبىي تەپسىرىدە مۇنداق دېدى: ئەخلاق دېگەن لۇغەتتە: بىر ئىنساننىڭ ئەدەبلىك بولۇشىدۇر. چۈنكى ئەخلاق ئىنسان تەبىئىيتىنىڭ بىر قىسمىغا ئايلىنىپ قالىدۇ. ئەمما ئۇنىڭ تەبىئىيتىگە ئورنىغان ئەدەب بولسا ئۇنىڭدا ئەزەلدىن بار بولغان ئەزەلى تەبىئەتتۇر، بۇ تەبىئەت بولسا بىرىنچىسى ئىنساندا يارىتىلىشتىن بېرى مەۋجۇت بولغان تەبىئەت. ئىككىنچى ئىنسان ئۆزىدە پەيدا قىلىدىغان تەبىئەتتۇر، دەيدۇ.

قۇرتۇبىنىڭ ئەخلاققا بەرگەن تەبىرى بويىچە بولغاندا، بىز يۇقىرىدىكى ئۈچىنچى بابتا بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىجتىمائى مۇناسىۋەتنىڭ توغرا بولۇشى ئۈچۈن مۇشۇ ئەخلاقنى بىنا قىلىش ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن تىرىشىشىمىز لازىم بولىدۇ. چۈنكى، ئىنسان ئۆز ئىرادىسى بىلەن پەيدا قىلىدىغان تەبىئەتتىن ئەسلى تەبىئەتكە يۆتكىلىش ئاساس ئەمەستۇر. ئۇنىڭ مۇددىتى ئىنساننىڭ ئۆمۈرىنىڭ ئاخىرىغىچە داۋام قىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بالا پاك شەيئىلەرنى تېز قوبۇل قىلىدىغان باللىق مەزگىلىدە ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيىچىلەرنىڭ ئۇلارنىڭ تەربىيىلىنىشى ئۈچۈن كۆپلەپ كۈچ سەرپ قىلىشى تەبىئىيدۇر ۋە ناھايىتمۇ مۇھىمدۇر. بۇنىڭ شۇنداق بولىدىغانلىقىنى چوڭ ئۆلىمالار ئىشارەت قىلىپ ئۆتكەن ئىدى. ئەبۇ غالىد ئەلغەزالى ئۇلارنىڭ قاتارىدىن بولۇپ ئۇنىڭ بۇ ھەقتىكى بايانى كىتابىمىزنىڭ بېشىدا بېرىلگەن ئىدى. ئىبنىل قەييۇممۇ ئۇلاردىن بولۇپ ئۇ «تۇغۇلغان بالىنىڭ ھۆكۈملىرى» دېگەن كىتابىدا مۇنداق دېگەن: بالا ئەڭ ئېھتىياجلىق بولغان مەنۋىي نەرسىلەرنىڭ بىرى ئۇنىڭ ئەخلاقىغا ئېھتىمام بېرىلىشىدۇر. بالا كىچىك ۋاقتىدا ئاتا ـ ئانا ياكى تەربىيىلىگۈچى ئۇنى يالغۇزسىراش، ئارىسالدى بولۇش، ئاسان غەزەپلىنىش، ئالدىراقسانلىق قىلىش، غەرەز ئۇقماس، تۇترۇقسىز، قارارسىز، مەنمەنچى ۋە خالىغىنىنى قىلىدىغان خۇلۇقلارنىڭ قايسى بىرى ئۇستىدە يېتىلدۈرسە، بالا چوڭ بولغاندىمۇ شۇ خۇلقنى ساقلاپ قالىدۇ ۋە ئۇنى يوقىتىش ناھايىتى تەسكە توختايدۇ، ئۇ خىل ئەخلاقلار ئۇنىڭ تەبىئىيتىگە ئورنىشىپ قالغان ھالەتتە نامايەندە بولىدۇ. ئەگەر بالا كىچىكلىكىدە بۇنداق ئەخلاقلارنىڭ ئادەتكە ئايلىنىشىدىن ساقلانمىسا كۈنلەرنىڭ بىرىدە بۇ ئەخلاق ئۇلارنى خەلق ـ ئالەم ئالدىدا رەسۋا قىلىدۇ. ھەممىمىزگە مەلۇمكى جەمئىيەتتە بىز كۆرۈۋاتقان ياكى ئاڭلاۋاتقان ناچار ئەخلاقلىق كىشىلەرنىڭ كۆپۈنچىسى كىچىكلىكىدە سىڭگەن خۇلۇقلىرىنى ئاشكارىلىغانلىقىدىندۇر.

ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ بۈرۈنقى شەيخى، ئەللامە شەيخ ئەلخىزىر ھۈسەين باللىق دەۋرىدە ياخشى ئەخلاق ۋە ئېسىل خۇلۇق سىڭدۈرۈش ئۈچۈن بۇ دەۋرنى ياخشى تۇتۇشنىڭ مۇھىملىقىغا دالالەت قىلىپ مۇنداق دېگەن ئىدى:

بالا پاك تەبىئەت ۋە پاك پىترەت ئۈستىگە تۇغۇلىدۇ. ئۇنىڭ پاك قەلبىگە ئەخلاقنىڭ ياخشى ياكى يامان تۈرىدىن بىرەرى يۇقۇپلا قالسا، ئۇ بۇ بالىنىڭ قەلب ئىكرانىدا نەقىش بولۇپ ئورناپ قالىدۇ، ئاندىن ئۇ ئاستا ـ ئاستا پۈتكۈل خۇلۇق ھۆجەيرىلىرىگە تارقاپ ئۇنىڭ تەبىئىيتىگە ئايلىنىدۇ ـ دە، ئۇنىڭغا زىت قىلىنغان ھەرقانداق بىر ھەرىكەتنى قوبۇل قىلمايدىغان دەرىجىگە بېرىپ يېتىدۇ. بىز تىلى تاتلىق، خۇش

چىراي ۋە سەممىي تۇرقتىكى ناتونۇش بىر ئادەمنى كۆرسەك ئۇنى چوقۇم الله تائالانىڭ پەزىلەتلىك بىر ئائىلىدە چوڭ قىلغانلىقىنى جەزىم قىلىمىز، مانا بۇ يۇقىرىدا دېمەكچى بولغان پاكىتىمىزنىڭ ئائىلىۋى تەربىيەنىڭ كىچىكلىكتىكى تەسىرىنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنىڭ ئەمەلىي دەلىلىدۇر.

خوش! بىز بالىلارنىڭ ئەخلاقىنىڭ ئۇ قەدەر مۇھىملىقىنى تەكىتلىگەن ئىكەنمىز ۋە ئۇنىڭ ئەھمىيىتىنى تونۇپ يەتكەنىكەنمىز، بىزنىڭ ئالدىمىزغا: قانداق قىلغاندا بالىلارنى ئەخلاقلىق قىلىپ تەربىيىلىگىلى بولىدۇ؟ ئەخلاقتىن ئىبارەت بۇ مۇھىم ئامىلغا ئىگە بولۇشنىڭ ئالامەتلىرى نېمە؟ دېگەن سوئال قويۇلىدۇ. بىز پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى ۋاراقلاپ ئۇنىڭ مەزمۇنلىرىدىن ئىزدەنگىنىمىزدە بىز تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە ئاساستىكى جاۋابقا ئېرىشىمىز.

ئەدەب ـ ئەخلاق

ھافىز ئىبنى ھەجەر مۇنداق دېگەن: ئەدەب بولسا، ماختىلىشقا لايىق بولغان بىرەر ئىش ـ ھەرىكەتنى قىلىشتىن ئىبارەت. بۇنىڭدا مەقسەت قىلىنىدىغىنى ئېسىل ئەخلاقتۇر، بۇ ياخشى دەپ تونۇلىدىغان ئىشلارنى قىلىش دېگەنلىكنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بەزىلەر يەنە: ئەدەب دېگەن سۆز ئەرەبچىدىكى (مەئدەبە يەنى داستىخان) دېگەن سۆزدىن كېلىپ چىققان، داستىخان بولسا ئىنسانلارنى تاماققا چاقىرىلىدىغان جاي شۇڭا ئەدەب ئىنسانلارنى ئەخلاققا چاقىرىش دېگەنلىك بولىدۇ، دېگەن.

جۇنەيت (الله ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن!) دىن ئەدەبنىڭ نېمىلىكى ھەققىدە سورالغاندا: ئۇ كېلىشىپ ياشاش دېگەنلىك دەپ جاۋاب بەرگەن.

شۇ سەۋەبتىن ئەدەبنىڭ مۇئامىلە ۋە ياشاشقا قانچىلىك مۇھىم ئىكەنلىكى ئاشكارا بولۇپ چوڭ ۋە كىچىك ھەممىنىڭ شەخسىيىتىنى نامايەن قىلىپ بېرىدىغان ۋە بالىلارغا ئەدەب كىيىمىنى كەيدۈرۈشنى ئەخلاق تەربىيەسىنىڭ ئەۋۋەلى بولمىسا بولمايدىغانلىقىدىن بولۇپ قالغان.

ئەدەب ـ ئەخلاق تېما قىلغان ئاساس توغرىسىدا سۆز ئاچقىنىمىزدا تۆۋەندىكىدەك مەزمۇنلاردا توختىلىشقا دۇچ كېلىمىز.

1 ـ بالىلارغا ئەخلاق ئۆگىتىش ھەققىدە كەلگەن ھەدىسلەر.

بىز پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ئەخلاقنى بەرپا قىلىشقا، ئەخلاقنى بالىنىڭ تەبىئىتىگە سىڭدۈرۈش ئۈچۈن بەرپا قىلىشنى ھەتتا گۇناھلارنى يۇيىدىغان سەدىقە بېرىشتىنمۇ يۇقىرى ئورۇنغا قويغانلىقىنى بىلگىنىمىزدە، بالىغا ئەدەب ـ ئەخلاق ئۆگىتىش، ئۇنى ئەخلاقلىق قىلىپ تەربىيىلەشنىڭ قانچىلىك مۇھىم ئىكەنلىكىنى بىلەلەيمىز.

تىرمىزى جابىر ئىبنى سەمۇرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەمنىڭ بالىسىغا ئەدەب ئۆگەتكىنى بىر سا سەدىقە بەرگىنىدىن ياخشىدۇر.»

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىغا ئەدەب ئۆگىتىشىنىڭ ئۇلارنىڭ بالىغا تەقدىم قىلىدىغان ئەڭ چوڭ ھەدىيەسى بولىدىغانلىقىنى، ئۇلارنى ياخشى ئەدەب ـ ئەخلاق بىلەن چوڭ قىلىشىنىڭ ئۇلارغا قالدۇرۇلغان ئەڭ ياخشى مىراس بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان.

ئىمام تىرمىزى سەئىد ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاتىنىڭ بالىسىغا بەرگەن ھەرقانداق كاتتا نەرسىسى ئۇلارنى ئەدەبلىك قىلىپ تەربىيلىگەنىدەك ئەۋزەل ئەمەستۇر.»

شۇنىڭ ئۈچۈن ئەلى ئەلەيھىسسالام دەيدۇ، ئەي مۇسۇلمانلار! ئاللاھقا تەقۋادار بولۇڭلار، ئۇنىڭدىن قورقۇڭلار، ئاللاھقا ئىتائەت قىلىڭلار. بالىلارغا ئەدەبنى مىراس قالدۇرۇش بولسا، ئۇلارغا مال ـ دۇنيا مىراس قالدۇرۇشتىن ياخشىدۇر. ئەدەب ئۇلارغا مال ـ دۇنيا، ئابرۇي ۋە قېرىنداشلىرىغا مېھرى ـ مۇھەببەت ئېلىپ كېلىدۇ. شۇنداقلا دۇنيالىق بىلەن ئاخىرەتلىكنىڭ ياخشى ئاقىۋىتىنى جەملەپ بېرىدۇ، دەيتتى.

بەلكىم بەزىلەر ئەدەبنىڭ ئەھمىيىتىنىڭ مۇھىملىقىنى تونۇپ يەتمەي: ئۇنىڭغا ئۇنچىۋالا ئەھمىيەت بېرىپ كەتمىسىمۇ بولىدۇ، دەپ قارايدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ بالىسىنى ئۆزىنى قاخشىتىدىغان قىلىپ تەربىيلىگەنلىكتۇر. بالىغا ئەدەب ئەخلاق ئۆگىتىش ئاتىغا نىسبەتەن خۇددى بالىلىرىغا يېمەك ـ ئىچمەك تەييارلاش ۋاجىپ بولغاندەك ۋاجىپ بولىدۇ.

ئىبنى ماجە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالىلىرىڭلارنى ئىززەتلەڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ئەخلاقىنى ياخشىلاڭلار!» ۋە ئىبنى ئەبى دۇنيانىڭ رىۋايىتىدە: «بالىلىرىڭلارنى سۆيۈڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ئەدەبىنى ياخشىلاڭلار!» دېگەن.

سەلەپ ـ سالىھلارمۇ ئەدەب ـ ئەخلاقنىڭ ئەھمىيىتىنى، دەربىجىسىنى ۋە مەرتىۋىسىنىڭ يۇقىرىلىقىنى ياخشى چۈشەنگەچكە بالىلىرىنى ئەدەبلىك چوڭ قىلىشقان ۋە بارلىق ئىسلام ئۈممىتىگە بۇنى تەۋسىيە قىلىشقان. تۆۋەندىكىسى بولسا، ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ ئاتا ـ ئانىلارغا قىلغان چاقىرىقى بولۇپ مۇنداق دەيدۇ: بالاڭنى ئەدەبلىك قىلىپ ئۆستۈرگىن، سەن بالاڭنى ھەققەتەن قانچىلىك ئەدەبلىك ئۆستۈرگەنلىكىڭ ۋە ئۇنىڭغا نېمىنى ئۆگەتكەنلىكىڭگە مەسئۇلدۇرسەن، ئۇمۇ ساڭا ياخشىلىق قىلىش ۋە ساڭا بويسۇنۇشقا مەسئۇلدۇر.

بالىلارنى ئەدەبلىك چوڭ قىلىشنىڭ بۇنچىلىك مۇھىملىقىنىڭ سەۋەبى بولسا، ئەدەبنىڭ ئۈتكۈر ئەقىلنى بەرپا قىلىدىغانلىقى، ئۈتكۈر ئەقىلنىڭ ياخشى ئادەتنى بەرپا قىلىدىغانلىقى، ياخشى ئادەتتىن ياخشى تەبىئەتنىڭ بارلىققا كېلىدىغانلىقى، ياخشى تەبىئەت ئىگىسىدىن ياخشى ئەمەلنىڭ بارلىققا كېلىدىغانلىقى، ياخشى ئەمەل پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىشنى بارلىققا كەلتۈرۈدىغانلىقى، پەرۋەردىگارىنىڭ رازىلىقىغا ئېرىشىش بولسا ئەبەدىيلىك بەختكە مۇيەسسەر قىلىدىغانلىقى، ناچار ئەخلاقتىن بۇزۇق ئەقىلنىڭ، بۇزۇق ئەقىلدىن بولسا يامان ئادەتنىڭ، يامان ئادەتتىن يامان تەبىئەتنىڭ، يامان تەبىئەتتىن يامان ئەمەلنىڭ، يامان ئەمەلدىن اللە نىڭ غەزىپى ۋە لەنىتىگە ئۇچراشنىڭ ۋە بۇنىڭدىن ئەبەدىي مىراس بولىدىغان خارلىققا قالىدىغانلىقى ئۈچۈندۇر.

بۇلارنى چوڭقۇر چۈشىنىپ يەتكەن سەلەپ ـ سالىھلار ئەۋلادلىرىنى ئەدەب ـ ئەخلاقلىق بولۇشقا ۋە ئۆزلىرىمۇ ئۇلارنى شۇنىڭ ئۈستىدە يېتىلىشكە ئەھمىيەت بېرىپ ئەدەب ـ ئەخلاقنى ئۇلارغا ۋە ئۇلاردىن

www.munber.org

كېيىنكى ئەۋلادلارغا مىراس قىلىپ قالدۇرۇشقان ئىدى. قېنى بىرلىكتە بىز ئۇلارنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىغا قۇلاق سالايلى ۋە ئۇلاردىن ئۆگىنەيلى!

سەلەپ ـ سالىھىنلار ھاياتىدىن ئۈلگىلەر

رىۋەيىم ئىبنى ئەھمەد ئەلباغدادى ئوغلىغا نەسىھەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: ئوغلۇم! ئەمەلىڭنى تۇز، ئەدەبىڭنى ئۇندەك قىلغىن، يەنى ئەدەبلىكلىكىڭ ئۇندەك ياكى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ بولسۇن! ھەتتا ئەدەبىڭنىڭ كۆپلىكى تۇزغا نىسبەتەن ئۇننىڭ كۆپلىكىدەك كۆپ بولسۇن! كۆپ ئەدەب بىلەن ئاز ئەمەل قىلىش، ئاز ئەدەب بىلەن كۆپ ئەمەل قىلغاندىن ياخشىدۇر. [بۇ مەزمۇننى ئىمام ئەلقۇرافى «ئەلفۇرۇق» دېگەن كىتابىنىڭ ئۈچىنچى جىلد 96 ـ بېتىدە بايان قىلغان].

ئىبراھىم ئىبنى ھەبىب ئىبنى شېھىت مۇنداق دېگەن: ئاتام ماڭا: فۇقۇھالار ۋە ئالىملارنىڭ يېنىغا كەلگىن، ئۇلاردىن ئۆگەنگىن، ئۇلارنىڭ ئەدەب ـ ئەخلاقى ۋە ھىدايىتىدىن قوبۇل قىلغىن، دېگەن ئىدى.

بىر بالىنىڭ ھەدىس ئۆگىنىشتىن بۇرۇن ئەدەب ئۆگىنىشىنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەش بولسا، بالىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى ئۆگىنىش جەريانىدا ئۇنىڭغا نىسبەتەن ئەدەبسىز مۇئامىلىلەردە بولۇپ قالماسلىقى ئۈچۈندۇر.

سەلەپ ـ سالىھلاردىن بەزىسى ئوغۇللىرىغا مۇنداق دېگەن ئىدى: ئى ئوغلۇم! سېنىڭ ئەدەب ھەققىدىكى بىلىمدىن بىر باب ئۆگەنگىنىڭ مەن ئۈچۈن ئېيتقاندا ئىلىم بابىدىن يەتمىش باب ئۆگەنگەنلىكىڭدىن ياخشىدۇر.

ئەبۇ زەكەرىيا ئەلئەنبەرى: ئەدەبسىز ئىلىم گويا ئوتۇنسىزئوتقا ئوخشايدۇ، ئىلىمسىز ئەدەب گويا جىسمىسىز روھقا ئوخشايدۇ، دېگەن.

لېكىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ باللارغا ئورنىتىشقا، ئۇلارنىڭ ئۇنىڭ ئۈستىدە تەربىيلىنىشىگە ئەھمىيەت بەرگەن ئەدەب ـ ئەخلاقلار قايسى؟ بىز پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى ئوقۇپ كۆرگىنىمىزدە بۇلارنىڭ تۆۋەندىكىدەك توققۇز نوقتىغا يىغىنچاقلانغانلىقىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ باللارغا خاس ئەخلاقلىرىنىڭ تۈرلىرى

(1) ئاتا ـ ئانىغا ئەدەبلىك بولۇش

ئىمام نەۋەۋي ”ئەزكار“ دېگەن كىتابىدا: بالىنىڭ، تالىپنىڭ، ئوقۇغۇچى ـ شاگىرتلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى، مۇئەللىم ـ ئۇستازىنى ئىسمى بىلەن چاقىرىشتىن توسۇش، دېگەن مەزمۇندا مەخسۇس بىر باب ئايرىغان.

ئىبنى سۇننى كىتابىدا ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىر ئادەمنى ئۇنىڭ بالىسى بىلەن كۆرۈپ ئۇ بالىدىن: «بۇ كىم؟» دەپ سورىدى. بۇ بالا: ئاتام، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇ بالىغا: «ئۇنىڭ ئالدىدا ماڭما ۋە ئۇنىڭ تىللىشىغا سەۋەبچى بولما، دېگەن. مانا بۇ ئىمام نەۋەۋىينىڭ ھەدىسكە تەتبىقلىغان شەرھىسى بولۇپ ئۇ: ئۇنىڭدىن بۇرۇن ئولتۇرما ۋە ئۇنى ئىسمى بىلەن چاقىرما، دېگەن.

www.munber.org

ئىبنى ھەجەر ھىشامى «مەجمەئە ئۇززا ۋائىد» دە بايان قىلغان قىسسىسىدە مۇشۇنىڭغا ئوخشاش بىر قىسسىنى بايان قىلدى، بۇ قىسسىنىڭ بايانى ئەبۇ ھۇرەيرەدە توختىلىپ قالىدۇ. بىز بۇلارنى پايدىلىنىش مەقسىتىدە بايان قىلىمىز. ئۇلاردىن ئەبى غەسسان ئەددابىدىن رىۋايەت قىلغان قىسسىدە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن كۈننىڭ تازا قىززىغان چۈش ۋاقتىدا ئاتام بىلەن چىققان ئىدىم، يولدا بىزگە ئەبۇ ھۇرەيرە يولۇقۇپ: بۇ كىم؟ دېدى. مەن: ئاتام، دېدىم. ئۇ: ئاتاڭنىڭ ئالدىدا ماڭما، ئۇنىڭ ئارقىسىدا ياكى يان تەرىپىدە ماڭ! ئىككىڭلارنىڭ ئارىلىقىغا ئادەم كىرگۈزمىگىن، ئاتاڭنىڭ ئۆيىنىڭ ئۈستىدىن ماڭمىغىن، ئۇنى چۆچۈتۈپ قويۇسەن، سۆڭەك يېمىگىن، بەلكىم ئاتاڭ ئۇنىڭغا قاراپ يېگىسى كېلىپ قېلىشى مۇمكىن، دېدى.

ئاتا ـ ئانىغا سۆز قىلىشتىكى ئەدەبلەر

ئىمام قۇرتۇبى تەپسىرىدە ئەبۇل بەدداھ ئەتتىجىنى مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلغان: مەن سەئىد ئىبنى مۇسەييىبكە مەن قۇرئاندا ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق ھەققىدە كەلگەنلەرنىڭ ھەممىنى بىلدىم، لېكىن اللہ تائالانىڭ: ﴿ئۇلارغا ھۆرمەت بىلەن يۇمشاق سۆز قىلغىن﴾[1] دېگەن سۆزىنىڭ مەنىسىنى چۈشۈنەلمىدىم، بۇ يەردە كۆزدە تۇتۇلغان يۇمشاق سۆز نېمىدىن ئىبارەت؟ دېدىم، ئىبنى مۇسەييىب: گۇناھكار قۇلنىڭ قوپال ۋە باغرى قاتتىق خوجايىنىغا سۆزلىشى، دېدى. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بۇ ئايەتتىكى يۇمشاق سۆزنى: ئى ئاتا، ئى ئانا، دېمەك دەپ تەپسىر قىلدى.

تاجىدىن سەبكىي مۇنداق دېگەن: مەن ئۆيىنىڭ ئالدىدا ئولتۇراتتىم، بىر ئىت قاۋاپ كەلدى، مەن ئۇنىڭغا: جىم بول، ئىتنىڭ بالىسى ئىت، دېۋىدىم ئاتام ئۆيىنىڭ ئىچىدە تۇرۇپ ماڭا ئاچچىقلىدى. مەن: ئۇ ئىتنىڭ بالىسى ئىت ئەمەسمۇ؟ دېدىم. ئاتام: كەمستەمەسلىك مەنىسىدا شۇنداق دېسەڭ جايىز بولىدۇ، دېدى. مەن: بۇ پايدىلىق (سۆز)، دېدىم.

ئاتا ـ ئانىدىن بىر نەرسە ئۆگەنگىنىدە ياكى ئۇلاردىن بىرەر نەرسىدە پايدىلانغاندا ئۇلارنى خوش قىلىش ۋە ئۇزلىرىنى كەمتەرلىككە كۆندۈرۈش ئۈچۈن: بۇ بىر پايدىلىق ئىش، ياكى پايدىلىق سۆز، دېيىشنى ئادەتكە ئايلاندۇرغاي، اللہ بىزنى ۋە سىزنى بۇنىڭدا مۇۋەپپىق قىلسۇن!

ئاتا ـ ئانىغا قاراش ئەدەبلىرى

تەبەرانى يەنە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئاتا ـ ئانا بالىسىغا ئۇنىڭدىن سۆيۈنگەنلىك نەزىرىدە قارىسا، بالىغا بىر قۇل ئازاد قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ» دېگەندە ساھابىلار: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! ئەگەر ئۈچ يۈز ئاتمىش كۈن شۇنداق قارىسىچۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللہ ھۇ ئەكبەر!» دەپ جاۋاب بەردى.

مەناۋىي «فەيزىل قەدىر» دېگەن كىتابىدا ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى بايان قىلغان: «قايسى بىر ئادەم ئاتا ـ ئانىسىنىڭ يۈزىگە شەپقەت نەزىرى بىلەن قارىسا اللہ ئۇنىڭغا قوبۇل قىلىنغان ھەجنىڭ ساۋابىنى يازغۇزىدۇ».

---

[1] سۈرە ئىسرا 23 ـ ئايەت.

www.munber.org

ئاخىرىدا تەقۋادار ئالىملاردىن بىرىنىڭ بالىنىڭ ئەدەب ـ ئەخلاقنى كەسىپ قىلىشى ئۈچۈن يولغا قويۇدىغان ئاتا ـ ئانىغا ئەدەب بىلەن مۇئامىلىلار قىلىش لازىملىقىدىن ئىبارەت روشەن يولىنى بايان قىلىمىز.

ئىمام بۇخارى «ئەدەبۇل مۇفرەد» دېگەن كىتابىدا ۋەلىد ئىبنى نەمىردىن ئاتىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كونىلار ”تەقۋالىق اللّٰه دىن ئەدەب ـ ئەخلاق ئاتىلاردىن“ دەيتتى.

بىز يۇقىرىدا بالىنىڭ ناھايىتىمۇ ئەدەب ـ ئەخلاقلىق بولۇشى ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلىرىنى تەقۋادار ئالىملارغا يېقىن بولۇشىغا، ئۇلاردىن ئىلىم ئېلىشتىن بۇرۇن ئەدەب ـ ئەخلاق ئۆگىنىشكە تەۋسىيە قىلغانلىقىنى، بالىلارنىڭ ئالىملار بىلەن بىللە بولغاندا ئۇلارنىڭ ئەدەبلىك بولۇشىنى تەلەپ قىلىشىدىغانلىقىنى بايان قىلغان ئىدۇق. تۆۋەندە بۇ ماۋزۇدا يەنە ئازراق توختىلىپ ئۆتىمىز.

ئۆلىمالار بىلەن بولغان ئەدەب ـ ئەخلاق

بىز يۇقىرىدا ئىمام نەۋەۋىي (اللّٰه ئۇنىغا رەھمەت قىلسۇن!) ئىبنى سۇنىنىنىڭ «ئەزكار» دېگەن كىتابىدا: بالىنىڭ، تالىپنىڭ، ئوقۇغۇچى ـ شاگىرتلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنى، مۇئەللىم ـ ئۇستازىنى ئىسمى بىلەن چاقىرىشتىن توسۇش، دېگەن مەزمۇندا مەخسۇس بىر باب ئايرىغانلىقىنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق. ئۇ بۇ بابتا يەنە مۇنداق دېگەن: ئاتا ـ ئانىغا ئەدەبلىك بولۇش ھەققىدە دېگەنلىرىمىز بالىلىرىمىز ئۈچۈنمۇ ئوخشاشتۇر، بەلكى ئالىملارغا بولغان ھۆرمەت تېخىمۇ زىيادە بولۇشى كېرەك. چۈنكى، ئالىملار پەيغەمبەرلەرنىڭ ۋارىسلىرىدۇر. ئۇلارنى ھۆرمەتلەش، ئىززىتىنى قىلىش، ئۇلارنى ھىمايە قىلىش، ئۇلارنىڭ خىزمىتى ئۈچۈن ئالدىراش، ئۇلارنىڭ سورۇنلىرىدا يۇقىرى ئاۋاز چىقارماسلىق، ئۇلارغا يۇمشاق مۇئامىلىدە بولۇش لازىم. ھەمدە بۇلارنىڭ ھەممىسى بالىنىڭ ئادىتىگە ئايلىنىشى كېرەك.

ئىمام غەزالى ياھيا ئىبنى مۇئازنىڭ ئالىملارنىڭ پەزىلىتى ھەققىدە: ئالىملار مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۈممىتى ئۈچۈن ئاتا ـ ئانىلىرىدىنمۇ بەكرەك شەپقەتلىكتۇر، دېگەن سۆزىنى مىسال قىلىپ كەلتۈردى. نېمە ئۈچۈن شۇنداق دەيمىز؟ دېيىلگەندە، بۇنىڭ جاۋابى شۇكى، ئاتا ـ ئانىلار بالىلىرىنى دۇنيانىڭ ئوتىدىن ساقلايدىغانلىقى، ئالىملار بولسا ئۇلارنى ئاخىرەتنىڭ ئوتىدىن ساقلايدىغانلىقى ئۈچۈندۇر.

ئالىملارنى ھۆرمەتلەش، ئۇلارنى قەدىرلەپ ئىززىتىنى قىلىش توغرىسىدا نۇرغۇنلىغان كىتابلار يېزىلغان بولۇپ ئىمام سەمئانىنىڭ «ئەدەبىل ئىملائى ۋەل ئىستىملائى» بىلەن ئىبنى قۇتەيبەنىڭ «ئەدەبىل ئالىم ۋەمۇتەللەىم» دېگەن كىتابلىرى شۇلارنىڭ قاتارىدىندۇر. بۇنىڭدىن باشقا يەنە نۇرغۇن كىتابلار بار.

ئالىملارغا ئەدەبلىك بولۇش ھەققىدە كەلگەنلەر

تەبەرانىي ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: «لوقمان ئوغلىغا: ئى ئوغلۇم! ھەمىشە ئالىملارنىڭ سورۇنلىرىغا ھازىر بولغىن، ھېكمەت

www.munber.org

ئىگىلىرىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىغىن، خۇددى الله تائالا يامغۇر ئارقىلىق ئۆلگەن زېمىننى تىرىلدۈرگەندەك ھېكمەتلىك سۆز ئۆلگەن دىلنى تىرىلدۈرىدۇ، دېگەن».

ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەرانىي ئۇبادە ئىبنى سامىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «چوڭلىرىمىزنى ھۆرمەت قىلمىغان، كىچىكلىرىمىزگە شەپقەت قىلمىغان، ئالىملىرىمىزنىڭ ھەققىنى تونۇمىغان ئادەم مېنىڭ ئۈممىتىمدىن ئەمەس».

تەبەرانىي، ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۈچ كىشى بار بولۇپ ئۇلارنى پەقەت مۇناپىقلار ھۆرمەتلىمەيدۇ، (ئۇ ئۈچ كىشى بولسا) ئىسلامى بىلەن ياشلانغان كىشى، ئىلىم ئىگىسى ۋە ئادىل ئىماملاردۇر».

سەلەپ ـ سالىھلارنىڭ بالىلىرىنىڭ ئالىملارغا قانداق ئەدەب بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغانلىقىغا ئائىت ئۆلگىلەر

سەئىد ئىبنى مۇسەييەب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئىككى رەكئەت ناماز ئوقۇغاندىن كېيىن ئولتۇراتتى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇھاجىر ۋە ئەنسارى ساھابىلىرىنىڭ بالىلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىغا يىغىلاتتى. ھەتتا ئۇ ئىغىز ئېچىپ سۆز قىلمىغىچە ئۇلارنىڭ ھېچبىرى ئېغىز ئېچىپ بىرەر ئېغىز سۆز قىلمايتتى. ئۇلاردىن سىرت بىرىلىرىنىڭ كېلىپ ئۇنىڭدىن سورىغان سوئالىنىڭ جاۋابىنى جىم ئولتۇرۇپ تىڭشايتتى. بىز يۇقىرىدا ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئاتىسى ئۆمەر بىلەن ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمدىن تەپ تارتىپ سۆز قىلمىغانلىقىنى بايان قىلىپ ئۆتكەنىدۇق.

تۆۋەندىكىسى بولسا، ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئەڭ بۈيۈك ئالىمى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ بالىلىق چاغلىرىدا ساھابىلاردىن ئىلىم تەلەپ قىلغاندا قانداق ئەدەبلىك بولغانلىقىنىڭ ئەمەلىي مىسالى:

ئىبنى كەسىر بەيھەقىدىن ئىكرەمەگە يەتكەن سەنەدى بىلەن ئىبنى ئاببىاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولغاندا ئەنسارىلاردىن بىر ئادەمگە: قېنى بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن (مەسىلىلەر ۋە ھەدىسلەر) سورايلى، ئۇلار بۈگۈن كۆپ يىغىلغان، دېدىم. ئۇ ئادەم: سەن قالتىسقۇ، سەن ئۆزەڭنى باشقىلار ماڭا ئېھتىياجلىق بولىدۇ، دەپ ئويلامسەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن قانداق ئىنسانلارنىڭ بارلىقىنى بىلمەمسەن؟ دەپ تېرىكىپ كەتتى. مەن يەنىلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىدىن سورىماقچى بولغانلىرىمنى سوراۋەردىم، ئەگەر بىرەر ئادەمنىڭ بىرەر ھەدىسنى بىلىدىغانلىقىنى ئاڭلاپلا قالسام، ئۇ ئادەمنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىغا باراتتىم، ناۋادا ئۇ ئادەم چۈشلۈك ئۇيقۇسىنى ئۇخلاۋاتقان بولسا مەن چاپىنىمنى يەرگە سالغىنىمچە ياتاتتىم. شامال تۇپىلارنى ئۇچۇرۇپ ئۇستى ـ بېشىمنى توپا بېسىپ كېتەتتى. ئاندىن ئۇ ئادەم ئۆيىدىن چىققاندا: ئى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تاغىسىنىڭ ئوغلى! سېنى بۇ يەرگە نېمە ئېلىپ كەلدى؟ مەندە ئىشىڭ بولسا ئادەم ئەۋەتسەڭ ئۆزەم ئالدىڭغا باراتتىم ئەمەسمۇ؟ دەيتتى. مەن بولسام: ياق! مەن كېلىشىم كېرەك، دەپ ئاندىن ئۇنىڭدىن سورىماقچى بولغان ھەدىسىمنى سورايتتىم. ھېلىقى ئەنسارى ھەتتا ئىنسانلار مېنىڭ ئەتراپىمغا يىغىلىپ مېنىڭدىن سوئال سورايدىغان بولغان زامانغىچە ياشىدى. ئۇ ھەمىشە: ئۇ يىگىت مەندىن ئەقىللىق ئىكەن، دەيتتى.

ھەسەن بەسەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوغلىنى ئالىملارغا ئەدەبلىك بولۇشقا تەۋسىيە قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ئى ئوغلۇم! ئالىملار بىلەن ئولتۇرساڭ سۆزلەشتىن بەكرەك ئاڭلاشقا ھېرىسمەن بول! ياخشى سۆزلەشنى ئۆگەنگىنىڭدەك ياخشى ئاڭلاشنى ئۆگەن، بىراۋ سۆزىنى توختاتمىغىچە ئۇنىڭ سۆزى قانچىلىك ئۇزۇراپ كەتسىمۇ كەسمە.

ئاخىرىدا كىچىك ساھابە سەمۇرە ئىبنى جۇندۇپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىدا بىر ئۆسمۈر ئىدىم، ئۇنىڭدىن قۇرئان ۋە ھەدىسنى يادا ئالاتتىم. مېنىڭ سۆز قىلىشىمغا ئۇ يەردە مەندىن چوڭلارنىڭ بولۇشىدىن باشقا ھېچقانداق توسالغۇ يوق، ئىدى.

ھۆرمەتلەش ۋە ئىززەتلەش ئەدەبى

تىرمىزى ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ياشىنىپ قالغان بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كەلگەن ئىدى، جامائەت ئۇنىڭغا ئورۇن بوشۇتۇپ بېرىشكە كېچىكىپ قالغانلىقتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىچىكلىرىمىزگە شەپقەت، چوڭلىرىمىزغا ئىززەت قىلمىغان ئادەم بىزدىن ئەمەس» دېدى.

ئىمام ئەھمەد، ھاكىم ۋە تىرمىزى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان: «كىچىكىمىزگە شەپقەت قىلمىغان، چوڭلىرىمىزنىڭ شەرىپىنى تونۇمىغان ئادەم بىزدىن ئەمەس».

ئىمام ئەھمەد ۋە ھاكىمنىڭ ئۇبادە ئىبنى سامىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان باشقا بىر رىۋايىتىدە «چوڭلىرىمىزنى ئىززەتلىمىگەن، كىچىكىمىزگە شەپقەت قىلمىغان ۋە ئالىمنىڭ ھەققىنى تونۇمىغان ئادەم بىزدىن ئەمەس» دېگەن.

ئەبۇ داۋۇد ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ياشانغان مۇسۇلمان ئادەمنى، قۇرئاننى يادا ئالغان ۋە ئۇنى تىلاۋەت قىلىشتا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمىگەن ئادەمنى ۋە ئادىل پادىشاھنى ھۆرمەتلەش اللە تائالانى ئۇلۇغلىغانلىقتۇر».

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مەن چۈشۈمدە ئۆزەمنى بىر مىسۋاك بىلەن چىشىمنى مىسۋاكلاۋاتقان ھالدا كۆردۈم، ئاندىن مېنىڭ يېنىمغا ئىككى ئادەم كەلدى، مەن مىسۋاكنى كىچىككىگە ئۇزاتتىم، ماڭا چوڭىغا بەر، دېيىلدى. شۇنىڭ بىلەن مەن ئۇنى ئۇلاردىن چوڭىغا بەردىم» [مۇسلىمنىڭ سەنەدى بىلەن ئىمام بۇخارى تەلىق يولى بىلەن رىۋايەت قىلغان].

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ يەھيا ئەلئەنسارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى سەھلى بىلەن مۇھەيىسە ئىبنى مەسئۇد خەيبەرگە قاراپ يولغا چىقتى، خەيبەر ئۇ كۈنى سۈلھى ئۈستىدە ئىدى، ئۇلار بىر- بىرىدىن ئايرىلدى. مۇھەيىسە ئابدۇللاھنىڭ قېشىغا كەلگەندە

www.munber.org

ئابدۇللاھ قانغا مىلىنىپ ئۆلۈك ياتاتتى. ئۇنىڭدىن كېيىن ئۇ مەدىنىگە كەلدى. ئاندىن ئابدۇراھمان ئىبنى سەھل بىلەن ھۇۋەيسە (ئىبنى مەسئۇدنىڭ ئىككى ئوغلى) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بېرىش ئۈچۈن يولغا سېلىنىپ قويۇلدى. ئۇلار بارغاندىن كېيىن ئابدۇراھمان ئىبنى سەھلى گەپ قىلىشقا ئېغىز ئاچقاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا قاراپ: ئاۋۋال چوڭىڭلار گەپ قىلسۇن، ئاۋۋال چوڭىڭلار گەپ قىلسۇن! دېدى. ئابدۇراھمان ئىبنى سەھل ئۇ چاغدا جامائەتنىڭ ئەڭ كىچىكى ئىدى.

ئى قېرىنداشىم! ئى مېنىڭ ھەمشىرەم! بۇ يەردە تەلەپ قىلىنغان ئەدەبكە قاراڭ، بۇ يەردە چوڭلارنىڭ ھۆرمىتى شۇنچىلىك ئەتىۋارغا ئېلىنغانكى بۇنىڭدىكى ئەخلاق ئۆلچىمى ھەرقانداق ئادەمگە ئۈلگە بولماي قالمايدۇ. لېكىن، كىچىكلەرنىڭ سۆز قىلىشى تەلەپ قىلىنغاندا ئۇلار چوڭلارنىڭ ئالدىدا سۆز قىلسا، بۇنىڭدا شەرىئەتكە خىلاپ ياكى ئەخلاققا خىلاپلىق قىلىنغان بولمايدۇ.

قېرىنداشلىق ۋە دوستلۇق ئەدەبلىرى

بىز يۇقىرىدا چوڭلارنى ھۆرمەتلەش، كىچىكلەرگە شەپقەت قىلىشقا ئالاقىدار ئەدەب - ئەخلاق توغرىسىدا بايانلىرىمىزنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدۇق، ئەمدى بۇ تېمىدا بولسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېرىنداشنىڭ قېرىنداشقا ئۇنىڭ دىلىنى ئەندىشىگە سالىدىغان ھېچقانداق بىرەر ئىشنى قىلماسلىققا تەۋسىيە قىلغانلىقىدەك مەزمونلار ئۈستىدە توختىلىمىز.

ئىمام مۇسلىم ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئۆزىنىڭ ئاتا بىر ئانا بىر قېرىندىشى بولسىمۇ قولىدىكى تىغ بىلەن تەگلەيدىكەن، ئۇ تاكى تىغنى تاشلىۋەتمىگىچە پەرىشتىلەر ئۇنىڭغا لەنەت قىلىنىدۇ.»

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىلىدىكى ئوغۇللارنىڭ چوڭىنىڭ بۇ ئائىلىدە ئۇنىڭ مەسئۇلىيىتىنىڭ ۋە ئۇندىن باشقا ئۇكىلىرىنىڭ تەربىيىلىنىشى ۋە ئۇلارنى پەرۋىش قىلىشتەك ئىشلارنىڭ ئۇنىڭ زىممىسىدە ئىكەنلىكىنى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنىڭ ئائىلىدىكى ئىمتىيازىنىڭ ئالاھىدە يۇقىرى ئىكەنلىكىنى باللارغا بىلدۈرۈشنى مەقسەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

تەبەرانىي كولەيب ئەلجۇھانى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قېرىنداشلاردىن ئەڭ چوڭى ئاتىنىڭ ئورنىدا».

ئاتا - ئانىلار پەرزەنتلىرىنىڭ چوڭلىرىغا كىچىك قېرىنداشلىرىغا مەرھەمەت قىلىش ۋە شەپقەت قىلىشنى ئۆگەتسە، كىچىكلەرگە چوڭلارنى ئىززەتلەش ۋە ھۆرمەت قىلىشنى سىڭدۈرسە، ئائىلە ھاياتى تەكىپۇڭلۇق ئىچىدە ماڭىدۇ. ئائىلە ئەزالىرىنىڭ ھەر بىرى قارشى تەرەپنىڭ ھەققىنى ئۆز لايىقىدا ۋە ئۆز ئورنىدا ئادا قىلىدۇ.

www.munber.org

قوشنىدارچىلىق ئەدەبلىرى

ئىسلام شەرئىتىدە قوشنىدارچىلىقنىڭ ھەققى چوڭ. بۇنىڭدىكى سەۋەب بولسا، مۇسۇلمانلار جەمئىيتىنىڭ بىر - بىرىگە بولغان مۇناسىۋىتىنى كۈچلەندۈرۈش ئۈچۈندۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتا - ئانىلارغا ئۇلارنىڭ باللىرىنى قوشنىلىرىنىڭ باللىرى بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىدە دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك نۇرغۇن ئەدەبلەرنى ئۆگىتىشكە تەۋسىيە قىلغان. ئۇ ئەدەبلەر شۇلاردىن ئىبارەتكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنىڭ قوشنىلارنىڭ باللىرىنىڭ ھالىغا ھال - مۇڭ بولۇشى كېرەكلىكىنى، باللارنىڭ ئاتا - ئانىسىنىڭ قوشنىسىنىڭ باللىرىدا بولمىغان ياكى ئۇنىڭغا ئېرىشىشكە قادىر بولالمايدىغان نەرسىلەرنى ئېلىپ بەرگەندە ئۇ باللارنىڭ ئۇ نەرسىلەرنى سىرتقا كۆتۈرۈپ چىقىپ يەپ ياكى كۆرسىتىپ قوشنىلارنىڭ باللىرىنىڭ ئىچىنى ئاچچىق قىلىدىغان ئىشلارنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا تەۋسىيە قىلغان، يەنى يەيدىغان نەرسە بولسا تاشقىرىغا كۆتۈرۈپ چىقماي ئۆيدە يېگۈزۈش، تاشقىرىغا كۆتۈرۈپ چىقىپ يېيىشكە روخسەت قىلماسلىققا تەۋسىيە قىلغان. بۇنداق قىلىشنىڭ يەنە بىر پايدىسى باللار سىرتلاردا، يوللاردا كېتىۋاتقاندا بىر نەرسە يېيىشتەك ئاممىۋى ئەدەبلەرگە زىت ئىشلاردىن ئۇزاقلاشتۇرۇلىدۇ.

خەرائىتى ۋە تەبەرانىي پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئەگەر مېۋە ئالساڭ ئۇنى قوشناڭغىمۇ ھەدىيە قىلغىن، ئۇنداق قىلمىساڭ ئۇنى ئائىلەڭگە مەخپىيرەك ئېلىپ كىرگىن، بالاڭ قوشناڭنىڭ ئىچىنى قىززىتىش ئۈچۈن چىقمىسۇن» دېگەن سۆزىنى رىۋايەت قىلدى. بالىسىنىڭ قوشنىلارنىڭ باللىرىنىڭ ئىچىنى قىزىتىشىدىن ساقلاندۇرۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ياخشى كۆرىدىغان ھەر بىر مۇسۇلمان بالىغا سىڭدۈرۈشكە تېگىشلىك ئەخلاقتۇر.

ئەگەر ھەر بىر مۇسۇلمان بۇ تەلەپ قىلىنغان بۇ ئەدەبلەرگە رىئايە قىلالىغىنىدا ئىشلار قانچىلىك گۈزەللىككە تولغان بولاتتى - ھە! الله تائالا ھەممىمىزنى بۇنىڭغا رىئايە قىلىشقا مۇۋەپپەق قىلسۇن! پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قوشنىلارغا مۇئامىلە قىلىشتىكى يوليورۇقىنىڭ كاتتىلىقىنىڭ بىر مىسالى شۇكى، مۇسۇلمان بولغان ياشلاردىن بىرى ماڭا: مېنىڭ مۇسۇلمان بولۇشۇمغا بىزنىڭ مۇسۇلمان قوشنىمىزنىڭ بىزگە قىلغان ياخشى مۇئامىلىسى، ئۆزەمنى ئۇلارنىڭ ئائىلىسىنىڭ بىر ئەزاسىدەك ھېس قىلغانلىقىم ۋە ئۇلار بىلەن بىللىق ھاياتىمنى ئەڭ ياخشى مۇئامىلىگە ئېرىشىپ ئۆتكۈزۈشۈم سەۋەبچى بولدى، دەپ بەرگەنلىكىدۇر.

ئىجازەت سوراش ئەدەبى

ئىجازەت سوراشتا ئۇنىڭ ئەدەبىگە دىققەت قىلىش چوڭ - كىچىك ھەممە دىققەت قىلىشقا تېگىشلىك ئەدەبتۇر. ئىجازەت سوراش ئىسلام شەرئىتىدە مۇھىم ئەدەبلەرنىڭ بىرى سانىلىدۇ. الله تائالا ئەسىرلەر بويى ئوقۇلىدىغان قۇرئان كەرىمدە ئىسلام ئۇممىتى ئۈچۈن ئىجازەت سوراش ئەدەبىنى تەكىتلىگەن ئايەتلەرنى نازىل قىلدى. چۈنكى، ئىجازەت سوراشتىن ئىبارەت بۇ ئەمەلنىڭ ئائىلە ۋە

جەمئىيەتتە ئوينايدىغان رولى ناھايىتى مۇھىمدۇر. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇنىڭ ئەھمىيىتىنى ساھابىلارنىڭ چوڭلىرىدىن سىرت كىچىك ساھابىلاردىن ھېسابلىنىدىغان ئەبى سەئىد ئەلخۇدرىغا ئوخشاشلارمۇ ياخشى تونۇپ يەتكەن ئىدى.

ئىمام بۇخارى «ئەدەبۇل مۇفرەد» تە ئۇبەيدە ئىبنى ئۇمەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى ئەبۇ مۇسا ئەلئەشئەرى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب (اللّٰه ئۇلاردىن رازى بولسۇن!) نىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇنىڭدىن كىرىشكە ئىجازەت سورىدى. دەل شۇ چاغدا بىر ئىش بىلەن مەشغۇل بولغاچقا ئۇنىڭغا ئىجازەت بېرەلمىدى. ئەبۇ مۇسا قايتىپ كەتتى. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ئىشىنى تۈگىتىپ: مەن ئەبۇ مۇسانىڭ ئاۋازىنى ئاڭلىغاندەك قىلدىمغۇ، ئۇنىڭ كىرىشىگە ئىجازەت بېرىڭلار! دېدى. ئۇ قايتىپ كەتتى، دېيىلگەندىن كېيىن ئۇنى چاقىرىپ كېرىشكە بۇيرىدى. ئەبۇ مۇسا قايتىپ كېلىپ: بىز ئىجازەت سوراشقا، ئىجازەت بېرىلمىسە قايتىپ كېتىشكە بۇيرۇلغان ئىدۇق، دېدى. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب: سەن بۇنىڭغا دەلىل كەلتۈرگىن! دېدى. ئۇ ئەنسارىلارنىڭ سورۇنىغا بېرىپ بۇ ھەقتە سورىغان ئىدى، ساھابىلار: سېنىڭ بۇ سوئالىڭغا ئەڭ كىچىكىمىز بولغان ئەبۇ سەئىد ئەلخۇدرىمۇ جاۋاب بېرەلەيدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئەبۇ مۇسانىڭ قېشىغا بېرىپ: مېنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن بۇ ھەدىسنى ئاڭلىشىمغا تىجارەت ئىشلىرىم بىلەن مەشغۇل بولۇشۇم توسۇپ قويۇپتۇ، دېدى.

ئەبۇ مۇسا ئىجازەت بېرىلمىگەندىن كېيىن بۇنىڭغا رەنجىمەستىن، ئاغرىنماستىن قايتىپ كەتتى، ئۆمەر بولسا بۇنداق ئەھۋالغا دائىر ھەدىسنى بىلمەي قالغانلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭ قايتىپ كېتىشىنى سورىغاندا ئەبۇ سەئىد خۇدرىغا ئوخشاش كىچىك ساھابە بۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەقتىكى ھەدىسنى ئەسلەتتى.

قۇرئان كەرىم ئىجازەت سوراشقا بۇيرۇش بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاتا - ئانىنى بالىغا بۇ ھەقتە تەلىم بېرىشنىمۇ بۇيرىدى، ھەم بالىلارنىڭ ئاتا - ئانىلارنىڭ خاس ئورۇنلىرىغا ئىجازەت سوراپ كىرىدىغان ۋاقىتلارنىمۇ ئېنىق بەلگىلەپ كۆرسەتتى، اللّٰه تائالا قۇرئان كەرىمدە: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەرنىڭ قۇللىرىڭلار، چۆرىلىرىڭلار ۋە ئىچىڭلاردىكى بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار ناماز بامداتتىن بۇرۇن، چۈشتە (ئوخلاش ئۈچۈن) كىيىمىڭلارنى سالغان چېغىڭلاردا ۋە خۇپتەندىن كېيىن (مۇشۇنداق) ئۈچ ۋاقىتتا (يېنىڭلارغا كىرسە) سىلەردىن ئىجازەت سورىسۇن، (بۇ) ئۈچ ۋاقىت سىلەرنىڭ ئەۋرىتىڭلار (ئېچىلىپ قالىدىغان ۋاقىتتۇر)، بۇ ئۈچ ۋاقىتتىن باشقا ۋاقىتلاردا (ئۇلار سىلەرگە كىرسە) سىلەرگىمۇ، ئۇلارغىمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، سىلەر بىر - بىرىڭلار بىلەن بېرىش - كېلىش قىلىپ تۇرىسىلەر، اللّٰه سىلەرگە ئايەتلەرنى (يەنى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى) ئەنە شۇنداق بايان قىلىدۇ، اللّٰه ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[1].

ھەتتا يەنە بالاغەتكە يېتىشكە ئاز قالغاندا ياكى ئۇنىڭغا يەتكەندىن كېيىن ھەرقانداق يەردە يېپىقلىق ئىشىكنى كۆرسە ئۇ يەرگە كىرمەكچى بولغاندا ئىجازەت سوراشقا بۇيرۇپ اللّٰه تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىچىك بالىلىرىڭلار بالاغەتكە يەتكەندە، ئۇلار ئىلگىرىكىلەر (يەنى چوڭلار كىرىشتە) ئىجازەت

[1] سۈرە نۇر 58 - ئايەت.

www.munber.org

سورىغاندەك، (ئۆيگە كىرىشتە ھەممە ۋاقىت) ئىجازەت سورىسۇن، اللە ئايەتلىرىنى (دىنىنىڭ ئىشلىرىنى) سىلەرگە شۇنداق بايان قىلىدۇ، اللە ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر)﴾[1].

سوئال: ئۇنداقتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىجازەت سوراش ئەھۋالى قانداق ئىدى؟

بىز بۇنىڭغا جاۋاب بېرىش ئۈچۈن تۆۋەندىكى ھەدىسنى دەلىل كەلتۈرىمىز. ئىمام ئەھمەد بىلەن ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى بەسىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەرىنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىغا كېلىپ كىرىشكە ئىجازەت سورىغاندا ئۇ ئىشىكنىڭ ئۇدۇلىدا تۇرماي بەلكى ئوڭ ياكى سول تەرىپىدە تۇراتتى. ئۇنىڭغا ئىجازەت بېرىلسە كىرەتتى، بېرىلمىسە قايتىپ كېتەتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللاردىن ئىجازەت سوراش ئۈلگىسى

ھەق، ھەقتۇر. ئۇ ئادەمنىڭ چوڭ ـ كىچىككە قاراپ پەرقلەنمەيدۇ، سۈننەتكە ئەگىشىشمۇ بىر ئادەمنىڭ ئورنى ياكى مەرتىۋىسىگە قاراپ پەرقلەندۈرۈلمەي ئۇنى ئادا قىلىش ۋاجىپ قىلىنغان ئەمەلدۇر. بۇ ئۇممەتنىڭ قوماندانى ۋە مۇئەللىمى بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزى يولغا قويغان ياكى اللە نىڭ ھۆكۈمنى بىۋاستە ئورۇنلىغان ھەرقانداق ئىشتا ئۆزى ئۈلگە بولۇپ ماڭاتتى ۋە ھەر ئىشتا باللارنىڭ ئۆزىگە خاس ھەقلىرىنى تونۇتاتتى. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم سەھل ئىبنى سەئىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىچىملىك ئېلىپ كېلىپ ئۇنى ئىچتى. ئۇنىڭ ئوڭ تەرىپىدە بىر بالا، سول تەرەپىدە ياشانغانلار بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ بالىدىن: مەن بۇنى ئاۋۋال چوڭلارغا بەرسەم ماقۇل دەمسەن؟ دېدى. بالا: ياق، ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مەن سەندىن كەلگەن ھەرقانداق نېسىۋەمنى باشقىلارغا ئۆتۈنۈپ بەرمەيمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئۇ بالىنىڭ قولىغا بەردى.

داستىخاندىكى ئەدەبلەر

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئىمام مالىك، ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى ئۆمەر ئىبنى ئەبۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئۇ چاغلاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىچىك بالا ئىدىم، داستىخاندا ئولتۇرسام قولۇم تاۋاقنىڭ ھەممە تەرەپلىرىدە چېپىپ يۈرەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «ئى ئوغۇل! تاماق يېيىشتىن ئاۋۋال ”بىسمىللاھ“ دېگىن، ئوڭ قولۇڭ بىلەن ئالدى تەرىپىڭدىن باشلاپ يېگىن» دېگەنىدى. شۇنىڭدىن باشلاپ مېنىڭ تاماق يېيىشىم ھەمىشە شۇنداق بولۇپ كەلدى.

ئىمام ئەھمەد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئانام ئۇممۇ سەلەمە مېنى ئىچىگە خورما سېلىنغان بىر سېۋەت نەرسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاپىرىپ بېرىشكە بۇيرىدى. مەن بېرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تاپالمىدىم، ئۇ يېقىندا قۇللۇقتىن ئازاد بولغان

[1] سۈرە نۇر 59 ـ ئايەت.

www.munber.org

بىرىنىڭ يېنىغا بارغان ئىكەن، چۈنكى ئۇ ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى تاماقتا چاقىرغان ئىكەن، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا كەلدىم، بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاماق يەۋاتقان ئىكەن. ئۇ مېنىمۇ بىللە يېيىشكە تەكلىپ قىلدى. ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ”سەرىپ“ دەپ ئاتىلىدىغان شورپىغا نان سېلىنغان بىر خىل تاماقنى ئەتكەن ئىكەن، بۇ تاماق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ناھايىتى ياراپ قاپتۇ. مەن تاماقنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغىراق سۈرۈپ بەردىم، ئۇ تاماق يەپ بولغاندىن كېيىن ئۆيىگە قايتتى، مەن خورما بار سىۋەتنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا قويدۇم، ئۇ ئۇنىڭدىن يېدى. قالغىنىنى باشقىلارغا تۆگكىچە بۆلۈپ بەردى.

سوئال: تاماق يەۋاتقاندا قېشىغا بالا كىرىپ قالسا قانداق قىلىش كېرەك؟

تەبەرانىي ئىسھاق ئىبنى يەھيا ئىبنى تەلھەدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن ئىسا ئىبنى تەلھە بىلەن مەسجىدتە ئىدىم، سائىب ئىبنى يەزىد مەسجىدكە كىردى. بۇ چاغدا ئىسا ئىبنى تەلھە مېنى ئۇنىڭ قېشىغا بىرىپ ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن ـ كۆرمىگەنلىكىنى سوراپ كېلىشكە بۇيرىدى، مەن ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ: تاغام ئىبنى تەلھە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن ـ كۆرمىگەنلىكىڭىزدىن سوراۋاتىدۇ، دېدىم، ئۇ: ھەئە، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆردۈم، مەن ئۇنىڭ قېشىغا بىرقانچە بالا بىلەن بىرگە كىرگەنىدىم، ئۇ بىر قاچىدىكى خورمىلاردىن يەۋەتاتتى، ئۇنىڭ قېشىدا ساھابىلىرى بار ئىدى، بىز كىرگەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خورمىلاردىن بىزگە ئۈچۈم ـ ئۈچۈم ئېلىپ بېرىپ بىزنىڭ بېشىمىزنى سىلىدى، دېدى.

ئىمام غەزالى «ئىھيا» دېگەن كىتابىنىڭ ئۈچىنچى قىسمىدا بالا ئوزۇقلانغاندا موھتاج بولىدىغان ئىسلامنىڭ ئومومىي ئەدەبلىرىدىن تۆۋەندىكىدەك بىرنەچچە تۈرگە ئاگاھلاندۇرىدۇ.

1) ـ تاماقنى ئوڭ قولدا يېيىش، يېيىشتىن بۇرۇن بىسمىللاھ، دېيىش

2) ـ ئۆزىنىڭ ئالدىدىن ئېلىپ يېيىش

3) ـ تاماقتا باشقىلاردىن ئاۋۋال قول ئۇزاتماسلىق

4) ـ تاماقتا ۋە ئۇنى يەۋاتقان كىشىلەرگە تىكىلىپ قارىماسلىق

5) ـ تاماقنى بەك تېز يېمەسلىك

6) ـ تاماقنى يۇمشاق چايناپ يېيىش

7) ـ تاماقنى ئېغىزىغا ئارقا ـ ئارقىدىن سېلىۋەرمەسلىك

8) ـ تاماق يېگەندە كىيىملىرىنى ۋە قوللىرىنى مەينەت قىلماسلىق

9) ـ بەزى چاغلاردا تەرخەمەك ۋە ناننى ھېچنەرسە ئارىلاشتۇرماستىن يېيىشكە ئادەتلىنىش

10) ـ تاماقنى بەك كۆپ يېيىشكە ئادەتلىنىپ قالماسلىق، چۈنكى كۆپ يېيىش پەقەت ھايۋانلارغا خاس ئىشتۇر

www.munber.org

11) ـ تاماقنى بەك كوپ يېگەنلىكنى داستىخان ئۈستىدە ئەيىبلەش، ئاز يېگەن بالىنى ماختاش، تاماقنى ھەددىدىن بەك زورلىماسلىق

12) ـ ئاددىي تاماققا قانائەت قىلىش

بالىنىڭ تاشقى قىياپەت ئەدەبلىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىنىڭ چاچ قويۇش چىچىنى ياسىتىش، كىيىمنىڭ رەڭگى، سىرتقا چىقىش كىيىمى قاتارلىق ئەھۋاللىرىغا ئەھمىيەت بېرەتتى.

چاچ قويۇش ۋە چۇشۇرۇش ئەدەبى

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چېچىنىڭ بىر تەرىپىنى چۈشۈرۈۋېتىپ بىر تەرىپىنى قويغان بىر بالىنى كۆرۈپ ئۇلارنى ئۇنداق قىلىشتىن چەكلەپ: «يا ھەممىنى قويۇپ بېرىڭلار، ياكى ھەممىنى چۈشۈرۈۋېتىڭلار!» دېدى. [ئىمام بۇخارى بىلەن مۇسلىم توغرا سەنەدى بىلەن رىۋايەت قىلغان]

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چاچنىڭ ئۇيەر بۇيەرلىرىنى چۈشۈرۈشنى توسقان ئىدى. دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. ئىبنى قەييۇم ھەدىس توغرىسىدا «ئەھكامۇل مەۋلۇدتا» تا مۇنداق دەيدۇ: بالىنىڭ بېشىنىڭ بەزىسىنى چۈشۈرۈپ بەزىسىنى قويۇۋېتىش، دېدى. چاچنى قىرىش مۇنداق تۆت شەكىلدە قىرىشتىن چەكلەندى.

بىرىنچى: بېشىدىن ئۇ يەر- بۇ يەرنى چۈشۈرتۈپ ئارقا تەرىپىنى قويۇپ بېرىش.

ئىككىنچى: خرىستىئان دىندىكىلەردىن ھەددىدىن ئاشقانلارغا ئوخشاش ئوتتۇرىنى چۈشۈرۈپ ئەتراپىنى قويۇپ قويۇش.

ئۈچىنچى: قىزىل ھىندىلەرگە ئوخشاش ئەتراپىنى چۈشۈرۈپ ئوتتۇرىنى قويۇپ قويۇش.

تۆتىنچى: ئالدى تەرەپنى چۈشۈرۈپ ئارقا تەرىپىنى قويۇپ بېرىش.

بۇلاردىن توغرىسى ھەممىسىنى چۈشۈرۈش ياكى ھەممىسىنى قويۇپ بېرىشتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلارنىڭ چۈشۈرۈش ئىشىغا ئۆزى بىۋاستە ئارىلاشقان ئىدى. ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر ئائىلىسىگە (ئۇ شېھىت بولغاندىن كېيىن بالىلىرىنىڭ كۆڭلى يېرىم بولمىسۇن دەپ) ئۈلارنىڭ قايغۇسى ئۈچۈن ئۈچ كۈن مۆھلەت بەرگەندى. كېيىن ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ: «قېرىندىشىمغا يىغلىماڭلار» دېدى. كېيىن: «ماڭا قېرىندىشىمنىڭ بالىلىرىنى چاقىرىپ بېرىڭلار!» دېدى. ئۇلار چاقىرىپ كېلىندى، بىز گويا توخۇلارغا ئوخشايتتۇق، ئاندىن ئۇ: «ماڭا ساتىراچ چاقىرىڭلار» دېدى. ئۇنىڭغا بۇيرۇق قىلدى. ئاندىن ئۇ بىزنىڭ چېچىمىزنى چۈشۈردى. [ئەبۇ داۋۇد بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتىگە ئاساسەن توغرا سەنەدى بىلەن رىۋايەت قىلدى] ئەمما قىزنىڭ چېچى بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولىيۇرۇقىدىن نەسەبىنى ئالغان ئىدى.

www.munber.org

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمدا ئەسمائ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! قىزىمغا قىزىل چىقىپ چېچى پارچىلانغان ئىدى. مەن ئۇنى ياتلىق قىلدىم، ئۇنىڭغا چاچ سالسام بولامدۇ؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە تائالا چاچ سالغان ۋە چاچ سالدۇرغان كىشىگە لەنەت قىلدى» دېدى.

شۇنداق، سىز مۇسۇلمان بالىنىڭ چېچىنى باشقا مىللەت ياكى مودا قوغلىشىدىغان ئارتىسلارنىڭ چېچىدەك ھەرخىل پاسۇن چىقىرىپ ياسىماي سۆيۈملۈك پەيغەمبىرىمىزنىڭ يولىيورۇقىنى تۇتقانلىقىنى كۆرۈسىز.

كىيىمنىڭ رەڭگىنىڭ ئەدەبى

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ ئۇستۇمدە بىر قۇر سېرىق كىيىمنى كۆرۈپ: «بۇنى كىيىشكە ئاناڭ بۇيرىدىمۇ؟» دېدى. مەن ئۇلارنى يۇيايمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بەلكى ئۇلارنى كۆيدۈرگىن» دېدى. باشقا بىر رىۋايەتتە: بۇ كاپىرلارنىڭ كىيىمى ئۇنى كەيمىگىن، دېدى.

ئىمام غەزالى «ئىھيا» نىڭ ئۈچىنچى بۆلۈمدە بالىنىڭ كىيىمىنىڭ ئەدەبى ھەققىدە ياخشى يولىيورۇقلىرى باردۇر. ئۇ مۇنداق دېگەن: باللار رەڭسىز ۋە سىزىقسىز ئاق رەڭلىك كىيىم كەيدۇرۇلۇشى لازىم. رەڭلىك، سىزىقلىرى بار كىيىملەر بولسا ئايالالارنىڭ شۇنداقلا ئىككى جىنسلىقلارغا خاس كىيىملەر بولغاچقا باللارغا ئۇنداق كىيىملەر كيدۇرۇلمەسلىكى لازىمدۇر.

باللارنى ئىسىل، ئاجايىب ـ غارايىپ، قىممەت كىيىم كەيگۈزۈشتىن ئۇزاق تۇتۇش، بۇنداق كىيىملەر گەرچە باللارغا ھەرقانچە چىرايلىق كۆرۈنگەندىمۇ ئۇلارنى ئۇنىڭدىن يىراق تۇتۇشى لازىم

ئەرلەرگە يىپەك كىيىشنىڭ ھاراملىقى

يۇقىرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سېرىق رەڭلىك كىيىم كىيگەن بالىغا: «بۇ كاپىرلارنىڭ كىيىمى، ئۇنى كىيمە» دېگەن سۆزىگە ئاساسەن بالا كۆزىنى ئىچىشى بىلەنلا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئادەتلەندۇرۇش مەقسەت قىلىنىدۇ. كىيىش ھارام قىلىنغان كىيىملەرنى كىيمەيدۇ. ساھابىلار بۇنى بارلىق ئىمكانىيەتلىرى بىلەن ئىجرا قىلغان ئىدى.

تەبەرانىي ئابدۇللاھ ئىبنى يەزىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇدنىڭ يېنىدا ئىدۇق، ئۇنىڭ بىر بالىسى ئۇ يەرگە كەلدى، ئۇنىڭ ئۇچىسىدا يىپەك كىيىم بار ئىدى. ئۇ بالىسىدىن: بۇ كىيىمنى ساڭا كىم كەيدۈرۈپ قويدى، دېدى. ئۇ بالا: ئانام، دەپ جاۋاب بەردى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ بالىنىڭ ئۇچىسىدىكى كىيىمنى يىرتىۋەتتى ۋە ئاناڭغا بېرىپ دېگىن، ئاناڭ ساڭا باشقا كۆينەك تېكىپ بەرسۇن، دېدى.

ئىمام كاسانى «بدائىئ سەنائىئ» دېگەن كىتابىدا ئەرلەرگە يىپەك كىيىشنىڭ ھاراملىقى توغرىسىدا سۆز قىلىپ مۇنداق دېگەن: ئەرلەرگە ھارام قىلىنغان نەرسىلەر چوڭ ـ كىچىك ھەممىسىگە ئورتاقتۇر، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھۆكۈمنى: «بۇ ئىككىسى مېنىڭ ئۇممىتىمنىڭ ئەرلىرىگە ھارام» دېگەن سۆزى بىلەن ئېنىق دېگەن. لېكىن بالا كىچىك بولسا ئۇنى كەيدۈرگۈچى چوڭ ئادەم بولسا گۇناھى

چوڭ ئادەمگە بولىدۇ، بۇ خۇددى بىرى كىچىككە هاراق تەڭلىسە گۇناهى ئىچكۈچى بولغان كىچىككە بولماستىن هاراقنى تەڭلىگەن چوڭغا بولغىنىغا ئوخشاشتۇر. ئىبنى قەييۇم (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!): بالىنىڭ ئىگىسى بالىغا مۇنداق كىيىمنى كەيدۈرسە گۇناهى ئۇنىڭغا بولىدۇ، چۈنكى كىيىمنى كىيىش بىلەن ئوغۇل بالىدا ئاياللارغا خاس نازۇكلۇك سۈپىتى پەيدا بولۇپ قالىدۇ.

قۇرئان ئوقۇش ئەدەبلىرى

خۇددى ئىبنى كەسىرنىڭ تەپسىرىدە ئىبنى جەرىر بايان قىلغاندەك الله تائالانىڭ: ﴿اللہ نىڭ رەھمىتىگە ئېرىششىڭلار ئۈچۈن، قۇرئان ئوقۇلغان چاغدا، ئۇنى دىققەت بىلەن ئاڭلاڭلار ۋە جىم تۇرۇڭلار (يەنى سۆز قىلماڭلار)﴾[1] دېگەن ئايىتى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ھەر قېتىم قۇرئان ئوقۇغاندا ئۇنىڭ قۇرئاننى تىنچ ئولتۇرۇپ ئاڭلىغان ئەنسارىلاردىن بىر بالا توغرىسىدا نازىل بولغان، دەيدۇ.

راستچىللىق ئەخلاقى

راستچىل بولۇش ئىسلام ئەخلاقىنىڭ ئەڭ مۇھىم يىلتىزلىرىدىندۇركى، ئۇنى يېتىلدۈرۈش ۋە ئۇنى بالىنىڭ تەبىئىتىدە مۇستەھكەم قىلىش ئۈچۈن غەيرەت قىلىشقا موھتاج. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلاردا يالغانچىلىق خۇلقىنىڭ يېتىلىپ قېلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشى ئۈچۈن ئۇلارنى دائىم كۆزىتىپ تۇرۇشقا تەۋسىيە قىلىپ: بالا بىر ئىنساندۇر، ئۇنىڭمۇ ئىنسانى مۇئامىلىگە ئېرىشىش ھوقۇقى بار، ئاتا ـ ئانىنىڭ ھەرقانداق بىر ۋاستە بىلەن ئۇنى ئالدىشى ۋە ئۇنىڭ بىلەن مۇئامىلىدە بۇ جەھەتتىكى ئەھمىيەتكە سەل قارىشى جايىز بولمايدۇ، دېگەن قائىدىنى تۇرغۇزغان ئىدى.

ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى داۋۇد ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى ئانام مېنى چاقىردى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىزنىڭ ئۆيىمىزدە ئولتۇرغان ئىدى، ئانام ماڭا: كەل! ساڭا بىرنەرسە بېرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئۇنىڭغا نېمە بېرىسەن؟» دېدى. ئانام: ئۇنىڭغا خورما بەرمەكچىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئەگەر سەن ئۇنىڭغا بىرنەرسە بەرمىسەڭ ساڭا بىر يالغان ئېيتقانلىقىڭنىڭ گۇناهى يېزىلغان بولاتتى» دېدى.

ئىمام ئەھمەد ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى بالىغا: كەل بۇنى بېرىمەن، دەپ گوللاپ ئۇنى بەرمىسە ئۇنىڭغا بىر يالغان يېزىلىدۇ».

تىرمىزى ئەبى جەۋرائ ئەلئەدى رەبىئەنىڭ: مەن ھۇسەين ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇماغا سەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامدىن نېمىنى يادا ئالغانتىڭ؟ دەپ سورىدىم. ئۇ: «سەن سېنى شەكلەندۈرىدىغان

[1] سۈرە ئەئراف 204 ـ ئايەت.

www.munber.org

نەرسىنى قويۇپ شەكلەنمەيدىغاننى تۇتقىن، راستچىللىق خاتىرجەملىك، يالغانچىلىق بولسا شۈبھە» دېگەنلىكنى يادا ئالغان ئىدىم، دېدى.

سەلەپ ـ سالىھلار چوڭلار كىچىلەرگە ۋەدە قىلسۇن ياكى باللار بىر ـ بىرىگە ۋەدە قىلسۇن، ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىشقا، راستچىل بولۇشنى باللارنىڭ ۋۇجۇدىغا سىڭدۈرۈشكە بەكلا ئەھمىيەت بەرگەن ئىدى.

ئىمام سەمئانى ئەبى ئىسھاقتىن، ئۇ ئەبى ئەھۋەستىن، ئۇ ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: توقۇلما، يالغان رىۋايەتلەردىن ساقلىنىڭلار، يالغان ئېيتىش مەيلى چاقچاقتىن ياكى راستىن بولسا قەتئىي دۇرۇس بولمايدۇ، سىلەردىن بىرەرىڭلار باللارغا ۋەدە بېرىپ ئاندىن ئۇنى ئىجرا قىلماي قالمىسۇن!

يەنە شۇنىڭدەك يەھيادىن رىۋايەت قىلىندۇكى ئۇ مۇنداق دەيدۇ: سۇلايمان ئىبنى داۋۇد ئوغلىغا: ئى ئوغلۇم، ۋەدە قىلساڭ خىلاپلىق قىلما! بولمىسا دوستلۇق ئۆچ ـ ئاداۋەتكە ئايلىنىدۇ، دېگەن.

مەخپىيەتلىكنى ساقلاش ئەخلاقى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنى مەخپىيەتلىكنى ساقلىيالايدىغان بولۇپ چوڭ بولۇشنى تولىمۇ ئۈمىد قىلاتتى. چۈنكى، مەخپىيەتلىكنى ساقلاش باللىنىڭ ھازىرى ۋە كەلگۈسى ھاياتىنىڭ بەختەتەرلىكى، جەمئىيەت ۋە ئۇنىڭ ئاساسلىرىنى مۇھاپىزەت قىلىشتا ئىنتايىن مۇھىمدۇر.

مەخپىيەتلىكنى ساقلاشقا ئادەتلەنگەن بالا ئىرادىسى كۈچلۈك، ئاغزى چىڭ بولىدۇ، ئۇنىڭ مەخپىيەتلىكنى ساقلىيالىشىدەك ئارتۇقچىلىقى جەمئىيەتتىكى باشقا ئىنسانلار ئارىسىدا ئۇنىڭغا قارىتا ئىشەنچ پەيدا قىلىدۇ.

ئىمام مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى ئۇلىغىنىڭ ئارقىسىغا مىنگەشتۈرۋالغان ئىدى، ئۇ ماڭا ھېچكىمگە سۆزلىمەسلىك شەرتى بىلەن بىر مەخپىيەتلىكنى سۆزلەپ بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سىر قىلغان ئۇ نەرسە بىر خورما دەرىخى ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىر نەرسىنىڭ ئارقىسىدا ئىدى.

بىزگە يۇقىرىدا ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىزمەت قىلغانلىقى، بۇ سەۋەبتىن ئانىسىنىڭ يېنىغا بېرىشقا كېچىكىپ قالغاندا ئانىسى: سەن نېمە سەۋەبتىن كېچىكتىڭ؟ دەپ سورىغاندا ئەنەسنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى بىر ئىشنى بېجىرىپ كېلىشىمگە ئەۋەتكەنىدى، دېگەنلىكى، ئانىسىنىڭ ئۇ ئىشنىڭ نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى سورىغاندا ئەنەسنىڭ: بۇ بىر مەخپىيەت، دېگەنلىكى شۇنىڭ بىلەن زېرەك ۋە ئەقىللىق ئانا بالىسىنى بۇ تەرەپتىن تەربىيلىنىشى ئۈچۈن تەۋسىيە قىلىپ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەخپىيەتلىكنى ھېچكىمگە تىنما، دېگەنلىكىنى بايان قىلغان ئىدۇق.

ئامانەتنى ساقلاش ئەخلاقى

ئامانەتدار بولۇش پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىچىكلىكىدىن باشلاپ ئەمەل قىلىپ كەلگەن گۈزەل ئەخلاقلىرىدىن بولغاچقا ئۇ كىشىلەر ئارىسىدا ”ئىشەنچلىك“ دەپ سۈپەتلىنىپ كەلگەن ئىدى. بۇنىڭدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئىقتىدا قىلىدىغان باللار ئۈچۈن چوڭ بىر ئۈلگە باركى بۇنى ئۆزلەشتۈرگەن باللار چوڭ بولۇپ الله تائالانىڭ دىنىنى دەۋەت قىلغاندا چوڭ بىر ياردەمچى بولىدۇ. ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بالا ئاتىسىنىڭ مېلىغا مەسئۇلدۇر، ئاتىسى ئۇنىڭ تەربىيىلىنىشىگە مەسئۇلدۇر» دېگەن ھەدىسىدە رىۋايەت قىلغىنىدەك بالىنىڭ ئاتىسىنىڭ مېلىغا مەسئۇل بولۇشى، ئۇنى ئىسراپ قىلماستىن، بۇزۇپ ـ چاچماستىن ئامانەتدارلىق بىلەن ئىدارە قىلىشىنى بەلگىلىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللارنىڭ مەخپىيەتلىك ساقلاش ئەخلاقىنى يېتىلدۈرۈشكە قاتتىق ئەھمىيەت بەرگەنلىكتىن باللارنىڭ مەخپىيەتلىكنى ئاشكارىلاپ قويۇشتەك قىلمىشلىرىغا قارىتا ئۇنىڭغا جازا بېرىش پوزۇتسىيەسىنى قوللىناتتى.

ئىمام نەۋەۋى «ئەزكار» دېگەن كىتابىدا مۇنداق دېدى. بىز ئىبنى سۇنىنىڭ كىتابىدا ئابدۇللاھ ئىبنى بۇسرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇق: ئانام مېنى بىر قانچە ساپ ئۈزۈمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئاپىرىپ بېرىشكە بۇيرىدى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا يېتىپ بارغىچە يولدا ئۈزۈمدىن يېدىم، مەن كەلگەندىن كېيىن ئۇ مېنى: ئى خىيانەتچى! دەپ قۇلىقىمنى سوزدى.

كۆڭۈلنى ئاداۋەتتىن سالامەت قىلىش ئەخلاقى

دىلنىڭ ئۆچ ـ ئاداۋەتتىن سالامەت بولۇشى ۋە ئىچى يامانلىقتىن يىراق بولۇشى ئىنسان تەبىئىتىنىڭ نورمال تۇرۇشىدا ناھايىتى مۇھىمدۇر، ئۇ ھەرقانداق ئىنساننى كىشىلەرنى ياخشى كۆرۈشكە، جەمئىيەت ئۈچۈن ياخشىلىقنى ئىزدەشكە، ئىنسانىڭ تەبىئىتىدە ھەمىشە ياخشىلىقنىڭ ئالامەتلىرىنىڭ ئەڭ يۇقىرى دەرىجىدە ئىپادە تېپىشىغا تۈرتكە بولىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يېڭىدىن يېتىشۋاتقان ئەنەس ئىبنى مالىكتىن ئىبارەت بۇ كىچىك ساھابىنىڭ تەبىئىتىدە بولغان ناچار خۇلۇقلارنى يۇيۇشى، ئۇنىڭغا يامانلىق قىلغان كىشىنى كەچۈرۈشى، دىلىدىكى شەيتانىنىڭ ۋەسۋەسلىرىگە ۋە ئۇنىڭ زىيانلىق يولغا باشلىشىغا يول قويماسلىقىغا چاقىرغان. ئەمدى بىز ئۇنىڭ بۇ ئەزىمەتلىك ۋە كەرەملىككە ئىگە خۇسۇسىيەتلىرى بىلەن تولغان چاقىرىقىغا قۇلاق سالايلى:

ئىمام تىرمىزى ھەسەن ۋە غېرىب، دەپ بايان قىلغان ھەدىسىدە ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى ئوغلۇم! ئەتىگەن ۋە ئاخشىمى ھېچكىمگە ئۆچ ـ ئاداۋەت پەيدا قىلماسلىققا قادىر بولالىساڭ شۇنداق قىلغىن! ئى ئوغلۇم! بۇ مېنىڭ

www.munber.org

سۈننەتتىمدۇر. كىمكى مېنىڭ سۈننىتىمنى ياشارتسا مېنى ياشارتقان بولىدۇ. مېنى ياشارتقان كىشى جەننەتتە مېنىڭ بىلەن بىرگە بولىدۇ.»

جەننەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بىلەن بىللە بولۇش شەرىپى پەقەت دىلىنى ئۆچ ـ ئاداۋەتتىن ۋە ئىچى يامانلىقتىن ساقلىيالىغان كىشىلەرگە خاس بولىدۇ.

خاتىمە: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ باللار بىلەن بولغان ئەخلاقىدىن ئەمەلىي مىساللار

بۇ مەسىلىدە بىز سىزلەرگە بۇ ئۇممەتنىڭ قوماندانى بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ باللار بىلەن قانداق مۇئامىلە قىلغانلىقى، ئۇلارنى نېمىگە بۇيرۇپ نېمىدىن توسقانلىقى، ئۇلار بىلەن چىقىشىپ ئۆتۈشى، ئۇلارغا چاقچاق قىلىششى، بىر بالىنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئۇنىڭغا كۆلۈمسىرىشى، باللارغا غەزەپلىك نەزەر بىلەن باقماسلىقى، ئۇلارغا كايىماسلىقى، ئۇلارنىڭ تەبئىيتىگە قازا ـ قەدەر ئەقىدىسىنى قوبۇل قىلدۇرۇشقا تىرىشقانلىقى قاتارلىق ئەمەلىيەتلىرىگە ئالاقىدار مىساللارنى كەلتۈرىمىز. پايدىسىنىڭ ئومۇمىيۈزلۈك بولۇشى ئۈچۈن ھەدىسنىڭ رىۋايىتىنى كۆپ خىل يوللار بىلەن بايان قىلىپ كەلتۈرىمىز.

ئىمام ئەھمەد، بۇخارى، مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئون يىل خىزمەت قىلدىم، بۇ جەرياندا پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ماڭا بىرەر قېتىممۇ "ئۇف" دېگەندەك ياكى شۇنىڭغا ئوخشاش بىرەر تاۋۇشنىمۇ چىقارمىدى. بىرەر ئىشىمنىمۇ: «نېمىشقا بۇنداق قىلدىڭ؟ ئۇنداق قىلساڭ بولمامدۇ؟» دەپ باقمىدى.

ئىمام مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئەخلاقلىقرەكى ئىدى، ئۇ بىر كۈنى مېنى بىر ئىشنى بجىرىپ كېلىشكە ئەۋەتتى. مېنىڭ كۆڭلۈمدە بارغۇم بولىسمۇ لېكىن قەستەن: مەن بارمايمەن، دېدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام يەنە بۇيرىغاندىن كېيىن مەن چىقىپ بازاردا ئويناۋاتقان باللاردىن ئۆتۈپ ئۇلارغا قاراپ تۇرۇپ قالدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئارقامدىن كېلىپ ماڭا قاراپ تۇرۇپتۇ، مەن بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا قارىدىم، ئۇ ماڭا قاراپ كۈلۈۋاتاتتى، ئاندىن ئۇ: «ئى ئەنەس! بۇيرىغان يەرگە باردىڭمۇ؟» دېدى. مەن: مەن بارىمەن ئى الله نىڭ پەيغەمبەرى، دېدىم. ئەنەس بۇ رىۋايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا توققۇز يىلدىن ئارتۇق خىزمەت قىلدىم، بىرەر قېتىممۇ نېمىشقا ئۇنداق قىلدىڭ! ياكى مۇنداق ـ مۇنداق قىلمىدىڭ؟ دەپ باقمىدى.

ئىمام ئەھمەدنىڭ رىۋايىتىدە ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئون يىل خىزمەت قىلدىم، ئۇ مېنىڭ بىرەر ئىشنى خاتا قىلغانلىقىم ياكى ياخشى ئادا قىلمىغانلىقىم ئۈچۈن مېنى ئەيىبلەپ باقمىدى. ئەگەر ئۆيىدىكىلەردىن بىرەرسى ماڭا بۇ ھەقتە مالامەت قىلسا پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «ئۇنىڭغا مالامەت قىلماڭلار، ئۇ قىلىشقا قادىر بولالىغان بولسا شۇنداق قىلغان بولاتتى» دەيتتى.

يۇقىرىدا بايان قىلغانلىرىمىز پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ باللارنىڭ ئەخلاقىنى بىنا قىلىشتا ئەمەلىيەت ئارقىلىق ئېلىپ بارغان تەربىيەسىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام باللارنىڭ شۇنداق تەربىيلىنىشىگە ئەھمىيەت بېرىدۇكى، بۇنداق تەربىيلىنىش باللارنىڭ كەلگۈسىدە ئالدىغا ئۇچرايدىغان توسالغۇلىرىغا تاقابىل تۇرالايدىغان بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ. بولۇپمۇ ھازىرقىدەك دەۋرىدە باللىرىمىزنىڭ

www.munber.org

ھاياتتىكى ھەرخىل بۇزۇق ئەقىدىلەرنىڭ توسالغۇسىغا ئۇچرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆرنەك قىلىپ بەرگەن ئۇسۇلدا تەربىيلەش ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگىدۇر.

الله تائالا مېنى ۋە سىزنى ياخشى ئەخلاق، چىداملىق سەۋرى، كەچۈرۈمچان قەلب ئىگىسى بولۇشقا مۇۋەپپەق قىلسۇن! الله دۇئالارنى ئىشتكۈچى ۋە تېز قوبۇل قىلغۇچىدۇر.

www.munber.org

بەشىنچى بۆلۈم

ھېس ـ تۇيغۇ ۋە شەخسىيتىنى بەرپا قىلىش

مۇقەددىمە

باللارنىڭ ھېس ـ تۇيغۇسىنى بەرپا قىلىشنىڭ ئاساسلىرى

باللارنى سۆيۈش، ئۇلارغا شەپقەت قىلىش ۋە رەھمەت قىلىش

باللار بىلەن ئوينىشىش ۋە ئۇلارنى ئەركىلىتىش

باللارغا ھەدىيلەرنى تەقدىم قىلىش

بالىنىڭ بېشىنى سىلاش

بالىنى چىرايلىق ئۇسۇلدا كۈتىۋېلىش

بالىنىڭ ئەھۋالىنى كۆزىتىش ۋە ھال ـ ئەھۋال سوراش

قىز باللارغا ۋە يېتىم باللارغا ئالاھىدە ئېتىباردا بولۇش

1 ـ قىز بالىنى تەربىيلەش قائىدىلىرى:

قىز بالىنى يامان كۆرۈشتىن توسۇش

قىز ـ ئوغۇل پەرزەنتلەر ئارىسىدا ئايرىمچىلىق قىلماسلىق، ئۇلارغا باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇش

قىز باللارنى تەربىيلەش، ئۇلارغا ياخشىلىق، سەۋرى قىلىش ۋە ئۇلارنى ياتلىق قىلىشنىڭ ساۋابى

2 ـ يېتىم ئوغۇل قىزلارنى تەربىيلەش:

يېتىم بالىنى بېقىش ۋە ئۇنى تەربىيلەشنىڭ ساۋابى

يېتىمنىڭ مېلىنى مۇھاپىزەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن تىجارەت قىلىپ قويۇش

يېتىم قالغان باللىرىنى بېقىش ئۈچۈن ياتلىق بولمىغان ئانىنىڭ ئەجرى

يېتىمگە تەربىيە قىلىش، ئىلىم ۋە ئەدەب ئۆگىتىشتە ئۆز باللىرىغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلىش

بالىنى ياخشى كۆرۈشتە ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەي ياكى بەك پەرۋاسىز تاشلاپمۇ قويماي ئوتتۇراھال يول تۇتۇش قائىدىلىرى

ئۆزىڭىز ۋە بالىڭىز ھەققىدە اللە نىڭ ھۆكمى بىلەن ھۆكۈم قىلىش

سېخى، مېھمان دوست بولۇش

بالىنىڭ كېسەللى ۋە ئۆلۈمگە سەۋرى قىلىش ۋە اللە دىن ساۋاب ئۈمىد قىلىش

www.munber.org

مۇقەددىمە

ھېس ـ تۇيغۇ يېتىلىۋاتقان بالىدا ناھايىتى مۇھىم ئورۇننى ئىگەلەيدۇ. ئۇنىڭ شەخسىيىتىنى بىنا قىلىدۇ. ئەگەر ئۇنى تەڭپۇڭ ھالدا قوبۇل قىلالىسا كەلگۈسىدە ھەممە جەھەتتىن تولغان مۇكەممەل ئىنسان بولۇپ يېتىشىپ چىقىدۇ. ناۋادا ئۇنداق بولماي ئارتۇقچە ياكى كەم بولۇپ قالغىنىدا ئۇ ئەتراپىدىكىلەرگە رەھىم قىلمايدىغان باغرى تاش ئادەم قىلىپ يېتىلدۈرۈپ قويىدۇ. شۇڭا ھېس تۇيغۇنىڭ ساقلىنىشىنىڭ بالىنىڭ تەبىئىيتى ۋە شەخسىيىتىدە ناھايىتى مۇھىم رولغا ئىگە. بۇنى بىنا قىلىشتا ئاتا ـ ئانا ناھايىتى مۇھىم رول ئوينايدۇ. چۈنكى، بۇنداق تۇيغۇنىڭ شەكىللىنىش مەنبەسى يەنىلا ئاتا ـ ئانىلاردۇر. ئاتا ـ ئانىلار بالىلارنىڭ مېھرىبانلىق، شەپقەت ۋە ئاتا ـ ئانا مېھرىنى ھېس قىلىشىنىڭ مەنبەسىدۇر. شۇڭا بۇ بۆلۈمنىڭ ئاخىرىدا ئاتا بىلەن ئانىنىڭ ئىككىسىدىن بىرىدىن ياكى ئىككىسىدىن ئايرىلىپ قالغان يېتىم بالىلارغا ياكى قىز بالىلارغا قانداق مېھرىبانلىق يەتكۈزۈشكە بۇيرۇلغانلىقى ھەققىدە مەخسۇس توختىلىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بارلىق بالىلارغا ئالاھىدە ئېتىبار بەرگەن بولسىمۇ لېكىن، يېتىم بالا بىلەن قىز بالىلارغا تېخىمۇ بەكرەك ئېتىبار بەرگەنلىكىنى بىزگە بايان قىلىنغان ھەدىسلەر ئارقىلىق بىلەلەيمىز. مۇسۇلمانلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇغىنىغا ئەمەل قىلىپ يېتىم بالىلارنى ئۆز بالىلىرىغا ئوخشاش قاراپ ئۇلارنى قانات ئاستىغا ئالسا، تەربىيىلىسە قانداق ياخشى بولار ئىدى ـ ھە!

بىز بۇ مەزمون ھەققىدە توختالغان ئىكەنمىز بالىنىڭ ھېس تۇيغۇسىنى ۋە شەخسىيىتىنى قانداق بەرپا قىلىش ۋە ئۇنىڭ ھەققىنى قانداق ئادا قىلىش كېرەكلىكى توغرىسىدىكى مەسىلە ئۈستىدە توختىلىمىز. بۇ سوئالغا ھەدىس شەرىپلەرنىڭ مەزمونىغا قارىتا تۆۋەندىكى يەكۈننى خۇلاسىلەپ چىقتۇق.

بالىلارنى سۆيۈش، ئۇلارغا شەپقەت قىلىش ۋە رەھمەت قىلىش

بالىلارنى سۆيۈش بالىنىڭ ھېس ـ تۇيغۇسىنى ئويغىتىشتا چوڭ رولغا ئىگە، شۇنداقلا بالىلارنىڭ غەزىپى ۋە ئاچچىقىنى بېسىشتىمۇ چوڭ رولغا ئىگە، بۇنىڭدىن باشقا يەنە سۆيۈش ئارقىلىق چوڭلار بىلەن كىچىكلەر ئارىسىدىكى مۇھەببەتنى تېخىمۇ كۈچەيتكىلى بولىدۇ. سۆيۈش يېتىلىۋاتقان بالا ئۈچۈن قەلب ۋە دىلىنىڭ يۈرۈشى ئۈچۈن چاقنىغۇچى نۇرلۇق رولغا ئىگە، ئومۇمەن قىلىپ ئېيتقاندا بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارغا ئائىت سۈننىتىدۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: سەھرالىق بىرقانچە ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: سىلەر بالىلىرىڭلارنى سۆيەمسىلەر؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە» دېدى. ئۇلار: بىراق بىز ھېچ سۆيمەيمىز، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله سىلەرنىڭ دىلىڭلاردىكى شەپقەتنى كۆتۈرۈۋەتكەن بولسا مەن ئۇنىڭغا ئامال قىلالامدىمەن؟» دېدى.

ئىمام مۇسلىم ۋە بۇخارى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپنىڭ ئوغلى ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى سۆيدى. بۇنى كۆرگەن ئەلئەقرە ئىبنى ھارىس: مېنىڭ ئون بالام بار، مەن ئۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى سۆيمىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بۇنى ئاڭلاپ: «شەپقەت قىلمىغان كىشىگە شەپقەت قىلىنمايدۇ» دېدى.

ئىبنى ئەساكىر ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بالىلارغا ۋە ئائىلىگە ئەڭ شەپقەتلىك كىشى ئىدى.

بالىلارغا رەھمەت قىلىش ۋە شەپقەت قىلىش پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئېسىل سۈپەتلىرىدىن بىر سۈپەتتۇر، شۇنداقلا ئۇ شۇنىڭغا ئەمەل قىلغۇچىنى جەننەتكە ئېلىپ كىرىدىغان، الله نىڭ رازىلىقىغا ئېلىپ بارىدىغان يولدۇر.

ئىمام بۇخارى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئايال ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قىشىغا كەلدى. ئائىشە ئۇ ئايالغا ئۈچ دانە خورما بەردى. ئۇ ئايال ئىككى دانە خورمىنى يېنىدىكى ئىككى بالىسىغا بىردىن بېرىپ بىرىنى ئۆزى يېمەكچى بولىۋېدى خورمىلىرىنى يەپ بولغان بالىلار ئانىسىنىڭ قولىغا قارىدى، شۇنىڭ بىلەن بۇ ئايال ئاخىرقى بىر تال خورمىنىمۇ ئىككىگە بۆلۈپ ئاندىن ئۇنى ئىككى بالىسىغا بەردى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام كەلگەندە ئائىشە بۇ ئەھۋالنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردى، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «بۇنىڭ ئەجەپلەنگىدەك نەرى بار؟ الله خۇددى ئۇ ئايال ئۇ ئىككى بالىسىغا شەپقەت قىلغىنىدەك ئۇنىڭغىمۇ شەپقەت قىلدى» دېدى.

ئىمام بۇخارى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن نامازنى ئۇزۇن ئوقۇشنى خالايمەن، ئاندىن بالىنىڭ يىغلىغىنىنى ئاڭلايمەن ـ دە، بالىنىڭ يىغىسىنىڭ ئانىنى بىئارام قىلىدىغانلىقىنى بىلگەنلىكىم ئۈچۈن نامازنى قىسقارتىمەن» دېگەن سۆزى ئۇنىڭ بالىلارغا قانچىلىك دەرىجىدە مېھرىبان ئىكەنلىكىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئەبى قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام قىزى زەينەبنىڭ قىزى ئۇمامەنى كۆتۈرۈپ تۇرۇپ جامائەتكە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇيتتى، سەجدە قىلغاندا ئۇنى يەرگە قوياتتى، تۇرغاندا يەنە ئۇنى كۆتۈرىۋالاتتى. [بۇ ھەدىسنى ئىمام تىرمىزىدىن باشقا ئالتە كىتابنىڭ ھەممىسىدە رىۋايەت قىلغان]

كىچىكلەرنىڭ چوڭلارغا ھايۋاناتلارنى سۆيۈشنى ئۆگىتىشى ۋە ئۇلارغا الله نىڭ رەھمىتىنى ئەسلىتىشىگە ئائىت ۋەقەلىكلەرنى ئاڭلىغاندا كىشىلەر ئەلۋەتتە ھەيران قالىدۇ. پەخرۇررازى تەپسىر كىتابىدا دەل شۇنداق ۋەقەلىكتىن بىرنى بايان قىلغان: بىر بېلىقچى بولۇپ بىر كۈنى ئۇ سۇغا تور تاشلاپ بىردانە بېلىق تۇتقان، لېكىن ئۇنىڭ قىزى ئۇ بېلىقنى ئاتىسىنىڭ قولىدىن ئېلىپ سۇغا قايتا تاشلىۋەتكەندىن كېيىن: بۇ بېلىق غەپلەتتە قالغانلىقى ئۈچۈن تورغا چۈشۈپ قاپتۇ، دېگەن. پەخررۇررازى بۇ ۋەقەلىك ئۈستىدە توختىلىپ: ئى الله ئاشۇ كىچىك قىز بېلىقنى غەپلەتتە قېلىپ تورغا چۈشۈپ قالدى، دېگەن ۋە ئۇنى سۇغا قايتا تاشلىغان، بىزنى بولسا شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىلىرى ئوۋلىدى، بىزنى رەھمەت دېڭىزىدىن چىقاردى، ئى الله بىزگە ئۆز پەزلىڭ بىلەن شەپقەت قىل! بىزنى شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىلىرىدىن يىراق قىل! ۋە بىزنى رەھمەت دېڭىزىڭغا قايتىدىن تاشلا!

www.munber.org

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىگە سۆزلەپ بېرىش ئارقىلىق بايان قىلغان تۆۋەندىكى ۋەقەلىك ئانىلارنىڭ بالىلارغا قانچىلىك شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئىكەنلىكىنىڭ، شۇنداقلا ئانىلارنىڭ بالىلارغا بولغان مۇھەببىتىنىڭ ئۇلارنىڭ دىلىدىن پارتلاپ چىقىدىغانلىقىنىڭ دەلىلىدۇر. پۈتكۈل ئانىلار بالىلىرىغا مۇشۇنداق شەپقەت قىلغىنىدا قانچىلىك ياخشى بولار ئىدى ـ ھە!

ئىمام ئەھمەد، بۇخارى ۋە مۇسلىم سەھىھلىرىدا ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «داۋۇد ئەلەيھىسسالام ۋە سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىسىدا ئىككى ئايال بولۇپ ئۇلارنىڭ ھەر بىرىنىڭ بىردىن ئوغلى بار ئىكەن، بىر كۈنى ئۇ بالىلاردىن بىرىنى بۆرە يەپ كېتىدۇ، ئاندىن ئۇ ئىككى ئانا ھايات قالغان بىر بالىنىڭ ئۆزىنىڭ بالىسى ئىكەنلىكىنى داۋا قىلىپ داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كەلدى، داۋۇد ئەلەيھىسسالام بالىنى ئاياللاردىن چوڭىغا بۇيرۇپ بەردى. ئۇلار چىقىپ كېتىۋاتقاندا سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى چاقىرىپ: پىچاق ئېلىپ كېلىڭلار، ئۇنى مەن ئىككىگە بۆلۈپ ئۇنى ھەر بىرىڭلارغا يېرىمدىن بېرەي، دېدى. بۇنى ئاڭلىغان ئاياللاردىن كىچىكرەكى (ئەمەلىيەتتە ئۇ بالىنىڭ ئۆز ئانىسى ئىدى): اللە ساڭا رەھمەت قىلسۇن! ئۇنى ئىككىگە بۆلمە، بالا ئۇنىڭ بولسۇن! دېدى. بۇنى ئاڭلىغان سۇلايمان ئەلەيھىسسالام بالىنى كىچىك ئايالغا ھۆكۈم قىلىپ بەردى. اللە تائالا قۇرئان كەرىمدە مۇنداق دېدى: ﴿سۇلايماننىڭ سەلتەنىتىنى كۈچەيتتۇق، ئۇنىڭغا ھېكمەت ۋە (ھەممە ئادەم چۈشىنىدىغان) روشەن سۆز ـ ئىبارىلەرنى ئاتا قىلدۇق﴾[1].

بۇ قىسسىدە يەنە باغرى ناھايىتى قاتتىق ئانىلارنىڭ بولىدىغانلىقىغىمۇ دەلىل باردۇر. گەرچە ئۇ ئايالنىڭ بالىسىنى بۆرە يەپ كەتسە ئۇنىڭ بۇنىڭغا كۆڭلى يېرىم بولماستىن كىچىك ئايالنىڭ بالىسىنى مېنىڭ دەپ تالاشقان، ئەمەلىيەتتە ئۇ ئىككى بالىنىڭ چىراي تۇرقى بىر ـ بىرىگە ناھايىتى بەك ئوخشىشىپ كەتكەچكە ئۇ ئايال ئۆز بالىسى بىلەن كىچىك ئايالنىڭ بالىسىنى پەرقلەندۈرەلمىگەن. ئۇ ئايالنىڭ باغرىنىڭ قاتتىقلىقىنىڭ يەنە بىر ئىپادىسى شۇكى، سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا بالىنى ئىككىگە بۆلۈپ بېرىش ھۆكمى توغرىسىدا سۆز ئاچقاندا، ئۇ ئايال بۇنىڭغا ھېچقانداق ئېتىراز بىلدۈرمىگەن. كىچىكى بولسا ئانىلىق شەپقىتى بىلەن بالىنىڭ بۇنداق پارچىلىنىشىغا يول قويماسلىق ئۈچۈن ئۇ بالىدىن ئايرىلىپ قالىدىغان ئىش بولسىمۇ ئۇنى ھايات قالدۇرۇشنى ئۈمىد قىلغان.

بالىلارنى ئەركىلىتىش ۋە ئۇلار بىلەن ئوينىشىش

بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارغا بولغان ئېھتىماملىق ئەمەلىيەتلىرىدە ئۇنىڭ بالىلارنى بەزىدە سۆيسە بەزىدە قۇچاغلىغانلىقىنى، بەزىدە ئۇلارنىڭ باش ـ كۆزلىرىنى سىلىسا بەزىدە ئۇلار بىلەن ئويناشقانلىقىنى، ئۇلار بىلەن چاقچاقلاشقانلىقىنى، بەزىدە ئۇلارنىڭ ئىسمىنى كىچىكلىتىپ چاقىرسا بەزىدە ئۇلارنى ئەركىلەتكەنلىكىنى ئۇنىڭ ھەدىسلىرىدىن بىلىۋالالايمىز. ناۋادا ئاتا ـ ئانىلار بۇ ئىشلارنىڭ

(1) سۈرە ساد 20 ـ ئايەت.

www.munber.org

بەزىسىنى ياكى ھەممىسىنى قىلمىغان ياكى قىلمايدىغان بولسا بىز ئۇلارنىڭ بۇ ئىشلارنى ھېچ بولمىغاندا سۈننەتكە ئەگىشىش يۈزىسىدىن بولسىمۇ قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

تەبەرانىي جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدۇق، بىز تاماققا چاقىرىلدۇق، بۇ چاغدا ھۇسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ باللار بىلەن يولدا ئويناۋاتقان ئىكەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جامائەتنىڭ ئالدىدا غۇلاچلىرىنى كەرگىنىچە ھۇسەيىننى قوغلىدى، ھۇسەيىن بولسا ئۇياق - بۇياققا قاچقىلى تۇردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن تەڭ كۈلۈشۈپ ئۇنى قوغلاپ تۇتىۋالغاندىن كېيىن ئۇنى قوچاقلاپ سۆيدى، ئاندىن كېيىن: «ھۇسەيىن مەندىن، مەن ھۇسەيىندىن، ئۇنى ياخشى كۆرگەن كىشىنى اللە ياخشى كۆرىدۇ. ھەسەن بىلەن ھۇسەيىن باشقا نەۋرىلەردەكلا ئىككى نەۋرىدۇر» دېدى.

ئىمام بۇخارى «ئەدەبۇل مۇفرەد» تە، ۋە تەبەرانىي ئەبۇ ھۇرەيرىدىن قىلغان رىۋايەتتە ئۇنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قولى بىلەن ھۇسەيىننىڭ يەنە بىر قولى بىلەن ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ قولىنى تۇتۇپ ئۇ ئىككىسىنىڭ پۇتلىرىنى ئۆزىنىڭ پۇتلىرىنىڭ ئۈستىگە قويۇپ ئاندىن ئۇلارغا: «چىق» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئۈستى تەرەپكە يامىشىپ ھەتتا ئۇلارنىڭ پۇتلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مەيدىسىگىچە باردى، بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئېغىزىڭلارنى ئېچىڭلار!» دېدى. ئۇ ئىككىسى ئېغىزلىرىنى ئېچىشتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى سۆيدى ۋە: «ئى اللە سەن ئۇلارنى ياخشى كۆر! مەن ئۇلارنى ياخشى كۆرىمەن» دېگەنلىكىنى ئۆز كۆزلىرىم بىلەن كۆرۈپ، ئۆز قۇلىقىم بىلەن ئاڭلىدىم، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ. «ئىسابەتۇل ۋۈزدا» دېگەن كىتابتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلارنى: «ئاۋاق - ئاۋاق، شىداق - شىداق (كۆزى كىچىك)» دېگەنلىكى قوشۇپ رىۋايەت قىلىنغان. ئىبنى ئەسىرنىڭ «نىيھايە» دېگەن كىتابىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەسەن بىلەن ھۇسەيىننى ئۇسۇل ئويناتقانلىقىنى ۋە ئۇلارنى: «ئاۋاق، ئاۋاق (كۆزى كىچىك) چىقە!» دېگەنلىكىنى، ئاندىن ئۇلارنىڭ تاپانلىرىنى مەيدىسىگە دەسسەتكەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەخلاقتا ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئېسىلى ئىدى. مېنىڭ ئەبۇ ئۇمەير ئىسىملىك بىر كىچىك ئىنىم بار ئىدى، ئۇ چاغلاردا ئۇ ئەمدىلا سۈتتىن ئايرىلغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنىمغا چاقچاق قىلىپ: «ئى ئۇمەير! نۇغەير نېمە قىلدى» دەيتتى. نۇغەير بولسا قۇشنىڭ ئىسمى ئىدى.

ئىمام ئەھمەد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇممۇ سۇلەيمنىڭ يېنىغا كىرەتتى. ئەبۇ تەلھەدىن تۇغۇلغان ئەبۇ ئۇمەير دەپ كۈنىيە بېرىلگەن بىر ئوغلى بار ئىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئۆيگە كەلسىلا كىچىك ئۇمەير بىلەن چاقچاقلىشاتتى، بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بۇ ئۆيگە كەلگەندە كىچىك ئۇمەيرنىڭ غەمكىن بولۇپ قالغانلىقىنى كۆرۈپ: «نېمە بولدى؟ مەن ئەبۇ ئۇمەيرنى غەمكىن كۆرۈمەنغۇ؟» دېدى. ئۆيدىكىلەر ئۇمەيرنىڭ ئوينايدىغان قۇشىنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى دېۋىدى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئى ئەبۇ ئۇمەير! نۇغەير نېمە بولدى؟» دېدى. ھافىز ئىبنى بارى «فەتھۇل بارى» دا بۇ ھەدىس ھەققىدە قايتا - قايتا ئوينىشىشنىڭ جايىزلىقى، شۇنداقلا ئۇنىڭ رۇخسەت بولۇپ قالماستىن سۈننەت نۇقتىسىدىن رۇخسەت

ئىكەنلىكى، ئەقلىغا توشمىغان كىچىك باللار بىلەن چاقچاقلاشسا بولىدىغانلىقى ھەم ئۇنى قايتا ـ قايتا زىيارەت قىلىشنىڭ جايىزلىقى، چوڭلۇق ۋە تەكەببۇرلۇقنى تاشلاش، چوڭلارغا يوللاردا ھۆرمەت قىلىش، ئۆيدە بىرلىكتە ئوينىشىپ چاقچاقلىششىنىڭ دۇرۇس بولىدىغانلىقى توغرىسىدىكى مەنە كېلىپ چىقىدۇ، دېگەنلىكى بايان قىلىندى.

تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئۇنىڭغا چاقچاق قىلىپ: «ئى ئىككى قۇلاق!» دەيدىغانلىقىنى رىۋايەت قىلدى.

تىرمىزى غېرىپ ھەدىس دېگەن رىۋايىتىدە ئەنەستىن ئۇنىڭ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى "بەقلە" دەپ ئاتىدى، مەب بولسام بۇ ئىسمنى ياخشى كۆرمەيتتىم، دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. [بۇ ھەدىس ئاجىزدۇر]

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەككىگە كەلگەندە ئۇنىڭ ئالدىغا بەنى مۇتەللىپ ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ كىچىك باللىرى چىقتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ باللاردىن بىرىنى ئالدىغا، بىرىنى ئارقىغا ئېلىپ ئۇلىغىغا مىنگەشتۈرۋالدى.

ئىمام بۇخارىنىڭ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەفاتتىن مۇزدەلىپىگە بارغاندا ئۇلىغىغا ئۇسامەنى، مۇزدەلىفەدىن مىناغا قايتىشىدا فەزلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى مىنگەشتۈرۋالغان. ئۇ ئىككىسى تاكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەقەبە تېشىنى ئېتىپ بولغۇچە تەلبىيە ئېيتىشنى داۋاملاشتۇرغاندى.

ئابدۇللاھ ئىبنى شەددادتىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇۋېتىپ سەجدىدە تۇرغاندا ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بوينىغا مىنىۋالدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇزاق سەجدە قىلدى، جامائەتمۇ شۇنداق قىلدى، ناماز ئوقۇلۇپ بولغاندا جامائەت: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! نامازدا سەجدىنى ئەجەپمۇ ئۇزۇن قىلدىڭغۇ؟ بىز بىرەر ئىش يۈز بەردىمىكىن، دەپ ئەنسىرەشتۇق، دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئوغلۇم بوينىمغا مىنىۋالغانىدى، مەن تاكى ئۇ چۈشۈپ كەتكىچە ئۇنى ئالدىرىتىپ قويۇشنى خالىمىدىم» دەپ جاۋاب بەردى. [ئىراقى: بۇ ھەدىسنى نەسەئى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلدى، بۇ ھەدىس ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ شەرتىگە ئۇيغۇن، دېدى.]

ساھابىلار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەگىشىش يۈزىسىدىن باللىرىغا چاقچاق قىلاتتى ۋە باللىرى بىلەن ئويىنىشاتتى. ئۇلار باللىرىنىڭ تۇرالغۇ جايلىرىغا كىرىپ خۇددى كىچىك باللاردەك بولۇپ ئۇلار بىلەن ئويىنىشاتتى.

دەيلەمى ۋە ئىبنى ئەساكىر ئەبى سۇفيانىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن مۇئاۋىيەنىڭ قېشىغا كىرگەن ئىدىم، ئۇ چاغدا ئۇ ئۇخلۇسىغا ياتقان بولۇپ، مەيدىسى ئۈستىدە بىر بالا ياكى بىر قىز بالا مىنىۋالغان ئىكەن، ئۇ بالا بولسا ئۇنى نوقۇشتۇرۇۋاتاتتى. مەن: ئى مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى!

ئۇنى ئۇستىلىرىدىن چۆشۈرسىلە! دېدىم. ئۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمنىڭ بالىسى بولسا، ئۇ بالىسىغا بالىلارچە مۇئامىلە قىلسۇن!» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى.

ئۆمەر بىر ئادەمنى خىزمەتكە قوبۇل قىلماقچى بولغاندا ئۇ ئادەمنىڭ بالىلارغا قوپال مۇئامىلە قىلىدىغان ياكى قىلمايدىغانلىقىغا قاراپ تاللايتتى. مۇھەممەد ئىبنى سالامدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بىر ئادەمنى خىزمەتكە قوبۇل قىلغان بولۇپ ئۇ ئادەم ئۆمەرنىڭ بالىلىرىدىن بىر بالىسىنى سۆيگەنلىكىنى كۆرۈپ: سىز مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى تۇرۇپ بالىنى سۆيەمسىز؟ مەن سىزنىڭ ئورنىڭىزدا بولسام ئۇنداق قىلمايتتىم، دېدى. ئۆمەر: اللہ سېنىڭ دىلىڭدىن شەپقەتنى سۇغۇرىۋەتكەن بولسا ماڭا نېمە ئامال؟ اللہ بەندىلىرى ئىچىدە شەپقەتلىك بولغانلارغىلا شەپقەت قىلىدۇ، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ كىشىنى ئەمەلدىن قالدۇرۇپ: سەن ئۆز بالاڭغا شەپقەت قىلمىساڭ باشقىلارغا قانداق شەپقەت قىلىسەن؟ دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلار بىلەن ئەنە شۇنداق ئويۇن قىلاتتى، ئۇلارنى شۇنداق ئەركىلىتەتتى ۋە بالىلارغا بالىلارچە بولۇپ ئۇلار بىلەن چاقچاق قىلىشاتتى، ئۇ قوپاللىق، دىلى قاتتىقلىق ۋە بالىلارنىڭ ھەققىنى بەرمەسلىكنىڭ دەل ئەكسىچە يول تۇتۇپ بالىلارغا مېھرىبان، مۇلايىم، سەممىي مۇئامىلە بىلەن بالىلارنىڭ مەنئۇيىتىنى غىزالاندۇراتتى.

بالىلارغا ھەدىيىلەر تەقدىم قىلىش

ھەدىيە قىلىشنىڭ ئىنساندا ياخشى تەسىر قالدۇرۇش رولى باردۇر. بالىلارغا نىسبەتەن ھەدىيەنىڭ تەسىرى تېخىمۇ چوڭقۇردۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىر - بىرىڭلارغا ھەدىيە بېرىڭلار، بىر - بىرىڭلارنى ياخشى كۆرۈسىلەر» دېگەن سۆزى ئارقىلىق ئىنسانلار ئارىسىدىكى مۇھەببەتنىڭ باغلىنىش ۋاستىسىنى ئوتتۇرىغا قويدى، بۇ ھەممىگە ئومۇم بولغان قائىدىدۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىنىڭ ھېس - تۇيغۇسىنى بەرپا قىلىش، ئۇنى تېخىمۇ جانلاندۇرۇشتىكى كۈچلۈك بىر ئاساس مەنبەسىنى ئوتتۇرىغا قويغاندى.

ئىمام مۇسلىم ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مېۋىلەرنىڭ پىشقانلىرى ئاۋۋال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتىلەتتى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى اللہ! بىزگە، شەھەرلىرىمىزگە، مېۋىلىرىمىزگە، ئۆلچەك ۋە تارازىلىرىمىزغا بەرىكەت ئاتا قىلغىن! دەپ دۇئا قىلىپ. ئاندىن كېيىن ئۇ مېۋىلەرنى شۇ جايدا بار بولغانلارنىڭ ئەڭ كىچىكلىرىدىن باشلاپ بېرىشكە باشلايتتى».

تەبەرانىي ئىسھاق ئىبنى يەھيا ئىبنى تەلھەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن ئىسا ئىبنى تەلھە بىلەن مەسجىدتە ئىدىم، سائىب ئىبنى يەزىد مەسجىدكە كىردى. بۇ چاغدا ئىسا ئىبنى تەلھە مېنى ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن - كۆرمىگەنلىكىنى سوراپ كېلىشكە بۇيرىدى، مەن ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ: تاغام ئىبنى تەلھە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەن - كۆرمىگەنلىكىڭىزدىن سوراۋاتىدۇ، دېدىم، ئۇ: ھەئە، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆردۈم، مەن ئۇنىڭ

قىشتا بىرقانچە بالا بىلەن بىرگە كىرگەنىدىم، ئۇ بىر قاچىدىكى خورمىلاردىن يەۋەتاتتى، ئۇنىڭ قىشىدا ھەمراھلىرى بار ئىدى، بىز كىرگەندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خورمىلاردىن بىزگە سىقىم-سىقىم ئېلىپ بېرىپ بىزنىڭ بېشىمىزنى سىلىغان ئىدى، دېدى.

ئىبنى ئەبۇ دۇنيا ھەسەن ياكى جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن پېشىن ۋە ئەسىر نامىزىنى ئوقۇدۇم، ئۇ سالام بەرگەندىن كېيىن بىزگە: «يېرىڭلاردا تۇرۇڭلار!» دېدى. بىز جايىمىزدا تۇردۇق، ئۇ تاتلىق بار بىر كۆپنى ئېلىپ ھەممىمىزنىڭ ئاغزىغا بىر- بىرلەپ بارمىقى بىلەن تاتلىقنى سالدى، ئۇ چاغدا مەن تېخى كىچىك ئىدىم، نۆۋەت ماڭا كەلگەندە ماڭا بىر قېتىم سالدى، ئاندىن: «يەنە سالايمۇ؟» دېدى. مەن: ھەئە! دېدىم. ئۇ ماڭا يەنە بىر قېتىم سېلىپ بولۇپ ماڭا: «يەنە سالايمۇ؟» دېدى، مەن يەنە: ھەئە، دېدىم، شۇنىڭ بىلەن ماڭا ئۈچىنچى قېتىم سالدى، ئۇ بۇ ئىشنى شۇ يەردە بارلارنىڭ ھەممىسى تۈگىگىچە شۇ تەرىقىدە قىلدى.

ئەبۇ داۋۇد ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىزگە نەجاشى ئەۋەتكەن ھەدىيىلەر كەلدى، ھەدىيىلەرنىڭ ئىچىدە بىر دانە ئالتۇن بىلەيزۈك ۋە بىر دانە قاشتېشى ئۈزۈكى بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەدىيىلەرنى كۆرگەندىن كېيىن خۇددى ئۇلاردىن يۈز ئۆرىگەندەك قىلىپ قولىنىڭ ئۇچىدىلا ئالغاندىن كېيىن قىزى زەينەپ ئارقىلىق ئەبۇلئاسنىڭ قىزى ئۇمامەنى چاقىرتىپ: «قىزىم سەن بۇلار بىلەن زىننەتلەنگىن!» دېدى.

باللىنىڭ بېشىنى سىلاش

يۇقىرىدىكى ھەدىسلەرنىڭ بىرىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارنىڭ بېشىنى سىلاش ئارقىلىق ئۇلارنى قانداق روھلاندۇرغانلىقىنى، ئۇلارغا مېھرىبانلىق ۋە شەپقەتنى قانداق يەتكۈزگەنلىكىنى، ئۇلارغا سۆيگۈ ۋە مۇھەببەتنىڭ تەمىنى قانداق تېتىتقانلىقىنى، ئۇلارغا قانچىلىك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى بىلدۈرگەنلىكى بايان قىلىنغان ئىدى.

زەۋائىد ئىبنى ھەببانىدا ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنسارىلارنىڭ باللىرىنى زىيارەت قىلاتتى، ئۇلارنىڭ باللىرىنى كۆرسىلا سالام بېرەتتى ۋە بېشىنى سىلايتتى.

مۇسئەب ئىبنى ئابدۇللاھنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: ئابدۇللاھ ئىبنى سۇئەلەبە ھىجرەتتىن تۆت يىل ئىلگىرى تۇغۇلغان ئىدى، ئۇ يېڭى تۇغۇلغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئېلىپ بېرىلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بېشىنى سىلىدى ۋە مەككە فەتھى بولغان يىلى ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلىدى. ئۇ ئون تۆت ياشقا كىرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولدى. [بۇ ھەدىسنى ھاكىم مۇستەدرىكىدە رىۋايەت قىلدى]

ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنىڭ بېشىمنى سىلىدى، (بۇ ھەدىسنى رىۋايەت قىلغۇچى ئۈچ قېتىم سىلىدى،

www.munber.org

دىگەنلىكنى گۇمان قىلمەن، دېدى.) ئۇ بېشىمنى سىلىغاندا: «ئى الله جەئفەرنىڭ بالىسىنى ئورۇنباسار قىلىپ بەرگىن!» دېدى. [هاكىم رىۋايەت قىلغان]

پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بالىنىڭ بېشىنى سىلىغاندا يۈزىنىمۇ قوشۇپ سىلايدۇ، بۇ بولسا بالىغا تېخىمۇ كۆپ ئەھمىيەت بەرگەنلىكنىڭ، شۇنداقلا بالىنىڭ تېخىمۇ بەك خوش قىلغانلىقىنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئىمام مۇسلىم ساھابىلارنىڭ بالىلىرىدىن بىرى بولغان جابىر ئىبنى سەلەمەنىڭ مۇنداق دىگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىلەن بىرىنچى ناماز يەنى پىشىن نامىزىنى ئوقۇدۇم، ئاندىن كېيىن ئۇ ئۆيىگە چىقتى، مەنمۇ ئۇنىڭ بىلەن چىقتىم، ئۇنىنىڭ ئالدىغا ئىككى بالا كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ئۇ ئىككىسىنىڭ يۈزىنى بىر - بىرلەپ سىلاشقا باشلىدى. مەن ئۇنىڭ قولىنىڭ خۇددى ئەتىر قۇتىسىدىن چىقىرىلغاندەك سوغۇق ۋە خۇشپۇراقلىق ئىكەنلىكنى ھېس قىلدىم، دېدى.

بىز بۇ ھەدىستىن بالىلارنىڭ باش - كۆزلىرىنى سىلاش، بالىلار بىردىن ئارتۇق بولغاندا ئۇلار ئوتتۇرىسىدا باراۋەر مۇئامىلە قىلىش، ئايرىمچىلىق قىلماسلىقنى تونۇپ يېتىش بىلەن بىرگە پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامنىڭ ھەممە بالىلارغا ئوخشاش مۇئامىلە قىلىشىدىكى ئېسىل مۇئامىلە ئەخلاقىنى بىلىپ يېتەلەيمىز.

بالىنى ياخشى قارشى ئېلىش

بالىلار بىلەن كۆرۈشۈش ئادەتتە ئۇچراپ تۇرۇدىغان ھەم شۇنداق قىلىش لازىم بولغان بىر ئىشتۇر، كۆرۈششىنىڭ دەسلەپكى دەقىقىلىرى بالىلارنىڭ مىجەزىگە ئەڭ تەسىر قىلغۇچى مۇھىم دەقىقىلەر ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر بۇ دەقىقىلەردە كۆرۈشۈش چىرايلىق بولسا، ئۇندىن كېيىن ئۇلار بىلەن بولغۇسى سۆھبەتنى ئوڭاي داۋام قىلغىلى ۋە ئوڭۇشلۇق ئېلىپ بارغىلى بولىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇلار بىر - بىرىگە ئۇچۇق - يورۇق بولالايدۇ، كۆڭلىدىكىلەرنى ئاشكارا دېيەلەيدۇ، ئويلىغانلىرىنى ئوتتۇرىغا قويالايدۇ، تەلەپ ۋە ئارزۇلۇرىنى بىلدۈرەلەيدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى بالا بىلەن ئۇلارنى ئەركىلەتكەن ۋە مېھرىبانلىق قىلغان ھالدا چىرايلىق كۆرۈشكەندە ئاندىن ھاسىل بولىدىغان نەتىجىلەردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بۇنداق قىلىشنى ئۆز ئەمەلىيىتى بىلەن ئۆگەتكەن ئىدى.

ئىبنى ئەساكىر ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دىگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام بىرەر سەپەردىن قايتسا ئۇنى ئۇنىڭ ئۇرۇغ - تۇغقانلىرىنىڭ بالىلىرى كۈتىۋالاتتى، بىر قېتىم ئۇ سەپەردىن كېلىشى بىلەن مەن ئۇنىڭ ئالدىغا ھەممىدىن بۇرۇن ئېلىپ بېرىلدىم، ئۇ مېنى ئۇلۇغىنىڭ ئالدىغا مىندۈردى، ئارقىدىن فاتىمەنىڭ ئوغلى ھەسەن ۋە ھۆسەيندىن بىرى ئېلىپ كېلىندى، ئۇنى ئۇلاغنىڭ ئارقىسىغا مىندۈردى، شۇنداق قىلىپ بىز مەدىنىگە بىر ئۇلاغقا ئۈچىمىز مىنگەن ھالدا كىردۇق.

بالىنىڭ ئەھۋالىنى كۈزىتىش ۋە ھال - ئەھۋال سوراش

كۆپىنچە ۋاقىتلاردا باللار يولدا يالغۇز ماڭىدۇ، بەزىدە ئۇلار يولدىن ئازىدۇ ياكى بارار - يانار يولنى تاپالماي قالىدۇ، ناۋادا ئاتا - ئانىلار باللىرىغا بەكرەك ئەھمىيەت بەرگىنىدە باللىسىنىڭ ئىزىپ كەتكەنلىكىدىن تېزلا خەۋەر تاپىدۇ - دە، تېزلا ئىزدەشكە تۇتۇش قىلىدۇ ۋە ئۇنى تېپىپ قايتۇرۇپ كېلىدۇ، ئەمما بۇنىڭ ئەكسىچە باللىسىنىڭ ھېچ بىر ئىشىغا پەرۋاسىز بولسا باللىسىنىڭ ئىزىپ كېتىش جەريانىدا قورقۇپ كېتىشكە سەۋەبچى بولىدۇ، بالا ئىزىپ قالغاندا ئاتا - ئانىدىن قايسى بىرى بولمىسۇن تېزدىن ئۇ يەرگە يېتىپ بارالمىسا بالىدا ئاتا - ئانىغا نىسبەتەن ئۈمىدسىزلىنىش پەيدا بولىدۇ. شۇڭا ھەسەن ۋە ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن بىرى يۈتۈپ كەتكەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام دەرھال ساھابىلارنى ھەممە ياقتا تارقاپ ئۇلارنى ئىزدەپ تېپىشقا بۇيرۇغان.

تەبەرانىي سەلمان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدۇق، ئۇممۇ ئەيمەن رەزىيەللاھۇ ئەنھا كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ھەسەن ۋە ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما يوقاپ كەتتى، دېدى. بۇ دەل چاشكا ۋاقتى ئىدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «تۇرۇڭلار! ئوغلۇمنى ئىزدەڭلار!» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ھەربىرى ھەر تەرەپكە قاراپ ماڭدى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ماڭدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر تاغ باغرىغا كەلدى، بۇ يەردە ئۇ ئىككىسى بىر - بىرىگە ياندىشىپ تۇرغانىكەن، يېنىدا بىر ئەركەك يىلان (بەزى رىۋايەتلەردە بىر يىلان دېيىلگەن) قۇيرىقىنىڭ ئۈستىدە كۆتۈرۈلۈپ ئاغزىدىن زەھىرىنى چېچىپ تۇرغان ئىكەن، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا قاراپ يۈگۈردى، يىلان خۇددى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىرنەرسە دېمەكچى بولغاندەك قارىدى - دە، دەرھاللا تاشلارنىڭ ئارىسىغا شۇڭغۇپ كىرىپ كەتتى، شۇنىڭدىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ يېنىغا بېرىپ ئۇ ئىككىسىنىڭ ئارىلىقىغا كىرىپ ئۇلارنىڭ باش - كۆزلىرىنى سىلىغاندىن كېيىن: «ئاتا - ئانام ئىككىڭلارغا پىدا بولسۇن، سىلەر اللە نىڭ ئەڭ ھۆرمەتلىك كىشلىرى» دېدى ۋە ئۇ ئىككىسىنىڭ بىرىنى ئوڭ مۈرىسىگە يەنە بىرىنى سول مۈرىسىگە ئولتۇرغۇزدى. مەن: سىلەر مىنگەن بۇ مىنىلگۈچى نەقەدەر بىر ياخشى مىنىلگۈچى - ھە، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇلار ئەڭ ياخشى مىنگۈچىلەر، ئۇلارنىڭ ئاتىسى ئۇلاردىنمۇ ياخشى» دېدى.

قارىمامسىز! ھەسەن بىلەن ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار يىلاندىن قورقۇپ بىر - بىرىگە چىڭ چاپلىشىپ تۇرغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تېزلىكتە ئۇلارنىڭ ئارىسىغا كىرىپ ئۇلارنىڭ باش - كۆزىنى سىلاپ، ئۇلارغا دۇئا قىلغانلىقى، ئۇلارنى مۈرىسىگە مىندۈرۈپ ھۆرمەتلىگەنلىكى ۋە ئۇلارنى: «بۇ ئىككىسى نەقەدەر ياخشى مىنگۈچى» دېگەن سۆزى بىلەن مەدھىيىلىگەنلىكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارنىڭ ھېس - تۇيغۇسىنىڭ تەڭپۇڭلۇقىنى ساقلاشقا، ئۇلارنىڭ كۆتۈلمىگەن بىرەر ئەھۋالغا يۈزلىنىشىدىن ئېھتىيات قىلىشقا نەقەدەر ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر.

قىز باللارغا ۋە يېتىم باللارغا ئالاھىدە ئېتىباردا بولۇش

قىز باللار بىلەن يېتىم باللار باشقا باللارغا قارىغاندا بەكرەك مېھرىبانلىق، شەپقەت قىلىش، كۆڭۈل بۆلۈشكە موھتاجدۇر. چۈنكى بۇ ئىككى خىلدىكى باللار باشقا باللارغا قارىغاندا ھەمىشە ئۆزلىرىنى

ئاجىز ھېس قىلىدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن بۇ ئىككى خىل بالا كۆپ ساندىكى ئىنسانلارنىڭ نەزىرىدە ئانچىۋالا ئېتىبارغا ئېلىنىپ كەتمەيدىغانلار قاتارىغا كىرىدۇ. كونا ۋە يېڭى جاھىلىيەت جەمئىيەتلىرى ئۇلارنىڭ ھەق ـ ھوقۇقلىرىنى ئاياق ـ ئاستى قىلدى، ناۋادا بىرەر جەمئىيەت، بىرەر مىللەت ياكى بىرەر ئائىلە شەرىئەت قانۇنىدىن يىراقلىشىپلا كېتىدىكەن بۇ ئىككى خىل بالىنىڭ زۇلۇم قىلىنىشى تەبىئىي بىر ئەھۋالغا ئايلىنىدۇ. جاھىلىيەت يەنىلا جاھىلىيەتتۇر، ئۇ ئۆز ئەتراپىدىكى مۇھىتتا ئۆزىنىڭ جاھىل ئەخلاقىنى قوغدايدۇ. ئۇلار مەيلى قايسى بىر ئۇلۇغۋار شۇئارلارنى تۇۋلىسا تۇۋلىسۇن ئۇلارنىڭ سۆز ـ ھەرىكەتلىرىنىڭ چىرايلىقلىقى، كىيىملىرىنىڭ ئالمىشىشى ھەرگىزمۇ ئۇلارنىڭ ئەسلى ماھىيىتىنى ئۆزگەرتمەيدۇ، يەنى ئۇلار باشقا بىر خاتالىقلىرىغا ئوخشاش يۇقىرىقى ئىككى خىلدىكى بالىنىڭ ھەق ـ ھوقۇقىنى ئىسلام شەرىئىتىدە قوغدالغاندەك قوغدالمايدۇ. قەدىمكى جاھىلىيەت دەۋرىدە بولسا ئۇلارنىڭ بۇ ئىككى خىلدىكى بالىلارغا قىلىدىغان زۇلۇمى ئاشكارا ئىدى. ئەمما يېڭى جاھىلىيەتنىڭ كۆرۈنىشى، ساتقان سەپسەتىسى چىرايلىق بولغاندەك قىلغان بىلەن ھېچقاچان ئۆزلىرىنىڭ نادانلىقىدىن قىلىپ سالىدىغان ئېغىر بەدەللىرى ئاشكارا ۋە يوشۇرۇن ھالدا ئوتتۇرىغا چىقتى.

يۇقىرىقى ئىككى خىل بالا جاھىلىيەتتە قانچىلىك دەرىجىدە خارلانغان بولسا ئىسلام جەمئىيىتىدە شۇنچىلىك ئەزىز بولدىكى ئىسلام ھەر زامان ئۇلارنىڭ ئەڭ ئېمتىيازلىق قوغدۇغۇچىسىغا ئايلاندى ۋە ئۇنى ھەممە ئىشتا ئۆز ھامىيلىقىغا ئالدى. ئۇنىڭ ھامىيلىقى شۇ دەرىجىدە ئىكەنكى، بۇ ئىككىسىنىڭ قايسى بىرى بىرەر ئادالەتسىزلىك ۋە زۇلۇمغا ئۇچرىسا ئىسلامدا ئۇلارنىڭ مەنپەئەتى ئۈچۈن ئوتتۇرىغا قويۇلغان شەرئى بەلگىلىمە ھەر بىر قىلمىشقا قارىتا بېرىلىدىغان جازا ۋە ئاگاھلاندۇرۇشلارنى ئېلان قىلدى. بۇ بەلگىلىمىلەر ھەتتا تاكى قىيامەتكىچە بۇ دۇنيادا كۈچكە ئىگە بولسا قىيامەتتە ئۇنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ھېسابىنى ئالىدۇ. بىز شەرىئەتنىڭ بۇ ئىككى خىل بالىنىڭ ھەق ـ ھوقۇق ۋە ھۆرمىتىنى قوغداپ كەلگەن ئايەتلەردىن، ھەدىس شەرىپلەردىن بىر قىسمىنى سۆزىمىزگە دەلىل قىلىشتىن ئاۋۋال كەلتۈرۈدىغىنىمىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەن سىلەرگە يېتىم بالا بىلەن ئايال كىشىدىن ئىبارەت ئىككى ئاجىزنىڭ ھەققىنى ھارام قىلىمەن!» دېگەن ھەدىسىدۇر. [بۇ ھەدىسنى ھاكىم بىلەن بەيھەقى سۇنەنىدە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان]

قىز بالىنى تەربىيىلەش

ئەمەلىيەتتە ئىسلامدا تەلەپ قىلىنغان ئەڭ مۇكەممەل ۋە كۆڭۈلدىكىدەك بىر جەمئىيەتنى قۇرۇپ چىقىش ئۈچۈن جەمئىيەتنى تەشكىل قىلغۇچى ھۇجەيرە بولغان ئائىلىنى ياخشى قۇرۇش لازىم. ئائىلىنى ياخشى بىر ئىسلامىي ئائىلە قىلىپ قۇرۇش ۋە گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن ئائىلىدىكى ئاساسلىق ئەزا بولغان ئايال كىشىنى يەنى كەلگۈسىدە ئايال ۋە ئانا بولىدىغان قىزنى ياخشى تەربىيىلەش لازىم. ئۇلارنى مەدرەسلەردە، ئۆيلەردە دەرس ئېلىش، ئىسلامنىڭ ئاساسلىرى، ئەخلاق ۋە ئىلىمنىڭ ھەرقايسى تۈرلىرى بويىچە يېتەرلىك ۋە ئەتراپلىق تەربىيىگە ئىگە بولۇشقا پۇرسەت يارىتىپ بېرىش، ئائىلىنى ئىدارە قىلىشتا زۆرۈر بولغان بىلىملەر بىلەن تەربىيىلەشتىن سىرت جەمئىيەتكە ۋاستىلىق ياكى بىۋاستە پايدا يەتكۈزۈشكە ئىمكانىيىتى يار بېرىدىغان ئىلىملەرنى ئۆگىتىش لازىم. شۇنداقلا ئۇلارغا ئەسما بىنتى ئەبا بەكرى، نەسىبە بىنتى كەئەب، سەفىيە بىنتى ئابدۇلمۇتتەلىپ، خەۋلە بىنتى ئەزۇر، سەكىنە بىنتى ھۇسەين... قاتارلىق ئىسلامدىكى ئۆلگىلىك ساھابە ئاياللارنىڭ ئىش ـ ئىزلىرىنى ئۈلگە قىلىپ بىلدۈرۈپ

www.munber.org

بېرىش لازىم، چۈنكى ئانىنىڭ ئۆزى بىر مەكتەپتۇر. ناۋادا ئۇ ياخشى تەربىيىلەنسە ئەڭ يارامىلىق بولغان ئېسىل بىر ئەۋلاد كىشىلىرىنىڭ ھەقىقىي تەربىيىلىگۈچىسى بولالايدۇ.

ئەمما بىزدە ئېلىپ بېرىلىۋاتقان ئەۋلاد تەربىيەسى ۋە بولۇپمۇ قىزلارغا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان تەربىيە بولسا ھەقىقىي پايدىسى بولىدىغان مۇھىم نۇقتىلارنى تاشلاپ قويۇپ، قوشۇمچە ياكى ئۇنىمى ئاجىز بولغان يوللارغا قارغۇلارچە ئېسىلىۋېلىش بىلەن ئېلىپ بېرىلىۋاتىدۇ. ئەگەر يەنە ئىنجىرا قىلىنمىسا، دىققەت تەربىيىلەشنىڭ ئەڭ ئاساسلىق مەنبەسىگە بۇرالمىسا ئىسلام ئۈممىتىنىڭ كەلگۈسىدىن سۆز ئېچىش بەكلا تەسكە توختايدۇ.

ھازىرقى تەربىيە سىستېمىغا نەزەر سالساق بىز مەدرىسىلەردە قىزلارنىڭ مۇزىكا، چەتئەل تىلى ۋە ئىنژېنېرلىقتەك كەسىپلەرنى ئۆگىتىمىز، لېكىن ئۇلارغا ئەخلاق ۋە ئەۋلاد تەربىيەسىگە ئائىت ھېچقانداق بىر تۈردىن ئىلىم بېرىلمەيدۇ، ئۇلارنىڭ ساغلاملىقنى ساقلاش، باللارنىڭ پىسخىلوگىيەسىنى ئىگەللەش، دىن ۋە ئەخلاقنىڭ ئۆلچەملىرى، ئائىلىدە كېرەكلىك بولىدىغان ئىدارە قىلىش ئىلىملىرىدىن ھېچ بىرىدىن سۆز ئېچىش تېخىمۇ تەس. ئۇنداقتا ئۇلارغا قارىتا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان تەلىم ـ تەربىيە ئىسلامدىكى شۇئارنى قويۇپ ھازىرقى تەرەققىياتشۇناسلار جار سېلىۋاتقان ئانىنىڭ مۇھىملىقى توغرىسىدىكى شۇئارغا مۇناسىپمۇ؟ ياق، ئانا بولغۇچى قىزلارغا قارىتا ئېلىپ بېرىلىۋاتقان تەلىم ـ تەربىيە ئۇلاردىن كەلگۈسىدە تەلەپ قىلىنغان نىشان ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان تەربىيەدىن ناھايىتىمۇ يىراقتۇر. بىز تارىخ بەتلىرىگە نەزەر سالساق ئاتاقلىق، ئالەمشۇمۇل داڭق چىقارغان ئالىملارنىڭ كۆپ ساندىكىلىرىنىڭ ئانىسىنىڭ تەربىيىسىدىن ئالغان ئېنېرگىيەسىنىڭ نەقەدەر زور رول ئوينىغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز.

ئىسلام تارىخىمىزدىكى شانلىق سەھىپىلەرنىڭ ئاۋۋالقى بەتلىرىنى ۋاراقلىساق ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىپنىڭ ھەق سۆيەرلىكى، ئادىللىقى، ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشلىرىدىكى ئەڭ ياخشى تايانچ بولالىغانلىقى، مۇئاۋىيەنىڭ ھەلىملىقى ۋە دانالىقى، ئابدۇللاھ ئىبنى زۇبەيرنىڭ قەھرىمان، جەسۇرلۇقى ۋە زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇملارنىڭ ئالاھىدىلىكىگە نەزەر سالساق ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىكى فاتىمە بىنتى ئەسەد، سەفىيە بىنتى ئابدۇلمۇتەللىپ، ئەسما بىنتى ئەبا بەكرى ۋە ھىندى بىنتى ئۇتبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنەدەك ئاياللارنىڭ بارلىقىنى، ئۇلارنىڭ يۇقىرىدىكى كىشىلەرنىڭ يېتىلىشىدە قانداق رول ئوينىغانلىقىنى كۆرۈۋالالايمىز.

ناۋادا بىز بالىنىڭ ئاجايىپ شەخسلەردىن بولۇپ يېتىلىشىدە ئەلۋەتتە ئاتىنىڭ تەسىرى ۋە رولىمۇ ئاجايىپ چوڭغۇ؟ دېگەن قاراشقا كەلسەك بۇ ئەلۋەتتە توغرا، بىراق بالا تۇغۇلۇپلا ئانىنىڭ قۇچىقىغا چۈشىدۇ، ئانىنىڭ قۇچىقىدىن جەسۇرلۇقنى، ئەخلاقنى ئۆگىنىدۇ. ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباسنىڭ پەزىلەتلىك ئانا، بىنتى ھارىس ئەلھىلالىيەنىڭ تەسىرى بىلەن ئىسلام ئۈممىتىنىڭ ئەڭ كاتتا ئالىمى بولغىنىدەك ئانىلارنىڭ ھېكمەتلىك بولۇشى ھەممە ئادەمگە ھېكمەتلىك ئىلىم نۇرلىرىنى، مەنپەئەتنى يەتكۈزىدىغان ئادەمنى تەربىيىلەپ چىقىشنىڭ ئاساسىدۇر.

تۇغۇلۇشى بىلەنلا ئانىلارنىڭ ئۇلارنىڭ قۇلاقلىرىغا غىڭشىپ ئوقۇپ بەرگەن تۇترۇقسىز مەنىدىكى ناخشىلىرىنى ئاڭلاپ چوڭ بولىدىغان باللار بولسا، كەلگۈسىدە ھەقىقىي ئادىمىيلىك ئەخلاق ۋە ئىلىمدىن يىراق بىر ئادەم بولۇپ يېتىلىشىدە شەك يوق.

www.munber.org

ئانا بالىنىڭ ئۇستازى بولۇپلا قالماي ئۆز نۆۋىتىدە دۇنيانىڭ ئۇستازىدۇر. ئۇنىڭ قولىدا بۆشۈك تەۋرەتكەن ئايال سول قولىدا دۇنيانى تەۋرىتىدۇ. بىز ئائىلىنى ئىسلاھ قىلماي دەيدىكەنمىز ئالدى بىلەن ئائىلىنىڭ روھى ۋە ئاساسى بولغان ئانىنى ئىسلاھ قىلىشىمىز كېرەك. ئۇنداقتا قىزلارنى تەربىيىلەشتىكى ئاساسىي قائىدىلەر قايسى؟ دېگەن مەسىلە ئۈستىدىكى تۆۋەندىكىدەك ئۈچ نوقتا بويىچە بايانىمىزنى داۋام قىلىمىز.

1 ـ قىز بالىنى يامان كۆرۈشتىن توسۇش

قۇرئان كەرىم ئالدى بىلەن ئىسلام كېلىشتىن بۇرۇنقى جاھىلىيەت دەۋرىدە كەڭ تارقالغان قىزلار ھەققىدىكى ناتوغرا قاراشلارنى ئىسلاھ قىلدى. كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى قىزلارغا قارىتا بولغان خاتا قاراش ۋە نەزىرىيىلەرنى ئۆزگەرتىشكە بۇراپ، قىزلارنىڭمۇ ئوخشاشلا اللە تەرىپىدىن يارىتىلغان بەندە ئىكەنلىكىنى، اللە تائالا ئۆز ھېكمەت قۇدرىتى بىلەن ئۇلارنى ئەرلەرنىڭ ياردەمچىسى بولۇشى ئۈچۈن ياراتقانلىقىنى، ئۇلارنىڭمۇ ئۆز ئالدىغا ھوقۇق ۋە مەسئۇلىيەتلىرىنىڭ بارلىقىنى جاكارلىدى. بۇنىڭ بىلەن بىرگە يەنە ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىشقا، ئۇلارغا قارىتا مەسئۇلىيەتلىرىنى جارى قىلدۇرۇشقا تەۋسىيە قىلدى. ئۇلار ھەققىدە ئاشكارا مەنىدىكى ئايەتلەرنى نازىل قىلدى. بۇ ئايەتلەرنىڭ نازىل بولۇشى بىلەن ئىنسانىيەت دۇنياسىدىكى ئاياللارنىڭ ئىجتىمائىي ئورنى ۋە ئىمتىيازىدا ئاجايىب چوڭ يۈكسىلىش ھاسىل بولۇپ ئاياللارنىڭ ھاياتىدا پارلاق بىر ئىستىقبال قوچاق ئاچتى. اللە تائالا قۇرئان كەرىمدە ﴿ئۇلارنىڭ بىرەرسىگە (خوتۇنىنىڭ) قىز تۇغقانلىق خۇش خەۋىرى يەتكۈزۈلسە، چىرايى ئۆزگىرىپ، غەزەپناك بولۇپ كېتىدۇ، يەتكۈزۈلگەن يامان خەۋەردىن قورقۇپ، ئۆز قەۋمىگە كۆرۈنمەي يوشۇرۇنۇۋالىدۇ. ئاندىن ئۇ نومۇسقا چىداپ قىزنى ساقلاپ قالامدۇ؟ ياكى ئۇنى توپا ئاستىغا (تىرىك) كۆمەمدۇ؟ (شۇ ھەقتە ئويلىنىدۇ) ئۇلارنىڭ ھۆكمى (يەنى ئوغۇللارنى ئۆزلىرىگە نىسبەت بېرىپ، قىزلارنى اللەغا نىسبەت بېرىشى) ھەقىقەتەن نېمىدېگەن قەبىھ!﴾[1] ﴿تىرىك كۆمۈۋېتىلگەن قىزدىن سەن قايسى گۇناھ بىلەن ئۆلتۈرۈلدۈڭ؟ دەپ سورالغان چاغدا﴾[2] دېگەن ئايىتى بىلەن ئىنسان نەپسىنى ئاجايىب بىر قاتتىق تەھدىت بىلەن قورقۇتتى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «شۈبھىسىزكى اللە بىزلەرگە ئۈچ نەرسىنى يامان كۆردى، ئۇ بولسىمۇ: ئانىلارنى قاخشىتىش، قىزلارنى تىرىك كۆمۈش ۋە نالە ـ پەرياد قىلىش» [تەبەرانى رىۋايەت قىلغان].

ئىمام بۇخارى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەمنىڭ قىزلىرى بار ئىدى، ئۇ ئادەم قىزلىرىنىڭ ئۆلۈمىنى تىلىگەن ئىدى، ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭغا غەزەپلىنىپ: ئۇلارغا سەن رىزىق بېرەتتىڭمۇ؟ دېدى.

تۆۋەندىكىسى بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتا ـ ئانىلارنىڭ قىزلارنى يامان كۆرمەسلىكى، ئۇلارنىڭ دىلىنى ئاغرىتماستىن بەلكى كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇشنى مەقسەت قىلغان تەۋسىيەسىدۇر.

---

[1] سۈرە نەھل 58 ـ، 59 ـ ئايەتلەر.
[2] سۈرە تەكۋىر 8 ـ 9 ـ ئايەتلەر.

ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەرانىي ئۇقبە ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «قىزلارنى يامان كۆرمەڭلار، شۈبھىسىزكى ئۇلار جانغا يېقىن قىممەتلىكلەردۇر».

بىز بۇ قائىدىنىڭ ئاخىرسىنى ئىبنى قەييۇم (اللّه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ اللّه تائالانىڭ: ﴿ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ پادىشاھلىقى اللّه غا خاستۇر، اللّه نېمىنى خالىسا شۇنى يارىتىدۇ، خالىغان ئادەمگە قىز پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، خالىغان ئادەمگە ئوغۇل پەرزەنت ئاتا قىلىدۇ، ياكى ئۇلارغا ئوغۇل، قىزنى ئارىلاش بېرىدۇ، خالىغان ئادەمنى تۇغماس قىلىدۇ، اللّه ھەقىقەتەن ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھەممىگە قادىردۇر﴾[1] دېگەن ئايىتىگە قىلغان تۆۋەندىكىدەك تەپسىرىنىڭ شەرھىسى بىلەن ئاخىرلاشتۇرۇمىز. ئۇ مۇنداق دەيدۇ:

اللّه تائالا ئەر ـ خوتۇننىڭ ئەھۋالىنى مۇنداق تۆت قىسىمغا ئايرىدى. شۇنداقلا ئۇلارغا بېرىلگەن بالىنىڭ ئۇلارغا تەقدىر قىلىنىپ بېرىلگەن نېمەت ئىكەنلىكىنى، بەندە پەقەت اللّه نىڭ بۇ نېمىتىگە شۈكۈر قىلىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈردى. ئايەتتە اللّه تائالا ئالدى بىلەن قىزنى زىكىر قىلدى، بەزىلەر بۇنى: چۈنكى اللّه تائالا ئاتا ـ ئانىغا ئۇنىڭ قىممىتىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئالدى بىلەن زىكىر قىلغان، دېدى. بەزىلەر بولسا: قىزلارنى ئالدىدا زىكىر قىلىشىدىكى مەقسەت اللّه تائالا ئاتا ـ ئانىلارغا پەرزەنت ئاتا قىلسا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ خالىغىنىنى ئەمەس بەلكى ئۆزىنىڭ تەقدىر قىلغىنىنى بېرىدىغانلىقىنى، ئاتا ـ ئانىلارنىڭ كۆپىنچە ئەركەك پەرزەنت ئىستەيدىغانلىقىنى، اللّه ئۆزى خالىغاننى يارىتىدىغانلىقى ئۈچۈن ئاتا ـ ئانا خالىمىغان تەقدىردىمۇ ئۇ خالىغىنىنى زىكىر قىلىدىغان بولغاچقا ئالدى بىلەن قىزلارنى زىكىر قىلدى، دەيدۇ. بۇ قاراش ئالدىنقىسىدىن ياخشىدۇر. مېنىڭچە اللّه تائالا بۇ ئايەتتە جاھالىيەت دەۋرىدە ئۇ نادان كىشىلەر ئارقىغا قويغاننى ئالدىنقى ئورۇنغا قويدى، بۇ اللّه نىڭ ئۇلار ئارقىدا قويغاننى مەن ئالدىغا قويۇمەن، دېگەنلىكىدۇر. اللّه تائالا ئاياللار ھەققىدە مۇنداق دېدى: ﴿ئەگەر ئۇلارنى ياقتۇرمىساڭلار (سەۋر قىلىڭلار)، چۈنكى سىلەر ياقتۇرمايدىغان بىر ئىشتا، اللّه كۆپ خەيرىيەتلەرنى پەيدا قىلىشى مۇمكىن﴾[2] اللّه نىڭ بۇ ئايىتى شۇنداق مەنە بېرىدۈكى قىزلار بەندە ئۈچۈن دۇنيالىق ۋە ئاخىرەتلىك ئۈچۈن ياخشىلىق بولۇشى مۇمكىن، ئۇلارنى ياقتۇرمىغانلىق اللّه بەرگەننى ياقتۇرمىغانلىق بولغانلىقى ئۈچۈن بۇ ناھايىتى بىر قەبىھ ئىشتۇر.

سالىھ ئىبنى ئەھمەد مۇنداق دەيدۇ: ئاتامغا قىز بېرىلسە: پەيغەمبەرلەر قىزلارنىڭ ئاتىلىرى ئىدى. قىزلاردا مەن بىلگەنلىرىم كەلدى، دەيتتى.

يەئقۇب ئىبنى يەختان مۇنداق دەيدۇ: ماڭا يەتتە قىز بېرىلدى. قاچانكى بىر قىزىم تۇغۇلسا مەن ئەھمەد ئىبنى ھەنبەلنىڭ قېشىغا كىرەتتىم، ئۇ ماڭا: ئەبا يۇسۇف! پەيغەمبەرلەر قىزلارنىڭ ئاتىلىرىدۇر، دەيتتى، شۇنىڭ بىلەن مېنىڭ غېمىم تۈگەيتتى.

بىرىنچى قائىدىنىڭ خۇلاسىسى شۇنىڭدىن ئىبارەتكى: قىزلار ھەققىدىكى ناتوغرا چۈشەنچىلەرنى يوقىتىش، ئۇلارنى يامان كۆرمەسلىك، اللّه تائالا ياخشى كۆرگەننى ياخشى كۆرۈش، اللّه تائالانىڭ ئەر ـ

[1] سۈرە شۇرا 49 ـ، 50 ـ ئايەت.
[2] سۈرە نىسا 19 ـ ئايەت.

ئايالغا بەرگەننى سۆيۈش، ياخشىلىقنىڭ ھەرگىز بەندىنىڭ خالىغان نەرسىسىدە ئەمەس بەلكى الله نىڭ خالىغىنىدا بولىدىغانلىقىنى بىلىشتە ئىپادىلىنىدۇ.

2 ـ قىز ـ ئوغۇل پەرزەنتلەر ئارىسىدا ئايرىمىچىلىق قىلماسلىق، ئۇلارغا باراۋەر مۇئامىلىدە بولۇش

الله تائالا ئاتا ـ ئانىغا ئوغۇل ـ قىزنى رىزىق قىلىپ بېرىدۇ. ئىسلام دىنى ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ھەممە باللىرىغا باراۋەر مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگىتىدۇ. بۇ ئوغۇل ـ قىزلارغا باراۋەر مۇئامىلە قىلىش بىلەن ھەقىقەتلىنىدۇ. ھەتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوغۇللارنى قىزلاردىن ئۈستۈن كۆرمەسلىك، ئۇلارنى ياخشى كۆرۈشتە، ئۇلارغا بىرنەرسە تەقدىم قىلىشتا، ئوقۇتۇش ۋە باشقا ئىمتىيازلارنى، شەرت ـ شارائىتلارنى ھازىرلاشتا ئۇلار ئارىسىدا ئادىل بولۇشنى جەننەتكە كىرىشنىڭ بىر ۋاسىتىسى قىلدى.

ئەبۇ داۋۇد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمنىڭكى قىز بالىسى بولۇپ، ئۇ ئۇ قىزنى تىرىك كۆممىسە، ئۇنى ئاجىز قىلمىسا ۋە ئەركەكنى ئۇنىڭدىن ئارتۇق كۆرمىسە الله ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزىدۇ.»

باززار ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئولتۇرغاندا ئۇنىڭ قېشىغا ئوغلى كەلدى، ئۇ ئادەم ئوغلىنى يوتۇسىدا ئولتۇرغۇزۇپ سۆيدى، ئارقىدىن قىزى كېلىۋىدى ئۇنى ئالدىدا ئولتۇرغۇزدى، بۇنى كۆرگەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىككىسىگە ئوخشاش بولساڭ بولمامدۇ؟» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوغۇل ـ قىزلارغا مۇئامىلە قىلىشتا شۇنچە ئەستايىدىل ئىدىكى، ئۇنىڭدىكى بۇ خىل مۇئامىلىنى ئىنسانلار جەمئىيىتىنىڭ ئىچىدە ھېچقانداق بىر جەمئىيەت كۆرۈپ باقمىغاندۇر.

3 ـ قىز بالىلارنى تەربىيلەش، ئۇلارغا ياخشىلىق قىلىش، سەۋرى قىلىش ۋە ئۇلارنى ياتلىق قىلىشنىڭ ساۋابى

ئىسلام شەرىئىتى ئىنسان تەبىئىتىگە زىت كېلىدىغان تەلەپلەرنى قويماستىن بەلكى ئۇنىڭغا ماس كېلىدىغان نىزاملارنى يولغا قويىدى. قىزلارنى تەربىيلەشكە بېرىلىدىغان ئەجىر بولسا ناھايىتى كاتتىدۇر. ئۇلارغا سەۋرى قىلالىغانلىقلىرى ئۈچۈن بېرىلىدىغان ساۋاب ناھايىتى چوڭدۇر. بۇ بولسا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ غەم ئەندىشىلىرىنى تۈگىتىش، ئۇلارنىڭ ئىززەت ـ ئابرۇيىنى قىلىش، ئۇلارغا ئەمەللەرنىڭ مۇھىملىقىنى، ئۇنىڭغا رىئايە قىلىشنىڭ زۆرۈرلىكىنى، پەرۋىش قىلىشنىڭ رولىنىڭ مۇھىملىقىنى تونۇتۇش ئۈچۈندۇر.

ئىمام مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئىككى قىزنى بالاغەتكە يەتكۈچە باقسا، يەنى ئۇنى تەربىيلىسە قىيامەت كۈنى مەن بىلەن مۇشۇنداق تۇرىدۇ» دەپ بارماقلىرىنى بىر ـ بىرىگە جۈپلەشتۈرگەن.

ئىمام مۇسلىم ۋە تىرمىزى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مېنىڭ قېشىمغا بىر ئايال ئىككى قىزى بىلەن كىرىپ مەندىن بىرنەرسە سورىدى، مېنىڭ قېشىمدا بىر تال خورمىدىن باشقا نەرسە يوق ئىدى، مەن ئۇنىڭغا ئۇ خورمىنى بەردىم، ئۇ ئايال ئۇ خورمىنى ئىككى قىزىغا بۆلۈپ بېرىپ ئۆزى يېمىدى، كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتى، كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

www.munber.org

ئۆيگە كىرگەندە مەن ئۇنىڭغا ئۇ ئايالنىڭ ئەھۋالى توغرۇلۇق سۆزلەپ بەردىم، ئۇ: «كىمكى قىزلاردىن ئىمتىھان قىلىنىپ ئاندىن ئۇ قىزغا ياخشىلىق قىلسا، ئۇلار ئۇنىڭ ئۈچۈن دوزاختا پەردە بولىدۇ» دېدى. مۇسلىمنىڭ باشقا بىر رىۋايىتىدە: «شۈبھىسىز الله ئۇنىڭغا جەننەتنى ۋاجىپ قىلدى، ياكى دوزاختىن ئۇنى ئازاد قىلدى» دېگەنلىكى بايان قىلىنغان.

ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى ئەبى سەئىد ئەلخۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمنىڭكى ئۈچ قىزى ياكى ئۈچ ھەمشىرىسى، ياكى ئىككى قىزى ياكى ئىككى ھەمشىرىسى بولۇپ ئۇ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلسا ۋە ئۇلار ھەققىدە الله دىن قورقسا ئۇ جەننەتكە كىرىشكە ھەقلىق بولىدۇ».

باشقا بىر رىۋايەتتە: «كىمنىڭ ئۈچ قىزى ياكى ھەمشىرىسى، ئىككى قىزى ياكى ھەمشىرىسى بولۇپ ئۇ ئۇلارغا ياخشى ھەمراھ بولسا، ئۇلارغا سەۋرى قىلسا ۋە ئۇلار ھەققىدە الله دىن قورقسا جەننەتكە كىرىدۇ» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىنغان.

ئىمام ئەھمەد ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمكى ئۈچ قىزى بولۇپ ئۇلارنى بېقىشتا سەۋرى قىلسا، جەننەتكە كىرىدۇ» دېگەن.

باشقا بىر رىۋايەتتە بىر ئادەم: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئەگەر ئىككى بولسىچۇ؟ دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىككىسى بولسىمۇ» دېگەن، ئاندىن ئۇ ئادەم: ئەگەر بىرسى بولسىچۇ؟ دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بىرى بولسىمۇ» دېگەن.

ئىمام ئەھمەد ئۇقبە ئىبنى ئامىر ئەلجۇھەنىينىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمنىڭ ئۈچ قىزى بولۇپ ئاندىن ئۇلارغا سەۋرى قىلسا، ئۇلارغا تائام بەرسە، ئىچىملىك بەرسە ۋە ئۇلارنى ئۆز كەسپىدىن كىيىندۈرسە ئۇلار ئۇنىڭ ئۈچۈن قىيامەت كۈنى ئوتتىن پەردە بولىدۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم.

يۇقىرىدا ئىپتىبارغا ئېلىنغان قىز بالىدىن ئىبارەت الله نىڭ بۇ بەندىلىرى كەلگۈسىنىڭ ئىگىسى بولغان ئەۋلادلارنىڭ ئانىسى، جەمئىيەتنىڭ ئاساسلىق ھۈجەيرىسى بولغان ئائىلىنىڭ قۇرغۇچىسى، باتۇرلارنى يېتىشتۈرگۈچى بولغانلىقى ئۈچۈن قىز تەربىيىلەشكە ئائىت بۇ ئىشنىڭ مۇھىملىقى قايتا - قايتا تەكىتلەندى. دېمەك بىر ئىنساننىڭ قىزى ياكى ھەمشىرىسىنى باققانلىقى ۋە ئۇلارنى تەربىيىلىگەنلىكى ئۇنىڭ جەمئىيەت ئۈچۈن ھەسسە قوشقانلىقى، ئىنسانىيەتنىڭ بەخت - سائادىتى ئۈچۈن تۆھپە ياراتقانلىقىدا شەك يوقتۇر.

يېتىم ئوغۇل قىزلارنى تەربىيىلەش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر بالىنىڭ يېتىملىك مۇددىتىنى پەقەت ئۇنىڭ ئىھتىلام بولغۇچىلىك مەزگىلگىچە دەپ كۆرسەتكەن. بۇ قائىدە بويىچە بولغاندا بالا ئىھتىلام بولۇش يېشىغا يېتىپ ئىھتىلام بولسىلا ئۇنىڭدىن يېتىملىك سۈپىتى كۆتۈرۈلۈپ كېتىدۇ.

ئەبۇ ھەنىيفە مۇسنەدىدە ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئىھتىلامدىن كېيىن يېتىم ھېسابلانمايدۇ» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

ئەبۇ داۋۇد ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئىھتىلامدىن كېيىن يېتىم ھېسابلانمايدۇ» دېگەن سۆزىنى ئېسىمدە ساقلىغانىدىم، دېگەن سۆزىنى رىۋايەت قىلغان.

يېتىملارغا قارىتىلغان تەربىيەمۇ تۆۋەندىكىدەك ئۈچ قائىدە بويىچە بولىدۇ.

1 - يېتىم بالىنى بېقىش ۋە ئۇنىڭ تەربىيىلەشنىڭ ساۋابى

بىز ئالدى بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىھتىلام بولۇشتىن بۇرۇن ئاتىسىدىن ئايرىلىپ قالغان بالىغا قارىتا ئەھمىيەت بېرىشكە چاقىرغان تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە مەسىلىنى بايان قىلىمىز. چۈنكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبۇ داۋۇدنىڭ رىۋايىتىدە: «ئىھتىلامدىن كېيىن يېتىم ھېسابلانمايدۇ» دېگەنلىكىنى بايان قىلغان ئىدۇق.

ئىمام بۇخارىنىڭ سەھلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەن يېتىمنىڭ ئىشلىرىغا كېپىل بولغۇچى بىلەن جەننەتتە مۇشۇنداق (تۇرىمەن)» دەپ كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئوتتۇرا بارماقلىرىنى بىر - بىرىگە جۈپلەپ كۆرسەتكەنلىكىنى ئاندىن كېيىن ئۇ ئىككى بارمىقىنى ئايرىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

بەيھەقىي ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۆيلىرىڭلاردىن الله غا ئەڭ ياخشى كۆرۈنگىنى ئۇنىڭدا ئىززەتلەنگەن بىر يېتىم بار ئۆيدۇر» دېگەن.

ئىبنى ماجە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆيلىرى ئىچىدە ئەڭ ياخشى ئۆي، ئۇ ئۆيدە يېتىم بالا بار ۋە ئۇ يېتىم بالىغا ياخشىلىق قىلىنغان ئۆيدۇر، مۇسۇلمانلارنىڭ ئۆيلىرى ئىچىدە ئەڭ يامان ئۆي، ئۇ ئۆيدە يېتىم بالا بار ۋە ئۇ يېتىم بالىغا يامانلىق قىلىنغان ئۆيدۇر، مەن بىلەن يېتىم بالىغا كېپىللىك قىلغۇچى جەننەتتە مۇشۇ ئىككىسىگە ئوخشاش» دەپ ئىككى بارمىقىنى جۈپلەپ ئىشارەت قىلدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام الله نىڭ بەرگەن نېمىتىنى ھېس قىلمايدىغان بولۇپ كەتكەن قاتتىق دىل ئىگىلىرىگە پايدىلىق ئىلىم ۋە نەتىجىلىك داۋا بولىدىغان شۇنداق بىر قائىدىنى ئوتتۇرىغا قويىدىكى بۇ قائىدە دىللارنى يايرىتىدىغان قائىدە بولدى.

تەبەرانىي ئەبۇ دەرداﺋ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دىلىنىڭ قاتتىقلىقىدىن شىكايەت قىلىپ كەلدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «دىلىڭنىڭ يۇمشىشىنى ۋە ھاجىتىڭنى بىلىشنى ياخشى كۆرەمسەن؟ ئۇنداق بولسا، يېتىمگە شەپقەت قىل، بېشىنى سىلا، ئۇنىڭغا ئۆز تامىقىڭدىن بەر، قەلبىڭ يۇمشايدۇ ۋە ھاجىتىڭنى بىلىدۇ» دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاتىلىرى شېھىت بولۇپ كەتكەن بالىلاردىن ھال سورايتتى. ئەسما بىنتى ئۇمەيس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: جەئفەر ۋە ئۇنىڭ سەبداشلىرى شېھىت قىلىنغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ ئۆيگە كەلدى، مەن قىرىق تېرىنى تاشلىدىم، خېمىر يۇغۇردۇم، ئوغۇللىرىمنى يۇدۇم ۋە ئۇلارنى مايلىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ماڭا جەئفەرنىڭ ئوغۇللىرىنى چاقىرىپ بېرىڭ!» دېدى. مەن ئوغۇللىرىمنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا چىقاردىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوغۇللىرىمنى پۇرىدى، كۆزلىرى بولسا ياشقا تولدى، ئاندىن مەن

ئۇنىڭغا: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن! سەن نېمىگە يىغلايسەن؟ جەئفەر ۋە ئۇنىڭ سەبداشلىرى توغرىسىدا بىرەر خەۋەر كەلدىمۇ؟ دېدىم. ئۇ: «ھەئە، ئۇلار بۈگۈن شېھىت قىلىندى» دېدى. [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

2 ـ يېتىمنىڭ مېلىنى مۇھافىزەت قىلىش ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن تىجارەت قىلىپ قويۇش

ئەبى شۇرەيھ خۇۋەيلىد ئىبنى ئەملىخۇزائى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئى اللە! مەن يېتىم بىلەن ئاجىزدىن ئىبارەت ئىككى خىل كىشىنىڭ يەنى يېتىم بالا بىلەن ئايال كىشىنىڭ ھەققىنى ھارام قىلىمەن» [نەسەئى رىۋايەت قىلغان]

ئىمام مۇسلىم بىلەن بۇخارى، تىرمىزى ۋە نەسەئى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەمنىڭ ئۆيىدە بىر يېتىم قىز بار ئىدى، ئۇ ئادەم ئۇ قىزنى نىكاھىغا ئالدى، ئۇ ئادەم ئەسلىدە يېتىم قىزنىڭ مول مېۋە بېرىدىغان خورما دەرىخىدە شېرىك ئىكەن، شۇڭا ئۇ ئادەمنىڭ ئۇ قىزغا دېگەندەك مەيلى بولمىسىمۇ ئاشۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى ئۈچۈن ئۇ قىزنى مەجبۇرى نىكاھىدا ساقلايدىكەن، شۇنىڭ بىلەن اللە تائالانىڭ: ﴿ئەگەر يېتىم قىزلارغا (ئۆيلىنىپ) ئادىل مۇئامىلىدە بولالماسلىقتىن (يەنى تەربىيىگىلاردا بىرەر يېتىم قىز بولۇپ، ئۇنىڭغا شۇ قىزغا باراۋەر تۇرىدىغان قىزغا بېرىلىدىغان مەھرىنى بېرەلمەسلىكتىن) قورقساڭلار، ئۇنى تەرك ئېتىپ، ئۆزەڭلار ياقتۇرىدىغان باشقا ئاياللاردىن ئىككىنى، ئۈچنى ۋە تۆتنى ئېلىشىڭلارغا بولىدۇ، ئەگەر (ئۇلارنىڭ ئارىسىدا) ئادىل بولالماسلىقتىن قورقساڭلار، بىر خوتۇن بىلەن ياكى قول ئاستىڭلاردىكى چۆرىلەر بىلەن كۇپايىلىنىسەڭلار بولىدۇ. بىر خوتۇن بىلەن كۇپايىلىنىش زۇلۇم قىلماسلىققا ئەڭ يېقىندۇر﴾[1] دېگەن ئايەت نازىل بولدى.

باشقا بىر رىۋايەتتە ئۇرۋە، ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن يۇقىرىقى ئايەت ھەققىدە سورىدى، شۇنىڭ بىلەن ئائىشە: ئى تۇغقىنىمنىڭ ئوغلى! بۇ بىر قىز ۋەلىيسىنىڭ ئىگىسىدە بولۇپ ئۇنىڭ ۋەلىيسى ئۇنىڭ جامالى ۋە مال ـ مۈلكىنى دەپ ئۇنى ئالماقچى بولغان، ئەمما ئۇنىڭ مەھرىنى كەم بېرىشكە تىرىشقان ئادەمنى ئۇنىڭ بىلەن نىكاھلىنىشتىن توسىدۇ، ھەمدە ئۇ قىزنىڭ مەھرىنى تولۇق بېرەلمەسلىك شەرتىنى ئوتتۇرىغا قويىدۇ، ئەگەر مەھرىنى تولۇق بەرمەيدىغان ئەھۋال بولسا، ئەڭ ياخشىسى باشقىلار بىلەن نىكاھلىنىشقا بۇيرۇيدۇ، دېدى. ئائىشە سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ مۇنداق دەيدۇ، شۇ ۋەقەدىن كېيىن كىشىلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن پەتىۋا سوراشقا باشلىدى، شۇنىڭ بىلەن اللە تائالا: ﴿(ئى مۇھەممەد!) سەندىن ئاياللار توغرىسىدا پەتىۋا سورايدۇ، ئېيتقىنكى، ئۇلار توغرىسىدا اللە سىلەرگە پەتىۋا بېرىدۇ. قۇرئاندا سىلەرگە تىلاۋەت قىلىنىدىغان (ئاياللارنىڭ مىراسىغا ئائىت) ئايەتلەرمۇ پەتىۋا بېرىدۇ. شۇنداق يېتىملار توغرىسىدا پەتىۋا بېرىدۇكى، ئۇلارنىڭ تەيىن قىلىنغان مىراسىنى بەرمەيسىلەر، (ئۇلارنىڭ مىراسى قولىمىزدىن چىقىپ كېتىپ قالىدۇ دەپ) ئۇلارنى ئەرگە بەرمەيسىلەر (يەنى مۇنداق قىلماسلىقىڭلارغا پەتىۋا بېرىدۇ)﴾[2] دېگەن ئايىتىنى نازىل قىلىپ كىشىلەرنىڭ يېتىم قىزلار چىرايلىق ۋە ماللىق بولسا ئۇنى نىكاھلىرىغا ئېلىشقا قىزىقىدىغانلىقىنى، لېكىن ئۇلارنىڭ مەھرىنى تولۇق بەرمەيدىغانلىقىنى، چىرايلىق بولمىسا ياكى مال ـ مۈلكى بولمىسا باشقا ئاياللارغا يۈزلەنگەنلىكىنى، بۇنداق

---
[1] سۈرە نىسا 3 ـ ئايەت.
[2] سۈرە نىسا 127 ـ ئايەت.

قىلىشىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى بايان قىلدى. خۇددى ئۇ قىزلارنى ياقتۇرمىسا ئۇلارنى ئالماي تاشلاپ قويغىنىدەك، ئۇ قىزلارنىڭ چىرايى ياكى مېلى ئۇچۇن ئالماقچى بولغاندىمۇ ئۇلارغا مەھرىلىرىنى تولۇق بېرىشنى بۇيرىدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم يەنە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن اللہ تائالانىڭ يېتىمگە كەپىل بولغانلاردىن: ﴿(يېتىمگە ۋەسى بولغانلاردىن) كىمكى باي ئىكەن (ۋەسى بولغانلىق ھەققى ئۈچۈن) يېتىمنىڭ مال ـ مۈلكىنى يېيىشتىن ئۆزىنى ساقلىسۇن، (سىلەردىن) كىمكى يوقسۇل ئىكەن، ئۇ (ئۆز ئەمگىكىنىڭ ھەققى ئۈچۈن) مۇۋاپىق رەۋىشتە يېسۇن﴾[1] دېگەن ئايىتى ھەققىدە: ئۇ يېتىمنىڭ ۋەسىيسى يوقسۇل كىشى بولسا مالدىن مۇۋاپىق مىقداردا يېيىشى ھەققىدە نازىل بولغان دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ﴿يېتىمنىڭ مېلىنى تاكى ئۇ بالاغەتكە يەتكەنگە قەدەر (يېتىمگە) ئەڭ پايدىلىق ئۇسۇلدا تەسەررۇپ قىلىڭلار﴾[2] دېگەن ئايىتى ۋە: ﴿زۇلۇم قىلىپ يېتىملەرنىڭ مال ـ مۈلكىنى (ناھەق) يەۋالىدىغانلار، شۈبھىسىزكى، قورسىقىغا (قىيامەت كۈنى يېنىپ تۇرىدىغان) ئوتنى يەۋالغان بولىدۇ، ئۇلار يېنىپ تۇرغان ئوتقا (يەنى دوزاخقا) كىرىدۇ﴾[3] دېگەن ئايەتلىرى نازىل بولغاندا يېتىمگە ۋەسى بولغان كىشىلەر تاماقنى يېتىمنىڭ تاماقىدىن، ئىچىملىكىنى يېتىمنىڭ ئىچىملىكىدىن ئايرىيدىغان، ئۆزىنىڭ تاماقىدىن ۋە ئىچىملىكىدىن ئاشۇرۇپ يېتىمگە بېرىدىغان، تاكى يېتىملەر يەپ ـ ئىچىپ بولغانغا قەدەر ئۇ يېمەكلىكەرنى ساقلايدىغان، بەزىدە ئۇ يەپ ئىچىدىغان نەرسىلەر بۇزۇلۇپ قالىدىغان ئەھۋاللار يۈز بەردى، بۇ ئىش ئۇلارغا ئېغىر كەلگەندىن كېيىن ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا شىكايەت قىلىپ كېلىشتى. شۇنىڭ بىلەن اللہ تائالا: ﴿(ئى مۇھەممەد!) ئۇلار سەندىن يېتىملەر توغرۇلۇق سورىشىدۇ، ئېيتقىنكى، «(تەربىيلەش، ماللىرىنى ئۆستۈرۈپ) ئۇلارنى تۈزەش ياخشىدۇر، ئۇلار بىلەن (ئۇلارغا پايدىلىق بولغان رەۋىشتە) ئارىلىشىپ ياشىساڭلار، ئۇ چاغدا (يەنى ئۇلارغا قېرىنداشلارچە مۇئامىلە قىلىڭلار)، ئۇلار سىلەرنىڭ دىني قېرىنداشلىرىڭلاردۇر﴾[4] دېگەن ئايىتى نازىل بولدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار يېمەكلىكلىرىنى يېتىملارنىڭ يېمەكلىكىرىگە قېتىۋەتتى. [ھاكىم مۇستەدرىكدە رىۋايەت قىلغان].

يېتىمنىڭ مېلىنى تىجارەتكە قوشۇپ قويۇش توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق كۆرسەتمە بەرگەن.

ئىمام مالىك «مۇۋەتتا» دا مالىك ئىبنى ئەنەستىن ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: يېتىملارنىڭ ماللىرىدا تىجارەت قىلىڭلار، ئۇنى سەدىقە يەپ تۈگەتمىسۇن.

تىرمىزى ئەمرى ئىبنى شۇئەيبتىن ئۇ ئاتىسىدىن، ئاتىسى ئۆزىنىڭ بوۋىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىشىلەرگە خىتاب قىلىپ مۇنداق دېگەن: «كىمكى ماللىق

---

[1] سۈرە نىسا 6 ـ ئايەت.
[2] سۈرە ئىسرا 34 ـ ئايەت.
[3] سۈرە نىسا 10 ـ ئايەت.
[4] سۈرە بەقەرە 220 ـ ئايەت.

www.munber.org

يېتىمگە ۋەسىي بولسا ئۇ مال بىلەن تىجارەت قىلسۇن، ئۇ مالنى تاكى سەدىقە يەپ تۈگەتكىچە تاشلاپ قويمىسۇن!».

3 ـ يېتىم بالىلىرنى بېقىش ئۈچۈن ياتلىق بولمىغان ئانىنىڭ ئەجرى

ئەبۇ داۋۇد ئەبۇ يەئلا ئەۋف ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەن ئىرى ئۆلۈپ كېتىپ جەۋرى ـ جاپادىن ئىككى مەڭزى قارىداپ كەتكەن ۋە بالىسىغا (قاراش ئۈچۈن ياتلىق بولماي) سەۋرى قىلغان ئايال بىلەن جەننەتتە مۇشۇ ئىككىگە ئوخشاش» دەپ بارماقلىرىنى كۆرسەتكەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

بىز بۇ ھەدىستىن ۋە يۇقىرىدا بايان قىلىنىپ ئۆتۈلگەن ھەدىسلەردىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېتىم بالا، قىز بالا ۋە تۇل ئايال ۋە ئاجىز ئاياللارغا رەھىم شەپقەت قىلىش، ئۇلارنىڭ ھەق ـ ھوقۇقىنى قوغداش، ئۇلارنى ئىززەتلەش توغرۇلۇق قانچىلىك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى كۆردۇق، بۇنداق ئىززەت ـ ھۆرمەت ۋە ئېتىبار بېرىش ھېچقانداق بىر دۆلەتتە يوقتۇر. شۇنداقلا ھېچقانداق بىر تۈزۈمنىڭ قانۇنىدا بۇ دەرىجىدە نىزاملاشمىغان ۋە ئەمەلىيەتتە جارى قىلدۇرۇلمىغاندۇر.

بالىنى ياخشى كۆرۈشتە ئوڭچىل ۋە سولچىللىقتىن ساقلىنىش

بۈيۈك ئالىم مۇھەممەد خىزىر ھۈسەين (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) بالىنى ياخشى كۆرۈشتە ئوتتۇراھال يول تۇتۇش توغرىسىدىكى ئاگاھلاندۇرۇشلىرى بىلەن شەرەپلەنگەن بولۇپ ئۇ بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: كىشىلەرنىڭ كۆپ ساندىكىسى باللارنى تەربىيدىن ئوزۇق ئېلىشى بىلەن بىرگە ئۇلارنىڭ خاراكتېر شەخسىيىتىنىڭ تەسىرگە ئۇچرايدىغانلىقىنى بىلىدۇ. لېكىن ئۇلارغا بولغان ھەددىدىن ئارتۇق سۆيگۈ ۋە مېھرى ـ شەپقەت ئاتا ـ ئانىلارنىڭ باللارنىڭ نەزىرىدىكى ھەيۋىتىنى سۇندۇرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئاتا ـ ئانىلار باللاردىكى ناچار خۇلۇقلارنى ئەدەبلەشكە ئامالسىز قالىدۇ، بۇنىڭ بىلەن باللاردا يامان ئۆگىنىپ خالىغىنىنى قىلدۇرىدىغان ھالەت شەكىللىنىدۇ. بۇ بىر خاتا يولدۇر، بۇ بىر شەپقەت بىلەن بىلىپ ـ بىلمەي چوڭ بىر خاتالىققا يول قويۇلغان يولدۇر، باللارنى ئۆزىمۇ تۇيمىغان ھالدا ھاۋايى ھەۋەسى بويىچە ياشايدىغان يولدۇر، ناۋادا باللارغا بولغان مېھرى ـ شەپقەت ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەندە باللار بىلەن بولغان مۇناسىۋەت يېقىنلاشماقتا يوق ئەكسىچە يىراقلىشىپ بالا ئۆزىنىڭ تالىلىۋالغان يولىدا ھالاك بولۇپ كېتىدۇ، ھايات سىناقلىرىنىڭ تۆمۈر تاپانلىرى ئاستىدا ئېزىلىپ تۈگەيدۇ، تەربىيەنىڭ نېمىلىكىنىڭ ھەقىقىتىنى بىلمىگەنلەرنىڭ نەزىرىيەسى بويىچە بولغاندىمۇ ھەددىدىن ئارتۇق ئەركىلىتىش، مېھرىبانلىق قىلىش يامان يولغا ئۇل سېلىپ بەرگەنلىكتۇر. ھەددىدىن ئارتۇق ئەركىلىتىۋېتىلگەن بالا تۇرمۇش قىيىنچىلىقلىرىغا، ھايات سىناقلىرىغا، پىداكارلىق كۆرسىتىشكە كېرەكلىك ئىشلاردا ئاجىز كېلىدىغان قىلىپ قويىدۇ، شۇڭا ئۇلارنىڭ ھازىرى ۋە كەلگۈسىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا قىلىنغان نورمال ۋە ئەتراپلىق كۆيۈنۈش بالىنى ھەقىقىي بىر يارامىلىق ئادەم قىلىپ يېتىلدۇرۇپلا قالماستىن بەلكى قۇرئاندا اللہ تائالا زىكىر قىلغاندەك: ﴿ئۇلارغا كامالى مېھرىبانلىقتىن ناھايىتى كەمتەر مۇئامىلىدە بولغىن ۋە: «ئى پەرۋەردىگارىم!

www.munber.org

ئۇلار مېنى كىچىكلىكىمدە تەربىيىلىگىنىدەك ئۇلارغا مەرھەمەت قىلغىن» دېگىن﴾[1] دەپ دۇئا قىلىشقا سەۋەبچى قىلىدۇ.

ئۇ سۆزنى مۇنداق داۋام قىلدۇرىدۇ: ئائىلە ئىلمى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلار ۋە ئۇلارنىڭ ئىز باسارلىرى تاكى بۈگۈنگە قەدەر تەربىيىلەشنىڭ ھەقىقىي ماھىيىتىنى چۈشىنىپ يېتەلمەيۋاتقانلىقى سەۋەبىدىن، بالىلار خالىغاننى قىلىشقا قويۇپ بېرىلىۋاتىدۇ، ئۇلارنىڭ خالىغىنىنى قىلىشىغا يول قويىدۇ، ئاممىۋى سورۇنلاردا بالىلارنىڭ ئەسلىدە ئەيىبلىك ۋە خاتا ھېسابلىنىدىغان ئىشلىرىنى، سۆزلىرىنى ماختايدۇ، بۇنىڭ بىلەن بالىنىڭ ئەسلىدە ئېسىل خۇلۇقلۇق، ياراملىق ئادەم بولۇش يولىنى ئۆز قوللىرى بىلەن ئېتىدۇ. كاشكى ئۇلار ھەقىقىي توغرىلىقنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلسە ئىدى!

بۇرۇنقى تەجرىبىلەر ۋە كۆرۈلگەن نەتىجىلەر شۇنى ئىسپاتلايدۇكى نورمال بولغان كۆيۈنۈش ۋە مېھرىبانلىق الله نىڭ ئىزنى بىلەن ياراملىق مول مېۋە بېرىدۇ. مەسىلەن بىز ھەددىدىن ئارتۇق ئەركىلىتىش ۋە مېھرىبانلىق قىلىشنى بىر ۋاقىلىق تاماققا ئوخشاتساق ھەددىدىن ئارتۇق كۆپ يېيىلگەن تاماق سېمىزلىك، ھەزىم قىلىش ئاجىز بولۇش، نېرۋا ئەزالىرىنىڭ نورمال ئىشلىشىگە زىيانلىق بولۇشتەك يامان ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، دەل شۇنىڭدەك ھەددىدىن ئارتۇق ئەركىلىتىش بالىنى ئەخلاق ۋە ئىستىقبال جەھەتتىن تۆگەشتۈرىدۇ. ئۇنداقتا كۆيۈنۈش ۋە مېھرىباللىقتا نورمال بولۇشتىكى شەرتلەر نېمىلەردىن ئىبارەت بولىدۇ؟ بۇنىڭ تۆۋەندىكىدەك ئۈچ قائىدىسى باردۇر.

1 ـ ئۆزىڭىز ۋە بالىڭىز ھەققىدە الله نىڭ ھۆكمى بىلەن ھۆكۈم قىلىشىڭىز

بىر بالىنى ياخشى كۆرۈشىڭىزمۇ مەلۇم چېكى باردۇر، شۇنىڭدەك يەنە ئىككى بالىنى سۆيۈشىڭىزمۇ چېكى باردۇر. ئەمما الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى سۆيۈش بولسا ھەممە سۆيگىنىڭ ئالدىدا تۇرۇشى كېرەك. بۇنداق سۆيگۈ ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بالىلارغا بولغان سۆيگۈسىنىڭ نورمال بولۇشىنى ئىشقا ئاشۇرىدۇ. مۆئمىن بەندە الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى سۆيۈشنى ئالدىنقى ئورۇنغا قويغاندا الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ بۇيرۇقلىرىنى بىجا كەلتۈرۈش، ئۇنى ئەمەلىيەتتە ئىجرا قىلىش جەريانىدا بالىغا بولغان سۆيگۈسىنىڭ نورمال ۋە الله رازىلىقى ئۈچۈن بولۇشىنى ئىشقا ئاشۇرالايدۇ، شۇنداقلا بالىلىرىغا الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرلىرىنى ياخشى كۆرۈش ۋە بۇيرۇقلىرىغا بويسۇنۇشتا ياخشى ئۈرنەك بولالايدۇ.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە نەسەئى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات الله بىلەن قەسەمكى! مەن سىلەرگە سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى، بالىسى ۋە جىمى ئىنسانلاردىن سۆيۈملۈك بولمىغىچە، ھەممىسىدىن بەكرەك ياخشى كۆرمىگىچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ».

تىرمىزى سۇلايمان ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئەھۋاستىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: ئاتام ماڭا ئۆزىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋىدا ھەجىدە ھازىر بولغانلىقىنى، شۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام الله غا ھەمدۇسانا ئېيتىپ زىكىر قىلغاندىن كېيىن: «ئاتا ـ بالا ئۈچۈن مېۋە تۇپلىمىسۇن، بالىمۇ ئاتا ئۈچۈن مېۋە تۇپلىمىسۇن» دەپ ۋەز ئېيتقانلىقىنى ئاڭلىغانلىقىنى سۆزلەپ بەردى.

[1] سۈرە ئىسرا 24 ـ ئايەت.

www.munber.org

بۇرەيدە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ھەسەن ۋە ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما يۇرەتتى ۋە يىقىلىپ چۈشەتتى، دېگەن ھەدىسىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنبەردە تۇرغاندا ھەسەن ۋە ھۈسەينلەردىن بىرى ئايىغى قېيىپ يىقىلىپ چۈشكەنلىكىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دەرھال مۇنبەردىن چۈشۈپ ئۇنى كۆتۈرۈۋالغاندىن كېيىن الله تائالانىڭ: ﴿سىلەرنىڭ ماللىرىڭلار، باللىرىڭلار (سىلەرگە الله تەرىپىدىن) بىر تۈرلۈك سىناقتۇر﴾[1] دېگەن ئايىتىنى ئوقۇغانلىقىنى بايان قىلغان.

ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلىنى الله نىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنغان ھالدا بوغۇزلىماقچى بولغانلىقى، ئوغلىنىڭ ئاتىسىنىڭ الله نىڭ بۇيرۇقىنى ئورۇندىشىغا ياردەملەشكەنلىكىدە ئىبرەت ئالغۇچىلار ئۈچۈن ئەلۋەتتە ئېسىل دەرس بار.

2 ـ سېخى، مېھماندوست، باتۇر ۋە ئىلىم سۆيەر بولۇش

ھاكىم ئەسۋەد ئىبنى خەلەپتىن ۋە تەبەرانىي خەۋلە ئىبنى ھاكىمدىن رىۋايەت قىلىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى قوچىغا ئېلىپ سۆيگەندىن كېيىن: «بالا بېخىللىق، قورقاقلىق، جاھىللىق ۋە غەمدۇر» دېگەن.

ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى خەۋلە بىنتى ھەكەم رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قىزىنىڭ ئىككى ئوغلىدىن بىرىنى قوچاغلاپ چىقىۋېتىپ: «الله بىلەن قەسەمكى ھەقىقەتەن سىلەر (باللار) بېخىل بولۇسىلەر، قورقۇنچاق بولۇسىلەر ۋە جاھىل بولۇسىلەر، سىلەر چوقۇم الله نىڭ پۇرىقىدىن پۇرايسىلەر» دېگەن ئىدى.

زەمەخشەرى «ئەلفائىق» دېگەن كىتابىنىڭ 185 ـ بېتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ھەدىسىنىڭ مەنىسى: بالا ئاتىسىنى ئۇنىڭغا مال ـ مۈلۈك قالدۇرۇمەن، دېگەن ۋەسۋەسگە سېلىش ئارقىلىق بېخىل قىلىپ قويىدۇ، باللار بىلەن ھەپىلىشىش سەۋەبى بىلەن ئىلىم تەلەپ قىلىشقا ۋاقىت ئاجرىتالماي جاھىل قالدۇرۇلىدۇ، بالىسىنىڭ يېتىم قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئۆلۈمدىن قورقىدىغان قورقاق بولۇپ قالىدۇ، بالىنىڭ ئەھۋالىغا كۆڭۈل بۆلۈپ پۈتۈن ئىس ـ يادى بالىسىنىڭ غېمى بىلەن بولۇپ ئەندىشىدە قالىدۇ، دېگەنلىكتۇر، ئەمما ئۇنىڭ: «سىلەر چوقۇم الله نىڭ پۇرىقىدىن پۇرايسىلەر» دېگەن سۆزى بولسا، باللار الله ئۆندۈرگەن جەننەتنىڭ پۇراقلىرىدۇر، دەپ يازغان.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: مەن ئاچ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئاياللىرىدىن بىرىنىڭ قېشىغا بىرىشقا ئەۋەتتى، ئۇ ئايالى: سېنى پەيغەمبەر قىلىپ ئەۋەتكەن زات بىلەن قەسەمكى، مەندە سۇدىن باشقا نەرسە يوق ئىدى، دېدى. كېيىن ئۇ ئادەمنى باشقا بىر ئايالىنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى، ئۇمۇ يۇقىرىقىدەك دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىم ئۇنى مېھمان قىلسا، الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلىدۇ» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەنسارىلاردىن ئەبۇ تەلھە دەپ ئاتىلىدىغان بىرى: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مەن مېھمان قىلاي، دېدى، ئاندىن ئۇ ئادەمنى ئېلىپ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى، ئۇ ئۆيىگە كېلىپ ئايالىدىن: يېگىدەك بىر نەرسە بارمۇ؟ دېدى. ئايالى باللىرىمنىڭ تاماقىدىن باشقا يېگىدەك نەرسە يوق، دېدى. ئەبۇ تەلھە: سەن ئۇلارنى بىر ئامال قىلىپ ئۇخلاتقىن، مېھمان كەلگەندە خۇددى

---

[1] سۈرە تەغابۇن 15 ـ ئايەت.

بىزمۇ بىر نەرسە يېگەندەك قىلىپ كۆرسىتەيلى، ئۇ تاماقتا قول ئۇزاتقاندا ئۇنىڭدىن تۇرۇپ چىراقنى پەرلىگەن بولۇپ ئۇنى ئۆچۈرىۋەتكىن دېدى. ئاندىن ئۇ ئايال ئېرىنىڭ دېگىنىدەك قىلدى، ئۇلار بىرلىكتە تاماقتا ئولتۇردى، مېھمان تاماقنى يېدى، ئۇ ئىككىسى بولسا ئاچ ياتتى، ئەتىسى ئەتىگەندە ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا باردى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله پالانى ۋە پالانى ئايالدىن ئەجەپلەندى ياكى كۈلدى» دېدى. ئاندىن الله تائالا: ﴿ئۇلار موھتاج تۇرۇقلۇق (مۇھاجىرلارنىڭ مەنپەئەتىنى ئۆزلىرىنىڭ مەنپەئەتى) دىن ئەلا بىلىدۇ﴾[1] دېگەن ئايەتنى نازىل قىلدى.

باللىرى تاماقتا موھتاج تۇرسىمۇ مېھماننى مېھمان قىلىشتىكى بۇ ئەمەلنىڭ قانچىلىك گۈزەللىكى ۋە ئالىيجاناپلىقنى كۆردىڭىزمۇ، بۇ پەقەت الله ۋە الله نىڭ پەيغەمبىرىنى ياخشى كۆرگەن كىشىلەردىلا كۆرۈلىدىغان گۈزەل ئەخلاق ۋە مەرت تەبىئەتتۇر.

ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنى سەدىقە بېرىشكە بۇيرىدى، بۇ دەل مەندە مال بار بولغان ۋاقىتقا توغرا كەلدى، ئاندىن مەن: مەن بىرەر ئىشتىمۇ ئەبۇ بەكرىدىن ئىلگىرى بولالمىدىم، بۈگۈن ئۇنىڭدىن ئىلگىرى بولۇمەن، (يەنى ئۇنىڭدىن جىق سەدىقە بېرىمەن) دەپ بار مېلىمنىڭ يېرىمىنى ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەندىن: «ئۆيىڭدىكىلەرگە نېمە ئېلىپ قويدۇڭ؟» دېدى. مەن: بۇنىڭ يېرىمىنى قويدۇم، دېدىم. ئەبۇ بەكرىمۇ سەدىقە قىلىدىغان مېلىنى ئېلىپ كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن: «ئۆيىڭدىكىلەرگە نېمە ئېلىپ قويدۇڭ؟» دەپ سورىدى، ئەبۇ بەكرى: ئۇلارغا الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى قويۇپ قويدۇم، دېدى. ئاندىن مەن ئۇنىڭغا: مەن بۇنىڭدىن كېيىن ھېچبىر ئىشتا مۇسابىقىلەشمەيمەن، دېدىم. [ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

3 ـ بالىنىڭ كېسەل بولۇش ۋە ئۆلۈپ كېتىشىگە سەۋرى قىلىش ۋە الله دىن ساۋاب ئۈمىد قىلىش

بالىنىڭ كېسەل بولۇپ قېلىشىغا سەۋر قىلىش:

تىرمىزى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: «مۆئمىن ئەر ۋە مۆئمىن ئايال تاكى الله غا ئۇچرىشىپ خاتالىرى ئۆچۈرۈلمىگىچە ئۆزلىرىدە، نەپسىلىرىدە، باللىرى ۋە ماللىرىدا مۇسىبەتلەر بىلەن سىنىلىدۇ» مالىكنىڭ رىۋايىتىدە: «مۆئمىن الله غا ئۇچرىشىپ خاتاسى قالمىغانغا قەدەر بالىسى ۋە مال ـ مۈلكى، ئۇرۇغ ـ تۇغقانلىرىدا زەرەر كۆرىدۇ» دېگەن.

ئەبۇ داۋۇد مۇھەممەد ئىبنى خالىد ئەسسەلەمىنىڭ (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ئاتىسىدىن، ئاتىسى بوۋىسىدىن رىۋايەت قىلىدۇكى: ئۇ سۆھبەتتە مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بىر بەندە الله تەرىپىدىن بۇرۇنلا بىر مەقامغا ئېرىشكەن بولسا، الله تائالا ئۇنىڭ بەدىنى ياكى مېلى ياكى بالىسىدا مۇسىبەت بەرمىگىچە مەقامغا لايىقلىشالمايدۇ» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم. باشقا بىر رىۋايەتتە: «ئۇنىڭدىن كېيىن ئۆزىنى ئۇ مۇسىبەتلەرگە تاكى الله ئۇنىڭغا بۇرۇنلا تەقدىم قىلغان مەقامغا يەتكۈچە سەۋرى قىلىشقا تۇتۇپ تۇرالىسىلا» دېگەنلىكىنى زىيادە قىلدى.

---

[1] سۈرە ھەشر 9 ـ ئايەت.

بالىنىڭ ئۆلۈمگە سەۋرى قىلالىغانلىقىنىڭ ساۋابى:

الله تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿(ئۆلتۈرۈلگەن) بالىغا كەلسەك، ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسى مۆمىن ئىدى. (ئۇ ئەسلىدە كاپىر يارىتىلغانلىقتىن، چوڭ بولغاندا) ئۇنىڭ گۇمراھلىق بىلەن كۇفرىنى ئاتا ـ ئانىسىغا تېڭىشىدىن قورقتۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇلارنىڭ پەرۋەردىگارىنىڭ ئۇلارغا ئۇ بالىغا قارىغاندا پاك ۋە كۆيۈملۈك پەرزەنت ئاتا قىلىشىنى ئىرادە قىلدۇق.﴾[1]

ئىبنى كەسىر تەپسىرىدە: ئاتا ـ ئانىنىڭ بالىغا بولغان مۇھەببىتى كۇفرىغا ھەيدەيدۇ، دېدى. قەتادە: بالا تۇغۇلغاندا ئاتا ـ ئانىسى خۇشال بولدى، ئۆلگەندە خاموش بولدى، ئەگەر ئۇ بالا ھايات قالسا ئىدى، ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ھالاكىتىگە سەۋەبچى بولاتتى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلار الله نىڭ ھۆكمىگە رازى بولۇشى كېرەك، الله نىڭ مۆئمىنگە ئۇ يامان كۆرىدىغان نەرسىسى ئۈستىدە ھۆكۈم قىلىشىدىن ياخشى كۆرىدىغان نەرسىسىدە ھۆكۈم قىلىشى ياخشىدۇر، دېدى.

ترمىزى ئۆزىنىڭ ”ھەسەن ھەدىس“ دەپ رىۋايەت قىلغان ھەدىسىدە ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «بىرەر بەندىنىڭ بالىسى ئۆلگەندە الله تائالا پەرىشتىلەردىن: بەندەمنىڭ بالىسىنىڭ جېنىنى ئالدىڭلارمۇ؟ دەيدۇ، پەرىشتىلەر: خوش، دەيدۇ، ئاندىن الله: بەندەمنىڭ دىلىنىڭ مېۋىسىنى ئالدىڭلارمۇ؟ دەيدۇ، پەرىشتىلەر: خوش، دەيدۇ. الله تائالا: بەندەم نېمە دېدى؟ دەيدۇ: پەرىشتىلەر: ئۇلار ساڭا شۈكۈر قىلدى ۋە بىز الله نىڭ مۈلكى ۋە بىز ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز، دېدى، دەيدۇ. ئاندىن الله تائالا: بەندەمگە جەننەتتە بىر ئۆي ھازىرلاڭلار! ۋە بۇ ئۆينى ”شۈكۈر ئۆيى“ دەپ ئاتاڭلار! دەيدۇ» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوغلى ئىبراھىمنىڭ قېشىغا كىردى، ئۇ بۇ ۋاقىتتا جان تالىشىۋاتاتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزلىرىدىن ياش ئېقىشقا باشلىدى، ئابدۇراھمان ئىبنى ئەۋف: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى؟ سەنمۇ يىغلامسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئەۋفنىڭ ئوغلى! بۇ بولسا رەھمەتتۇر» دېگەندىن كېيىن ئارقىدىن: «كۆز يىغلايدۇ، كۆڭۈل يېرىم بولىدۇ، بىز پەرۋەردىگارىمىز رازى بولىدىغان سۆزدىن باشقىنى دېمەيمىز، ئى ئىبراھىم! بىز سەندىن ئايرىلىپ قېلىشىمىزغا ھەقىقەتەن غەمكىندۇرمىز» دېدى.

ھافىز ئىبنى ھەجەر بۇ ھەدىسنى تەپسىر قىلىپ مۇنداق دېدى: ئىبنى بەتتال ۋە باشقىلار بۇ ھەدىس ھەققىدە: بۇ ھەدىس يىغلاشنىڭ جايىزلىقى ۋە كۆڭۈلنىڭ غەمكىن بولۇشىنىڭ جايىز ئىكەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر، كۆزنىڭ ياش ئاققۇزۇشى ۋە كۆڭۈلنىڭ يېرىم بولۇشى الله نىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدىغان ئىشلارنىڭ سىرتىدا دۇرۇستۇر. بۇ ھەدىستە ئاشكارا بولغان مەنە شۇنىڭدىن ئىبارەتكى، بالىنى سۆيۈش، ئۇنى پۇراش، ئېمىتىش، كىچىك بالىلارنى زىيارەت قىلىش، بالىلار سەكرات ۋاقتىدا ھازىر بولۇش، بالىلارغا رەھمەت تىلەش، قايغۇرغانلىقىنى بىلدۈرۈشنىڭ شەرىئەتكە مۇۋاپىق ئىشلاردىن ئىكەنلىكى، قايغۇسىنى ئىچىدە تۇتۇشنىڭ ئەۋزەللىكىنىڭ ھۆكمى باردۇر. يەنە بۇنىڭدا باشقا بىر ئادەمگە سۆز قىلغاندا باشقىلارنىمۇ

[1] سۈرە تاھا 80 ـ ،81ـ ئايەتلەر.

مەقسەت قىلىپ سۆز قىلىشنىڭ جايىزلىقىنىڭ ھۆكمى باردۇر. چۈنكى بۇ يەردە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بالىغا سۆز قىلىش ئارقىلىق شەرئەتنىڭ بۇ جايىز ئەمەللىرىنى باشقىلارنىڭ بىلىۋېلىشىغا سەۋەبكار بولغان.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بالاغەتكە يەتمىگەن ئۈچ بالىسى ئۆلۈپ كەتكەن بىر مۇسۇلمان يوقتۇركى، ئەگەر بار بولسا اللہ تائالا ئۇ ئادەمنى ئۇلارغا قىلغان رەھمىتىنىڭ پەزىلىتى بىلەن جەننەتكە كىرگۈزىدۇ»

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم يەنە ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۇسۇلمانلاردىن بىر ئادەمنىڭ ئۈچ بالىسى ئۆلۈپ كەتمەيدۇ، ناۋادا ئۆلۈپ كەتكەن بولسا ئۇنى پىلسىرات كۆۋرۈكىدىن باشقا يەردە دوزاخ ئوتى كۆيدۈرمەيدۇ».

مۇھەللەب: مۇسۇلمانلارنىڭ بالىلىرىنىڭ جەننەتتە بولۇشى توغرىسىدىكى كۆز قاراشتا كۆپ ساندىكى ئالىملارنىڭ قارىشى ئورتاقتۇر. پەقەت ئازغىنە تائىپە بۇ ھەقتە بىرنېمە دېمىدى.

بەيھەقىي «ئەلئېئتىقاد» دېگەن كىتابىدىكى باللار ئىسلام دىنى ئۈستىگە تۇغۇلىدۇ، دېگەن بابىدا مۇنداق دېدى:

اللہ تائالا بەندىلىرى ئىچىدىكى مۆمىنلەرنىڭ بالىلىرىنى گەرچە ئۇلار مۆئمىنلەرنىڭ ئەمەلىنى قىلمىسىمۇ ئۇلارنى جەننەتكە كىرگۈزۈش بىلەن ئىززەتلىدى، ئۇلارنىڭ جەننەتكە كىرىدىغانلىقى توغرۇلۇق ھەدىسلەر كەلدى، شۇنداقلا ئۇلارنىڭ بەختلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۇق، بۇ ھەدىسلەر:

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۇلارنىڭ كىچىكلىرى جەننەتنىڭ بېلىقلىرىدۇر».

ئەبۇ ھۇرەيرە دىن رىۋايەت قىلىنغان يەنە بىر ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۇلارنىڭ كىچىكلىرى جەننەتتىكى بىر تاغنىڭ ئۈستىدە ئىبراھىم ۋە سارە ئەلەيھسسالاملارنىڭ ھامىيلىقىدا بولىدۇ، قىيامەت بولغاندا ئاتا ـ ئانىلىرىغا تاپشۇرۇپ بېرىلىدۇ» دېگەن.

مۇئاۋىيە ئىبنى قۇررەنىڭ ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلىنغان بالىسى ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمنىڭ قىسسىسى ھەققىدىكى ھەدىستە مۇنداق بايان قىلىنغان: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام بالىسى ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمگە تەزىيە بىلدۈردى، ئاندىن: «ئى پالانى! ساڭا قايسىسى بەكرەك ياخشى؟ سېنىڭ ئۇنىڭ بىلەن ھاياتلىقتا بىللە لەززەت ئېلىشىمۇ ياكى كېلەچەكتە سەن جەننەتنىڭ قايسىلا بىر ئىشىكىنىڭ ئالدىغا كەلسەڭ ئۇنىڭ ساڭا ئىشىكنى ئېچىپ كۈتۈپ تۇرۇشىمۇ؟» دېدى. ئۇ ئادەم: ئى اللہ نىڭ پەيغەمبىرى! ئەلۋەتتە جەننەتنىڭ ئىشىكلىرىنىڭ بىرىگە مەندىن بۇرۇن بېرىپ تۇرۇشى ياخشى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «مانا بۇ سېنىڭ ئۈچۈندۇر» دېدى. ئاندىن ئەنسارىلاردىن بىر ئادەم ئورنىدىن تۇرۇپ: اللہ مېنى ساڭا پىدا قىلسۇن! بۇ ئەھۋال پەقەت بۇ ئادەمگىلا خاسمۇ ياكى ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ بالىسى ئۆلۈپ كەتسە ئۇلارغىمۇ ئورتاقمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام: «مۇسۇلمانلاردىن بالىسى ئۆلۈپ كەتكەنلەرنىڭ ھەممىسى ئۈچۈندۇر» دېدى.

ئىمام شافىئى (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!): مۇسۇلمانلارنىڭ بالىلىرىنىڭ جەننەتكە كىرىدىغانلىقى توغرىسىدا نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەر كەلگەندۇر، دېدى.

ئۇممۇ ھەبىبەدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە ئۇ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قېشىدا ئولتۇرغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ يېنىغا كىرىپ ئاندىن: «ھەرقانداق بىر مۇسۇلمانىنىڭ بالاغەتكە يەتمىگەن ئۈچ بالىسى ئۆلۈپ كەتسە، قىيامەت كۈنى ئۇلار جەننەتنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇرغۇزۇلۇپ: جەننەتكە كىرىڭلار! دېيىلىدۇ، ئۇلار: ئاتا ـ ئانىمىز كىرمىگىچە كىرمەيمىز، دەيدۇ، شۇنىڭ بىلەن: جەننەتكە سىلەر ۋە ئاتا ـ ئاناڭلار بىلەن بىرلىكتە كىرىڭلار! دېيىلىدۇ» دېگەن.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمەتچىسى، دوستى ۋە دوستىنىڭ ئوغلى ئۇسامە ئىبنى زەيد ھارىسە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىزى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئوغلۇم سەكراتقا چۈشۈپ قالدى، كەلگەن بولسا، دەپ ئادەم ئەۋەتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كەلگۈچىگە: «قىزىمغا سالام دېگىن ۋە ئۇنىڭغا بەرگەنمۇ اللە نىڭ، ئالغانمۇ اللە نىڭ، اللە نىڭ نەزىرىدە ھەممە نەرسىنىڭ بىر ئەجىلى باردۇر، سەۋرى قىلسۇن ۋە اللە دىن ئەجىر ئۈمىد قىلسۇن، دەيدۇ دېگىن» دېدى. قىزى ئۇنىڭغا يەنە چوقۇم كېلىشىگە قەسەم قىلىپ ئادەم ئەۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سەئىد ئىبنى ئۇبادە، مۇئاز ئىبنى جەبەل ئۇبەي ئىبنى كەئەب، زەيد ئىبنى سابىت ۋە باشقا بىرنەچچە ساھابىلار بىلەن بىرلىكتە ئورنىدىن تۇرۇپ قىزىنىڭ ئۆيىگە باردى، ئۇلار ئۆيگە كىرگەندە بالا ئۇنىڭغا سۇنۇلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئولتۇردى، بالىنىڭ نەپسى يېتىشمەيۋاتاتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار تۆكۈلدى، بۇنى كۆرۈپ سەئىد ئىبنى ئۇبادە: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ نېمە ئىش؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ بىر رەھمەتتۇر، اللە ئۇنى بەندىلىرىنىڭ دىلىغا ئورناتقاندۇر» دېدى.

باشقا بىر رىۋايەتتە: «بەندىلىرىنىڭ ئىچىدە خالىغان بىرىنىڭ دىلىدا قىلىدۇ، اللە تائالا بەندىلىرىدىن شەپقەتلىك بولغانلارغا شەپقەت قىلىدۇ» دېدى، دېيىلگەن.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بىر بالىسى بىلەن بىللە كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنىڭغا دۇئا قىلسىلا، مەن ئۈچ بالامنى دەپنە قىلدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىز دوزاختىن قاتتىق ھەزەر قىلدىڭىز، جەننەتنىڭ بىلىقلىرىدىن بىرى ئۇلارنىڭ ئاتا ئانىلىرى بىلەن ئۇچرىشىدۇ، ئاندىن ئاتا ـ ئانىسىنىڭ پېشىدىن ئېسىلىپ تاكى ئاتىسى جەننەتكە كىرمىگىچە ئۇنى قويۇۋەتمەيدۇ» دېدى.

ئىمام مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرەدىن قىلىنغان يەنە بىر رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بىز سېنىڭ سورۇنلىرىڭغا ھازىر بولۇشقا قادىر بولالمايمىز، سەن بىزگە بىر كۈن بەلگىلەپ بەرگەن بولساڭ بىز ئۇ كۈندە سەندىن سورايدىغانلىرىمىزنى سوراپ بىلىۋالغان بولساق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئايالغا: «سىلەر بىلەن پالانىنىڭ ئۆيىدە ئۇچرىشىدىغانغا ۋەدىلىشەيلى» دېدى. ئاياللار بەلگىلەنگەن ۋاقىتتا ئاشۇ ئۆيگە كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارغا سۆز قىلدى، قىلغان سۆزلىرىنىڭ ئىچىدە: «سىلەرنىڭ ئىچىڭلاردىن قايسىلا بىر ئايالنىڭ ئۈچ بالىسى ئۆلۈپ كەتسە، ئاندىن ئۇ ئايال ئۇنىڭغا سەۋرى قىلىپ بۇنىڭدىن ساۋاب ئۈمىد قىلسا ئۇ چوقۇم جەننەتكە كىرىدۇ» دېدى. ئاياللاردىن بىرى: ئىككى بالىسى ئۆلۈپ كەتسىچۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىككىسى ئۆلۈپ كەتسىمۇ» دېدى.

www.munber.org

نەسەئى ئۇممۇ قەيس بىنتى مۇھسىن رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مېنىڭ بىر ئوغلۇم ۋاپات تاپقان ئىدى، مەن بۇنىڭ ئۈچۈن ناھايىتى بەك قايغۇردۇم، ئوغلۇمنى يۇيىدىغان ئادەمگە: بالامنى بەك سوغۇق سۇدا يۇيۇپ ئوغلۇمنى ئۆلتۈرۈپ قويما، دېدىم، شۇنىڭ بىلەن ئۇكاشە ئىبنى مۇھسىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ مېنىڭ دېگەن سۆزۈمنى ئۇنىڭغا دەپتۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبەسسۇم قىلىپ: «ئۇ ئايالنىڭ ئۆمرى ئۇزۇن بولسۇن!» دەپتۇ. باشقىلار: ئۇ ئايالدەك ئۇزۇن ياشىغان بىر ئايالنى بىلمەيمىز، دېدى.

مالىك ئىبنى مۇسەييىبتىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئەبۇ ھۇرەيرەنىڭ ئارقىدا ھېچ گۇناھى بولمىغان بىر كىچىك بالىنىڭ نامىزىنى ئوقۇغان ئىدىم، مەن ئۇنىڭ: ئى ئاللاھ ئۇنى قەبرى ئازابىدىن ساقلىغىن، دېگەنلىكىنى ئاڭلىدىم.

ئىمام بۇخارى ھەسەن ئىبنى ئەلى ئىبنى تالىپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئۇنىڭ: ئۆلگەن بالىنىڭ نامىزىدا ئۇنىڭغا سۈرە فاتىھە ئوقۇلىدۇ ۋە: ئى ئاللاھ! ئۇنى بىزنىڭ ئالدىنقىمىز، بىز ئۈچۈن ئالدىن بېرىپ تۇرۇدىغان ساۋاب، بىزنىڭ كەلگۈسىمىز ئۈچۈن ساقلىنىدىغان بايلىق ۋە ئەجىر قىلغىن، دېيىلىدۇ دېگەن.

ئابدۇررازاق مۇسنەدىدە مەكھۇلدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مۆئمىنلەرنىڭ باللىرى جەننەتنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى بىر دەرەخنىڭ ئۈستىدە بولىدۇ، ئۇلارغا ئاتىمىز ئىبراھىم ئەلەيھىسسالام كېپىل بولىدۇ».

يەنە ئۇ مۇھەممەد ئىبنى سىرىندىن رىۋايەت قىلىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «تۇغمايدىغان گۈزەللەرنى قويۇپ تۇغىدىغان قارىلار بىلەن نىكاھلىنىڭلار، مەن قىيامەت كۈنى ئۇممەتلەر ئالدىدا ئۇممىتىمنىڭ كۆپلىكى بىلەن پەخىرلىنىمەن، ھەتتا چۈشۈپ كەتكەن بالا جەننەتكە كىرمەي تۇرۇلغاندا ئۇنىڭغا: سەن ئاتا ـ ئاناڭ بىلەن جەننەتكە كىرگىن! دېيىلىدۇ».

يەنە ئۇ ئابدۇلمەلىك ئىبنى ئۆمەر ۋە ئاسىم ئىبنى بەھدەلە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «مۇسۇلمان ئۇممەتلەرنىڭ باللىرىغا قىيامەت كۈنى جەننەتكە كىرىڭلار! دېيىلىدۇ، ئۇلار ئاتىلىرى ۋە ئانىلىرىنىڭ پېشلىرىگە ئېسىلىپ: پەرۋەردىگارىمىز! ئاتىلىرىمىز، ئانىلىرىمىز! دەيدۇ. ئاندىن ئۇلارغا: جەننەتكە سىلەر ئاتا ۋە ئانىلىرىڭلار بىلەن بىللە كىرىڭلار، دېيىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىن چۈشۈپ كەتكەن بالا كېلىدۇ، ئۇنىڭغا: (جەننەتكە) كىر! دېيىلىدۇ، ئۇ كەينىگە تارتىشىپ تۇرۇۋالىدۇ ۋە ئى پەرۋەردىگارىم! ئاتام ۋە ئانام! دەيدۇ، ئاخىردا ئۇنىڭغا ئاتىسى ۋە ئانىسى قوشۇپ بېرىلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئوغلۇم ئىبراھىم ئۇ سۈت ئېمۋاتقان يېشىدا ئۆلۈپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۈچۈن جەننەتتە ئېمىتىدىغان ئىككى سۈت ئانىسى بار» دېدى.

ساھابىلىرىدىن بەزىلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن مۇنداق ئاڭلىغانلىقىنى رىۋايەت قىلغان: «قىيامەت كۈنى ئاتا ـ ئانىغا جەننەتكە كىرىڭلار! دېيىلىدۇ، ئاندىن ئۇلار: ئى پەرۋەردىگارىمىز! بىزنىڭ ئاتىلىرىمىز ۋە ئانىلىرىمىز كىرمىگۈچە كىرمەيمىز، دەپ كىرگىلى ئۇنىمايدۇ، ئاللاھ ئەززەۋەجەللە: نېمە بولدى! مەن ئۇلارنى جەننەتكە كىرگىلى ئۇنىمايۋاتقان ھالدا كۆرۈۋاتىمەنغۇ؟ جەننەتكە كىرىڭلار! دەيدۇ،

www.munber.org

ئاندىن ئۇلار: ئى پەرۋەردىگارىمىز! ئاتىلىرىمىز، ئانىلىرىمىز! دەيدۇ. ئاندىن ئۇلارغا: جەننەتكە سىلەر ۋە ئاتا ـ ئاناڭلار كىرىڭلار! دەيدۇ». [ئىمام ئەھمەد رىۋايىتى]

ياخشى ئايال بالىسىنىڭ ۋاپاتىغا سەۋرى قىلىشتا چىدامىلىق بولۇش رولىغا ئىگەدۇر. ئۇ ئۆزى سەۋرى قىلىپلا قالماي ئېرىنىمۇ سەۋرى قىلدۇرىدۇ. ئانىلىق تۇيغۇسىدىن ئۇنىڭ ئېرىنى خۇرسەن قىلىش ئىرادىسى غالىپ كېلىدۇ. بىز تۆۋەندە ياخشى تەقۋادار ئاياللارغا ئۈلگە بولىدىغان بىر ئۈلگىلىك ئايالنىڭ سەۋرى قىلىشىغا ئائىت بىر قىسسىسىنى بايان قىلىمىز.

ئىمام بۇخارى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەبۇ تەلھەنىڭ بىر بالىسى ئۆلۈپ كەتتى، بۇ چاغدا ئەبۇ تەلھە ئۆيدە يوق ئىدى، ئۇنىڭ ئايالى بالىسىنىڭ ئۆلگەنلىكىنى كۆرگەندە ئۇنى بىر ئاز ئوڭشاپ ئۆينىڭ بىر تەرىپىگە ئورۇن راسلاپ ياتقۇزۇپ قويىدى، ئەبۇ تەلھە سىرتتىن قايتىپ كەلگەندە: بالا قانداقراق؟ دەپ سورىدى، ئايالى: ئۇ بۇرۇنقىدىن بىرئاز شۈكلەپ قالدى، دېدى. ئاندىن ئۇلار بىرگە يېتىپ قالدى، ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرۇپ يۇيۇنۇپ بولغاندا ئاندىن بالىنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى يەتكۈزدى، ئەبۇ تەلھە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن ناماز ئوقۇپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا بولغان ئىشنى خەۋەر قىلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللّٰه سىلەرنىڭ كېچەڭلەرگە بەرىكەت بەرگەي!» دېدى. ئەنسارىلاردىن بىر ئادەمنىڭ دېيىشىچە: (شۇ كۈنى ئەبۇتەلھەنىڭ ئايالى بىر بالىغا ھامىلدار بولغان بولۇپ) بۇ بالىدىن توققۇز ئوغۇل تۇغۇلغانلىقى، ھەممىسىنىڭ قۇرئان يادا ئالغانلىقى بايان قىلىنغان.

ئىمام ئەھمەد مۇسنەدىدە تېخىمۇ گۈزەل ۋە تەپسىلىي قىلىپ مۇنداق رىۋايەت قىلغان: ئەبۇ تەلھەنىڭ ئوغلى ئۆلۈپ كەتكەندە ئەبۇ تەلھە سەپەرگە چىقىپ كەتكەن ئىدى. بالىنىڭ ئانىسى ئۇممۇ سۇلەيم: مەن خەۋەر بەرمىگىچە ھېچكىم ئەبۇ تەلھەگە خەۋەر بەرمىسۇن! دېدى. ئاندىن بالىنىڭ ئۈستىگە رەخت يېپىپ قويدى، ئەبۇ تەلھە سەپەردىن قايتىپ كەلگەندە ئۇممۇ سۇلەيم ئۇنىڭ ئالدىغا تاماق قويدى، ئۇ ئەبۇ تەلھە ئۈچۈن تېخىمۇ چىرايلىقراق ياسىنىپ خۇش پۇراقلارنى ئىشلەتتى، شۇ كېچىدە ئۇ ئىككىسى بىللە بولدى، ئۇممۇ سۇلەيم ئاندىن بالا توغرىسىدا گەپ ئېچىپ: بىر ئائىلە يەنە بىرئائىلىدىن بىر نەرسە ئارىيەت ئالغان ئىكەن، كېيىن ئارىيەت بەرگەن ئائىلە ئۆزلىرىدىن ئارىيەت ئالغان ئائىلىگە ئەلچى ئەۋەتىپ نەرسىسىنى تەلەپ قىلسا، ئارىيەت ئالغان ئائىلە قايتۇرۇپ بەرگىلى ئۇنىماپتۇ، دېدى. ئەبۇ تەلھە: ئۇلارنىڭ ئۇنداق قىلىش ھەققى يوق، ئېلىنغان ئارىيەت ئىگىسىگە قايتۇرۇلۇشى كېرەك، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇممۇ سەلەمە: ئوغلۇڭ اللّٰه دىن بىزگە بېرىلگەن ئارىيەت ئىدى، اللّٰه ئۇنى تاپشۇرۇپ ئالدى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئەبۇتەلھە ”ئىننا لىللاھى ۋە ئىننا ئىلەيھى راجىئۇن“ دېدى ۋە بۇ ئەھۋاللارنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خەۋەر قىلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ ئىككىسىنىڭ كېچىسىگە اللّٰه بەرىكەت ئاتا قىلسۇن!» دېدى. ئاندىن ئۇممۇ سۇلەيم ھامىلدار بولۇپ قالدى، دەپ ھەدىسنىڭ داۋامىنى يۇقىرىقىدەك داۋام قىلغان.

ئىمام نەۋەۋىي (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) بالىسىدىن ئايرىلىپ قالغان ئاتا ـ ئانىلارغا تەزىيە بىلدۈرۈش توغرىسىدا ئۆزىنىڭ ”بوستانۇل ئارفىن“ دېگەن كىتابىدا مۇنداق بىر ھادىسىنى بايان قىلىدۇ:

www.munber.org

ئىمام شافىئى (اللہ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) مۇنداق دېگەن ئىدى: ئەلى ئىبنى تالىپنىڭ ئوغلى ھۇسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بىر ئوغلى ئۆلۈپ كەتكەن ئىدى، ئۇنىڭدا ھېچقانداق بىر قايغۇرۇش ئالامىتى كۆرۈلمىدى، كىشىلەر ئۇنى بۇ سەۋەبتىن ئەيىبلىگەندە ئۇ: ئەھلى بەيت (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئائىلە ـ تاۋابىئاتلىرى) اللہ دىن سورايمىز، اللہ بىزگە بېرىدۇ، ناۋادا اللہ بىزگە ئىرادە قىلسا بىز يامان كۆرگەن نەرسە بولغان تەقدىرىدىمۇ ئۇنىڭغا رازى بولۇمىز، دېدى.

ئۇ يەنە مۇنداق دېدى: بىر ئادەم تۇغقانلىرىنىڭ بىرىنىڭ ئوغلى ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ تەزىيە بىلدۈرۈپ سالاملاردىن كېيىن: بالا ياشىغىنىدا ئاتا ئۈچۈن غەم ۋە پىتنە بولىدۇ. ئاتىدىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتسە ئاتىغا رەھمەت ۋە دۇئا بولىدۇ. ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ قالغىنىڭغا قايغۇرمىغىن، اللہ تائالانىڭ ئۇنىڭ بەدىلىگە بەرگەن دۇئا ۋە رەھمەتنى يوقاتمىغىن، دەپ خەت يازغان.

يۇقىرىقى مەزمونلاردىن، بىر بالا ئاتا ـ ئانىدىن كېيىن قالسا ئۇلارغا دۇئا قىلىپ ئۇلارنىڭ دەرىجىسىنى كۆتەرگۈچى، ئاتا ـ ئانىسىدىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتسە ئۇلارنىڭ جەننەتكە كىرىشىگە سەۋەبچى بولغۇچى ئىكەنلىكىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىبنى قەييۇم: بالا ئاتا ـ ئانىلاردىن كېيىن قالسىمۇ ياكى ئۇلاردىن بۇرۇن ئۆلۈپ كەتسىمۇ ئوخشاشلا مۆئمىن ئۈچۈن پايدىلىق، دېدى.

www.munber.org

ئالتىنچى بۆلۈم

جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلدۈرۈش

مۇقەددىمە
جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلدۈرۈشنىڭ ئاساسلىرى
بالىنىڭ سۈ ئۈزۈشنى، ئوق ئېتىشنى ۋە ئات مىنىشنى ئۆگىنىش ھەققى
بالىلار ئارىسىدا تەن - تەربىيە مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈلۈشكە ئەھمىيەت بېرىش
چوڭلارنىڭ كىچىكلەر بىلەن ئوينىشى
بالىلارنىڭ بالىلار بىلەن ئوينىشى
خاتىمە: جىسمانىي جەھەتتىكى چېنىقىشنىڭ بالىلارغا بولغان پايدىلىرى.

«بىز بالىلىرىمىزغا ئوق ئېتىشنى، قۇرئان ئوقۇشنى ئۆگىتىشكە بۇيرۇلدۇق»

خالىد ئىبنى ۋەلىد.

www.munber.org

مۇقەددىمە

الله تائالا بالىنىڭ جىسمىنىڭ كۈچلۈك ۋە ھەرىكەتچان بولۇشى ئۈچۈن ئويۇن ئويناشنى بالىنىڭ تەبىئىيتىدىكى بىر تەبىئىي خۇلۇق قىلدى. باللارنىڭ باللىق دەۋرى جانلىقلار دۇنياسىدىكى مەۋجۇداتلارغا سېلىشتۇرغاندا ئەڭ ئۇزۇندۇر. ئۇلارنىڭ جىسمانىي جەھەتتە يېتىلىشىمۇ مۇشۇ ئۇزۇن مۇددەتتە بولىدۇ. بۇ مەزگىلدىن كېيىنكى بەدەن تەرەققىياتى مەيلى ئىچكى ئەزانىڭ تەرەققىياتى بولسۇن ياكى تاشقى ئەزانىڭ تەرەققىياتى بولسۇن، ھەرگىزمۇ باللىق دەۋرىدىكى تەرەققىياتتەك بولماي ناھايىتى ئاستا ياكى ئاز بولىدۇ.

ئەھۋال شۇنداق ئىكەن ھەرقانداق بىر ئادەمنىڭ بالىنىڭ باللىق دەۋرىدىكى چېنىقىشى ۋە يېتىلىشىگە سەل قاراپ بالاغەتكە يەتكەن ياكى ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ بولغان مەزگىلدە چېنىقتۇرۇۋالىمەن، يېتىلدۈرۈۋالىمەن، دېگەن نەزەرىيەسىنىڭ پۇت تىرەپ تۇرالمايدىغانلىقىنى ئېنىق جەزىم قىلالايمىز. بالا باللىق مەزگىلدە چېنىقىش ۋە يېتىلىشتە زۆرۈر بولغان چېنىقىش ۋە تەربىيلىنىش ھوقۇقىغا تولۇق ئېرىشىش كېرەك. بۇ ھالقىلىق مەزگىلنى قولدىن بېرىپ قويسا كېيىن ئۇنىڭ ئورنىنى تولدۇرغىلى بولمايدۇ. ئۆتمۈش زاماندىكى ئالىملار باللارنىڭ ئويىنىنىڭ ئۇلارنىڭ جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلىشىگە پايدىلىق ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەن بولۇپ ئۇلاردىن ئىمام غەزالى مۇنداق دېگەن: بالا مەدرىسىدىكى قۇرئان دەرسى تامام بولغاندىن كېيىن ئۇلارنىڭ چىرايلىق يوسۇندا ئويىنىشىغا ئىجازەت بېرىلىشى لازىم. بۇ ئويۇن ئۇلارنىڭ مەدرىسىدىكى دەرس ئېلىشتىن كېلىپ چىققان ھارغىنلىقىنى ئۇنتۇلدۇرىدۇ. بالا ئويۇن ئويىنىغاندا ھارمايدۇ، ئەگەر بالا ئويۇندىن مەنئى قىلىنسا، داۋاملىق ئوقۇشقىلا زورلانسا ئۇنىڭ قەلبى ئۆلىدۇ ـ دە، زېھنى كۈچى ئىسراپ بولىدۇ، ھايات ئۇنىڭ ئۈچۈن قىيىن تۇيۇلىدۇ، ئاندىن ئۇ بۇنداق ئىشكەنچىدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ھىيلە ـ مىكىر ئىشلىتىشكە ئۆتىدۇ.

بالىنىڭ جىسمانىي جەھەتتە چېنىقتۇرۇلماسلىقى سەۋەبىدىن بالىنىڭ جىسمى كەلگۈسىدە نورمالسىز، كۆرۈمسىز، تەبىئىيتى بىنورمال ھالدا چوڭ بولىدۇ. ئەگەر بىز بالىنىڭ باللىق دەۋرىدىكى بۇ مۇھىم مەزگىلنى بوشقا ئۆتكۈزۈۋېتىپ قالغاندا بالىنىڭ پات ئارىدا بۇ باللىق مەزگىلى بىلەن خوشلىشىدىغانلىقى، ھاياتىدا يېڭى بىر باسقۇچقا قەدەم قويىدىغانلىقى، ئۇ بالاغەتكە يەتكەن ھامان شەرىئەتنىڭ ئاساسىي رۇكۇنلىرىدىن تارتىپ ئەڭ ئادديي بەلگىلىملىرىگىچە ئۇنىڭ بويسۇنۇشى ياكى قارشىلىق قىلىشىدىن ھېساب ئېلىنىدىغانلىقى، ھەقىقىي بىر مۆئمىنگە خاس سالاھىيەت بىلەن ياشاش، دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك ئۈچۈن ئەمەل قىلىشتا كۈچلۈك ۋە ساغلام بولغان بىر جىسمىنىڭ لازىم ئىكەنلىكىنى ھېس قىلغىنىمىزدا، ئىسلامنىڭ بەش ئاساسىدىكى پەرز ئەمەللەردىن باشقا جىھادقا چىقىش، ئىلىم ئېلىشقا ئوخشاش پەرز ئەمەللەر ۋە ئۇنىڭدىن باشقا ۋاجىپ، سۈننەت، نەفلە ئەمەللەرنى ئورۇنلاش ئۈچۈن كۈچلۈك بەدەن بولۇشى كېرەكلىكىنى چۈشەنگىنىمىزدە بالىنى جىسمانىي جەھەتتىن تەربىيلەشنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقىنى تونۇپ يېتىمىز.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارنى تەربىيلەش يولىنىڭ جىسمانىي جەھەتتە تەربىيلەشتە كۆرسەتكەن يولىغا نەزەر سالساق ئۇنىڭ مۇنداق تۆت قائىدىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدىغانلىقىنى بىلەلەيمىز.

www.munber.org

بالىنىڭ سۇ ئۈزۈش، ئوق ئېتىش ۋە ئات مىنىشنى ئۆگىنىش ھەققى

ئۆمەر ئىبنى خەتتابنىڭ: بالىلىرىڭلارغا سۇ ئۈزۈشنى، ئوق ئېتىشنى ۋە ئات ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇشنى ئۆگىتىڭلار، دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان. بۇنىڭدىن بالىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام زىكىر قىلغان جىسمانىي جەھەتتىن چېنىقتۇرغان تەنتەربىيە تۈرلىرىنى ئۆگىنىشى كېرەكلىكى ئېنىق بولىدۇ. بۇنىڭ بالىنىڭ ھازىرقى ۋە كەلگۈسىدىكى ھاياتىدا ئۆزىگە خاس رولىنىڭ بارلىقى، بۇنداق چېنىقىشنىڭ بالىنىڭ جىسمانىيىتىنى ساغلام يېتىلدۈرۈشكە پايدىسى بولۇپلا قالماي بەلكى بالىنىڭ ئۆز - ئۆزىگە بولغان ئىشەنچىسىنى تۇرغۇزۇشىدىمۇ چوڭ رولى بارلىقى مەلۇمدۇر. ئەگەر بۇلارنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ باللارنى چېنىقتۇرۇشقا دالالەت قىلغان سۈننىتىگە ئۇيغۇن ئىكەنلىكىنى بىلسەك پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ بۇلارغا قانچىلىك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى كۆرۈۋالالايمىز. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالاممۇ كىچىكلىكىدە تاغىلىرى بەنى نەججارنىڭ بوستانلىقىرىدا سۇ ئۈزگەن ۋە باللار بىلەن بىرلىكتە ئوينىغان ئىدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ باللارنىڭ ئوق ئېتىشنى تەۋسىيە قىلغانلىقىنىڭ مىسالى بولسا ئىبنى جەرىرنىڭ «ئەلئاسار» دېگەن كىتابىدا ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام سەئدتىن باشقىسىغا ئاتا - ئانام پىدا بولسۇن، دېمىگەن ئىدى، ئەمما ئۇنىڭغا: «ئات، ئاتا - ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى ھۆر بالا!» دېگەن.

ئەبى ئالىيەدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئوق ئېتىۋاتقان بىر توپ باللارنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: «ئېتىڭلار، ئى ئىسمائىلنىڭ ئوغۇللىرى، ئاتاڭلار ھەققىي مەرگەن ئىدى» دېگەن.

باللار ئارىسىدا تەنتەربىيە مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈشكە ئەھمىيەت بېرىش

بۇ بالىنىڭ جىسمىنى چېنىقتۇرۇشنىڭ ئەڭ ئاساسلىق باسقۇچىدۇر، بۇ باللارنىڭ بەدىنىنى چېنىقتۇرۇش رولىغا ئىگە بولۇپلا قالماي بەلكى يەنە ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى خوش قىلىدىغان ئويۇن ۋە مەنىۋىيىتىنى روھلاندۇرىدىغان پائالىيەت بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام تاغىسىنىڭ ئوغۇللىرى بولغان باللار ئارىسىدا يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى ئۆتكۈزۈپ يۈگۈرۈشتە ئۇتقانلارنى بىرىنچى ۋە ئىككىنچى تۇرگە ئايرىپ ئۇلارنى قۇچاغلاپ قارشى ئالغان ئىدى.

ئىمام ئەھمەد ئابدۇللاھ ئىبنى ھارىس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئابدۇللاھ، ئۇبەيدۇللاھ ۋە ئابباس ئوغۇللىرىدىن نۇرغۇننى سەپكە تىزغاندىن كېيىن: «كىم ئاۋۋال مەن تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېلەلىسە ئۇنىڭغا مۇنداق، مۇنداق مۇكاپات بېرىمەن» دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام تەرەپكە يۈگۈرەيتتى، ئۇلار يۈگۈرۈپ ئۇگدىسىغا ۋە دۈمبىسىگە يىقىلاتتى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ئۇلارنى سۆيۈپ ئۆز يېنىغا تارتاتتى.

www.munber.org

بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇ ئەمەلىي مىسالىرىغا نەزەر سالساق ئۇنىڭ پەقەت ئۇتقانلارنىلا ئەمەس، ھەتتە ئارقىدا قالغانلارنىمۇ ئوخشاشلا قارشى ئالغانلىقىنى، ئۇلارنى چەتكە قاقمىغانلىقى، بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا ھاسىل بولۇش ئېھتىمالى بولغان قىزغىنىش، ھەسەت قىلىشتىن كېلىپ چىقىدىغان ئۆچمەنلىكنىڭ ئالدى ئېلىنغانلىقىنى ھېس قىلىمىز.

پوۋىلارنىڭ كېچىكلەر بىلەن ئوينىشى

بىز بۇ ئۇممەتنىڭ يولباشچىسى الله نىڭ بىزگە ئەۋەتكەن رەھمىتى بولغان پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ باللار بىلەن بىللە ئوينىغانلىقى ھەققىدىكى بىر قانچە ھەدىسلەرنى بايان قىلىمىز. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇنداق قىلىشى ئاتا ـ ئانىلار ۋە باللارنىڭ تەربىيىچىلىرىنىڭ ئۆرنەك ئېلىپ شۇنداق قىلىشنى ئەمەلىيەت ئارقىلىق تەۋسىيە قىلغانلىقىدۇر.

تەبەرانىي ئەبى ئەييۇب ئەنسارى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرسەم ھەسەن ۋە ھۈسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالارنى قۇچىقىدا ئوينىتىپ ئولتۇرغان ئىكەن، مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! سەن ئۇ ئىككىسىنى ياخشى كۆرەمسەن؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مەن ئۇلارنى قانداقمۇ ياخشى كۆرمەي؟! ئۇلار مېنىڭ دۇنيادىكى پۇرايدىغان ئىككى گۈلۈم تۇرسا» دېدى.

بەززار سەئد ئىبنى ۋەققاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرسەم ھەسەن بىلەن ھۈسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قورسىقى ئۈستىدە ئويناۋاتقان ئىكەن، مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! سەن ئۇلارنى ياخشى كۆرەمسەن؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قانداقمۇ ياخشى كۆرمەي؟! ئۇلار مېنىڭ دۇنيالىقتىكى ئىككى گۈلۈم» دېدى.

ئەبۇ يەئلا ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن ھەسەن بىلەن ھۈسەيىننىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بوينىغا مىنىۋالغىنىنى كۆرۈپ: سىلەر مېنىۋالغان ئات نېمە دېگەن ياخشى ئات ـ ھە؟ دېدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ ئىككىسى نېمە دېگەن ياخشى چەۋەنداز!» دېدى.

تەبەرانىي بەرا ئىبنى ئازىپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ناماز ئوقۇۋاتقاندا ھەسەن بىلەن ھۈسەين ياكى ئۇ ئىككىسىدىن بىرى كېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۈمبىسىگە مىنىۋالدى، ئۇ نامازدىن بېشىنى كۆتەرگەندە ئۇلارنى ياكى ئۇ ئىككىسىدىن بىرىنى تۇتۇپ: «مىنگىنىڭلار نېمە دېگەن ياخشى ئۇلاغ، سىلەر نېمە دېگەن ياخشى مىنگۈچى» دېدى.

يەنە ئۇنىڭدا جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىردىم، ئۇ دۈمبىسىگە ھەسەن ۋە ھۈسەيىننى مىندۈرۈپ، تۆت

ئاياقلىق بولۇپ مېڭىپ: «سىلەرنىڭ تۆگەڭلار نېمە دېگەن ياخشى تۆگە، سىلەر نېمە دېگەن ياخشى يۈك!» دەۋاتاتتى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن مەسجىدتە جەڭۋازلىق ئويىنىنى ئويناۋاتقان ھەبەشلىكلەرنىڭ ئويىنىنى تاكى ئۆزەم كۆرۈشتىن زېرىكەنگە قەدەر كۆرگىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا دالدا بولۇپ تۇرغان ئىدى. مېنىڭ يېشىمدىكى ياش قىزلارنىڭ ئويۇنغا قانچىلىك ھېرىسمەن ئىكەنلىكىنى مۆلچەرلەپ بېقىڭلار! (پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قانچىلىك ئۇزاق سەۋر قىلغانلىقىنى دېمەكچى).

نەسەئىنىڭ ئۇنىڭدىن باشقا رىۋايىتىدە ئائىشە مۇنداق دېگەن: ھەبەش كۈنى ئىككى قارا تەنلىك بالا مەسجىدكە كېلىپ جەڭۋازلىق ئويىنىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىدا ئويىنغىلى تۇرغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى چاقىردى، مەن ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرۇپ ئۇنىڭ مۈرىسىنىڭ ئۈستىدىن تاكى كۆرۈپ زېرىكەنگە قەدەر كۆرگەن ئىدىم.

بىز يۇقىرىقى مىساللاردا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەسەن ۋە ھۈسەيىنلەر بىلەن بىرگە ھەر خىل شەكىلدە ئويۇن ئوينىغانلىقىنى، ئۇلار ئويناۋاتقاندا ئۇلارنى ماختاش سۆزىنى قىلغانلىقىنى بايان قىلدۇق، دېمەك بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللار بىلەن قانداق ئويناش ۋە ئوينىغاندا بالىنىڭ جىسمانىي جەھەتتىكى چېنىقىشىغىلا ئەھمىيەت بېرىپ قالماي ئۇلارنىڭ روھىنىمۇ ئۇرغۇتۇش ئارقىلىق ئۇلارغا ھەم جىسمانىي ھەم روھىي ئوزۇق بېرىشنى ئۆگەتكەنلىكىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

باللارنىڭ باللار بىلەن ئوينىشى

كۆپىنچە ئەھۋاللاردا ئاتا ـ ئانىلار ئالدىراش بولغاچقا باللار بىر تۇغقان قېرىنداشلىرى، قوشنا ياكى تۇغقانلىرىنىڭ باللىرى بىلەن ئوينايدۇ، ئاتا ـ ئانىلار باللىرىنىڭ يامان باللار بىلەن ئويناپ ئۇلاردىن يامان خۇلۇق ۋە تىل ئۆگىنىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيدۇ ۋە ئۇلارنىڭ ياخشى ئەدەبلىك باللار بىلەن ئوينىشىنى، ئۇلاردىن ياخشى ئۆرنەك ئېلىشنى خالايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرقانچە قېتىم باللارنىڭ ئويناۋاتقان يېرىدىن ئۆتكەندە بۇ ھەقتە ئۇلارغا بىرنەرسە دېمىگەن ئىدى. تەبەرانى جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئىدۇق، بىز بىر يەرگە تاماققا چاقىرىلدۇق، بۇ چاغدا ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ باللار بىلەن ئويناۋاتاتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جامائەتنىڭ ئالدىدا يۈگۈرۈپ ھۈسەيىننى قوغلىدى، ئۇ بولسا ئۇياق ـ بۇياققا قېچىشقا باشلىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى قوغلاپ يۈرۈپ ئاخىرى ئۇنى تۇتىۋالغاندىن كېيىن بىر قولىنى ئۇنىڭ زاڭقىنىڭ ئاستىغا، يەنە بىر قولىنى قولىقى بىلەن كالىسىنىڭ ئارىسىغا قويۇپ ئۇنى قۇچاغلاپ سۆيدى، ئاندىن كېيىن: «ھۈسەيىن مەندىن، مەن ئۇنىڭدىن، ئۇ ئىككىسىنى سۆيگەن كىشىنى الله ياخشى كۆرىدۇ، ھەسەن ۋە ھۈسەيىن نەۋرىلەردىن ئىككى نەۋرىدۇر» دېدى.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇنىڭ: مەن باللار بىلەن ئويناۋاتاتتىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ مېنى بىر ئىش ئۈچۈن بىر يەرگە ئەۋەتتى... دېگەن ھەدىسنىمۇ يۇقىرىدا بايان قىلدۇق.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن باللار بىلەن ئويناۋاتقان ئىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ قېشىمىزدىن ئۆتتى، مەن ئىشىكنىڭ ئارقىسىغا مۆكىنىۋالدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى چاقىرىپ مۈرەمگە شاپىلاقداپ قويغاندىن كېيىن مېنى مۇئاۋىيەنىڭ قېشىغا ئەۋەتتى، مەن قايتىپ كېلىپ: مۇئاۋىيە تاماق يەۋېتىپتۇ، دەپ خەۋەر بەردىم.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام باللىق ۋاقتلىرىدا باللار بىلەن ئوينايدىغان بولۇپ بىر كۈنى باللار بىلەن ئويناۋاتقاندا جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام كېلىپ ئۇنى تۇتۇپ ئۇنىڭ كۆكرىكىنى يارغان... [ئىمام ئەھمەد مۇسنەدىدە رىۋايەت قىلغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوھۇد ئۇرۇشىغا چىقىش ئالدىدا ئۇرۇشقا چىقىشنى تەلەپ قىلىپ كەلگەن ئىككى بالىدىن بىرىنى قوبۇل قىلىپ بىرىنى قوبۇل قىلمىدى، قوبۇل قىلىنمىغان بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! سەن ئۇنى قوبۇل قىلىپ مېنى قوبۇل قىلمىدىڭغۇ؟ ئەگەر چېلىشسام مەن ئۇنى يېڭىۋالىمەن، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئىككىسىنى چېلىشىشقا سالدى، دېگەندەك قوبۇل قىلىنمىغان بالا چېلىشىشتا يەڭدى، شۇنىڭ بىلەن ھەر ئىككىلىسىلا ئۇرۇشقا چىقىشقا قوبۇل قىلىندى.

ئەمما قىزلارنىڭ ئويۇنى ئوغۇللارنىڭ ئويۇنىغا ئوخشىمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆلىمالار پەيغەمبە ئەلەيھىسلامنىڭ تۆۋەندىكى ھەدىسگە ئاساسلىنىپ قىزلارنىڭ ئويۇنچۇق ئوينىشىغا رۇخسەت قىلغان. ئەبۇ داۋۇدنىڭ ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قىلغان تۆۋەندىكى رىۋايىتىدۇر.

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەبۇك ياكى ھۇنەين ئۇرۇشىدىن قايتىپ كەلگەندە ئۆيىنىڭ پەردىسى شامالنىڭ بىر ئۇچۇرشى بىلەنلا ئېچىلىپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىكى ئائىشەنىڭ ئويۇنچۇقلىرىنى ئوچۇق قويدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ ئويۇنچۇقلار ئارىسىدىن ياماق رەختىن تىكىلگەن قاناتلىق ئاتنى كۆرۈپ: بۇ نېمە؟ دېدى. ئائىشە: ئات، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام «ئاتنىڭ ئۈستىدىكىسى نېمە؟» دېدى. ئائىشە: ئىككى قانات، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتنىڭمۇ قانىتى بولامدۇ؟» دېدى. ئائىشە: سۇلايمان ئەلەيھىسسالامنىڭ قاناتلىق ئېتى بارلىقىنى ئاڭلىمىغانمىدىڭ؟ دېدى. بۇنى ئاڭلاپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۈلۈپ كەتتى، ئائىشە: ھەتتە مەن ئۇنىڭ كۈلكىدىن ئېغىز چىشلىرىنىڭمۇ كۆرۈنۈپ قالغانلىقىنى كۆردۈم، دېگەن.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا قىزلار بىلەن ئويناۋاتاتتىم، دوستلىرىم كېلەتتى، ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرسە يوشۇرنىۋالاتتى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى مېنىڭ قېشىمغا كىرىشكە ئەۋەتتەتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار مەن بىلەن ئوينايتتى.

يۇقىرىدا دېيىلگەن قىزلاردىن ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قونچاقلىرىنى بىرگە ئوينايدىغان قىز دوستلىرى كۆزدە تۇتۇلغان بولۇپ ئۇلار دائىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا قونچاق ئوينايتتى،

بەزىدە ئائىشەنىڭ دوستلىرى كەلسە ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى كۆرگەندە ھايا قىلىپ ئۆزلىرىنى ئەپقاچاتتى.

باللارنىڭ ئوينىشى چەكلەنگەن ئويۇنلار:

● ھايۋانلارنى قارىغا ئېلىش

سەئىد ئىبنى جۇبەيىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان: مەن ئىبنى ئۆمەر ۋە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار بىلەن بىللە مەدىنىكى بىر يول ئۈستىدە كېتىۋاتاتتۇق، يول ئۈستىدە بىر مۇنچە باللار بىر توخۇنى قارىغا ئېلىپ ئاتقىلى تۇرۇپتۇ، ئىبنى ئابباس بۇنى كۆرۈپ غەزەپلىنىپ: بۇنى كىم قىلدى؟ دېدى. ئىبنى ئۆمەر: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايۋاننى قارىغا ئېلىپ ئوينىغان ئادەمگە لەنەت قىلغان، دېدى. [ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان]

ئاگاھلاندۇرۇش: باللار نامازشام ۋاقتىدىن بۇرۇن ئويۇنلىرىدىن تارقىلىپ ئۆيلىرىگە قايتىشى لازىمدۇر. چۈنكى بۇ ھەقتە ھەدىسلەر كەلگەن.

ھاكىم جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كېچىنىڭ ئەۋۋىلى كېتىپ بولغۇچە باللىرىڭلارنى سولاقتا تۇتۇڭلار، ئۇ ۋاقىت شەيتانلار يولدىن توغرۇسغا ئۇتىدىغان ۋاقىتتۇر» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئىمام ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد ۋە نەسەئى جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: كېچىگە مايىل بولۇشقا باشلىغاندا يەنى كېچە كىرىشكە باشلىغاندا باللىرىڭلارنى يىغىۋېلىڭلار، شەيتانلار بۇ سائەتتە تارقىلىدۇ، كېچىدىن بىرئاز ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئاندىن ئۇلارنى قويۇپ بېرىڭلار» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى. ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايىتىدە: خۇپتەندىن بىر سائەت ئۆتكەندە، دېيىلگەن.

خاتىمە: جىسمانىي جەھەتتىكى پىشقىنىڭ باللارغا بولغان پايدىلىرى

ئويۇن ئويناش ئەقلگە يەتكەن باللار ئۈچۈن بوش ۋاقتىنى ئۆتكۈزۈش ھېسابلانسىمۇ كىچىك ياشتىكى باللار ئۈچۈن مۇھىم بىر ئەمەل ھېسابلىنىدۇ، باللار ئويۇنغا بېرىلىش بىلەن ئۆزىنىڭ ئەقلى ۋە جىسمانىي ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرىدۇ. ئويۇن ئۇلارنىڭ ئىنكاسىنىڭ تېز بولۇشى، تەپەككۇر ئىقتىدارىنىڭ، مەسىلىلەرنى ھەل قىلىش يولىنى بىلىشىنىڭ ئەقلىي يوللىرىنى بىلدۈرۈشكە ياردەمچى بولىدۇ. ئاتا ـ ئانىلارنىڭ يېتەكچىلىكىدە بۇ ئويۇنلار بالىنىڭ ھەر تەرەپتىن تەرەققىي قىلىشىدا مۇھىم روللارغا ئىگىدۇر.

مەكتەپ ۋە مەدرەسلەردىكى دەسلەپكى باسقۇچ بالىنىڭ ئويۇن بىلەن ئەقلىي ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلدۇرۇشىنىڭ ئەڭ مۇھىم بىر باسقۇچى بولۇپ بۇ باسقۇچتا بالا پەقەت ئويۇن ئارقىلىق قۇۋۋەتلىك كۆچكە ئېرىشىدۇ.

www.munber.org

بۇندىن باشقا يەنە بالا ئويۇنلارنى تەكرار ـ تەكرار ئويناش ئارقىلىق تەجرىبىلەرنى يەكۈنلەيدۇ، ئويۇنلار ئىچىدە ئۆزىگە ماس كېلىدىغانلىرىنى ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىنىڭ بىر پارچىسى قىلىدۇ. شۇڭا بالىنى تەربىيىلىگۈچىلەر بالىنىڭ ئوينىغان ئويىنىنى پەقەتلا بىر ئويۇندىن ئىبارەت دەپ قارىماستىن ئۇنىڭ مۇھىملىقىنى ئېتىبارغا ئالغان ئاساستا قاراش كېرەك. بالىلىرنى ئۆيدە ئويناشتىن ياكى قوشنىلىرنىڭ بالىلىرى بىلەن ئويناشتىن چەكلىگەن ئاتا ـ ئانىلار تەبىئىي ھالدا بالىنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىنى تەرەققىي قىلىش پۇرسىتىدىن چەكلەپ قويغان بولىدۇ.

ئويۇنلارنىڭ تۆۋەندىكىدەك بىر قانچە تۈرلۈك پايدىلىرى ۋە قىممىتى باردۇر.

1 ـ جىسمانىي قىممىتى: ھەرىكەتلىك ئويۇن بالىنىڭ جىسمانىي قۇۋۋىتىنى تەرەققىي قىلدۇرىدۇ. بالا ئويۇن ئويناش ئارقىلىق بىر نەرسىلەرنى كەشىپ قىلىش ۋە تەسەۋۋۇر قىلىش ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرىدۇ.

2 ـ تەربىيەۋى قىممىتى: بالىنىڭ ئويۇنى ئۇنى ئوخشىمىغان نەرسىلەر بىلەن تونۇشۇش، ھەر خىل رەڭ ۋە شەكىل، ماددىلارنىڭ نام ۋە سۈپەتلىرى بىلەن تونۇشۇش پۇرسىتىگە ئىگە قىلىدۇ.

3 ـ ئىجتىمائى قىممىتى: بالا ئويۇن ئارقىلىق باشقىلار بىلەن مۇناسىۋەت ئورنىتىشنى، ئۇلار بىلەن ئۇيۇشۇشلۇق ئۇسۇلدا ئارىلىشىشنى ئۆگىنىدۇ، شۇنداقلا ئۆز ـ ئارا ياردەملىشىش، ھەمكارلىشىش، چوڭلار بىلەن ئالاقىلىشىش، ئېلىم ـ بېرىم قىلىشنى ئۆگىنىدۇ. بەزى بىر شەيئىلەرنىڭ توغرا ۋە خاتالىقىنى پەرق قىلىشنى ئۆگىنىدۇ.

4 ـ ئەخلاق قىممىتى بالىلار ئويۇن ئارقىلىق يەنە ئەخلاق دائىرىسىگە كىرىدىغان، تەمكىنلىك، ھەققانىيەتچى، ئادىل، ئامەنەتكار، سەۋرچان بولۇش ۋە پائالىيەتچان بولۇشتەك خۇلۇقلارنىڭ يۈزەكى مەنىسىنى ئۆگىنىدۇ.

5 ـ يېڭىلىق يارىتىش قىممىتى: بالا ئويۇن ئارقىلىق ئۆزىنىڭ يېڭىلىق پەيدا قىلىش ئىقتىدارىنى، تەبىر ۋە تەسەۋۋۇر كۈچىنى نامايەندە قىلىدۇ.

6 ـ ئۆزىنىڭ قىممىتى: بالا ئويۇن ئارقىلىق ئاغىنىلىرى بىلەن مۇئامىلە قىلىشنى، ئۇلار بىلەن بولغان مۇناسىۋىتى ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ئارتۇقچىلىق ماھارەتلىرىنى تونۇيالايدۇ، ئىقتىدارى يېتىدىغان دائىرىدىكى يېڭىلىقلارنى يارىتىشقا جۈرئەتلىك بولىدۇ. يېڭىدىن دۇچار بولغان مەسىلىلەرگە تاقابىل تۇرۇشنى ئۆگىنىدۇ.

7 ـ ھەل قىلغۇچىلىق قىممىتى: بالا ئويۇن ئويناش ئارقىلىق دۇچ كەلگەن قىيىن نوقتىلارنى بىر تەرەپ قىلىش، ھۇدۇقۇش ۋە تەمترەشلەرنى بىر تەرەپ قىلىش قاتارلىق مىجەزگە ئائىت ئىشلارغا پىشىدۇ. ئائىلىدە چەكلىمىگە بەك ئۇچرايدىغان، بالىلارغا قاتتىق قول، تەلەپ قىلىدىغانلىرى كۆپ بولغان ئائىلىلەرنىڭ بالىلىرىنىڭ باشقا بالىلارغا قارىغاندا تېخىمۇ قالاق ئويۇنلارنى ئوينايدىغانلىقىنى ھەمدە ئۇلارنىڭ ئويۇنى تېخىمۇ كۆپ ئوينايدىغانلىقىنى كۆرۈمىز. بالىلارنىڭ ئويۇنى ئۇلارنىڭ ئىچىگە يوشۇرۇنغان ئىچى يامانلىق، ھەسەت، چىدىيالماسلىق قاتارلىق يامان خىسلەتلەرنى يوق قىلىشنىڭمۇ ياخشى ۋاستىسىدۇر، شۇنداقلا بالىلارنىڭ خاراكتېرىنى ياخشىلاشنىڭ بىر ۋاستىسىدۇر.

يەتتىنچى بۆلۈم

ئىلمىي ۋە پىكرىي جەھەتتە يېتىلدۈرۈش

ــ بالىلىرىڭلارنى ئىلىم تەلەپ قىلىشقا بۇيرۇڭلار!

ــ ئەلى ئىبنى تالىپ

مۇقەددىمە

ئىلمىي نى ۋە پىكرىي جەھەتتە يېتىلدۈرۈشنىڭ ئاساسلىرى

بالىنىڭ ئىلىم ئېلىش ھەققى ۋە ئۇنىڭ ئىلىم، ئەدەب ـ ئەخلاقنى ئۆگىنىش ئىستىكىنى ئاشۇرۇش

بالا نىيىتىنى خالىس قىلغان ھالدا قۇرئان ۋە ھەدىسلەردىن بىرەر قىسىم بولسىمۇ يادا ئېلىش

بالا ئۈچۈن ياخشى ۋە تەقۋادار ئۇستاز ياكى تەربىيىلىگۈچى تۇتۇپ بېرىش

ئەرەب تىلىنى ياخشى ئۆگىتىش

چەتئەل تىلىنى ياخشى ئۆگىنىشكە ئىلھاملاندۇرۇش

ئۆزى قىزىقىدىغان پەننى ئۆگىنىشكە پۇرسەت يارىتىپ بېرىش

ئۆيدە ياخشى بىر كىتابخانىنىڭ بولۇشى ۋە ئۇنىڭ بالىغا بولىدىغان تەسىرى

بالىلارغا تارىختىكى سالىھ ئالىملارنىڭ بالىلىق دەۋرلىرىدىكى ئىلىم تەلەپ قىلىشقا ئائىت ئىش ـ ئىزلىرىنى سۆزلەپ بېرىش

﴿اللە سىلەرنى ئاناڭلارنىڭ قارنىدىن ھېچ نەرسىنى بىلمەيدىغان ھالىتىڭلار بىلەن چىقاردى، اللە سىلەرگە شۈكۈر قىلسۇن دەپ، قۇلاق، كۆز ۋە يۈرەكلەرنى ئاتا قىلدى﴾[1].

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئۆگىنىڭلار، ئاسانلاشتۇرۇڭلار، تەسلەشتۈرمەڭلار، خوش خەۋەر بېرىڭلار، نەپرەتلەندۈرمەڭلار، سىلەردىن بىرىڭلار ئاچچىقلانسا جىم تۇرىۋالسۇن!» [ئىمام ئەھمەد، بۇخارى، ئىبنى ئەدى، ئەلقازى ۋە ئىبنى شاھىن رىۋايەت قىلغان]

(1) سۈرە نەھل 78 ـ ئايەت.

مۇقەددىمە

ئەۋلاد تەربىيەسىگە ئىسلام دىنىدەك ئېتىبار بەرگەن ۋە ئۇنىڭغا ھېرىسمەن بىر دىن يوقتۇر، تەلىم ـ تەربىيىگە ئىسلام دىنىدەك ئەھمىيەت بېرىپ قارايدىغان ئاڭغا ئىگە باشقا بىر دىن يوقتۇر، تارىخ تەرىپىدىن ئىسپاتلانغان شۇنداقلا دىن دۈشمەنلىرىمۇ ئىزچىل ئېتىراپ قىلىپ كېلىۋاتقان ھەقىقەتتۇر. ھامبۇرۇك ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ ئوقۇتقۇچىسى دوكتور ئەرسىر رازبىرى بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ:

ئىسلام دىنى بارلىق ئىنسانىيەتنى ھەيران قالدۇرىدىغان تەسىرلەرگە ئىگە ۋە ئىنسانىيەت ئىسلام دىنىغا رەھمەت ئېيتىشى كېرەك. بىزدە ئىلىم ـ پەننىڭ ھەرقايسى تۈرلىرى، يەنى تىبابەت، ئەدەبىيات، سىياسەت ئىلىملىرىدە مۇسۇلمانلارنىڭ تەڭداشسىز تۆھپىلىرى توغرىسىدىكى نۇرغۇن كىتابلار بار. بۇنىڭدىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇكى مۇسۇلمانلار بۇنداق يۇقىرى پەللىلەرگە ئۇلارنىڭ ئىلىمگە بولغان ھېرىسمەنلىكى ئارقىلىقلا يەتكەن، ئىلىمگە ھېرىسمەنلىك بولمىسا بۇنداق يۇقىرى سەۋىيىدىكى ئىلمىي تۆھپىلەرنى يارىتالمايتتى، ئىسلام مىللىتى ئۇزۇن يىللىق تارىخىي تەرەققىيات جەريانىدا بىلىمگە بولغان ئاشۇ ھېرىسمەنلىكى بىلەن ئالاھىدىلىككە ئېرىشىپ كەلگەن. ئۇلاردىن مەيلى ئەرلەر ياكى ئاياللار بولسۇن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئىلىم چىن دۆلىتىدە بولسىمۇ تەلەپ قىلىڭلار»[1] دېگەن بۇيرۇقىغا ئەمەل قىلىپ ئىلىم ئېلىشقا ئومۇمىيۈزلۈك يۈرۈش قىلىپ ياشىغان.

باللاردا ئىلىمگە بولغان توغرا پىكىرنىڭ يېتىلىشى ئۈچۈن بىز ئاتا ـ ئانىلارنىڭ بۇنىڭغا باشلايدىغان ئۇسۇلىنى بايان قىلىپ بېرىشنى ئۆز بۇرچىمىز دەپ بىلدۇق، چۈنكى بۇ مەسىلە بالىنىڭ يېتىلىشىدە بولۇپمۇ ئىلىمنى سۆيىدىغان بولۇپ يېتىلىشىدە ناھايىتى مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگىدۇر، باللارنى ئىلىمگە ھەۋەسكار قىلىپ يېتىلدۈرۈشتە ئەڭ ئەھمىيەت بېرىشكە تېگىشلىكى ئەقلىنى يېتىلدۈرۈشتۇر. ئەگەر ئەقىل ساغلام بولسا، ئۇ ئاتا ـ ئانىنىڭ سىڭدۈرگەن ئەجرىگە چۈشلۈق ئۇلارغا ۋە ئۆزىگە ياخشىلىق ۋە ياخشى ئاقىۋەت ئېلىپ كېلىدۇ، ئەگەر ئەقىل ساغلام بولماي قالسا ئۆزىنىمۇ، ئاتا ـ ئانىسىنىمۇ بىر ئۆمۈرلۈك ئارماندا قويۇپلا قالماي ئاخىرەتلىك دۇنياسىنىمۇ يوق قىلىدۇ. الله ھەممىمىزنى بۇ ئاقىۋەتتىن ساقلىسۇن.

بىز الله نىڭ ياردىمى بىلەن بالىنىڭ ئىلمىي ئاساسىنى تۇرغۇزۇشتا كېرەكلىك بولغان ئاساسلار ھەققىدە پىكىر يۈرگۈزىمىز.ئۇ ئاساسلار: ئىلىم، ئىلىم ئۆگىنىش ۋە ئۆلىمالارنى ياخشى كۆرۈشتىن ئىبارەتتۇر. شۇنداقلا، ئاتا ـ ئانىلار باللىرىنىڭ ئەقلى ۋە قەلبى ئەينىكى بولغان ئۇستاز تاللاشقا ئەھمىيەت بېرىشىنىڭ مۇھىملىقى. چۈنكى، ئەگەر ئۇستاز ياخشى بولسا، بالىمۇ ياخشى تەربىيىلىنىدۇ. تۆۋەندە بىز ئاتا ـ ئانىلار بىلىشكە تېگىشلىك بىرقانچە ئاساسلارنى ئوتتۇرىغا قويۇمىز.

---

[1] ئىبنى ھەببان بۇ ھەدىسنى ھېچقانداق ئاساسىي يوق باتىل ھەدىس دېگەن ۋە ئىبنى جەۋزىيمۇ مەۋزۇ (توقۇلما) ھەدىسلەر قاتارىدا سانىغان.

بالىنىڭ ئىلىم ئېلىش ھەققى ۋە ئۇنىڭ ئىلىم، ئەدەب ـ ئەخلاقنى ئۆگىنىش ئىستىكىنى ئاشۇرۇش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلارنىڭ بالىلىق دەۋرىدە ئۆگىنىشى ۋە ئىلىم تەلەپ قىلىشى ئۈچۈن بىر قائىدىنى ئوتتۇرىغا قويغان بولۇپ ئىسلام ئۈممىتى بۇنى ئەۋلادتىن ئەۋلادقا داۋام قىلدۇرۇپ كەلدى، ئاتا ـ ئانىلار شۇنىڭ بىلەن ئەۋلادلىرىنى ئىلىم تەلەپ قىلىش ۋە ئۇنى سۆيۈشكە رىغبەتلەندۇرۇپ كەلدى. ئىلىم تەلەپ قىلىش بولسا، چوڭ ـ كىچىك، ئەر ـ ئاياللاردىن ئىبارەت ھەر بىر مۇسۇلمانغا پەرزدۇر. ئىلىم تەلەپ قىلىش بەندىنىڭ پەرۋەردىگارىغا يېقىنلاشتۇرۇدىغان ئىبادەت ئەمەللىرىنىڭ ئەڭ ئەۋزىلىدۇر. شۇڭا بالىنى ئىلىمنى سۆيىدىغان، ئىلىم ئېلىشقا ھەۋەس قىلىدىغان قىلىپ يېتىلدۈرۈشنىڭ ئەڭ ياخشى باسقۇچى ئۆسمۈرلۈك دەۋرىدۇر.

تەبەرانىي ئەبۇ دەرداﺋ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.: «كىچىكلىكىدە ئۆگەنگەن ئىلىم تاشقا موھۇر باسقاندەك، چوڭ بولغاندا ئۆگەنگەن ئىلىم سۇ ئۈستىگە خەت يازغاندەك (بولىدۇ)»

ئىبنى ئابىدىن ھاشىيەسىدە بۇ ھەدىسنى بايان قىلغاندىن كېيىن تۆۋەندىكى بېيىتنى ئوقۇدى:

چوڭ بولۇپ ئۆگەنگىنىم ئېسىمدە قالمىدى ئەسلا،

كىچىكلىكتە ئۆگەنگىنىم ئۇنتۇلمىدى مىنگىدىن ئەسلا،

كىچىكلىكتە ئۆگىنىش كۆپ ئەۋزەل ئەسلى،

تەپەككۇرنىڭ ۋاقتى كېلەر ياشلار چوڭايسا.

ئاجىزلايدۇ دىل، قۇلاق ۋە كۆز ياشانغانچە.

ئاسان ئەمەس ئىلىم ئېلىش چوڭ ياشقا ئەسلا.

ئەسسەخاۋى «مەقەسىدۇل ھەسەنە» دېگەن كىتابىدا بۇ مەننى تەكىتلەيدىغان بىرمۇنچە ھەدىسلەرنى كەلتۈرگەن بولۇپ بىز بۇ يەردە ئۇلاردىن بىرقانچىسىنى سىلەرگە سۇنىمىز.

ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «كىمكى ياش چېغىدا قۇرئان ئۆگەنسە قۇرئان ئۇنىڭ گۆشى ۋە قېنى بىلەن ئارىلىشىپ كېتىدۇ، چوڭلۇقىدا ئۆگەنسە قۇرئان ئۇنىڭدىن قېچىپ كېتىدۇ، ئۇ يەنىلا قۇرئاننى تاشلاپ قويمىسا ئۇنىڭغا ئىككى ساۋاب بار» [بەيھەقى، دەيلەمى ۋە ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما: كىمكى قۇرئاننى ئېھتىلام بولۇشتىن بۇرۇن ئوقۇسا ئۇ كىچىكىدىنلا ھېكمەت بېرىلگەن كىشىلەردىندۇر، دېگەن.

ساھابىلار، تابىئىنلار ۋە ھەدىس ئالىملىرى، كىچىكىدىن ئىلىم ئۆگىنىشنىڭ بالىنىڭ ئىلىملىك بولۇپ يېتىشىپ چىقىشىدا ئىنتايىن چوڭ تەسىرى بارلىقىنى، ئۇنىڭ چوڭ بولغاندا ئوقۇغان ئىنسانغا نىسبەتەن

www.munber.org

ئەستە قالدۇرۇش ئىقتىدارى تېخىمۇ كۈچلۈك ۋە تېخىمۇ بەكرەك مۇستەھكەم بولىدىغانلىقىنى تونۇپ يەتكەن ئىدى.

خەتىيب ئەلباغدادى سەلەپ سالىھلارنىڭ ھاياتى ۋە ئۇلارنىڭ بالىلارغا ئېھتىمام بەرگەنلىكى ھەققىدە بىر قىسىم رىۋايەتلەرنى كەلتۈردى، ھەسەن بەسەرى: بىزگە يېشى كىچىكلىرىگلارنى كەلتۈرۈڭلار، ھەققەتەن ئۇلار قەلبلىرى بوش، ئاڭلىغانلىرىنى بەكرەك يادا ئالغۇچى بولىدۇ، دېگەن.

سەئىد ئىبنى رەھمە ئەلئەسبەھى مۇنداق دەيدۇ: مەن ئابدۇللاھ ئىبنى مۇبارەكنىڭ كېچىلىك مەجلىسىگە ھەممىدىن بۇرۇن بېرىپ بولاتتىم، مېنىڭ تەڭتۇشلىرىمنىڭ ھەممىسى بۇ جەھەتتە مەن بىلەن تەڭ بولالمايتتى، ئۇلار بولسا قېرىلار بىلەن بىللە كېلەتتى، ئۇنىڭغا: سىزنىڭ سورۇنىڭىزغا يېتىپ كېلىشتە ئاشۇ بالىلار بىزدىن ئىلگىرى بولۇپ كەتتى، دېيىلدى، ئاندىن ئۇ: مېنىڭ نەزىرىمدە ئۇلار سىلەردىن بەكرەك ياخشى، كىم بىلىدۇ، سىلەر قانچىلىك ياشايسىلەر؟ بىراق ئۇلارنى بەلكىم الله ئالىم قىلغۇسى، سەئىد مۇنداق دەيدۇ: كېيىن ئۇنىڭ مەجلىسىدە بولغانلاردىن مەندىن باشقا بىرى قالمىدى.

ئىمام ئەئمەش مۇنداق دەيدۇ: مەن ئىسمائىل ئىبنى رىجائىنىڭ كىچىك بالىلارنىڭ مەدرىسلىرىگە كېلىپ ئۇلارنىڭ ئۇنتۇپ قالماسلىقى ئۈچۈن داۋاملىق ھەدىسلەرنى تەكرار ـ تەكرار سۆزلەپ بېرەتتى!

يەھيا ئىبنى ھەمىد ئەتتەۋىل ۋە ياكى باشقىسى مۇنداق دەيدۇ: بىز ھاماد ئىبنى سەلەمەنىڭ قېشىغا كەلدۇق، ئۇنىڭ ئالدىدا بىرمۇنچە بالىلار بولۇپ ئۇ ئۇلارغا ھەدىس بايان قىلىپ بېرىۋاتاتتى، ئۇ سۆزىنى تۈگىتىپ بولغىچە بىز ئۇنىڭ قېشىدا تۇرۇپ تۇردۇق، ئاندىن ئۇنىڭغا: ھەي ئەبا سەلەمە! بىز بولساق سېنىڭ ئەھلىڭنىڭ چوڭلىرىمىز، بىز سېنىڭ قېشىڭغا كەلسەك، سەن بىزنى قويۇپ ئۇ كىچىك بالىلار بىلەن بولدۇڭ، دېدۇق. ئۇ: مەن مۇنداق چۈش كۆرۈپتىمەن، مەن بىر دەريانىڭ قىرغىقىدا كىشىلەرگە سۇ بېرىش ئۈچۈن بىر چېلەكنى تۇتقان ھالەتتە تۇرۇپتىمىشمەن. بىر چاغدا ئۇ مەندىن ئۇ چېلەكنى ئاشۇ بالىلار ئېلىپتۇ، دېدى. (يەنى مەندىن كېيىن ئاشۇ كىچىك بالىلار باشقىلارغا ئىلىم تارقىتىدۇ، دېمەكچى ـ ت) [بۇنى ئىبنى ئەبدۇنيا «كىتابۇل ئىيال» دا بايان قىلغان]

يەھيا ئىبنى يەمان يېگىدىن بۇرۇت چىقىشقا باشلىغان بالا ئالدىغا كەلسە ئالدى بىلەن ئۇنىڭغا ”ئەئراف سۈرىسى“ نىڭ بېشىدىن يەتمىش ئايەت، يۇسۇف سۈرىسىدىن يەتمىش ئايەت ۋە بىر قىسىم ئانا ھەدىسلەرنى ئوقۇتاتتى، بالا بۇلارنى ئوقۇيالىسا ئۇنىڭغا ھەدىس بايان قىلىپ بېرەتتى، ئوقۇيالمىسا سۆزلەپ بەرمەيتتى.

ھەسەن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما ئوغۇللىرى ۋە ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوغۇللىرىغا: ئۆگىنىڭلار، بۈگۈن سىلەر مىللەتنىڭ كىچىكلىرى بولساڭلار، ئەتە ئۇلارنىڭ چوڭلىرى بولۇسىلەر، سىلەردىن كىمكى بىر نەرسىنى يادا ئېلىشقا ئاجىز كەلسە ئۇنى يېزىۋالسۇن! دەيتتى.

ئەتا ئىبنى ئەبى رەباھ بالىلارغا: يېزىۋېلىڭلار! يېزىشنى بىلمىگەنلەرگە بىز يېزىپ بېرەيلى، دەپتىرى بولمىغانلارغا بىز دەپتەر بېرەيلى، دەيتتى.

بەدىيئۇززامان ئەلھەمەزانى ھەمشىرىسىنىڭ ئوغلىنى ئوقۇشقا رىغبەتلەندۈرۈپ يازغان خېتىدە مۇنداق دېگەن: مەشغۇلاتىڭ ئىلىم، مەدرىسە ماكانىڭ، قەلەم ھەمراھىڭ، دەپتەر ياردەمچىڭلا بولىدىكەن، سەن

مېنىڭ ئوغلۇمسەن. ئەگەر كەمچىلىك ئۆتكۈزسەڭ مەن سېنىڭ ئاناڭنىڭ بىر تۇغقىنى بولمايمەن، ئۇ چاغدا ئاناڭنىڭ بىر تۇغقىنى باشقا بىرى بولغان بولىدۇ، ۋەسسالام.

ئىبنى ئابدۇلبىر مۇنۇلارنى زىكىر قىلغان:

لوقمان ئوغلىغا: ئى ئوغلۇم! ھېكمەتتىن نېمىگە يەتتىڭ؟ دېدى. ئوغلى: ئۆزەمگە مۇناسىۋەتسىز نەرسىگە ئاۋارە بولمايمەن، دېدى. لوقمان: ئى ئوغلۇم! باشقا بىر نەرسە قېلىپ قاپتۇ، ئالىملار بىلەن بىرگە ئولتۇرغىن، ئۇلارغا ئىككى تىزىڭ بىلەن قىستىلىپ يېقىنلاشقىن، شۈبھىسىزكى الله خۇددى ئۆلۈك زېمىننى ئاسمان سۈلىرى بىلەن تىرىلدۈرگەندەك، ئۆلۈك قەلبلەرنى ھېكمەت بىلەن تىرىلدۈرىدۇ، ئى ئوغلۇم! ئىلىمنى مۇنداق ئۈچ ئىش ئۈچۈن ئۆگەنمە ۋە مۇنداق ئۈچ ئىش ئۈچۈن تەرك ئەتمە. يەنى ئىلىمنى كىبىرلىنىش، پەخىرلىنىش ۋە رىياكارلىق ئۈچۈن ئۆگەنمىگىنكى پەقەت ئۇنى ھەم زاھىدلىق قىلىش، كىشىلەردىن ھايا قىلىش ۋە جاھىل قېلىشقا رازى بولۇش بىلەنمۇ تەرك ئەتمە. ئى ئوغلۇم! ئالىملار بىلەن جېدەل قىلمىغىن، ئۇلار سېنى خارلاپ قويىدۇ ۋە سېنى رەد قىلىدۇ، ئەخمەقلەر بىلەن جېدەل قىلمىغىن، ئۇلار ساڭا جاھىللىق قىلىدۇ ۋە سېنى تىللايدۇ، سەن ئىلىمدە سەندىن ئۈستۈن بولغانلارغىمۇ، سەندىن تۆۋەن بولغانلارغىمۇ سەۋرى قىلغىن، ئالىملارغا سەۋر قىلالىغان، ئۇلار بىلەن بىللە بولغانلار ئېرىشەلەيدۇ، ئۇلارنىڭ ئىلىمگە مۇلايىملارلا ئېرىشەلەيدۇ. ئى ئوغلۇم! ھېكمەت مىسكىن كىشىلەرنى پادىشاھلارنىڭ مەجلىسلىرىدە ئولتۇرغۇزغان.

يەھيا ئىبنى خالىد ئوغلىغا: ئىلىمنىڭ ھەرخىل تۈرلىرىدىن ئۆگىنىشىڭ كېرەك. ئىلىمسىزلىك ئىلىملىك ئىنسانىڭ دۈشمىنى، مەن سېنىڭ ئىلىملەردىن بىرەر ئىلىمنىڭ دۈشمىنى بولۇشىڭنى راۋا كۆرمەيمەن، دېدى. ئاندىن:

بول ئىلىملىك، ئىلىم ئال ئىلىم بىلەن ئالىيدۇرسەن.

جاھىللىق دۈشمەندۇر ھەم، بىلگىنىڭدە ئامان قالۇرسەن.

دېگەن بېيىتنى ئوقۇدى.

ئابدۇلمەلىك ئىبنى مەرۋان ئوغۇللىرىغا: ئى ئوغۇللىرىم! بىلىم ئېلىڭلار، ئەگەر سىلەر ئېسىلزادىلەر بولساڭلار بىر ـ بىرىڭلارنى ھىمايە قىلىسىلەر، ئەگەر ئادەتتىكى كىشىلەر بولساڭلار ياشايسىلەر، دېگەن.

تارىختا ئەدىبلەر، يازغۇچىلار، ھەكىملەر ۋە ئالىملارنىڭ ھەممىسى ئەۋلادلىرىغا بالىلىق چېغىدىن باشلاپلا ئىلىم ـ مەرىپەت ئىگەللەشكە نەسىھەت قىلىش ۋە ئۇلارغا يول كۆرسىتىشنى داۋام قىلىپ كەلدى. بىلىمنى سۆيۈش ۋە ئۇنى ئۆگىنىشكە ئىشتىياق باشلاش بالىنىڭ ۋۇجۇدىدا مۇستەھكەم ئورنىغاندا بالا ئىلىم ئېلىش يولىغا ئۆزلىكىدىن ئاتلىنىدۇ. ھەم بۇ يولدا تارتقان جەۋرى جاپالارغىمۇ بەرداشلىق بېرىدۇ، ئاتا ـ ئانىنىڭ ھەيدەكچىلىكىسىز كېچىلىرىنى ئىلىم ئېلىش يولىدا تۈنەپ تاڭ ئاتقۇزىدۇ.

www.munber.org

بالىنىڭ نىيىتىنى خالىس قىلغان ھالدا قۇرئان ۋە ھەدىسلەردىن بىرەر بۆلۈم بولسىمۇ يادا ئېلىشى

بىز يۇقىرىقى بايانلىرىمىزدا قۇرئان ۋە ھەدىسلەرنى يادا ئېلىشنىڭ بالىلارنىڭ ئەقلىي ئىقتىدارىنى يېتىشتۈرۈشتە قانچىلىك مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدۇق. شۈبھىسىزكى ئۇ ئىككىسى ئىلىملەرنىڭ نۇرى بولۇپ ئۇ ئەقىللەرنى يورىتىدۇ ۋە ئەقلىي ئىقتىدارىنى كۈچەيتىدۇ. شۇڭا بالا ئاز دېگەندە 30 پارە قۇرئاندىن ئەڭ ئاز بولغاندىمۇ 30 ـ پارە يەنى ئەمما پارىسىنى بولسىمۇ يادا ئېلىشى، ھەدىسلەردىن ئاز دېگەندىمۇ ئىمام نەۋەۋىينىڭ قىرىق ھەدىسىنى يادا قىلىشى لازىم. بىز مەزكۇر كىتابىمىزنىڭ ئاخىرىدا بالىلار ئۈچۈن قىرىق ھەدىس تەييارلىدۇق، ئۇنى يادا ئېلىشى پايدىلىقتۇر.

سەلەپ ـ سالىھلار بالىلىرىنى تەربىيىلەشتە ئالدى بىلەن ئۇلارغا قۇرئان ۋە ھەدىسلەردىن دەرس بېرەتتى چۈنكى، بۇ ئىككىسى بالىنىڭ ئىلمىنى يېتىلدۈرۈشتە ئىككى ئاساسىي رۇكۇندۇر.

ئىبنى سىنا ئۆزىنىڭ «سىياسەت» دېگەن كىتابىدا: ئەگەر بالا سۆزلەرنى تۇتۇۋالغىدەك قابىلىيەتكە ئىگە بولغاندا ئۇنىڭغا قۇرئان ئۆگىتىش باشلىنىدۇ، ئۇنىڭغا ھىجا ھەرپلىرى چىقىرىلىپ بېرىلىدۇ ۋە دىن تەلىماتى بېرىلىشكە باشلىنىدۇ، دېگەن.

بىز تۆۋەندە بالىلارنىڭ ھەدىس يادلىغانلىقى، ھەدىس يادلاشنىڭ ئۇلارنىڭ ئۇنى يايدلاشقا قانچىلىق كۆڭۈل بۆلگەنلىك ھەققىدىكى دائىر مىساللارنى بايان قىلىمىز.

ئىمام بۇخارى مۇنداق دېگەن: ماڭا قۇرئان كەرىم يادلاۋاتقان ۋاقتىمدىلا ھەدىس يادلاش ئىشتىياقى كىرگەن ئىدى. ئۇنىڭدىن: سەن ھەدىس يادلاشقا ئىشتىياق بالىغاندا قانچە ياشتا ئىدىڭ؟ دەپ سورىغاندا، ئۇ: ئون ياكى ئۇنىڭدىن سەل كىچىك ياشتا ئىدىم، دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەدرىستىن ئايرىلدىم ئاندىن داخىلى ۋە باشقا كىشىلەر بىلەن ھەدىس ھەققىدە بەس مۇنازىرە قىلىشقا باشلىدىم، بىر كۈنى سۇفيان سەۋرى ئەبۇ زۇبەيردىن، ئۇ ئىبراھىمدىن رىۋايەت قىلدى، دېگەن ھەدىس توغرىسىدا توختالغاندا مەن: ئەبۇ زۇبەير ئىبراھىمدىن رىۋايەت قىلمىغان، دېدىم. ئۇ مېنى سىلكىۋەتتى، مەن: ئەگەر سەندە ئەسلى بولسا سەن ئۇنىڭغا قايتقىن، دېدىم. ئۇ ئىچكىرىگە كىرىپ كېتىپ بىر قاراپ چىقىپ: ئۇ قانداق ئىدى، ئى بالا! دېدى. مەن: ئىبراھىمدىن رىۋايەت قىلغان كىشى ئەبۇ زۇبەير ئەمەس، ئىبنى ئەدىيدۇر، دېدىم. ئاندىن ئۇ قەلەمنى ئېلىپ كىتابنى توغرىلىغاندىن كېيىن: توغرا ئېيتتىڭ! دېدى.

ئۇ ۋاقىتلاردا ئىمام بۇخارى ئونبىر ياش ئەتراپىدا ئىدى، ئۇ ئون ئالتە ياشقا قەدەم قويغاندا ئىبنى مۇبارەك ۋە ۋەكىئنىڭ كىتابىنى يادلىدى، ئىككى يىلدىن كېيىن ”ساھابە ۋە تابىئىلارنىڭ مەسىللىرى“ دېگەن كىتابنى يازدى، ئۇنىڭدىن كېيىن مەدىنىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قەبرىسىنىڭ قېشىدا ”ئەتتارىخ“ دېگەن كىتابنى يازدى.

ھاشىد ئىبنى ئىسمائىل مۇنداق دېگەن: ئىمام بۇخارى بالىلىق چېغىدا بىز بىلەن بىرگە بەسرە ماشايىخلىرىغا بەس مۇنازىرە قىلاتتى. ئەمما ئۇنى يازمايتتى. ئۇ شۇ ھالەتتە بىرقانچە مەزگىلنى ئۆتكۈزدى، ئارىدىن ئون ئالتە كۈن ئۆتكەندە بىز ئۇنىڭغا كايىدۇق. ئۇ: ماڭا سىلەرنىڭ يازغىنىڭلارنى بېرىڭلار، دېدى. بىز يازغانلىرىمىزنى ئۇنىڭغا چىقىرىپ بەردۇق، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئون بەشمىڭدىن

www.munber.org

كۆپرەك ھەدىس ئىدى، ئاندىن ئۇ ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى يادىسىغا ئوقۇدى، ھەتتا بىز يازغانلىرىمىزنى ئۇنىڭ لەۋزىدىن توغرىلاشقا باشلىدۇق.

بالا ئۆيۈن ياخشى ۋە تەقۋادار ئۇستاز ياكى تەربىيىلىگۈچى تۇتۇپ بېرىش

ساھابىلار ۋە سەلەپ ـ سالىھلار بالىلىرى ئۈچۈن ياخشى بىر ئۇستاز تۇتۇپ بېرىش ئىشىغا تولىمۇ ئەھمىيەت بېرەتتى. چۈنكى ئوستاز بولسا، بالىنىڭ تەلىم ئالىدىغان مەنبەسىدۇر، ھەم شۇنداق بىر ئەينەكتۇركى ئۇنىڭ بارلىق ئەمەلىيىتى ۋە مەنىۋىيىتى بالىغا ئىنتايىن چوڭ تەسىر قالدۇرىدۇ. شۇڭا ئۇلار بالىلىرىغا ئىلىم ئېلىشتىن ئىلگىرى ئىلىم ئېلىشنىڭ ئەدەبلىرىنى ئۆگىنىشكە يېتەكلەيتتى، بۇنى ئەخلاق ھەققىدىكى تېمىمىزدا بالىلارنىڭ ئالىملارغا ئەدەبلىك مۇئامىلىدە بولۇش توغرىسىدا توختالغاندا بايان قىلىپ ئۆتتۇق. ئۇ زامانلاردا ياخشى بىر ئۇستازغا ئېرىشىش ئۇلارنى ئۇزاق سەپەرلەرنى بېسىشقا مەجبۇر قىلسا، ئۇلار بۇنىڭدىن ھەرگىزمۇ يانمايتتى، بەلكى بۇنداق قىلىش ئۇلار ئۈچۈن ياخشى كۆرۈلىدىغان ئاسان ئەمەل بولۇپ بىلىنەتتى.

بالىلارنىڭ ئۆز يۇرتلىرىدىن باشقا يىراق يۇرتلارغا سەپەر قىلىشى ئەلۋەتتە ئاتا ـ ئانىلار ئۈچۈن مۇشەققەت كەلتۈرۈشى تەبىئىي ئەھۋال، لېكىن ئۇلار بالىلىرىنى ساغلام بىر شەكىلدە ئىلىمگە ئېرىشتۈرۈش ئۈچۈن بۇ يولدا سەرپ قىلىدىغان مال ـ مۈلۈك قىممەت باھالىق نەرسىلەر ئۈچۈن پەرۋا قىلمايتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئىبنى سىنا ئۆزىنىڭ «سىياسەت» دېگەن كىتابىدىكى "ئاتىلارنىڭ بالىسى ئۈچۈن قوللىنىدىغان تەدبىرى" دېگەن بابىدا مۇنداق دېگەن: بالا ئۈچۈن ئەقىللىق، دىيانەتلىك، ئەخلاقلىق، بالىلارنى ئوقۇتۇشتا ئىقتىدارلىق، تەمكىن، بىمەنىلىكتىن يىراق بولغان، بالىلارنىڭ ئالدىدا ئۆزىنى قويۇپ بەرمەيدىغان، قوپال ۋە قاتتىق مۇئامىلىلەردىن خالىي بولغان، تىلى تاتلىق، تەقۋادار، پاكىزە ۋە ئېپپەتلىك بىر تەربىيىلىگۈچى بولۇشى لازىم.

مۇسۇلمانلارنىڭ ئەمىرلىرى ئەۋلادلىرىنى تەربىيىلەش ئۈچۈن ياخشى ئۇستازلارنى تاللاشتا مۇشۇ نوقتىلارنى تۇتقۇ قىلغان ئىدى.

ئەبۇ داۋۇدنىڭ خىزمەتكارى ئەبۇ بەكرى ئىبنى جابىر مۇنداق دېگەن: مەن باغدادتا ئىدىم، بىز شام نامىزىنى ئەمدىلا ئوقۇپ بولۇپ تۇرۇشىمىزغا ئىشىك قېقىلدى، ئۇ ئىشىكنى ئىچىشىغا خىزمەتچى: ئەمىر ئەھمەد ئەلمۇۋەففەق ئىجازەت سورايدۇ، دېدى. ئۇنىڭغا ئىجازەت بېرىلدى. ئۇ كىرىپ ئولتۇرغاندىن كېيىن ئەبۇ داۋۇد ئۇنىڭغا قاراپ ئەمىرىمىز بۇ ۋاقىتتا نېمە سەۋەب بىلەن كەلدىكىن؟ دەپ سورىدى. ئەمىر: مەن بۇ يەرگە ئۈچ ئىش بىلەن كەلدىم، دېدى. ئەبۇ داۋۇد: قايسى ئۈچ ئىش ئۇ؟ دېدى. سەن بەسرىگە يۆتكىلىپ ئۇ يەردە ماكانلاشقان بولساڭكەن چۈنكى، سەندىن ئىلىم ئېلىش ئۈچۈن دۇنيانىڭ ھەممە يەرلىرىدىن ئىنسانلار كەلدى، دېدى. ئەبۇ داۋۇد: بۇ بىر، ئىككىنچىسىچۇ؟ دېدى. ئەۋلادلىرىمغا ھەدىس كىتابلىرىنى رىۋايەت قىلسەن، دېدى. ئەبۇ داۋۇد: بۇنىڭغىمۇ ماقۇل، ئۈچىنچىسىچۇ؟ دېدى. ئۇلارغا ئايرىم رىۋايەت قىلسەن، چۈنكى خەلىپىلەرنىڭ پەرزەنتلىرى ئامما بىلەن بىر يەردە ئولتۇرمايدۇ،

www.munber.org

دېدى. ئەبۇ داۋۇد: بۇنداق قىلىشقا بولمايدۇ، ئىنسانلارنىڭ ئىچىدىكى ئىپسىلزادىلەر بىلەن ئادەتتىكى كىشىلەر ئىلىم ئالدىدا باراۋەردۇر، دېدى.

جابىر مۇنداق دەيدۇ، كېيىن ئەمىرنىڭ ئوغۇللىرى دەرسكە كېلىپ دەرس ئاڭلاشقا باشلىدى، ئۇلار بىلەن باشقا ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا پەردە تارتىلغان بولۇپ ئۇلار دەرسنى بىللە ئاڭلايتتى.

رىۋايەت قىلىنىشىچە ئۇتبە ئىبنى ئەبى سوفىيان ئوغلىنى تەربىيىلىگۈچىگە: ئى ئابدۇسسەمەد! ئالدى بىلەن ئۆزەڭنى ئىسلاھ قىل! چۈنكى باللارنىڭ كۆزلىرى سېنىڭ كۆزلىرىڭگە باقىدۇ، ئۇلارنىڭ نەزىرىدە سېنىڭ توغرا دەپ قارىغىنىڭ توغرىدۇر، سېنىڭ خاتا دەپ قارىغىنىڭ خاتادۇر، سەن ئۇلارغا الله نىڭ كىتابىنى ئۆگەت، لېكىن ئۇلارنى ئۇنىڭغا زورلىمىغىن، بولمىسا ئۇلار ئۇنىڭدىن سوۋۇپ قالىدۇ، ئۇلارنى ئۇنى تەرك ئەتكۈزمىگىن، بولمىسا ئۇلار ئۇنى تاشلاپ قويىدۇ، ئۇلارغا شېئىرلارنىڭ ئەڭ ھايالىقلىرىنى، ھەدىسنىڭ ئەڭ ئۇلۇغلىرىنى ئۆگەتكىن، ئۇلارغا ئۆگەتكەن بىر بىلىمنى تاكى ئۇلار ئۇنى مۇستەھكەم بىلىپ بولمىغىچە ئىككىنچى بىر ئىلىمنى ئۆگىتىشكە يۆتكەلمە، سۆزنىڭ يېقىمسىزلىرى ئاڭنى بۇزىدۇ، ئۇلارنى مېنىڭ تەھدىتىم ئارقىلىق قورقۇت، بىراق ئەدەبلەشنى مەنسىز ئېلىپ بار، ئۇلارغا نىسبەتەن گويا كېسەلنى دىئاگونوز قويغاندىن كېيىن داۋالايدىغان تەدبىرلىك دوختۇردەك بولغىن، ئۇلارغا پادىشاھلارنىڭ ھاياتىدىن سۆزلەپ بەرگىن، ئۇلارنى ئاياللار بىلەن سۆزلىشىشتىن يىراق قىلغىن، مەندىن ئۆزۈر تىلەشكە تايانما، مەن ساڭا يەتكۈچە تەۋەككۇل قىلدىم، ئۇلارغا كۆپ ئىلىم بېرىش بىلەن مەندىن خالىغىنىڭنى تەلەپ قىل، مەن ساڭا خالىغىنىڭنى بېرىمەن، دېگەن.

ماۋەردى ئۇستاز تاللاشنىڭ مۇھىملىقى ۋە زۆرۈرلىكىنى تەكىتلەپ مۇنداق دېگەن: ئۇستازنى ۋە تەربىيىلىگۈچىنى ياخشى تاللاش سۈت ئانىسنى تاللاشتىنمۇ بەكرەك مۇھىم، بالا تەربىيە قىلغۇچىسىدىن ئەخلاق، پەزىلەت، ئەدەب ۋە ئادەتنى ئاتا ـ ئانىسىدىن قوبۇل قىلغاندىن كۆپرەك قوبۇل قىلىدۇ. چۈنكى ئۇلار تەربىيىلىگۈچى ئۇستازلار بىلەن ئاتا ـ ئانىلار بىلەن بىرگە بولغاندىنمۇ كۆپرەك بىللە بولىدۇ، ئۇنىڭدىن دەرس ئالىدۇ، بالا ئۇنىڭغا تاپشۇرۇلۇشى بىلەن بىر ۋاقىتتا ئۇنىڭغا ئەگىشىش ۋە ئۇنىڭ بۇيرۇقلىرىغا كەسكىن ئىتائەت قىلىشقا بۇيرۇلىدۇ، شۇڭا تەربىيىلىگۈچى ئۇستاز پەقەتلا تىل ئۆگەتكۈچى، قورئان ئۆگەتكۈچى... بولماسلىقى، بەلكى ئۇ ئىپپەتلىك، دىيانەتلىك، ئېسىل ئەخلاقلىق، ئەدەبلىك، خىيانەت قىلمايدىغان، پادىشاھلارنىڭ ئەدەب ۋە ئەخلاقلىرىدىن خەۋەردار، دىن ۋە فىقھى ئىلمىدىن خەۋىرى بولغان، بىزنىڭ زىكىر قىلغانلىرىمىزغا تەرتىۋى بىلەن ئەمەل قىلىدىغان، ناۋادا يۇقىرىقى سۈپەتلەر بىرەرسى كەم بولغاندىمۇ، ئۇنىڭدىن تەقۋالىق، دىن ۋە فىقھى ئىلمى كەم بولماسلىقى كېرەك.

ھېكمەت ئىگىلىرىدىن بىرى بولغان ئىمام تىرمىزى: باللار مەكتەپتە، بولاڭچىلار تۈرمىلەردە، ئاياللار ئۆيلەردە تۈزۈلىدۇ، دېگەنكەن.

ئەمما ھازىرقى دەۋرىدە ئىسلام دىنىنىڭ دۈشمەنلىرى مۇسۇلمان باللىرىنى يولدىن چىقىرىش ئۈچۈن بارلىق ۋاستىلەرنى ئىشقا سالماقتا. ئۇ ۋاستىلارنىڭ بىرى ئۇلارنىڭ مەكتەپلەردە ئۇستازلىق قىلغۇچىلارنى كاپىر، پاسىقلاردىن قىلىپ تەربىيىلەپ ياكى شۇنداقلارنى تاللاپ ئىشلەتمەكتە، شۇنداقلا باللارغا ئىسلام شەرىئىتىدىن ناھايىتى يىراق بولغان مەكتەپلەرنى تەسىس قىلماقتا. بۇ شەكسىز مۇسۇلمانلارنى دىنىدىن يىراقلاشتۇرۇشنىڭ سۈيىقەستىنىڭ ئەمەلىي دەلىلى. بىز ياشاۋاتقان ھازىرقى جەمئىيەتكە دىققەت قىلساق

www.munber.org

بۇنىڭ ئەمەلىيەت ئىكەنلىكىگە ھەرگىز شەك قىلمايمىز. ئۇنىڭدىن باشقا مەنىۋىي تاجاۋۇزچىلارنىڭ بايانلىرىمۇ ئەڭ ياخشى دەلىل بولالايدۇ، ئوقۇرمەنلىرىمىزنىڭ تونۇشىنىڭ تېخىمۇ ئايدىڭ بولۇشى ئۈچۈن دىن دۈشمەنلىرىنىڭ بەزى پىلانلىرىنى بايان قىلىپ ئۆتمەكچىمىز.

خرىستىئان پوپ سۇمئىل زۇمىر ئۆزىنىڭ ”ئىسلام بۆشۈكى“ دېگەن كىتابىدا مۇسۇلمانلارنىڭ بالىلىرىنى ئالدىغانلىقىنى ئىلان قىلىپ مۇنداق يازغان: مەكتەپ تەلىماتى ۋە غەرب ئەخلاق تەربىيەسى چوڭ نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى، بۇ باللار ۋە ياش ئۈسمۈرلەردە ئوخشاشلا ياخشى ئۈنۈم بەردى. مەن بىر كۈنى مۇسۇلمان باللىرىنى بىر يەرگە توپلاشقا قادىر بولۇپ، ئۇلارنىڭ ئالدىغا گۈلۈبۈس (يەرشارى توپى) نى قويۇپ ئۇنىڭ ئۈستىگە كۈچلۈك نۇر بېرىپ بۇ ئارقىلىق رامىزاندا روزا تۇتۇش بۇيرۇقىنىڭ اللہ تەرىپىدىن كەلمىگەنلىكىنى، چۈنكى بۇ پەرز ئەمەلنى ئادا قىلىش بەزى جايلاردا تەسكە توختايدىغانلىقىنى سۆزلەپ ئۇلارنى قانائەتلەندۈردۈم.

بۇ پەسكەش دىن دۈشمىنى بۇنىڭ بىلەنلا توختاپ قالماي، قۇدۇسنىڭ جەبەلى زەيتۇن، دېگەن يېرىدە ئىسلام دىيارىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىغا تارقالغان خرىستىئان دىنىنىڭ مۇرتلىرىغا يىغىن ئاچتى. (بۇ خىل ئادەملەردە تەربىيلىنىش ئۈچۈن بالا ئەۋەتكەن ئاتا ـ ئانىلار تېخىمۇ چوڭ جىنايەت ئىشلىگەن بولىدۇ) ئۇلار ئۇ مۇرتلارنىڭ مۇسۇلمان يۇرتلىرىدا ئىسلام ئەقىدىسىگە قارشى ئېلىپ بارغان سۇيىقەستلىرىنىڭ ئاسانغا توختىمىغانلىقى ۋە بۇ يولدا ئۇچرىغان جاپا مۇشەققەتلىرىنى سۆزلىگەندىن كېيىن بۇ پەسكەش ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇلارغا: مۇسۇلمان پەرزەنتلىرىنى ئەقلىي ۋە پىكرىي جەھەتتە ئازدۇرۇش نىشانلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ مۇنداق دەيدۇ:

سىلەر مۇسۇلمان دۆلەتلىرىدە ئۆزى بىلەن اللہ ئوتتۇرىسىدىكى باغلىنىشنى تونۇمايدىغان، ھەم تونۇشنىمۇ خالىمايدىغان، نەسلى يېتىلدۇردۇڭلار! ۋە ئۇلارنى ئىسلام دىنىدىن چىقىرىڭلار! ئۇلارنى ھەم خرىستىئان دىنىغا كىرگۈزمەستىن تاجاۋۇزچى، زومىگەر مىللەتلەرنىڭ خالىغىنىدەك چوڭ ئىشلارغا ئەھمىيەت بەرمەيدىغان، راھەت ـ پاراغەتنى سۆيۈدىغان، ھورۇن، بىكار تەلەت، دۇنيالىقىدا پەقەت ھاۋايى ھەۋىسى ئۈچۈن، يۇقىرى مەرتىۋىلىرىگە ئېرىشىشنىمۇ شەھۋىتى ئۈچۈن، باي بولۇشنىمۇ شەھۋىتى ئۈچۈن يەنى ھەر ئىشتا پەقەت شەھۋەت ئۈچۈنلا ئىشلەيدىغان مۇسۇلمان نەسلىنى ۋۇجۇتقا چىقىرىپ شەھۋەت يولىدا كۈرەش قىلىدىغان ئۇلۇغ مەركەزدىن بىرنى تەييارلاپ ئۇلارنىڭ بارلىق تىرىشچانلىقىنى ئۆز شەھۋەتلىرىگە يېتىش ئۈچۈن سەرپ قىلىدىغان قىلىڭلار!

اللہ پاناھ بەرسۇنكى بۇ خرىستىئانىنىڭ بۇندىن شۇنچە يىل ئىلگىرى بايان قىلغانلىرى شۇنداق بولسا، ھازىر ئۇنىڭ ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولۇپ كەتكەنلىكىنى تەسەۋۋۇر قىلالىغان سىغدۇرالامسىز؟

ئەمما قاھىرەدىكى ”ئەرەب تىلى تەتقىقات مەركىزى“ نىڭ ئەزاسى بولغان شەرقشۇناس ئۇستاز جەيىب، غەپلەت دۇنياسىغا چۈمۈلگەن ئىسلام دىيارىنىڭ ئەجەپلىنەرلىك ئىنسانلىرىنىڭ بىرىدۇر. ئۇ ئۆزىنىڭ ”ئىسلام نەگە قاراپ مېڭىۋاتىدۇ؟» دېگەن كىتابىدا مۇنداق دەيدۇ: زامانىۋىي مەكتەپلەر ۋە نەشرىيات يولى بىلەن ئېلىپ بېرىلىۋاتقان تەلىم ـ تەربىيە مەدەنىيەت ھەرىكىتىنىڭ نىشانى مۇسۇلمانلاردۇر، گەرچە ئۇلار ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى بىلمىگەن بولسىمۇ ئوتتۇرىدىكى ئەمەلىيەت شۇنى ئىسپاتلىدىكى ئۇلارنىڭ كۆرۈنىشى خىلى دەرىجىدە ئاشكارا دىنسىز كۆرۈنىدۇ، بۇ بولسا غەربلىكلەرنىڭ

www.munber.org

ئىسلام دۇنياسىنى ئۆزلىرىنىڭ مەدەنىيىتىنى قوبۇل قىلدۇرۇش ئۈچۈن ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرىنىڭ مەھسۇلىدۇر.

ئەمەلىيەتتە ئىسلام بىر ئەقىدە ئېتىبارى بىلەن ئەھمىيىتى ۋە سەلتەنەتتىن ئازغىنە بىر نەرسىنى يوقاتقاندەك قىلسىمۇ لېكىن ئىسلام ئىجتىمائىي ھاياتتىكى كۈچ ئېتىبارى بىلەن ئۆزىنىڭ ھەقىقىي ئورنىنى مۇتلەق تۈردە يوقاتتى.

تۆۋەندىكىسى بولسا ئەزھەر ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ كونا شەيخى ئەللاما مۇھەممەد خىزىرنىڭ "مۇسۇلمانلارنىڭ پەرزەنتلىرى خرىستىئانلاشتۇرغۇچىلارنىڭ مەكتەپلىرىدە" دېگەن ماقالىسىدا ئىسلام ئۈممىتىنى ئاگاھلاندۇرىدۇ ۋە ئۇلارغا نەسىھەت قىلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا ئاتا ـ ئانىلارغا بۇ خىلدىكى مەكتەپلەرنىڭ خەتىرىنى بايان قىلىدۇ. مەن تۆۋەندە ئۇنىڭ ماقالىسىنىڭ ئاساسلىق مەزمۇنىنى سىزگە سۇنىمەن، بۇ بەلكىم دىلى ۋە زېھنى بىلەن قۇلاق سالغۇچىلارغا بىر ئەسكەرتىش بولغۇسى. ئۇ مۇنداق دەيدۇ:

كىمكى بالىسىغا ياخشى بىر مۇھىت ھازىرلاپ ئۇنى ياخشى بىر ئۆسۈملۈكتەك قىلىپ ئۆستۈرسە ئۇ بالا دىلى ساغلام، تىلى پاك، ئائىلىسىگە دوست ۋە مىللەتنىڭ شەنىنى كۆتۈرۈشكە ئىشلەيدىغان ئادەم بولۇپ چىقىدۇ. ئەمما كىمكى بالىسىغا شۇنداق نەسىھەتلەرنى قىلماستىن، شۇنداق قىلىشتىن ئالىدىغان شۈكۈر نېمەتلىرىنى قوبۇل قىلماستىن بەلكى پىترىتىدە پاك تەبىئەت بىلەن تۇغۇلغان بالىسىنى بىلىپ تۇرۇپ نە بىر تۇغقاندارچىلىقتا، نە ئەھدىگە رىئايە قىلمايدىغان، ئۇلارغا ھەمىشە ساختىكارلىق ئۆگىتىدىغان، كىشىنىڭ ئەپسانىيىتىگە يامانلىقنىڭ ئۇرۇغىنى چاچىدىغان كىشىلەرگە تاپشۇرۇپ بېرىدۇ، ھەممىزگە مەلۇمكى ناچار گىياھ ھوسۇل بەرمەيدۇ. بالىلىرىنى ئاشۇنداق مەكتەپلەرگە ئەۋەتىپ بېرىش بولسا بىر مۇسۇلماننىڭ ھىدايەت ئۈستىدە بولسا دىنى ۋە مىللىتىنىڭ سائىدىتى ئۈچۈن خوشال بولىدىغان، ئۇلار ئۈچۈن جان پىدا بولىدىغان الله نىڭ دىنىدىكى بىر بالىنى ئۇلۇغ دىنغا ئۇرۇش ئاچىدىغان، مۇسۇلمانلىق تۇيغۇسى ۋە غۇرۇرىنى ئۆلتۈرىدىغان مەكتەپلەرگە تۇتۇپ بەرگەنلىكىدۇر. بۇنداق مەكتەپلەرنى بىزنىڭ دىيارىمىزدا ئېلىپ بېرىلىدىغان خرىستىئانلاشتۇرۇش جەمئىيەتلىرى قۇرۇپ چىقىدۇ. بالىلىرىنى بۇنداق مەكتەپلەرنىڭ قوينىغا ئاتقان كىشىنىڭ مىسالى كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىنى ئۆلتەرگەن كىشىلەرنىڭ مىسالىغا ئوخشاشتۇر. چۈنكى بۇنداق مەكتەپلەردە دەرس بېرىدىغان ئۇستازلار مۇسۇلمان بالىلىرىغا باشقا دىنلاردىن مەلۇمات ياكى دەرس بېرىدىغانلىقى، بالىلارنى ئۇ دىنلارنىڭ پائالىيەتلىرىنى قىلىشقا ئۈندەيدىغانلىقى، بالىلار ياكى بالىلارغا ئوخشاش دىن ھەقىقەتلەردىن مۇكەممەل خەۋىرى يوقلارغا ئىسلام دىنى ئۈستىدىن ئۇلارغا تەسىر كۆرسىتەرلىك ھالدا تەنە قىلىدىغانلىقى نۇرغۇن ئادەملەرگە ئاشكارا بولۇپ كەتكەن ئەمەلىيەتتۇر.

بالىسىنى بۇنداق مەكتەپلەرگە بەرگەن ئاتا ـ ئانىلارنىڭ گۇناھىنىڭ كەمبەغەللىكتىن قورقۇپ بالىلىرىنى ئۆلتەرگەندىن ئېغىر بولۇشىدىكى سەۋەب شۇكى بالىسىنى ئۆلتەرگەنلەر پەقەت بىر بالىنى ئۆلتەرگەنلىك گۇناھىنى ئۈستىگە ئالسا، بالىسىنى بۇنداق مەكتەپلەرگە بەرگەنلەرنىڭ بالىلىرى شۇ مەكتەپلەرنىڭ قۇرغۇچىلىرىنىڭ ئارزۇسى بويىچە چوڭ بولۇپ ئۇلار ئۈچۈن تەشۋىق قىلىدىغانلارغا ئايلىنىپ پۈتكۈل مىللەتنى ئۆلتەرگەندەك گۇناھنىڭ ئېغىرىنى ئۈستىگە ئالىدىغان بولۇپ چىقىدىغانلىقىدۇر. ھەممىزگە مەلۇمكى مۇنداق مەكتەپلەرنى پۈتتۈرۈپ چىققانلار مۇسۇلمان مىللەتلىرىنىڭ ئۈستىدە

ھاكىمىيەت يۈرگۈزگەندە ئۇلارنىڭ قوپال، مەككار ۋە شەرىئەتكە بىھۆرمەتلىك قىلىدىغان كىشىلەردىن بولۇپ كېتىدىغانلىقى ئېنىق كۆرۈنمەكتىدۇر.

بۇ مەكتەپلەرگە بېرىلگەن باللار ئەلۋەتتە بۇنداق مەكتەپلەردە مەلۇم دەرىجىدە ئىلىم ئىگىسى بولۇپ چىقىشى مۇمكىن، بىراق ئۇلارنىڭ دىنى ۋە ئېتىقادىدا تارتقان زىيىنى ئالدىدا بۇنچىلىك ئىلىم ھېچنېمىگە دالدا بولمايدۇ. ئۇ پەقەت ھاۋايى ھەۋەستىن ئىبارەت بىرنەرسە بولۇپ قالىدۇ، خالاس. ئاتا ـ ئانىلار پاك باللىرىنىڭ قولىنى تۇتۇپ دىنىنىڭ شەنىنى ئاياق ئاستى قىلىدىغان، مۇقەددەس دىنغا تەنە ۋە ھاقارەت بولىدىغان مەكتەپلەرگە ئاپىرىپ بېرىدۇ، ئاندىن ئۇزۇن ئۆتمەيلا بالىدىكى ئۇ پاكلىق ناپاكلىققا، ياخشىلىق پاسكىنلىققا ئايلىنىدۇ، ئاقىۋەتتە بۇ مەكتەپلەرنى قۇرغۇچىلارنىڭ مەقسىتىگە لايىق بولۇپ مەكتەپ پۈتتۈرىدۇ.

دەمەشقتە بولغان كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھەربىي ئىشلار ئورنىدا يۇقىرى دەرىجىلىك بىر ئادەم بىلەن تونۇشۇپ قالغان ئىدىم، ئۇنىڭ دەپ بېرىشىچە ئۇ كىچىك بالىسىنى ”ئىسلامىي تەربىيە“ ئېلىپ بارىدىغانلىقى دېيىلگەن بىر مەكتەپكە بەرگەنلىكىنى، بۇ مەكتەپلەرنىڭ ئەسلىدە چەتئەل مەكتەپلىرىنىڭ بىرى بولۇپ بۇ مەكتەپ بالىنىڭ ئەقىدىسىنى يوقاتقانلىقىنى، ئاقىۋەتتە ھەتتا ئۇنى ۋە ئانىسىنى خرىستىئان دىنىغا چاقىرىشتەك ھالەتكە يەتكەنلىكىنى ئېغىر قايغۇ ھەسرەت ئىچىدە سۆزلەپ، ئوغلىنىڭ قايتىدىن ئىسلامغا قايتىش ئۈچۈن ئىسلامنىڭ ھەقىقىي گۈزەل ماھىيىتىنى ئۇنىڭغا بىلدۈرىدىغان ۋە چاقىرىدىغان بىر يولنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى سۆزلەپ بەرگەن ئىدى.

يېقىنقى مەزگىلدىكى بىر رامىزان ئېيىدا نەشىر قىلىنغان بىر گېزىت (ياكى ژورنال) دا مەكتەپلەرنىڭ بىرىدە خرىستىئان پوپىنىڭ مۇسۇلمان باللىرىنىڭ ئالدىدىلا ئۇلارنىڭ نە غۇرۇرى نە مۇسۇلمانلىقىنى ھۆرمەت قىلماستىن گۆرەنلىرىنى كۆپتۈرگەن ھالدا ئىسلامنى سۆككەنلىكىنى، دىنىنى ئىنكار قىلغانلىقىنى، ئاخىردا دىلىدا ئىمانى كۈچلۈك يىلتىز تارتقان بىر ئوقۇغۇچىنىڭ ئۇنىڭ سۆزلىرىگە قارشى چىققانلىقىنى، ئۇنىڭ بۇنداق قىلغانلىقىنى ماختىغان بىر ماقالىنى ئوقۇغان ئىدۇق، بۇ بولسا مۆمىنلەر ئۈچۈن بىر ئىبرەت ۋە ئىشارەتتۇر.

بىز خرىستىئان پوپلىرىنى ياكى مەكتەپلەرنى ئىدارە قىلغان خرىستىئانلاشتۇرغۇچىلارنىلا ھە دەپ سۆكىۋەرمەيمىز، ئۇلارمۇ ئۆز ئۈستىگە يۈكلەنگەن ۋەزىپىسىنى ئىجرا قىلىدۇ، خالاس. بىزنىڭ بۇ يەردە تەكىتلەيدىغىنىمىز بولسا بىز ئەۋلادلىرىمىزنى ساغلام ئەقىدىدە تەربىيلەيدىغان مەكتەپلەرگە ئەۋەتىشكە، ساغلام ئەقىدىلىك ئۇستازلارغا تاپشۇرۇشقا تىرىشىشىمىز، مۇشۇنداق مۇھىتنى يارىتىشقا ھەر بىرىمىز قولىمىزدىن كەلگىنى بىلەن ھەمكارلىشىشىمىز لازىمدۇر. ئاخىرەتنىڭ زۇلۇمى ئېغىر ۋە ئەبەدىي قالغۇچىدۇر، الله بىزنى ۋە بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ئەۋلادلىرىنى بۇنداق زۇلۇمغا قېلىشتىن ساقلىسۇن!

ئەرەب تىلىنى ياخشى ئۆگىتىش

ئۆز ئانا تىلى پىششىق ئىگەللىگەندىن كېيىن ئەرەب تىلى ئۆگىنىش ناھايىتى مۇھىم. چۈنكى ئەرەب تىلى مۇقەددەس دىنىمىز بىلىملىرىنىڭ ئاچقۇچىدۇر. ھەممىمىزگە مەلۇم بولغىنىدەك ئەرەب تىلى قۇرئان

كەرىم ۋە ھەدىس شەرىپنىڭ تىلىدۇر. شۇڭا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەرەب تىلىنى ياخشى ئىگەللەشكە رىغبەتلەندۈرگەن ۋە بالىلارنىڭ ئۇنى ياخشى ئىگەللىشىگە كۆپ ئەھمىيەت بەرگەنلىكىدىن بەدىردە ئەسىرگە چۈشكەنلەردىن ئۇلارنىڭ مۇسۇلمان بالىلىرىغا ئوقۇشنى ۋە يېزىشنى ئۆگىتىشنى ئۇلارنىڭ ئۆزىنى ئەسىرلىكتىن قۇتۇلدۇرۇشىنىڭ بەدىلى بولۇشىنى تەلەپ قىلىپ، ئۇلاردىن ھەر بىرى ساھابىلارنىڭ بالىلىرىدىن ئون بالىغا ئەرەب تىلىنى ياخشى ئۆگىتىش شەرت قىلىنغان.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: بەدىر ئۇرۇشىدا ئەسىرگە چۈشكەنلەردىن بەزىلىرىنىڭ ئۆزلىرىنى ئەسىرلىكتىن قۇتۇلدۇرۇشقا فىدىيە بەرگىدەك ھالى يوق ئىدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنىڭ فىدىيەسىنى ئەنسارىلارنىڭ بالىلىرىغا ئوقۇش ـ يېزىشنى ئۆگىتىپ قويۇش قىلدى. بىر كۈنى ئەنسارىلارنىڭ بالىلىرىدىن بىرى ئاتىسىنىڭ يېنىغا يىغلاپ كەلدى، ئاتىسى ئۇنىڭ نېمە بولغانلىقىنى سورىغاندا بالا: مۇئەللىم مېنى ئۇردى، دېدى. ئاتىسى: ھۇ نىجىس، ئۇنىڭدىن بەدرىنىڭ فىدىيەسى تەلەپ قىلىنىدۇ، سەن ئەمدى ئۇنىڭغا قايتا بارما، دېدى. [ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

ئەينى زاماندا ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىۋاتقان بالىلارنىڭ تىلدا خاتالىشىشى قاتتىق ئەيىبلىنەتتى. بىر كۈنى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئوق ئېتىۋاتقان بالىلارنىڭ قېشىدىن ئۆتۈپ كېتىۋاتقاندا بالىلاردىن بىرى: ئى مۆمىنلەرنىڭ خەلىپىسى! بىز بىلىملىك بىر قەۋممىز، دېدى. ئۇ "بىلىملىك" دېگەن سۆزنىڭ لەۋزىدە خاتالاشتى. خەلىپە ئۆمەر بۇنىڭغا غەزەپلىنىپ: الله بىلەن قەسەمكى! مېنىڭ نەزىرىمدە سىلەرنىڭ تىلىڭلاردا خاتالاشقىنىڭلاردىن ئاتقان ئوقۇڭلاردا خاتالاشقىنىڭلار ياخشىدۇر، دېدى.

مۇسۇلمانلارنىڭ بالىلىرىنىڭ ئەرەب تىلىدا خاتالىشىشى كۆپەيگەندە ئەلى ئىبنى ئەبۇ تالىب بۇنىڭدىن ئەندىشە قىلىپ ئەرەب تىلىغا ئەجەملەرنىڭ سۆزىنىڭ قېتىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەپ ئالىملارغا ئەرەب تىلى قائىدىلىرىنى بېكىتىش ۋە ئۇنى بالىلارغا ئۆگىتىشنى تاپىلىغان ئىدى.

رىۋايەت قىلىنىشىچە ئەبى ئەلئەسۋەد ئەددۇئەلىنىڭ قىزى ئۇنىڭغا: ئاسمان نېمىدېگەن چىرايلىق ـ ھە؟! دېگەندە ئۇ: يۇلتۇزلىرىچۇ؟ دەيدۇ، قىزى: مەن ئۇنى دېمەكچى ئەمەسمەن، مەن ئاسماننىڭ ئېچىدىكىلىرىنى سورىماقچى ئەمەسمەن، بەلكى ئاسماننىڭ ئەزىمەتلىك ئىكەنلىكىگە ھەيران قالىمەن، دېدى. بۇ قىز يۇقىرىقى سۆزىدە "ئە" ئوقۇلىدىغان يەردە "ئۇ" ئوقۇغان ھالدا سۆزلىگەن ئىدى. بۇ سۆھبەتتىن كېيىن ئەبۇلئەسۋەد ئەلىنىڭ قېشىغا بارغاندىن كېيىن ئەلى ئۇنىڭغا قەغەز بېرىپ ئۇنىڭغا گراممانتىكا قائىدىلىرىنى بېكىتىشنى تەلەپ قىلغان ئىكەن.

سەلەپ ـ سالىھلار ئەرەب تىلىنىڭ باشقا بارلىق ئىلىملارنى ئىگەللەشنىڭ ئاچقۇچى ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتكەچكە ئوقۇغۇچى بالىلارنى تىلغا ناھايىتى بەك ئەھمىيەت بېرىشكە دەۋەت قىلغان ئىدى.

ئىبنى ئابدۇلبەرر ئابدۇلمەلىك ئىبنى ئابدۇلئەزىز ئىبنى ئەبى سەلەمە ئەلمەجۇسىنىڭ سۆزىنى رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەن: مەن تېخى كىچىك ۋاقتىم ئىدى، مۇنزىر ئىبنى ئابدۇللاھ ئەلھۇزامى مېنىڭ قېشىمغا كەلدى، مەن ئۇنىڭغا گەپ قىلىۋاتقاندا باشقىلار ئورنىدا تۇرالماي قالدى، ئۇ بولسا سۆزلىرىمدىكى پاساھەتنى ئاڭلاش بىلەن ماڭا: سەن كىم؟ دېدى. مەن ئۇنىڭغا: مەن ئابدۇللاھ ئىبنى

ئابدۇل ئەزىزئىبنى ئەبى سەلەمە، دېدىم. ئاندىن ئۇ: سەن ئوقۇپ قالغىن، ئايغىڭنى ۋە سۇدانلىقىڭنى بىللە ئېلىپ كېلىپسەن، دېدى.

ئىمام شافىئى (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ بالىلىق دەۋرى ئەرەب قەبىلىلىرىنىڭ ئارىسىغا بېرىش، ئۇلار بىلەن بىرلىكتە ياشاپ ئىلىم تەھسىل قىلىش بىلەن ئۆتكەن ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئۇ پاساھەتلىك ئالىملارنىڭ ئىچىدە ئەرەب تىلىدا ئەڭ مۇكەممەلى ئىدى.

ئىبنى سىنا ”سىياسەت“ دېگەن كىتابىنىڭ ”ئاتىنىڭ بالىغا تەدبىرى“ دېگەن بابىدا مۇنداق دەيدۇ: باللار ئالدى بىلەن قەسىدە، ئۇنىڭدىن كېيىن ئەقىدە يادلىشى لازىم، چۈنكى قەسىدە يادا ئېلىشقا ۋە ئۇنى رىۋايەت قىلىشقا ئاساندۇر. چۈنكى ئۇنىڭ مىسرالىرى قىسقا، ۋەزىنلىرى يەڭگىلدۇر. شېئىردا ئەدەب ـ ئەخلاقنىڭ پەزلى، ئىلمىنىڭ مەدھى، جاھالەتنىڭ ناچارلىقى، ئاتا ـ ئانىغا ياخشىلىق قىلىش، توغرا يولغا قىزىقتۇرۇش ۋە مېھمانلارنى ھۆرمەتلەش توغرىسىدىكى مەزمۇنى بولغانلىرىنى تاللىشى لازىم. بالا قۇرئاننى يادلاپ تىل قائىدىلىرىنى ياخشى بىلىپ بولغاندىن كېيىن ئاندىن بالىنىڭ تەبىئىيتىگە ۋە ئىقتىدارىغا قارىتا ئىلىملەرنى ئۆگىنىشكە يوللاپ بېرىلىدۇ.

ئەمما ئەبۇلھەسەن ئەلماۋەردى بالىنىڭ ئەرەب تىلىنى ئۆگىنىشى ۋە ياخشى بىلىشىنىڭ مۇھىملىقىغا ئاگاھلاندۇرۇش بېرىپ مۇنداق دەيدۇ:

ئەدەب ۋە تەلىم ئېلىش يېشىغا يەتكەندە قۇرئان بىلەن ئەرەب تىلىنى ئۆگىتىشنى باشلاش كېرەك. چۈنكى ئەرەب تىلى اللّٰه تائالانىڭ كىتابىنىڭ تىلىدۇر. اللّٰه تائالا دىنىنىڭ قانۇنلىرىنى ۋە پەرز ئەمەللەرنى بۇ تىلدا بايان قىلغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرى بۇ تىلدا بايان قىلىنغان، دىنىي كىتابلار، ھېكمەتلىك مەزمۇندىكى كىتابلار ۋە ئۇنىڭدىن باشقا نۇرغۇن مەزمۇننى ئۆز ئىچىگە ئالغان كىتابلارنىڭ ھەممىسى بۇ تىلدا يېزىلغاندۇر. اللّٰه نىڭ ئىنسانلار ئۈچۈن يولغا قويغان نۇرغۇن بەلگىلىرىمۇ بۇ تىلدا ئەڭ راۋان ئۇسۇلدا بايان قىلىنىپ كېلىنمەكتە. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەرەب مىللىتىنىڭ ئۆزىنىڭ پەرزەنتلىرىلا ئەمەس بارلىق مۇسۇلمان مىللىتىنىڭ پەرزەنتلىرى بۇ تىلنى چوقۇم ئۆگىنىشى كېرەكتۇر، بولمىسا دىنىدا نادان قېلىش، ئىلمى چولتا بولۇپ قېلىش ئاقىۋىتى كېلىپ چىقىدۇ. بۇ تىلدىكى پاساھەت، ئۇچۇقلۇق، قۇلاققا يېقىملىق ئاڭلىنىشى، گىراماتىكىدىكى قائىدىلەرنىڭ سىستېمىلاشقان ھالدا بولۇشى، ھەرپلەرنىڭ ئاز ـ كۆپلۈك پەرقلىرى، سۆزلىرىنىڭ مەنىلەرگە بايلىقى ۋە بۇنىڭدىن باشقا ئالاھىدىلىكلىرى باشقا تىللاردا ئەسلا يوق ياكى مۇكەممەل ئەمەستۇر. ئەگەر باللارغا ئەرەب تىلى توغرا ۋە چىرايلىق ئۇسۇلدا ئۆگىتىلسە بۇ باللارنىڭ ئىلىم ئېلىشىدا چوڭ بىر بۆسۈش بولغان بولىدۇ. شۇنداق بولغاچقىمۇ ئەرەب بولمىغان باشقا مىللەتنىڭ پادىشاھلىرىمۇ بۇ تىلنى ئۆگىنەتتى ۋە ئۇنى ئۆز يىغىنلىرىدا، سورۇنلىرىدا زىننەت ئۈچۈن سۆزلەشكە قوللىناتتى.

ئەلماۋەردى ئىبنى سىنانىڭ تىلدىن ئەڭ يېنىكىنى ئۆگىنىش توغرىسىدىكى پىكرىنى تەكىتلەپ مۇنداق دەيدۇ: تىل ئۆگىنىشتە ئالدى بىلەن تىلى يەڭگىل بولغان كىتابلارنى تاللاش لازىم. باللارنى باشتىن باشلاپلا تىلى ئېغىر، نەھۋى ۋە باشقا گىراماتىكىلىق قائىدىلىرى مۇرەككەپ بولغان كىتابلارنى ئوقۇشقا ياكى ئۆگىنىشكە يېتەكلىمەسلىكى لازىم. باللار بۇنداق مۇرەككەپ لەۋزىدىكى نەرسىلەرنى ئوقۇغاندا دىققىتى لەۋزىنى توغرا ئوقۇشقىلا قارىتىلىپ كېتىپ مەنىسىگە دىققەت قىلىپ بولالمايدۇ، ئەمما

www.munber.org

نەھۋى ئۇستازلار، مۇئەللىملەر ۋە تەربىيىلىگۈچىلەر ئۈچۈن بۇلار چەكلەنمىگەندۇر. تىل ئۆگىنىشتە ئەرەبلەرنىڭ شېئىرلىرى، قىسسىلىرىنى رىۋايەت قىلىشقا توغرا كېلىدۇ، بۇنداق مەزمۇندىكى ژانىرلارنى ئوقۇۋشتا بالىغا تىلى راۋان، مەزمۇنى ساغلام، دىنىي، ياخشىلىق، باتۇرلۇق، سېخى، مەرتلىككە ئۈندەيدىغان مەزمۇندىكى نەرسىلەرنى تەۋسىيە قىلىش لازىم، شۇنداق قىلغاندا بالا بىر تەرەپتىن ئەرەب تىلى پاساھىتىدە يېتىشسە يەنە بىر تەرەپتىن ئۇ خىل مەزمۇندىكى ئېسىللىكەرنى قوبۇل قىلىپ مەنۋىيىتىمۇ توغرىلىققا مايىل بولىدۇ ۋە ئوقۇغان نەرسىلەردىكى ئېسىل ئوبرازلارنى ئۆگىنىشنى خالايدىغان بولىدۇ.

چەتئەل تىلىنى ياخشى ئۆگىنىشكە ئىھتىمالاندۇرۇش

بالا ئانا تىلىنى ياخشى ئۆگىنىپ، قۇرئان ـ ھەدىستىن بىرەر بۆلەك يادا ئېلىپ بولغاندىن كېيىن چەتئەل تىلىنى ئۆگىنىشى ياخشىدۇر. چۈنكى چەتئەل تىلىنى بىلىش مۇسۇلمانلارنىڭ دۈشمەنلىرىنىڭ سۇيىقەستلىرىنى بىلىشكە، ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇشقا ياكى تاقابىل تۇرۇدىغان پائالىيەتلەرنى ئوگۇشلۇق ئېلىپ بېرىشقا، ئۇلارنىڭ بۇزغۇنچىلىقى، ھىيلە ـ مىكىرلىرىدىن ساقلىنىشقا، ئىلغار تېخنىكىلارنى قوللىنىپ مۇسۇلمانلار ئۈچۈن خىزمەت قىلىشقا پايدىسى باردۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مەككىدىن مەدىنىگە ھىجرەت قىلىپ كەلگىنىدە تىل ئۆگىنىش يولىنى تۇتقان ئىدى.

ئەبۇ يەئلا ۋە ئىبنى ئەساكىر زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام مەدىنىگە كەلگەندە مېنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىشىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ بالا بەنى نەججار قەبىلىسىدىن، ئۇ الله دىن سىزگە نازىل بولغان سۈرىلەردىن ئون يەتتە سۈرە يادلىدى، دېيىشتى. ئاندىن مەن ئۆگەنگەن سۈرىلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ئوقۇپ بەردىم، ئوقۇغانلىرىم پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا ياراپ كەتتى، ئۇ: «ئى زەيد! سەن مەن ئۈچۈن يەھۇدىيلارنىڭ تىلىنى ۋە يېزىقىنى ئۆگەنگىن، الله بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇلاردىن بىرىنىڭ مەن ئۈچۈن خەت يېزىپ بېرىشىگە ئىشەنچ قىلالمايدىكەنمەن» دېدى. ئاندىن مەن ئۇنى بىر يېرىم ئاي ئۆتمەيلا ياخشى ئۆگىنىپ بولدۇم، پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام خەت يازسا مەن يېزىپ بېرەتتىم، ئۇلار (يەھۇدىيلار) پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامغا خەت يازسا مەن ئۇنى ئوقۇپ بېرەتتىم.

يۇقىرىقى ئىككى راۋىي ۋە ئەبۇ داۋۇد زەيد ئىبنى سابىتنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇكى: پەيغەمبەر ئەلەيھسسالام ماڭا: «سەن سىريانىيەچە بىلەمسەن؟» دېدى. مەن: ياق! دېدىم. ئۇ: «ئۇنى ئۆگەنگىن» دېدى، مەن ئۇنى ئون يەتتە كۈندە ئۆگەندىم.

بۇنىڭغا ئاساسەن سەلەپ ـ سالىھلار بالىلىرىغا ئەرەب تىلىنى ئۆگىتىش بىلەن بىرگە باشقا چەتئەل تىللىنىمۇ ئۆگىتىشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرگەن.

ھاكىم ئۆزىنىڭ مۇستەدرىكىدە ۋە ئەبۇ نەئىم ”ئەلھۇلىيىيە“ دېگەن كىتابىدا ئۆمەر ئىبنى قەيسنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ:

ئىبنى زۇبەيرنىڭ قېشىدا يۈز نەپەر بالا بار ئىدى. ھەر بىر بالا ئايرىم بىر تىلدا سۆزلەيتتى، مەن ئۇنىڭ دۇنيالىق ئىشلىرىغا قاراپ: بۇ ئادەم اللہ نىڭ يولىنى ھېچ بىر تۇتماپتۇ، دەيتتىم، ئۇنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرى ئۈچۈن قىلىۋاتقانلىرىغا قاراپ: بۇ ئادەم دۇنيالىق ئىشلىرىنى ھېچ بىر ئويلاشماپتۇ، دەيتتىم.

ئۆزى قىزىقسىغان پەننى ئۆگىنىشكە پۇرسەت يارىتىپ بېرىش

بىز يۇقىرىدا زەيد ئىبنى سابىتنىڭ سۇريانىيچىنى ئۆگىنىشكە بۇيرۇلغاندىن كېيىن ئۇنى ناھايىتى تېزلا ئۆگەنگەنلىكىنى بايان قىلىپ ئۆتتۇق، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ساھابىلار تاللاپ كەلتۈرۈلگەن بۇ بالىنىڭ ئىقتىدارىغا قاراپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا تىل ئۆگىنىشنىڭ ئاسان تۇختايدىغانلىقىنى جەزىم قىلغاندىن كېيىن ئاندىن ئۇنى شۇنىڭغا بۇيرىغان. دېگەندەك ئۇ بۇ تىلنى ناھايىتى تېزلا ۋايىغا يەتكۈزۈپ پۇختا ئىگەللىگەن. بىرىنىڭ ئىلىم ئېلىشىنىڭ تېز ۋە ئاستىلىقى ئۇنىڭ قىزغىنلىقى ۋە ئۇنىڭ شۇ ئىلىمنى ئېلىشقا مۇۋاپىق بولۇشى بىلەن مۇناسىۋەتلىكتۇر. شۇڭا سەلەپ ئالىملىرىمۇ بۇ يولنى تۇتقان ئىدى. (اللہ ئۇلاردىن رازى بولسۇن!)

ئىبنى سىنا بۇ ھەقتە توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ھەر بىر پەن ۋە ئىلىم تۈرى ھەر بىر بالا ئۈچۈن ئوخشاشلا مۇۋاپىق كېلىۋەرمەيدۇ، شۇڭا بالىنى ئىلىم ئېلىشقا يېتەكلىگەندە بالىنىڭ رايى تارتقان ۋە شۇ ئىلىمنى ئۆگىنىش بالا ئۈچۈن مۇۋاپىق كېلىدىغان ئىلىملەرنى يېتەكلەش كېرەك.

رىۋايەت قىلىنىشىچە يۇنۇس ئىبنى ھەبىب، خەلىل ئىبنى ئەھمەد ئەلپەراھىدىنىڭ قېشىغا قاپىيە ۋە شېئىر ئۆگىنىش ئۈچۈن كىرەتتى، بۇلارنى ئۆگىنىش ئۇنىڭغا ئېغىر كەلدى، ئاندىن خەلىل ئىبنى ئەھمەد بىر كۈنى ئۇنىڭغا: شائىرنىڭ: بىر نەرسىنى قىلىشقا كۈچۈڭ يەتمىسە ئۇنى تەرك ئەت، ئۇنىڭدىن ئۆتۈپ كۈچۈڭ يەتكەننى قىل! دېگەن سۆزى شېئىرنىڭ قايسى بابىدا؟ دېدى. يۇنۇس ھەبىب بۇنىڭغا جاۋاب بېرەلمىگەندىن كېيىن خەلىل ئىبنى ئەھمەد ئۇنىڭدىن بۇ جاۋابنىڭ ئورنىغا ئىككىنچى بۆلۈمى كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىلغان ئىدى.

ئىمام بۇخارىمۇ دەسلەپتە فىقھىنى ئۆگىنىشنى ۋە ئۇنىڭدا ئالىم بولۇشقا تىرىشقان ئىدى. ئاندىن ئۇنىڭغا مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن: سەن بېرىپ ھەدىس ئىلمى بىلەن شوغۇللانغىن! دېدى. چۈنكى ئۇ بۇخارىنىڭ ھەدىس ئىلمىنى ئۆگىنىشكە مۇناسىپ ئىكەنلىكىنى بىلگەن ئىدى. ئىمام بۇخارى ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ ھەدىس ئۆگىنىشكە چىقىپ كەتتى، نەتىجىدە ئۇ ھەدىس ئىلمىنىڭ ئىمام بولۇش مەرتىۋىسىگە ئېرىشتى.

ئۆيدە ياخشى بىر كىتابخانىنىڭ بولۇشى ۋە ئۇنىڭ بالىغا بولغان تەسىرى

بالىنىڭ قۇرئان، ھەدىس ۋە تىل ئۆگىنىشى ئۈچۈن ئۆيدە ئۇ قىزىقىدىغان ۋە پايدىلىنىدىغان ئىلمىي ۋە ئىسلامىي كۇتۇپخانە ھېچ بولمىغاندا بىر كىتاب قويۇلىدىغان ئۇستەل بولۇشى كېرەك.

www.munber.org

ئابدۇللاھ ئىبنى سەلەمە ۋە ئۇ ئاتىسى سەلەمدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دېگەن: ماڭا ئاتام بەدىل ئىبنى ۋەرقائۇ بىر پارچە خەت يېزىپ: ئى ئوغلۇم! بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خېتى، ئۇنىڭ بىلەن باشقىلارنى تەۋسىيە قىلىڭلار، بۇ خەت سىلەر بىلەن بىرگە بولغان مۇددەت ئىچىدە سىلەر ياخشىلىق ئۈستىدە بولۇسىلەر... دېدى. ئاندىن ھەدىسنى زىكىر قىلدى، بۇ خەت ئەسلىدە ئەلى ئىبنى تالىپنىڭ قولى بىلەن يېزىلغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۆزلىرى ئىدى.

سەمۇرە ئىبنى جۇندۇب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ نۇرغۇنلىغان ھەدىسلەرنىڭ ھەممىسىدىن بىر نۇسخىدىن ـ بىر نۇسخىدىن جەملەپ ئوغلى ئۈچۈن قالدۇرغان. ئوغلى ئۇنىڭدىن باشقىلارغا رىۋايەت قىلىپ بەرگەن. ئەسلىدە سەمۇرەنىڭ ئوغلىغا قالدۇرغىنى رىسالە شەكلىدە يوللانغان ھەدىسلەر ئىدى، ئىبنى سىرىينمۇ سەمۇرەنىڭ ئوغلىغا ئەۋەتكەن رىسالىسىدە نۇرغۇنلىغان ئىلىملەر بار، دېگەن. دېمەك ئۆيدە بىر كۇتۇپخانە بولۇش ئەۋلادلار ئۈچۈن زۆرۈر ۋە پايدىلىقتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن جاھىز مۇنداق دېگەن: ئەدەبىياتشۇناسلار قاچانكى تالانتلىق بولۇپ ئىلىم ۋە ئەدەب مەزمۇنىدىكى كىتابلارنى، توملارنى مىراس قالدۇرسا بالا ئۇنى ئوقۇشنى، ئۇنىڭدىن ئىلىم ئېلىشنى، ئىچىدىكى ئەدەب مەزمۇنلىرىدىن ئۆگىنىشنى، كۆرستىلگەن ھېكمەتلىك يولدا مېڭىشنى بەخت ھېس قىلسا، كىتابلاردىن ۋە ئۇنىڭ بىلىمىدىن يىراقلاشماستىن ئىلىمگە ھېرىسمەن بولسا ئاندىن يېتەرلىك ۋە پايدىلىق ئىلىمگە ئېرىشەلەيدۇ.

شېھىت ئىمام ئىبنى تەيمىيە ياكى ھەسەنۇلبەننا كىتابىدا ئۆيلەردە كىتاب بولۇشنىڭ مۇھىملىقىنى ئۆزىنىڭ ”ئۆسمۈرلەرنى ئىسلام تەربىيىسىدە خالىس تەربىيلەشنىڭ ئەڭ جانلىق ۋەسىلىلىرى“ دېگەن رىسالىسىدە تەكىتلەپ مۇنداق دەيدۇ: ئۆيدە ئازراق بولسىمۇ كىتابلارنىڭ بولۇشىغا ئەھمىيەت بېرىش، ساقلىنىدىغان كىتابلار ئىسلام تارىخى، سەلەپ ـ سالىھلارنىڭ ھاياتى، ئەخلاق، ھېكمەت، ئىسلامىي چاقىرىقلار ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش مەسىلىلەر ھەققىدە يېزىلغان كىتابلارنى ئۆز ئىچىگە ئېلىشى كېرەك. ئۆيدە سالامەتلىك ئۈچۈن كىچىك بىر دوراساندۇقى ساقلاش زۆرۈر بولغىنىدەك ئەقىللەرنى ئىسلاھ قىلىش ئۈچۈن ئۆيدە كىتابخانىنىڭ بولۇشىمۇ ناھايىتى مۇھىمدۇر. ئاتا ـ ئانىلار بالىلارنىڭ پايدىسى بولمىغان، تۇترۇقسىز كىتابلارنى ئوقۇشتىن بىۋاسىتە قارشى پوزىتسىيە بىلدۈرۈش ئارقىلىق چەكلىمەستىن بەلكى ئۇنىڭ ئورنىغا بالىلارنىڭ دىققىتىنى تارتىدىغان پايدىلىق ۋە قىزىقارلىق كىتابلارنى سېتىپ ئېلىپ بېرىش ئارقىلىق توسۇش ۋە بۇ كىتابلارنى ئوقۇشقا قىزىقتۇرۇش كېرەك.

بالىلارغا تارىختىكى سالىھ ئالىملارنىڭ بالىلىق دەۋرلىرىدىكى ئىلىم تەلەپ قىلىشقا ئائىت ئىش ـ ئىزلىرىنى سۆزلەپ بېرىش

قىسسە ۋە ھېكايىلەر بالىلارنىڭ دىققىتىنى تارتىدۇ، ئۇلارنىڭ قىزىقىشىنى قوزغايدۇ، قىزىقارلىق ۋە يەڭگىل بىلىنىدۇ، قىسسە ۋە ھېكايە قىلىش بولسا، ﷲ تائالانىڭ مۇقەددەس كىتابىدا قەيت قىلىنغان ھېكمەتلىك يولدىن بىر يولدۇر. شۇنداقلا بۇ يەنە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئەۋلاد تەربىيلەشتە قوللىنىش تەۋسىيە قىلغان يوللاردىن بىر يولدۇر. بالىلار بۇنداق يول ئارقىلىق تەربىيلىنىشكە ئېرىشەلىسە ئىنتايىن پايدىلىق بىر تەربىيلەش ۋاستىسىدىن بىرىگە ئېرىشكەن بولىدۇ.

بىز يۇقىرىدا بالىلارنىڭ قۇرئان ۋە ھەدىس يادلىغان كىچىك بالىلارنىڭ ئاجايىباتلىرىنى بايان قىلدۇق، ئۇ بايانلارنىڭ ئىچىدە يەنە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ۋەقەسى ۋە ئۇنىڭ ئىلىم تەلەپ قىلىشقا ئائىت قىسسىسى بايان قىلىندى، تۆۋەندە بولسا يەنە بىرمۇنچە قىسسىلەرنى ھۇزۇڭلارغا سۇنىمىز.

1 ـ سۇفيان ئىبنى ئۇيەيىنىڭ باللىق دەۋرىدىكى ئىلىم تەلەپ قىلىشى

خەتىيب ئەلباغدادىي ئەھمەد ئىبنى نەسىر ئەلھىلالىدىن ئۇ ھەقتە زىكىر قىلىپ مۇنداق دېدى: مەن ئاتامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلاپ سوفيان ئىبنى ئۇيەيىنەنىڭ سورۇنىدا ئولتۇرغان ئىدىم، سورۇنغا بىر كىچىك بالا كىردى، ئۇ ھېلىقى كىچىك بالىغا قارىدى، سورۇندىكىلەر ھېلىقى كىچىك بالىنى ياقتۇرمىغاندەك قىلاتتى. ئاندىن سۇفيان الله تائالانىڭ: ﴿ئىلگىرى سىلەرمۇ ئەنە شۇنداق (كاپىر) ئىدىڭلار، كېيىن الله سىلەرگە (ئىماننى) ئىلتىپات قىلدى﴾[1] دېگەن ئايىتىنى ئوقۇغاندىن كېيىن: ئى نەزەر! ئەگەر مېنىڭ يېشىم يىگىرمە ياش، بويۇم بەش غىرىچ، يۈزۈم دىنارغا ئوخشاش، تېنىم دەرەخ شېخىدەك، كىيىم ـ كېچەكلىرىم قىسقا، پىشىم بىر غېرىچ، كەيگەن كەشىم چاچقان قۇلاقلىرىدەك بولسا، ئاندىن زۆھرى ۋە ئەمىر ئىبنى دىنارغا ئوخشاش شەھەر ئالىملىرىغا ئارىلىشىپ ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مىختەك ئولتۇرسام، دۆۋتىم ياڭاقتەك، قەلەمدانىم بانانغا ئوخشاش ۋە قەلىمىم بەدەنگە ئوخشاش بولسىمۇ شۇ ھالەتتە سورۇندا ھازىر بولسام ئۇلار: كىچىك شەيخقە يول بېرىڭلار! دەيدۇ، دېدى.

خەتىيب ئەل باغدادىي: ئۇنىڭدىن كېيىن ئىبنى ئۇيەينە تەبەسسۇم قىلدى، دېدى. ئەھمەد بولسا: ئاندىن ئاتام تەبەسسۇم قىلدى ۋە كۈلدى، دېدى.

2 ـ مالىك ئىبنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ باللىق مەزگىلى

مۇترىپ مۇنداق دەيدۇ، مەن مالىكنىڭ: مەن ئانامغا، مەن بېرىپ دەرسىمنى يازايمۇ؟ دېدىم، ئانام: كەل، سەن ئاۋۋال دەرس كىيىمىڭنى كەيگىن، دېدى ۋە ماڭا قارا كىيىم كەيگۈزدى، بېشىمغا ئۇزۇن دوپا كەيدۈردى، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەللە يۆگىگەندىن كېيىن ئەمدى بېرىپ يازىدىغىنىڭنى ياز! دېدى. ئانام دائىم: سەن تەربىيلىگۈچىنىڭ يېنىغا بارغىن، سەن ئۇنىڭدىن دەرس ئېلىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ ئەخلاقىنى ئۆگەنگىن! دەيتتى.

ئىبنى ۋەھەب مۇنداق دەيدۇ: مالىك ئۆزى ھەققىدە سۆزلەپ بەرگەندە يەنە مۇنداق دېگەن: مېنىڭ يېشىم كىچىك ۋاقتىدا نافىئ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئالدىغا كېلەتتىم، ئۇ ماڭا ھەدىس سۆزلەپ بېرەتتى، ئۇ بامدات نامىزىدىن كېيىن مەجلىس سورۇنى تۈزۈپ ئولتۇراتتى، ئۇ مەجلىستە مەندىن باشقا ئادەم قالمىغىچىلىك دەرس قىلاتتى.

3 ـ ئىمام شافئى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ باللىق مەزگىلى ۋە ئىلىم تەلەپ قىلىشى

ئۇ مۇنداق دېگەن: مېنىڭ مال ـ مۈلكۈم يوق ئىدى، مەن ناھايىتى كىچىك يېشىمدىن باشلاپلا ئىلىم ئېلىشقا باشلىغان ئىدىم، (ئون ئۈچ ياش مەزگىللىرىمدە) دېۋانغا بېرىپ بىر تەرىپىگە خەت يېزىلىپ بولغان قەغەزلەرنى سوراپ ئېلىپ ئۇنىڭ ئارقا تەرىپىگە يازاتتىم.

---

[1] سۈرە نىسا 94 ـ ئايەت.

بۇۋەيتى ئىمام شافىئىدىن مۇنۇلارنى ھېكايە قىلىدۇ: ئۇ بالىلىق چېغىدا مالىك ئىبنى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەجلىسىدە ئىدى، بىر ئادەم كېلىپ ئۇنىڭدىن، مەن: بۇ بۇلبۇل ئەتىگەندە جىمىقمىسا ئايالىم ئۈچ تالاق! دەپ قەسەم ئىچكەنىدىم، دېدى. مالىك ئۇنىڭغا پەتىۋا بېرىپ: سەن قەسىمىڭنى بۇزۇپسەن، دېدى. ئۇ ئادەم كېتىپ قالدى، ئۇندىن ئىمام شافىئى مالىكنىڭ سورۇنداشلىرىغا قاراپ: بۇ پەتىۋا خاتا، دېدى. ئۇنىڭ سۆزى مالىككا يەتكۈزۈلدى، مالىك بولسا ناھايىتى سۇرلۇك ۋە ھەيۋەتلىك ئادەم بولۇپ ھېچكىم ئۇنىڭغا رەدىيە بېرىشكە جۈرئەت قىلالمايتتى، ھەتتا ساقچىلار ئۇنىڭ ئەتراپىدا ئەگىشىپ يۈرەتتى، ئۇلار مالىككە: بۇ بالا بېرىلگەن پەتىۋانى خاتا دەپ قارايدىكەن، دېدى. مالىك: سەن نېمىگە ئاساسلىنىپ شۇنداق دېدىڭ؟ دېدى. ئىمام شافىئى فاتىمە ئىبنى قەيس رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قىسسىسىدە ئۇنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: ئەبۇ جەھمى بىلەن مۇئاۋىيە مېنى ئۆزلىرى بىلەن نىكاھلىنىشقا تەلەپ قىلدى، دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەبۇ جەھمى بولسا مۈرىسىدىن ھاسىسى چۈشمەيدىغان ئادەم، ئەمما مۇئاۋىيە بولسا قولىدا ھېچقانداق مال ـ مۈلكى يوق بولغان يوقسۇل ئادەم» دېگەنلىكى ھەققىدىكى ھەدىسنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن سىز رىۋايەت قىلمىغانمىدىڭىز؟ ئەبۇ جەھمىنىڭ ھاسىسى ھەر زامان ئۇنىڭ مۈرىسىدىمۇ؟ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزىدىن پەقەت كۆپىنچە ئەھۋالدا شۇنداق ئىكەنلىكىنى نەزەردە تۇتقان، دېدى. شۇنىڭ بىلەن مالىك شافىئىينىڭ قەدرىنى تونىدى. شافىئىي مۇنداق دەيدۇ: مەن مەدىنىدىن ئايرىلىشنىڭ ئالدىدا مالىكنىڭ ئالدىغا كەلدىم ۋە ئۇنىڭ بىلەن خوشلاشتىم، بىز ئايرىلىش ئالدىدا ئەبۇ مالىك ماڭا: ئى بالىجان! اللە دىن قورق، اللە ساڭا بەرگەننى كۆرسىتىدىغانلىقىنىڭ دەلىلى اللە تائالانىڭ: ﴿اللّٰه نۇر ئاتا قىلمىسا، كىم بولمىسۇن، نۇرنى كۆرەلمەيدۇ (يەنى اللە ھىدايەت قىلمىغان ئادەم ھەرگىز ھىدايەت تاپمايدۇ)﴾[1] دېگەن ئايىتىدۇر. يەنە بىر رىۋايەتتە بۇلبۇل يەنە باشقا بىر رىۋايەتتە كەپتەر، دېيىلگەن.

4 ـ ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل (اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ بالىلىق مەزگىلى:

ئىمام ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل ناھايىتى كىچىك يېشىدىن باشلاپلا قۇرئاننى يادلاپ ۋە ئوقۇش، يېزىشنى ئۆگىنىپ بولغاندىن كېيىن، ئۆگەنگەنلىرىنى تەھقىقلاشقا ئۆتكەن ئىدى. ئۇ ئۆزى ھەققىدە مۇنداق دەيدۇ: مەن ناھايىتى كىچىك بالا چېغىمدىن باشلاپلا مەدرىسلەرگە كىرەتتىم، ئۇنىڭدىن كېيىن دىۋانغا باراتتىم، مېنىڭ دىۋانغا بارىدىغان ۋاقتىلىرىم بولسا ئون تۆت ياش ۋاقتىلىرىم ئىدى.

ئۆسمۈرلۈك مەزگىللىرىدىلا ئۇنىڭ ئەقىل ـ پاراسىتىنىڭ ئۇچقۇنلىرى چاقنايتتى، ھەتتا بەزى ئەدەبشۇناسلار: مەن بالامنىڭ ئەدەبلىك بولۇشى ئۈچۈن پۇل خەجلەيمەن ۋە ئۇلارغا ئەدەب ئۆگەتكۈچىلەرنى تېپىپ كېلىمەن، لېكىن ئۇلاردا ھېچبىر نەتىجە كۆرۈلمەيدۇ، ئەمما ئەھمەد ئىبنى ھەنبەل بولسا بىر يېتىم بالا قاراڭلار! ئۇ بولسا قانداق؟! دېيىشەتتى. ئۇلار ئۇنىڭ ئەخلاقلىقلىقىغا، تۇتقان يولىنىڭ دۇرۇسلىقىغا ھەيران قالاتتى.

5 ـ ئىمام ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ تالىپى ئىمام ئەبى يۇسۇفنىڭ بالىلىق مەزگىلى:

ئەبۇ يۇسۇف مۇنداق دەيدۇ: مەن ھەدىس ۋە فىقھى ئۆگىنەتتىم، قولۇمدا پۇلۇم ئاز ۋە ھالىم پەرىشان ئىدى، بىر كۈنى مەن ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ قېشىدا تۇرغىنىمدا ئاتام كەلدى، شۇنىڭ بىلەن مەن ئاتام بىلەن

[1] سۈرە نۇر 40 ـ ئايەت.

بىرلىكتە قايتتىم، ئاتام يولدا كېتىۋېتىپ: ئوغلۇم! ئەبۇ ھەنىيفە بار يەردە پۇتىڭنى ئۇزارتمىغىن، ئۇ بولسا نېنى تەييار ئادەم، سەن بولساڭ كىرىمگە موھتاج، دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن خېلى ئۇزۇن بىر زامانغىچە ئوقۇشتىن قېلىپ ئاتامغا ھەمكارلىشىشنى ئوقۇشتىن ئەلا بىلىپ قالدىم، ئەبۇ ھەنىيفە مېنى سوراپ تۇردى، مەن ئۇنىڭ مەجلىسىگە كېلىشكە ۋەدە بەردىم، لېكىن بىر كۈن بارالمىدىم، ئۇنىڭدىن كېيىنكى مەجلىسىگە بارغىنىمدا ئۇ: سېنىڭ بىزنىڭ سورۇنىمىزغا كېلىشىڭگە نېمە توسالغۇ بولدى؟ دېدى. تۇرمۇشىمىز ئۈچۈن تىرىكچىلىك قىلىش ۋە ئاتامغا بويسۇنۇش، دېدىم ۋە ئولتۇردۇم. مەجلىستىكى كىشىلەر قايتىپ كېتىشكەندىن كېيىن ئۇ ماڭا بىر تىللا بېرىپ: بۇنىڭدىن پايدىلان، دېدى. ئاندىن قارىسام ئۇ يۈز دەرھەم ئىكەن، سەن دەرسكە داۋاملىق قاتناشقىن، بۇ پۇل تۈگىگەندە ماڭا خەۋەر قىل! دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن مەن دەرستىن قېلىپ قالمايدىغان بولدۇم، ئارىدىن ئازغىنە مۇددەت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ يەنە يۈز دەرھەم بەردى، ئۇ مال بېرىپ بولۇپ مەندىن ۋەدە ئالاتتى، لېكىن مەن ئۇ پۇلنىڭ تۈگەپ كەتكەنلىكىنى چاندۇرمىساممۇ ۋە ئۇنىڭغا خەۋەر قىلمىساممۇ ئۇ خۇددى بىلگەندەكلا تۈگەپ قېلىشى ھامانلا ماڭا يەنە پۇل بېرەتتى.

ئىمام ئەبى يۇسۇفنىڭ ئۆسمۈرلىكىگە ئائىت يەنە بىر رىۋايەت بار: ئەلى ئىبنى جەئىد مۇنداق دېدى. ماڭا ئەبۇ يۇسۇف: ئاتام ئىبراھىم ئىبنى ھەبىب ۋاپات قىلدى، مەن ئانام بىلەن قالدىم، ئانام مېنى بىر مەرگەنگە ئاپىرىپ بەردى، مەن مەرگەنلىكنى تەرك ئېتىپ ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ مەجلىسىدە ئولتۇرۇپ ئۇنىڭ دەرسىنى ئاڭلايتتىم، ئانام بولسا كەينىمدىن كېلىپ مېنى مەجبۇرى ئاتقۇچىغا ئاپىرىپ بېرەتتى، ئەبۇ ھەنىيفە مېنىڭ ئۆگىنىشكە بولغان ھېرىسمەنلىكىمدىن سۆيۈنەتتى، ئانامنىڭ كۆپ قېتىم بۇ يەرگە كېلىپ مېنى ئېلىپ كېتىشى ۋە مېنىڭ ئۇنىڭدىن قېچىشىم كۆپەيگەندىن كېيىن ئانام ئەبۇ ھەنىيفەگە: ئۇنى پەقەت سەنلا بۇزىۋاتىسەن، بۇ بالا ھېچنىمىسى يوق بىر يېتىم بالا، مەن ئۇنى پەقەت توقۇمچىلىقتىن تاپقان پۇلۇم بىلەنلا تاماق بېرىمەن، مەن ئۇنىڭ ھېچ بولمىغاندا بىر دانىق (يەنە بىر دەرھەمنىڭ ئالتىدىن بىرى) بولسىمۇ تېپىپ ئۆزىنى ئۆزى بېقىشىنى ئۈمىد قىلىمەن، دېدى. ئەبۇ ھەنىيفە ئۇنىڭغا: بولدى قىلغىنە ئەخمەق خوتۇن، ئۇ بولسا پىستىق يېغىدا ئېتىلگەن فالوزەج تامىقىنى يېيىشنى ئۆگىنىۋاتىدۇ، دېدى. ئاندىن ئۇنىڭ ئانىسى قايتىپ كېتىۋېتىپ: سەن بولساڭ ئەقلىدىن ئاداشقان قېرى ئىكەنسەن، دېدى.

ئەبۇ يۇسۇف مۇنداق دەيدۇ: شۇنىڭدىن كېيىن مەن ئەبۇ ھەنىيفەگە ھەمراھ بولدۇم، ئۇ ماڭا مال بىلەن ۋەدە قىلاتتى، ئۇ مېنىڭ ھېچبىر ھاجىتىمنى تەرك ئەتمىدى، اللە مېنى ئىلىم بىلەن مەنپەئەتلەندۇردى، ھەتتا مېنى قازىلىق مەرتىۋىسىگىچە كۆتۈردى، مەن ھارۇن رەشىد بىلەن ھەمداستىخان بولۇپ ئۇنىڭ تامىقىنى بىرگە يەيدىغان ئورۇنغىمۇ ئېرىشتىم. شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ھارۇن رەشىدكە فالوزەج تامىقى كەلتۈرۈلدى، ھارۇن ماڭا: ئى يەئقۇب! ئۇنىڭدىن يېگىن، بىزگە ھەركۈنى بۇنىڭ ئوخشىشى كەلتۈرۈلمەيدۇ، دېدى. مەن ئۇنىڭدىن: ئى مۆئمىنلەرنىڭ ئەمىرى بۇ نېمە؟ دەپ سورىدۇم، ئۇ: پىستىق يېغىدا ئېتىلگەن فالۇزەج، دېدى. مەن بۇنى ئاڭلاپ كۈلدۈم، ئۇ: نېمىشقا كۈلىسەن، دېدى. مەن: اللە مۆئمىنلەرنىڭ ئەمرىنى ياخشىلىقتا ساقلىغاي، دېدىم. ئۇ مېنىڭ كۈلۈشۈمنىڭ سەۋەبىنى سوراپ چىڭ تۇرىۋالدى، شۇنىڭ بىلەن مەن كىچىك ۋاقتىمدىكى قىسسىنى باشتىن ئاياق سۆزلەپ بەردىم، ئۇ ھەيران قېلىپ: ھەققەتەن ئىلىم ئىنساننىڭ مەرتىۋىسىنى كۆتۈرىدۇ، دىن ۋە دۇنيالىقتا

www.munber.org

مەنپەئەت بېرىدۇ، ئەبۇ ھەنىيفەگە الله دىن رەھمەت تىلىگىن، ئۇ ھەقىقەتەن كۆزى كۆرەلمەيدىغان نەرسىلەرنى ئەقىل كۆزى بىلەن كۆرىدىغان ئىدى، دېدى.

6 ـ ئىمام مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن شەيبانىنىڭ بالىلىق چېغىدىكى ئىلىم تەلەپ قىلىشى:

خەتىيب ئەلباغدادىي مەجاشى ئىبنى يۇسۇفنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن مەدىنىدە مالىكنىڭ قېشىدا ئىدىم، ئۇ كىشىلەرگە پەتىۋا بېرەتتى، ئۇنىڭ قېشىغا ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ تالىپى مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن كىردى، ئۇ چاغدا ئۇ تېخى كىچىك بالا بولۇپ ئۇ چاغلاردا ئۇ "مۇۋەتتا" نى ئاڭلاش ئۈچۈن ئۇنىڭغا كەلمىگەن ئىدى. مۇھەممەد: مەسجىدتىن باشقا يەردە سۇ تاپالمىغان جۇنۇب توغرىسىدا نېمە دەيسىز؟ دېدى. مالىك: جۇنۇب مەسجىدكە كىرمەيدۇ، دېدى. مۇھەممەد: ناۋادا ناماز ۋاقتى كىرىپ قالغان، ئۇ سۇنى كۆرۈپ تۇرغان بولسا قانداق قىلىدۇ؟ دېدى. مالىك: جۇنۇب مەسجىدكە كىرمەيدۇ، دېگەن گېپىدە چىڭ تۇرىۋەردى، مۇھەممەدمۇ ئۆز سوئالىدا چىڭ تۇرۇۋالغاندىن كېيىن مالىك: سەن بۇ سوئالغا قانداق قارايسەن؟ دېدى. ئۇ: ئالدى بىلەن تەييەمۇم قىلىدۇ، ئاندىن مەسجىدتىن سۇ ئېلىپ چىقىپ يۇيۇنىدۇ، دېدى. مالىك: سەن نەدىن؟ دېدى. ئۇ يەرگە ئىشارەت قىلىپ مۇشۇنىڭ ئەھلىدىن، دېدى ۋە ئورنىدىن تۇرۇپ چىقىپ كەتتى. سورۇندىكىلەر: ئۇ مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن، ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ تالىپى، دېيىشتى. ئاندىن مالىك: مۇھەممەد ئىبنى ھەسەن قانداقمۇ يالغان سۆزلىسۇن؟ ئۇ ئۆزىنى مەدىنە ئەھلىدىن، دەپ زىكىر قىلدى ئەمەسمۇ؟ دېدى. ئۇ يەردىكىلەر: ئۇ بۇنىڭ ئەھلىدىن، دەپ يەرنى ئىشارەت قىلدى، دېيىشتى. ئاندىن مالىك بۇ ماڭا ئاۋۋالقىسىدىنمۇ بەكرەك قاتتىق تۇيۇلدى، دېدى.

7 ـ ئىمام ئىبنى ئەلجەۋزى (الله ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) نىڭ بالىلىقتىكى ئىلىم تەلەپ قىلىشى:

ئىمام ئىبنى ئەلجەۋزى ئىلىم تەلەپ قىلىشقا باشلىغىنىدا ئۇنىڭغا يەتكەن قاتتىقچىلىقلار ۋە ئۇنىڭ بۇ قاتتىقچىلىقلارغا سەۋر قىلىشىنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى بايان قىلىپ مۇنداق، دېگەن:

ئىلىم تەلەپ قىلىشقا بولغان ئىشتىياقىمنىڭ كۈچلۈكلىكىدىن بۇ يولدا تارتقان جاپا ـ مۇشەققەتلەر مەن ئۈچۈن لەززەتلىك بىلىنەتتى، بالىلىق چاغلىرىمدا ھەدىس ئوقۇش ئۈچۈن قورۇق ناننى ئېلىپ باغدادتىكى ئىسا دەرياسى بويىدا ئولتۇراتتىم، ئۇ ناننى سۇنىڭ بويىدا يېمىسەم يېيەلمەيتتىم، ناندىن ھەر بىر چىشلەم يېگىنىمدە ئۇستىگە سۇ ئىچەتتىم، ئىلىم تەلەپ قىلىشنىڭ ئىشتىياقىدا بۇ ماڭا ھېچقانچە بىلىنمەيتتى، مەن بۇ ئىشتىياقنىڭ مېۋىسىنى كۆردۈم، مەن تىرىشىش ئارقىلىق پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەدىسلىرىنى، ئۇنىڭ ئەھۋالى ۋە ئەدەب ـ ئەخلاقىنى، ساھابە ۋە تابىئىنلارنىڭ ئەھۋالىنى بىلىۋالدىم.

ئۇ يەنە مۇنداق دەيدۇ: مەن پەقەت بىر تۈرلۈك ئىلىمنى ئۆگىنىش بىلەنلا توختاپ قالمىدىم، مەن يەنە فىقھى، ھەدىس ئاڭلايتتىم، تەقۋادارلارنىڭ ئەمەللىرىنى ئۆگىنىشكە تىرىشاتتىم، كېيىن يەنە تىل ئۆگەندىم، رىۋايەت قىلىدىغان، ۋەز ئوقۇيدىغان ھېچ بىر كىشىدىن دەرس ئېلىش پۇرسىتىنى ئۆتكۈزىۋەتمىدىم. ياقا يۇرتلاردىن بىرەر كىشى كەلسىلا ئۇنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنىڭدىكى پەزىلەتلەر بىلەن تونۇشۇپ چىققاتتىم ۋە ئۇنىڭ ئەۋزەللىكلىرىنى قوبۇل قىلاتتىم. ھەدىس ئاڭلاش ئۈچۈن مەسجىدلەرنى ئايلىناتتىم، دەرسكە يېتىشەلمەي قالارمەنمۇ دەپ ئالدىراپ ھاسىراپ ھۆمۈدەپ چېپىپلا يۈرەتتىم. بەزى

كۆڭۈللىرى تاكى كەچ بولۇپ كەتكىچە يەيدىغان بىر نەرسە تېپىلمايتتى، اللّٰه مېنى ھېچ بىر ئىنساننىڭ ئالدىدا رەزىل قىلمىدى، مەن يەنە ئۇ ۋاقىتلاردىكى ئەھۋالىمنى بايان قىلسام بۇ ھەقتىكى سۆز ئۇزۇراپ كېتىشى مۇمكىن.

8 ـ ئىمام ئىبنى سىناننىڭ باللىق مەزگىلىدىكى ئىلىم تەلەپ قىلىشى:

ئۇ ئون ياشقا كىرگىچە بولغان ئارىلىقتا قۇرئان ۋە ئەدەب دەرسلىرىنى بىلىپ بولغاندىن كېيىن، دىنىنىڭ ئاساسلىرى (ئۇسۇلىددىن)، ھېساب، ئالگىبرا ۋە مۇقابىلە ئىلمىگە ئوخشاش ئىلىم تۈرلىرىدە نۇرغۇن نەرسىلەرنى يادا ئالغاندىن كېيىن مەنتىق، خىمىيە ۋە گېئومېتىرىك ئىلىملىرىنى ئەڭ ياخشى دەرىجىدە بىلىپ بولۇپ ئۇستازى ھەكىم ئەبا ئابدۇللاھ ناتەلىدىن ھەسسىلەپ ئېشىپ كەتكەن، شۇنىڭ بىلەن بىرگە فىقھىدا ئىسمائىل ئەززاھىدنىڭ يېنىغا باراتتى، ئۇ تەبئىي ۋە ئىلاھى ئىلىملارنى ھاسىل قىلىش بىلەن مەشغۇل بولغان، اللّٰه ئۇنىڭغا ئىلىملەرنىڭ دەرۋازىسىنى ئېچىۋەتكەن بولۇپ ئۇ شۇ ئىلىملارنى ئۆگەنگەندىن كېيىن تىب ئىلمىگە قىززىقىپ تىپ توغرىسىدا يېزىلغان كىتابلارنى تەتقىق قىلغان، ئۇ ئىلمىنىمۇ ناھايىتى قىسقا مۇددەت ئىچىدە ئەخلاقى مۇككەمەل بىر ئەھلى تىپ قاتارىدا تاماملاپلا قالماي بۇ ئىلىم ساھاسىدە ئالدىنقىلار ۋە كېيىنكىلەرنى بېسىپ چۈشكىدەك يۇقىرى سەۋىيە بىلەن تەگدىشى يوق بىر تۇۋىپ بولۇپ يېتىشىپ چىققان، شۇنىڭ بىلەن تىب ئىلمىنىڭ ئالىملىرى سانىلىدىغان كىشىلەرمۇ ئۇنىڭ ئالدىغا ئۇنىڭ ئانىلىرىنى، تەجرىبە قىلىنغان دورىلىرىنى ۋە داۋالاش ئۇسۇللىرىنى ئۇنىڭ نەزىرىدىن ئۆتكۈزىدىغان بولغان. بۇ ۋاقىتتا ئۇ ئەمدىلا ئون ئالتە ياشقا قەدەم قويغان مەزگىلى ئىدى. ئۇ ئوقۇش ۋە ئىشلەش جەريانىدا بىر كېچىمۇ قانغۇدەك ئۇخلاپ باقمىغان، بىر كۈن ۋاقتىنىمۇ ئىسراپ قىلىپ باقمىغان، ئۇنىڭغا بىرەر مەسىلىنى ھەل قىلىش قىيىن كەلگەندە تاھارەت ئېلىپ مەسجىدكە كېلىپ ناماز ئوقۇپ اللّٰه تائالادىن مەسىلىنى ھەل قىلىشنىڭ بىر يولىنى كۆرسىتىشنى تىلەپ دۇئا قىلاتتى. ئۇ ئەمەلدە، زېھىندە يېزىش ئىقتىدارى جەھەتتە زامانىدىلا ئەمەس تارىختا ئاز ئۇچرايدىغان نادىر بىر ئىنسان ئىدى، ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە ھەر خىل پەن تۈرلىرى بويىچە يۈزدىن ئارتۇق كىتاب يازغان. ئۇنىڭ بەزى ئىلىم تۈرلىرىدىكى بولۇپمۇ تىب ئىلمىدىكى كىتابلىرى تاكى ھازىرقى زامانغىچە دۇنيانىڭ نۇرغۇن يەرلىرىدە دەرسلىك قىلىپ ئۆتىلىدىغان تۈرلەرگە كىرگۈزۈلگەن. اللّٰه ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!

خاتىمە. ئىلىم، قۇرئان، جىھاد ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىنى جەم قىلغان ساھابىلارنىڭ باللىرىدىن بىر مىسال:

ھاكىم مۇستەدرەكىدە زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بۇئاس ۋەقەسى يۈز بەرگەندە مەن ئالتە ياشتا ئىدى، بۇ ۋەقە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلىشتىن بەش يىل بۇرۇن يۈز بەرگەن ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە ھىجرەت قىلغاندا بولسا، مەن ئون بىر ياشتا ئىدىم، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىلىپ ئۇنىڭغا: بۇ بولسا خەزرەجلىك بالا، ئۇ ساڭا اللّٰه نازىل قىلغان سۈرىلەردىن ئون ئالتە سۈرە يادلاپ بولدى، دېيىلدى، مەن بەدرى ۋە ئوھۇد ئۇرۇشىغا چىقىشقا ئىجازەت ئالالمىدىم، خەندەك ئۇرۇشىغا چىقىشقا رۇخسەت ئالالىدىم.

ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: زەيد ئىبنى سابىت ئىبرانىيچە ۋە ئەرەبچىدىن ئىبارەت ئىككى خىل يېزىقتا خەت يازاتتى، ئۇنىڭ بىرىنچى قېتىم قاتناشقان ئۇرۇشى خەندەك ئۇرۇشى بولغان، بۇ چاغدا ئۇ ئون بەش ياشتا ئىدى، ئاشۇ كۈنى ئۇ توپا توشىغۇچىلارنىڭ ئارىسىدا ئىدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ نېمىدېگەن ياخشى بالا!» دېگەن ئىدى.

بىر كۈنى ئۇنىڭ ئۇيقۇسى كېلىپ ئۇخلاپ قالغاندا ئەممارە ئىبنى ھەزم كېلىپ ئۇنىڭ قورالىنى تۇيدۇرماستىن ئېلىۋالدى، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئى ئۇيقۇ دادىسى! قورالىڭنى يوقاتقىدەك ئۇخلىدىڭمۇ ـ ھە؟!» دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ بالىنىڭ قورالىنىڭ نەدىلىكىنى بىلگەن بىرى بارمۇ؟» دېدى. ئەممارە ئىبنى ھەزم: مەن، ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنى مەن ئالغان ئىدىم، دېدى ۋە ئۇنى قايتۇرۇپ بەردى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىشىلەرنى مۆئمىننى قورقىتىش ئۈچۈن چاقچاقتىن ياكى راستىن بىرەر نەرسىسىنى ئېلىۋېلىشتىن چەكلىدى.

www.munber.org

سەككىزىنچى بۆلۈم

جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلدۈرۈش

مۇقەددىمە
بىرىنچى جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلدۈرۈشنىڭ ئاساسلىرى
بالىنى سۇ ئۈزۈش، ئوق ئېتىش، ئات مىنىش، چېلىشىش ۋە يۈگۈرۈش مەشقلىرىنى قىلىشقا يېتەكلەش
مىسۋاك ئىشلىتىش سۈننىتىگە ئادەتلەندۈرۈش
بالىنىڭ تازىلىقىغا ۋە تىرناقلىرىنى ئېلىپ تۇرۇشقا كۆڭۈل بۆلۈش
يېمەك ـ ئىچمەكتە پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ سۈننەتلىرىگە ئەگىشىشكە يېتەكلەش
ئوڭ تەرەپنى بېسىپ ئوخلاشقا ئادەتلەندۈرۈش
تەبىئىي ئۇسۇلدا داۋالىنىشقا ئەھمىيەت بېرىش
خۇپتەن نامىزىدىن كېيىنلا ئۇخلاپ بامدات نامىزىغا بالدۇر تۇرۇشقا ئادەتلەندۈرۈش
يۇقۇملۇق كېسىلى بار باللاردىن يىراق تۇتۇشقا دىققەت قىلىش
باللارغا ھەسەتخورنىڭ كۆزى ۋە جىننىڭ زىيان كەشلىكىدىن ساقلىنىدىغان دۇئالارنى ئوقۇش
ئىككىنچى پەيغەمبەر ئەلەيھسسالامنىڭ داۋالاش يوللىرى
1 ـ كېسەل بالىنى تېزدىن داۋالاش
2 ـ كېسەل بالىنى يوقلاش
3 ـ ئۇد ھىندى بىلەن داۋالاش
4 ـ قان ئالدۇرۇش ۋە سۈرگە ئىچۈرۈش ئارقىلىق داۋالاش
5 ـ دۇئا ۋە دەم سېلىش بىلەن داۋالاش
6 ـ كۆز تەككەنلىكنى داۋالاش
7 ـ قۇرئان ۋە ھەدىستىن بولمىغان نەرسىلەرنى بالىنىڭ بوينىغا ئېسىشنىڭ ھاراملىقى

www.munber.org

مۇقەددىمە

شۇبھىسىزكى ئىسلام دىنى بارلىق ئىنسانلارنىڭ سالامەتلىكىگە ئالاھىدە ئېتىبار بەرگەن ۋە ئۇنىڭ يوللىرىنى ئېنىق كۆرسىتىپ بەرگەن دىندۇر. دىنىنىڭ نۇرغۇن بەلگىلىمىلىرى ۋە رۇكنىلىرى، بۇيرۇقلىرى ئاساسەن ئىنسان جىسمىنىڭ ساغلاملىقىنى كۆزدە تۇتقان ھالدا ئوتتۇرىغا قويۇلغاندۇر. ئىنساننىڭ بەدىنى ئىنسان ئۈچۈن بىر ئامانەت بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى ئاسراش ۋە ئۇنىڭ ھەققىنى ئادا قىلىش ۋاجىپتۇر، ھەتتا ئۇنى داۋالاشنى يەنى الله ئىنسانغا تەقدىر قىلىپ بىكىتكەن كېسەلدىن ئىبارەت تەقدىرنى داۋالاش ئارقىلىق ساقايتىشقا تىرىششنى الله دىن شىپالىق سوراش بىلەن بىرگە ئېلىپ بېرىشقا بۇيرىدى.

ئىمام مۇسلىم ۋە ئىمام ئەھمەد، جابىر ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر بىر كېسەلنىڭ بىر دورىسى باردۇر. ئەگەر دورا كېسەلگە مۇناسىپ كەلسە الله نىڭ ئىزنى بىلەن شىپالىق تاپىدۇ».

ئىمام ئەھمەد ۋە نەسەئى ئۇسامە ئىبنى شەرىكتىن ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىدا ئىدىم، سەھرالىق ئەرەبلەر كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى؟ داۋالانساق بولامدۇ؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، ئى الله نىڭ بەندىلىرى! داۋالىنىڭلار! شۇبھىسىز الله پەقەت بىر كېسەلدىن باشقا ھەرقانداق كېسەلنى ئۇنىڭ شىپاسىنى بەرمەستىن بەرگىنى يوق» دېدى. ئۇلار: ئۇ كېسەل قايسى؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قېرىلىق» دەپ جاۋاب بەردى.

ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان، مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بىز دەمدە قىلىشاق بولىدىغان بىر دەمدە، داۋالىنىشقا بولىدىغان بىر داۋا، قورقۇشىمىزغا بولىدىغان بىرەر قورقۇشنى كۆردىلىمۇ؟ بىرەر نەرسە الله نىڭ تەقدىرنى ياندۇرامدۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلارنىڭ ھەممىسى الله نىڭ تەقدىرىدىن» دېدى.

يۇقىرىقى ھەدىسلەر پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇسۇلمان بەندىلەرنىڭ كېسەللىرى ۋە ئاھ - زارىغا قانچىلىك ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى كۆرسىتىدىغان ھەدىسلەردۇر. ھەدىستە يەنە مۇنداق دېيىلگەن: «كۈچلۈك مۆئمىن ئاجىز مۆئمىنگە قارىغاندا الله غا سۆيۈملۈكرەك، ئۇلارنىڭ ھەممىسىدە ياخشىلىق بار»

بالىلارنىڭ نۇرغۇن كېسەللىكەردىن ساقلىنىشى ئۈچۈن دىققەت قىلىدىغان نۇقتۇلار قايسىلار ئىكەنلىكى بىلەن تونۇشۇپ چىقىش ئىنتايىن مۇھىمدۇر.

بىز ھەدىسلەرنىڭ مەزمۇنلىرى ئۈستىدە مۇلاھىزە يۈرگۈزسەك بالىنىڭ سالامەتلىكىنى يېتىلدۈرۈشتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق سەككىز نۇقتىغا ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ.

www.munber.org

بىرىنچى جىسمانىي جەھەتتىن يېتىلدۈرۈشنىڭ ئاساسلىرى

بالىنى سۇ ئۈزۈش، ئوق ئېتىش، ئات مىنىش، چېلىشىش ۋە يۈگۈرۈش مەشىقلىرىنى قىلىشقا يېتەكلەش

بىز بالىنىڭ جىسمانىي قۇۋۋىتىنى يېتىلدۈرۈش توغرىسىدا توختالغان بۆلۈمىمىزدە بالىلارنىڭ سۇ ئۈزۈشنى ۋە ئوق ئېتىشنى ئۆگىنىش ھەققى ۋە بىز ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بالىنىڭ تەربىيلىگۈچىلىرى ۋە ئاتا ـ ئانىلىرىغا بۇلارنى بالىلىرىغا ئۆگىتىشكە تەۋسىيە قىلغانلىقىنى، ھەم بۇنىڭغا يەنە ئات ئۈستىدە مۇستەھكەم تۇرۇشنىمۇ ئۆگىتىشنى قوشۇپ قويغانلىقىنى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلارنى رەتكە تىزىپ ئۇلارنىڭ ئارىسىدا يۈگۈرۈش مۇسابىقىسى ئېلىپ بارغۇزغانلىقى ۋە ئوھۇد ئۇرۇشىغا كىرىشتىن بۇرۇن ئىككى بالىنى چېلىشىشقا سېلىپ ئۇلارنىڭ كۈچىنى سىناپ كۆرگەنلىكى توغرىسىدىكى ئەھۋاللارنى بايان قىلغان ئىدۇق. بەدەننى چېنىقتۇرۇش بالىنىڭ جىسمىنىڭ ئىنتايىن كۈچلۈك بولۇشىنىڭ ئاساسلىق سەۋەبلىرىدىن بىرىدۇركى بەدەن قۇۋۋىتى كۈچلۈك بولغان بالىنىڭ كېسەللىككە قارشى تۇرۇش كۈچىمۇ كۈچلۈك بولىدۇ. ﷲ باشقا بىر سىناقنى ۋە باشقا بىر مۇسىبەتنى ئىرادە قىلمىغانلا بولسا بالىنىڭ بەدىنى كېسەللىكنى ئۆزلىكىدىن قوبۇل قىلمايدىغان ھالدا كۈچلۈك بولىدۇ.

بىز ئادەتتە قانداقلا بىر دوختۇرنىڭ ئالدىغا بارغىنىمىزدا ئۇنىڭ تەن ساغلاملىقىنى ساقلاشقا بەرگەن تەۋسىيلىرىدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىزگە كۆرسەتكەن يولىيورۇقلىرىنىڭ نەقەدەر توغرا ۋە ھېكمەتلىك ئىكەنلىكىنى ھېس قىلالايمىز. بىزنىڭ سۇ ئۈزۈش، ئوق ئېتىش، ئات مىنىش، يۈگۈرۈش ۋە چېلىشىشتەك چېنىقىش ۋە تەنتەربىيە پائالىيەتلىرىنىڭ بالىنىڭ مەنۋىيىتىنى بېيىتىپلا قالماي ئۇنىڭ تېنىنىڭ سالامەت بولۇشىغا پايدىلىق ئىكەنلىكىدە كۆپ توختىلىشنىڭ ھاجىتى يوق. چۈنكى بۇ ھەممىگە ئومۇم بولغان ئۇقۇمدۇر.

مىسۋاك ئىشلىتىشكە ئادەتلەندۈرۈش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مىسۋاك ئىشلىتىشنى كۆپ قېتىم تەكىتلىگەنلىكى ھەممىزگە مەلۇمدۇر. ھەتتا ئۇ: «ئەگەر ئۈممىتىمگە تەس كېلىپ قالمىسۇن دېمىسەم ئۇلارنى ھەر نامازدا مىسۋاك ئىشلىتىشكە بۇيرىغان بولاتتىم» دېگەن. ئەگەر بالا چىشلىرىنى چوتكىلاشقا ئادەتلەنسە، ھەم ئۇنى داۋاملاشتۇرسا چىشلارنىڭ چىرىشى ۋە شالاڭ چىقىشىغا ئوخشىغان نۇرغۇنلىغان چىش ۋە ئېغىز كېسەللىكلىرىنىڭ ئالدىنى ئالغىلى بولىدۇ، يېقىنقى تىبابەتچىلىك مىسۋاكنىڭ پايدىلىرىنى، ئۇنىڭ چىشلارنى تازىلاشتا ۋە چىش مىلىكلىرىنى كۈچلەندۈرۈشتە ئالاھىدە رولغا ئىگە ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. ئەراك دەرىخىدىن ۋە باشقا مىسۋاك قىلىشقا يارايدىغان دەرەخلەردىن ئېلىنىدىغان مىسۋاك باھاسى ئەرزان بىر ماتېرىيال بولۇپ ئۇ ئەرەب دۆلەتلىرىدە كۆپتۇر. ئىمام نەۋەۋىي سەھىھ مۇسلىمنىڭ شەرھىسىدە چىشنى تازىلاش ئۈچۈن ئەراك دەرىخىدىن باشقا نەرسىلەرنى ئىشلىتىشنىڭمۇ جايىزلىقى، چىشنى تازىلايدىغان

ھېچنېمە تېپىلماي قالغاندا قولنىڭ بارماقلىرى ۋە ياكى قاتتىق رەختكە ئوخشاش نەرسىلەر بىلەن تازىلىسىمۇ بولىدىغانلىقىنى قەيت قىلغان. مۇھىم بولغىنى بالا مىسۋاك ئىشلىتىشتىن ئىبارەت بۇ سۈننەتكە ئادەتلىنىشى ۋە مەيلى قايسى ئۇسۇلدا بولسۇن چىشلىرىنى تازىلىشى كېرەكلىكىنى بىلىشى لازىم.

بالىنىڭ تازىلىقىغا ۋە تىرناقلىرىنى ئېلىپ تۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىش

تازىلىق ئىسلام ئەركانلىرىدىن بىر رۈكۈندۇر. ناماز ئوقۇماقچى بولغان بالا تاھارەت ئېلىشى، ناماز ئوقۇيدىغان يەرنىڭ پاك بولۇشىغا دىققەت قىلىشى ۋە كىيىملەرنىڭ پاك بولۇشىغا دىققەت قىلىشى لازىم. بۇلارنىڭ ھەممىسى بالا يەتتە ياشقا كىرگەندە قوبۇل قىلىمسا بۇيرۇلىدىغان، ئون ياشقا كىرگىچىلىكمۇ ئادا قىلمىسا ئۇرۇلىدىغان نامازنى ئادا قىلىش ئۈچۈن قىلىنىدىغان ھازىرلىقلاردۇر. تىرناقلىرىنى ئېلىشقا ئادەتلەندۇرۇش بولسا: «بەش ئىش پىترەتتىندۇر... ۋە تىرناق ئېلىپ...» دېگەن ھەدىستە بايان قىلىنغاندەك بەش پىترەتنىڭ بىرىدۇر. تىرناقلىرىنى ئېلىپ تۇرۇشقا ئادەتلەنگەن بالا ئاغزىغا قولىنى سېلىش سەۋەبى بىلەن نۇرغۇنلىغان كېسەللىكلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەبكار بولىدىغان تىرناق ئاستىدىكى كىرلەرنىڭ ئېغىزغا كىرىپ كېتىشىدىن ساقلىنالايدۇ.

يىمەك ـ ئىچمەكتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننەتلىرىگە ئەگىشىشكە يېتەكلەش

يۇقىرىدا بايان قىلىپ ئۆتكەن يىمەك ـ ئىچمەك ئەدەبى توغرىسىدا بايان قىلىنغان بابتا بالىنىڭ ئۆزىنىڭ ئالدىدىن يېيىشى، قوللىرىنى داستىخاننىڭ ھەممە تەرەپلىرىدە يۆگۈرتۈپ يۈرمەسلىكى توغرىسىدىكى ئەدەبلىرى بايان قىلىنغان ئىدى. ئەگەر بالا تاماق يېگەن ۋاقتىدا تويغان ھالدا تاماق يېمەسلىك سۈننىتىگە بويسۇنسا بەدىنى ۋە ئىچكى ئەزالىرىغا يېتىدىغان كېسەللىكلەردىن ساقلىنىشى ئۈچۈن كاتتا بىر ئۇتۇققا ئېرىشكەن بولىدۇ.

ئىمام ئەھمەد ۋە تىرمىزىنىڭ رىۋايەت قىلغان ھەدىسىدە مىقدام ئىبنى مەئدى يەكرەب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ھېچبىر ئادەم قارنىدىن تولدۇرۇشتىنمۇ يامان بىر قاچىنى تولدۇرمىدى، ئىنسان بالىسى ئۆزىگە يېتەرلىك مىقداردا لوقما يېيىشى كېرەك، ئەگەر قارنىنى تولدۇرماقچى بولسا قارنىنىڭ ئۈچتىن بىرىگە تاماق ۋە ئۈچتىن بىرىگە سۇ ئىستېمال قىلىشى، قالغان ئۈچىنچى ئۈچتىن بىرىنى نەپەسلىنىش ئۈچۈن ئايرىشى لازىم» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم.

ئەمما ئىچىملىك ئىچىشتە بولسا ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە تەدبىقلاش لازىم. ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە تىرمىزى ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىسىدە ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىچىملىك ئىچكەندە ئۈچ قېتىم نەپەس ئالاتتى، بۇ مۇسلىمنىڭ رىۋايىتى بولۇپ تىرمىزىنىڭ رىۋايىتىدە: ئۇ ئەڭ راھەت، ئەڭ ساغلام ۋە ئەڭ خوش كەيپىلىك ھالەتتە ئىچەتتى، دېيىلگەن.

ئەنەس رىۋايىتىنىڭ داۋامىدا: مەنمۇ سۇ ئىچكەندە ئۈچ قېتىم نەپەس ئالىمەن، دېگەن.

ئەبۇ داۋۇدنىڭ رىۋايىتىدە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەر ئىچىملىك ئىچسە ئىچىش جەريانىدا ئۈچ قېتىم نەپەس ئېلىپ: «بۇ ئەڭ راھەت، ئەڭ ساغلام ۋە ئەڭ خوش، ھالەتتۇر» دېگەن.

بالا مەيلى قانداقلا بىر ئىچىملىك ئىچكەندە قاچىغا تىنىشى چەكلىنىشى لازىم. چۈنكى ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبى قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قاچىغا تىنىشتىن توسقانلىقى رىۋايەت قىلىندى.

تىرمىزىنىڭ رىۋايىتىدە: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قاچىغا تىنىشتىن ياكى ئۇ قاچىغا پۈۋلەشتىن توسقان، دېيىلگەن.

زەمزەمدىن باشقا بارلىق ئىچىملىكلەر ئولتۇرۇپ ئىچىلىدۇ، پەقەت زەمزەمنىلا ئۆرە تۇرغان ھالەتتە قىبلە تەرەپكە يۈزلىنىپ تۇرۇپ ئىچىش سۈننەتتۇر. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەردىن بىرىڭلار (ئىچىملىك ئىچكەندە) ئۆرە تۇرۇپ ئىچمىسۇن، كىمكى ئۇنۇتقان بولسا قۇسىۋەتسۇن» دېگەن.

بالىنى ئوڭ تەرەپنى بېسىپ ئۇخلاشقا ئادەتلەندۈرۈش

بۇنداق قىلىش مۇسۇلمانلارنىڭ ساغلاملىقى ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يولغا قويۇپ بەرگەن كۆرسەتمىسىدۇر. ئۇنىڭ سالامەتلىك ئۈچۈن ناھايىتى پايدىلىق تەرەپلىرى باردۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ساھابىلىرىگە تەۋسىيە قىلىپ: «ياتماقچى بولغاندا تاھارەت ئال، ئۇنىڭدىن كېيىن ئوڭ تەرىپىڭنى بېسىپ يات ۋە: ئى اللّٰه مەن ئۆزەمنى ساڭا تاپشۇردۇم، يۈزۈمنى سەن تەرەپكە قىلدىم، ئەھۋالىمنى ساڭا تاپشۇردۇم، ئارقامنى ساڭا سىغىندۇردۇم، قورقۇش ۋە ساڭا قىزىقىش پەقەت سەن تەرەپتىندۇر، سەندىن باشقا سىغىنىدىغان زات ۋە سەندىن باشقا قورقىدىغان زات يوقتۇر، سەن نازىل قىلغان كىتابقا ئىمان ئېيتتىم، سەن ئەۋەتكەن پەيغەمبەرگە ئىشەندىم، دېگىن ۋە بۇ سۆزلەرنى شۇ كۈندىكى ئەڭ ئاخىرقى سۆزلىرىڭ قىلغىن!» دېگەنلىكى بايان قىلىنغان.

بالىنىڭ تەبىئىي ئۇسۇلدا داۋالىنىشىغا ئەھمىيەت بېرىش

بەدەندىكى ئەزالارنى ئۆۋلاش ۋە مۇجۇش ئىنسان ھاياتىنىڭ ھەممىسى موھتاج بولىدىغان بىر ئەھۋالدۇر. بالا ئاتا ـ ئانىسى ياكى تەربىيلىگۈچىسىنىڭ يېتەكلىشى بىلەن بەدەنلىرىنى مۇجۇپ تۇتۇشنى مەشىق قىلىپ كۆنىدۇ. شۇنىڭ بىلەن كەلگۈسىدە ئەسقاتىدىغان بۇنداق بىر ياخشى ماھارەتنى بالىلىقتىن باشلاپلا يېتىلدۈرگەن بولىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىلارغا بۇنى ئۆگەتكەن ۋە ئۆزىنىڭ مۇبارەك بەدىنىنى مۇجۇتۇش ئارقىلىق بالىلارنى مەشىق قىلدۇرغان ئىدى. تۆۋەندە بۇ ھەقتىكى بايانىمىزنى

ھەممىز تەك ئاڭلايلى: تەبەرانىي، بەززار، ئىبنى سۇننى، ئەبۇ نەئىم ۋە سەئىد ئىبنى مەنسۇر، ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن:

مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كىرگەن ئىدىم، ئۇنىڭ ھەبەشىستانلىق كىچىك بالا ئۇنىڭ دۈمبىسىنى تۇتتۇۋاتقان ئىكەن، مەن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ساڭا بىرەر يېرىڭ ئاغرامدۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «تۈنۈگۈن مىنىڭ تۆگەم مىنى قىيناپ قويغان ئىدى» دېدى.

خۇپتەن نامىزىدىن كېيىنلا ئۇخلاپ، بامدات نامىزىغا بالدۇر تۇرۇشقا ئادەتلەندۈرۈش

بالا بامدات نامىزىنى ۋاقتىدا ئادا قىلىشقا ئادەتلىنىشى لازىم. بالدۇر ئۇخلىغاندىلا بالا ئاندىن ئەتىسى سەھەردە بامدات نامىزىغا تۇرالايدۇ، ئۇنىڭ ئىككىنچى كۈنى سەھەردە روھلۇق، جانلىق تۇرۇشى ئۈچۈن قانغۇدەك ئۇخلىغان بولۇشى كېرەك، قانغۇدەك ئۇخلىشى ئۈچۈن بۇرۇن يېتىشى لازىم. ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمۇ بۇنىڭغا رىئايە قىلغانلىقى ئۈچۈن خۇپتەن نامىزىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىللە ئوقۇشقا كېلىشتىن بۇرۇن بالىلىرىنى ئۇخلىتىپ قوياتتى.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە نەسەئى ئىبنى ئاببباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خۇپتەن نامىزىنى ئوقۇشنى كېچىكتۈردى، شۇنىڭ بىلەن ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ چىقىپ: ناماز ئوقۇيلىمۇ؟ ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئاياللار ۋە بالىلار ئۇخلاپ قالدى، دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چاچلىرىدىن سۇ تامچىغان ھالدا چىقىپ: «ئەگەر ئۈممىتىمگە مۇشەققەت سېلىپ قويۇشنى دېمىگەن بولسام ئۇلارنى خۇپتەننى مۇشۇ ۋاقىتتا ئوقۇشقا بۇيرىغان بولاتتىم» دېدى.

مۇسۇلمان بالىلىرى دىنىنىڭ پەرزلىرىنى ئادا قىلىشقا ئادەتلىنىشى ئۆز نۆۋىتىدە ئۇلارنى بەدىنىنى قۇۋۋەتلەيدىغان ئوكسىگىن بىلەن تەمىنلىنىش پۇرسىتىگىمۇ ئىگە قىلىدۇ. بۇنىڭ بىلەن ئۇنىڭ روھى نامازدا، جىسمى پاك ۋە پايدىلىق ھاۋادا قۇۋۋەتلىنىدۇ. چۈنكى سەھەر ۋاقتىدا ئۆكسىگىن تەركىۋىدىكى زەرەتلەر تارقىلىدىغان بولۇپ بۇنىڭغا پەقەت سەھەر تۇرغان ئادەملەرلا ئېرىشەلەيدۇ. تىببىي ئىلىملەر بۇ پايدىلىق گازنىڭ پەقەت ۋە پەقەت سەھەر ۋاقتىدىلا تارقىلىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ بەدەندىكى ھۈجەيرىلەرنىڭ ھەركىتىنى جانلاندۇرىدىغانلىقىنى، شۇنداقلا كۆپلىگەن كېسەللىك ئۈچۈن شىپالىق رولى بارلىقىنى ئىسپاتلىماقتا. دېمەك بۇ پايدىلىق زەرەت گاز سەھەر تۇرغان ھەر بىر جانلىق ئۈچۈن پايدىلىق بولغىنىدەك، بالىلاردەك ئۆسۈپ يېتىلىۋاتقان ياش نوتىلار ئۈچۈن تېخىمۇ پايدىلىق بولغان قۇۋۋەتلەندۈرگۈچى كۈچتۇر.

ھاكىمدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كېچە تىمتاسلىققا چۆمگەندە سۆھبەت قىلىشتىن ساقلىنىڭلار، شۇبھىسىزكى سىلەر الله نىڭ مەخلۇقاتلىرىدىن نېمىلەرنىڭ كېلىدىغانلىقىنى بىلمەيسىلەر» دېگەن.

يۇقىرىقى ئىلمىي بىلىملەردىن كۆرۈۋېلىشقا بولىدىكى ئىسلام دىنى بىلەن پەننىي ئىلىملەرنىڭ ئوتتۇرىسىدا دىننى يامان كۆرگۈچىلەر ۋالاقلىغاندەك ھېچقانداق بىر زىتلىق يوقلىقىنى كۆرىۋېلىشقا بولىدۇ،

كىمكى بالىسىنى دىنىي شەرىئەتلەر كۆرسەتكەن يول بىلەن تەربىيلەشكە تۇتۇش قىلىدىكەن، دۇنيادىكى ئىلىملەردىن ئۇنىڭ بىلىشى كېرەك بولغانلىرى مۇلازىمەت ئۈچۈن ئۇنىڭ ئالدىغا ئۆزلىكىدىن كېلىدۇ.

ئەتىگەندە ئورنىدىن تۇرۇشنىڭ يەنە بىر پايدىسى بولسا رىزىقنىڭ زىيادە بولۇشىدۇر. بۇنىڭ دەلىلى ئىبنى ئاببانىڭ مۇنۇ سۆزىدۇر. ئۇ ئوخلاۋاتقان ئوغلىنى ئويغىتىپ: ئورنىڭدىن تۇرغىن! رىزىقلار تەقسىم قىلىنىدىغان ۋاقىتتا (يەنى سەھەردە) ئۇخلامسەن؟ دېگەن.

بەيھەقىنىڭ رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام فاتىمە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يېنىغا كىرىپ ئۇنىڭ ئۇخلاۋاتقانلىقىنى كۆرگەن ۋە ئۇنى ئويغىتىپ: «قوپقىن پەرۋەردىگارىڭنىڭ رىزىق بەرگەنلىكىگە شاھىد بولغىن» دېگەن.

يۇقۇملۇق كېسىلى بار باللاردىن يىراق تۇتۇشقا دىققەت قىلىش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پۈتكۈل ئۈممەتنىڭ چوڭ ـ كىچىك، ئەر ـ ئايال ھەممىسىگە شۇنداق بىر قائىدىنى ئوتتۇرىغا قويغان ئىدىكى ئۇ بولسىمۇ يۇقۇملۇق كېسەلگە گىرىپتار بولغان كىشىلەرنىڭ ئىنسانلار توپلىنىدىغان يەرلەرگە كەلمەسلىكى ۋە ئۇلارنى ھېچبىر كىشىنىڭ زىيارەت قىلماسلىقىدىن ئىبارەت قائىدىدۇر.

باللار كىچىك ۋاقتىدا ئۇلارغا بەزىدە يۇقۇملۇق كېسەل يۇقۇپ قالىدۇ، شۇنداق بولۇپ قالغان ئەھۋالدا ئاتا ـ ئانىلار ياكى بالىنىڭ كېسىلىنى باققۇچىلار باللارنى قوشنىلار ۋە خىش ـ ئەقرىبالىرىنىڭ، تونۇشلىرىنىڭ يېنىغا زىيارەت ئۈچۈن بارغاندا ئېلىپ بارماسلىقى لازىم. شۇنداقلا ئۇلارنىڭمۇ بالىنىڭ بۇ كېسىلىنى يوقلاپ كەلمەسلىكى لازىم. بۇنداق قىلىش چەكلىنىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بېكىتكەن ئەڭ گۈزەل قائىدىلەر تۆۋەندىكىلەردىن ئىبارەتتۇر.

ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «يۇقۇملۇق كېسەل ساق ئادەمنىڭ قېشىغا كەلتۈرۈلمىسۇن!» دېگەن ھەدىسىدۇر.

شۇنىڭدەك يەنە ئاتا ـ ئانا بولغۇچىلار يۇقۇملۇق كېسەل بولۇپ قالغان بالىسىنى باشقا باللىرىدىنمۇ ئايرىشى كېرەك. بۇنداق قىلغاندا بالىغا روھىي جەھەتتىن ئازاب بولماسلىقى ئۈچۈن ئۇنىڭغا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ شۇنداق قىلىشقا بۇيرىغانلىقى مۇسۇلمانلارنىڭ باللىرىنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى سۆيىدىغانلىقى، ئۇنىڭغا ئىتائەت قىلىدىغانلىقى ۋە ئۇنىڭ دەۋىتىنى قوبۇل قىلىدىغانلىقى توغرىسىدا نەسىھەت قىلىشى كېرەك. بۇنداق قىلىش بالىنىڭ بۇنى قوبۇل قىلىشى ئۈچۈن تېخىمۇ پايدىلىقتۇر.

باللارغا ھەسەتخورنىڭ كۆزى ۋە جىننىڭ زىيان كەلتۈرۈشىدىن ساقلىنىدىغان دۇئالارنى ئوقۇش

بۇنداق دەمدە بىلەن داۋالاش ئۇسۇلىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەقەت باللار ئۈچۈن قوللانغان بولۇپ بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللار سالامەتلىكى ۋە ساغلىقىنى ئاسراشتىكى ئاساسلارنىڭ

بىرىدۇر. ئۇسۇلنى قوللىنىپلا قالماي يەنە ئاتا ـ ئانىلارنىمۇ شۇنداق قىلىشقا بۇيرىغان. ئىمام نەۋەۋىي (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) ئۆزىنىڭ ”ئەزكار“ دېگەن كىتابىنىڭ ”باللار ۋە باشقىلارنى مۇھاپىزەت قىلدىغان نەرسىلەر“ دېگەن بابىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن قىلىنغان تۆۋەندىكى رىۋايەتنى مۇنداق بايان قىلدۇ:

سەھىھۇل بۇخارىدا ئىبنى ئاbbاس رەزىيەللاھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنغان: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەن ۋە ھۇسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار ئۈچۈن ھۆرۈپ كۆز تېگىشتىن ۋە باشقا بىرەر زىيان كېلىشتىن پاناھ تىلەيتتى ۋە مۇنداق دەيتتى: «اللە نىڭ بارلىق سۆزلىرى بىلەن ئۇلار ئۈچۈن شەيتاننىڭ شەررىدىن، كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىدىن پاناھلىق تىلەيمەن» (ئوقۇلۇشى ئۇئىيزىكۇما بىكەلىماتىللاھىت تاممەھ، مىنكۇللى شەيتانىن ۋە ھاممەھ ۋە مىنكۇللى ئەينىن لاممەھ) ۋە يەنە مۇنداق دەيتتى: «شۈبھىسىزكى ئاتىلىرىڭلار ئوغۇللىرى ئىسمائىل ۋە ئىسھاق ئۈچۈن شۇنداق پاناھلىق تىلىگەن (ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە اللە نىڭ سالاملىرى بولسۇن!)».

ئىمام نەۋەۋىي مۇنداق دەيدۇ: بۇ يەردە پاناھ تىلىگەن نەرسىلەردىن ”هاممه“ دېگەنلىك، يىلان ۋە ئۇنىڭغا ئوخشىغان زەھەرلىك نەرسىلەردىن پاناھ تىلەش. ”لاممه“ دېگىنى كىشىلەرنىڭ يامان كۆزلىرىدىن ساقلىنىش دېگەنلىكتۇر.

ئىمام تىرمىزى ئۇبەيد ئىبنى رەفائە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن ئەسما بىنتى ئۇمەيسنىڭ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! جەئفەرنىڭ باللىرى بەكلا كۆزلەرگە يېقىن (يەنى كىشىلەر ئۇلارغا بەك قارايدۇ) مەن ئۇلارغا دەمدە قىلىپ ھۆرۈپ قويسام بولامدۇ، دېگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە، بىر نەرسە تەقدىر قىلىنغان ئىشتىن بۇرۇن يۈز بېرىدىغان ئىش بولسا كۆز تېگىش بولىدۇ» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

مالىك مۇۋەتتادا ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە مۇنداق دېيىلگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇممۇ سەلەمەنىڭ ئۆيىگە كىرگەندە بىر بالا يىغلاۋاتقان ئىكەن، ئۇلار بۇ بالىغا كۆز تەگدى، دېيىشتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا كۆز تەگمەسلىكى ئۈچۈن رۇقيە (دەمدە) قىلمامسىلەر؟!» دېدى.

ئىمام ئەھمەد ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن ئۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىردى، ئۇ بالىنىڭ يىغلىغان ئاۋازىنى ئاڭلاپ: «بۇ بالا نېمە ئۈچۈن يىغلايدۇ؟ ئۇنىڭغا نېمە بولدى؟ ئۇنى كۆز تېگىشتىن يىراق قىلىش ئۈچۈن رۇقيە (دەمدە) قىلمامسىلەر؟!» دېدى.

ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇئەۋۋىزات (”فەلەق“ سۈرىسى بىلەن ”ناس“ سۈرىسىنى يېزىپ كىچىكىنىڭ ياستۇقىنىڭ ئاستىغا قويۇپ قوياتتى.

يۇقىرىقىلار كېسەللەردىن ساقلىنىشنىڭ بىر خىل ئۇسۇلىدۇركى ئۇنىڭغا ھەقىقىي ۋە راست مۆمىن بولغان ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن تەلىم ئالغان مۆمىنلەردىن باشقىسى پايدىلىنالمايدۇ.

ئىككىنچى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ داۋالاش يوللىرى

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاغرىپ قالغان بالىلارنى داۋالاشتىكى ئەڭ ئاساسلىق داۋالاش ئۇسۇللىرى قايسىلار؟ بۇ يەردە بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ داۋالاشقا ئائىت كۆرسەتمىلىرىدىن تۆۋەندىكىلەرنى بايان قىلىمىز.

1 ـ كېسەل بالىنى تېزدىن داۋالاش

بالا كېسەل بولغاندا ئۇنى تېزدىن دوختۇرغا كۆرسىتىش كېسەلنىڭ ئاغرىقىنى يەڭگىللىتىش ۋە ئېغىرلاپ كېتىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشتا مۇھىم رول ئوينايدۇ، ھەتتا بۇ ئەڭ ھالقىلىق بىر باسقۇچ ھېسابلىنىدۇ. كۆپلىگەن كېسەللەرنىڭ ئېغىرلاپ كېتىشى ياكى يامان ئاقىۋەتكە يۈزلىنىشى كېسەل بالىنى دوختۇرغا ئېلىپ بېرىشتا كېچىككەنلىكتىن كېلىپ چىقىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە بالىنى داۋالاشقا ئالدىراشقا بۇيرۇيدۇ.

ئىبنى سەئىد ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قىلغان رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دېگەن: ئۇسامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ كىچىك ۋاقتى ئىدى، ئۇ ئىشىكنىڭ بوسۇغىسىنىڭ يېنىدا يىقىلىپ چۈشۈپ پېشانىسى يېرىلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئائىشە ئۇنىڭ قېنىنى ئېرتىڭ» دېدى. مېنىڭ ئۇنداق قىلىشقا رايىم بارمىغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بېرىپ ئۇنىڭ قېنىنى سۈرتۈۋەتكەندىن كېيىن: «ئەگەر ئۇسامە قىز بولغان بولسا مەن ئۇنىڭغا كىيىم بەرگەن ۋە ئۇنى زىننەتلىگەن بولاتتىم» دېدى.

ۋاقىدى ۋە ئىبنى ئەساكىرنىڭ ئەتا ئىبنى يەسار رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇ مۇنداق دېگەن: ئۇسامە ئىبنى زەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مەدىنىگە ئېلىپ كېلىنگىلى ئۇنىڭغا چېچەك چىققان ئىدى، ئۇ چاغدا ئۇ تېخى كىچىك بالا بولۇپ ئۇنىڭ ئاغزىدىن شالۋاق ئېقىپ تۇراتتى، شۇڭا ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ئۇنى مەينەت كۆرۈپ ئۇنىڭ قېنىنى سۈرتۈشكە رايى بارمىدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ تېزدىن ئۇنىڭ قېنىنى يۇيىۋەتكەندىن كېيىن ئۇنى سۆيدى. شۇنىڭ بىلەن ئائىشە: اللّٰه بىلەن قەسەمكى، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىڭدىن ھەرگىزمۇ يىراقلاشمايمەن، دېدى. قارىمامسىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىكى گۈزەل ئەخلاقىغا، ئۇ بالىنىڭ قېشىغا تېزدىن كېلىپ ئۇنىڭ قېنىنى يۇيۇپ ئۇنى سۆيۈپ مۇبارەك قوللىرى بىلەن ئۇنىڭ داۋاسىنى قىلغىنىنى؟! ئۇنىڭدىن قاچماي باغرىغا باسقىنىنى؟!

2 ـ كېسەل بالىنى يوقلاش

كېسەل بولۇپ قالغان بالىنى يوقلاش بولسا بالا ئۈچۈن روھىي جەھەتتىن داۋالاش رولىغا ئىگىدۇر. بالىنىڭ روھى كۆتۈرۈلىدىغان بولغاچقا بۇنىڭ بىلەن بالىنىڭ كېسەلگە قارشى كۈچى ئاشىدۇ. بالا ئۆزىنى يوقلاپ كەلگۈچىلەر بىلەن سۆزلىشىشكە باشلايدۇ، ئەگەر بۇ يوقلاش بالىغا دۇئا قىلىش بىلەن ھەمراھ بولىدىغان ئىش بولسا ياخشىلىق ئۈستىگە ياخشىلىق بولغان بولىدۇ. بىز ئالدىنقى بىر بۆلۈمدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاغرىپ قالغان بىر يەھۇدىي بالىنى يوقلاپ بېرىپ ئۇنى ئىمان ئېيتىشقا دەۋەت قىلغانلىقىنى شۇنىڭ بىلەن بالىنىڭ ئىمان ئېيتقانلىقىنى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «ئۇنى دوزاختىن قۇتقۇلدۇرغان اللّٰه غا شۈكۈرلەر بولسۇن!» دېگەنلىكىنى بايان قىلىپ ئۆتكەن ئىدۇق.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا كېسەل بولغان بالا مەيلى مۇسۇلماننىڭ ياكى كافىرنىڭ بالىسى بولسۇن ھەممىسىنى يوقلايتتى. بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ باللارنىڭ مەنۋىيتىنىڭ قۇۋۋەتلىنىشىگە قانچىلىك دەرىجىدە ئەھمىيەت بەرگەنلىكىنىڭ دەلىلىدۇر.

3 ـ ئۇد ھىندى بىلەن داۋالاش

ئىمام ئەھمەد، بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد ۋە ئىبنى ماجە قاتارلىقلار ئۇكاشەنىڭ ھەمشىرىسى ئۇممۇ قەيس ئىبنى مۇھسىن رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا تاماق يېمىگەن (سۈت ئېمىۋاتقان) بىر ئوغلۇمنى ئېلىپ كىردىم. شۇنىڭ بىلەن ئوغلۇم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قۇچىقىغا سىيىپ قويدى. ئاندىن ئۇ سۇ ئەلكەلدۈرۈپ ئۇنىڭ ئۈستىگە سەپتى. مەن بالامنىڭ بوغۇزىنىڭ ئېتىلىپ قالغانلىقىدىن شىكايەت قىلدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەر نېمىشقا باللارنىڭ ئاغزىنى ئېچىپ بوغۇزىغا قولۇڭلارنى تىقىپ داۋالاش ئۇسۇلىدا داۋالايسىلەر؟ (يەنى بۇنداق ئۇسۇلدا داۋالاشنى قىلماڭلار!) سىلەر ئۇد ھىندىنى ئىشلىتىڭلار، ئۇنىڭدا يەتتە خىل كېسەلگە شىپا باردۇر. ئۇلاردىن بىرى سىل كېسىلىدۇر، ئۇد ھىندى بوغاز ئىششىقىنى پەسەيتىدۇ، ئۇ ئېغىزنىڭ بىر تەرىپىدىن ئاستا ـ ئاستا تۆكۈلىدۇ» دېدى.

جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان بىر رىۋايەتتە مۇنداق دېگەن: بىر ئايال بالىسىنى ئېلىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: ئۇنىڭ كانىيىغا چىقان چىقتى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەر بۇنداق كېسەل بولۇپ قالغان باللىرىڭلارنىڭ كانىيىنى كۆيدۈرمەڭلار، سەن ئۇد ھىندى قورسىقى ۋە ۋەرەسنى (ھىندىستاندا ئۆسىدىغان ئىككى خىل گىياھ) سىقىپ ئىچرۈگىن» دېدى. [ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: مۆئمىنلەرنىڭ ئانىسى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ قېشىدا بىر بالا بولۇپ ئۇنىڭ بۇرنى قاناۋاتقاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىرىپ: «ئۇ بالىغا نېمە بولدى؟» دېدى. ئائىشە: ئۇنىڭ يارىسى بار ئىكەن، دېۋىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەر ئايالالار جامائىتىنىڭ ھالىغا ۋاي! سىلەر پەرزەنتىڭلارنى ئۆلتۈرمەڭلار، قايسى بىر ئايالغا كېسەللىك يۈزلەنسە ئۇ ھىندىستان قۇستىنى ئىشلەتسۇن!» دېدى. جابىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشەنى بۇيرىدى، ئائىشە شۇنداق قىلىۋىدى بالا ساقايدى، دېدى.

ئىمام ئەھمەدنىڭ رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھىندى قوستىنى سۇدا ئېرىتىپ ئىچۈرسۇن!» دېگەن.

ئەبۇ داۋۇدنىڭ رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ گىياھ سىقىپ داۋالىغانلىقى بايان قىلغان.

4 ـ قان ئېلىش ۋە سۈرگە ئىچۈرۈش ئارقىلىق داۋالاش

ئىمام تىرمىزىدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئىكرىمە مۇنداق دەيدۇ: ئىبنى ئابباسنىڭ قان ئېلىش بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئۈچ ئوغلى بولۇپ ئۇنىڭ ئىككىسى بۇ كەسىپ بىلەن ئائىلىسىگە كىرىم قىلاتتى، بىرى بولسا ئۇنىڭدىن ۋە ئائىلىسىدىكىلەردىن قان ئالاتتى. ئىبنى ئابباسنىڭ دېيىشىچە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قان ئالغۇچى

بەندە ئىمدىگەن ياخشى بەندە، ئۇ قاننى كەتكۈزىدۇ، قاتتىقلىقنى يەڭگىللىتىدۇ ۋە كۆزنى روشەن قىلىدۇ... قان ئېلىشنىڭ ئەڭ ياخشى كۈنلىرى (ئاينىڭ) ئون يەتتىنچى، ئون توققۇزىنچى ۋە يىگىرمە بىرىنچى كۈنلىرىدۇر. داۋالاشتىكى ئەڭ ياخشى داۋا بۇرۇن قىلىنغان داۋا، داۋانى ئېغىزنىڭ بىر تەرىپىدىن سىقىش، قان ئېلىش ۋە ئىچ سۈرگۈ دارىسى» دېگەن. [ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئائىشە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۆزىدىن قان ئالدۇرۇشقا ئىزنى سورىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەبا تىبەنى ئۇنىڭدىن قان ئېلىشقا بۇيرىغان. رىۋايەت قىلغۇچى ئۇنىڭ ئائىشەنىڭ ئېمىلداش تۇغقىنى ياكى بالاغەتكە يەتمىگەن بالىمىكىن دەپ گۇمان قىلدىم، دېدى. [ھاكىم رىۋايىتى]

5 ـ دۇئا ۋە دەم سېلىش بىلەن داۋالاش

ئىمام مالىك مۇۋەتتادا ھەمىد ئىبنى قەيس ئەلمەككى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا جەئفەر ئىبنى ئەبۇ تالىپنىڭ ئىككى ئوغلى كىرگۈزۈلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى باقىدىغان ئانىغا قاراپ: «ئۇلار نىمە ئۈچۈن يىغلايدۇ؟» دېدى. باققۇچى ئانا: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇلارغا بەكلا ئاسان كۆز تېگىدۇ، بىز ئۇلارغا دەمدە قىلساق بولىدىغان ياكى بولمايدىغانلىقىغا سەندىن سورىمىغىچە ئۇلارغا دەمدە قىلىشنى توغرا تاپمىدۇق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇلارغا دەمدە قىلىڭلار، ئەگەر تەقدىردىن ئىلگىرى بىرنەرسە يېتىدىغان بولسا كۆز تېگىش يېتىدۇ» دېدى.

ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەراني ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن قىلىغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دەيدۇ: بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا بىر بالىسىنى ئېلىپ كېلىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئۇنىڭ تۇتقاقلىق كېسىلى بار، ئۇنىڭ كېسىلى ھەر تاماق ۋاقتىدا تۇتۇپ بىزنىڭ تاماقلىرىمىزنى بۇزىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بالىنىڭ مەيدىسىنى سىلىدى ۋە دۇئا قىلدى، شۇنىڭ بىلەن بالا قۇستى، ئاغزىدىن قارا تاشقا ئوخشايدىغان نەرسە چىقتى، شۇنىڭ بىلەن بۇ بالا ساقايدى.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە تىرمىزى سائىب ئىبنى يەزىد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: مېنى ئانامنىڭ ھەمشىرىسى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ھەمشىرەمنىڭ ئوغلى ئاغرىپ قالدى، دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بېشىمنى سىلاپ ماڭا بەرىكەت تىلەپ دۇئا قىلدى.

جەئد مۇنداق دەيدۇ، مەن سائىب ئىبنى يەزىدنى **94** يېشىدا كۆرگەن ئىدىم، ئۇنىڭ تىرىسى سىلىق ۋە قورۇقسىز ئىدى، ئۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دۇئاسى بىلەن كۆزۈم، قۇلۇقۇم ھازىرغىچە سالامەت تۇرىۋاتىدۇ، دېدى.

تەبەراني ئۇممۇ ئاببان بىنتى ۋازىئدىن، ئۇ ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلىشىچە ئۇنىڭ بوۋىسى ۋازىئ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ھەمشىرىسىنىڭ ئەقلىدىن ئېزىپ قالغان بىر بالىسىنى ئېلىپ باردى، بوۋام دەيدۇكى: بىز مەدىنىگە كېلىپ، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا كىرگەندىن كېيىن: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ بۇ ئوغلۇم (ياكى ھەمشىرەمنىڭ ئوغلى) ساراڭلىق كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ قالدى، شۇ سەۋەبتىن ئۇنى سېنىڭ قېشىڭغا ئېلىپ كەلدىم، ئۇنىڭ ئۈچۈن الله غا دۇئا قىلغان بولساڭ!

دېدىم. ئۇ: «ئۇ بالىنى ئېلىپ كەلگىن!» دېدى. ئۇ كارۋانلار بىلەن قالغان ئىدى، مەن ئۇنىڭ ئۈستىدىكى سەپەر كىيىمنى سالدۇرۇېتىپ چىرايلىق كىيىم كەيگۈزدۇم، ئاندىن ئۇنىڭ قولىدىن يېتىلەپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بالىنى ماڭا يېقىن ئېلىپ كېلىپ دۈمبىسىنى مەن تەرەپكە قىلغىن» دېدى. مەن شۇنداق قىلغاندىن كېيىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ كىيىمنىڭ ئۈستى ۋە ئاستى تەرىپىدىن تۇتۇپ: «چىق! ئى اللە نىڭ دۈشمىنى، چىق ئى اللە نىڭ دۈشمىنى!» دەپ ئۇنىڭ دۈمبىسگە ئۇرغىلى باشلىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ دۈمبىسگە ئۇرۇۋاتقاندا قولىنىڭ كۆتۈرۈلگەنلىكتىن مەن ئۇنىڭ قولتۇقىنىڭ ئېقىنىمۇ كۆردۇم. بىر ئازدىن كېيىنلا ئۇ بالىدىكى غەلىتە قاراشتەك ئادىتىمۇ يۆتكىلىپ دۇرۇس بىر شەكىلدە قاراشقا باشلىدى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى ئالدىغا ئولتۇرغۇزۇپ ئۇنىڭ ئۈچۈن اللە غا دۇئا قىلدى، كېيىن ئۇ ئەلچى گۇرۇھلارنىڭ ئىچىدىكى ئەڭ ئېسىل ئادەم بولۇپ قالدى.

بىز بۇ تېمىمىزنىڭ ئاخىرسىدا تۇرمۇشتا تەتبىقلاشقا بولىدىغان بەزى رۇقيە (دەم سېلىش) لارنى تەقدىم قىلىمىز ۋە كىشىلەرنىڭ ئۆز مۇسىبەتلىرىدە ئۇنى ئۆز لايىقىدە تەتبىقلىشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

تىرمىزى ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلارغا قىزىتما ۋە باشقا ھەرقانداق كېسەل ئۈچۈن: «بۈيۈك اللە نىڭ ئىسمى بىلەن ۋە كاتتا اللە بىلەن قىزىتمىسى ئۆرلەپ كەتكەن ھەر تومۇردىن ۋە دوزاخنىڭ قىزىقلىدىن، يامانلىقىدىن پاناھ تىلەيمەن» (ئوقۇلۇشى: بىسمىللاھىل كەبىر، ئەئۇزۇبىللاھىل ئەزىم، مىنكۇللى ئىرقىن نەئئار، ۋەمىن شەررى ھەررىن نار) دېگەن دۇئالار بىلەن رۇقيە (دەمدە) قىلىشنى ئۆگەتتى.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىرەر كىشى بىرەر نەرسىدىن يەنى يارا، جاراھەت قاتارلىق كېسەللىكلەردىن شىكايەت قىلسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كۆرسەتكۈچ بارمىقىنى يەرگە شۇنداق قويۇپ ئاندىن ئۇنى كۆتۈرۈپ: «اللە نىڭ ئىسمى بىلەن بىزنىڭ زېمىنىمىزنىڭ توپىسى، بىزنىڭ تەرىمىزنىڭ بىر پارچىسى، ئۇنىڭ بىلەن كېسەللىرىمىزگە رەببىمىزنىڭ ئىزنى بىلەن شىپا بېرىدۇ» (ئوقۇلۇشى: بىسمىللاھى تۇربەتۇ ئەرزىنا، بىرىيقەتى بەئزىنا، يەشفي بىھى سەقىيمۇنا، بىئىزنى رەببىنا) دەيتتى.

تىرمىزى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كېلىنگەن كېسەل كىشىگە: «ئى ئىنسانلارنىڭ پەرۋەردىگارى! مۇسىبىتىمىزنى كەتكۈز، سەن شىپا بەرگۈچىدۇرسەن، سېنىڭ بەرگەن شىپالىقىڭدىن باشقا شىپالىق يوق، بىزگە شۇنداق بىر شىپالىق بەرگىنكى پۈتۈن كېسەللىرىمىزنى چىقىرىۋەتسۇن!» (ئوقۇلۇشى: ئەزھەبەلبەئىس، رەببەنناس، ئىشفى ئەنتەششافي، لاشفائە ئىللا شفائۇك، شفائەن لايۇغادىرۇ سەقەمەن) دەيتتى.

ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، مالىك، ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا بىرەر كېسەللىك يەتسە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇئەۋۋەزەتەين (سۈرە فەلەق بىلەن سۈرە ناس) نى ئوقۇپ ئۆزىگە ھۈرەتتى، كېسىلى ئېغىرلاشقاندا مەن ئۇنىڭغا ئوقۇپ بەرىكىتىنى ئۈمىد قىلىپ ئۇنىڭ ئۆز قولىغا ھۈرۈپ ئۆزىگە سۈرتەتتىم.

www.munber.org

بىز دەم سېلىش توغرىسىدىكى ھەدىسلىرىمىزنى جىبرىئىل ئەلەيھىسسالامنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا دەمدە قىلغانلىقىنى بايان قىلىش بىلەن تاماملايمىز. ئىمام مۇسلىم ۋە تىرمىزى ئەبى سەئىدىل خۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى: جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا كېلىپ: «ئى مۇھەممەد! ئاغرىپ قالدىڭمۇ؟ دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە! ئاغرىپ قالدىم» دېدى. جىبرىئىل ئەلەيھىسسالام: الله نىڭ ئىسمى بىلەن ساڭا ئەزىيەت بەرگەن ھەرقانداق دەرتتىن، ھەرقانداق كىشى ۋە كۆزنىڭ شەررىدىن، (قۇتۇلۇشۇڭ ئۈچۈن) دەمدە قىلىمەن، الله شىپا بەرگۈچىدۇر. (ئوقۇلۇشى: بىسمىللاھى، ئۇرقىيكە مىن كۇللى دائىن، يۇئزىيكە ۋە مىنشەررى كۇللى نەفسىن ۋە ئەيىنن بىسمىللاھى ئۇرقىيكە ئاللاھۇ يەشفىيكە) دېدى.

شۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈرە فەلەق ۋە سۈرە ناسنى ئوقۇشنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەپ مۇنداق دېگەن: تۇغۇلغان ھەرقانداق ئادەم بالىسىنىڭ قەلبىدە ۋەسۋەسە بولىدۇ، الله نى زىكىر قىلىش بۇ ۋەسۋەسىنى يوقىتىدۇ، ئىنسان غاپىل بولسا ۋەسۋەسە قىلىنىدۇ، ئۇ بولسىمۇ الله تائالانىڭ: ﴿تۆگۈنلەرگە دەم سالغۇچى سېھرىگەرلەرنىڭ شەررىدىن (الله غا سىغىنىمەن)﴾ دېگەن ئايەتتىكى ۋەسۋەسىدىن ئىبارەتتۇر. [ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

6 ـ كۆز تەككەنلىكنى داۋالاش:

ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: كۆز تەككۈزگەن ئادەم تاھارەت ئېلىشقا بۇيرۇلاتتى، ئاندىن كۆز تېگىلگەن ئادەم شۇ سۇ بىلەن يۇيىلاتتى. [ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان]

ئىمام مالىك مۇۋەتتادا ئەبى ئۇسامە ئىبنى سەھلى ئىبنى ھۇنەيفەدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: ئامىر ئىبنى رەبىئە سەھلى ئىبنى ھۇنەي يۇيىنىۋاتقاندا ئۇنى كۆرۈپ قېلىپ: بۈگۈنگە ئوخشىغان كۈندە يوشۇرۇنغان بۇنداق چىرايلىق تېرىنى كۆرۈپ باقمىغان ئىدىم، دېدى. شۇنىڭ بىلەن سەھل شۇ يەردىلا يىقىلدى، ئاندىن ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كەلتۈرۈلدى ۋە: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! سەھلگە بىر ئامال قىلامىلا، ئۇ بېشىنى ھېچ كۆتەرمەيۋاتىدۇ، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇ ئىشنى بىرەر ئادەمنىڭ سەۋەبى بىلەن بولدى، دەپ قارامسىلەر؟» دېدى. ئۇلار: بىز ئامىر ئىبنى رەبىئەنىڭ سەۋەبىدىن بولدى، دەپ قارايمىز، چۈنكى ئۇنىڭ سەھلنىڭ تېرىسىگە كۆزى چۈشكەن ئىدى، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار نېمە ئۈچۈن قېرىندىشىنى ئۆلتۈرىدۇ، ئەكسىچە ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلىمەمسەن؟ سەن قېرىندىشىڭ ئۈچۈن يۇيۇن!» دېدى. ئاندىن ئامىر ئىبنى رەبىئە يۈزىنى، قوللىرىنى، ئوشۇقىدىن تارتىپ پۇتلىرىنىڭ ئەتراپلىرىنى ۋە ئىشتىنىنىڭ ئىچىنى بىر قاچىغا يۇدى، كېيىن ئۇنىڭغا (يەنى سەھلگە) تۆكۈلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ خۇددى ھېچ بىر ئىش بولمىغاندەك ئۇچقاندەك ئۆگشىلىپ كىشىلەر بىلەن بىرگە يۈرۈپ كەتتى.

ئىمام مالىكنىڭ باشقا بىر رىۋايىتىدە: «سىلەرنىڭ بىرىڭلار نېمە دەپ قېرىندىشىنى ئۆلتۈرىدۇ؟ بەرىكەت تىلىسەڭ بولماسمىدى؟ كۆز تېگىش شۈبھىسىز ھەقتۇر، ئۇنىڭ ئۈچۈن تاھارەت ئال!» دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئامىر ئۇنىڭ ئۈچۈن تاھارەت ئالدى، تاھارەت سۈيى سەھلگە تۆكۈلدى، شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئۆگشىلىپ ھېچ بىر ئىش بولمىغاندەك يۈرۈپ كەتتى.

7 ـ بالىنىڭ ئۇستىگە قۇرئان ياكى ھەدىستىن بولمىغان ھەرقانداق بىر نەرسىنى ئېسىشنىڭ ھاراملىقى:

بۇ بۆلۈمنىڭ ئاخىرىدا كۆز تېگىشتىن ساقلايدۇ، دەپ قاراپ كۆز مۇنچاق قاتارلىق ھەرقانداق نەرسىلەرنى ئاسقان كىشىلەرنى، ئۇ كىشىلەر ناۋادا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ چەكلىگەنلىكىنى بىلىپ ئاسقان بولسا ئۇلارنىڭ بۇ ئەمەلىنىڭ شېرىك ئەمەلگە كىرىدىغانلىقىنى ھۆكۈم قىلىشقا بولىدۇ.

ئەمىر ئىبنى ھارىس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى بەكرىنىڭ ئۇنىڭغا سۆزلەپ بېرىشىچە ئۇنىڭ ئانىسى بەكرىنىڭ قېرىندىشى يۇزى يېرىلىپ كەتكەندە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھانىڭ يېنىدا بولغانلىقى، ئائىشەنىڭ باللارغا چىققان جاراھەتكە ئوخشاش كېسەللەرگە داۋا قىلىدىغانلىقىنى، بەكرىنىڭ ئىنىسىنىمۇ داۋالاپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭ پۇتىغا ئېسىپ ”قويغان كۆز تېگىشتىن ساقلايدۇ“ دەپ قارالغان ئىككى تال خالخالنى كۆرگەندىن كېيىن: سىلەر الله ئۇنىڭ تەقدىرىگە يازغان نەرسىنى بۇ ئىككى خالخال ساقلاپ قالىدۇ، دەپ ئويلامسىلەر؟ ئەگەر بۇنى بۇرۇنراق كۆرگىنىمدە ئۇنى قېشىمدا داۋالىنىشقا يول قويمىغان بولاتتىم، ھاياتىم شاھىدكى، كۈمۈشتىن بولغان خالخال بۇنىڭدىن ياخشىدۇر، دېدى. [ھاكىم رىۋايەت قىلغان]

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھايات ۋاقتىدا باللارغا بىرەر مۇسىبەتنىڭ يېتىشىدىن قورقۇپ ئۇنىڭغا بىرەر نەرسىنى ئېسىپ: بۇ ئۇنى ساقلايدۇ، دەپ قارايدىغان، باللارنىڭ يۈرىكىدە ئەنسىزلىك پەيدا قىلىدىغان بۇنداق ئىشنى قىلىشتىن چەكلىگەن.

ئابدۇررازاق مۇسەننىپىدە ئەبى قىلابەنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر بالىنىڭ (يەنى فەزل ئىبنى ئابباس) نىڭ بويىنىدىكى كۆز تېگىشتىن ساقلايدۇ، دەپ ئېسىپ قويغان نەرسىنى ئۈزۈۋەتكەن.

www.munber.org

توققۇزىنچى بۆلۈم

بالىنىڭ جىنسىي كۆزقارىشىنى توغرىلاش

مۇقەددىمە
بالىنىڭ جىنسىي كۆزقارىشىنى توغرىلاشنىڭ ئاساسلىرى
بالىنىڭ كىرىش ئۈچۈن ئىجازەت سورىشى
نامەھرەمگە قارىماسلىققا ۋە ئەۋرەتنى ساقلاشقا تەربىيە قىلىش
بالىلارنىڭ ياتاقلىرىنى ئايرىش
ئوڭ يېنىنى بېسىپ يېتىشقا ئادەتلەندۈرۈش
باشقا جىنسلىقلار بىلەن ئارىلىشىش ۋە شەھۋەتنى قوزغايدىغان ئىشلاردىن يىراق قىلىش
ئەقلىغا يەتكەن بالىغا غۇسلىنىڭ پەرز ۋە سۈننەتلىرىنى ئۆگىتىش
ئەقلىغا يەتكەن بالىغا نۇر سۈرىسىنىڭ باش تەرىپىنى يادلاتقۇزۇش ۋە ئۇنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈش
ئەقلىغا يەتكەن بالىغا جىنسىي مەسىلىلەرنى بىلدۈرۈش ۋە ئۇلارنى پاھىشە قىلىش يولىغا كىرىپ قىلىشتىن چەكلەش
بالدۇر ئۆيلەپ قويۇش
خاتىمە: بالاغەتكە يېتىشنىڭ ئالامەتلىرى

www.munber.org

مۇقەددىمە

ئىسلام دىنى ئىنساننىڭ اللہ ياراتقان تەبىئىيتىگە ۋە خاراكتېر خۇسۇسىيەتلىرىگە ئۇيغۇندۇر. ئۇ ئىنسان باللىرىنىڭ ھەرقايسى جەھەتتە تەڭ ۋە ئەتراپلىق يېتىلىشىگە، ھەرقانداق ئىشتا ھەددىدىن ئاشۇرۇۋەتمەي نورمال بولۇشقا، ئۇيغۇن بولغىنىدىن تۆۋەن بولۇپ قالماسلىققا ئېتىبار بېرىدىغان دىندۇر.

اللہ تائالا مەخلۇقاتلارنىڭ نەسلىنىپ داۋام قىلىشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ تەبىئىيتىدە جىنسىي ئىستەك تۇيغۇسىنى ياراتقاندۇر. اللہ ئۇنىڭ ئىنسان بەدىنىدە يېتىلىشى، بالا تۆرۈلۈشكە سەۋەبچى بولۇشى ئۈچۈن ئىنساننىڭ جىنسىي شەھۋىتىنىڭ يېتىلىشىنى مەلۇم بىر مەزگىلگە ئايرىدى. بۈيۈك ئىسلام دىنى بۇ مەزگىل ئۈچۈن مەخسۇس بىر نىزام بېكىتتى، ئىنسان ئاشۇ بەلگىلىمە بويىچە ھېساب بېرىدىغان يېشىغا يەتكەندە بۇ ھەقتىكى ئەمەللىرىدىن ھېساب بېرىدىغان مەسئۇلىيەتنى ئۈستىگە ئالىدۇ.

ئىسلام دىنى بالىنىڭ ئىنسان تەبىئىيتىدىكى بۇ تەبىئىي فىترەتكە توغرا مۇئامىلە قىلالايدىغان، ئۇنىڭ بەلگىلەنگەن چەك ـ چېگرالىرىدىن ئۆتۈپ كەتمەيدىغان، ئۇنى اللہ نىڭ بۇيرىغىنىغا لايىق ياخشى ھەل قىلالايدىغان بولۇشى ئۈچۈن ناھايىتى گۈزەل ۋە كىشىنىڭ تەبىئىيتىگە ماس قائىدە ـ قانۇنلارنى ئوتتۇرىغا قويدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۆزىنىڭ بۇيرۇقلىرى ۋە تەۋسىيەلىرىدە بۇ نوقتىغا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىپ باللارنىڭ بۇ ھەقتە ساغلام ئاڭ ۋە توغرا بىر تەرەپ قىلالايدىغان ئىقتىدارىنى يېتىلدۈرۈشكە كۆرسەتمىلەرنى بەرگەن. بىز بۇلارنى تۆۋەندە بايان قىلىمىز.

ھەرقانداق يەرگە كىرىش ئۈچۈن ئىجازەت سوراش

بالا كۆپلىگەن ۋاقتىنى ئۆيدە ئۆتكۈزىدۇ، ئۇ ھوجرىدىن بۇ ھوجرىغا چېپىپ يۈرۈيدۇ، شۇڭا ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەر بىر ھوجرىغا كىرىشكە ئىجازەت سوراش ئېغىر كېلىدىغان ئىشتۇر. شۇڭا بىز قۇرئان كەرىمنى بالىغا ھوجرىغا كىرىشتە ئىزنى سوراشنى باسقۇچلارغا بۆلۈپ تەلىم بېرىش ئۈچۈن كىچىك ياشتىكى باللارغا ئالدى بىلەن بامدات نامىزىدىن بۇرۇن، چۈشلۈك ئۇيقۇ ۋاقتى ۋە خۇپتەن نامىزىنىڭ ۋاقتىدىن كېيىن ئىزنى سوراپ كىرىشكە بۇيرىغان.

مۇلاھىزە يۈرگۈزگىنىمىزدە دەل بۇ ۋاقىتلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئۆز ھوجرىغا كىرىپ يېتىپ ئارام ئېلىۋاتقان ۋاقىتلىرى ئىكەنلىكى مەلۇم بولىدۇ. ھەتتا بالا بالاغەت يېشىغا يېقىنلاشقاندا ئۇلارنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ ھوجرىلىرىنىڭ ئىشىكلىرى يېپىقلىق بولغان ھەرقانداق ئەھۋالدا ئىزنىسىز كىرمەسلىككە بۇيرۇيدۇ. اللہ قۇرئان كەرىمدە: ﴿ئى مۆمىنلەر! سىلەرنىڭ قۇللىرىڭلار، چۆرىلىرىڭلار ۋە ئىچىڭلاردىكى بالاغەتكە يەتمىگەن بالىلار ناماز بامداتتىن بۇرۇن، چۈشتە (ئۇخلاش ئۈچۈن) كىيىمىڭلارنى سالغان چېغىڭلاردا ۋە خۇپتەندىن كېيىن (مۇشۇنداق) ئۈچ ۋاقىتتا (يېنىڭلارغا كىرسە) سىلەردىن ئىجازەت سورىسۇن، (بۇ) ئۈچ ۋاقىت سىلەرنىڭ ئەۋرىتىڭلار (ئېچىلىپ قالىدىغان ۋاقىتتۇر)، بۇ ئۈچ ۋاقىتتىن باشقا ۋاقىتلاردا (ئۇلار سىلەرگە كىرسە) سىلەرگىمۇ، ئۇلارغىمۇ ھېچ گۇناھ بولمايدۇ، سىلەر بىر ـ بىرىڭلار

www.munber.org

بىلەن بېرىش ـ كېلىش قىلىپ تۇرىسىلەر، اﷲ سىلەرگە ئايەتلەرنى (يەنى شەرىئەت ئەھكاملىرىنى) ئەنە شۇنداق بايان قىلىدۇ، اﷲ ھەممىنى بىلگۈچىدۇر، ھېكمەت بىلەن ئىش قىلغۇچىدۇر﴾[1].

بۇ ئۈچ ۋاقىتنىڭ ھەممىسى خىزمەتچىلەر، ئەقىل كىرىپ قالغان بالىلارنىڭ ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ ئەۋرەت ئەزالىرىنى كۆرۈپ قالماسلىقى ئۈچۈن ئىزنىسىز كىرىش چەكلەنگەن ۋاقىتلاردۇر. كۆپلىگەن ئىنسانلار ئائىلىدىكى ھاياتىدا خىزمەتچىلەر ۋە كىچىك بالىلارنىڭ ئۆزلىرىنىڭ ئەۋرەتلىرىنى كۆرۈپ قېلىشىدىن ئېھتىيات قىلىشقا سەل قارايدۇ، ئەمەلىيەتتە بۇ ئەخلاق نوقتىسىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ناھايىتى بىر ناچار قىلىقتۇر.

يەنە كۆپلىگەن كىشىلەر: كىچىك بالىلار بۇ نەرسىلەرنى بىلمەيدۇ، بىلسىمۇ دىققەت قىلمايدۇ، دەپ سەل قارايدۇ، ئەمەلىيەتتە پسىخولوگىيە ئالىملىرى ئۆزلىرىنىڭ ئۇزۇن مەزگىللىك تەتقىقاتىدىن كېيىن بالىلارنىڭ كىچىك ۋاقتىدا كۆزى چۈشۈپ قالغان بەزى مەنزىرىلەرنى ھاياتىنىڭ ئاخىرغىچە ئۇنتۇپ قالماي كۆز ئالدىغا كەلتۈرەلەيدىغانلىقىنى، ھەتتا ئۇلارنى داۋالاش مۇمكىن بولمايدىغان ئەسەبىي تەلۋە بىر روھىي كېسەللىككە مۇبتىلا قىلىدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇشماقتا. شۇنىسى ئېنىقكى ھەرقانداق ئاتا ـ ئانا بولغۇچى پەرزەنتلىرىنىڭ كېسەل بولۇشىنى بولۇپمۇ مەنىۋىيەتتىكى ئۇ خىل يامان كېسەل بولۇشىنى ھەرگىزمۇ خالىمايدۇ ـ ئەلۋەتتە. چۈنكى كېسەللەرنىڭ ئەڭ تەس داۋالىنىدىغان كېسەللىرى روھىي كېسەللىكىدۇر.

ئىنسانلارنىڭ يول باشچىسى بولغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام شۇ سەۋەبلەردىن ئۈممىتىگە پايدىلىق بولغان يوللارنى ئالدىن كۆرسەتكەن. ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە ئەنەس مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمەتچىسى ئىدىم، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھوجرىسىغا ئىجازەت سورىماستىن كىرىۋېرەتتىم، بىر كۈنى كىرەي، دەپ تۇرغاندا: «ئورنىڭدا تۇر ئوغلۇم، بۇنىڭدىن كېيىن ئىزنىسىز كىرىشىڭنى چەكلەيدىغان بۇيرۇق كەلدى» دېدى.

بىزنىڭ ئاتا ـ ئانىلارغا قىلىدىغان تەۋسىيەمىز شۇكى ئاتا ـ ئانىلار بالىلارنىڭ ئېپپەتلىك بولۇشى، يامان ئاقىۋەتلەرنىڭ كېلىپ چىقماسلىقى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقىغا بويسۇنغان بولۇشلىرى ئۈچۈن ئەۋلادلىرى ئالدىدا ھەر زامان ئەۋرەتلىرىنى ئۇلاردىن ئوراپ يۈرۈشى لازىمدۇر. بۇنى ئەقلىي ئىقتىدارىمىز مەيلى قوبۇل قىلسۇن ياكى قىلمىسۇن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقىدا چوقۇم ھېكمەت باردۇر.

ئەقىلغا يەتمىگەن بالىنىڭ ھۆكمى: ئاياللارنىڭ سەت ـ چىرايلىقىنى پەرق ئېتەلمەيدىغان بالىلار شۇنداقلا بالاغەتكە يەتمىگەن قىز ئۈچۈن خاس ھۆكۈم بار بولۇپ بۇنى اﷲ نىڭ تۆۋەندىكى ئايەتلىرى مۇنداق بايان قىلىدۇ: ﴿مۆمىنلەرگە ئېيتقىنكى، نا مەھرەملەرگە تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى ياپسۇن، تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا زىننەتلىرىنى ئاشكارىلىمىسۇن، لېچەكلىرى بىلەن كۆكرەكلىرىنى ياپسۇن، (تاشقى زىننەتلىرىدىن باشقا) زىننەتلىرىنى ئەرلىرىدىن، ئاتىلىرىدىن، يا قېيىن ئاتىلىرىدىن، يا ئوغۇللىرىدىن، يا ئەرلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ئۆز قېرىنداشلىرىدىن، يا قېرىنداشلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا ھەمشىرىلىرىنىڭ ئوغۇللىرىدىن، يا دىنداش ئاياللاردىن، يا قول ئاستىدىكى چۆرىلەردىن، يا خوتۇنلارغا ئېھتىياجى يوق خىزمەتچىلەر (يەنى قېرى، دەلدۈش بولغانلىقتىن جىنسىي

[1] سۈرە نۇر 58 ـ ئايەت.

شەھۋەتنى يوقلار) دىن، يا ئاياللارنىڭ ئۇياتلىق جايلىرىنى ئۇقمايدىغان (يەنى بالاغەتكە يەتمىگەن) باللاردىن باشقا كىشىلەرگە كۆرسەتمىسۇن، زىننەتلىرىنى كىشىلەرگە بىلدۈرۈش ئۈچۈن ئاياغلىرىنى يەرگە ئۇرمىسۇن، ئى مۆمىنلەر! بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن ھەممىڭلار اللە غا تەۋبە قىلىڭلار﴾[1].

بۇ يەردە ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھاغا ئائىت مىسال بولۇپ كىچىك باللار كېلىپ ئۇنىڭ كىيىملىرىنى كۆرىدىغان ئىدى. ئەتائ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن ئۇبەيىنە ئىبنى ئۇمەر بىلەن بىللە ئائىشەنىڭ يېنىغا كەلگەن ئىدىم، ئۇ چاغدا ئائىشە ئاق رەڭلىك كىيىم كىيۋالغان ئىكەن، ئۇنىڭدىن: ئائىشە نەدە، قانداق ھالەتتە تۇرۇۋاتقان ئىكەن، دەپ سورىلىۋىدى، ئۇ: تۇرۇك گۇمبىزى شەكلىدىكى بىر گۇمبەزلىك ئۆيىنىڭ ئىچىدە بولۇپ بىز بىلەن ئۇنىڭ ئارىلىقىدا پەردە بار ئىدى، لېكىن مەن ئۇنىڭ ئۈچىسىدا ناشپۈر بىلەن بوياالغان بىر كىيىمنىڭ بارلىقىنى كۆردۈم، ئۇ چاغدا مەن تېخى كىچىك ئىدىم، دېدى.

بالىنى نامەھرەمگە قارىماسلىققا ۋە ئەۋرىتىنى ساقلاشقا ئادەتلەندۈرۈش

كۆز بولسا ئىنساننىڭ تاشقى دۇنيانى كۆرىدىغان ئەينىكىدۇر. باللارنىڭ كۆرگەنلىرى ئۇلارنىڭ ئۇنىڭ زېھنىگە، نەپسىگە ۋە خاتىرىسىگە تېزلىكتە تەسىر قىلىدۇ، ئەگەر بالا خۇددى تەقۋادار بالا ئابدۇللاھ تەستەرى ئوخلاشتىن ئىلگىرى: اللە مېنى كۆرۈپ تۇرىدۇ، اللە ماڭا قاراپ تۇرىدۇ، اللە مەن بىلەن بىللە! دېگىنىدەك دەيدىغان بالا بولسا، اللە نىڭ ئۇنى كۆرۈپ تۇرىدىغانلىقىنى ھەر زامان ئېسىدە ساقلاپ قارىماسلىققا تېگىشلىك نەرسىلەردىن كۆزىنى يىغالايدىغان ئادەتنى يېتىلدۈرسە، ئىماننىڭ ھەقىقىتىنىڭ لەززىتىنى تېتىيالايدۇ.

بالا بەزىدە ئۇنتۇپ قالغانلىقتىن بەزىدە پەرۋاسىزلىقتىن ۋە بەزىدە ھەۋەسلەنگەنلىكتىن قىزلار تەرەپكە قاراپ قالىدۇ، بۇنداق ئەھۋالغا قارىتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قانداق يولىيورۇق بەرگەن؟

ئىمام بۇخارى، تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: پەزل ئىبنى ئابباس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەمراھ ئىدى، خەسئەملىك بىر ئايال ئۇنىڭدىن پەتىۋا سوراش ئۈچۈن كەلدى، شۇنىڭ بىلەن پەزل ئۇ ئايالغا قاراشقا باشلىدى، ئۇ ئايالمۇ پەزىلگە قاراشقا باشلىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەزلنىڭ يۈزىنى باشقا ياققا بۇرىۋەتتى.

ئىمام ئەھمەد پەزل ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن تاش توپلاپ بولۇپ مىناغا بېرىش يولىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلىغىنىڭ ئارقىسىغا مىنىۋالغان ئىدىم، ئۇ كېتىۋاتقاندا بىر سەھرالىق ئەرەب ئۇنىڭ ئالدىغان چىقتى، ئۇ ئارقىسىغا چىرايلىق بىر قىزنى مىنگۈشتۈرۋالغان ئىدى، ئۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن تەك ماڭدى، مەن ئۇنىڭ قىزىغا قاراشقا باشلىدىم، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا قاراپ يۈزۈمنى قولى بىلەن باشقا ياققا بۇرىۋەتتى، كېيىن مەن يەنە قارىدىم، ئۇ يەنە بۇرۋىدى، بۇ ئىش ئۈچ قېتىم تەكرارلاندى، مەن قاراشتىن توختاپ قالمىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاكى شەيتانغا تاش ئېتىشنى داۋاملاشتۇرغانغا قەدەر تەلبىيە ئېيتىشنى داۋاملاشتۇردى.

---

[1] سۈرە نۇر 31ـ ئايەت.

زەنجۇ ۋەيھى ئىبنى ئاببas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەزل ئىبنى ئاببas (يەنى قېرىندىشىم) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلۇغىغا مىنگىشۋالغان ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ يۈزىنى بۇراپ: «ئى قېرىندىشىمنىڭ ئوغلى! بۇ كۈندە كۆزىنى نامەھرەمدىن يۇمغان، پەرجىنى (جىنسىي ئەزاسىنى) ساقلىغان ۋە تىلىنى ساقلىغان كىشىگە مەغپىرەت قىلىنىدۇ» دېدى.

ئىبنى جەرىرنىڭ «تەھزىبۇل ئەسار» دېگەن كىتابىدىكى رىۋايەتتە ئاببas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما تاغاڭنىڭ ئوغلىنىڭ يۈزىنى چۆرگەنلىكىڭنى كۆردۈمغۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ياش بىر قىزنى ۋە ياش بىر ئوغۇلنى كۆردۈم، ئاندىن ئۇلارنىڭ ئارىسىغا شەيتان كىرىپ قېلىشىدىن قورقتۇم» دېدى.

ئىبنى ئاببas رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: پەزل ئىبنى ئاببas پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلۇغىغا مىنگىشۋالغان ئىدى، ئۇنىڭغا خەسئەم دېگەن يەردىن بىر ئايال پەتىۋا سوراش ئۈچۈن كەلدى، ئاندىن ئۇ پەزىلگە، پەزىل ئۇنىڭغا قاراشقا باشلىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەزىلنىڭ يۈزىنى باشقا ياققا بۇرىۋەتتى، ئۇ ئايال: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! اللە نىڭ ھەج قىلىشنى پەرز قىلغان ئايىتى ئاتام ناھايىتى بەك ياشىنىپ قالغاندا نازىل بولۇپ قالغاچقا ئاتام ھەج قىلىشقا قادىر بولالمايدۇ، ئۇ ئۇلاغ ئۈستىدىمۇ ئولتۇرالمايدۇ، مەن ئۇنىڭ ئۈچۈن ھەج قىلسام بولامدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە!» دېدى. [بۇخارى ۋە مۇسلىممۇ رىۋايەت قىلغان]

باللارنىڭ جىنسىي ھەۋىسىنىڭ نورمالدىن بۇرۇن يېتىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن باللارنى ھەر زامان نامەھرەملەردىن كۆز يۇمۇشقا ئادەتلەندۈرۈش كېرەك. شەيخ ئابدۇل ھەمىد كىشىك (اللە ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن!) خۇتبىلىرىنىڭ بىرىدە گېرمانىيىلىك ئالىملارنىڭ بىرىنىڭ كۆزنى نامەھرەملەردىن ساقلاشنىڭ مۇھىملىقى، ئۇنىڭ جىنسىي كېسەللىكنى داۋالاشنىڭ بىردىن ـ بىر ئۇسۇلى ئىكەنلىكى توغرىسىدىكى مۇنۇ بايانلىرىنى دەپ ئۆتكەن ئىدى. ئۇ ئالىم مۇنداق دېگەن: مەن جىنسىي مۇناسىۋەت ۋە جىنسىي ئەزانى كۈچلەندۈرىدىغان دورىلار ھەققىدە تەتقىقات ئېلىپ باردىم، ئەمما مەن مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا نازىل قىلىنغان كىتابتىكى: ﴿مۆمىن ئەرلەرگە ئېيتقىنكى، (نا مەھرەملەرگە) تىكىلىپ قارىمىسۇن، ئەۋرەتلىرىنى (زىنادىن) ساقلىسۇن، مۇنداق قىلىش ئۇلار ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر، اللە ھەققەتەن ئۇلارنىڭ قىلمىشلىرىدىن تولۇق خەۋەردار﴾[1] دېگەن سۆزىدىن بەكرەك ياخشى ۋە ئۈنۈملۈك داۋا تاپالمىدىم.

ئەمما ئەۋرەتنى يېپىشنى بولسا بالا ناماز ئوقۇشنى باشلاش بىلەن ئۆگىنىدۇ، چۈنكى بالا ناماز ئوقۇشقا باشلىغاندا ئەۋرەتلىرىنى تولۇق يېپىپ ئوقۇش تەلەپ قىلىنىدۇ. بۇنىڭ بىلەن قىز ياكى ئوغۇل كىچىكىدىن باشلاپلا ئەۋرىتىنى يېپىشقا ئادەتلىنىدۇ. بۇنىڭ بىلەن بالا ئەۋرەتلىرىنى قوغدىغان ھالدا چوڭ بولىدۇ.

---

[1] سۈرە نۇر 30 ـ ئايەت.

باللارنىڭ ياتاقلىرىنى ئايرىش

بۇنداق قىلىش بولسا بالىنىڭ جىنسىي ئايرىمىسى كۆز قارىشىنى تىكلەش، ئۇنىڭ باشقا بىر يامان شەكىلدە تەرەققىي قىلىپ قالماسلىقى ئۈچۈن يولغا قويۇلغان مۇھىم ئامىلدۇر. دۇنيادىكى ھەرقانداق بىر ئىلغار قانۇنلارمۇ ئۇنىڭدەك ئەھمىيەتلىك ۋە ئۈنۈملۈك ئەمەستۇر. بۇنى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئوتتۇرىغا قويغاندۇر. ئەبۇ داۋۇدتىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەۋلادىڭلارنى يەتتە ياشقا كىرگەندە ناماز ئوقۇشقا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا كىرگىچىلىكمۇ ئوقۇمىسا ئۇرۇڭلار ۋە ياتاقلىرىنى ئايرىۋېتىڭلار، دېگەن.

دېمەك ئۇلارنىڭ ياتاقلىرىنىڭ ئارىسى ئون ياشقا كىرگەندە ئايرىلىدۇ، چۈنكى بۇ ياشلاردىن باشلاپ ئۇلاردا جىنسىي ھەۋەس تەدرىجىي شەكىللىنىشكە باشلايدۇ، ئۇنداقتا ئۇلارنىڭ ئايرىلىشى قايسى شەكىلدە بولىدۇ؟ جاۋاب: ئۇلارنىڭ ئايرىلىشى بىر كارۋاتتا بىر يوتقاندا يېتىشتىن بىر كارۋاتتا ئايرىم، ئايرىم ئىككى يوتقاندا يېتىش ياكى ئايرىم كارۋات ئايرىم يوتقاندا يېتىشتەك ئۇسۇل بىلەن ئايرىلىدۇ. ئۇ ئۇلارنىڭ ياتقان يېرى قانچە يىراق بولسا شۇنچە ياخشىدۇر.

ئەللامە شاھ ۋەلىيۇللاھ ئەددەھلەۋى مۇنداق دەيدۇ: «ياتاقلار ئايرىلىدۇ، چۈنكى بۇ ياشتىكى باللاردا جىنسىي ھەۋەس ئۇقۇمى شەكىللىنىشكە باشلايدۇ، ئۇلارنىڭ بىر تۆشەكتە يېتىشى ئۇلاردا بىنورمال ھەۋەسلەرنى ئويغىتىپ قويۇشى مۇمكىن، شۇڭا بۇنداق بۇزۇلۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش زۆرۈردۇر.

دېمەك بىر ئورۇندا يېتىش باللارنى بىنورمال جىنسىي ھەۋەسكە، ئۇنىڭدىن تەرەققىي قىلىپ يامان يولدىن ئېزىشقا، جىنسىي ھەۋەسنى نورمالسىز ئۇسۇلدا قاندۇرۇشنى ئىزلەش يولىغا قاراپ تەرەققىي قىلىشقا ئېلىپ بارىدۇ. بۇنداق ئەھۋاللارنى بەلكى ئاتا ـ ئانىلار تازا دېگەندەك ھېس قىلىپ بولالمايدۇ، شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يۇقىرىقى بۇيرۇقىنىڭ ھېكمىتىنى چۈشەنمىگەنلىكىنىڭ ياكى بۇيرۇققا سۇس قارىغانلىقىنىڭ ئېغىر ئاقىۋېتىگە قالىدۇ. چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھېچقانداق بىر سۆزنى ئۆز خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدىغان بولۇپ بۇ ھەقتە اللّٰه تائالا مۇنداق دېگەن: ﴿(ئۇ) ئۆز نەپسى خاھىشى بويىچە سۆزلىمەيدۇ، پەقەت ئۇنىڭغا نازىل قىلىنغان ۋەھىينىلا سۆزلەيدۇ﴾[1] پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە "ياتىقىنى ئايرىڭلار" دەپ بۇيرۇق چۈشەرگەن ئىكەن بىز بۇ بۇيرۇققا چوقۇم بويسۇنۇشىمىز لازىم، غەرب ۋە شەرقشۇناسلارنىڭ باللارنى تەربىيىلەش دەستۇرىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كۆرسەتكەندەك بىر مۇكەممەل يول بارمۇ؟!

بالىنى ئوڭ يېنىنى بېسىپ يېتىشقا ئادەتلەندۈرۈش

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سۈننىتىگە ئەگىشىپ ئوڭ يېنىنى بېسىپ يېتىش ياخشى ئادەتلەردىندۇر. ناۋادا ئىنسان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «دۈم يېتىش (يەنى قورسىقىنى يەرگە

[1] سۈرە نەجىم 3 ـ، 4 ـ ئايەتلەر.

www.munber.org

چاپلاپ يېتىش) شەيتاننىڭ يېتىشىدۇر» دېگىنىدەك چەكلىمىسىدىن توسالماي، دۇم ياتسا جىنسىي ئەزاسىنىڭ چىڭقىلىشى ۋە شەھۋىتىنىڭ ئۇلغىيىشىغا سەۋەبكار بولىدۇ، شۇڭا باللار يېنىچە ياتماي دۇم ياتقاندا ئاتا ـ ئانىلار باللارغا بۇنداق شەكىلدە يېتىشتىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ توسقانلىقىنى، دۇم يېتىشنىڭ نۇرغۇنلىغان كېسەللىكلەرنىڭ كېلىپ چىقىشىغا سەۋەبچى بولىدىغانلىقىنى، بارلىق دوختۇرلارمۇ بۇنداق يېتىشنىڭ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى سۆزلەيدىغانلىقىنى چۈشەندۈرۈش كېرەك.

باشقا جىنسلىقلار بىلەن ئارىلىشىش ۋە شەھۋەتنى قوزغايدىغان ئىشلاردىن يىراق قىلىش

نەرسىلەر ئۇنىڭ زىتتى بىلەن پەرقلىنىدۇ، دېگەن قانۇنىيەت بويىچە ياۋروپا ياكى دىنسىزلىقنى تەرغىپ قىلىدىغان ئاسىيا ۋە باشقا قىتئەلەردىكى ئوغۇل ـ قىزلارنىڭ بىر ـ بىرىگە ئارىلىشىشى ۋە بۇنىڭغا كىشىنىڭ كۆڭلى ئاينىغىدەك دەرىجىدە يامان ئاقىۋەتلەرنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغانلىقىنى سىزگە ئازراق بايان قىلماقچىمىز.

شەيخ ۋەھبى سۇلايمان ئەلغاۋجى غەربنىڭ بۇ ئاچچىق تەجرىبىسىنى ئوتتۇرىغا قويىدى، بىز ئۇنى بۇ يەردە ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ئىبرەت ئېلىشى ئۈچۈن بايان قىلماقچىمىز. چۈنكى ھازىرقى زاماندىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئىمانى سۇسراقتۇر، كۆپ ساندىكى مۇسۇلمانلار مەسجىدلەردىكى خۇتبىلەرگە قۇلاق سېلىشنىڭ ئورنىغا ياۋروپانىڭ ”زامانىۋي“ چاقىرىقىغا ئاۋاز قوشۇشنى ئەلا بىلىدۇ. ھەم باللارنىڭ ياۋروپانىڭ تەربىيە سىستېمىسىدە تەربىيلىنىشىنى زاماننىڭ تەلىپى دەپلا چۈشىنىدۇ. ئۇ شەيخنىڭ سۆزلەپ بېرىشىچە بىر نەچچە يىل ئىلگىرى ئۇ بىلگىيەدىكى بىر نەچچە مەكتەپتە ئىلمىي تەكشۈرۈش ئېلىپ بارغاندا بىر باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭلا قىز ئوقۇغۇچىلاردىن تەركىب تاپقانلىقىنى كۆرگەن ۋە مەكتەپ مۇدىرىدىن: ھەجەب سىلەر قىز ـ ئوغۇللارنى ئارىلاشتۇرۇپ ئوقۇتماپسىلەرغۇ؟ دېگەندە مۇدىرە ئايال: بىز قىز ـ ئوغۇللارنى ئارىلاشتۇرۇپ ئوقۇتۇشنىڭ ھەتتا باشلانغۇچ مەكتەپتىمۇ كۆپ زىيانلىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدۇق، دەپ جاۋاب بەرگەن.

بۇ ھەقتە مۇنداق سانلىق مەلۇماتلار باردۇر. قازى لەندۇسى ”يېڭى نەسلىنىڭ ئىسيانى“ دېگەن كىتابىدا ئامېرىكىدا باللار بالاغەتكە يېتىش ۋاقتىدىن بۇرۇن بالاغەتكە يېتىپ قالغانلىقى ۋە كېچىكىنە تۇرۇپلا جىنسىي ھەۋەسكە بېرىلگەنلىكىنى ئەسلىتىدۇ. ئۇ **312** نەپەر قىز بالىنى مىسال قىلىپ بۇنىڭ ئىچىدىكى قىزلاردىن **255** نەپىرى يېشى ئون بىر ياكى ئون ئۈچ ياشلار ئارىسىدىلا بالاغەتكە يەتكەن بولۇپ ئۇلاردا خۇددى ئون سەككىز ياشلاردىكى قىزلاردا بولىدىغان كۈچلۈك جىنسىي ھەۋەس ئوتتۇرىغا چىققان.

دوكتور ئەدىت ھەركىر كىشىلىك جەمئىيەتتە يەتتە ـ سەككىز ياشلاردىكى قىزلارنىڭ ئوغۇللاردىن ئاشنا تۇتۇشى ۋە ئۇلار بىلەن زىنا قىلىش ئانچىۋالا ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەستۇر، دېگەن.

جەمئىيەتتە ناھايىتى يۇقىرى ئىززەت ئابرۇيغا ئىگە بىر ئېسىل ئائىلىنىڭ يەتتە ياشلىق قىزنىڭ ئۆزىنىڭ ئوغۇل قېرىندىشى ۋە بىرقانچە ئوغۇل دوستلىرى بىلەن زىنا قىلغانلىقى ئاشكارلاندى. بۇندىن باشقا ئىككى قىز ۋە ئۈچ بالىدىن تەركىپ تاپقان يەنە بىر گۇرۇپ بالا بىر ـ بىرى بىلەن جىنسىي ئالاقە

قىلىۋاتقان ھالدا ئۇچرىتىلغان. ئۇ بالىلارنىڭ ئۆيلىرى ئەسلىدە بىر - بىرىگە يېقىن بولۇپ ئۇلار ئۆزلىرى بۇ ئىشنى قىلىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي باشقا بالىلارنى مۇشۇنداق قىلىشقا چاقىرغان. بۇ بالىلارنىڭ ئەڭ چوڭىنىڭ يېشى ئونبىر ياش بولۇپ بۇنىڭ ئىچىدە يېشى توققۇز ياش ئەتراپىدىكى بىر قىز گەرچە قاتتىق تەقىپ ئاستىدا بولسىمۇ ئۆزىنىڭ بىرقانچە ئاشنىسى بولغانلىقىدىن خوشال بولىدىغانلىقىنى ئاشكارلىغان.

تېيمۇر شەھرىدىن بولغان بىر دوختۇرنىڭ دوكلاتىدا مۇنداق دېيىلگەن: شۇ شەھەرنىڭ سوت مەھكىمىلىرىدە ھەر يىلى مىڭدىن ئارتۇق دەۋا ئېچىلىدىغان بولۇپ، بۇ دەۋالارنىڭ ھەممىسى ئون ئىككى ياشتىن كىچىك بالىلارنىڭ جىنسىي مۇناسىۋەت ئۆتكۈزگەنلىكىگە ئائىت ئىكەن.

ئامېرىكىلىق سوتچى لەندۇسى باشلانغۇچ ۋە ئوتتۇرا مەكتەپتىكى قىزلارنىڭ يۈزدە قىرىق بەشى مەكتەپلەرنى پۈتتۈرۈپ بولغىچە ئېپتىتىنى يوقىتىدىغانلىقىنى تەخمىن قىلىپ: ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوغۇل بالىلارغا قارىغاندا قىز بالىلارنىڭ جىنسىي ھەۋەسى كۈچلۈك بولىدىغانلىقى سەۋەبىدىن ئۇلار ئوغۇللارنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ كېتىدىكەن - دە، ئوغۇللارغا بۇيرۇق چۈشۈرۈپ ئۇلارنىڭ دېگىنىگە كۆندۈرىدىكەن.

ئەپسۇسكى كۆپلىگەن ئىسلام دۆلەتلەر مائارىپ تۈزۈلمىسىدە مۇشۇ يولنى تۇتۇپ ئوغۇل - قىزلارنى بىرلىكتە ئوقۇيدىغان قىلدى، ئېنىقكى بۇ جەمئىيەتنى بۇزۇش ۋە كەلگۈسىدىكى ئەۋلادلارنىڭ ئۆزگىچىلىكىنى يوق قىلىشتۇر.

ئەقىلغا يەتكەن بالىغا غۇسلىنىڭ پەرز ۋە سۈننەتلىرىنى ئۆگىتىش

بالا بالاغەتكە يېتىشقا ئاز قالغاندا ئاتا - ئانا بالىغا غۇسۇل قىلىشنىڭ شەرتلىرى ۋە ئۇسۇللىرىنى ئۆگىتىشى، ھەم ئۇلارغا ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈنلىكىنى چۈشەندۈرۈشى، ئېھتىلام بولغاندا ئېھتىلام سۈيىنىڭ رەڭگى ۋە ئالامەتلىرىنى، ھېيز ۋە ئۇنىڭ رەڭ ئالامەتلىرىنى ئوغۇل - قىزلارغا ئۇلار چۈشىنەلەيدىغان ئۇسۇلدا چۈشەندۈرۈش كېرەك. ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ دائىم: جاھالىيەتنى كۆرمەي ئىسلام ئۈستىدە چوڭ بولغان بالىلارغا ئىسلامنىڭ تۈتقىلىرى بىر - بىرلەپ تۈتقۇزۇلىدۇ، دەيتتى.

ئاتا بولغۇچى ئوغلىغا، ئانا بولغۇچى قىزىغا بالاغەتكە يەتكەندە بولىدىغان ئالامەتلەرنىڭ، بۇ ئالامەتلەرنىڭ شەرئى ھۆكۈملىرىنىڭ، شۇنىڭدىن كېيىن قىلىشقا تېگىشلىك ئىشلار ۋە ئۈستىگە ئالىدىغان مەجبۇرىيەتلەرنىڭ نېمىلىكىنى فىقھى كىتابى بويىچە چۈشەندۈرۈشى لازىمدۇر ياكى ئوقۇپ بەرسىمۇ بولىدۇ.

ئۇلارغا يەنە بالاغەتكە يەتكەن بالا بىر مۇكەممەل ئىنسان سۈپىتى بىلەن الله تائالانىڭ بەندىلىرىنىڭ قىلىشىنى بۇيرىغان ۋە چەكلىگەن ئىشلىرىنىڭ مەسئۇلىيىتىدىن سورىلىدىغانلىقى، بالاغەتكە يەتكەن ھامان ئىككى پەرىشتە خاسلا ئۇنىڭ ئۈچۈن بېكىتىلىپ ئۇنىڭ بارلىق ئىش - ئەمەللىرىنى يېزىشقا باشلايدىغانلىقى، شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسان ياخشى ئەمەللىك ئىنسان بولۇشقا تىرىشىش كېرەكلىكىنى چۈشەندۈرۈش لازىم.

ئەقىلغا يەتكەن بالىغا نۇر سۈرىسىنىڭ باش تەرىپىنى يادلاتقۇزۇش ۋە ئۇنىڭ مەنىسىنى چۈشەندۈرۈش

بالا ئون ياشقا كىرگەندە ئۇ باشقا قېرىنداشلىرىدىن ئايرىلىپ ياتىدۇ، بۇ دەل بالىنىڭ جىنسىي ئالامەتلىرىنىڭ ئاشكارلىنىۋاتقان ۋاقتىدۇر. بۇ چاغدا ئاتا ـ ئانىلار ئۇلارنىڭ تەبىئىيتىگە ئىسلامنىڭ تەلىپى بويىچە يامان يولدىن يىراق قىلىدىغان شەرئى ھۆكۈملەرنى، ئايەت ھەدىسلەرنى سىڭدۈرۈش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ئېڭىغا يامان خىياللارنىڭ كىرىپ قېلىشىدىن ساقلاش كېرەك.

سەلەپ ـ سالىھلار پەرزەنتلىرىنى يامان يولدىن توساش ئۈچۈن بالىلىرىغا نۇر سۈرىسىنىڭ باش تەرىپىنى شەرھلەپ چۈشەندۈرەتتى ۋە ئوغۇل ـ قىزلارنىڭ بالاغەت يېشىدىكى ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىشقا يېقىندىن ھەمدەمدە بولاتتى.

مۇجاھىد پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئۇنىڭ: «ئەرلىرىڭلارغا مائىدە سۈرىسىنى ۋە ئاياللىرىڭلارغا نۇر سۈرىسىنى ئۆگىتىڭلار» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدى.

جابىر: مۇئەللىملەر قىزلارغا نۇر سۈرىسىنى ئۆگىتىشكە ئالاھىدە كۆڭۈل بۆلەتتى، دېدى.

مۆئمىنلەرنىڭ خەلىپىسى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پۈتۈن ئەتراپقا: كېيىن بولمىغان مۇسۇلمان ئايال ھاممامغا كىرمىسۇن، ئاياللىرىڭلارغا نۇر سۈرىسىنى ئۆگىتىڭلار! دەپ جاكارلايتتى.

ئەقىلغا يەتكەن بالىغا جىنسىي مەسىلىلەرنى بىلدۈرۈش ۋە ئۇلارنى پاھىشە قىلىش يولىغا كىرىپ قېلىشتىن پەكلەش

بىز يۇقىرىدا بالىلار ئۈچۈن ئۆگىتىلىشى زۆرۈر بولغان مەسىلىلەرنى ئۆگىتىش بىلەن بىرگە نۇر سۈرىسىنى شەرھلەپ بېرىش كېرەكلىكىنى، غۇسلىنىڭ پەرز ۋە سۈننەت ھەم شەرتلىرىنى ئۆگىتىش كېرەكلىكىنى بايان قىلدۇق. ئەمدى بىز بۇ خىلدىكى تەربىيەلەرىمىزنىڭ ئۈنۈملۈك ئېلىپ بېرىلىشى ئۈچۈن بالا ياشاۋاتقان ئائىلە مۇھىتى ۋە جەمئىيەت، دۆلەت مۇھىتىغا قارىشىمىز لازىم. مەسىلەن ئەخلاققا ئەھمىيەت بەرمەيدىغان بىر يەردە ياشىغان بالىغا تەربىيە قىلماقچى بولغاندا چوقۇم ئۇنى زىنادىن يىراقلاشتۇرىدىغان ۋە زىنانىڭ زىيىنىنى ئېنىق چۈشىنىشلىك قىلىپ تەربىيە قىلىشى لازىم. بالىغا زىنانىڭ ماھىيىتىنى چۈشەندۈرۈپ بولغاندىن كېيىن ئۇنىڭغا: مەن زىنانىڭ كەيپىياتىنىڭ نېمىلىكىنى ۋە ئۇنىڭ ھۆكمىنى بىلمەيمەن، دېيىش لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ تۆۋەندىكى ھەدىسى دەلىل قىلىپ كەلتۈرۈلىدۇ.

ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەرانىي ئەبى ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: قۇرەيشلىك ياشلاردىن بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كېلىپ: ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ زىنا قىلىشىمغا ئىجازەت بەرسىلە، دېدى. ئەتراپتا تۇرغان كىشىلەر: تەۋبە! تەۋبە! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «يېقىنلاش!» دېدى. ئۇ ياش يېقىن كەلگەندىن كېيىن: «ئۇنى ئاناڭغا راۋا كۆرەمسەن!» دېدى، ئۇ ياش: ياق! ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبىرى! دېدى.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىنسانلارمۇ ئۈزلىرىنىڭ ئانىلىرىغا شۇنداق يامان كۆرىدۇ» دېدى ۋە: «سەن ئۇنى قىزىڭغا راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى، ئۇ يەنە يۇقىرىقىدەك دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىنسانلارمۇ قىزلىرىغا ئۇنى راۋا كۆرمەيدۇ» دېدى. ئاندىن: «سەن ئۇنى ھەمشىرەڭگە ياخشى كۆرەمسەن!» دېدى. ئۇ ياش يەنە يۇقىرىقىدەك دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ: «ئىنسانلارمۇ ھەمشىرىلىرىگە ئۇنى راۋا كۆرمەيدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى ئاناڭنىڭ ھەمشىرىسگە راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى. ئۇ ياش يەنە يۇقىرىقىدەك دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىنسانلارمۇ ئۇنى ئانىسىنىڭ ھەمشىرىسگە ياخشى كۆرمەيدۇ» دېدى. ئاندىن: «سەن ئۇنى ئاتاڭنىڭ ھەمشىرىسگە راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى. ئۇ ياش يەنە يۇقىرىقىدەك دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ مۈرىسىگە قولىنى قويۇپ: «ئى اللە! ئۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈر! قەلبىنى پاكلا! پەرجىنى (يەنى جىنسىي ئەزاسىنى) ساقلا!» دەپ دۇئا قىلدى، ئەبۇ ئۇمامە كېيىن ھېچنېمىگە قارىمايدىغان ئىپپەتلىك ئىنسان بولۇپ ياشىدى.

ئاتا ـ ئانا يەنە بالىغا زىنا قىلغۇچىلارغا بېرىلىدىغان ھەد جازاسىنى بالىلارغا بىلدۈرىدۇ. ئىمام بۇخارىنىڭ رىۋايىتىدە ئەبۇ ھۇرەيرە ۋە زەيد ئىبنى ئەلجۇھەنى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالاردىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ ئىككىسى مۇنداق دېگەن: سەھرالىق ئىككى كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاتا بولغۇچى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا: مېنىڭ ئوغلۇم بۇ ئادەمنىڭ ئۆيىدە ئىشلەيتتى، ئۇ ئۇنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىپتۇ، مەن ئوغلۇمنى يۈز قوي ۋە بىر چۆرىنىڭ بەدىلىگە تىلىۋالدىم، ئاندىن مەن بۇ ھەقتە ئىلىم ئەھلىدىن سورىدۇم، ئۇلار ئوغلۇمغا يۈز قامچە ئۇرۇلۇپ بىر يىل پالاش جازاسى كېلىدىغانلىقىنى، ئۇ ئايالغا بولسا چالما ـ كېسەك قىلىپ ئۆلتۈرۈلۈش جازاسى كېلىدىغانلىقىنى دېيىشتى، دېدى. ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات اللە نىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا پەقەت اللە نىڭ كىتابى بىلەن ھۆكۈم قىلىمەن، چۆرە ۋە قوي ساڭا قايتۇرۇلىدۇ، ئوغلۇڭغا يۈز قامچە ئۇرۇلۇپ بىر يىل پالىنىدۇ، ئى ئەنىيس! (ئۇ ئەسلەم قەبىلىسىدىن بولغان ئادەم) سەن ئۇ كىشىنىڭ ئايالىغا بار، ئۇ ئايال ئۆزىنى زىنا قىلغانلىقىنى ئېتىراپ قىلسا، ئۇنى چالما ـ كېسەك ھۆكمى بىلەن بىر تەرەپ قىل!» دېدى.

بەك چوڭ بولۇپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۆيلەش

ھازىرقى زاماندا چوڭ بولۇپ نىكاھلىنىشنىڭ ياخشىلىقى توغرىسىدا قانداق نەزىرىيىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلۇشتىن قەتئىينەزەر چوڭ بولۇپ نىكاھلىنىشنىڭ يامان تەرەپلىرى ئۇنىڭ ئارتۇقچىلىقىدىن ئۈستۈن كېلىدۇ. ناۋادا بۇرۇن نىكاھ قىلىشقا ئاتا ـ ئانىلارنىڭ ياردىمى ۋە نىكاھلانماقچى بولغان ئۆز كەسپى بىلەن شوغۇللىنىشى ھەمراھ بولسا بۇ چاغدىكى بالدۇر نىكاھ ناھايىتى ياخشى بولىدۇ. نىكاھلىنىش يېشىغا يەتكەن ياشلارنىڭ ۋاقتىدا نىكاھلانماي يېشىنىڭ چوڭىيىپ كېتىشى بولسا ئىجتىمائىي ھاياتتىكى بىر يامان ئىللەتتۇر. بىز بۇ ھەقتىكى تەنقىدىي نەزەرىيەمىزنى ئوتتۇرىغا قويۇشنىڭ ئورنىغا ھىجرىيەنىڭ **211** ـ يىلى ۋاپات بولغان راۋى ئىمام ئابدۇرازاق ئۆز كىتابىنىڭ ئالتىنچى جىلدى **162** ـ بېتىدىكى ”ئىككى كىچىكنىڭ نىكاھلىنىشىنىڭ بابى“ دېگەن تېمىسىدا سەلەپ ـ سالىھلارنىڭ نىكاھىغا ئائىت كەلتۈرگەن بىر قانچە مىسالنى بۇ يەردە كەلتۈرىمىز:

www.munber.org

ئۇرۋە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى: ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئائىشە (رەزىيەللاھۇ ئەنھا) غا ئۇ ئالتە ياش ۋاقتىدا نىكاھلاندى، توققۇز ياشقا كىرگەندە ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قېشىغا ئەۋەتتىپ بېرىلدى، ئائىشە ئون سەككىز ياشقا كىرگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولدى.

ئەبى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئەلى ئىبنى تالىپنىڭ قىزىنى ئۆزىگە تەلەپ قىلدى. ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ: ئۇ تېخى كىچىك، دېدى. باشقىلار ئۆمەرگە: ئەلى شۇنداق دەپ ئۇنى سەندىن مەنى قىلماقچى، دېدى. ئەلى بىلەن ئۆمەر يۈزتۇرانە سۆزلەشتى، ئەلى: مەن ساڭا قىزىمنى ئەۋەتەي، ئەگەر ئۇ رازى بولسا، سېنىڭ ئايالىڭ بولسۇن! دېدى. كېيىن قىزىنى ئۆمەرگە ئەۋەتتى، ئۆمەر قىزنىڭ پاچىقىنى ئاچقىماقچى بولغاندا ئۇ قىز: قويىۋەت! ئەگەر سەن مۆمىنلەرنىڭ ئەمىرى بولمىغىنىڭدا بوينۇڭنى ئالغان بولاتتىم، دېدى. ئۆمەر ئەلىنىڭ قىزى كىچىك بولسىمۇ ئۇنىڭ بىلەن نىكاھلىنىشنىڭ ھەققىتىنى ئوچۇقلىغان ئىدى.

ئىكرەمەدىن قىلىنغان رىۋايەتتە ئۇ مۇنداق دېگەن: ئۆمەر ئىبنى خەتتاب ئەلىنىڭ قىزى ئۇممۇ كۇلسۇمنى ئالماقچى بولۇپ ئەلچى كىرگۈزۈپ ئۇنىڭ بىلەن نىكاھلاندى، ئۇ چاغلارا ئۇممۇ كۇلسۇم كىچىك قىزچاقلار بىلەن ئويناپ يۈرىدىغان كىچىك قىز ئىدى، ئۆمەر كىشىلەرنىڭ ئالدىغا چىققاندا ئۇلار ئۇنى مۇبارەكلەشتى، ئۆمەر: مەن ئۇ قىزچاق بىلەن باشقا بىر مەقسەت ئۈچۈن نىكاھلانمىدىم، چۈنكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «قىيامەت كۈنى مېنىڭ سەۋەبىم ۋە نەسەبىمدىن باشقا سەۋەب ۋە نەسەپلەرنىڭ ھەممىسى ئۈزۈلگۈچىدۇر» دېگەنلىكى ئۈچۈن مەن ئۆزۈمنىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن سەۋەب ۋە نەسەپتە بىرگە بولۇشنى خالاپ شۇنداق قىلدىم، دېدى.

ئىبنى تاۋۇستىن ۋە ئۇ ئاتىسىدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ: ئەگەر ئىككى كىچىك بالىنى ئاتىلىرى بىر ـ بىرىگە باغلاپ قويغان بولسا چوڭ بولغاندا نىكاھلىنىشتا ئۇلار ئىختىيارلىققا ئىگە، دېگەن.

زۆھرىدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: ئۇرۋە ئىبنى زۇبەير كىچىك ئوغلىنى مۇسئەبنىڭ كىچىك قىزىغا نىكاھ ئوقۇپ قويغان.

ھشام ئىبنى ئۇرۋەدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: ئاتام ئوغلىنى بۇ بەش ياش بۇ ئالتە ياش چېغىدا نىكاھلاپ قويغان، ئۇ ئۆلگەندە تۆتمىڭ ياكى شۇ ئەتراپىدا دىنارنى مىراس قىلىپ قالدۇرۇپ قويغان.

فىقھىغا ئائىت سوئال: قىزنىڭ ئەڭ كىچىك بولغاندا نىكاھلىنىشقا بولىدىغان يېشى قانچە ياش بولىدۇ؟

جاۋاب: بۇنىڭغا مالىكى، شافىئى ۋە ئەبۇ ھەنىيفەنىڭ ئۈچىلىسى: قىز بالا جىما قىلىشقا قادىر بولۇشى، بۇ ئۇلارنىڭ ئوخشىماسلىقى بىلەن ئۆزگىرىدۇ، مۇئەييەن بىر ياش بىلەن چەكلەنمەيدۇ، دېدى. بۇ بىر توغرا قاراشتۇر. ئائىشە (رەزىيەللاھۇ ئەنھا) دىن قىلىنغان ھەدىستىمۇ ياش چەكلىمىسى يوقتۇر. ئەگەر قىز بالا توققۇز ياشتىن ئىلگىرىمۇ جىما قىلىشقا قادىر بولالىسا ئۇنىڭ نىكاھ قىلىنىشى مەنئى قىلىنمايدۇ، ناۋادا بۇ ياشتا قادىر بولالمىسا ئۇنىڭ نىكاھلىنىشىغا ئىجازەت بېرىلمەيدۇ.

www.munber.org

خاتىمە، بالاغەتكە يېتىشنىڭ ئالامەتلىرى

بالىنىڭ بالاغەتكە يېتىشنىڭ مۇنداق ئىككى خىل ئالامىتى بولىدۇ، بۇنىڭ بىرسى ئىھتىلام بولۇش يەنە بىرسى كىندىك ئاستىغا تۈك ئۈنۈش.

ئىھتىلام بولۇش:

بۇ توغرىسىدا اللە تائالا مۇنداق دەيدۇ: ﴿كىچىك بالىلىرىڭلار بالاغەتكە يەتكەندە، ئۇلار ئىلگىرىكىلەر (يەنى چوڭلار كىرىشتە) ئىجازەت سورىغاندەك، (ئۆيگە كىرىشتە ھەممە ۋاقىت) ئىجازەت سورىسۇن﴾[1]

ئەبۇ داۋۇد ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان رىۋايىتىدە ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن «ئىھتىلام بولغاندىن كېيىن يېتىم ھېسابلانمايدۇ، كۈندۈزنىڭ ئۈيقۇسى كېچىگە داۋام قىلىنمايدۇ» دېگەن سۆزنى يادىمدا تۇتىۋالغان ئىدىم.

كىندىك ئاستىغا تۈك ئۈنۈش.

ئەتىيە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە ئۇ مۇنداق دېگەن: بىز قۇرەيزە كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كۆرسىتىلدۇق، ئۇ كۈنى ئەسرگە ئېلىنغانلاردىن كىندىكى ئاستىغا تۈك ئۈنگەنلەر ئۆلتۈرۈلەتتى، تۈك ئۈنمىگەنلەر قويۇپ بېرىلەتتى، مەن تۈك ئۈنمىگەنلەردىن ئىدىم، شۇڭا مەنمۇ قويۇپ بېرىلگەن ئىدىم. [بۇ ھەدىسنى تىرمىزىدىن باشقا بەش راۋىي رىۋايەت قىلغان بولۇپ تىرمىزى سەھىھلىگەن.]

باشقا بىر لەۋزىدە ئىھتىلام بولغان ياكى كىندىك ئاستىغا تۈك چىققانلار ئۆلتۈرۈلگەن، بولمىغانلار قويۇپ بېرىلگەن، دېيىلگەن. [ئىمام ئەھمەد ۋە نەسەئى رىۋايىتى]

سەمۇرە ئىبنى جۇندۇپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلىنغان رىۋايەتتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «مۇشرىكلارنىڭ چوڭ ئەركىشلىرىنى ئۆلتۈرۈڭلار، كىندىك ئاستىغا تۈك ئۈنمىگەنلەرنى قويۇپ بېرىڭلار» دېگەن. [تىرمىزى رىۋايىتى]

«بالا ئون بەش ياشقا كىرگەندە ئۇنىڭغا ھەد ئىجرا قىلىنىدۇ» بۇنى بەيھەقى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىلارغا قىلغان خىتابى

ئى ئاتا ـ ئانىلار جامائىتى! مانا بۇ يۇقىرىقىلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سىلەرگە كۆرسەتكەن يوللىرى ۋە قىلغان نەسىھەت ۋە تەۋسىيەلىرى، اللە نىڭ بەرگەن نېمەتلىرىگە مىڭلارچە شۈكۈرلەر بولسۇنكى ئۇنىڭ ھىممىتى بىلەن بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ قىرىق ھەدىسىنى ئىسلاھ يولىدا

[1] سۈرە نۇر 59ـ ئايەت.

مېڭىشقا ياردىمى بولسۇن ئۈچۈن توپلىدۇق، بۇ ھەدىسلەر بولسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتا ـ ئانىلارغا يۇقىرىدا كۆرسەتكەن يولىنىڭ خۇلاسىسىدۇر.

بۇ كەلگۈسى يارامىلىق، اللہ نىڭ رازىلىقىنى ئىزدىگۈچى ئىزباسارلارنى تەربىيىلىگۈچى ئاتا ـ ئانىلارغا، بالا تەربىيىلىگۈچىلەرگە قىلىنغان سەممىي يول كۆرسىتىش ۋە ئۇلارنىڭ باللىرى ئۈچۈن نەمۇنىلىك ئىنسانلاردىن بولۇشقا قىلىنغان تەۋسىيەدۇر. اللہ دىن شۇنى ئۈمىد قىلىمىزكى ھەر بىر ئاتا ـ ئانا ۋە تەربىيىلىگۈچىلەر پەرزەنتلىرىنى اللہ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى كۆرسەتكەن، تەۋسىيە قىلغان يول ئارقىلىق يارامىلىق ئىسلام ئۈممىتىنى ئۆزى ئۈچۈن، ئاتا ـ ئانىسى ۋە ئەجدادى ۋە ئەۋلادى ئۈچۈن ياخشى ئۆرنەك بولىدىغان، مۇسۇلمانلارغا مەنپەئەتلىك بالىلارنى تەربىيىلەپ چىققۇسى. ئامىن!!!

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاتىلار ئۈچۈن قىرىق ھەدىسى

1 ـ ئىبنى ئۆمەر ئىبنى خەتتاب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇما پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەرنىڭ ھەممىڭلار پادىچى، سىلەر ھەممىڭلار ئۆز پادىلىرىڭلاردىن سوراق قىلىنىسىلەر. پادىشاھمۇ پادىچى ئۇ ئۆز پۇقرالىرىدىن سورىلىدۇ. ئايال كىشىمۇ پادىچى، ئۇ ئېرىنىڭ ئۆيى ۋە بالا ـ چاقىلىرىدىن سورىلىدۇ. خىزمەتچىمۇ پادىچى، ئۇ خوجايىنىنىڭ مال ـ مۈلكىدىن سوراق قىلىنىدۇ. سىلەرنىڭ ھەممىڭلار پادىچى ئۆز پاداڭلاردىن سوراق قىلىنىسىلەر» [بىرلىككە كەلگەن ھەدىس].

2 ـ ئىمام بۇخارى، ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەرقانداق بىر بالا اللہ نى بىر دەپ بىلىش ئەقىدىسى ئۈستىدە تۇغۇلىدۇ، ئاتا ـ ئانىسى يا ئۇنى يەھۇدىي قىلىدۇ يا خىرىستىئان قىلىدۇ ياكى مەجۇسىي قىلىدۇ، بۇ خۇددى ھەرقانداق ھايۋاننىڭ بالىسىنى مۇكەممەل شەكىلدە تۇغقىنىغا ئوخشاشتۇر، سىلەر ئۇنىڭدا بىر كەمتۈكلىكنىڭ بارلىقىنى سەزدىڭلارمۇ؟» ئەبۇھۇرەيرە مۇنداق دەيدۇ: خالىساڭلار اللہ تائالانىڭ: ﴿اللہ نىڭ دىنىغا (ئەگەشكىنكى) اللہ ئىنسانلارنى شۇ دىن بىلەن ياراتقان، اللہ نىڭ ياراتقىنىدا ئۆزگىرىش بولمايدۇ، بۇ توغرا دىندۇر، لېكىن ئىنسانلارنىڭ تولىسى بىلمەيدۇ﴾[1] دېگەن ئايىتىنى ئوقۇڭلار.

3 ـ تىرمىزى ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىرەر بەندىنىڭ بالىسى ئۆلگەندە اللہ تائالا پەرىشتىلەردىن: بەندەمنىڭ بالىسىنىڭ جېنىنى ئالدىڭلارمۇ؟ دەيدۇ، پەرىشتىلەر: خوش، دەيدۇ، ئاندىن اللہ: بەندەمنىڭ دىلىنىڭ مېۋىسىنى ئالدىڭلارمۇ؟ دەيدۇ، پەرىشتىلەر: خوش، دەيدۇ. اللہ تائالا: بەندەم نېمە دېدى؟ دەيدۇ: پەرىشتىلەر: ئۇلار ساڭا شۈكۈر قىلدى ۋە بىز اللہ نىڭ مۈلكى ۋە بىز ئۇنىڭ دەرگاھىغا قايتقۇچىلارمىز، دېدى، دەيدۇ. ئاندىن اللہ تائالا: بەندەمگە جەننەتتە بىر ئۆي ھازىرلاڭلار! ۋە بۇ ئۆينى ”شۈكۈر ئۆيى“ دەپ ئاتاڭلار! دەيدۇ»

[1] سۈرە رۇم 30 ـ ئايەت

4 ـ ئىمام ئەھمەد مىقدام ئىبنى مەئدىي كەرىبە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئۆزۈڭنىڭ يېگىنى، بالاڭغا، ئايالىڭغا ۋە خىزمەتچىڭگە بەرگەن تاماقمۇ سەدىقىدۇر».

5 ـ ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! قايسى گۇناھ ئەڭ چوڭ؟ دەپ سورىۋىدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سېنى ياراتقان پەرۋەردىگارىڭغا شېرىك كەلتۈرگەنلىكىڭ» دېدى. مەن: ئۇنىڭدىن قالسىچۇ؟ دېسەم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بالاڭنىڭ سەن بىلەن تاماق يېيىشىدىن قورقۇپ ئۇنى ئۆلتۈرىۋېتىشىڭ» دېدى. مەن يەنە: ئۇنىڭدىن قالسىچۇ؟ دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «خوشناڭنىڭ ئايالى بىلەن زىنا قىلىشىڭ» دېدى.

6 ـ ئىمام بۇخارى ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «داۋۇد ئەلەيھىسسالامنىڭ ئوغلى سۇلايمان ئەلەيھىسسالام: مەن بۇ كېچە يۈز ئايال بىلەن ياكى 99 ئايال بىلەن بىر تۈشەكتە بولىمەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسى اللە يولىدا جىھاد قىلىدىغان بىردىن ئوغۇل تۇغۇپ بېرىدۇ، دېدى. ئۇنىڭ ھەمراھى: اللە خالىسا دېگىن! دېدى. سۇلايمان ئەلەيھىسسالام ئۇنداق دېمىدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ ئاياللاردىن پەقەت بىرىلا مېيىپ بالىدىن بىرنى تۇغدى. مېنىڭ جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات بىلەن قەسەمكى، ناۋادا ئۇ اللە خالىسا دېگەن بولسا ئىدى ھەممە ئاياللىرى بىردىن مۇجاھىد تۇغقان بولاتتى.»

7ـ تەبەرانىي، ئەبى ھەفسە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «سىلەردىن ھېچكىم بالا تەلەپ قىلىشنى تاشلىۋەتمىسۇن، بالىسى يوق ئادەم ئۆلۈپ كەتسە ئۇنىڭ نەسەبى ئۈزىلىدۇ.»

8 ـ ئىمام ئەھمەد ئائىشە رەزىياللاھۇ ئەنھانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەن «ئى ئائىشە! رەھىمدىل بولغىن، ھەقىقەتەن ئاللاھ بىر ئائىلىگە رەھمەت قىلماقچى بولسا ئۇلارنى رەھىمدىللىككە باشلايدۇ» يەنە بىر رىۋايەتتە: «ئەگەر ئاللاھ بىر ئائىلىگە رەھمەت قىلماقچى بولسا ئۇلارنىڭ قەلبىگە رەھىمدىللىكنى سالىدۇ» دېدى دېيىلگەن.

9 ـ بەززار ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ھەر بىر دەرەخنىڭ مېۋىسى بولغىنىدەك قەلبنىڭمۇ مېۋىسى بار. قەلبنىڭ مېۋىسى بولسا پەرزەنتتۇر. اللە ھەقىقەتەن بالىسىغا مېھرى ـ شەپقەتلىك بولمىغان كىشىگە شەپقەت قىلمايدۇ. اللە بىلەن قەسەمكى، مېھرى ـ شەپقەتلىك بولمىغان كىشى جەننەتكە كىرمەيدۇ» دېدى. بىز: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! بىز ھەممىمىز مېھرى ـ شەپقەت يەتكۈزىمىز، دېدۇق. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ دوستىغا يەتكۈزگەن مېھرى ـ شەپقىتى، شەپقەت ھېسابلانمايدۇ بەلكى پۈتكۈل ئىنسانلارغا مېھرى ـ شەپقەت يەتكۈزۈش، ھەقىقىي شەپقەت يەتكۈزىشتۇر» دېدى.

10 ـ ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئۇقبە ئىبنى ئەمرىلبەدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: پالانى نامازنى بەك ئۇزارتىۋەتىدىغان بولغاچقا مەن بامداتقا كېلەلمەيمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنى ئاڭلاپ:

www.munber.org

«ئـى ئىنسـانلار! ھەقىقەتـەن سـىلەرنىڭ ئىچـكىلاردا كىشـىلەرنى قـاچۇرۇپ قويىدىغـانلار بـار، كىمكـى كىشىلەرگە ئىمام بولسا نامازنى قىسقا قىلسۇن، چۈنكى ئۇلارنىـڭ كـەينىدە كىچىـك بـالىلار، قېـرىلار ۋە ھاجـەت ئىگـىلىرى بار» دېـدى، مـەن ھېچقاچـان پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بـۇ تـەرىزدە ئاچچىغلاپ سۆزلىگىنىنى كۆرمىگەن ئىدىم.

11 ـ ئىمام بۇخارىنىڭ ئەبۇ ھۇرەيرەدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «ئىنسـان ئۆلگـەندىن كېيىـن ئۇنىـڭ سـاۋابى ئۈزۈلـۈپ قالمايدىغـان ھەدىقىسـى، ئۆزىگـە دۇئـا قىلىـپ تۇرىدىغان ياخشى بالىسى، باشقىلارغا پايدا يەتكۈزۈپ تۇرىدىغان ئىلىمدىـن باشقا ئەمـەللىرى ئۈزۈلـۈپ قالىدۇ.»

12 ـ مۇئاۋىيە ئىبنى قۇررە دادىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايـەت قىلـدۇ: بىـر كىشى پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا بالىسىنى ئېلىپ كەلگـەندى پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئۇنـى ياخشى كۆرەمسـەن؟» دېـدى. ئـۇ ئـادەم: ئـى ئـاللاھنىڭ پـەيغەمبىرى! مېنىـڭ ئۇنـى ياخشى كۆرگـىنىمدەك ئاللاھ سېنىمۇ ماڭا ياخشى كۆرسەتسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرى ئارىسىغا كۆز يۈگۈرتىـپ: «پالانى قېنى؟» دېـدى. ئۇلار: ئـى ئـاللاھنىڭ پـەيغەمبىرى! ئـۇ ئـادەم ۋاپات بولـدى، دېـدى. پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ دادىسىغا: «جەننەتنىڭ ئىشىكلىرىنىڭ قايسىـدىن كىرسـەڭ ئـۇ سېنى ئىشىـك ئالدىدا ساقلاۋاتقان ھالدا تېپىشنى خالىمامسەن» دېدى. بىركىشى: ئـى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! بۇ ئۇنىڭغا خاسمۇ ياكى ھەممىمىزگە ئورتاقمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بەلكى «ھەممىڭلارغا» دېدى.

13 ـ ھافىز ئەبۇ يەئلا ئەلموسلى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنـداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: «اللہ تائالا بىر بەندىگە ئائىلە، مـال يـاكى پـەرزەنت قاتارلىق نېمـەتلىرىدىن ئاتاق قىلسا، ئـۇ بـەندە: ماشا ئاللاھ لا قۇۋۋەتتـە ئىللا بىللاھ، دېسـە ئـۇ ھايـاتىدا ئۆلۈمدىـن باشقا ئاپـەت كۆرمەيدۇ» قىلغان.

14 ـ ھەسەن ئىبنى ئـەلى رەزىيـەللاھۇ ئـەنھۇما پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنـداق دېگـەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: «ھەرقانداق بىر بالا توغۇلسا،ئوڭ قولىقىغا ئەزان، سول قولىقىغا تـەكبىر ئوقۇلسا بوۋاقنىـڭ ئانىسىدىن گۇناھلار كۆتۈرىلىدۇ».

15 ـ بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئەبۇ مۇسا ئەشئەرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنـداق دېگـەنلىكىنى رىۋايـەت قىلـدۇ: مېنىـڭ ئوغلـۇم تۇغۇلغـاندا مـەن ئۇنـى كـۆتۈرۈپ پـەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا ئېلىـپ كەلدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا ”ئىبـراھىم“ دەپ ئىسـىم قويـدى، ئاندىـن ئۇنـى بىـر تـال خورما بىلەن ئېغىزلاندۇردى. بۇخارى ئۆزىنىڭ بۇ رىۋايىتىدە: ئۇنىڭغا بەرىكەت تىلـەپ دۇئا قىلـدى ۋە ئۇنـى ماڭا بەردى، دېگەن.

16- سـۇنەن ئـەھلىلىرى سـەمۇرە اللہ رەزىيــەللاھۇ ئـەنھۇدىن رىۋايــەت قىلىشــىچە پــەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەر بىر بالا ئەقىقىسىگە گۆرەگە قويۇلغاندۇر، مال يـەتتىنچى كۈنـى بوغۇزلىنىدۇ، ئىسىمى قويۇلىدۇ ۋە چېچى چۈشۈرىلىدۇ» دېگەن.

www.munber.org

17 ـ ھاكىم ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «باللىرىڭلارنى ”اللە دىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر“ دېگەن سۆز ئۈستىگە ئېغىز ئاچتۇرۇڭلار، ئۆلۈش ئالدىدا ”اللە دىن باشقا ئىلاھ يوقتۇر“ سۆزىنى دېگۈزۈڭلار!».

18 ـ تەبەرانىي ۋە ئىبنى نەججار ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پەرزەنتىڭلارنى پەيغەمبەرنى، ئۇنىڭ ئائىلىسىنى سۆيۈش ۋە قۇرئان ئوقۇشتىن ئىبارەت ئۈچ خىسلەت ئۈستىگە ئەدەبلەڭلار! شۈبھىسىزكى، قۇرئان يادلىغان كىشى اللە نىڭ سايىسىدىن باشقا سايە يوق كۈندە اللە نىڭ پەيغەمبەرلىرى ۋە تاللىغان يېقىن بەندىلىرى بىلەن ئۇنىڭ ئەرشى ئاستىدا سايىدايدۇ» دېگەن.

19 ـ ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم، ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «باللىرىڭلارنى يەتتە ياشتا نامازغا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا كىرگىچىلىكمۇ ناماز ئوقۇشقا ئۇنىمىسا ئۇلارنى نامازغا مەجبۇرلاپ ئۇرۇڭلار ۋە ياتاقلىرىنى ئايرىڭلار! دېگەن.

20 ـ ئەنەس رەزىيالللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «بالا توغۇلۇپ يەتتە كۈن بولغاندا ئەقىقە قىلىپ ئىسمى قويۇلىدۇ ۋە پاكىزلىنىدۇ، ئالتە ياشقا كىرگەندە تەربىيە قىلىنىدۇ، توققۇز ياشقا كىرگەندە ياتاقلىرى ئايرىلىدۇ، ئون ئۈچ ياشقا كىرگەندە نامازغا ھەيدىلىپ ۋە روزا تۇتۇشقا بۇيرۇلىدۇ.ئون ئالتە ياشقا كىرگەندە ئۆيلەپ قويۇپ، ئاتىسى ئۇنىڭ قولىدىن تۇتۇپ: مەن سېنى تەربىيىلىدىم، ئىلىم ئۆگەتتىم، ئۆيلەپ قويدۇم، ئاللاھدىن دۇنيادىكى پىتنەڭدىن ۋە قىيامەتتىكى ئازابىڭدىن پاناھ تىلەيمەن» دەيدۇ.

21 ـ ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، رۇبەيئە بىنتى مۇئەۋۋەز رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاشۇرا كۈنىنىڭ ئەتىگىنى ئەنسارىلارنىڭ يېزىلىرىغا: «كىمكى روزا تۇتۇپ ئەتىگەن قىلغان بولسا روزىسىنى تاماملىسۇن، كىمكى روزا تۇتماي ئەتىگەنلىگەن بولسا روزىسىنى باشقا كۈندە تۇتۇۋالسۇن!» دەپ ئوقتۇرۇشقا ئادەم ئەۋەتتى، بىز شۇنىڭدىن كېيىن روزا تۇتىدىغان بولۇپ كىچىك باللىرىمىزنىمۇ روزا تۇتقۇزىدىغان بولدۇق. مەسچىتلەرگە باراتتۇق، روزا تۇتقان باللىرىمىز ئىفتار ۋاقتى بولغىچە يىغلىسا ئۇلارغا ئويۇنچۇقلارنى ئېلىپ بېرەتتۇق.

22 ـ ئىمام مۇسلىم، مالىك، ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى قاتارلىقلار ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنە مۇنەۋۋەرگە يېقىن رەۋھائى دېگەن بىر جايدا بىر توپ ئادەملەر بىلەن ئۇچراشتى ۋە ئۇلاردىن: «سىلەر كىم بولىسىلەر؟» دەپ سورىدى، ئۇلار: بىز مۇسۇلمانلار بولىمىز، سەن كىم بولىسەن؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «اللە نىڭ پەيغەمبىرى!» دېدى. ئۇ كىشىلەر ئارىسىدىن بىر ئايال بىر بالىنى كۆتۈرۈپ: بۇنىڭغا ھەج بارمۇ؟ (يەنى ئۇ ھەج قىلسا بولامدۇ؟) دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەئە! ساڭىمۇ ساۋابى بولىدۇ» دېدى.

23 ـ ئەبۇ داۋۇد ئەمرى ئىبنى شۇئەيبىنىڭ ئاتىسىدىن ۋە ئۇ ئۇنىڭ ئاتىسىنىڭ ئاتىسىدىن مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ: بىر ئايال پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كەلدى، ئۇ ئايالنىڭ قېشىدا بىر قىز بار

www.munber.org

ئىدى، قىزنىڭ بىلىكىدە تۇم ئىككى ئالتۇن بىلەيزۈك بار ئىدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭ زاكىتىنى بېرەمسىز؟» دېدى. ئۇ ئايال: ياق! دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇ ئىككىسىنىڭ سەۋەبى بىلەن الله تائالا قىيامەت كۈنى ئوتتىن ئىككى بىلەيزۈك كەيدۈرۈشنى ياخشى كۆرەمسىز؟» دېدى. ئۇ ئايال ئۇ ئىككى بىلەيزۈكنى چىقىرىپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا قويدى ۋە: الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبەرى ئۈچۈن! دېدى.

24 ـ ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، مالىك نەسەئى ۋە ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىتىر ـ زاكاتىنى قۇل، ھۆر ۋە چوڭ ـ كىچىك ھەممىسگە خورمىدىن ياكى ئارپىدىن بىر سا (2.176 كىلو گىرام) پەرز قىلىپ بېكىتكەنىدى.

25 ـ نەسەئى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئەنسارىلارنىڭ بالىلىرىنى زىيارەت قىلاتتى، ئۇلارنىڭ بالىلىرىنى كۆرسىلا سالام بېرەتتى، بېشىنى سىلايتتى ۋە ئۇلارغا دۇئا قىلاتتى.

26 ـ تىرمىزى جابىر ئىبنى سەمۇرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: «بىر ئادەمنىڭ بالىسىغا ئەدەپ ئۆگەتكەنلىكى بىر سا سەدىقە بەرگىنىدىن ياخشىدۇر.»

27 ـ ئىبنى ماجە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: «باللىرىڭلارنى ھۆرمەتلەڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ئەخلاقىنى ياخشىلاڭلار!» ۋە ئىبنى ئەبى دۇنيانىڭ رىۋايىتىدە: «باللىرىڭلارنى سۆيۈڭلار ۋە ئۇلارنىڭ ئەدەبىنى ھۆرمەت قىلىڭلار!» دېگەن.

28 ـ ئىمام ئەھمەد تەبەرانىي ئۇبادە ئىبنى سامىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: «چوڭلىرىمىزنى ھۆرمەت قىلمىغان، كىچىكلىرىمىزگە شەپقەت قىلمىغان ۋە ئۆلىمالىرىمىزنىڭ ھەققىنى تونۇمىغانلارغا مېنىڭ ئۈممىتىمدىن ئەمەس».

29 ـ ئىمام ئەھمەد ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: «ئەگەر بىرى كىچىك بالىغا، بۇياققا كەل ساڭا بىر نەرسە بېرىمەن، دەپ قويۇپ ئۇنىڭغا بەرمىسە بىر يالغان ئېيتقانلىقنىڭ گۇناھى يېزىلىدۇ».

30 ـ ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنى سۆيگەن ئىدى، ئەقرە ئىبنى ھابىس: مېنىڭ ئون بالام بار، لېكىن مەن ئۇلارنىڭ بىرىنىمۇ سۆيۈپ باقمىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمكى رەھىم قىلمايدىكەن، رەھىم قىلىنمايدۇ» دېدى.

31 ـ دەيلەمى ۋە ئىبنى ئەساكىر ئەبى سۇفياننىڭ مۇنداق دېگەنلىكنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن مۇئاۋىيەنىڭ قېشىغا كىرگەن ئىدىم، ئۇ چاغدا ئۇ ئۇگدۇسىغا ياتقان بولۇپ، مەيدىسى ئۇستىدە بىر بالا

ياكى بىر قىز بالا مىنۋالغان ئىكەن، ئۇ بالا بولسا ئۇنى نوقۇشتۇرۇۋاتاتتى. مەن: ئى مۆمىنلەرنىڭ ئەمرى! ئۇنى ئۈستىگەدىن چۈشۈرگىن! دېدىم. ئۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «كىمنىڭ بالىسى بولسا ئۇ بالىسىغا بالىلارچە مۇئامىلە قىلسۇن!» دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان ئىدىم، دېدى.

32 - ئىمام بۇخارىنىڭ سەھلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەن يېتىمنىڭ ئىشلىرىغا كېپىل بولغۇچى بىلەن جەننەتتە مۇشۇنداق (تۇرىمەن)» دەپ كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئوتتۇرا بارماقلىرىنى بىر - بىرىگە جۈپلەپ كۆرسەتكەنلىكىنى ئاندىن كېيىن ئۇ ئىككى بارمىقىنى ئايرىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

33 - تىرمىزى ئەمر ئىبنى شۇئەيبدىن ئۇ ئاتىسىدىن، ئاتىسى ئۆزىنىڭ بوۋىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ كىشىلەرگە خىتاب قىلىپ: «كىمكى ماللىق يېتىمگە ۋەسيي بولسا، ئۇ مال بىلەن تىجارەت قىلسۇن، ئۇ مالنى تاكى سەدىقە يەپ تۈگەتكىچە تاشلاپ قويمىسۇن!» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

34 - ئەبۇ داۋۇد ۋە ئەبۇ يەئلا ئەۋف ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «مەن ئىبرى ئۆلۈپ كېتىپ جەۋرى - جاپادىن ئىككى مەڭزى قارىداپ كەتكەن ۋە بالىسىغا (قاراش ئۈچۈن ياتلىق بولماي) سەۋرى قىلغان ئايال بىلەن جەننەتتە مۇشۇ ئىككىگە ئوخشاش» دەپ بارماقلىرىنى كۆرسەتكەن.

35 - ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى ئەبى سەئىد ئەلخۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمنىڭكى ئۈچ قىزى ياكى ئۈچ ھەمشىرىسى، ياكى ئىككى قىزى ياكى ئىككى ھەمشىرىسى بولۇپ ئۇ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلسا ۋە ئۇلار ھەققىدە الله دىن قورقسا ئۇ جەننەتكە كىرىشكە ھەقلىق بولىدۇ» دېگەن.

ئەبۇ داۋۇدنىڭ رىۋايىتىدە: «كىمنىڭ ئۈچ قىزى ياكى ئۈچ ھەمشىرىسى، ئىككى قىزى ياكى ئىككى ھەمشىرىسى بولۇپ ئۇلارغا ياخشى مۇئامىلىدە بولسا ۋە ئۇلارنى ياتلىق قىلسا ئۇنىڭغا جەننەت ھەقلىق بولىدۇ» دېيىلگەن.

36 - ئەبۇ داۋۇد ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «كىمنىڭكى قىز بالىسى بولۇپ ئۇ ئۇ قىزنى تۇپىغا تىرىك كۆممىسە، ئۇنى ئاجىز قىلمىسا ۋە ئەركەكنى ئۇنىڭدىن ئارتۇق كۆرمىسە الله ئۇنى جەننەتكە كىرگۈزىدۇ».

37 - ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە نەسەئى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات الله بىلەن قەسەمكى! مەن سىلەرگە سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ ئاتا - ئانىسى، بالىسى ۋە جىمى ئىنسانلاردىن سۆيۈملۈك بولمىغىچە، ھەممىسىدىن بەكرەك ياخشى كۆرۈلمىگىچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ».

38- ھاكىم ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «باشقىلارنىڭ ئاياللىرىنى ئېپپەتلەڭلار، سىلەرنىڭ ئاياللىرىڭلار ئىپپەتلىك بولىدۇ، ئاتا - ئاناڭلارغا ياخشىلىق قىلىڭلار، ئوغۇللىرىڭلار سىلەرگە ياخشىلىق قىلىدۇ».

www.munber.org

39 ـ ئىبنى ئەساكىر واسلە ئىبنى ئەسقە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئوسمان ئىبنى مەزئۇننىڭ قېشىغا كەلدى، ئۇنىڭ يېنىدا بىر كىچىك بالا بولۇپ ئۇ بالىنى سۆيۈۋاتاتتى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «بۇ سېنىڭ بالاڭمۇ؟» دېدى. ئۇ: شۇنداق، ئى ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ئۇنى ياخشى كۆرەمسەن» دېۋېدى ئۇ: ئاللاھ بىلەن قەسەمكى مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتىڭنى تېخىمۇ ئاشۇرمايمۇ؟» دېدى. ئۇ: ئەلۋەتتە، ساڭا ئاتا ـ ئانام پىدا بولسۇن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ھەر قانداق بىر كىشى ئۆز نەسلىدىن بولغان بىر نارىسىدىنى ھەتتاكى ئۇ رازى بولغانغا قەدەر رازى قىلسا، ئاللاھ ئۇ كىشىنى ھەتتا ئۇ ئادەم رازى بولغىچە رازى قىلىدۇ».

40ـ ئىمام بۇخارى ”ئەدەبۇل مۇفرەد“ دېگەن كىتابىدا ۋە ئىمام ئەھمەد بىلەن ئىبنى ماجەلەر ئۆز كىتابلىرىدا مۇئاز رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا ئون كەلىمىنى ۋەسىيەت قىلىپ مۇنداق دېدى:

1 ـ ئۆلتۈرۈلىدىغان ياكى كۆيدۈرۈلىدىغان ئەھۋالغا دۇچ كەلسەڭمۇ الله غا شېرىك كەلتۈرمە!

2 ـ ئائىلەڭدىن ۋە مال ـ دۇنيادىن ئايرىلىشقا بۇيرۇغان تەقدىردىمۇ ئاتا ـ ئاناڭنى نارازى قىلما!

3 ـ پەرز نامازنى قەستەنلىك بىلەن تەرك ئەتمە! پەرز نامازنى قەستەن تەرك ئەتكەن ئادەمنى الله ئۆز كاپالىتىگە ئالمايدۇ.

4 ـ ھاراق ئىچمە! ئۇ پۈتۈن گۇناھلارنىڭ بېشى.

5 ـ ھەرگىز گۇناھ ئىشلىمە! گۇناھ قىلغان ئادەم الله نىڭ غەزىپىگە ئۇچرايدۇ.

6 ـ بارلىق ئىنسانلار ھالاك بولۇپ كەتكەن تەقدىردىمۇ ئۇرۇش مەيدانىدىن قېچىشتىن ھەزەر ئەيلىگىن!

7 ـ سەن كىشىلەر بىلەن بىرگە تۇرغاندا ئۇلارغا ئۆلۈم كەلسە سەنمۇ ئۇلار بىلەن بىرگە مۇستەھكەم تۇرغىن!

8 ـ مېلىڭدىن ئائىلەڭگە سەرپ قىل!

9 ـ ئەدەبلەيدىغان ھاساڭنى ئائىلەڭ ئۈستىدىن كۆتۈرمە!

10 ـ ئائىلەڭدىكىلەرنى الله دىن قورقۇتقىن.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بالىلار ئۈچۈن قىرىق ھەدىسى

1 ـ تەبەرانىي ۋە ئىبنى نەججار ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «پەرزەنتلىرىڭلارنى پەيغەمبىرىڭلار، ئۇنىڭ ئائىلىسىنى سۆيۈش ۋە قۇرئان ئوقۇشتىن ئىبارەت ئۈچ خىسلەت ئۈستىگە ئەدەبلەڭلار! شۇبھىسىزكى، قۇرئان يادلىغان كىشى الله نىڭ سايىسىدىن باشقا

www.munber.org

سايە يوق كۈندە الله نىڭ پەيغەمبەرلىرى ۋە تالللىغان يېقىن بەندىلىرى بىلەن ئۇنىڭ ئەرشى ئاستىدا سايىدايدۇ» دېگەن.

2 ـ ئىمام ئەھمەد، بۇخارى ۋە مۇسلىم ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى بىر ئادەم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: قىيامەت قاچان بولىدۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭدىن: «سەن قىيامەت ئۈچۈن نېمىلەرنى تەييارلىدىڭ؟» دەپ سورىدى، ئۇ ئادەم: ھېچنېمە، لېكىن مەن الله ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىنى ياخشى كۆرۈمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ياخشى كۆرگىنىڭ بىلەن بىللە بولىسەن» دېدى.

3 ـ ئىمام بۇخارى ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھاجىتىنى راۋا قىلىش ئۈچۈن ھاجەتخانىغا كىردى، مەن ئۇنىڭغا تاھارەت سۈيىنى تەييارلاپ بەردىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «بۇنى كىم قويدى؟» دېدى. ئۇنىڭغا مېنىڭ قويغانلىقىم خەۋەر قىلىنغاندا: «ئى الله ئۇنى دىنىڭدا ئالىم قىل!» دېدى.

4 ـ تىرمىزى رەبىئە ئىبنى شەيباندىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن ھەسەن ئىبنى ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن: سەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن نېمىنى يادا قىلدىڭ؟ دېدىم، ئۇ: مەن ئۇنىڭدىن: «سېنى شەكلەندۈرگەننى قويۇپ، شەكلەندۈرمىگەننى قوبۇل قىل! راستچىلىق خاتىرجەملىكتۇر، يالغان بولسا شەكتۇر» دېگەننى ياد قىلىۋالغان ئىدىم، دېدى.

5 ـ ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىمنىڭ رىۋايىتىدە سەمۇرە ئىبنى جۇندۇپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ زامانىسىدا بىر كىچىك بالا بولۇپ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ھەدىسلەرنى يادا ئالاتتىم، مېنىڭ سۆز قىلىشىمدىن يېشى مەندىن چوڭ بولغان كىشىلەردىن باشقىلىرى توسۇيالمايتتى.

6 ـ ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى، نەسەئى ۋە ئەبۇ داۋۇد بۇخارىنىڭ لەۋزى بىلەن قىلغان رىۋايىتىدە ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىلەن بىرگە كىيىم تىكىدىغان بىر بالىنىڭ قېشىغا كىردىم، ئۇ بالا ئۇنىڭغا تاۋىدا گۆش سۈيى بىلەن نەملىنىپ قىزارتىلغان سەي كاۋىسىنى ئېلىپ كەلدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاماقتىكى سەي كاۋىلىرىنى ئىزلەشكە باشلىدى، مەن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ ئۇنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا قويۇشقا باشلىدىم، شۇنىڭدىن كېيىن مەن سەي كاۋىسىدىن قىلىنغان تاماقنى ياخشى كۆرىدىغان بولۇپ قالدىم.

7 ـ ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىنىدۇ: بىر كۈنى مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئۇلىغىغا مىنگىشىۋالغان ئىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئوغۇل! مەن ساڭا بىر نەچچە سۆزنى ئۆگىتىپ قوياي: الله نى ياد ئېتىپ تۇرغىن، الله مۇ سېنى ياد ئېتىدۇ. الله نى ياد ئەتكىن، الله نى ئالدىڭدىلا تاپىسەن. قاچانكى بىر نەرسە سورىماقچى بولساڭ الله دىنلا سورىغىن ۋە قاچانكى ياردەم سورىساڭ الله دىنلا سورىغىن. بىلگىنكى ئەگەر پۈتۈن كىشىلەر ساڭا بىرەر نەرسە بىلەن پايدا يەتكۈزۈشكە يىغىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار الله نىڭ ساڭا پۈتۈۋەتكەن نەرسىسىدىن باشقىنى يەتكۈزەلمەيدۇ. ئەگەر ئۇلار ساڭا بىرەر نەرسە بىلەن زىيان يەتكۈزۈشكە يىغىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇلار الله

نىڭ ساڭا پۈتۈۋەتكەن نەرسىسىدىن باشقا زىيانىنى يەتكۈزەلمەيدۇ. قەلەملەر كۆتۈرۈلدى، بەتلەر قۇرىدى» دېدى. [تىرمىزى رىۋايىتى]

تىرمىزىدىن قىلىنغان باشقا بىر رىۋايەتتە: «اللە نى ياد ئەتكىن، اللە نى ئالدىڭدىلا تاپىسەن. باياشات ۋاقىتلاردا اللە نى تونۇغىن، اللە تائالامۇ سېنى قاتتىقچىلىق ۋاقىتلاردا تونۇيدۇ. بىلگىنكى، ساڭا تېگىشلىك بولمىغان مۇسىبەت ساڭا يەتمەيدۇ ۋە ساڭا تېگىشلىك بولغان مۇسىبەت ساڭا يەتمەي قالمايدۇ. بىلگىنكى، غەلىبە ھەققەتەن سەۋر قىلىش ئارقىلىق كېلىدۇ، ھەر بىر قىيىنچىلىقتىن كېيىن چىقىش يولى بولىدۇ. ھەر بىر مۈشكۈللۈك بىلەن بىر ئاسانلىق بار» دېيىلگەن.

8 ـ ئىمام مۇسلىم ۋە ئەبۇ داۋۇد ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: ئەسلەم قەبىلىسىدىن بىر ياش كېلىپ، پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالامغا ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مەن غازاتقا قاتناشماقچى، مېنىڭ غازاتقا تەييارلىقىم يوق، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «پالانچىنىڭ يېنىغا بارغىن، ئۇ غازاتقا تەييارلىق قىلغان ھازىر ئاغرىپ قالدى» دېدى. ئۇ ياش ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام سالام ئېيتتى ۋە سېنىڭ غازاتقا قىلغان تەييارلىقلىرىڭنى ماڭا بېرىشىڭنى بۇيرۇدى، دېدى. ئۇ كىشى: ئايالىنى چاقىرىپ مەن تەييارلىغان نەرسىلەردىن بىرەر نەرسىنى ئېلىپ قالماي بۇ يىگىتكە بەرگىن. قەسەم ئاللاھ بىلەنكى ئەگەر سەن ئۇلاردىن ھېچنەرسىنى ئېلىپ قالمىساڭ اللە بىزگە ئۇ نەرسىلەر ھەققىدە بەرىكەت ئاتا قىلىدۇ، دېدى.

9 ـ تەبەرانىي ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ھەرقانداق بىر كىشى ئۆسمۈرلۈكىدىن تارتىپ ئۆلگىچىلىك اللە نىڭ ئىبادىتىدە ياشىسا، ئۇنىڭغا اللە **99** سىددىقنىڭ ئەجرىنى بېرىدۇ» دېگەن.

10 ـ ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى ۋە نەسەئى قاتارلىقلار ھەسەن ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەبى تالىپ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام ماڭا ۋىتىردا "ئى اللە مېنى سەن ھىدايەت قىلغان كىشىلەر قاتارىدا ھىدايەتكە باشلا! ئەپۇ قىلغان كىشىلىرىڭ قاتارىدا ئەپۇ قىل! سەن ئۆزەڭ ئىگە بولغان كىشىلىرىڭنىڭ قاتارىدا ماڭا ئىگە بول! ماڭا ئاتا قىلغان نەرسەڭدە بەرىكەت بەر! تەقدىر قىلغان نەرسىنىڭ شەررىدىن مېنى ساقلا! ھەققەتەن سەن ھەقنى تەقدىر قىلغۇچىسەن، ساڭا تەقدىر قىلىنمايدۇ، شۈبھىسىزكى سەن ئىگە بولغان كىشى خار بولمايدۇ، رەببىمىز! سەن مۇبارەكتۇرسەن! ئۈستۈندۇرسەن!» دېگەن دۇئانى ئوقۇشنى ئۆگەتكەنىدى.

11 ـ تىرمىزى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى: پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «ئى ئوغلۇم! نامازدا ھەرگىز باشقا ياققا قارىما، نامازدا قاراش خاتادۇر، چوقۇم قارىماقچى بولساڭ، نەفلە نامازدا قارىغىن، پەرز نامازدا قارىمىغىن!» دېگەن.

12 ـ ئەبۇ داۋۇد ۋە ھاكىم ئابدۇللاھ ئىبنى ئەمرى ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيهىسسالام: «باللىرىڭلارنى يەتتە ياشتا نامازغا بۇيرۇڭلار، ئون ياشقا كىرگىچىلىكمۇ ناماز ئوقۇشقا ئۇنىمىسا ئۇلارنى نامازغا مەجبۇرلاپ ئۇرۇڭلار ۋە ياتاقلىرىنى ئايرىڭلار!» دېگەن.

www.munber.org

13 ـ ئىبنى سۇننى ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر بالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: مەن ھەج قىلىشنى خالايمەن، دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ بىلەن ماڭدى ۋە ئۇنىڭغا: «ئى بالا! الله ساڭا تەقۋالىقنى زىيادە قىلسۇن! سېنى ياخشىلىقتا يۈزلەندۈرسۇن ۋە سېنى غەمدىن خالاس قىلسۇن!» دېدى. بالا ھەجدىن قايتقان چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «ئى بالا! الله ھەججىڭنى قوبۇل قىلسۇن! گۇناھىڭنى مەغپىرەت قىلسۇن، سېنى ياخشىلىققا يۈزلەندۈرسۇن ۋە سېنى غەمدىن ساقلىسۇن!» دېدى.

14 ـ ئىمام ئەھمەد، بۇخارى ۋە مۇسلىم سابىت ئەلبنان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ ئەنەستىن قىلغان تۆۋەندىكى ھەدىسنىڭ رىۋايىتىنى بايان قىلغان بولۇپ ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: مەن بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ خىزمىتىنى قىلىپ بولۇپ بەلكىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام چۈشلۈك ئۇيقۇسىنى ئۇخلايدىغۇ، دېگەن ئوي بىلەن ئويناۋاتقان باللارنىڭ قېشىغا چىقىپ ئۇلارنىڭ ئويىنىغا قاراپ تۇردۇم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كېلىپ ئويناۋاتقان باللارغا سالام بەرگەندىن كېيىن مېنى چاقىرىپ ئۆزىنىڭ بىر ئىشى ئۈچۈن بۇيرۇپ ئۆزى سايىدا ئولتۇردى، مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئىشىنى قىلىمەن، دەپ بېرىپ ئانام ئەۋەتكەن ئىشنى قىلىشقا كېچىكىپ قالدىم، مەن ئانامنىڭ قېشىغا كەلگەندە ئانام: نېمىشقا كېچىكىپ قالدىڭ؟ دەپ سورىدى، مەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مېنى بىر ئىشقا بۇيرىغان ئىدى، دېدىم. ئانام: نېمە ئىش ئىدى ئۇ؟ دېدى. مەن: بۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سىرى، دېدىم، ئانام: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ سىرىنى ساقلا، دېدى. سابىت مۇنداق دەيدۇكى، ئەنەس ماڭا: ئەگەر ئۇنى ئىنسانلارنىڭ بىرىگە سۆزلىگەن بولسام ئەلۋەتتە ساڭىلا سۆزلەپ بەرگەن بولاتتىم، دېگەن ئىدى.

15 ـ ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، مالىك نەسەئى ۋە ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمانىڭ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پىتىر ـ زاكاتىنى قۇل، ھۆر ۋە چوڭ ـ كىچىك ھەممىسىگە خورمىدىن ياكى ئارپىدىن بىر سا (2.176 كىلو گرام) پەرز قىلىپ بېكىتكەنىدى.

16 ـ تىرمىزى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلغان ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئوغلۇم! ئۆيىڭگە كىرسەڭ سالام قىل! ئۆيىڭدىكىلەرگە بەرىكەت بولىدۇ» دېگەن.

17 ـ مۇسلىم ۋە ئىبنى خۇزەيمە ئىبنەتۇل ھارىسە ئىبنى نوئماندىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ: مەن ”قاف“ سۈرىسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھەرجۈمەدە ئوقۇغانلىقىدىن يادا ئېلىۋالغان ئىدىم، دېدى.

18 ـ ئىمام بۇخارى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىزمەت قىلىدىغان بىر يەھۇدىي بالا بار ئىدى. ئۇ ئاغرىپ قالغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنى يوقلاپ باردى ۋە ئۇنىڭ باش تەرىپىدە ئولتۇرۇپ: «مۇسۇلمان بولغىن» دېدى. ئۇ بالا يېنىدا ئولتۇرغان ئاتىسىغا قارىدى. ئاتىسى: ئەبا قاسىمغا ئىتائەت قىل! دېدى. بالىسى ماقۇل بولۇپ مۇسۇلمان بولدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ قېشىدىن قايتىپ چىقىۋېتىپ: «ئۇنى دوزاختىن قۇتقۇزغان الله غا ھەمدىلەر بولسۇن!» دېدى.

www.munber.org

19 ـ ئەبۇ يەئلا ۋە تەبەرانىي ئەمرى ئىبنى ھۇرەيس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر كۈنى ئابدۇللاھ ئىبنى جەئفەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ سېتىقچىلىق قىلىۋاتقان يېرىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ: «ئى الله ئۇنىڭ سېتىششىدا ياكى تىجارىتىدە بەرىكەت بەرگىن!» دېدى.

20 ـ ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد قاتارلىقلار ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئەخلاقلىق كىشىسى ئىدى. مېنىڭ ئەبۇ ئۇمەير ئىسىملىك بىر ئىنىم بار ئىدى، ئۇ تېخى ئەمدىلا سۈتتىن ئايرىلغان ئىدى، ئۇ بىزنىڭ يېنىمىزغا كەلگەندە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئى ئەبۇ ئۇمەير! ئۇ قۇش نېمە قىلدى؟» دەيتتى. بەزىدە ئۇ بىزنىڭ ئۆيگە كەلگەندە ناماز ۋاقتى بولۇپ قالسا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەرگە سېلىنغان بورىنى سۈپۈرۈشكە بۇيرۇيتتى، ئاندىن ئۇنى پۈۋدىگەندىن كېيىن قىيامدا تۇراتتى، بىز ئۇنىڭ كەينىدە تۇراتتۇق، ئۇ بىزگە ئىمام بولۇپ ناماز ئوقۇيتتى.

21 ـ تىرمىزى سەئىد ئىبنى ئاس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلدۇكى: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئاتا ـ ئانا بالىغا ياخشى ئەدەب ئۆگىتىشتىن ئەۋزەل بىر نەرسىنى سوۋغات قىلمىدى» دېدى.

22 ـ ئىبنى سۇنننىڭ كىتابىدا ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر ئادەمنى ئۇنىڭ بالىسى بىلەن كۆرۈپ ئۇ بالىدىن: «بۇ كىم؟» دەپ سورىدى. بۇ بالا: ئاتام، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇ بالىغا: «ئۇنىڭ ئالدىدا ماڭما ۋە ئۇنىڭ تىللىنىشىغا سەۋەبچى بولما، ئۇنىڭدىن ئىلگىرى ئولتۇرۇۋالما ۋە ئۇنى ئىسمى بىلەن چاقىرما» دېگەن.

23 ـ تەبەرانى ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: «ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشىلىق قىلغان ئادەم ئۇنىڭغا ئاچچىقى بىلەن يان كۆزدە قارىمايدۇ».

24 ـ تەبەرانىي يەنە ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: «ئاتا ـ ئانا بالىسىغا ئۇنىڭدىن سۆيۈنگەنلىك نەزىرىدە قارىسا، بالىغا بىر قۇل ئازاد قىلىش ۋاجىپ بولىدۇ» ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! ئەگەر ئۈچ يۈز ئاتمىش كۈن شۇنداق قارىسىچۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «الله ھۇ ئەكبەر!» دەپ جاۋاب بەردى.

25 ـ ئىمام ئەھمەد تەبەرانىي ئۇبادە ئىبنى سامىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: «چوڭلىرىمىزنى ھۆرمەت قىلمىغان، كىچىكلىرىمىزگە شەپقەت قىلمىغان ۋە ئۆلىمالىرىمىزنىڭ ھەققىنى تونۇمىغانلارغا مېنىڭ ئۈممىتىمدىن ئەمەس».

26 ـ ئىمام مۇسلىم ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلدۇ: «كىمكى قېرىندىشىغا تىغ تەڭلەيدىكەن، ئۇ تاكى قولىدىكى تىغنى تاشلىۋەتمىگىچە ئۇنىڭغا لەنەت قىلىنىدۇ، ئۇ قېرىندىشى ئاتا ـ بىر ياكى ئانا بىر قېرىنداش بولسىمۇ، شۇنداق».

27 ـ ئىمام ئەھمەد، ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى بەسىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىرەرنىڭ ئىشىكىنىڭ ئالدىغا كېلىپ كىرىشكە ئىجازەت سورىغاندا ئۇ ئىشىكنىڭ ئۇدۇلىدا تۇرماي بەلكى ئوڭ ياكى سول تەرىپىدە تۇراتتى. ئۇنىڭغا ئىجازەت بېرىلسە كىرەتتى، بېرىلمىسە قايتىپ كېتەتتى.

28 ـ ئىمام بۇخارى ۋە مۇسلىم، ئۆمەر ئىبنى ئەبۇ سەلەمە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىدا يۇرىيدىغان كىچىك بىر بالا ئىدىم، تاماق ۋاقتىدا مېنىڭ قولۇم داستىخاننىڭ ھەممە يېرىدە يۈگۈرەپ يۈرەتتى، بىر كۈنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: «ئى ئوغلۇم! تاماقتىن بۇرۇن بىسمىللاھ دېگىن، ئوڭ قولۇڭ بىلەن ئالدى تەرەپتىكىدىن يېگىن!» دېدى. شۇنىڭدىن كېيىن مېنىڭ تاماق يېيىشىم ھەمىشە شۇ ئۇسۇلدا بولۇپ كەلدى.

29 ـ ئەبۇ داۋۇد ئابدۇللاھ ئىبنى داۋۇد ئىبنى ئامىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: بىر كۈنى ئانام مېنى چاقىردى. بۇ چاغدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزنىڭ ئۆيىمىزدە ئولتۇرغان ئىدى، ئانام ماڭا: كەل! ساڭا بىرنەرسە بېرىمەن، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «سەن ئۇنىڭغا نېمە بېرىسەن؟» دېدى. ئانام: ئۇنىڭغا خورما بەرمەكچىدىم، دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئەگەر سەن ئۇنىڭغا بىرنەرسە بەرمىسەڭ ساڭا بىر يالغان ئېيتقانلىقنىڭ گۇناھى يېزىلغان بولاتتى» دېدى.

30 ـ ئىمام تىرمىزى ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا مۇنداق دېگەن ئىدى: «ئى ئوغلۇم! ئەتىگەن ۋە ئاخشامنى ھېچكىمگە ئۆچ ـ ئاداۋەت پەيدا قىلماسلىققا قادىر بولالىساڭ شۇنداق قىلغىن! ئى ئوغلۇم! بۇ مېنىڭ سۈننىتىمدۇر. كىمكى مېنىڭ سۈننىتىمنى ياشارتسا مېنى ياشارتقان بولىدۇ. مېنى ياشارتقان كىشى جەننەتتە مېنىڭ بىلەن بىرگە بولىدۇ.»

31 ـ ئىمام بۇخارى، مۇسلىم، ئەبۇداۋۇد ۋە ئەھمەد ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئەخلاقلىغاراقى ئىدى، ئۇ بىر كۈنى مېنى بىر ئىشنى بېجىرىپ كېلىشكە ئەۋەتتى. مېنىڭ كۆڭلۈمدە بارغۇم بولسىمۇ لېكىن قەستەن: مەن بارمايمەن، دېدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە بۇيرىغاندىن كېيىن مەن چىقىپ بازاردا ئويناۋاتقان بالىلاردىن ئۆتۈپ ئۇلارغا قاراپ تۇرۇپ قالدىم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئارقامدىن كېلىپ ماڭا قاراپ تۇرۇپتۇ، مەن بۇرۇلۇپ ئۇنىڭغا قارىدىم، ئۇ ماڭا قاراپ كۈلۈۋاتاتتى، ئاندىن ئۇ: «ئى ئەنەس! بۇيرىغان يەرگە باردىڭمۇ؟» دېدى. مەن: بارىمەن ئى اللّٰه نىڭ پەيغەمبەرى، دېدىم. ئەنەس بۇ رىۋايىتىدە مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا توققۇز يىلدىن ئارتۇق خىزمەت قىلدىم، ئۇنىڭ بىرەر قېتىممۇ ماڭا "ئۇۋ" دېگەنلىكىنى ئاڭلىمىدىم، ياكى نېمىشقا ئۇنداق قىلدىڭ! ياكى مۇنداق ـ مۇنداق قىلمىدىڭ؟ دەپ باقمىدى.

ئىمام ئەھمەدنىڭ رىۋايىتىدە ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئون يىل خىزمەت قىلدىم، ئۇ مېنىڭ بىرەر ئىشنى خاتا قىلغانلىقىم ياكى ياخشى ئادا قىلمىغانلىقىم ئۈچۈن مېنى ئەيىبلەپ باقمىدى. ئەگەر ئۆيدىكىلەردىن بىرەرسى ماڭا بۇ ھەقتە مالامەت

www.munber.org

قىلسا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنىڭغا مالامەت قىلماڭلار، ئۇ قىلىشقا قادىر بولالىغان بولسا شۇنداق قىلغان بولاتتى» دەيتتى.

32 ـ ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى، ئەبى سەئىد ئەلخۇدرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «كىمنىڭكى ئۈچ قىزى ياكى ئۈچ ھەمشىرىسى، ياكى ئىككى قىزى ياكى ئىككى ھەمشىرىسى بولۇپ ئۇ ئۇلارغا ياخشىلىق قىلسا، ئۇلارنىڭ ئېغىرچىلىقلىرىغا سەۋر قىلسا ۋە ئۇلار ھەققىدە الله دىن قورقسا ئۇ جەننەتتە كىرىشكە ھەقلىق بولىدۇ» دېگەن.

33 ـ ئىمام مۇسلىم، ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: مېۋىلەرنىڭ ئالدى بىلەن پىشقانلىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئەۋەتىلەتتى، ئاندىن ئۇ: «ئى الله! بىزگە، شەھەرلىرىمىزدە، مېۋىلىرىمىزدە، ئۆلچەك ۋە تارازىلىرىمىزدا بەرىكەت ئۈستىگە بەرىكەت بولسۇن!» دەپ دۇئا قىلاتتى. ئاندىن كېيىن ئۇ مېۋىلەرنى شۇ جايدا بار بولغانلارنىڭ ئەڭ كىچىكلىرىدىن باشلاپ بېرىشكە باشلايتتى.

34 ـ ئىمام بۇخارىنىڭ سەھل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن قىلغان رىۋايىتىدە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «مەن يېتىمنىڭ ئىشلىرىغا كېپىل بولغۇچى بىلەن جەننەتتە مۇشۇنداق (تۇرىمەن)» دەپ كۆرسەتكۈچ بارمىقى بىلەن ئوتتۇرا بارماقلىرىنى بىر ـ بىرىگە جۈپلەپ كۆرسەتكەنلىكىنى ئاندىن كېيىن ئۇ ئىككى بارمىقىنى ئايرىغانلىقىنى رىۋايەت قىلىدۇ.

35 ـ ئىمام بۇخارى، مۇسلىم ۋە نەسەئى، ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ: «جېنىم ئۇنىڭ ئىلكىدە بولغان زات الله بىلەن قەسەمكى! مەن سىلەرگە سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ ئاتا ـ ئانىسى، بالىسى ۋە جىمى ئىنسانلاردىن سۆيۈملۈك بولمىغىچە، ھەممىسىدىن بەكرەك ياخشى كۆرۈلمىگىچە ئىمان ئېيتقان بولمايدۇ» دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلغان.

36 ـ ئەبۇ يەئلا ۋە ئىبنى ئەساكىر زەيد ئىبنى سابىت رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مەدىنىگە كەلگەندە مېنى ئۇنىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىشىپ: ئى الله نىڭ پەيغەمبىرى! بۇ بالا بەنى نەججار قەبىلىسىدىن، ئۇ الله دىن ساڭا نازىل بولغان سۈرىلەردىن ئون يەتتە سۈرە يادلىدى، دېدى. ئاندىن مەن ئۆگەنگەن سۈرىلەرنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ئوقۇپ بەردىم، ئوقۇغانلىرىم پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ياراپ كەتتى، ئۇ: «ئى زەيد! سەن مەن ئۈچۈن يەھۇدىيلارنىڭ تىلىنى ۋە يېزىقىنى ئۆگەنگىن، الله بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇلاردىن بىرىنىڭ مەن ئۈچۈن خەت يېزىپ بېرىشىگە ئىشەنچ قىلالمايدىكەنمەن، دېدى. ئاندىن مەن ئۇنى بىر يېرىم ئاي ئۆتمەيلا ياخشى ئۆگىنىپ بولدۇم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام خەت يازسا مەن يېزىپ بېرەتتىم، ئۇلار (يەھۇدىيلار) پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خەت يازسا مەن ئۇنى ئوقۇپ بېرەتتىم.

37 ـ بىز سەھەۋل بۇخارىدا ئىبنى ئاباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە ئۇ مۇنداق دېگەن: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ھەسەن ۋە ھۈسەيىن رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمالار ئۈچۈن ھۆرۈپ كۆز تېگىشتىن ۋە باشقا بىرەر زىيان كېلىشتىن پاناھ تىلەيتتى ۋە مۇنداق دەيتتى: «الله نىڭ بارلىق سۆزلىرى بىلەن ئۇلار ئۈچۈن شەيتاننىڭ شەررىدىن، كىشىلەرنىڭ كۆزلىرىدىن پاناھلىق تىلەيمەن» ۋە يەنە مۇنداق

www.munber.org

دەيتتى: «شۇبھىسىزكى ئاتىلىرىڭلار ئوغۇللىرى ئىسمائىل ۋە ئىسھاق ئۇچۇن شۇنداق پاناھلىق تىلىگەن (ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە اللە نىڭ سالاملىرى بولسۇن!)».

38 ـ ئىمام ئەھمەد، ئابدۇللاھ ئىبنى ھارىس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئابدۇللاھ، ئۇبەيدۇللاھ ۋە ئابباس ئوغۇللىرىدىن نۇرغۇننى سەپكە تىزغاندىن كېيىن: «كىم ئاۋۋال مەن تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېلەلىسە ئۇنىڭغا مۇنداق، مۇنداق مۇكاپات بېرىمەن» دەيتتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تەرەپكە يۈگرەيتتى، ئۇلار يۈگۈرۈپ ئۇگدىسىغا ۋە دۈمدۈسىگە يىقىلاتتى، ئاندىن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇلارنى سۆيۈپ ئۆز يېنىغا تارتاتتى.

39 ـ ئىمام بۇخارى، تىرمىزى ۋە ئەبۇ داۋۇد، ئابدۇللاھ ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: پەزل ئىبنى ئابباس پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھەمراھ ئىدى، خەسەمەلىك بىر ئايال ئۇنىڭدىن پەتىۋا سوراش ئۇچۇن كەلدى، شۇنىڭ بىلەن پەزل ئۇ ئايالغا قاراشقا باشلىدى، ئۇ ئايالمۇ پەزىلگە قاراشقا باشلىغاندا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام پەزلىنىڭ يۈزىنى باشقا ياققا بۇرىۋەتتى.

40 ـ ئىمام ئەھمەد ۋە تەبەرانى، ئەبى ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىدۇكى ئۇ مۇنداق دېگەن: قۇرەيشلىك ياشلاردىن بىرى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا كېلىپ: ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! مېنىڭ زىنا قىلىشىمغا ئىجازەت بەرگىن، دېدى. ئەتراپتا تۇرغان كىشىلەر: تەۋبە! تەۋبە! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: «يېقىنلاش!» دېدى. ئۇ ياش يېقىن كەلگەندىن كېيىن: «ئۇنى ئاناڭغا راۋا كۆرەمسەن!» دېدى، ئۇ ياش: ياق! ئاتا ـ ئانام ساڭا پىدا بولسۇن ئى اللە نىڭ پەيغەمبىرى! دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىنسانلارمۇ ئۇنى شۇنداق يامان كۆرىدۇ» دېدى. ۋە: «سەن ئۇنى قىزىڭغا راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى، ئۇ يەنە يۇقىرىقىدەك دېدى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىنسانلارمۇ قىزلىرىغا ئۇنى راۋا كۆرمەيدۇ» دېدى. ئاندىن: «سەن ئۇنى ھەمشىرەڭگە ياخشى كۆرەمسەن!» دېدى. ئۇ ياش يەنە يۇقىرىقىدەك دېدى. شۇنىڭ بىلەن ئۇ: «ئىنسانلارمۇ ھەمشىرلىرىگە ئۇنى راۋا كۆرمەيدۇ» دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئۇنى ئاناڭنىڭ ھەمشىرىسىگە راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى. ئۇ ياش يەنە يۇقىرىقىدەك دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «ئىنسانلارمۇ ئۇنى ئانىسىنىڭ ھەمشىرىسىگە ياخشى كۆرمەيدۇ» دېدى. ئاندىن: «سەن ئۇنى ئاتاڭنىڭ ھەمشىرىسىگە راۋا كۆرەمسەن؟» دېدى. ئۇ ياش يەنە يۇقىرىقىدەك دېدى. شۇنىڭ بىلەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭ مۆرىسىگە قولىنى قويۇپ: «ئى اللە! ئۇنىڭ گۇناھىنى كەچۈر! قەلبىنى پاكلا! پەرجىنى (يەنى جىنسىي ئەزاسىنى) ساقلا!» دەپ دۇئا قىلدى، ئەبۇ ئۇمامە كېيىن ھېچنېمىگە قارىمايدىغان ئىپپەتلىك ئىنسان بولۇپ ياشىدى.

ئۇلۇغ ۋە يۈكسەك اللە غا چەكسىز ھەمدۇلەر بولسۇنكى بۇ مۇبارەك كىتابنى تاماملىدۇق. اللە ھەممىمىزگە بۇنىڭ مەنپەئىتىدىن دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك مەنپەئەتلىنىشىمىزگە نېسىپ قىلسۇن، ئامىن!

www.munber.org